

שבוע פרשת חוקת

(7 - 13 July 2024)

א' - ז' תמוז תשפ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִגְגָךָ וְתִירֶשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתָיִךָ, וְאִכְלֹתָ וְשִׂבַּעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וְשִׂמְתֶם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אָתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבָבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ יְשׂאֲתִי אֶת עֵינֵי
הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שַׁפְּחָה אֶל יַד גְּבֵרָתָהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חָנְנוּ
יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שָׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבַּת שַׁבְּעָה
לָהּ נַפְשֵׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאֵי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְאוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר-נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְאוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עָלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזוּ חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזוּ הַמּוֹסֵם
שִׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל-נַפְשָׁנוּ: ה אֲזוּ עֵבֶר עַל-
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹסֵם הַיְּהוּדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרְף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּחַ יּוֹקְשִׁים
הַפַּח נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלָטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

תחילת זמן קידוש לבנה, מוצאי שבת, ז' תמוז

אגרות קודש

ביה, כ"א סיון, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

... והנה מובן אשר בשידוכים צ"ל הסכמה המלאה ורצון הטוב של שני המשתדכים, אבל מאידך גיסא יש לבאר לבתו תחיי אשר בתקופתנו זו יש לדקדק על העניינים העיקרים, ז.א. יראת שמים תורה ומצוות, אשר זה כל האדם, ולכן אין להוסיף תנאים על זה בעניינים שאין נוגעים כל כך, כיון שלא תמיד יש למצוא הא והא, ועיקר וטפל דטפל מובן שהעיקר עיקר.

שנים מבני ישראל הנפגשים יחד, מובן שהתוצאות מזה צריכות להיות הוספה בענייני תורה ומצוות, ולכן מנצל הנני הזדמנות זו לעוררו על דבר ההכרח הכי גדול בתקופתנו זו, לקבוע עתים ללימוד תורת החסידות, ובפרט כפי שכותב היחוס שלו, ולא להסתפק רק בשלו אלא להשפיע גם בסביבתו, להפיץ שם מעינות תורה זו, מובן שזהו נוסף על שלשת השיעורים השונים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים. והם: א) אמירת שיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק התהלים לימי החדש בכל יום אחר תפלת שחרית. ב) לימוד פרשה חומש עם פירוש רש"י מהסדרה של השבוע (ביום ראשון מהתחלת הסדרה עד פרשת שני, ביום שני מפרשת שני עד שלישי וכו'). ג) לימוד שיעור תניא בכל יום כפי שנחלק לימות השנה.

בברכה לבשו"ט בהני"ל.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 243..... שולחן ערוך עם הערות וציונים
243..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
246..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 253..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 254..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 255..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 256..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 258..... ספר המאמרים - תרפ"ט
259..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
260..... רשימת הרבנית רבקה
264..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 66..... ילקוט לוי יצחק על התורה
68..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
203..... נביאים וכתובים
213..... עין יעקב - מסכת ברכות
266..... נקודה משיחת קודש מעובדת
267..... חומש לקריאה בציבור
275..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
276..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ה.
278..... לוח זמנים
279..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ואתה תצוה את בני ישראל
שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר-ראשון ה'תשמ"א 6
ד"ה וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ
יום ה', פרשת בלק, י"ב תמוז ה'תשל"ג 24

התוועדיות

- שיחת ש"פ חוקת, ט' תמוז, ה'ש"ת 33
שיחת יום ה', פ' בלק, י"ב תמוז, ה'תשל"ג 38

לקוטי שיחות

- פרשת חוקת, כרך כג, א. 54
פרשת חוקת, כרך כג, ב. 60

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת חוקת 70
לוח לתהלים היומי 90
תניא יומי 91
לוח 'היום יום' 100

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 103
שלושה פרקים ליום 107
פרק אחד ליום 178
ספר המצוות 200

לימוד מוחלק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת גיטין 205
גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא 214
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 243

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

סדר מפורט ליום העשירי בשבט

ב"ה, ראש חודש שבט, ה'תשי"א.

ברוקלין, נ.י.

אל אנ"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או השייכים
אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

אדמו"ר הכ"מ, ולשלחו (אם באפשרי - בו ביום) על מנת
לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של
אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו
שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד
בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי
הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או
פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות
אהבת כל ישראל שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד
אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות
המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות
השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מותר התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום
כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי
שלום, גם במקום כנוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו
חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד
מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע
מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף
ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה
בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו
בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היאָרצייט ובפרט ביום
הש"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורגנו שוכני עפר,
ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא,
בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחה מענדל שניאורסאהן

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום
העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היאָרצייט של כ"ק מו"ח
אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היאָרצייט ישתדלו לעלות לתורה.
אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים
שונים, אבל לא להוסיף על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטר יהי' הגדול שבחבורה - בריצוי רוב
המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היאָרצייט,
ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי
- מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אנ"ש.
להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל -
נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבוקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד
(יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז
דמקואות. אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו'
ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום
ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד)
בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן
אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת
מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים
השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעד
עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו, וכן קודם תפלת
מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד
פ"נ (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות,
או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר
עצמו, בעת קריאת הפ"נ, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"נ
אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח

חמשה נרות .. (יסיים): ראה קונטרס ב' ניסן
ה'תש"ח, וה'תש"ט.

בלחש .. בתניא: כך נהג כ"ק מו"ח אדמו"ר
הכ"מ.

יקראו .. אבל לא להוסיף: הוראת כ"ק מו"ח
אדמו"ר הכ"מ בשם אביו. ועיין שו"ת צ"צ
חאו"ח סל"ה.
של שעה: ר"ת ה'קיצו ו'רגנו שוכני ע'פר.

הנני בזה: ראה ג"כ מכ' כ"ק מו"ח אדמו"ר
הכ"מ ע"ד היאָרצייט הראשון של אביו כ"ק
אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (חכמי ישראל בעש"ט
ע' לג [ולאח"ז באג"ק אדמו"ר מהורש"ב צ"ח
ע' קלח]).

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

30 שהתורה מאריכה בלשונה אֵלָא היא גַם בְּהַתְּכֵן, הוספת המילה 'אתה'
 31 מדגישה את חשיבותו של משה רבינו דְּלִשׁוֹן 'אַתָּה תִּצְוֶה' מְשַׁמֵּעַ
 32 שְׁמִשָּׁהּ הוּא הַמְּצַוֶּה, וְצָרִיף לְהִבִּין, הָרִי מִשָּׁהּ הוּא רַק
 33 הַשְּׁלִיחַ לְמִסַּר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צְוִי הַקִּבְ"ה וְאִינְנוּ הַמְּצַוֶּה בַּעֲצוּמוֹ,

34 וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה. גַּם
 35 צָרִיף לְהִבִּין דְּיוֹק נוּסֵף בְּלִשׁוֹן
 36 הַכְּתוּב מָה שְׁנֶאֱמַר וְיִקְחוּ
 37 אֱלֹדִי, שְׁמִשְׁמַעוֹת מִלִּים אֵלֶּה הִיא
 38 שְׂכִיבֵאוּ הַשְּׁמֵן לְמִשָּׁה³
 39 ('אֱלֹדִי'), דְּלִכְאוּרָה, בִּינּוֹן
 40 שְׁהַעֲלֵאת (=הדלקת) הַנְּרוֹת
 41 הִיתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן וְלֹא עַל יְדֵי
 42 מִשָּׁה, לָמָּה הַצָּרִף לְהִבִּיא אֶת
 43 הַשְּׁמֵן לְמִשָּׁה. גַּם צָרִיף
 44 לְהִבִּין מָה שְׁנֶאֱמַר 'שְׁמֵן גּוֹ'
 45 כְּתִיב לְמֵאוֹר, מְדוּעַ הַתּוֹרָה
 46 מִשְׁתַּמֵּשֶׁת בְּמִלָּה "מֵאוֹר" וְלֹא בְּמִלָּה
 47 'לְהֵאִיר' דְּלִכְאוּרָה הַנּוֹה לִיָּה
 48 לְמִימַר (=היה לו לומר) 'שְׁמֵן
 49 גּוֹ' לְהֵאִיר' שְׁהֵרִי תְּכִלְתָּהּ שֶׁל
 50 הַדְּלִקַת הַשְּׁמֵן בַּמְּנוֹרָה הִיא 'לְהֵאִיר'.
 51 גַּם צָרִיף לְהִבִּין, דְּבִפְסוּק
 52 שְׁלֹאֲתִירִי זֶה⁴ נֶאֱמַר אֹדוֹת מִשָּׁךְ
 53 זְמַן דְּלִיקַת הַנְּרוֹת 'מֵעֶרֶב עַד
 54 בֹּקֶר' וְאִכֵּן מִשָּׁךְ זְמַן דְּלִיקַתָּם בְּבֵית
 55 הַמִּקְדָּשׁ בְּכָל יוֹם אִינְנוּ בְּמִשָּׁךְ הֵימָמָה
 56 כּוֹלָה אֵלֶּה מֵעֶרֶב עַד בּוֹקֶר וְאִילוֹ
 57 כָּאֵן נֶאֱמַר 'לְהַעֲלוֹת גֵּר
 58 תְּמִיד'.

1 במאמר זה מדובר אודות מהות תפקידו של משה רבינו בדורו וכמו כן של
 2 נשיאי ישראל שבכל דור ודור שהם ה'משה רבינו' שבכל דור ודור. מדובר
 3 אודות עבודתם של בני ישראל הבאה מכוחם של הנשיאים בתקופות השונות
 4 ובעיקר בחשכת הגלות. במאמר זה מדובר אודות חידוש נפלא הקשור דווקא
 5 בעבודה הנדרשת מאיתנו בדורנו כעת.

בס"ד. שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר-ראשון ה'תשמ"א*

6 מאמר זה מיוסד על מאמר דיבור
 7 המתחיל "וקבל היהודים" שנאמר על
 8 ידי כ"ק אדמו"ר הרי"צ ב'פורים קטן'
 9 בשנת ה'תרפ"ז, בזמן המשטר
 10 הקומוניסטי בברית המועצות, תקופה
 11 קצרה לפני מאסרו הידוע.
 12 אודות הדלקת המנורה בבית המקדש
 13 אומר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו
 14 וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 15 וְיִקְחוּ אֱלֹדִי שְׁמֵן זַיִת וְזָךְ
 16 כְּתִיב לְמֵאוֹר לְהַעֲלוֹת גֵּר
 17 תְּמִיד¹, וְיִדְוְעִים הַדִּיּוּקִים
 18 בְּלִשׁוֹנוֹ שֶׁל פְּסוּק זֶה² הִדְיוּק
 19 הַרְאִשׁוֹן הוּא דְּבִכָּל הַצְּוִיִּים
 20 שְׁבִתוֹרָה נֶאֱמַר 'צו' אֶת בְּנֵי
 21 יִשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא בְּנֵה 'דְּבַר אֵל
 22 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' אִמּוֹר לָהֶם' כְּלוּמַר בְּדֶרֶךְ
 23 כָּלל בַּפְּנִיָּה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵל
 24 מִשָּׁה רְבִינּוּ לֹא מוֹפִיעָה הַמִּילָה 'אתה',
 25 וְאִילוֹ כָּאֵן נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה
 26 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלַהּוֹסִיף,
 27 דְּהִדְיוּק בְּמָה שְׁנֶאֱמַר וְאַתָּה
 28 תִּצְוֶה' הוּא לֹא רַק בְּהַלְשׁוֹן
 29 כְּלוּמַר הַשְּׁאֵלָה אֵינְנָה רַק מִכֵּן

1 וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֱלֹדִי שְׁמֵן
 2 זַיִת זָךְ כְּתִיב לְמֵאוֹר לְהַעֲלוֹת גֵּר תְּמִיד¹,
 3 וְיִדְוְעִים הַדִּיּוּקִים בְּזֶה² דְּבִכָּל הַצְּוִיִּים שְׁבִתוֹרָה
 4 נֶאֱמַר צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא בְּנֵה, וְכָאֵן
 5 נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלַהּוֹסִיף,
 6 דְּהִדְיוּק מָה שְׁנֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה הוּא לֹא רַק
 7 בְּהַלְשׁוֹן אֵלָא גַם בְּהַתְּכֵן, דְּלִשׁוֹן וְאַתָּה תִּצְוֶה
 8 מְשַׁמֵּעַ שְׁמִשָּׁהּ הוּא הַמְּצַוֶּה, וְצָרִיף לְהִבִּין, הָרִי
 9 מִשָּׁהּ הוּא הַשְּׁלִיחַ לְמִסַּר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צְוִי
 10 הַקִּבְ"ה, וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה. גַּם צָרִיף
 11 לְהִבִּין מָה שְׁנֶאֱמַר וְיִקְחוּ אֱלֹדִי, שְׂכִיבֵאוּ הַשְּׁמֵן
 12 לְמִשָּׁה³ (אֱלֹדִי), דְּלִכְאוּרָה, בִּינּוֹן שְׁהַעֲלֵאת הַנְּרוֹת
 13 הִיתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן, לָמָּה הַצָּרִף לְהִבִּיא אֶת
 14 הַשְּׁמֵן לְמִשָּׁה. גַּם צָרִיף לְהִבִּין מָה שְׁנֶאֱמַר שְׁמֵן
 15 גּוֹ' כְּתִיב לְמֵאוֹר, דְּלִכְאוּרָה הַנּוֹה לִיָּה לְמִימַר
 16 שְׁמֵן גּוֹ' לְהֵאִיר. גַּם צָרִיף לְהִבִּין, דְּבִפְסוּק
 17 שְׁלֹאֲתִירִי זֶה⁴ נֶאֱמַר מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְכָאֵן נֶאֱמַר
 18 לְהַעֲלוֹת גֵּר תְּמִיד.

(* יצא לאור בקונטרס* פורים-קטן – תשנ"ב*), "לקראת יום ג' שהוכפל בו כי טוב, פורים קטן . . יום א' פ' כי תשא ה'תשנ"ב".

(1) ריש פרשתנו (תצוה). (2) אוה"ת פרשתנו (תצוה) ע' א'תקמא. ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז ס"ג (סה"מ תרפ"ז ע' קיג. ה'תשי"א ע' 182). (3) רמב"ן עה"פ. (4) פרשתנו כז, כא.

(* קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאו"א מאנשים נשים וסף.

** על הדו"ח אודות הדפסת והפצת המאמר ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויהי"ר שיפעל הפעולה הרצויה והזמ"ג וברי מזלי' כו'. אזכיר עה"צ".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ב) וּמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוֹשֶׁת מוֹרֵי וְחֻמֵי אֲדָמוֹר (בְּמֵאֲמָרוֹ
 2 הַיְדוּעַ דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְקָבַל הַיְהוּדִים" שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִּירוּסִים
 3 קֶטֶן תַּרְפ"ז⁶), דְּמִשְׁמַעוֹתָה הַפְּנִימִית שֶׁל הַמִּילָה 'צוּוִי' (תְּצַוָּה)
 4 הוּא יְצִירַת 'צוּתָא' וְחֻבוּר⁷ בֵּין הַמְצוּתָה לְבֵין הַמְצוּהָ, כְּלוּמַר בֵּין יִשְׂרָאֵל
 5 לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְזֶהוּ הַחֶסֶד מְדוּעַ
 6 הַפְּסוּק מְדַגֵּישׁ אֶת חֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
 7 רְבִינוּ בְּאוֹמְרוֹ וְאַתָּה תְּצַוָּה אֶת
 8 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּיּוֹן שְׁמֹלֶשֶׁה הוּא
 9 זֶה שִׁיזַר אֶת הַצּוּתָא, הוּא זֶה
 10 שֶׁמִּקְשֵׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי
 11 יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין סוּף⁸.
 12 וְעַל יְדֵי שְׁמֹשֶׁה מְשַׁפֵּיעַ
 13 לְיִשְׂרָאֵל (כְּלוּמַר שֶׁמִּקְשֵׁר אוֹתָם
 14 עִם אוֹר אֵין סוּף), עַל יְדֵי זֶה
 15 נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסְפָה בְּדִרְגָתוֹ
 16 שֶׁל מֹשֶׁה. [הִסְבִּיחַ לְכַן שְׁלֹמֹת
 17 שְׁרַגְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רְבִינוּ הִיא לְמַעַל
 18 מֵהַעַם, שֶׁלֶכֶן הוּא זֶה שֶׁבְּכוּחוֹ הִלְשִׁיעַ
 19 לָהֶם, אֶךְ דּוּקָא עַל יָדָם נַעֲשִׂית בּוֹ
 20 רוּמָמוֹת יִתִּירָה, הִרִי זֶה נִעוֹץ בְּקִשְׁר
 21 הַנִּשְׁמָתִי שֶׁל מֹשֶׁה רְבִינוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
 22 דְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם דְּגָמַת
 23 רֵאשׁ וְרַגְלֵי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר⁹ עַל
 24 יְדֵי מֹשֶׁה רְבִינוּ 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף
 25 רְגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקָרְבוֹ',
 26 דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם בְּחִינַת
 27 הַרְגְלִים דְּמֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה הוּא
 28 הָרֵאשׁ שְׁלֵהֶם. וְכְמוֹ שֶׁבְּגוּף
 29 אֲדָם עִם הַיּוֹת שֶׁהָרֵאשׁ הוּא מַעַל
 30 הַרְגְלִיִּים וְהוּא זֶה שֶׁמִּנְהִיגֵם אֶךְ בִּיחַד עִם
 31 זֶה הַרְגְלִים מוֹלִיכִים אֶת הָרֵאשׁ
 32 לְמִקּוֹם שֶׁהָרֵאשׁ מְצַד עֲצָמוֹ
 33 אֵינּוּ יָכוֹל לְהִגִּיעַ לְשֵׁם, כְּמוֹ
 34 כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, שְׁעַל
 35 יְדֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁהֵם הַרְגְלִים
 36 דְּמֹשֶׁה) דּוּקָא עַל יָדָם מִתְּנַסֵּף
 37 עֲלוּי בְּמֹשֶׁה. מְהוּתָה שֶׁל עֲלִיהָ זוֹ

(ב) וּמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוֹשֶׁת מוֹרֵי וְחֻמֵי אֲדָמוֹר
 (בְּמֵאֲמָרוֹ הַיְדוּעַ דְּבוּר הַמִּתְחִיל
 וְקָבַל הַיְהוּדִים⁵ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִירוּסִים
 קֶטֶן תַּרְפ"ז⁶), וְזֶהוּ וְאַתָּה
 (תְּצַוָּה) הוּא צוּתָא וְחֻבוּר⁷. וְזֶהוּ וְאַתָּה
 תְּצַוָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמֹשֶׁה הוּא מִקְשֵׁר
 וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין סוּף⁸.
 וְעַל יְדֵי שְׁמֹשֶׁה מְשַׁפֵּיעַ עִם
 יְדֵי שְׁמֹשֶׁה מְשַׁפֵּיעַ לְיִשְׂרָאֵל (שֶׁמִּקְשֵׁר אוֹתָם עִם
 אוֹר אֵין סוּף), עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסְפָה
 בְּמֹשֶׁה. וְדְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם דְּגָמַת רֵאשׁ וְרַגְלֵי,
 כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר⁹ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רְגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר
 אָנֹכִי בְּקָרְבוֹ, דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם הַרְגְלִים דְּמֹשֶׁה,
 וּמֹשֶׁה הוּא הָרֵאשׁ שְׁלֵהֶם. וְכְמוֹ שֶׁבְּאֲדָם הַרְגְלִים
 מוֹלִיכִים אֶת הָרֵאשׁ לְמִקּוֹם שֶׁהָרֵאשׁ מְצַד עֲצָמוֹ
 אֵינּוּ יָכוֹל לְהִגִּיעַ לְשֵׁם, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה
 וְיִשְׂרָאֵל, שְׁעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל (הַרְגְלִים דְּמֹשֶׁה)
 מִתְּנַסֵּף עֲלוּי בְּמֹשֶׁה. דְּזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמָר שֵׁשׁ מֵאוֹת
 אֶלֶף רְגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקָרְבוֹ, שְׁעַל יְדֵי רְגְלֵי
 הָעָם נִמְשָׁף הַגְּלוּי דְּאָנֹכִי בְּקָרְבוֹ שֶׁל מֹשֶׁה¹⁰.
 וְזֶהוּ וְאַתָּה תְּצַוָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
 שְׁמֹן זֵית גוֹ', דְּעַל יְדֵי שְׁמֹשֶׁה יְצַוָּה וְיִקְשֵׁר אֶת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין סוּף, עַל יְדֵי זֶה יְבִיאוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל שְׁמֹן זֵית לְמֹשֶׁה (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ), שְׁיִוְסִיפוּ
 תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה.
 (ג) וּלְבָאֵר זֶה, מִקְדִּים
 בְּהֵמָאֲמָר¹¹ שְׁמֹשֶׁה רְבִינוּ
 נִקְרָא רְעִיָא מְהִימְנָא, דְּשִׁנִּי
 פְּרוּשִׁים בְּזָה. פִּירוּשׁ אַחַד הוּא
 'רועה נאמן'. רועה נאמן פירושו שאינו
 נאמן רק לבעלי הצאן אלא הוא נאמן
 לצאן עצמם בכך שהוא מוסר את נפשו
 אפילו עבור כבשה אחת ואינו מוכן
 להחליפה באחרת. כמו כן משה רבינו
 שהוא רועה נאמן של
 ישראל. והפירוש השני הוא 'רועה
 אמונה' שמשמעותו היא, כשם
 שתפקידו של רועה צאן הוא להאכילם
 במרעה טוב ומזין, כך ישנו צורך
 להאכיל את נשמות ישראל במרעה של
 'אמונה' וזו עבודתו של משה רבינו
 שהוא זן ומְפָרְנס (=מכלכל) אֶת
 יִשְׂרָאֵל בְּעֵנֵן הָאֱמוּנָה. הַטַּעַם
 לְכַן שִׁישְׁנו צוּרְךָ בְּפַעֲלוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה
 רְבִינוּ בְּלֵהֲאִכִּיל אֶת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
 בְּאֱמוּנָה, בּוֹ בּוֹזֵן שֶׁלְכֹאוּרָה הָאֱמוּנָה
 כְּבֹר קִיּוּמָת בְּהֵם שְׁהִרִי הֵם קְבוּלָה

(5) השייכות דהביאור בואתה תצוה גו' לוקבל היהודים גו' – ראה לקמן ס"ט ואילך. (6) נדפס ב"התמים" חוברת ז לה, ג [שלו, ג] ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. ה'תשי"א ע' 180 ואילך. – ראה שם ס"ד. (7) כ"ה גם בתו"א פרשתנו פב, א (ע"פ ואתה תצוה). ובכ"מ. וראה בהנסמך בסה"מ מלוקט ח"ג ע' עב הערה 55. (8) כ"ה בסד"ה ואתה תצוה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' רנו). ובכ"מ. ובד"ה זה תרפ"ז ס"ד בתחלתו (ועד"ז רסט"ו) "תקשר את בני ישראל" ואינו מוסיף "עם אוא"ס". ויש לומר, דבהמאמר מפרש שמה מקשר את בני ישראל עצמם, כדלקמן סי"א. (9) בהעלותך יא, כא. (10) ראה בכ"ז בד"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ה. (11) סעיף ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 דלעילא יתון ויתפרנס מגיה על ידך" (=אותה אמונה עליונה
 43 תהיה ניונת ומכולכלת על ידך, כלומר על ידי משה), דזה שמשא
 44 זן ומפרנס את האמונה, משמעות הדבר הוא שמשויף ומגלה
 45 אותה בפנימיות. וממשיף בהמאמר של כ"ק אדמו"ר הרי"צ,
 46 דזה שמשא הוא רעיא
 47 מהימנא, הפונה בזה היא
 48 לא רק כלפי משה רבינו בדורו אלא
 49 גם לאתפשטותא דמשה
 50 שבכל דור¹⁴ (=להתפשטות של
 51 משה שבכל דור) אשר בכל דור ודור
 52 ישנם צדיקים שבהם מתפשטת ומאירה
 53 נשמתו של משה רבינו והם גם כן
 54 בבחינת 'רעיא מהימנא', דראשי
 55 אלפי ישראל שבכל דור הם
 56 מחזקים את האמונה
 57 דישראל (שבדורם),
 58 שהאמונה שלהם תהיה
 59 בפנימיות. וכמו מרדכי¹⁵,
 60 שהיה האתפשטותא דמשה
 61 שבדורו, כמאמר רבותינו
 62 ז"ל¹⁶ שמרדכי בדורו כמשה
 63 בדורו, עבודתו של מרדכי היתה
 64 בכך שגם בזמן גזרת המן,
 65 שלמוד התורה וקיום
 66 המצוות אז היה קשור עם
 67 מסירות נפש, הקהיל קהלות
 68 ברבים לחזק את אמונתם של
 69 ישראל בהגוי ולעמד חזק
 70 בלמוד התורה וקיום
 71 המצוות. ובהמשך המאמר 'וקבל
 72 היהודים', לאחרי שמבאר
 73 בארפה שמשא ואתפשטותא
 74 דיליה שבכל דור
 75 (=וההתפשטות שלו שבכל דור)

1 ביושה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, הסיבה לכך היא דהאמונה
 2 שישנה בישראל מצד עצמם, שישאל הם מאמינים בני
 3 מאמינים¹², ללא פעולתו של משה רבינו אפשר שהיה בבחינת
 4 מקיף, וזה שמשא רועה ומפרנס (=מכלכל) את ישראל בענין
 5 האמונה, משמעות הדבר הוא
 6 שהאמונה תהיה בפנימיות. 1
 7 הסברת המושגים 'מקיף' ו'פנימיות':
 8 הקשר בין שני דברים יכול להיות
 9 באופן 'פנימי' ובאופן 'מקיף'. כאשר
 10 האדם בא במגע עם דבר שביכולתו
 11 להפנימו, להכילו בתוכו ולהתאחד
 12 עימו אזי קשר זה הינו 'פנימי'. מה
 13 שאין כן כאשר הדבר נשאר מחוץ
 14 ליכולת האדם להכילו ואינו מתאחד
 15 עימו, הוא נשאר מחוצה לו. קשר זה
 16 הינו בבחינת 'מקיף'. קשר 'פנימי' בא
 17 לידי ביטוי בכך שמציאות האדם
 18 משתנה בהתאם לדבר עימו הוא נקשר
 19 ומתאחד. מה שאין כן כאשר הקשר
 20 הוא באופן 'מקיף' מציאותו של האדם
 21 נשאר כמקודם. דוגמה לדבר: אדם
 22 השומע רעיון רוחני הקשור בסברא
 23 שכלית עמוקה, כאשר מדובר בסברא
 24 אשר ביכולת האדם להכילה בשכלו,
 25 להבינה ולהסבירה לעצמו היטב, אזי
 26 שכל האדם מתאחד עימה ועל ידי כך
 27 מתעורר נעשה קרוב יותר לרוחניות. אך
 28 כאשר אין האדם מסוגל להכיל רעיון
 29 זה בשכלו, הרי למרות שהוא חש
 30 שמדובר בדבר עמוק והוא בהתפעלות
 31 מכך, מכל מקום הרעיון נשאר מחוץ
 32 לשכלו כך שהאדם נשאר מנושם
 33 כמקודם. כמו כן כאשר מדובר אודות
 34 האמונה של יהודי בקדוש ברוך הוא.
 35 למרות שהאמונה קיימת באדם אך יתכן שאינה מתאחדת עם מציאותו
 36 הגלויה, שכלו ורגשותיו. שכלו ורגשותיו אינם משתנים בעקבות אמונתו בה'
 37 אחד, אמונה זו לא מתקבלת אצלם. אופן זה של אמונה הוא בבחינת 'מקיף'.
 38 תפקידו של משה רבינו הוא לגרום לכך שהאמונה תאיר בנשמות ישראל
 39 באופן פנימי, שהאמונה תתאחד עם מציאותו הגלויה של יהודי ותתדור
 40 ותתקבל בשכלו וברגשותיו ובכל פעולותיו עד כדי כך שהם יהיו מתאימים
 41 לאמונתו בה' אחד. וזהו מה שכתוב בזהר¹³ "היא אמונה

(12 שבת צז, א. 13 ח"ג רכה, ב 14 תקו"ז תס"ט (קיב, א. קיד, א). 15 ראה בר"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ג וס"ו. 16 אסת"ר פ"ו, ב. 17 בר"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 על ידי זה מגיעים להתגלות של המדרגה הנקראת בשם 'מאור'
 2 (שהוא העצם) שמעלתה היא בכך ש'היא למעלה ממהות של 'אור', היא
 3 המקור אשר ממנו נמצא האור. הסברת הדברים: במילה 'מאור' מכונה
 4 המקור של ה'אור'. לדוגמה, השמש עצמה לעומת האור היוצא ממנה נקראת
 5 בשם 'מאור' היות והיא המקור של
 6 האור. אחד ההבדלים בין המאור לאור
 7 הוא בכך שהמאור הינו הדבר עצמו
 8 לעומת האור שאינו אלא מציאות
 9 חוץ על הימנו, בדוגמת השמש עצמה
 10 לעומת האור שלה שהוא חוץ הימנה.
 11 לכן המושגים 'מאור' ו'אור' קשורים
 12 במושגים 'עצם' ו'גילויים', 'עצם'
 13 פירושו הדבר בעצמו, לעומת זאת
 14 ה'גילויים' הם בדוגמת אור השמש
 15 שאינו אלא מה שמתגלה ממנה אך
 16 איננו השמש עצמה. דברים אלה הם
 17 בבחינת משל כלפי התגלותה של
 18 הנשמה האלוקית. כאשר מדובר אודות
 19 הנשמה האלוקית, ישנה מצד אחד
 20 דרגתה הגלויה בגוף האדם, דרגה זו
 21 קשורה בכוחותיו הגלויים של האדם,
 22 שכלו ומידותיו. דרגה זו היא בבחינת
 23 רובד ה'גילויים' שלה. לעומת זאת
 24 ישנה 'עצם הנשמה', כלומר הנשמה
 25 כמו שהיא בעצמה, אשר להיותה חלק
 26 אלוקה ממעל ממש הרי איננה שייכת
 27 ואיננה נתפסת כלל בגוף המוגבל
 28 ובכוחותיו הגלויים של האדם. כאמור,
 29 דווקא על ידי המצב של 'כתי' וזכים
 30 להתגלות ה'מאור', 'עצם הנשמה'.
 31 וצריך להבין את השייכות בין
 32 העניינים השונים המבוארים במאמר
 33 של כ"ק אדמו"ר הרי"צ. השייכות
 34 דהפשוט ב'כתית למאור' להמבאר (בהמאמר) לפני זה
 35 ש'משה ו'אתפשוטא דיליה שבכל דרא] זן ומפרנס את
 36 האמונה שתהיה בפנימיות.
 37 (ד) והנה הבאור בפסוק 'ואתה תצוה' בא (בהמאמר)

בְּהַמְשֹׁךְ לְהַמְבָּאָר בְּתַחֲלַת הַמְּאָמֵר, דְּפִרוּשׁ הַפְּסוּק שְׁנֵאמַר
 בְּמַגִּילַת אֶסְתֵר "וְקִבַּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הִחְלוּ לַעֲשׂוֹת"¹⁸
 מִשְׁמַעוֹת הַפְּשׁוּטָה שֶׁל הַפְּסוּק הַיּוֹא הַיְּהוּדִים קִבְּלוּ עַל עֲצָמָם אֶת מִצְוֹת חַג
 הַפּוּרִים לְדוֹרוֹת הַבָּאִים כִּשֶׁם שֶׁהִחְלוּ לַעֲשׂוֹת בְּשָׁנָה הַרְּאֻשׁוֹנָה. אֲךָ מִשְׁמַעוֹתוֹ
 הַפְּנִימִית שֶׁל הַפְּסוּק הוּא שֶׁקִּבְּלוּ
 מֵה שֶׁהִחְלוּ בְּהִזְמֵן דְּמַתָּן
 תּוֹרָה¹⁹ כְּלוֹמֵר הֵם קִבְּלוּ עַל עֲצָמָם
 לֹא רַק אֶת מִצְוֹת הַפּוּרִים אֲלָא אֶת כָּל
 הַתּוֹרָה כּוֹלָה, וּבִאֲפֻן יוֹתֵר נִעְלָה
 מֵהַצּוּרָה בַּה הֵם קִבְּלוּ זֹאת בְּמַתָּן תּוֹרָה
 עַל הַר סִינַי. דְּבִמַתָּן תּוֹרָה הִיָּתָה
 רַק הַתַּחֲלָה (הַחֲלוּ לַעֲשׂוֹת),
 וּבִימֵי אַחְשָׁרוֹשׁ (בְּזִמְנֵי גְזִירַת
 הַמֶּן) הִיָּתָה הַקְּבֻלָּה הַשְּׁלִימָה,
 וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים. [פִּירוּשׁ פְּנִימִי
 זֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ מְאָמֵר רְבוּתִינוּ
 ז"ל²⁰ עַל הַפְּסוּק²¹ שְׁנֵאמַר גַּם
 כֵּן בְּמַגִּילַת אֶסְתֵר "קִיָּמוּ וְקִבְּלוּ
 הַיְּהוּדִים", דוֹרְשִׁים עַל כֵּךְ חוֹל'
 שֶׁהַיְּהוּדִים קִיָּמוּ בְּזִמְנֵי אַחְשָׁרוֹשׁ מֵה
 שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר בְּמַתָּן תּוֹרָה, דְּזָה
 שֶׁהַקְּדִימוּ אֶת אִמְרַת 'נַעֲשֵׂה'
 לְנִשְׁמָע' בְּמַתָּן תּוֹרָה הִיָּתָה
 רַק הַקְּבֻלָּה שֶׁל הַתּוֹרָה אֲךָ קִבְּלוּ
 זֹו יִכְלָה לְהַתְּעַרֵּר, וּבִימֵי
 אַחְשָׁרוֹשׁ²² קִיָּמוּ מֵה
 שֶׁקִּבְּלוּ²³ מִשְׁמַעוֹת 'קִיּוֹם' זֶה הִיא
 נְתִיבַת תּוֹקֵף לְקִבְּלוּ שְׁקִיבְלוּ עַל עֲצָמָם
 בְּתַחֲלִיחָה. וּמִדִּיק בְּהַמְּאָמֵר,
 שֶׁלְּכַאֲוָרָה הוּא דְּבָר פְּלֵא²⁴,
 דְּבִמַתָּן תּוֹרָה הִיּוּ יִשְׂרָאֵל
 בְּתַחֲלִיט הַעֲלוּי, וְהָיָה אֲז
 אֲצֻלָּם גְּלוּי אֲלֻקוֹת בְּדִרְגָּא
 הִכִּי נַעֲלִיט [דְּנֻסָּף לְזָה שְׁגָם קוֹדֵם מַתָּן תּוֹרָה הִיּוּ גְּלוּיִים
 וְרַחֲנִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, הַגְּלוּי הַאֲלוּקִי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם
 וּבִפְרֻט בְּקִרְיַעַת יַם סוּף, הִגָּה הַגְּלוּי שֶׁהָיָה בְּשַׁעַת מַתָּן
 תּוֹרָה הִיָּה גְּלוּי נַעֲלָה עוֹד

(18) אסתר ט, כג. (19) כ"ה גם ברד"ה וקבל היהודים בתו"א מג"א צו, ג. ובכ"מ – נסמנו ברד"ה וקבל היהודים ה'תשי"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' סז הערה 4). (20) שבת פח, א. (21) אסתר ט, כז. (22) מהמשך העניינים בהמאמר ובתו"א שבהערה הבאה (וראה גם תו"א שם צט, רע"א. ובכ"מ) משמע, דזה שקבלוה בימי אחשורוש הוא בזמן הגזירה. ובפרש"י ד"ה בימי אחשורוש "מאהבת הנס שנעשה להם". ואולי יש לומר דשני עניינים בזה – ראה לקמן ס"ט. (23) כ"ה גם בתו"א מג"א צח, א וקבל היהודים את אשר החלו לעשות הוא ע"ד "קיימו מה שקבלו" – אף שלכאורה הם שני עניינים שונים, ראה סה"מ מלוקט שם הערה 4. (24) הביאור בדיוק לשון זה – ראה ד"ה וקבל היהודים דפורים קטן ה'תשל"ח ס"א (סה"מ מלוקט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תורה היו ישראל בתכלית המעלה, ולעומת זאת בימי אַחֲשָׁרוֹשׁ הָיוּ
2 יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף לְהַעֲלֹם וְהִסְתֵּר שֶׁל אֹר
3 ה' שְׁקִיּוֹם בְּכָל גְּלוּת [דָּכַל גְּלוּת הוּא בְּדַגְמַת גְּלוּת מִצְרַיִם²⁵,
4 וְכִמּוֹ שֶׁבְּגֻלוֹת מִצְרַיִם כְּתִיב²⁶ "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְּצָר
5 רִיחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה", עַל
6 דְּרָךְ זֶה הוּא בְּכָל גְּלוּת, 1 יוֹתֵר], וּבִימֵי אַחֲשָׁרוֹשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית
7 שְׁיִשְׁנָם כַּמָּה נְסִיוֹנוֹת בְּקִיּוֹם 2 הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף לְהַעֲלֹם וְהִסְתֵּר שֶׁבְּכָל גְּלוּת
8 הַתּוֹרָה [וְהַמְצִוּוֹת]. הִגָּה אֲז 3 [דָּכַל גְּלוּת הוּא בְּדַגְמַת גְּלוּת מִצְרַיִם²⁵, וְכִמּוֹ
9 (בְּזִמְן גְּזֵרַת הַמֶּן) הָיָה 4 שֶׁבְּגֻלוֹת מִצְרַיִם כְּתִיב²⁶ וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה
10 הַהֲעֲלֹם וְהִסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, 5 מִקְּצָר רִיחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה, עַל דְּרָךְ זֶה הוּא בְּכָל
11 וְאֵף עַל פִּי כֵן, בְּזִמְן מִתֵּן 6 גְּלוּת, שְׁיִשְׁנָם כַּמָּה נְסִיוֹנוֹת בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה
12 תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל 7 [וְהַמְצִוּוֹת], הִגָּה אֲז (בְּזִמְן גְּזֵרַת הַמֶּן) הָיָה
13 בְּתַכְלִית הָעֲלוּי, הָיְתָה רַק 8 הַהֲתַחֲלָה (הַחֲלוּ לַעֲשׂוֹת),
14 וּבְזִמְן גְּזֵרַת הַמֶּן, כְּשֶׁהָיוּ 9 מִתֵּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעֲלוּי, הָיְתָה
15 בְּתַכְלִית הַשְּׁפִלוּת, אֲז דּוֹקָא 10 רַק הַהֲתַחֲלָה (הַחֲלוּ לַעֲשׂוֹת), וּבְזִמְן גְּזֵרַת הַמֶּן,
16 קָבְלוּ מָה שֶׁהַחֲלוּ בְּמִתֵּן 11 כְּשֶׁהָיוּ בְּתַכְלִית הַשְּׁפִלוּת, אֲז דּוֹקָא קָבְלוּ מָה
17 תּוֹרָה. וּמִבְּאֵר בְּזֶה כ"ק אֲדַמְרִיר 12 שֶׁהַחֲלוּ בְּמִתֵּן תּוֹרָה. וּמִבְּאֵר בְּזֶה, דְּבִזְמַן הַגְּזֵרָה,
18 הַרִי"צ, 19 דְּבִזְמַן הַגְּזֵרָה, הָרִי
20 דּוֹקָא אֲז הָיָה קִיּוֹם הַתּוֹרָה 13 הָיָה קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמְצִוּוֹת שְׁלֵהֶם בְּמִסִּירוֹת
21 וּמְצִוּוֹת שְׁלֵהֶם בְּמִסִּירוֹת 14 [דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁלֹא לְכַפֵּר
22 נֶפֶשׁ]. [וּמְסִירוֹת נֶפֶשׁ הִיחָה גְּדוּלָה 15 חֵס וְשָׁלוֹם] [פְּמִבְּאֵר בְּתוֹרָה אֹר²⁷, שְׁבָאֵם הָיוּ
23 בִּיּוֹתֵר דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם 16 מְמִירִים דָּתָם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם כְּלוּם, כִּי
24 מְסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁלֹא לְכַפֵּר חֵס 17 הַגְּזֵרָה הָיְתָה רַק עַל הַיְהוּדִים, וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא
25 וְשָׁלוֹם] [פְּמִבְּאֵר בְּתוֹרָה 18 עֲלָתָה עַל דַּעְתָּם מִחֲשֶׁבֶת חוּץ חֵס וְשָׁלוֹם], הָיָה
26 אֹר²⁷, שְׁבָאֵם הָיוּ מְמִירִים 19 לָהֶם מְסִירוֹת נֶפֶשׁ גַּם עַל קִיּוֹם הַתּוֹרָה
27 דָּתָם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם 20 וּמְצִוּוֹת²⁸, וְעַד שֶׁהִקְהִילוּ קְהֵלוֹת בְּרַבִּים לְלַמֵּד
28 כְּלוּם, כִּי הַגְּזֵרָה הָיְתָה רַק עַל 21 תּוֹרָה בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ²⁹. [וְהַתְּעוֹרְרוֹת הַמְּסִירוֹת
29 הַיְהוּדִים וְלֹא עַל אֱלֹהֵי אֲשֵׁר 30 'יְהוּדִים' אֵלֵּא 'עֲבָרִים'. יְהוּדִים הֵם אֱלֹהֵי
31 הַכּוֹפְרִים בַּעֲבוּדָה זָרָה, וְאֵף עַל פִּי 22 נֶפֶשׁ שְׁלֵהֶם הָיְתָה עַל יְדֵי מְרַדְּכֵי הַיְהוּדִי, מֹשֶׁה
32 כֵּן לֹא עֲלָתָה עַל דַּעְתָּם 23 שְׁבָדוֹרוֹ. וְזָהוּ וְקָבַל הַיְהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הַחֲלוּ
33 מִחֲשֶׁבֶת חוּץ כְּלוֹמֵר מִחֲשֶׁבָה 24 לַעֲשׂוֹת, דְּכַמֵּתֵן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהֲתַחֲלָה וּבִזְמַן
34 אֹדוֹת הַמֵּרַת הַדַּת חֵס וְשָׁלוֹם]. 25 גְּזֵרַת הַמֶּן הָיְתָה הַקְּבֵלָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁהָיָה לָהֶם אֲז מְסִירוֹת נֶפֶשׁ בְּפַעַל עַל
35 וַיִּתִּירָה מִזוּ מְסִירוֹת נֶפֶשׁ הִיחָה לֹא רַק 26 תּוֹרָה וּמְצִוּוֹת נִתְעַלּוּ (בְּעֵנִין זֶה) לְמַדְרַגָּה גְּעֵלִית יוֹתֵר מִכִּמּוֹ שֶׁהָיוּ בְּזִמְן מִתֵּן
36 עַל עֲצֵם אֲמוֹנָתָם בַּח' אֵלֵּא הָיָה לָהֶם 27 תּוֹרָה, וְלִכֵּן אֲז דּוֹקָא הָיְתָה הַקְּבֵלָה, וְקָבַל הַיְהוּדִים.
37 מְסִירוֹת נֶפֶשׁ גַּם עַל קִיּוֹם 28 וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁהַפְּרוֹשׁ בְּכַתִּיב לְמֵאוֹר, שְׁעַל יְדֵי כְּתִיב (נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּא)
38 הַתּוֹרָה וּמְצִוּוֹת²⁸, וְעַד כִּדֵּי כֵן 29 מְגִיעִים לְהֵמְאוֹר, הוּא בְּאוֹר עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגְּזֵרָה דּוֹקָא בְּאוֹר
39 שֶׁהִקְהִילוּ קְהֵלוֹת בְּרַבִּים

ח"א ע' שיז). (25) ראה ב"ר פט"ז, ה' "כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם שהם מצירות לישראל". (26) וארא ו, ט.
(27) מג"א צא, ב. צז, א. צט, ב. וראה גם במקומות שנשמנו בסה"מ מלוקט ח"ג ע' סח הערה 12. (28) שזהו חידוש גדול
יותר, כי בנוגע לאמונה, גם קל שבקלים מוסר נפשו (תניא פ"ח. ובכ"מ). (29) שזהו חידוש גדול עוד יותר, כמובן בפשטות.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 באופן נעלה ביותר³⁰. כי מסירות נפש היא דבר הנובע מצד
 2 עצם הנשמה שכאמור בסעיף ג' היא דרגה כזו בנפש שלמעלה
 3 מגלוי, אשר היא נקראת בשם 'מאור' (שממנו נמצא האור),
 4 ועל ידי שהיו אז בעקבות קושי הגייה במצב ד' כתיבת' (נשבר
 5 ונדכא), נתגלה עצם הנשמה,
 6 מאור. אבל מהמשך וסדר 1 למסירות נפש באופן נעלה ביותר³⁰. כי מסירות
 7 הענינים בהמאמר "וקבל 2 נפש היא מצד עצם הנשמה שלמעלה מגלוי,
 8 היהודים" שהפירוש ב' כתיבת 3 מאור (שממנו נמצא האור), ועל ידי שהיו אז
 9 למאור' בא במאמר דווקא 4 במצב ד' כתיבת (נשבר ונדכא), נתגלה עצם
 10 לאחרי הענין ד' רעיא 5 הנשמה, מאור. אבל מהמשך וסדר הענינים
 11 מהימנא', מכך משמע, דענין 6 בהמאמר שהפירוש ב' כתיבת למאור בא לאחרי
 12 כתיבת למאור' שיה גם לתפקיד 7 הענין ד' רעיא מהימנא' כלומר לזה
 13 הרעיא מהימנא' כלומר לזה 8 למאור שיה גם לזה שמושה זן ומפרנס את
 14 שמושה זן ומפרנס את 9 האמונה שתהיה בפנימיות.
 16 ה) בסעיף זה מבואר הקשר בין 10 ה) ויש לבאר זה על פי הידוע³¹ דזה שישאל
 17 עבורתו של משה רבינו בהודות 11 מאמינים באלקות באמונה פשוטה
 18 האמונה בפנימיות לבין גילוי עצם 12 ואין צריכים ראיות על זה, הוא מצד שני
 19 הנשמה. 13 טעמים. לפי שמזליהו חזי³². דהנשמה
 20 ויש לבאר זה על פי הידוע³¹ 14 שלמעלה רואה אלקות (ראיה שלמעלה
 21 דזה שישאל מאמינים 15 משכל), וזה פועל בהנשמה שבגוף האמונה
 22 באלקות באמונה פשוטה 16 באלקות. ועוד באור, דשרש האמונה הוא
 23 ואין צריכים ראיות על זה 17 מעצם הנשמה (שלמעלה ממזליה חזי). דזה
 24 הוא מצד שני טעמים. 18 שעצם הנשמה מקשרת באלקות היא התקשרות
 25 הסברת הדברים האמורים לקמן: 19 עצמית (שאינה תלויה בסבה, גם לא בענין
 26 כאמור בסעיף ג', בנשמה האלוקית 20 הראיה שלמעלה משכל). ויש לומר,
 27 ישנן דרגות שונות, אשר עצם הנשמה 21 אמר הסבא: "זהו הראש של סבא, אך היכן סבא?" הצביע הילד על ידיו של
 28 למעלה מכולן. ישנו חלק הנשמה 22 הסבא: "הנה סבא". אמר הסבא: "אלה הן ידיו של סבא, אך היכן סבא?"
 29 הקשור בגוף האדם ובכוחותיו 23 וכך חזר הדבר על עצמו בצורות שונות. ירד הילד מברכיו של סבו והסתתר
 30 הגלויים. למעלה ממנו ישנו חלק הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי. אך 24 מאחורי הדלת. לפתע צעק "סבא! סבא!" פנה אליו אדמו"ר הזקן "מה?"
 31 עצם הנשמה היא למעלה מכל הדרגות האמורות. ביתר ביאור: אודות הנשמה 25 אמר הילד "הנה, זהו סבא"
 32 האלוקית נאמר בספר התניא שהיא חלק אלוקה ממעל ממש אך ביחד עם כך 26 הסברת הדברים: מציאות האדם כוללת את איברי גופו ואת נשמתו. האיברים
 33 נאמר עליה שהיא בכחינת "אלוקות כפי שנעשה בכחינת נברא" כלומר 27 שונים זה מזה מן הקצה אל הקצה. כל אחד מאיברי גוף האדם מוגדר
 34 במהותה הפנימית היא חלק אלוקה אך בחיצוניותה היא בעלת 'תבנית' של 28 ת'בנית' מסוימת השונה מוּו של שאר האיברים. לכל איבר יש את תפקידו
 35 נבדא בעל מציאות לעצמו. הדרגות השונות הקיימות בנשמה האלוקית, זו 29 הפרטי המיוחד לו. לעומת זאת נשמת האדם אינה איבר נוסף, היא מהותו
 36 שבגוף וזו העליונה יותר, קשורות בחלק זה של הנשמה האלוקית. הדרגה 30 הפנימית של האדם הנמצאת בתוך האיברים כולם. נשמת האדם אינה קשורה
 37 התחתונה ככולה במסך החומר של הגוף ולכן אינה רואה כי אם את 31 ת'בנית' כזו או אחרת של איבר מסויים, באותה מידה שאינה מוגדרת
 38 הנשמות שסובבת אותה. לעומתה הדרגה העליונה יותר רואה את אור ה' 32
 39 אשר אין מקום פנוי ממנו. אך עצם הנשמה זוהי פנימיותה של הנשמה אשר 33
 40 היא ואלוקות הנים דבר אחד ממש.

(30) ראה הערות הקודמות. (31) ראה המשך תער"ב ח"א פס"א (ע' קיד). וראה גם המשך הנ"ל ח"ב ע' א' קפב "האמונה כו' משום דמזלי' חזי, דהנשמה כמו שהיא למעלה היא רואה כו', וכן ענין האמונה שמצד עצם הנשמה". (32) לשון הגמרא — מגילה ג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בתבנית של 'רגליים' כן גם איננה מוגדרת בתבנית של 'ראש', היא למעלה
- 2 מ'רגליים' והיא למעלה מ'ראש'. אך ביחד עם זה היא הנשמה של ה'ראש'
- 3 והיא הנשמה של ה'רגליים'. היא המהות הפנימית של הרגליים ושל הידיים
- 4 ושל כל אחד מאיברי האדם. כאמור בסיפור, מצד אחד ה'סבא' איננו הראש
- 5 ואיננו הידיים, אך ביחד עם זה ה'סבא'
- 6 זוהי נשמתו הנמצאת ומתגלה בתוך
- 7 האיברים כולם. כל כולו של הסבא
- 8 נמצא בכל אחת משתי ידיו, רגליו
- 9 וכו'.
- 10 כמו כן, כאשר מדובר אודות הנפש
- 11 האלוקית, ישנן מצד אחד הדרגות
- 12 השונות הקיימות בה שהם בדוגמת
- 13 האיברים שלה וישנה 'עצם הנשמה'
- 14 שמעבר אליהן. 'עצם הנשמה' איננה
- 15 דרגה נוספת, היא מעבר לכל הדרגות.
- 16 הדרגות השונות קשורות ב'תבניות'
- 17 רוחניות שונות, חלק הנשמה שבגוף
- 18 מוגבל ב'תבנית' הקשורה בכוחותיו
- 19 הגלויים של האדם, חלק הנשמה
- 20 שלמעלה מהגוף מוגדר אף הוא
- 21 ב'תבנית' הקשורה ברוחניות של
- 22 עולמות עליונים, לעומת זאת 'עצם
- 23 הנשמה' מופשטת מכל 'תבנית' שהיא.
- 24 אך ביחד עם זה 'עצם הנשמה' היא
- 25 הנקודה הפנימית והיא בבחינת
- 26 ה'נשמה' של הדרגות כולן.
- 27 ויש לומר, דמהחלוקים
- 28 וההבדלים שביין שני הבאורים
- 29 ה'הענינים' המסבירים את הטעם
- 30 לאמנתו של היהודי) הוא,
- 31 ה'האמונה' הקיימת ב'הנשמה
- 32 המ'לבשת בגוף ה'באה כתוצאה
- 33 מ'ראית הנשמה שלמעלה, הרי
- 34 הצורה בה קיימת אמונה זו בגוף היא
- 35 בבחינת מקיף כאמור בסעיף ג'
- 36 בחינת מקיף פירושה שהאדם חש בה
- 37 ומתפעל ממנה אך אין זה מתקבל
- 38 בכוחותיו הגלויים, שכלו ורגשותיו וכל פעולותיו אינם משתנים בעקבות
- 39 אמונה זו. ד'כיון ש'רוחניותו של הנשמה שלמעלה היא קשורה
- 40 ב'תבנית' כזו שלמעלה משייכות לה'תלבשות בגוף לכן פ'עלתה
- 41 ב'הנשמה המ'לבשת בגוף איננה יכולה להתקבל ב'תבניתם'
- 42 המצומצמת של הכוחות הגלויים ולכן היא בבחינת מקיף. ובכדי
- 43 ש'האמונה (ב'הנשמה המ'לבשת בגוף) תהיה בפנימיות
- 44 כלומר שהאמונה תתקבל ותיקלט גם בשכלו ורגשותיו של האדם ותחדור בכל
- 45 פעולותיו, הוא דווקא על ידי ג'לוי נקודה עמוקה יותר בנשמה שהיא

ההתקשרות עצמית ד'עצם הנשמה. כי עצם הנשמה עם
 היותה מצד מהותה למעלה מכל דרגה שהיא, אך דווקא היא העצם
 (=העצמות והפנימיות) של הנשמה המ'לבשת ב'הגוף, ולכן,
 האמונה ד'הנשמה המ'לבשת ב'הגוף ש'קיימת בה מצד עצם
 הנשמה היא בפנימיותה.
 בסוף סעיף ד' למדנו שמוכרת להיות
 קשר בין פעולתו של משה רבינו בתור
 'רועה אמונה' לבין מצב ה'שכירה'
 הקיים בזמן הגלות, לכאורה מדובר
 בדברים הקשורים ברבדים שונים
 לחלוטין של הנפש. תפקידו של 'רועה
 אמונה', להחזיר את האמונה
 בפנימיות, קשור ברובד הגלוי של
 האדם. לעומת זאת ה'כחית' וה'שכירה'
 שבזמן הגלות קשורים ב'עצם הנשמה'.
 אך על פי מה שלמדנו בסעיף זה אשר
 דווקא האמונה הנובעת מ'עצם
 הנשמה' קשורה בפנימיות האדם יובנו
 הדברים.
 ועל פי זה יש לבאר קשר
 הענינים ש'בהמאמר' וקבל
 היהודים", שביאור הענין
 ד'כחית) למאור שזו התגלותה
 של עצם הנשמה בא בהמשך
 לבאור הענין ד'רעיא
 מהימנא' דבר המוכיח שיש קשר
 ביניהם, כי זה ש'משה זן
 ומפרנס את האמונה שתהיה
 בפנימיות הוא על ידי שהוא
 מגלה את עצם הנשמה
 (שלמעלה ממזליה תזי), אשר
 כאמור בסעיף ד' 'עצם הנשמה' לעומת
 הכוחות הגלויים נקראת בשם
 'מאור' שלמעלה מ'אור'.
 ומה ש'נאמר בפסוק "כ'תית
 למאור", ומבאר הרי בהמאמר
 שבכדי להגיע לה'מאור' הוא
 על ידי הענין ד'כחית' ש'קיים דווקא בזמן הגלות ולא בזמנו של
 משה רבינו במדבר אשר אז לא היה מצב של 'כחית', הביאור בכך הוא,
 כי למרות שעצם הנשמה מתבטאת ביכולת להחזיר את האמונה בפנימיות
 אך עקר הגלוי והביטוי ד'עצם הנשמה ('מאור') הוא מתגלה
 בענין המסירות נפש (שעקרן הוא בזמן הגלות), כדל'קמן.
 (ו) והענין הוא, הסברת הקשר בין גילוי עצם הנשמה למסירות נפש,
 ד'זה שהאמונה ד'יש'ראל היא באופן שהוא מוסר נפשו על
 זה, הוא (ב'עקר) ב'האמונה ש'מצד עצם הנשמה. ד'כאשר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מדובר אודות הָאָמוּנָה התחתונה יותר, הנובעת מַצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה
 2 (מְזַלְיָה חֲזִי), הַגֵּם שֶׁהִיא בְּתוֹקֶף גְּדוֹל [כִּפְדִּיעַ
 3 דֶּהֱתַאמְתוֹת שֶׁנִּגְרַמְתּוּ מַצַּד הָרְאִיָּה, שֶׁהָאֵדָם לֹא רַק הֵבִין בִּשְׂכָלוֹ
 4 שֶׁכֵּךְ הִדְבֵּר אֲלֵא הוּא גַם רָאָה זֹאת בְּעַצְמוֹ הִיא הִתְאַמְתוֹת גְּדוֹלָה
 5 בְּיֹתֵר³³], מִפֶּל מְקוֹם, כִּינּוּן
 6 שֶׁהָאָמוּנָה שְׁלוֹ בִּאֲפֹן הַזֶּה הִיא
 7 נּוֹבַעַת מַצַּד סִּבָּה חִיצוֹנִית (מַצַּד
 8 זֶה שְׂרוּאָה) וְאֵינָה קְשׁוּרָה
 9 עִם עֲצָם מְצִיאֹתוֹ מְצִיאֹתוֹ שֶׁל
 10 הָאֵדָם וְהָאֱלֹקוֹת הַיָּנִים שְׁנֵי דְבָרִים
 11 נִפְרָדִים וְהַקְשֵׁר בֵּינֵיהֶם נִגְרַם עַל יַדִּי
 12 שֶׁהֵם רֹאִים זֶה אֶת זֶה, לִכֵּן אֵינּוּ
 13 מְכַרְחָ שֶׁיִּמְסוֹר נִפְשׁוֹ עַל זֶה
 14 כִּיּוֹן שֶׁאֵינּוּ חֹשׂ שֶׁעֲצָם קִיּוּמוֹ תְּלוּי
 15 בַּקְשֵׁר שֶׁלּוֹ עִם אֱלֹקוֹת, וְאִם כֵּן זֶה
 16 שֶׁבִּסְפוֹר שֶׁל דְּבַר הָאָמוּנָה
 17 דִּישְׂרָאֵל הִיא בִּאֲפֹן שֶׁהוּא
 18 מוֹסֵר נִפְשׁוֹ עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי
 19 שֶׁהִיא נּוֹבַעַת מֵעַצֵּם הַנִּשְׁמָה, אֲשֶׁר
 20 כְּרוּבֵד זֶה הָאָמוּנָה בְּאֱלֹקוֹת
 21 הִיא הָעֲצָם שְׁלוֹ מִבְּחִינַת עֲצָם
 22 הַנִּשְׁמָה אֵין לָהּ קִיּוּם בְּלִי אֱלֹקוֹת,
 23 אֱלֹקוֹת זֶה הִיא וְהִיא זֶה אֱלֹקוֹת,
 24 וְלִכֵּן אָמוּנָה זוֹ הִיא בִּאֲפֹן כּוֹחַ שְׂאֵי
 25 אֶפְשָׁר כָּלֵל שֶׁיִּכְפֹּר חֹסֵ
 26 וְשְׁלוֹם וּמְמִילָא הוּא מוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ.
 27 עַל פִּי הָאֲמֹר שֶׁתִּפְקִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ
 28 הוּא גְּלוּת אֶת הָאָמוּנָה הַנּוֹבַעַת מֵעַצֵּם
 29 הַנִּשְׁמָה, יוֹבֵן בְּעוֹמֶק יוֹתֵר הַקְשֵׁר
 30 הַפְּנִימִי בֵּין מֹשֶׁה רַבִּינוּ עֲצוּמוֹ לְבִין
 31 הַצְּדִיקִים כְּדוֹרוֹת שְׁלֹאֲחֵרֵי שֶׁהֵם
 32 בְּכַבְיַת ה'הַתְּפַשְׁטוֹת שְׁלוֹ, לְמִרּוֹת
 33 שְׁצוֹרֹת עֲבוֹדָתָם שׁוֹנָה.
 34 וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מָה
 35 שֶׁפְּתוּב בְּהַמְאָמֵר "וְקַבֵּל
 36 הַיְהוּדִים" דִּזֶּה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא
 37 'רַעֲיָא מְהִימְנָא' (כֹּאמֹר בְּסַעֲיָף
 38 ג' שֶׁהוּא זֶן וּמִפְרָגֵס אֶת
 39 הָאָמוּנָה) הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ
 40 לְרוּעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר
 41 (שֶׁהֵם נִקְרָאִים בְּשֵׁם אֲתַפְשֻׁטָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דְּרָא) שֶׁהֵם

מְחַזְקִים אֶת הָאָמוּנָה דִּישְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲמִדוּ בְּמִסִּירוֹת נִפְשׁוֹ
 בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמְצִוּוֹת. דְּלִכְאוּרָה צוֹרֵת עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ
 וְצוֹרֵת עֲבוֹדָתָם שֶׁל הַצְּדִיקִים שְׁלֹאֲחֵרֵי שׁוֹנָה, שֶׁהִרְיָ זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זֶן
 וּמִפְרָגֵס אֶת הָאָמוּנָה הוּא (כְּמִבְּאוּרָא בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת³⁴ וְגַם
 בְּמַאָמֵר זֶה עֲצוּמוֹ³⁵) עַל יַדִּי
 שֶׁמֹּשֶׁה יִשְׂרָאֵל דַּעַת
 בְּאֱלֹקוֹת שֶׁתְּהִיָּה לָהֶם הַבְּנָה בִּשְׂכָל
 וְהַרְגֵּשָׁה בְּלִבְךָ בְּאֱלֹקוֹת, שֶׁעַל יַדִּי
 זֶה בָּאָה הָאָמוּנָה בְּפְנִימִיּוֹת,
 זֹאת אֹמֵרֶת שֶׁעֵקֶר הַתְּפַקְדוֹת שֶׁל
 מֹשֶׁה רַבִּינוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא כְּרוּבֵד
 שֶׁל הַכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם. וְלַעֲוֹמֹת
 זֹאת זֶה שְׂרוּעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל
 דּוֹר מְחַזְקִים הָאָמוּנָה
 (כְּמִבְּאוּרָא בְּמַאָמֵר זֶה³⁶) אֵין זֶה
 בְּכֵךְ שֶׁהֵם עוֹסְקִים בְּלִהְסִיבֵי אֶת
 הַדְּבָרִים בִּשְׂכָל וְלִישִׁבֵם בְּרוּגֵשׁ הַלֵּב
 אֲלֵא תִּפְקִידֵם הוּא שֶׁהָאָמוּנָה
 דִּישְׂרָאֵל תְּהִיָּה בִּאֲפֹן
 דְּמִסִּירוֹת נִפְשׁוֹ, אֲשֶׁר מִסִּירוֹת נִפְשׁוֹ
 קְשׁוּרָה עִם הַתְּעוֹרְרוֹת עֲצָם הַנִּפְשׁוֹ
 שֶׁלְמַעַל מֵהַכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים. וְעַל פִּי
 הַנְּבִ"ל בְּסַעֲיָף ה' אֲשֶׁר גַּם הִיכּוֹלֵת
 לְהַחֲדִיר אֶת הָאָמוּנָה בְּכּוֹחוֹתֵי הַגְּלוּיִים
 שֶׁל הָאֵדָם קְשׁוּרָה בְּגִלּוּי הָאָמוּנָה
 הַנּוֹבַעַת מֵעַצֵּם הַנִּשְׁמָה, יֵשׁ לּוֹמֵר,
 שֶׁעֵקֶר הַעֲנָנִין דְּרַעֲיָא מְהִימְנָא
 הוּא זֶה שֶׁהוּא זֶן וּמִפְרָגֵס אֶת
 הָאָמוּנָה עֲצוּמָה, כְּלוֹמֵר
 שֶׁהָאָמוּנָה שֶׁאֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 תְּהִיָּה לֹא רַק דְּרַגְתֵּי הָאָמוּנָה כְּמוֹ
 שֶׁהִיא מַצַּד הַגְּלוּיִים (כְּלוֹמֵר
 מַצַּד זֶה שֶׁהַנִּשְׁמָה שֶׁלְמַעַל
 רוֹאֶה אֱלֹקוֹת) אֲלֵא שֶׁתְּאִיר בְּהֵם
 הָאָמוּנָה שֶׁמַּצַּד עֲצָם הַנִּשְׁמָה.
 וְזֶה שֶׁכְּפֹעֵל מֹשֶׁה מְמַשֵּׁף אֶת
 הָאָמוּנָה בְּפְנִימִיּוֹת (כְּלוֹמֵר
 הַתְּפַקְדוֹתוֹ בְּלִהְסִיבֵי אֶת
 הַדְּבָרִים בְּדַעַת וְהַשְּׁגָה) הוּא
 תּוֹצְאָה מְזָה שֶׁהוּא זֶן
 וּמִפְרָגֵס אֶת הָאָמוּנָה עֲצוּמָה (זֶה תּוֹצְאָה מְזָה
 שֶׁל הַמְּשַׁבֵּת וְגִלּוּי

(33) שלכן "אין עד נעשה דיין" (ר"ה כו, א). וראה לקו"ש ח"ו ע' 121. וש"נ. (34) תו"א משפטים עה, ב. ובכ"מ. וראה גם תניא רפמ"ב. (35) סעיף יא. (36) משא"כ בתו"א שם "וירדין ניצוצין מנשמת מרע"ה כו' ללמד דעת את העם".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאָמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵצֵד עֲצָם הַנְּשֻׁמָּה). וְכַנ"ל (סעיף ה),
- 2 דְּהַאֲפִשְׁרוּת שְׂתוּכַל לְהוֹיָה הַמְשֻׁכַת הָאָמוּנָה בְּפִנְיַמְיּוּת (כלומר
- 3 בְּדַעַת וּבַהֲשֵׁגַת הַשְּׂכַל) הוּא עַל יְדֵי גְלוּי הַהֲתַקְשְׁרוּת עֲצָמִית
- 4 דְּעֲצָם הַנְּשֻׁמָּה.
- 5 על פי האמור מובן שאין זה רק שישנו
- 6 קשר בין עבודתו של משה רבינו לבין
- 7 עבודתם של רועי ישראל שלאחריו,
- 8 אלא שיעקר עבודתם היא אחת, גילוי
- 9 האמונה הנובעת מעצם הנשמה. אצל
- 10 משה רבינו בא הדבר לידי ביטוי
- 11 ביכולתו להחזיר את האמונה בכוחות
- 12 הנפש הגלויים, בדעת במוח ובלב.
- 13 אצל רועי ישראל שלאחריו התגלגלה
- 14 של האמונה שבעצם הנשמה החבטאה
- 15 בעניין המסירות נפש.
- 16 וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לּוֹמֵר, דְּבִזְזָה
- 17 שְׁבַהֲדוֹרוֹת שֶׁהֶצְרָכּוֹ לְמִסִּירוֹת
- 18 נֶפֶשׁ בְּפֹעֵל, חִזְקוּ רוּעֵי
- 19 יִשְׂרָאֵל (שהם הַאֲתַפְשׁוּתָא
- 20 דְּמִשָּׁה) אֵת הָאָמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל
- 21 שֶׁתְּהִיָּה בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, הִרִי
- 22 בְּכַךְ נִתְגַּלְּהָ הַעֲנָנָן דְּרַעֲיָא
- 23 מְהִימְנָא' (בְּעֲנָנָן זֶה³⁷) עוֹד
- 24 יוֹתֵר מִבְּמִשָּׁה עֲצָמוֹ. כִּי
- 25 הַמְשֻׁכַת וְגִלּוּי הָאָמוּנָה כְּמוֹ
- 26 שֶׁהִיא מֵצֵד עֲצָם הַנְּשֻׁמָּה
- 27 [שְׁעַל יְדֵי מִשָּׁה וְאֲתַפְשׁוּתָא
- 28 דִּילֵיהּ שְׁבָכַל דְּרָא], הִרִי לְמֵרוֹת
- 29 שֶׁהִיא מִתְבַּטֵּאת גַּם בְּעִבּוּדוֹתָהּ שֶׁל מִשָּׁה
- 30 בְּלִמְדוֹ דַּעַת אֵת הָעַם, אֵךְ עֲקָר
- 31 הַתְּגַלְיֻתָּהּ הוּא מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ
- 32 בְּפֹעֵל דְּבַר שֶׁהִיא קִיָּם דּוּקָא
- 33 בְּדוֹרוֹת שְׂבוּמָן הַגְּלוּת.
- 34 (ז' במאמר של כ"ק אדמו"ר הרי"צ,
- 35 בתור דוגמא לרועי ישראל שעוררו את
- 36 המסירות נפש בבני ישראל, מוזכר
- 37 דווקא מרדכי היהודי. דבר זה נוגע
- 38 לדורנו אנו. וְהִנֵּה יָדוּעַ
- 39 שֶׁהַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּפֹעֵל עַל
- 40 תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל
- 41 ולא רק של חלק מהעם, הִתְהַיָּה
- 42 בְּפִוְרִים (בְּזִמְנָן גְּזִירַת הַמֶּן).

(37) ראה לקמן הערה 56. (38) סעיף ג. (39) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פ"ט, ג. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כ"ק אדמו"ר הרי"צ, את אותו הדין על עצמו⁴⁰, כלומר שהוא
 2 הרעיא מהימנא (בגלויה) של כל אנשי הדור.
 3 (ח) ועל פי זה יש לבאר קשר (וסדר) הענינים (בהמאמר
 4 "וקבל היהודים") בבאור הפסוק ואתה תצוה גו', שבתחלה
 5 מבאר את הפרוש ד'אתה תצוה את בני ישראל',
 6 שהוא על עצמו⁴⁰, שהוא הרעיא מהימנא (בגלויה) של כל אנשי הדור.
 7 שמשמעותו היא שמשא הוא
 8 מקשר ומחבר את בני ישראל
 9 (עם אור אין סוף) על ידי
 10 שהוא זן ומפרנס את
 11 האמונה, ולאחרי זה מבאר
 12 שגם רועי ישראל שבכל דור
 13 (אתפשטותא דמשה)
 14 מחזקים את האמונה
 15 ד'ישראל וכמו מרדכי (משה)
 16 (שבדורו) שחזק את אמונתם
 17 של ישראל לעמוד חזק
 18 בלמוד התורה וקיום
 19 המצוות, ולאחרי זה מבאר
 20 הפרוש ב'כתית למאור' הקשור
 21 בזמן הגלות (ש'מילים אלו כתובות
 22 בפסוק ואתה תצוה למרות
 23 שהפסוק מדבר לכאורה במשה
 24 עצמו ולא בצדיקים שלאחריו), כי
 25 זה שמשא מגלה את בחינת
 26 ה'מאור' ד'ישראל (עצם
 27 הנשמה), הוא לא כל כך בדורו
 28 אלא בעקר על ידי אתפשטותא
 29 דיליה שבזמן הגלות (כתית)
 30 שעוררו ב'ישראל כח
 31 המסירות נפש שלהם, שעל
 32 ידי זה הוא עקר גלוי עצם
 33 הנשמה, מאור.
 34 בתחילת המאמר למדנו שבפסוק ואתה
 35 תצוה ישנם שני חלקים. המילים ואתה
 36 תצוה את בני ישראל, מדברות אודות
 37 פעולתו של משה רבינו בבני ישראל.
 38 ובמילים ויקחו אליך שמן זית וך וגו'
 39 מדובר אודות היתרון והמעלה שבני
 40 ישראל מוסיפים אצל משה רבינו.
- 41 וצריך להבין, דלפי באור הנ"ל, הענין ד'כתית למאור'
 42 ש'יך לחלקו הראשון של הפסוק, למילים 'ואתה תצוה את בני
 43 ישראל', כלומר לזה שמשא ואתפשטותא דיליה שבכל דור
 44 מקשרים ומחברים את ישראל עם אור אין סוף, ואולם
 45 בהכתוב נאמר 'כתית למאור'
 46 בהמשך לחלקו השני של הפסוק,
 47 למילים 'ויקחו אליך שמן זית
 48 וך', בו בזמן דענין ו'יקחו
 49 אליך גו' (ש'ישראל מביאים
 50 שמן למשה) הוא ש'ישראל
 51 מוסיפים תוספות אור במשה
 52 (במובא לעיל סעיף ב
 53 מהמאמר).
 54 בסעיפים הבאים יבואר שישנו עומק
 55 נוסף ואופן נוסף במושג 'כתית למאור',
 56 והגילוי שלו הוא דווקא על ידי
 57 עבודתם של בני ישראל עצמם.
 58 (ט) והנה הכתוב וקבל
 59 היהודים את אשר החלו
 60 לעשות" אשר כאמור מבטא את
 61 המעלה הנפלאה אליה הגיעו דווקא
 62 בזמן הגלות, הרי פסוק זה מדבר
 63 (בפשטות) בהזמן שלאחרי
 64 הגס דפורים שהרי פסוק זה נאמר
 65 במגילת אסתר לאחר ביטולה של גזירת
 66 המן. ויש לומר, דמה שכתוב
 67 בהמאמר של כ"ק אדמו"ר הרי"צ
 68 דפרוש הפסוק וקבל היהודים
 69 את אשר החלו לעשות" הוא
 70 שבימי אחשורוש קבלו מה
 71 דור מקשרים ומחברים את ישראל עם אור אין סוף, ובהכתוב נאמר כתית
 72 למאור בהמשך לויקחו אליך שמן זית וך, דענין ויקחו אליך גו' (ש'ישראל
 73 מביאים שמן למשה) הוא ש'ישראל מוסיפים תוספות אור במשה (במובא
 74 לעיל סעיף ב מהמאמר).
 75 (ט) והנה הכתוב וקבל היהודים את אשר החלו לעשות מדבר (בפשטות)
 76 בהזמן שלאחרי הגס דפורים. ויש לומר, דמה שכתוב בהמאמר
 77 דפרוש וקבל היהודים את אשר החלו לעשות הוא שבימי אחשורוש קבלו

(40) ע"ד הפירוש בלשון המשנה (אבות רפ"ג) "דין וחשבון" (דין ואח"כ חשבון) – ע"פ דברי המשנה (שם מט"ז) ש"נפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו", שלאחרי שהאדם פוסק מדעתו דינו של חברו, פוסק דין לעצמו שלא מדעתו, כיון שע"פ "דין" זה עושים "חשבון" בנוגע למצבו הוא (ראה לקו"ש ח"ו ע' 283. וש"נ).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁהַחֲלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה כְּיוֹן שְׁבַתְקוּפַת אַחְשׁוּרוּשׁ הַתְּעַלּו הַיְהוּדִים
 2 בַּמַּעֲלָה יִתִּירָה לַגִּבִּי מַעֲלַתם שְׁהִיִּתָּה בּוֹמֵן מִתּוֹן תּוֹרָה, הִרִי פִירוּשׁ זֶה הוּא
 3 גַּם לְפִי פְּשׁוּטוֹת הַכְּתוּב שְׁכֹאמֹר ה"וּקָבַל גו'" הִיָּה לְאַחֲרֵי
 4 הַגֵּס כְּלוּמַר הַהֲתַעֲלוֹת הִיתִּירָה שְׁגוּמָה לְשִׁלּוּמֵת קַבֵּלַת הַתּוֹרָה, הִיִּתָּה לֹא
 5 רַק בּוֹמֵן שֶׁל צָרָה וַגוּיָרָה אֲלֵא גַם בּוֹמֵן
 6 שֶׁל רוּחָה. וְעַל פִּי זֶה, בְּזָה
 7 שְׁבִימִי אַחְשׁוּרוּשׁ קִבְּלוּ מֵהַ
 8 שְׁהַחֲלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי
 9 עֲנִינִים. עֲנִיין אַחַד הוּא הַקִּבְּלָה
 10 הַשְּׁלִימָה שֶׁל הַתּוֹרָה שְׁהִיִּתָּה בְּזִמָּן
 11 הַגְּזֵרָה אֲשֶׁר קַבֵּלָה זֶה הִיִּתָּה עַל
 12 יְדֵי הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁלָהֶם
 13 (פְּמִפּוֹרֶשׁ בְּהַמְּאָמֵר וְכִמּוֹ כֵן
 14 לְעִיל בְּסַעֲיָף ד'), וְעֲנִיין שְׁנֵי הוּא
 15 הַקִּבְּלָה הַשְּׁלִימָה שֶׁל הַתּוֹרָה
 16 שְׁהִיִּתָּה לְאַחֲרֵי הַגֵּס דְּפוּרִים,
 17 שְׁהִיא נְעִלִית יוֹתֵר גַּם
 18 מִהַקִּבְּלָה שְׁהִיִּתָּה בְּזִמָּן הַגְּזֵרָה
 19 (פְּדִלְקָמֵן סַעֲיָף "). לְמַדְנֵוּ לְעִיל
 20 בְּסַעֲיָף ד' הַהֲתַעֲלוֹת הִיתִּירָה בּוֹמֵן
 21 אַחְשׁוּרוּשׁ כְּרוּכָה בִּשְׁבִירָה וְבִכְתִּית'
 22 אֲשֶׁר גְּרַמוּ לַהֲתַגְלוּתָה שֶׁל עֵצִם הַנִּשְׁמָה
 23 כְּרַמּוֹ בְּמִילֵים "כְּתִית לְמֵאוּר". מִכֵּן
 24 שֶׁגַם בּוֹמֵן שֶׁל הַרוּחָה נִיתֵן לַהֲגִיעַ
 25 לַהֲתַעֲלוֹת דוּמָה, אֵם כֵּן מוּכְרַת הַדְּבַר
 26 שֶׁגַם אִז קִיִּים עֲנִיין שֶׁל 'כְּתִית'. וְאֵכֵן
 27 יֵשׁ לוֹמַר, שְׁעַל דְּרָף זֶה הוּא
 28 בְּנוֹגֵעַ לְעֲנִיין שֶׁל 'כְּתִית'
 29 לְמֵאוּר', אֲשֶׁר מִשְׁמַעוֹתָהּ הִיא שְׁעַל
 30 יְדֵי הַעֲנִיין דְּ'כְתִית' שְׁבִזְמָן
 31 הַגְּלוּת מַגִּיעִים לְ'הַמְּאָר',
 32 דְּשְׁנֵי עֲנִינִים בְּזָה הַקְּשׁוּרִים לְשֵׁנִי
 33 סוּגֵי תְּקוּפוֹת. עֲנִיין אַחַד הוּא
 34 כְּשִׁישְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצֵּב שֶׁל
 35 'כְּתִית' מִצַּד זֶה שְׁיִשְׁנָם גְּזוּרוֹת
 36 עַל קִיִּים הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
 37 (כְּמוֹ שְׁהִיָּה בְּזִמָּן אֲמִירַת
 38 הַמְּאָמֵר עַל יְדֵי כ"ק אֲדַמּוּר הַרִי"צ
 39 בּוֹמֵן הַמַּשְׁטַר הַקּוּמוּנִיסְטִי בְּבִרִית
 40 הַמוֹעֲצוֹת, מַסְפַּר חֲדָשִׁים לְפָנֵי מַאֲסוֹ.
 41 וּבַמַּחֲלָךְ הַהֲתוֹעָדוֹת בַּה נֶאֱמַר הַמַּאֲמַר וְכִמּוֹ כֵן בַּמַּאֲמַר עֲצֻמוֹ תַבַּע אֲדַמּוּר
- מה שֶׁהַחֲלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, הוּא גַם לְפִי פְּשׁוּטוֹת
 הַכְּתוּב שְׁוּקָבַל גו' הִיָּה לְאַחֲרֵי הַגֵּס. וְעַל פִּי זֶה,
 בְּזָה שְׁבִימִי אַחְשׁוּרוּשׁ קִבְּלוּ מֵהַ שְׁהַחֲלוּ בְּמַתַּן
 תּוֹרָה, שְׁנֵי עֲנִינִים. הַקִּבְּלָה שְׁהִיִּתָּה בְּזִמָּן הַגְּזֵרָה
 עַל יְדֵי הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁלָהֶם (כְּמִפּוֹרֶשׁ
 בְּהַמְּאָמֵר), וְהַקִּבְּלָה שְׁהִיִּתָּה לְאַחֲרֵי הַגֵּס
 דְּפוּרִים, שְׁהִיא נְעִלִית יוֹתֵר גַּם מִהַקִּבְּלָה בְּזִמָּן
 הַגְּזֵרָה (פְּדִלְקָמֵן). וַיֵּשׁ לוֹמַר, שְׁעַל דְּרָף זֶה הוּא
 בְּנוֹגֵעַ כְּתִית לְמֵאוּר, שְׁעַל יְדֵי הַעֲנִיין דְּכְתִית
 שְׁבִזְמָן הַגְּלוּת מַגִּיעִים לְ'הַמְּאָר', דְּשְׁנֵי עֲנִינִים
 בְּזָה. כְּשִׁישְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצֵּב שֶׁל כְּתִית מִצַּד
 זֶה שְׁיִשְׁנָם גְּזוּרוֹת עַל קִיִּים הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ
 שְׁהִיָּה בְּזִמָּן אֲמִירַת הַמְּאָמֵר), וְעַל יְדֵי זֶה
 מַגִּיעִים לְ'הַמְּאָר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁלָהֶם.
 וְעוֹד עֲנִיין בְּכְתִית לְמֵאוּר, שְׁגַם כְּשִׁישְׂרָאֵל
 נִמְצָאִים בְּמַצֵּב שֶׁל הַרְחֻבָּה, הַרְחֻבָּה בְּגִשְׁמִיּוֹת
 וְגַם הַרְחֻבָּה בְּרוּחָנִיּוֹת, אֲלֵא שְׁהֵם נִמְצָאִים
 בְּגִלּוֹת⁴¹ וְעַל דְּרָף הַמַּצֵּב שְׁהִיָּה לְאַחֲרֵי הַגֵּס
 דְּפוּרִים, שְׁלִיָּהוּדִים הִיָּתָה אֲוֵרָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשׁוֹן
 וַיְקַר⁴², בְּפְּשׁוּטוֹת וְגַם בְּרוּחָנִיּוֹת⁴³ וַיִּתִּירָה מִזָּה
 שְׁגַם בֵּית הַתּוֹן נִתֵּן לְאַסְתֵּרוֹ⁴⁴, שְׁהִיָּה אֲזַ גַּם
 הַמַּעֲלָה דְּאַתְהַפְּכָא]. אֲלֵא שְׁאַפְתִּי עַבְדִּי
 אַחְשׁוּרוּשׁ אֲנִין⁴⁵, הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כְּתִית)
 מִזָּה שְׁהֵם בְּגִלּוֹת. וְעַל יְדֵי הַכְּתִית דְּשִׁישְׂרָאֵל מִזָּה
 שְׁנִמְצָאִים בְּגִלּוֹת, מַגִּיעִים לְ'הַמְּאָר'.
 וְהַעֲנִיין הוּא, הַסִּיבָה לִכְךָ שֶׁכַּשֵּׁם
 שְׁמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ בּוֹמֵן הַגּוּיּוֹת קְשׁוּרָה
 בְּגִלּוּי עֵצִם הַנִּשְׁמָה, כֵּךְ גַּם הִיּוֹת
 הַיְהוּדִי שְׁבוּר וְכְתִית' מֵהִימְצָאוֹתוֹ
 בְּגִלּוֹת מְעוֹרֵר אֵת גִּלּוּי עֵצִם הַנִּשְׁמָה,
 דְּזָה שִׁישְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים
 מֵעֵצִם זֶה שְׁהֵם בְּגִלּוֹת (גַּם
 כְּשִׁישׁ לָהֶם הַרְחֻבָּה בְּגִשְׁמִיּוֹת
 וּבְרוּחָנִיּוֹת), הוּא, כִּי רְצוּנוֹ
 הָאֲמִיתִי שֶׁל כָּל אֶחָד מִשְׁשְׂרָאֵל
 הוּא שְׁהִיָּה גְּלוּי אֶלְקוֹת, יֵשֶׁם
 דְּבָרִים שְׁלִמּוֹת שְׁהָאֵם חֲפִין בַּהֶם אֵךְ
 מִצִּיאָתוֹ אֵינָה תְּלוּיָה בַּהֶם, לְעוֹמָתָם
 יֵשֶׁם דְּבָרִים אֲשֶׁר בְּלַעֲדָם חִיוֹ אֵינֶם
 חִיִּים. לְכִמוֹ כֵּן רְצוּנוֹ שֶׁל יְהוּדִי בְּגִלּוּי
 אֶלְקוֹת הוּא עוֹד כְּדִי כֵךְ שְׁהִיָּה
 (גְּלוּי אֶלְקוֹת) נּוֹגֵעַ לְעֵצִם מְצִיאָתוֹ,
 (גְּלוּי אֶלְקוֹת) נּוֹגֵעַ לְעֵצִם מְצִיאָתוֹ דְּבַר זֶה מִתְּבַטָּא בְּכַךְ שֶׁכַּשְׁחֲסַר

(41) להעיר, דבפנים המאמר (סט"ו) מובא (רק) "זמן הגלות", ובה "קיצור" – "זמן הגלות והגזירה". (42) אסתר ח, טז.

(43) ראה מגילה טז, ב. (44) אסתר ח, א. (45) מגילה יד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בגילוי אלוקות איננו יכול להשלים עם כך, ולכן, זה שבזמן הגלות
 2 אין מאיר גלוי אלקות כמו שהיה בזמן הבית בזמן שבית
 3 המקדש היה קיים [ובפרט כשמתבונן בזה שאמרו רבותינו
 4 ז"ל⁴⁶ 'כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו הרי זה כאלו
 5 נחרב בימיו' כיון שהאחריות
 6 לתיקון החורבן והגלות מוטלת על כל
 7 אחד לכן כל זמן שהגלות מתמשכת
 8 הרי זה כאלו היא מתרחשת ברגע זה.
 9 ואם כן בנוסף לכך שקשה להכיל את
 10 המצב בו אין גילוי אלוקות, הרי בלתי
 11 נסבלת המחשבה שהדבר תלוי בי
 12 ואיננו נעשה], הנה מזה עצמו
 13 איז ער אינגאנצן צוטרייסלט
 14 (=הוא מוזעזע לגמרי), 'כתית'.
 15 וגם פאשר מדובר ביהודי שהוא
 16 בדרגא נעלית ביותר שלכן
 17 מאיר אצלו גלוי אלקות
 18 בדרגת הגלוי שהיה בזמן
 19 הבית⁴⁷, מכל מקום, מזה
 20 שבכללות העולם אין מאיר
 21 הגלוי, מוכח, שגם הגלוי
 22 שמאיר אצלו הוא גלוי
 23 מגבול. דכשמאיר גלוי אור
 24 אין סוף הבלי גבול הביטוי לכך
 25 שהינו בלי גבול הוא בכך שהגלוי
 26 הוא בכל מקום, וכשישנו
 27 מקום אחד (אפלו פנה
 28 נחת) שאין מאיר שם גלוי
 29 אלקות, הוא מפני שהגלוי
 30 (גם בהמקום שהוא מאיר)
 31 הוא גלוי מגבול. [וזהו הביאור
 32 במה שמובא במאמר אדמו"ר
 33 הזקן⁴⁸ דאיתא בתקונים⁴⁹
 34 (=שמובא בתיקוני זוהר) שאפלו
 35 אם הנה צדיק אחד חוזר
 36 בתשובה שלמה בדורו הנה
 37 בא משיח, הקשר בין ביאת משיח
 38 לתשובה שלמה הוא פי על ידי

תשובה שלמה ממשיכים ומגלים גלוי אור אין סוף הבלי
 גבול, וגלוי זה הוא בכל מקום. הגאולה שתהיה בביאת משיח
 קשורה בגילוי אור אין סוף הבלי גבול כיון שבגאולה זו לא תישאר פינה
 בעולם שלא תיגאל. [ומזה שאין מאיר אצלו גלוי של עצמות
 אור אין סוף, הוא נשבר
 ונדפא, 'כתית'. [ועל דרך
 הידוע שהמילה 'חולה'
 בגימטריא מ"ט, ומשמעותו הרבר
 הוא שגם כשמישיג בנפשו את
 הגילוי הרחני של מ"ט שערי
 בינה אלא שחסר לו הגילוי של
 שער הנו"ן, הרי שברון ליבו
 הנגוס מכך הוא עד כדי כך שהוא
 נעשה חולה⁵⁰. וידוע שמעלתו של
 שער הנו"ן איננה רק בכך שמדובר
 במדרגה אחת למעלה מ"ט השערים,
 אלא הוא קשור בגילוי אור אין סוף
 הבלי גבול]. תשוקה זו לגילוי אור
 אין סוף הבלי גבול הקשור בגילוי של
 עצמותו ית' נמסרה לנו על ידי רבותינו
 נשיאנו וידוע מה שכתב
 הצמח צדק⁵¹ שהיה נשמע
 ממורנו ורבנו נשמתו עדן
 (אדמו"ר הזקן) שהיה אומר
 בשעת דביקותו "איך וויל זע
 גאר ניסט איך וויל ניט דאין
 גן עדן איך וויל ניט דאין
 עולם הבא כו' איך וויל מער
 ניט אז דיך אליין" (=איני
 רוצה דבר, איני רוצה את הגן עדן
 שלך, איני רוצה את העולם הבא
 שלך, איני רוצה מלבד אותך בלבד).
 ולמרות שמי ישוה ומי ידמה לדרגתו
 של אדמו"ר הזקן, אך על ידי
 שהיה נשמע לשון זה
 מאדמו"ר הזקן [דפרוש

(46) ראה ירושלמי יומא פ"א ה"א (ד, ב). מדרש תהלים עה"פ קלז, ז. (47) להעיר מהידוע ש"לפני . . . רשבי לא נחרב הבית כלל" (פלא הרמון שמות ע' ז בשם אדה"ז). (48) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תג. (49) כ"ה במאמרי אדה"ז הקצרים שם. וראה זהר חדש ס"פ נח (כג, ד): דאי יחזרון בתשובה רישי כנישתא או חדא כנישתא יתכנש כל גלותא. (50) טעהמ"צ להאריז"ל פ' וירא. לקו"ת ברכה צז, ב. המשך וככה תרל"ז פס"ג (ע' צט). (51) הובא בשרש מצות התפלה להצ"צ פ"מ (קלח, טע"א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 עצם מציאותם, כלומר שבעצם מציאותם הינם דבר אחד ממש. כך גם
44 התקשרותה של עצם הנשמה באלוקות הרי זה כיוון שהיא ואלוקות הם דבר
45 אחד ממש, היא זה אלוקות ואלוקות זה היא, דבר הבא לידי ביטוי בכך
46 שאינה יכולה לשאת מצב בו האלוקות אינו בגילוי.

47 יו"ד) בסעיף הקודם דובר אודות כך

48 שכשם שעצם הנשמה מתגלית על ידי
49 מסירות הנפש בתקופה בה ישנן גזירות
50 כך היא מתגלה גם בתקופת רוחה על
51 ידי ה'כחית' ושיברון הלב הנובע מעצם
52 ההימצאות בגלות. בסעיף זה יבואר
53 יתירה מזו, דרגת עצם הנשמה המתגלה
54 בכך היא נעלית עוד יותר מזו המתגלה
55 באמצעות מסירות הנפש בזמן
56 הגזירות. ויש לומר, שבחינת
57 ודרגת ה'מאור' דהנשמה
58 המתגלית על ידי הענין
59 דכתיב מעצם זה שנמצאים
60 בגלות, היא נעלית יותר
61 מבחינת ודרגת ה'מאור'
62 דהנשמה שמתגלית על ידי
63 מסירות נפש.

64 ההבדל בין שתי הדרגות של עצם
65 הנשמה, הוא עד כמה התגלותה של
66 עצם הנשמה קשורה באדם עצמו. ענין
67 זה קשור בכל העניינים שהזכור
68 בסעיפים הקודמים.

69 והענין הוא, דמהטעמים על
70 זה שבמתן תורה היתה רק
71 ההתחלה (החלו לעשות)
72 ובימי אחרשורוש היתה
73 הקבלה (וקבל היהודים)
74 הוא, כי קבלת התורה שהיתה על
75 ידי בני ישראל במתן תורה לא היתה
76 כל כך מצידם אלא בגלל הארה
77 עליונה שהאירה עליהם מלמעלה
78 שהרי זה שהקדימו את אמירת
79 'עשה' ל'נשמע' במתן
80 תורה הנה מפני שהקדוש ברוך

81 הוא כפה עליהם הר כגיגית⁵², ומשמעות כפיה זו היא שהאיר
82 עליהם גלוי אור של אהבה גדולה מלמעלה⁵³ אשר לא יכלו לעמוד
83 בפניו, ולעומת זאת בימי אחרשורוש היתה הקבלה של התורה
84 מצד עצמם שהרי הם מסרו את הנפש ברצונם. ויש לומר, שגם

1 הביטוי 'הנה נשמע' הוא, שזה הנה לא רק בזמנים מיוחדים
2 אלא שזה הנה דבר הרגיל בפיו של אדמו"ר הזקן], ובפרט
3 לאחרי שנתפרסם זה על ידי ה'צמח צדק', נתן הכח לכל
4 אחד ואחת מישראל שעקר רצונו יהיה שיהיה גלוי העצמות

5 של ה', ועד כדי כך יהיה נוגע לו
6 הרב, שפשאין מאיר גלוי זה,
7 ומכל שכן בזמן הגלות שאו
8 אין מאיר לא רק דרגת ההתגלות
9 שהיה בכיאת המשיח שהיא
10 ההתגלות של עצמותו ממש אלא לא
11 מאיר אפלו דרגת הגלוי היותר
12 תחתונה (אשר היא גלוי של אור
13 והארה בלבד של הקדוש ברוך הוא
14 ולא של עצמותו ממש) שהנה
15 בזמן הבית, הרי חושך זה גורם
16 ליהודי שהוא במצב דכתיב,
17 ומתוך כך הוא מבקש בתפילה ג'
18 פעמים בכל יום (או יותר)
19 אודות הגולה "ותחזינה עינינו
20 בשוכך לציון ברחמים",
21 שאז יהיה גלוי אלקות ועד
22 לגלוי העצמות. עד כאן הוסבר
23 שהסיבה לכך שיהודי הינו שבור
24 ר'כחית' מעצם הימצאותו בגלות הרי
25 זה מפני שכל רצונו הוא בגלוי
26 אלוקות. על פי זה יובן מדוע הכתיב'
27 ושרבון לב הזה קשור בגלוי עצם
28 הנשמה, כיוון שעצם הנשמה היא
29 הסיבה לכך שכל רצונו של היהודי
30 הוא בגלוי אלוקות. וזהו הפירוש
31 הפנימי של 'כתיב למאור',
32 שעל ידי הענין ד'כתיב' הקיים
33 מעצם זה שנמצאים בגלות
34 מגיעים להתגלות של ה'מאור',
35 כי הסיבה לזה שהרצון דכל
36 אחד מישראל הוא גלוי
37 אלקות ורצונו בגלוי אלוקות הוא
38 עד כדי כך שזה נוגע לעצם
39 מציאותו [שלקן הוא נשבר ונדכא (כתיב) מזה שבזמן
40 הגלות לא יש גלוי אלקות] הוא מצד עצם הנשמה, מאור
41 שבנשמה, שהתקשרותה באלקות היא התקשרות עצמית
42 כאמור 'התקשרות עצמית' בין שני דברים פירושה קשר הקיים ביניהם מצד

1 הוא שזה הנה לא רק בזמנים מיוחדים אלא שזה
2 הנה דבר הרגיל], ובפרט לאחרי שנתפרסם זה
3 על ידי ה'צמח צדק', נתן הכח לכל אחד ואחת
4 מישראל שעקר רצונו יהיה גלוי העצמות, ועד
5 כדי כך, שפשאין מאיר גלוי זה, ומכל שכן
6 בזמן הגלות שאין מאיר אפלו הגלוי (גלוי אור)
7 שהנה בזמן הבית, הוא במצב דכתיב, ומבקש
8 פעמים בכל יום (או יותר) ותחזינה עינינו
9 בשוכך לציון ברחמים, שאז יהיה גלוי אלקות
10 ועד לגלוי העצמות. וזהו כתיב למאור, שעל
11 ידי הענין דכתיב מזה שנמצאים בגלות מגיעים
12 להמאור, כי זה שהרצון דכל אחד מישראל הוא
13 גלוי אלקות ועד שזה נוגע לעצם מציאותו
14 [שלקן הוא נשבר ונדכא (כתיב) מזה שבזמן
15 הגלות לא יש גלוי אלקות] הוא מצד עצם
16 הנשמה, מאור שבנשמה, שהתקשרותה באלקות
17 היא התקשרות עצמית.

18 יו"ד) ויש לומר, שבחינת המאור דהנשמה
19 המתגלית על ידי הענין דכתיב
20 מזה שנמצאים בגלות, היא נעלית יותר מבחינת
21 המאור דהנשמה שמתגלית על ידי מסירות
22 נפש. והענין הוא, דמהטעמים על זה שבמתן
23 תורה היתה רק ההתחלה (החלו לעשות) ובימי
24 אחרשורוש היתה הקבלה (וקבל היהודים) הוא,
25 כי זה שהקדימו נעשה לנשמע במתן תורה הנה
26 מפני שכפה עליהם הר כגיגית⁵², גלוי
27 מלמעלה⁵³, ובימי אחרשורוש היתה הקבלה מצד

הוא כפה עליהם הר כגיגית⁵², ומשמעות כפיה זו היא שהאיר
עליהם גלוי אור של אהבה גדולה מלמעלה⁵³ אשר לא יכלו לעמוד
בפניו, ולעומת זאת בימי אחרשורוש היתה הקבלה של התורה
מצד עצמם שהרי הם מסרו את הנפש ברצונם. ויש לומר, שגם

(52) שבת פח, א. 53) תו"א מג"א צח, ד ואילך. ובכ"מ. וראה גם בד"ה הנ"ל תרפ"ז סוס"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אך מבחינת מציאותם הגלויה של הכוחות, לכל כח יש את מהותו הפרטית
 2 המייחדת אותו. לכל כח ישנה ה'תבנית' הרוחנית המייחדת אותו. מה שמייחד
 3 את כח השכל היא ה'תבנית' הרוחנית של שכל, באותה מידה שמה שמייחד
 4 את כח החסד שבנפש זו ה'תבנית' הרוחנית של חסד. 'תבנית' זו המגדירה
 5 את יחודיותו של כל כח נקראת בשם
 6 ה'ציור' בו הוא 'מצויר'. כאמור, עצם
 7 הנשמה הינה ה'נשמה' של כל חלקי
 8 הנפש ושל כל הכוחות כולם. היא
 9 כשלעצמה איננה קשורה בתבנית זו או
 10 אחרת, מבחינתה חשיבותו של כל כח
 11 היא מצד היותו חלק בלתי נפרד
 12 מהנשמה כולה. לגביה ה'ציור' הפרטי
 13 של כל כח, איננו תופס מקום.
 14 מציאותם הגלויה של כוחות הנפש
 15 הינה מובחלת, לכן התגלותה של עצם
 16 הנשמה כרוכה בהתבטלותם של
 17 הכוחות הגלויים ויצירתם מגדרם.
 18 כיוון שהכוחות הגלויים הינם מציאותו
 19 הגלויה של האדם, אם כן כל זמן
 20 שהתגלותה של עצם הנשמה כרוכה
 21 ביצירתם של הכוחות מגדרם, אין
 22 התגלות זו קשורה כל כך עם האדם
 23 עצמו. על מנת שהתגלות זו תהיה
 24 קשורה באמת עם האדם עצמו, יש
 25 צורך שהכוחות הגלויים יהיו שותפים
 26 בכך.
 27 על פי זה יובן ההבדל בין התגלותה
 28 של עצם הנשמה בזמן הגזירה לעומת
 29 התגלותה באמצעות ה'כחית' הקיים
 30 בזמן רווחה. **דגלוי עצם הנשמה הקשור בענין המסירות נפש**
 31 בתקופה של גזירה, **יש לומר**, ש'כיוון שהתגלות זו כרוכה בהתבטלות של
 32 מציאותם הגלויה של כוחות הנפש, לכן, למרות שמבחינת פנימיותו של האדם
 33 עצם הנשמה קשורה עימו, אך **בנוגע לכחות הגלויים** הגלוי של עצם
 34 הנשמה איננו קשור במציאותם המוגבלת ולכן מבחינתם **הוא נחשב כמו**
 35 **דבר שנוסף עליהם מלמעלה**. **וכמו שרואים בפעל בכמה**
 36 **אנשים, שבהיותם במקום שהיו שם גזרות על תורה**
 37 **ומצוות, היה להם מסירות נפש בפעל משך כמה וכמה**
 38 **שנים, וכשבאו אחר כך למדינות שאפשר לעסק בתורה,**
 39 **ומצוות מתוך הרחבה, אין נכר בהם (כל כך) המסירות**
 40 **נפש שהיה להם מקדם. כי זה שעמדו במסירות נפש משך**
 41 **כמה וכמה שנים הוא לפי שהאיר בהם גלוי עצם הנשמה**
 42 **שלמעלה מפחות הגלויים** ובשעת מעשה הכוחות הגלויים התבטלו
 43 בפני הגלוי של עצם הנשמה ואלם **לא נעשה על ידי זה שגוי**

1 כאשר מדובר אודות האמונה שקיימת אצל יהודי מצד טבעו, הרי
 2 **שהאמונה דישאל שנובעת מצד זה שהנשמה שלמעלה**
 3 **רואה אלקות** (כאמור בסעיף ו' אמונה זו היא **אמונה שבאה**
 4 **מצד סבה** חיצונית, הנשמה רואה דבר שחון הימנה, אמונה לא נובעת
 5 מתוך הנשמה עצמה) **הוא על**
 6 **דרך שהקדימו 'נעשה'** 1 **עצמם. ויש לומר, שהאמונה דישאל מצד זה**
 7 **ל'נשמה' (במתן תורה) שהיה** 2 **שהנשמה שלמעלה רואה אלקות (אמונה שמצד**
 8 **זה מצד הגלוי דלמעלה** 54 3 **סבה) הוא על דרך שהקדימו נעשה לנשמה**
 9 **ולא מצד עצמם. במתן תורה היה זה** 4 **(במתן תורה) מצד הגלוי דלמעלה** 54, **וזה**
 10 **אור עליון שהאיר עליהם מלמעלה** 5 **שבימי אחרונות היתה הקבלה מצד עצמם,**
 11 **בעמדם למרגלות הר סיני, ובנשמה** 6 **הוא, כי אז נתגלה ההתקשרות באלקות שמצד**
 12 **למעלה זה הגלוי של אור ה' החופף** 7 **עצם הנשמה, התקשרות עצמית שמצד עצם**
 13 **עליה כל הזמן, ולעומת זאת זה** 8 **מציאותם. ובפרטיות יותר יש לומר, שגם בגלוי**
 14 **שבימי אחרונות היתה** 9 **עצם הנשמה, ישנם (דגמת) שני ענינים הנ"ל.**
 15 **הקבלה מצד עצמם, הוא,** 10 **דגלוי עצם הנשמה בענין המסירות נפש, יש**
 16 **כי אז נתגלה ההתקשרות** 11 **לומר, שבנוגע לפחות הגלויים הוא כמו דבר**
 17 **באלקות שקיימת ביהודי מצד** 12 **נוסף. וכמו שרואים בפעל בכמה אנשים,**
 18 **עצם הנשמה, שכאמור בסעיף ו'** 13 **שבהיותם במקום שהיו שם גזרות על תורה**
 19 **זו התקשרות עצמית שמצד** 14 **ומצוות, היה להם מסירות נפש בפעל משך**
 20 **עצם מציאותם. ובפרטיות** 15 **כמה וכמה שנים, וכשבאו אחר כך למדינות**
 21 **יותר יש לומר, שגם כאשר** 16 **שאפשר לעסק בתורה ומצוות מתוך הרחבה,**
 22 **מדובר בגלוי עצם הנשמה,** 17 **אין נכר בהם (כל כך) המסירות נפש שהיה להם**
 23 **הרי ישנם בזה (דגמת) שני** 18 **מקדם. כי זה שעמדו במסירות נפש משך כמה**
 24 **ענינים הנ"ל** עד כמה התגלותה 19 **וכמה שנים הוא לפי שהאיר בהם גלוי עצם**
 25 **של עצם הנשמה קשורה עם האדם** 20 **הנשמה שלמעלה מפחות הגלויים ולא נעשה**
 26 **עצמו.**
 27 הסברת הדברים האמורים לקמן:
 28 כאמור בסעיף ה', הקשר בין נשמת
 29 האדם לבין איברי גופו משמש כמשל
 30 לקשר בין עצם הנשמה לדרגות השונות שלה.
 31 למדנו שנשמת האדם איננה איבר נוסף אלא היא המהות הפנימית של האדם
 32 העומדת מאחורי האיברים כולם. הנשמה איננה שייכת לאיבר זה יותר מאיבר
 33 אחר, היא ה'נשמה' של הידיים והיא ה'נשמה' של הרגליים.
 34 כאשר מביטים באיברים השונים בגוף האדם, ניתן להגדיר את חשיבותו של
 35 כל איבר בשתי צורות. ניתן לראות את חשיבותו של כל איבר מצד התפקיד
 36 המיוחד השייך דווקא אליו. אך ניתן גם לראות את חשיבותו מצד היותו חלק
 37 בלתי נפרד מהאדם כולו. החשיבות הראשונה, הנובעת מתפקידו המיוחד לו,
 38 היא קשורה בצורתו הגלויה של האיבר בה הוא שונה משאר האיברים. אולם
 39 מבחינת הנשמה חשיבותו העיקרית של האיבר היא היותו חלק בלתי נפרד
 40 מהאדם כולו, מבלי הבט אם מדובר ביד או ברגל.
 41 כמו כן כאשר מדובר אודות הנשמה עצמה. ישנן כוחותיה הגלויים שהם שכלו
 42 ורגשותיו של האדם, וישנה עצם הנשמה. מבחינת המהות הפנימית של כוחות
 43 הנפש הרי מעלתו של כל כח היא בכך שהוא חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה.

(54) להעיר גם מהמשך תער"ב ח"ב ע' תתקצו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **בַּכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים עֲצָמָם**⁵⁵. [דָּוָה שֶׁלֹּמְדָנוּ בִּסְעִיף ה' שְׁעָצָם
 2 הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֲצָם וְהַפְּנִימִיּוּת (שֶׁל כָּל דְּרוֹגַת הַנֶּפֶשׁ גַּם) דְּכַחוֹת
 3 הַגְּלוּיִים (כַּנְּל' סְעִיף ה) וְלִפִּי זֶה לְכַאוּרָה הַתְּגַלּוּתוֹ אֵינְנָה זֹרָה לָהֶם,
 4 אֲךָ הַעֲנִיין הוּא, שְׁשִׁיכּוֹתֵם שֶׁל הַכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים לְעֲצָם הַנְּשָׁמָה הִיא
 5 בְּכֵן שֶׁהוּא הָעֲצָם שְׁלָהֶם כְּלוּמָר
 6 הוּא הַנְּקוּדָה הַפְּנִימִית שֶׁלָּהֶם מִצַּד
 7 הַיּוֹתֵם חֵלֶק בְּלִתי נִפְרָד מֵהַנְּשָׁמָה כּוֹלָה
 8 וְאוֹלָם אֵין זֶה שִׁיף לְעֲנִינָם שֶׁל
 9 כַּחוֹת הַגְּלוּיִים עֲצָמָם,
 10 הַחֲצִיּוֹר שְׁלָהֶם]. וְלַעֲוֹמַת זֹאת
 11 כֹּאשֶׁר מְדוּבָר בְּמִצְוַת שֶׁל רוּחָה, רוּחָה
 12 גַּשְׁמִית הַכְּרוּכָה בְּנִינוּחוֹת שֶׁל כָּל
 13 כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְכִמוּ כֵן רוּחָה רוּחָנִית
 14 כְּעִבּוּרָת ה', פְּתִיחַת הַמּוֹחַ וְהַלֵּב,
 15 הַגּוֹרֵמַת אֶת הַתְּגַלּוּתָם כְּמִלּוֹא עֲצוּמַתָּם
 16 שֶׁל כָּל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּבִיחָד עִם זֶה
 17 תְּשׁוּקָתָה שֶׁל עֵצֶם הַנִּשְׁמָה לְגַאוּלָּה
 18 מִמְּלֵאָה אֶת כָּל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ עַד כַּדִּי
 19 כֵּן שְׁאִינֶם יְכוּלִים לְשַׂאת אֶת עֵצֶם
 20 הַהִימְצָאוֹת בְּגִלוּת, הִרִי הַגְּלוּי
 21 דְּעֲצָם הַנְּשָׁמָה הַמִּתְבַּטֵּא פְּזוּה
 22 שֶׁהוּא נִשְׁבֵּר וְנִדְּכָא מֵעֵצֶם זֶה
 23 שֶׁהוּא נִמְצָא בְּגִלוּת הִרִי גִילּוּי זֶה
 24 הוּא שְׁגָם כַּחוֹת הַגְּלוּיִים שְׁלוֹ
 25 (לֹא רַק מֵהוֹתֵם הַפְּנִימִית אֲלֵא גַם
 26 הַחֲצִיּוֹר דְּכַחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם
 27 כְּמוֹ חֵד (=אֶחָד) עִם הָעֲצָם⁵⁶.
 28 הַסְּבֵרַת הַדְּבָרִים הָאֵמוּרִים לְקַמֵּן: הַהִבְדֵּל בֵּין הָאוֹפְנִים הָאֵמוּרִים בְּהַתְּגַלּוּתָה
 29 שֶׁל עֵצֶם הַנִּשְׁמָה קְשׁוֹר בְּדְרוֹגַת שׁוֹנוֹת הַקִּיּוּמוֹת בָּה. כֹּאמוּר, הַנִּשְׁמָה הָאֱלוּקִית
 30 הִיא "אֱלוּקִית כְּפִי שֶׁנִּעֲשֶׂה בְּכַחֲנִית נְבֹאָה". בְּדוּגְמַת בֵּן הַנוּצָר מְטִיפַת הוֹרֵעַ
 31 שֶׁל אֲבִיו, הִרִי תַחֲלִילָה הִיא הִייתָה כְּלוּלָה בְּמוֹתוֹ שֶׁל הָאָבָא וְהִייתָה חֵלֶק בְּלִתי
 32 נִפְרָד מִמֶּנּוּ, לְאַחַר מִכֵּן הִיא יֵרַדָה מִמוֹחוֹ שֶׁל הָאָבָא וְנִעֲשֶׂתָה כְּעֵלַת מִמְּשׁוֹת
 33 לְעֲצָמָה. כְּמוּ כֵן מִצִּיאֻתָה הַגְּלוּיָה שֶׁל עֵצֶם הַנִּשְׁמָה הִיא כּוֹז שִׁישׁ לֵה מִמְּשׁוֹת

55) וראה ד"ה בלילה ההוא ה'תשכ"ה ס"ח, ובהערה 49 שם (סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפח). 56) ועד"ז הוא בנוגע להמשכת האמונה בפנימיות (ברעת), דזה שהאמונה פועלת על הדעת הוא יתרון ועילוי לגבי ענין המס"נ. ויש לומר, דהמשכת האמונה ברעת, זה שנמשך בגילוי היא האמונה שמצד מזל"י חזי (מקיף דחי*).), אלא שהחיבור דהאמונה שלמעלה מדעת עם הדעת הוא ע"י המשכת עצם הנשמה [היינו שהגילוי דעצם הנשמה הוא רק נתנית כח לבחי' האמונה שמצד המקיף דחי' שתתחבר עם הדעת, ולא שמתגלית עצם הנשמה עצמה]. משא"כ זה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו, שלכן הוא נשבר ונדכא מזה שבזמן הגלות לא יש גילוי אלקות (ראה לעיל ס"ט) – הרי הגילוי דהתקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה שמתגלית בזה שגילוי אלקות נוגע לנצח מציאותו הוא [נוסף על אופן דנתינת כח, גם] שהתקשרות העצמית עצמה מאירה בגילוי (בדוגנות הגילוי שלה בענין המס"נ), וגם גילוי זה (דעצם הנשמה עצמה) מתחבר עם הציור דכחות הגלויים. 57) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' שעח.

(* ראה סה"מ עת"ר ט"ע קנד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעצם זה שנמצאים בגלות, הוא גלוי עצם הנשמה כמו
 2 שהיא משרשת בהעצמות.
 3 (יא) ויש לקשר זה עם המבאר בהמאמר⁵⁸ "וקבל היהודים"
 4 בפרוש הפתוח ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך
 5 שמן זית גו', שהפירוש הפנימי
 6 של הפסוק הוא דלאחרי שמשה
 7 'יצוה' ויקשר את בני ישראל
 8 אזו יביאו ישראל למשה
 9 שמן זית גו', כלומר ש'ישראל
 10 על ידי עבודתם יסיפו גלוי
 11 אור במדרגת משה. לכאורה היה
 12 ניתן לחשוב שהוספה זו איננה כרוכה
 13 בעבודה מיוחדת של בני ישראל אלא
 14 היא באה ממילא על ידי עצם זה שהם
 15 מקבלים את השפעתו של משה רבינו
 16 ואולם יש לומר מהביאורים
 17 בזה כיצד דבר זה קשור בעבודת
 18 האדם, דזה שמשה 'מצוה'
 19 ומקשר את בני ישראל, הוא,
 20 שהוא זן ומפרנס את האמונה, שהאמונה תהיה
 21 האמונה, שהאמונה תהיה
 22 נוסף על כמו שהיא מצד דרגת
 23 הגלויים והנשמה (מצד זה
 24 שהנשמה שלמעלה רואה
 25 אלקות) היא תהיה גם מצד
 26 עצם הנשמה. [פעולתו של משה
 27 רבינו איננה רק לקשר את בני ישראל
 28 עם אור אין סוף של הקדוש ברוך הוא
 29 אלא גם לקשר ולחבר אותם בינם לבין
 30 עצמם ויש לומר, דזהו מה
 31 שנאמר ואתה תצוה את בני
 32 ישראל, דלשון הפסוק ואתה
 33 תצוה את בני ישראל' ללא
 34 שמוכר בו עם מי נעשית ה'צוותא'
 35 והחיבור שלהם הרי מכך משמע
 36 שמשה 'מצוה' (מקשר
 37 ומחבר) את בני ישראל
 38 עצמם כלומר מאחדם בינם לבין
 39 עצמם, פעולה זו גם היא קשורה
- בהתגלותה של עצם הנשמה פי מצד עצם הנשמה, כל ישראל הם
 חד⁵⁹ (=אחד). ועל ידי העבודה ד'ישראל עצמם (המתאפשרת
 לאחרי שנמשך ב'ישראל גלוי עצם הנשמה על ידי משה),
 שגם כחות הגלויים שלהם (הציוור דהכחות) עבודתם של בני
 ישראל היא להעמידם בצורה כזו
 שיהיו מתאימים לעצם
 הנשמה, על ידי זה נעשה
 יתרון והוספה בכחיות עצם
 הנשמה שנמשכה ונתגלתה
 בהם תחילה על ידי משה
 (ויקחו אליך), פי על ידי זה
 מתגלה בה שרשה האמתי
 כמו שהיא משרשת
 בהעצמות.
 [ולהעיר, שעל ידי זה נתוסף
 גם בהאחדות ד'ישראל. כיוון
 שהאחדות ד'ישראל הנגרמת על
 ידי עצם הנשמה שמתגלית
 בהם אשר התגלות זו דורשת את
 ההתבטלות של גופם וכחותיהם
 הגלויים, כיוון שמבחינתם יש הבדל
 בין יהודי אחד ליהודי אחר, לכן היא
 אחדות זו נחשבת כמו דבר שנוסף
 על מצויאותם הגלויה של בני
 ישראל כשלעצמה. ולכן, דבר זה בא
 לידי ביטוי בכך שאחדות זו היא
 על ידי שבני ישראל עושים
 ומחשיבים את נפשם כעקר [את
 גופם כטפיל⁶⁰ באופן זה קשה
 לראות את שייכותו של יהודי אחד
 ליהודי אחר גם בדברים השייכים
 לגופו ומציאותו הפרטית. ואולם על
 ידי גלוי עצם הנשמה כמו
 על ידי משה (ויקחו אליך), פי על ידי זה מתגלה בה שרשה האמתי כמו
 שהיא משרשת בהעצמות.
 [ולהעיר, שעל ידי זה נתוסף גם בהאחדות ד'ישראל. שהאחדות ד'ישראל
 על ידי עצם הנשמה שמתגלית בהם היא כמו דבר נוסף על
 מצויאותם. ולכן, אחדות זו היא על ידי שעושים נפשם עקר וגופם טפיל⁶⁰.

(58) סעיף ד – הובא לעיל ס"ב. 59) וראה המשך תער"ב ח"א פס"א, שבראי' ישנם חילוקי דרגות, וזה שהאמונה היא בכל ישראל בשוה הוא לפי שרשה הוא התקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה (שלמעלה ממזלי' חזי). 60) ראה תניא פרק לב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁהִיא מְשַׁרְשֶׁת בְּהַעֲצָמוֹת, שְׁכֹאמֹר עַל יָדֵי זֶה גַם הַצִּיּוֹר
2 דְּכַחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא 'חֹד' עִם הָעֵצָם, אִי גַם הָאֲחֻדוֹת
3 דִּישְׁרָאֵל הִיא לֹא רַק בְּעֵצֵם נִפְשָׁם אֲלֵא כָּל הָעֲנִינִים שְׁלָהֶם, גַּם
4 בְּעֲנִינֵים הַשִּׁיִּיכִים לְהַגְיָהּ].
5 בתחילת המאמר בסעיף א' הוזכר
6 הריק בפסוק 'ואתה תצוה' בכך
7 שנאמר בו שנרות המנורה צריכים
8 להיות 'נר תמיד' למרות שזמן הדלקתם
9 בבית המקדש איננו במשך כל היממה
10 אלא דווקא מערב עד בוקר. על כך
11 מבואר במאמר 'וקבל היהודים' של
12 כ"ק אדמו"ר הרי"צ שהדבר קשור
13 במשמעותם הרוחנית של הנרות, אשר
14 הנרות הינם הנשמות ככתוב 'נר ה'
15 נשמת אדם".
16 ועל פי זה יובן מה שכתוב
17 בְּהַמְאָרֶם⁶¹ 'וקבל היהודים',
18 דְּעַל יָדֵי שִׁישְׁרָאֵל מוֹסִיפִים
19 (עַל יָדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמִדְרַגַּת
20 מִשְׁהָ, עַל יָדֵי זֶה דוּקָא יְהִיָּה
21 גַר תְּמִיד, דְּלִכְאוּרָה, זֶה
22 שְׁהַגֵּר דְּהַנְּשָׂמָה כְּלוֹמַר אֹר
23 הַנִּשְׁמָה (הַנִּשְׁמָלֵת לֹנֵר כְּכַתוּב "נִרְ⁶²
24 הוּי' נִשְׁמַת אָדָם"⁶³) הוּא
25 יְעִלִּיחַ לְהֹאִיר תְּמִיד (כְּלוֹמַר לְמִרוֹת
26 הַעֲלִיּוֹת וְהִידוּדוֹת בְּהֵם נִתּוּן הָאֵדָם, אֹר
27 הַנִּשְׁמָה יֹאִיר בְּאוֹפֵן שְׁוָה בְּכֹל
28 הַמְּצִיבִים הַמִּשְׁתַּנִּים, בְּלִי שְׁנוּי),
29 הוּא לֹא בְּכוּחוֹ שֶׁל הָאֵדָם עֲצֵמוֹ אֲלֵא
30 דוּקָא עַל יָדֵי גְלוּי עֵצָם
31 הַנְּשָׂמָה שְׁנֹמְשָׁף וּמִתְגַּלֶּה עַל
32 יָדֵי מִשְׁהָ (שׁוֹ עֲבוּדוֹתָם כְּאֹמַר
33 'וְאִתָּה תְּצוּה'), כִּיּוּן שְׁלֵמוֹת
34 מְצִיאוֹתוֹ הַגְּלוּיָהּ שֶׁל הָאֵדָם הַנִּתּוּנָה
35 תַּחַת שִׁינוּיִים תְּמִידִים הִרִי דְּבַעֲצָם
36 הַנְּשָׂמָה אֵין שִׁיף שְׁנוּי, וְאֵלֶם
37 בְּהַמְאָרֶם אֹמַר שְׁהַעֲנִן דִּיגֵר
38 תְּמִיד' הוּא דוּקָא קְשׁוֹר בְּפִעוּלָתָם
39 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יָדֵי שִׁישְׁרָאֵל
40 מוֹסִיפִים בְּמִדְרַגַּת מִשְׁהָ,
41 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ. וְיֵשׁ לֹמַר,
42 שְׁבַה־גְלוּי דְּעֵצָם הַנְּשָׂמָה הַנִּעֲשֶׂה בְּדִרְךָ וּבְצוּרָה שֶׁל 'מְלֻמְעָלָה

לְמִטָּה' כְּלוֹמַר לֹא מְצִיּוֹר שֶׁל הָאֵדָם אֲלֵא עַל יָדֵי 'וְאִתָּה תְּצוּה' כְּלוֹמַר
עַל יָדֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ, אֲכַן יֵשׁ חֲלוּק וְהַבְּדִל בֵּין תְּקוּפָה רֹחוּמִית שֶׁל 'עֶרְב' וְ
וּבֵין כּוֹז שֶׁל 'בְּקָר'. שְׁעֵקֶר הַגְּלוּי שְׁלָהּ שֶׁל עֵצֵם הַנִּשְׁמָה כְּשֶׁלְּעֵצָמָה
הוּא דוּקָא כְּשִׁישְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהִסְתָּרִים כְּלוֹמַר דְּבָרִים הַמְעִלִּימִים
וּמְסִתִּירִים עַל מְצִיאוֹת ה' וּמְנַסִּים
לְמַנּוּע מִיְהוּדִי לְמַלֵּא אֶת רִצּוֹן ה' (זו
תְּקוּפָה שֶׁל חוֹשֶׁךְ 'עֶרְב') שְׁעַל יָדֵי
זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כַּח
הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ, אֲךָ כֹּאשֶׁר מְגִיעָה
תְּקוּפָה שֶׁל 'בּוֹקֵר' נִעְלַמַת הַתְּגִלוֹתָהּ
שֶׁל עֵצֵם הַנִּשְׁמָה וּכְמוֹ שְׁנֹתְבָאֵר
לְעִיל (סְעִיף יו"ד), שְׁגַם
אֵלֶּה שְׁבִזְמָן הַגְּזֵרָה (זְמָן שֶׁל
'עֶרְב') עֲמָדוֹ בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ,
כְּשִׁבְאוֹ לְמָקוֹם שְׁאִפְשֵׁר
לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת מִתּוֹךְ
הִרְחֵבָה (מִצַּב שֶׁל 'בְּקָר'), אֵין
נֶכֶר בְּהֵם הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ
שְׁהִיָּה לְהֵם מְקַדָּם. [אֵם כֵּן,
אֲמִיתִית הָעֲנִין (=הַעֲנִין הָאִמִּיתִית)
דִּיגֵר תְּמִיד' (שְׁאֵין שִׁיף בּוֹ
שְׁנוּי וּמְשִׁיךְ לְהֹאִיר גַּם תְּקוּפָה שֶׁל
'בּוֹקֵר') הוּא עַל יָדֵי עֲבוֹדָתָם
שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁהַעֲבוּדָה הַמוֹטֵלֵת
עֲלֵיהֶם הִיא לְגִרוּם לִכְךָ שְׁגַם כַּחוֹת
הַגְּלוּיִים יְהִיּוּ חֹד (=אֲחָד) עִם
עֵצָם הַנְּשָׂמָה, שׁוֹ הַחוּסְפָה הַבָּאָה
עַל יָדֵם 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'.
עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵמוּרִים יוֹבֵן הַמוֹכֵר
בְּסִעִיף ח' שֶׁלְּכֹאוּרָה הַמִּילִים 'כְּתִית
לְמֹאוֹר' הַקְּשׁוּרוֹת בְּגִלוּי ה'מֹאוֹר'
שְׁבִנְשָׂמָה הִיוּ צְרִיכוֹת לְהִיכְתֵּב בְּחֻלְקוֹ
הָרֹאשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּק 'וְאִתָּה תְּצוּה'
הַמְּדַבֵּר עַל עֲבוּדוֹתָהּ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ,
מְדוּעַ אֵם כֵּן הֵן מוֹפִיעוֹת בְּחֻלְקוֹ הַשְּׁנִי
שֶׁל הַפְּסוּק הַמְּדַבֵּר עַל עֲבוּדוֹתָם שֶׁל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל.
וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת זֶה
שְׁהַעֲנִין שֶׁל 'כְּתִית לְמֹאוֹר'
נֹאמַר בְּכַתּוּב בְּהַמְשָׁף לְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ גו', פִּי בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל
'כְּתִית לְמֹאוֹר' נִכְלָל לֹא רַק ה'כְּתִית' הַקִּיִּים בּוֹמֵן שֶׁל גּוֹיָרָה אֲלֵא גַם זֶה

(61 סעיף ד. 62) משלי כ, כז. 63) ראה בהמאמר סט"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיִּשְׁרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים ('פְּתִית') מַעֲצָם זֶה שֶׁהֵם
 2 בְּגָלוּת, דַּעֲנָן זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוּדְתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם פּוֹעֵלִים
 3 שֶׁגַם כַּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם יְהִיוּ מִתְאַמִּים לַעֲצָם הַנְּשֻׁמָּה,
 4 וּבְחִינַת ה'מְאוּר' דִּהְנִשְׁמָה' שְׁמִתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה הִיא עֲצָם
 5 הַנְּשֻׁמָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא מְשֻׁרֶשֶׁת
 6 בְּהַעֲצָמוֹת, וְכִיוּן שׁוֹה קְשׁוּר 1
 7 בַּעֲבוּדָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכֵן נֶאֱמַר 2
 8 'פְּתִית לְמְאוּר' בְּהִמְשֻׁךְ 3
 9 ל'וִיקָחוּ אֵלֶיךָ גו'.
 10 (יב) בַּסְעִיף זֶה מְבוּאָר שֶׁגַם הַעֲבוּדָה
 11 הַבְּהָא מְצִידִים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם
 12 נַעֲשִׂית עַל יְדֵי נְתִינַת כַּח מִשְׁחָה רַבִּינוּ,
 13 וְכִמוֹ כֵּן בְּדוּרֵינוּ אֲנוּ עַל יְדֵי נְתִינַת כַּח 7
 14 מְנַשִּׂיא דוֹרֵינוּ.
 15 וְהִנֵּה הַמִּילִים 'וִיקָחוּ אֵלֶיךָ' הַקְּשׁוּרוֹת
 16 בַּתְּפִיקָדִים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם גַּם הֵן
 17 שִׁיכוֹת לְמִילִים 'ואתה תצוה' הַקְּשׁוּרוֹת
 18 בַּעֲבוּדָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ שֶׁהִרִי
 19 הַפְּרוּשׁ (בְּפִשְׁטוֹת עַל פִּי פִּשְׁטוֹ
 20 שֶׁל מְקָרָא) בְּפִסּוֹק 'ואתה תצוה
 21 אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיקָחוּ אֵלֶיךָ
 22 גו' הוּא שְׁמוֹשָׁה יְצִיָּה אֵת בְּנֵי
 23 יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם יִקָּחוּ אֵלֶיךָ גו'.
 24 וְיִמְזָה מוּבָן שֶׁכֵּן גַּם בְּפִנְיָמִיּוֹת
 25 הַעֲנִינִים, דְּזֶה שְׁמוֹשָׁה 'מְצִיָּה'
 26 וּמְקָשֶׁר אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא
 27 לֹא רַק בְּאוֹפֵן כַּזֶּה שֶׁלֹּאחֵר מִכֵּן הֵם
 28 צְרִיכִים לַעֲבֹד אֶת עֲבוּדָתָם לְבַד לְלֹא
 29 כּוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ אֲלֵא זֶה בְּאִפְּן
 30 שֶׁהוּא מְמֻשָּׁךְ מִשְׁפִּיעַ וְנוֹתֵן לָהֶם
 31 נְתִינַת כַּח גַּם עַל עֲבוּדָתָם הַבְּהָא 22

שליח היכן שנמצא, הוא כוחו של המשלח. יתרון המעלה בנשמות לעומת מלאכים – שבנשמות זהו על פי התורה היום יום יתמוז

דברים ועניינים הנאמרים כאילו דרך אגב, היינו לא בתור שיעור אלא במשך שיחה וטיוול נקלטים ומתקבלים בטוב ובנקל יותר... ממכתב ו' תמוז, תשט"ו

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

36 שְׁפָתוֹב מְיָם עַד יָם, שְׁמִשְׁמָעוֹתוֹ שֶׁל הַבִּיטוּי 'מִיָּם עַד יָם' הִיא
 37 (כְּמוֹכֵן מִסְגָּנוֹן הַכְּתוּבִים) שְׁכוּלֵל אֶת כָּל שְׁטַח כְּדוֹר
 38 הָאָרֶץ, וְכִיוֹן שֶׁהַכֵּל כָּבֵד כָּלוּל, מֵה עֵינֵן הַתּוֹסֶפֶת 'מִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ'
 39 וּמִמָּה-נִפְשָׁךְ, כִּינֹן שְׁנַאֲמַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ, מֵה מוֹסִיף
 40 הָעֵנִין דְּמֵיָם עַד יָם וְאִם-כֵּן
 41 לְכַאוּרָה אוֹ שֶׁהַבִּיטוּי 'מִיָּם עַד יָם'
 42 מִיּוֹתֵר אוֹ שֶׁהַבִּיטוּי 'מִנְהַר עַד אֶפְסֵי
 43 אֶרֶץ' מִיּוֹתֵר.?

44 וְעוֹד זֹאת, שְׁלֹאֲחָרֵי הַסְּבָרָת
 45 הָעֵנִין וְהַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל 'מִיָּם עַד יָם'
 46 וּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ' (שְׁכַמָּה
 47 הַסְּבָרוֹת אֶפְשָׁרִיּוֹת בְּזֶה, הַחֵל מֵהַהִסְבָּרָה
 48 מֵהַהִסְבָּרָה בְּלִשׁוֹן בְּסַגְנוֹן
 49 הַחֲסִידוֹת, כְּדִלְקַמְזן), צָרִיף
 50 לְבָאֵר גַּם הַבְּכֵן הַמְסַקֵּנָה וְהַחֲוָרָה
 51 בְּנוֹגַע לְמַעֲשֵׂה בְּפוֹעַל. וְכַפִּי
 52 שְׁמַצִּינּוּ גַם בְּפִשְׁטוֹת לִימוֹד
 53 הַגְּמָרָא, שְׁכַשְׁשֵׁי דְעוֹת
 54 חֲלוּקוֹת מְבָאֲרַת הַגְּמָרָא מֵאֵי
 55 בִּינְיָהוּ, מֵה בִּינְיָהִם, הִינּוּ מֵהִי
 56 הַנְּפָקָא-מִינְהָ הִיוּצָא מִזֶּה בְּנוֹגַע
 57 לְפוֹעַל, וּמִזֶּה הוֹכַחָה שְׁבַכָּל

1 נִאֲמַר בְּתַהֲלִימִים, בְּפָרָק עֵב, הַמְתַּאִים לְמַסְפַּר שְׁנוֹת חַיָּיו שֶׁל הַרְבִּי בִּשְׁנֵה זֶה:
 2 וְיִרְדָּ1 וּמִשׁוֹל מְיָם עַד יָם הִינּוּ עַל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ וּמִנְהַר עַד
 3 אֶפְסֵי אֶרֶץ2. וּמִבּוֹאֵר בְּמִפְרָשֵׁי הַתַּהֲלִים שְׁנֵי פִירוּשִׁים
 4 בְּפִשְׁטוֹ שֶׁל כְּתוּב זֶה3, פִּירוּשׁ הָאֶחָד, שְׁקֵאֵי שִׁמְכוּן עַל מֵה
 5 שְׁכַתוּב בְּתַחֲלַת הַמְזֻמּוֹר4:
 6 לְשִׁלְמָה גו', וְהִינּוּ, שְׁהַעֲנִין
 7 דְּוִירְךָ מְיָם עַד יָם הִיָּה בִּימֵי
 8 שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שִׁמְלֻכוֹתוֹ הִיָּתָה עַל
 9 כָּל הָעוֹלָם וּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי, שְׁקֵאֵי
 10 שִׁמְכוּן עַל יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ5.
 11 וְלִשְׁנֵי וּלְפִי שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים
 12 צָרִיף בִּיאוֹר, מְדוּעַ מְצִייר
 13 וּמִתְאָר הַכְּתוּב הָעֵנִין דְּמוּשָׁל
 14 בְּכִיפָה, הִינּוּ מְלוּכָה וּמִמְשָׁלָה עַל
 15 כָּל הַנְּמַצָּא תַּחַת כִּיפַת הַשְּׁמַיִם כְּכָל
 16 הָעוֹלָם כּוֹלוֹ, בְּכָל הָאָרֶץ
 17 כּוֹלָה, עַל יְדֵי הַגְּבוּלִים מְיָם
 18 עַד יָם וּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ
 19 וְלֹא נִאֲמַר בְּפִשְׁטוֹת שֶׁהַמְשָׁלָה תַּהִיָּה
 20 עַל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ.?

בס"ד. יום ה' פ' בלק, י"ב תמוז
 (מאמר א), ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 וְיִרְדָּ1 מְיָם עַד יָם וּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ2.
 2 וּמִבּוֹאֵר בְּמִפְרָשֵׁי הַתַּהֲלִים שְׁנֵי פִירוּשִׁים
 3 בְּפִשְׁטוֹ שֶׁל כְּתוּב זֶה3, פִּירוּשׁ הָאֶחָד, שְׁקֵאֵי עַל
 4 מֵה שְׁכַתוּב בְּתַחֲלַת הַמְזֻמּוֹר4:
 5 לְשִׁלְמָה גו', וְהִינּוּ, שְׁהַעֲנִין
 6 דְּוִירְךָ מְיָם עַד יָם הִיָּה בִּימֵי
 7 הַמְּשִׁיחַ5. וְלִשְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים צָרִיף בִּיאוֹר, מְדוּעַ
 8 מְצִייר וּמִתְאָר הַכְּתוּב הָעֵנִין דְּמוּשָׁל בְּכִיפָה, בְּכָל
 9 הָעוֹלָם כּוֹלוֹ, בְּכָל הָאָרֶץ כּוֹלָה, עַל יְדֵי הַגְּבוּלִים
 10 מְיָם עַד יָם וּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
 11 הִיא הַשְּׁאֲלָה בְּמָה שְׁכַתב הַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת

12 מְלָכִים6 בְּנוֹגַע לְמְשִׁיחַ (שְׁנִזְכָּר בְּתוֹרָה שְׁבַכְתָּב כְּמָה פְּעָמִים, וּמְבִיא גַם)
 13 שְׁנַאֲמַר בּוֹ בְּנִבּוּאָת זְכַרְיָה7 וּמְשָׁלוֹ מְיָם עַד יָם (וּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ) – לְמָה
 14 לֹא נִאֲמַר בְּכָל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ (אוֹ בְּלִשׁוֹן דּוּמָה לְזֶה), אֲלֵא מְיָם עַד יָם. גַּם צָרִיף
 15 לְהַבִּין מֵהִי הַהוֹסְפָה דְּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ עַל מֵה שְׁכַתוּב מְיָם עַד יָם,
 16 שְׁמִשְׁמָעוֹתוֹ (כְּמוֹכֵן מִסְגָּנוֹן הַכְּתוּבִים) שְׁכוּלֵל אֶת כָּל שְׁטַח כְּדוֹר הָאָרֶץ,
 17 וּמִמָּה-נִפְשָׁךְ, כִּינֹן שְׁנַאֲמַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ, מֵה מוֹסִיף הָעֵנִין דְּמֵיָם עַד יָם. וְעוֹד
 18 זֹאת, שְׁלֹאֲחָרֵי הַסְּבָרָת הָעֵנִין (שְׁכַמָּה הַסְּבָרוֹת אֶפְשָׁרִיּוֹת בְּזֶה, הַחֵל מֵהַהִסְבָּרָה
 19 בְּלִשׁוֹן הַחֲסִידוֹת, כְּדִלְקַמְזן), צָרִיף לְבָאֵר גַּם הַבְּכֵן בְּנוֹגַע לְמַעֲשֵׂה בְּפוֹעַל. וְכַפִּי
 20 שְׁמַצִּינּוּ גַם בְּפִשְׁטוֹת לִימוֹד הַגְּמָרָא, שְׁכַשְׁשֵׁי דְעוֹת חֲלוּקוֹת מְבָאֲרַת הַגְּמָרָא
 21 מֵאֵי בִּינְיָהוּ, מֵהִי הַנְּפָקָא מִינְהָ בְּנוֹגַע לְפוֹעַל, וּמִזֶּה הוֹכַחָה שְׁבַכָּל עֵנִין

21 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הִיא הַשְּׁאֲלָה
 22 כְּמָה שְׁכַתב הַרְמַב"ם
 23 בְּהַלְכוֹת מְלָכִים6 בְּנוֹגַע
 24 לְמְשִׁיחַ (שְׁנִזְכָּר בְּתוֹרָה
 25 שְׁבַכְתָּב כְּמָה פְּעָמִים, וּמְבִיא
 26 הַרְמַב"ם גַּם) שְׁנַאֲמַר בּוֹ כְּמִלֵּךְ
 27 הַמְּשִׁיחַ בְּנִבּוּאָת זְכַרְיָה7 וּמְשָׁלוֹ
 28 וְהַמְשָׁלָה שֶׁלּוֹ תַּהִיָּה מְיָם עַד יָם
 29 (וּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ) –
 30 לְמָה גַם בְּכַתּוּב זֶה לֹא נִאֲמַר
 31 שֶׁהַמְשָׁלָה תַּהִיָּה בְּכָל הָעוֹלָם
 32 כּוֹלוֹ (אוֹ בְּלִשׁוֹן דּוּמָה לְזֶה).
 33 אֲלֵא דוּקָא בְּלִשׁוֹן מְיָם עַד יָם.?
 34 גַּם צָרִיף לְהַבִּין מֵהִי הַהוֹסְפָה
 35 דְּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ עַל מֵה

1) תוכן הענין – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ח ע' 100 ואילך. 2) תהלים עב, ה. ולהעיר, שע"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (סה"מ י"א ניסן בתחילתו) – הותחל ב"א ניסן השתא אמירת מזמור זה. 3) ראה ראב"ע (ורד"ק) עה"פ. 4) שם, א (ובפרש"י). 5) ראה פרש"י שם, טז. פרש"י פרשתנו (בלק) כד, יט. 6) פי"א ה"א. 7) ט, יו"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עֲנֵן שֶׁבִּתְּוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת עֲנָן שֶׁל מַי בִּינְיָהוּ, בְּנוֹגַע
 2 לְמַעֲשֵׂה פּוֹעֵל, וּבִלְשׁוֹן הַיְדוּעַ בְּגִמְרָא: גְּדוֹל תְּלָמוֹד שְׁמַבִּיא
 3 לְיַדִּי מַעֲשֵׂה⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מוֹבֵן בְּנוֹגַע לְמָה שְׁנֹאֲמַר
 4 בְּמִשִּׁיחַ וַיֵּרֶד מֵיָם עַד יָם (אוּ הַפְּסוּק שְׁמַבִּיא הֶרְמַב"ם,
 5 וּמִשְׁלוֹ מֵיָם עַד יָם) וּמִנְהַר
 6 עַד אֲפָסֵי אֶרֶץ, שְׁיֵשׁ בְּזֶה לֹא
 7 רק תיאור ענין שעתידי להיות במשיח
 8 אלא גם ענין של פועל הנוגע לכל
 9 אדם, בכל זמן ובכל מקום, שבו
 10 בענין זה של פועל, נוגע ההדגשה
 11 מֵיָם עַד יָם דְּוָקָא, וכפי שיוסבר
 12 להלן.
 13 (ב) וַיּוֹבֵן בְּהֶקְדָּם מַה שְּׁבִיאָר
 14 רַבִּינוּ הִזְקֵן⁹ בספר התניא בְּנוֹגַע
 15 לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ וַיְמֹת
 16 הַמְּשִׁיחַ, שֶׁתְּכַלִּית הַשְּׁלִימוֹת
 17 שֶׁל יְמֹת הַמְּשִׁיחַ כו' כּוֹי
 18 שימות המשיח יהיו בשיא השלימות
 19 של גילוי האלוקות שיאיר באותו הזמן.
 20 הַרְבֵּי תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וְעַבְדוֹתֵנוּ
 21 של בני ישראל העוסקים בתורה
 22 ומצוות כֹּל זְמַן מִשְׁךְ הַגְּלוּת,
 23 שְׁעַל יְדֵי זֶה שְׁבָקוּלוּ של הקדוש
 24 ברוך הוא תִּשְׁמְעוּ¹⁰, כלשון הכתוב
 25 בתהילים, בְּלִימוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
 26 הַמְּצוּוֹת במשך זמן הגלות, מִכֵּין
 27 כֹּל אֶחָד אֶת עֲצָמוֹ וְאֵת
 28 הָעוֹלָם (וּבִפְרָט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 29 ומכין את בני ישראל במיוחד)
 30 לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ, שְׁיִהְיֶה
 31 בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וּבְקָרוֹב
 32 מִמֶּשׁ. וְכִיּוֹן שְׁמֵדָתוֹ שֶׁל
 33 הַקְּב"ה הִיא מִדָּה כְּנִגְד
 34 מִדָּה¹¹, הָרִי מוֹבֵן, שְׁגָם
 35 מַעֲשֵׂינוּ וְעַבְדוֹתֵנוּ כַּעַת, בּוֹמֵן
 36 הגלות, הפועלים את מה שיהיה בימות
 37 המשיח צְרִיכִים לְהִיּוֹת בְּדוּגְמַת
 38 הַעֲנָן שְׂרוּצִים שְׁיִהְיֶה בְּבִיאַת
 39 הַמְּשִׁיחַ. וְלָכֵן, כְּדִי שְׁיִהְיֶה
 40 וּמִשְׁלוֹ (וַיֵּרֶד) מֵיָם עַד יָם

וּמִנְהַר עַד אֲפָסֵי אֶרֶץ, שֶׁבִּתְּוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת עֲנָן שֶׁל מַי בִּינְיָהוּ,
 בְּנוֹגַע לְמַעֲשֵׂה פּוֹעֵל, וּבִלְשׁוֹן הַיְדוּעַ: גְּדוֹל
 תְּלָמוֹד שְׁמַבִּיא לְיַדִּי מַעֲשֵׂה⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מוֹבֵן
 בְּנוֹגַע לְמָה שְׁנֹאֲמַר בְּמִשִּׁיחַ וַיֵּרֶד מֵיָם עַד יָם (אוּ
 הַפְּסוּק שְׁמַבִּיא הֶרְמַב"ם, וּמִשְׁלוֹ מֵיָם עַד יָם)
 וּמִנְהַר עַד אֲפָסֵי אֶרֶץ, שְׁיֵשׁ בְּזֶה עֲנָן שֶׁל פּוֹעֵל,
 שְׂבוּ נוֹגַע הַהִדְגָּשָׁה מֵיָם עַד יָם דְּוָקָא.

(ב) וַיּוֹבֵן בְּהֶקְדָּם מַה שְּׁבִיאָר רַבִּינוּ הִזְקֵן⁹
 בְּנוֹגַע לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ וַיְמֹת
 הַמְּשִׁיחַ, שֶׁתְּכַלִּית הַשְּׁלִימוֹת שֶׁל יְמֹת הַמְּשִׁיחַ
 תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וְעַבְדוֹתֵנוּ כֹּל זְמַן מִשְׁךְ
 הַגְּלוּת, שְׁעַל יְדֵי זֶה שְׁבָקוּלוּ תִשְׁמְעוּ¹⁰, בְּלִימוֹד
 הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמְּצוּוֹת, מִכֵּין כֹּל אֶחָד אֶת עֲצָמוֹ
 וְאֵת הָעוֹלָם (וּבִפְרָט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) לְבִיאַת
 הַמְּשִׁיחַ, שְׁיִהְיֶה בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וּבְקָרוֹב מִמֶּשׁ.
 וְכִיּוֹן שְׁמֵדָתוֹ שֶׁל הַקְּב"ה הִיא מִדָּה כְּנִגְד מִדָּה¹¹,
 הָרִי מוֹבֵן, שְׁגָם מַעֲשֵׂינוּ וְעַבְדוֹתֵנוּ צְרִיכִים
 לְהִיּוֹת בְּדוּגְמַת הַעֲנָן שְׂרוּצִים שְׁיִהְיֶה בְּבִיאַת
 הַמְּשִׁיחַ. וְלָכֵן, כְּדִי שְׁיִהְיֶה וּמִשְׁלוֹ (וַיֵּרֶד) מֵיָם
 עַד יָם וּמִנְהַר עַד אֲפָסֵי אֶרֶץ, צְרִיכִים לְהִיּוֹת
 מַעֲשֵׂינוּ וְעַבְדוֹתֵנוּ בְּדוּמָה לְזֶה. וְכִיּוֹן שְׁמַעֲשִׂיחַ
 יְבוֹא וַיִּגָּאֵל אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, צָרִיף לְהִיּוֹת
 הַעֲנָן דְּוַיֵּרֶד מֵיָם עַד יָם וּמִנְהַר עַד אֲפָסֵי אֶרֶץ
 (בְּמִדָּה כְּנִגְד מִדָּה) אֲצֵל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּתוֹר פְּרָט. וּמִזֶּה מוֹבֵן, שֶׁבְּעַבְדוֹת
 ה', וּבְתַכּוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ וּמַחְשְׁבֶה דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל הָאָדָם, יֵשׁ עֲנִינִים שְׁנֹקְרָאִים
 יָם, וּבְזֶה גּוֹפָא יֵשׁ שְׁנֵי יָמִים (מֵיָם עַד יָם), וַיִּשְׁנֵם גַּם הַעֲנִינִים דְּנָהָר וְאֲפָסֵי
 אֶרֶץ. וּבְכַחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (הַרְשׁוֹת נְתוּנָה¹²) לְקִיּוּם הַצִּיּוּי וּבְחֶרֶת
 בְּתִיִּים¹³, וְלֵהֲתַנְהַג בְּאוֹפֵן דְּמִשְׁפָּטִיד לְמַלְךְ תַּן⁴, הִינּוּ, שְׁלִפִי מִשְׁפָּטִי הַקְּב"ה
 29 מִתְּנַהַג כֹּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֹקְרָא מְלָךְ, שְׁהָרִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאֲמַר¹⁴ וְאִתָּם
 30 תְּהִיּוּ לִי מִמְּלַכַת כְּתָנִים, לֹא רק בְּנֵי מְלָכִים¹⁵ (וְצַדִּיקֵי לְבָן מְלָךְ⁴), אֲלָא מְלָךְ

(8) קידושין מ, ב. (9) תניא רפ"ז. (10) תהלים צה, ז. סנהדרין צח, סע"א. (11) ראה משנה סוטה ח, ב. ט, ב. ובכ"מ. (12) ראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ה. (13) נצבים ל, יט. (14) יתרו יט, ו. (15) ראה שבת סז, א. זהר ח"א כז, ב. ח"ב כו, ריש ע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (כמו שכתוב בתיקוני זהר"ט¹⁶), ולהשתדל לפעול בעצמו,
 2 ב"מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ" שבו, שענינו יבואר להלן
 3 הענין ד'וירד', כלשון הכתוב בתורה וירדו¹⁷, מלשון רדיה,
 4 שליטה וממשלה, בדוגמת האופן דוירד גו' שיהיה בביאת
 5 המשיה בכל העולם פולו,
 6 לתקן עולם במלכות שד¹⁸. 1 (כמו שכתוב בתיקוני זהר"ט¹⁶), ולהשתדל לפעול
 2 בעצמו, ב"מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ"
 3 שבו, הענין ד'וירד', וירדו¹⁷, מלשון רדיה,
 4 שליטה וממשלה, בדוגמת האופן דוירד גו' שיהיה
 5 בביאת המשיה בכל העולם פולו, לתקן
 6 עולם במלכות שד¹⁸. ועל ידי זה שפועל
 7 בעצמו שניצוץ משיח הפרטי שבו [פדאיתא
 8 במאור עינים¹⁹ שפבכל אחד מישראל יש ניצוץ של
 9 משיח (ומרומו גם בפסוק²⁰
 10 האמור בפרשת השבוע, פרשת בלק
 11 דרך כוכב ממצקב וקם שגט
 12 מישראל), כשם שמשיח
 13 שהוא נשמה פללית יש בו
 14 ניצוצות של כל נשמות
 15 ישראל כן לאיך גיטא בכל נשמה
 16 פרטית יש ניצוץ מהנשמה הכללית]
 17 יהיה באופן דוירד מים עד
 18 ים ומנהר עד אפסי ארץ,
 19 הגה על פי מה שכתב
 20 הרמב"ם²¹ צריך כל אדם שיראה עצמו וכן כל
 21 העולם כו' כאילו חציו זכאי כו' (שקול²²),
 22 עשה מצוה אחת (מעשה או אפילו דיבור
 23 ומחשבה) הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם
 24 כולו לכף זכות, יפעל הענין דוירד וגו' כפי
 25 שיהיה על ידי משיח, בגאולה האמיתית
 26 והשלימה לכללות עם ישראל, ביחד עם הקב"ה
 27 בגלותא²³ יחד עם בני ישראל.
 28 (ג) וביאור הענין, דהנה, ענין שני הימים (מים עד ים), יובן מפסוק נוסף
 29 שגאמר בנבואת זכריה²⁴ אודות ימות המשיח: והנה ביום ההוא
 30 יצאו מים חיים מירושלים (מקומו של משיח) חצים אל היסוד המזרחי וחצים
 31 אל היסוד האחרון, והיינו, שמה שכתוב ומשלו מים עד ים (או בלשון הפתוח
 32 בתהלים: וירד מים עד ים), נתפרש בזכריה שהם ים הקדמוני וימים
 33 ויובן בהקדם המבואר במקום אחר בדרושי מאמרי
 34 חסידות בנוגע לשני הענינים
 35 שיש בינם. דהנה קתיב²⁵
 36 בקהלת כל הנחלים הולכים אל היסוד הגו' (ואחר כך)
 37 אל היסוד האחרון, והיינו, שהמים מקבלים את המים מכל הנחלים, ומנה
 38 הם שבים ללכת, והיינו, שהמים מקבלים את המים מכל הנחלים, ומנה
 39 ישראל, ביחד עם הקב"ה

(16) בהקדמה (א, ריש ע"ב). (17) בראשית א, כח. וראה מצודת ציון תהלים עה"פ. (18) נוסח התפלה ("ועל כן נקוה").
 (19) להרה"צ כו' רמ"נ מטשערנאביל – עה"פ פינחס כה, יב. (20) פרשתנו (בלק), כד, יז. וראה לקו"ש ח"ב ע' 599. ובכ"מ.
 (21) ה' תשובה פ"ג ה"ד. (22) פרש"י קידושין מ, ב. (23) ראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי. זח"א קכ, ב. (24) יד, ח
 (ובפרש"י). (25) קהלת א, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְלֶכֶת, וְהֵינּוּ, שְׁהֵם מְקַבֵּל וּמְקַבְּץ אֶת הַמַּיִם מִכָּל
2 הַנְּחָלִים, וּמִזֶּה נַעֲשֶׂה הֵימָּה, אֲבָל אַחַר כֵּן לְאַחַר שֶׁמַּיִם
3 מִהַנְּחָלִים בְּאוֹר הַיָּם הֵם שׁוֹבִים לְלֶכֶת, וְהֵינּוּ, שְׁמֵי הַיָּם
4 חוֹזְרִים לְתַחְתִּית הָאָרֶץ, וּמֵהֶם נַעֲשִׂים אַחַר כֵּן הַנְּחָלִים.
5 וְהֵינּוּ²⁶, שְׂיֵשׁ בְּיָם שְׁנֵי
6 אוֹפְנִים, יִשְׁנוּ אוֹפֵן אֶחָד הַנְּקָרָא
7 יָם הָאֶחָדוֹן, שְׁזָהוּ כְּפִי שְׁהֵם
8 אוֹסֵף לְתוֹכּוֹ מֵיִם מִכָּל
9 הַנְּחָלִים וּמִזֶּה נַעֲשֶׂה יָם
10 גְּדוֹל, וְיִשְׁנוּ גַם אוֹפֵן שְׁנֵי הַנְּקָרָא
11 יָם הַקְּדָמוֹנִי, שְׁקוֹדֵם יָם זֶה
12 לְכָל הַנְּחָלִים (וְלִכְלֵל הַמַּיִמוֹת
13 שְׁבַעוֹלָם), שְׁזָהוּ שְׁעִיקָר מִי
14 הַנְּחָלִים נִלְקָחִים מֵהֵם, שְׁהָרִי גַם מִי הַגְּשָׁמִים
15 הַיָּם קוֹדֵם לָהֶם שְׁהָרִי גַם מִי
16 הַגְּשָׁמִים שְׁבָאִים מֵהַעֲנָנִים,
17 וּלְכַוֵּן יֵשׁ לָהֶם מְקוֹר אַחַר, הָרִי זֶה
18 עַל יְדֵי זֶה שְׁהַשָּׁמֶשׁ מְחַמֵּם
19 אֶת מֵי הַיָּם, וְנִמְצָא שֶׁלְמַעֲשֵׂה גַם
20 מִי הַגְּשָׁמִים בָּאִים מֵהֵם כְּמוֹ
21 שְׁכַתוֹב²⁷ בְּתוֹרָה לְגַבֵּי הַגְּשָׁמִים
22 וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהַשָּׁקָה
23 וְגו', לְהַצְמִיחַ אֶת כָּל מִין
24 הַצְּמִיחַ, וּבְזֶה בָּאִים מֵיִם שֶׁלְמַעֲשֵׂה
25 בָּאִים מֵהֵם תְּלוּי גַם קִיּוֹם כָּל
26 מִין חַיִּי וּמִין הַמְּדַבֵּר, שְׁלֹכֵן
27 נוֹגֵעַ וַיֵּשׁ חֲשִׁיבוֹת רַבָּה לְעַנְיָן
28 אֵיכוֹת הַמַּיִם, אִם הֵם מֵיִם
29 מְתוֹקִים וּמֵיִם חַיִּים שֶׁמִּבְּאֵיִם
30 קִיּוֹם וְחַיּוֹת הֵן לְצוּמָה, הֵן לְחַי וְהֵן
31 לְמַדְבֵּר אוֹ חֵס וְשָׁלוֹם לְהִיפֹךְ.
32 וְעַנְיָן שְׁנֵי הָאוֹפְנִים שְׂיֵשׁ בְּיָם
33 הַנְּקָרָאִים יָם הָאֶחָדוֹן וַיֵּשׁ הַקְּדָמוֹנִי,
34 כְּמִיּוֹר לְעִיל, כְּפִי שֶׁהֵם בְּתַכְוִינַת
35 וְעַבְדוֹת הָאָדָם [שְׁנִקְרָא עוֹלָם
36 קָטָן] (כְּדָאִיתָא בְּתַנְחֻמָּא²⁸),
37 וְכָל מַה שְׂיֵשׁ בְּעוֹלָם יֵשׁ
38 בְּאָדָם וְכָל מַה שְׂיֵשׁ בְּאָדָם
39 יֵשׁ בְּעוֹלָם²⁹ כְּמִיּוֹר בְּאֵיכוֹת
40 בְּפִרְקֵי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר] בְּחִיּוֹ שֶׁל

כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּתוֹר אִישׁ פְּרָטִי, הֵנָּה בְּלִשׁוֹן הַחֲסִידוֹת
הוּא עֲנִין חֲכָמָה עֵילָאָה חֲכָמָה עֵלוּנָה וְחֲכָמָה תַּתְּאָה וְחֲכָמָה
תַּחְתּוּנָה, וּבְלִשׁוֹן הַסְּפִירוֹת וְשִׁתֵּי דְרוּגוֹת אֵלֶּה כְּפִי שֶׁהֵן בְּעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת
הַעֵלוּנוֹת הוּא עֲנִין חֲכָמָה שְׁעִינָה הוּא 'חֲכָמָה עֵילָאָה' וּמְלִכוּת
שְׁעִינָה הוּא 'חֲכָמָה תַּתְּאָה'.
וּבְפִשְׁטוּת, כְּפִי שֶׁהוּא בְּכוּחוֹת
הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם, הֵנָּה יָם
הַקְּדָמוֹנִי 'קְדָמוֹן' בְּמִוּבָן שֶׁל רֹאשׁ
וְהַתַּחֲלָה עֲנִינָה וְהַתַּחֲלַת כַּחוֹת
הָאָדָם [שְׁעֵל יָדָם שֶׁבְּאִמְצוּת
כַּחוֹת אֵלֶּה פּוֹעֵל הָאָדָם
בְּמַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה,
וּמִפְעִיל אוֹתָם לְהוֹרוֹת לָהֶם מָה
וְאֵיךְ לַעֲשׂוֹת, לְדַבֵּר
וְלַחְשׁוֹב], שֶׁהוּא עֲנִין
הַמוֹחִין שְׁבָרָאשׁ, שְׁנַחֲלָקִים
לְחַבְרָד, שְׁלוֹשׁת חֲלָקֵי הַשֶּׁכֶל
חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת, וּמִזֶּה
מִוּבָן שְׁיָם הַקְּדָמוֹנִי בְּכַחוֹת
הַנֶּפֶשׁ הַמְּשַׁפְּעִים עַל הַמַּחְשָׁבָה
וְהַדִּיבּוּר וְהַמַּעֲשֵׂה הוּא הַכֹּחַ
הַרְאִישׁוֹן שְׁקוֹדֵם לְכָל שְׂאָר
הַכַּחוֹת, שְׁזָהוּ כַּחַ (מוֹחַ)
וּנְקוּדַת הַחֲכָמָה, שְׁמִזָּה
מְנַקְדַת הַחֲכָמָה שֶׁהִיא הַתַּחֲלַת
וְרִאשִׁית הָרַעִיּוֹן הַשֶּׁכֶלִי נִמְשָׁךְ אַחַר
כֵּן בְּבִינָה שֶׁהִיא הַסְּתַעְפּוֹת
וְהַתַּחְבּוֹת שֶׁל הַחֲכָמָה, וְלִאֲחֵרֵי זֶה
בְּדַעַת שֶׁהִיא הַהֲתַקְשְׁרוֹת שֶׁל הָאָדָם
עִם הָרַעִיּוֹן. וּבְפִשְׁטוּת, שְׁתַּחֲלִילָה
יִשְׁנֶה נְקוּדַת הַשֶּׁכֶל הַהֲבִירָה
הַרְאִישׁוֹנִית, וְאַחַר כֵּן מְתַחִיל
לְחֻשׁוֹב וְלְהַתְּבַנֵּן בְּזֶה,
וּלְפָרֵט אֶת הַנְּקוּדָה הַכִּלְלִית
לְפָרֵטִים לְאוּרָךְ וְלְרוּחֵב,

כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּתוֹר אִישׁ פְּרָטִי, הֵנָּה בְּלִשׁוֹן הַחֲסִידוֹת
הוּא עֲנִין חֲכָמָה עֵילָאָה חֲכָמָה עֵלוּנָה וְחֲכָמָה תַּתְּאָה וְחֲכָמָה
תַּחְתּוּנָה, וּבְלִשׁוֹן הַסְּפִירוֹת וְשִׁתֵּי דְרוּגוֹת אֵלֶּה כְּפִי שֶׁהֵן בְּעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת
הַעֵלוּנוֹת הוּא עֲנִין חֲכָמָה שְׁעִינָה הוּא 'חֲכָמָה עֵילָאָה' וּמְלִכוּת
שְׁעִינָה הוּא 'חֲכָמָה תַּתְּאָה'.
וּבְפִשְׁטוּת, כְּפִי שֶׁהוּא בְּכוּחוֹת
הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם, הֵנָּה יָם
הַקְּדָמוֹנִי 'קְדָמוֹן' בְּמִוּבָן שֶׁל רֹאשׁ
וְהַתַּחֲלָה עֲנִינָה וְהַתַּחֲלַת כַּחוֹת
הָאָדָם [שְׁעֵל יָדָם שֶׁבְּאִמְצוּת
כַּחוֹת אֵלֶּה פּוֹעֵל בְּמַחְשָׁבָה
דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה, לְהוֹרוֹת לָהֶם מָה
וְאֵיךְ לַעֲשׂוֹת, לְדַבֵּר
וְלַחְשׁוֹב], שֶׁהוּא עֲנִין
הַמוֹחִין שְׁבָרָאשׁ, שְׁנַחֲלָקִים
לְחַבְרָד, חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת, וּמִזֶּה
מִוּבָן שְׁיָם הַקְּדָמוֹנִי בְּכַחוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא הַכֹּחַ
הַרְאִישׁוֹן שְׁקוֹדֵם לְכָל שְׂאָר
הַכַּחוֹת, שְׁזָהוּ כַּחַ (מוֹחַ) וּנְקוּדַת הַחֲכָמָה, שְׁמִזָּה
נִמְשָׁךְ אַחַר כֵּן בְּבִינָה
וְלִאֲחֵרֵי זֶה בְּדַעַת. וּבְפִשְׁטוּת, שְׁתַּחֲלִילָה יִשְׁנֶה נְקוּדַת הַשֶּׁכֶל, וְאַחַר כֵּן מְתַחִיל
לְחֻשׁוֹב וְלְהַתְּבַנֵּן בְּזֶה, וּלְפָרֵט לְפָרֵטִים לְאוּרָךְ וְלְרוּחֵב, בְּאוֹפֵן דְּרַחוּבוֹת

(26) ראה המשך והחרים תרל"א פל"ח (סה"מ תרל"א ח"א ע' שה ואילך). (27) בראשית ב, ו ובתיב"ע וראב"ע. תענית ט, ב. וראה ספר שער השמים, מאמר ראשון שער שני. (28) פקודי ג. (29) ראה אדר"ע ספ"א.

ביאור בדרך אפשר

1 באופן דרחובות הנהר³⁰ דבינה³¹ שהיא הסתעפות והתרחבות
2 נקודת החכמה לפרטים ופרטי פרטים, ואחר כך נמשך הרעיון השכלי
3 מחכמה ובינה בענין הדעת, שיתקע מחשבתו בחוזק כו'³²
4 (כמבואר בספר התניא לגבי פעולת החכמה ובינה והדעת בהתבוננות
5 בגדולת ה' המעוררת ורגשות של אהבת
6 ה' ויראת ה': "והדעת הוא מלשון
7 והארם ידע את חוה, והוא לשון
8 התקשרות והתחברות שמקשר דעתו
9 בקשר אמין וחזק מאוד ויתקע
10 מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ברוך
11 הוא ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא
12 חכם ונכון בגדולת אין סוף ברוך הוא,
13 הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע
14 מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד
15 בנפשו ריאה ורהבה אמיתית כ"אם
16 דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום
17 המדות (חיותו)". וזהו סדר
18 השתלשלות של ירדת הדבר
19 ממדרגה למדרגה בכחות הנפש,
20 שמתחיל מהנקודה הראשונה
21 שבשכל, שזהו ענין ים
22 הקדמוני, ראשית ותחילת הענין
23 ואחר כך נמשך מהשכל (שבו
24 עצמו יש כאמור שלושה חלקים,
25 חכמה, בינה ודעת) ברגש שכלי,
26 ואחר כך הדבר נמשך מהרגש
27 במחשבה, וממחשבה
28 לדיבור, ועד למעשה, שזהו
29 ענין המעשה הענין האחרון
30 שבסדר השתלשלות הכחות
31 בחיי האדם, ולכן נקרא ענין
32 המעשה שהוא סוף וסיום השתלשלות
33 הכחות ים האחרון.
34 ד) והנה שני ענינים אלו, של
35 ענין תחילת הכוחות הנקרא ים
36 הקדמוני וענין סיום הכוחות הנקרא
37 ים האחרון יש בכל אחד
38 מעלה ויתרון לגבי
39 השני, כפי שממשיך ומבאר.
40 מעלת ויתרון החכמה, ים
41 הקדמוני, היא, שבה תלויה כל הנהגת האדם, שצריכה

ביאור בדרך אפשר

להיות הנהגה על פי שכל (לא ענין של תאוה סתם, ללא
הסברה הגיונית וכו'), על ידי זה שהנהגה בשכלו תהיה
כדבעי על פי ערכים נכונים עם הסברים הגיוניים. ולכן, צריך להיות
השליטה (וירד) ביים הקדמוני, שהוא ענין התחלת השכל,
שהיה נכון וראוי שבה תלויה
כללות ההנהגה באופן
דמשפטי למלך תן וצדקתך
לכן מלך, שהנהגת האדם תהיה
נכונה וראויה לפי משפטי
הקב"ה.
אך לאידך גיסא, מצד שני
השלימות של הנהגה הראויה
היא דוקא כשישנו היס
האחרון, מעשה בפועל, וכפי
ששנו חכמים במשנתם³³
בדברי אבות המעשה הוא
העיקר. וכל זמן שלא בא
הדבר במעשה בפועל [נהרי
אפילו לאחרי שנמשך הדבר
מהשכל והרגש במחשבה ואפילו
בדיבור, עדיין לא יודעים
איך יהיה המעשה בפועל,
ועדיין אין ודאות שהמעשה בפועל
יהיה בהתאם למה שנמשך במחשבה
ובדיבור כיון שיש יכול להיות
מעמד ומצב דוֹפְתוֹהוּ
בפיהם ובלשונום ולבם לא
נכון עמו גו'³⁴ כלשון הכתוב
בתהלים לגבי מצב שבו הפה והדיבור
הם כראוי אבל למעשה לא עובדים את
ה' כנדרש], אזי כאשר הדבר לא בא
לידי מעשה בפועל, הרי אפילו כאשר
השכל והרגש, וגם המחשבה והדיבור
הם כדבעי, עדיין חסר כל
שלימות האדם. וכפי
שרואים במוחש, שיש יכול
להיות שיוצא בשכלו כדבעי,
אבל אין המשכה ראויה לדרגות
הבאות בהשתלשלות כוחות הנפש,
ולכן חסר אצלו הענין דמות
ואין המשכה מן המוח על לב כיון שחסר בשליטה

(30) לשון הכתוב – וישלח לו, לו. (31) ראה זח"ג (אדר"ק) קמב, א. עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ד. לקו"ת פ' ראה יח, ב. (32) תניא פ"ג. (33) אבות פ"א מ"ז. (34) תהלים עח, לרז. (35) תניא פ"ב (יז, רע"א) – מר"מ פ' פינחס. וראה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 במשלי (פְּדָרְבָּי הַגְּמְרָא בַּמַּסְכָּת שְׁבַת⁴¹, שם מסופר שמין אחד ראה
 2 את רבא שהוא מעיין בסוגיה והיו צאצבותיו מונחות תחת רגלו והיה לוחץ
 3 אותן, והיו צאצבותיו מזולות דם, ורבא לא הבחין בכך מתוך התעמקותו. אמר
 4 לו: עם פזיז אתם, שהקדמתם פיכם לאזניכם, עדיין בפחותתם אתם עומדים,
 5 בתחילה הייתם צריכים לשמוע, אם
 6 יכולים אתם, קבלו אותם, ואם לא, לא
 7 תקבלו. אמר לו רבא: אנחנו ההולכים
 8 בשלימות ובתמימות, נאמר בנו תומת
 9 ישרים תנחם, ואילו אותם אנשים,
 10 אתם, ההולכים בעלילה נאמר בהם
 11 (סופו של אותו פסוק) וסלף בוגדים
 12 ישרים, שְׁמוּלֵיכָה הנהגה זו אֵת
 13 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹר עֵם, וְאֵת כָּל
 14 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּתוֹר יְחִיד
 15 וּפְרָט, בְּדַרְכּוֹ בְּחִיִּים.
 16 וְכִינֹן שִׁישׁ מַעֲלָה בְּזָה מַה
 17 שְׂאִין בְּזָה, מאחר שיש יתרון
 18 בהתחלה של השתלשלות הכוחות
 19 ('הים הקדמוני') לגבי הסיום של
 20 השתלשלות הכוחות ('הים האחרון'),
 21 וכן להיפך, יש יתרון בסיום לגבי
 22 ההתחלה, לְכֹן נֶאֱמַר כֹּאן וַיִּרְדַּ
 23 מִיָּם עַד יָם (סְתָם מְבַלֵּי לִפְרֵט
 24 באיזה ים מדובר), וְלֹא נֶאֱמַר בְּכַתוּב
 25 שהשליטה והממשלה תהיה מְלִים
 26 הַקְּדָמוֹנִי עַד יָם הָאֲחֵרוֹן אִו
 27 לְהִיפֹךְ מִיָּם הָאֲחֵרוֹן עַד הַיָּם
 28 הַקְּדָמוֹנִי, כִּי, יֵשׁ מִי שְׂמַצֵּד
 29 תְּכוּנַת נִפְשׁוֹ מִתְּחִיל אֶצְלוֹ
 30 עֲנֵן הַשְּׁלִיטָה וּמְשָׁלָה
 31 (וַיִּרְדַּ) בְּאוֹפֵן דְּמִשְׁפָּטִיךְ
 32 לְמַלְךְ תֵּן שִׁבִיא אוֹתוֹ לִידֵי קִיּוֹם
 33 מִשְׁפָּטֵי ה' בְּפוֹעַל מְעַנֵּן הַחֲכָמָה,
 34 יָם הַקְּדָמוֹנִי, ההתחלה והראשית
 35 של הכוחות שלו, וַיֵּשׁ מִי שְׂמַצֵּד
 36 תְּכוּנַת נִפְשׁוֹ נִקְל לֹו יוֹתֵר
 37 לְהִנְהִיג הַשְּׁלִיטָה וּמְשָׁלָה
 38 עַל יְדֵי זֶה שְׂמַתְחִיל מְעַנֵּן
 39 הַמַּעֲשֵׂה בְּפוֹעַל, יָם הָאֲחֵרוֹן
 40 ולכן הכתוב אומר 'מים עד ים' סתם,
 41 מְבַלֵּי לִפְרֵט אִיזָה יָם' הוּא הַתְּחִלָּה הַעֲנֵן וְאִיזָה יָם' הוּא הַמֶּשֶׁךְ הַעֲנֵן. אֶבֶל

1 וממשלה (וירד) של המוח על הלב או לְמַטָּה מְזָה, שמצב כוחות הנפש
 2 נחות עוד יותר שְׁנַעֲשָׂה האדם בְּרִשׁוֹת לְבוֹ³⁶, שבמקום שיהיה שליט
 3 על לבו, לבו נעשה שליט עליו שְׂאֵז הִנֵּה לֹא זֹו בְּלִבְד שְׂאִינו
 4 מְצִיית לְשִׁכְלוֹ ואין השכל מנהיג אותו, אֶלֶּא יְתִירָה מְזָה,
 5 שְׂהַתְּאָה וְהִרְצוֹן מְטִים אֵת
 6 הַשִּׁכְל לְהִסִּירוֹ מהדרך הישרה
 7 והנכונה ולהוליכו בְּדֶרֶךְ עֲקָלְתוֹן
 8 בְּדֶרֶךְ עֲמוּקָה. וּמַצֵּד זֶה של חשיבות
 9 השתלשלות הדברים למטה ביותר
 10 נִוְגַע יָם הָאֲחֵרוֹן היינו סיום
 11 הענין, עד למעשה בפועל יוֹתֵר
 12 מְאֻשֵׁר יָם הַקְּדָמוֹנִי היינו
 13 התחלת הענין. וּכְפִי שְׂרוּאִים
 14 בְּמַתַּן תּוֹרָה [שְׂאֵז בעת מתן
 15 תורה הוֹנָחוּ הַיְסוּדוֹת
 16 לְמַצִּיאוֹתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 17 בְּתוֹר עֵם, וּבְלִשׁוֹן רַבִּי סְעִדְיָה
 18 גְּאוּן³⁷ אֵין אוֹמְתָנוּ אוֹמָה
 19 אֶלֶּא בְּתוֹרָתָה], שְׂהַתְּנִאי
 20 לְקַבֵּל הַתּוֹרָה הִיָּה הַקְּדָמַת
 21 נַעֲשָׂה לְנִשְׁמַע³⁸, כמסופר בתורה
 22 ובדברי חז"ל בגמרא, וּנְמַצָּא לַעֲנֵן
 23 הַמַּעֲשֵׂה, סִיּוֹם הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת של כוחות
 24 הַנֶּפֶשׁ, יש יתרון על ענין השכל
 25 וההבנה, הַתְּחִלָּת הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת של
 26 כוחות הנפש, וְהִינֵנו, שְׁלִכְל
 27 לְרֹאשׁ צְרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל עַל
 28 עַצְמוֹ שְׂתִהְיֶה אֶצְלוֹ הַעֲשִׂיָה
 29 בְּפוֹעַל (נַעֲשָׂה), וְרַק לְאַחֲרֵי
 30 זֶה בָּא הַעֲנֵן דְּנִשְׁמַע, 'שמיעה'
 31 מְלִשׁוֹן הַכְּנָה וְהַשְּׂגָה³⁹,
 32 הִינֵנו, לְהַשְׁתַּדֵּל לְהִבִּין זאת
 33 בְּאוֹפֵן שְׂגָם שְׁכָלוֹ יָסִים
 34 שְׂהוֹצֵרֶךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְדוֹקָא
 35 הַהִנְהָגָה בְּאוֹפֵן דְּקַדְמִיתוֹ
 36 פּוֹמְיִיכוֹ לְאוֹדְנִיִּיכוֹ שהקדמתם
 37 את פִּיכֶם לְאוֹנִיכֶם, כלשון הגמרא
 38 לַעֲנֵן נַעֲשָׂה וּנְשַׁמַּע' (קוֹדֵם
 39 שְׂשַׁמְעָתֶם אוֹתָה כו' באוניכם
 40 קְבַלְתֶּם עֲלֵיכֶם בְּפִיכֶם
 41 לְקִיּוּמָה) הִיא בְּכַחֲנֵת תְּמַת יִשְׂרָיִם תְּנַחֵם⁴⁰ כלשון הכתוב

"הערות ותיקונים" לתניא שם. 36) "ב"ר פל"ד, י. וראה תניא פי"ז. 37) האמונות והדעות מאמר ג פ"ז. 38) משפטים כד, ז. שבת פח, א. 39) ראה תו"א בראשית א, א. אוה"ת עקב ע' תפ. 40) משלי יא, ג. 41) שם (ובפרש"י).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אָצַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיף לְהִיטֹת שְׁנֵי הָעֲנַנִּים (מִיָּם עַד
2 יָם), הֵן עֲנַנֵי הַלֵּימוֹד בִּאֲמֻצְעוֹת הַשֶּׁכֶל שֶׁהוּא תַחֲלִיל הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁל
3 הַכּוֹחוֹת (יָם הַקְּדָמוֹנִי) וְהֵן עֲנַנֵי הַמַּעֲשָׂה (יָם הָאֲחֵרוֹן), שֶׁהוּא
4 סוּיֹם הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, וְשְׁנֵי הָעֲנַנִּים צָרִיכִים לְהִיטֹת מִתּוֹךְ שְׁלִיטָה
5 וּמְמַשְׁלָה (וַיִּרְדָּ) בְּאוֹפֶן שֶׁל
6 קִיּוּם לְעַד וּלְעוֹלָמִי עוֹלָמִים, 1 צָרִיף לְהִיטֹת שְׁנֵי הָעֲנַנִּים (מִיָּם עַד יָם), הֵן עֲנַנֵי
7 קִיּוּם נִצְחִי, כָּל מִשְׁפַּח חַיִּיו עֲלֵי 2 הַלֵּימוֹד (יָם הַקְּדָמוֹנִי) וְהֵן עֲנַנֵי הַמַּעֲשָׂה (יָם
8 אֲדָמוֹת וְגַם לְאַחֲרֵי זֶה. 3 הָאֲחֵרוֹן), מִתּוֹךְ שְׁלִיטָה וּמְמַשְׁלָה (וַיִּרְדָּ) בְּאוֹפֶן
9 (ה) אֲמָנָם כָּל זְמַן שֶׁהֵעֲנִין 4 שֶׁל קִיּוּם לְעַד וּלְעוֹלָמִי עוֹלָמִים, כָּל מִשְׁפַּח חַיִּיו
10 דְּוַיִּרְדָּ מִיָּם עַד יָם הוּא רַק 5 עֲלֵי אֲדָמוֹת וְגַם לְאַחֲרֵי זֶה.
11 בְּנוֹגַע לְתַכּוּנוֹת נִפְשׁוֹ, כִּסְדֹר 6 (ה) אֲמָנָם כָּל זְמַן שֶׁהֵעֲנִין דְּוַיִּרְדָּ מִיָּם עַד יָם
12 הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁל כָּל הַכּוֹחוֹת 7 הוּא רַק בְּנוֹגַע לְתַכּוּנוֹת נִפְשׁוֹ, מִכַּח
13 מִתַּחֲלִילָתָם וְעַד סוּפֹם מִכַּח הַחֲקֻמָּה 8 הַחֲקֻמָּה עַד כַּח הַעֲשִׂיָה (וּבִיגִיָּהם גַּם
14 עַד כַּח הַעֲשִׂיָה) וּבִיגִיָּהם גַּם 9 הַמְדוּת אֶהְבָּה וַיִּרְאָה וְיִרְאָה
15 רְגֵשׁ הַמְדוּת אֶהְבָּה וַיִּרְאָה 10 הַרִי זֶה רַק עֲנַנֵי שֶׁבָּתוֹכוֹ, וְלִפְנֵי זֶה גַּם
16 שֶׁבָּלַב, וְלִפְנֵי זֶה קוֹדֵם לַעֲנִין 11 נוֹגַע לְכָלִּלוֹת הָעוֹלָם. וְלְאַחֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהִסְתַּגֵּר
17 הַחֲכֻמָּה וּמַעֲלִיו גַּם הַרִצּוֹן), הַרִי 12 (אֲפִילוֹ עִם בְּנֵי בֵיתוֹ) בְּחֻדְרוֹ וּלְהַשְׁאֵר בְּאַרְבַּע
18 זֶה רַק עֲנַנֵי שֶׁבָּתוֹכוֹ שֶׁל הָאָדָם 13 אֲמוֹתָיו, וְלַחֲשׁוֹב שֶׁאֵינוֹ צָרִיף לְהִתְעַסֵּק עִם
19 פְּנִימָה, וְאֵינוֹ נוֹגַע לְכָלִּלוֹת 14 הָעוֹלָם, אֲלֵא הַקְּב"ה, שֶׁהוּא הַבַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה
20 הָעוֹלָם. וְלְאַחֲרֵי זֶה לְאַחַר 15 זוֹ, יִתְקַן אֶת הָעוֹלָם. אֵף עַל זֶה נֶאֱמַר בְּהַמְשָׁךְ
21 שֶׁהָאָדָם הֵבִיא אֶת כָּל כּוֹחוֹתָיו 16 הַפְּסוּק, שֶׁלְאַחֲרֵי שִׁישְׁנוֹ הָעֲנַנֵי דְוַיִּרְדָּ מִיָּם עַד
22 הָאֲמוֹרִים לְהַנְהִיג בְּאוֹפֶן הַנְּכוּן וְהַרְאוּ, 17 יָם, צָרִיף לְהִיטֹת גַּם וּמִנְהָרָה עַד אֲפָסִי אֲרָץ.
23 הַרִי הוּא יָכוֹל לְהִסְתַּגֵּר (לֹא דוּקָא 18 וְהָעֲנַנֵי בְּזֶה, דְּהִנְהִי, נִהָר סִתָּם קָאֵי עַל נְהַר פֶּרַת
24 בְּהַתְּבוּדוֹת מוֹחֲלָט, אֵלֵא לְהִסְתַּגֵּר 19) (כְּפִי שְׁמִבְּאָרִים מְפָרְשֵׁי הַתַּנ"ךְ בְּכַמָּה
25 אֲפִילוֹ עִם בְּנֵי בֵיתוֹ) בְּחֻדְרוֹ 20 מְקוֹמוֹת⁴²), כְּמוֹ שְׁכַתוֹב⁴³ וְהִנְהָר הַרְבִּיעִי הוּא
26 וּלְהַשְׁאֵר בְּאַרְבַּע אֲמוֹתָיו 21 פֶּרַת, הוּא פֶּרַת דְּמַעֲיָקְרָא⁴⁴, הַנְּזַכֵּר לְמַעְלָה
27 הַפְּרָטִים שֶׁלוֹ, וְלַחֲשׁוֹב שֶׁאֵינוֹ 22 וְנִהָרָה⁴⁵ יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֶּן (שֶׁהַשְּׁלֵשָׁה
28 צָרִיף לְהִתְעַסֵּק עִם הָעוֹלָם 23 נְפָרְדִּין מִמֶּנּוּ). וְהִנְהִי, עֲנַנֵינוּ שֶׁל גֶּן עֵדֶן הוּא שָׁבוּ
29 וְיִתְקַן אֶת הָעוֹלָם. אֵף עַל זֶה 24 הִיטָה דִּירְתוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן בְּתַחֲלִיל
30 נֶאֱמַר בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק, שְׁגִישָׁה 25 הַבְּרִיאָה, כְּפִי שֶׁהִיטָה בְּשִׁלְמִיּוֹתָהּ, קוֹדֵם הַחֲטָא
31 וּלְפַעוּל בַּעֲלוֹם וְלְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו וּלְחַנּוּן, 26 [וּמָזָה מוּבָן גַּם בְּנוֹגַע לְשִׁלְמִיּוֹת שֶׁתְּהִיָּה בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ, כְּדָאִיתָא בְּמִדְרָשׁ⁴⁶
32 אֲלֵא הַקְּב"ה, שֶׁהוּא הַבַּעַל 27 שְׁשִׁתִּי פְעָמִים נֶאֱמַר תּוֹלְדוֹת מְלֵא (שְׁמוּרָה עַל הַשְּׁלִימוֹת), בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיאָה,
33 הַבַּיִת לְבִירָה זֶה הוּא הָעוֹלָם, 28 אֵלֵא תּוֹלְדוֹת הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְּרָאָם⁴⁷, וּבִימֹת הַמְּשִׁיחַ, אֵלֵא תּוֹלְדוֹת
34 אֵף עַל זֶה 29 פֶּרַץ⁴⁸], כְּמוֹ שְׁכַתוֹב⁴⁹ וַיִּנְיַחְהוּ בְּגֶן עֵדֶן לְעִבְדָה וּלְשִׁמְרָה. אֵף כְּדִי שֶׁתַּתְקִיִּים
35 שֶׁלְאַחֲרֵי שִׁישְׁנוֹ הָעֲנַנֵי דְוַיִּרְדָּ 30 מְצִיאוֹתוֹ שֶׁל הַגֶּן, יֵשׁ צוֹרֵף לְהַשְׁקוֹת אֶת הָעֲצִים שֶׁבְּגֶן, עַל יְדֵי הַנְּהָר שִׁיּוֹצֵא
36 מִיָּם עַד יָם, וְהָאָדָם כָּבַר הִנִּיעַ
37 לְשִׁלְטָה עַל כָּל הַכּוֹחוֹת שֶׁלוֹ, צָרִיף
38 לְהִיטֹת גַּם וּמִנְהָרָה עַד אֲפָסִי
39 אֲרָץ, כְּפִי שֶׁמְמַשֵּׁךְ וּמַבְאֵר.
40 וְהָעֲנַנֵי בְּזֶה, דְּהִנְהִי, נִהָר סִתָּם
41 מִבְּלִי לְפִרְט בְּאִיחָה נְהַר מְדוּבָר קָאֵי

(42) ראה רש"י זכרי' ט, י. ראב"ע תהלים שם (עב, ח). (43) בראשית ב, יד. (44) בכורות נה, ב (ובפרש"י). (45) שם, י. (46) ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג. (47) שם, ד. (48) רות ד, יח. (49) בראשית שם, טו. וראה תרגום יונתן עה"פ. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מעדן (להשקות את הגן). ועל פי הידוע⁵⁰ בתורת החסידות
 2 שעדן הוא למעלה מגן (עדן), והוא ענין השלימות
 3 באלקות כו', הרי מזה מהמבואר על מעלת 'עדן' מוכן גם גודל
 4 מעלת הקדושה של הנהר שיוצא מעדן. ועל זה נאמר כאן
 5 וירד גו' ומנהר עד אפסי
 6 ארץ, שהנהר הידוע שיוצא
 7 מעדן, נהר פרת שממנו משקים את
 8 הגן והוא בחינת 'עדן', נמשך עד
 9 אפסי ארץ, ובפרט לפי
 10 פירוש הפעל שם טוב ורבינו
 11 הזקן⁵¹ שארץ היא מלשון
 12 ארציות, במובן של גשמיות
 13 וחומריות, היינו, שגם אפילו
 14 בענינים ארציים וגשמיים
 15 נמשך מהנהר היוצא מעדן
 16 להשקות כו', ויש השפעה ופעולה
 17 של בחינת 'עדן' אפילו בענינים ארציים
 18 באופן שגם באפסי ארץ אפילו
 19 במקומות הרחוקים נעשית
 20 הצמיחה והגידול מיום ליום
 21 על ידי המים של הנהר
 22 היוצא מעדן, וכפי שמשיך
 23 ומבאר את משמעות הדברים
 24 ברוחניות.
 25 וכללות הענין בזה, שפשם
 26 שענינו של משיח אינו רק
 27 שהוא מלך המשיח בעצמו יהיה
 28 בתכלית השלימות, אלא
 29 ענינו לגאול גם את כל
 30 העולם ולהעמידו במעמד
 31 ומצב של שלימות, לתקן
 32 עולם את כל העולם כולו במלכות
 33 שדי (פנזכר לעיל סעיף ב),
 34 עד שידע כל פעול כי אתה
 35 פעלתו⁵², שכל אחד ואחד
 36 מהנבראים יכיר את הבורא הנה כן
 37 הוא גם בנוגע לניצוץ פרטי
 38 של משיח שבכל אחד
 39 מישראל, שמעורר אותו את
 40 כל אחד ואחד מישראל ונותן לו

את הפח והזכות לך, שביחד עם שלימות הפחות שלו
 בעצמו באופן דוירד מים עד ים, כמבואר לעיל באריכות, יפעל
 וישפיע כל אחד ואחד מישראל גם מנהר עד אפסי ארץ, להמשיך
 את הנהר הידוע בחינת 'עדן' שהיא דרגה נעלית בקדושה, כאמור לעיל
 פדי להשקות את הגן, ולא
 להסתפק בפנה של הגן שבו
 נמצא האדם כעת, אלא להמשיך
 זאת את עניני הקדושה הנעלית עד
 אפסי ארץ, ולעשות מהעולם
 כולו גן (כדברי המדרש על הכתוב
 בשיר השירים 'באתי לגני אחותי כלה'
 לגני לגנוני⁵³ למקום של תענוג),
 שבו נמשך הנהר היוצא
 מעדן להשקות את הגן.
 (ו) ועל ידי עבודת כל אחד
 מישראל באופן האמור
 שעושה את כל הראוי הן בנוגע לעצמו
 והן בנוגע להשפעה בעולם, כמבואר
 לעיל נעשית גאולה פרטית
 בחייו של כל פרט, שהיא
 הגאולה הפרטית מעין הגאולה
 הכללית בביאת משיח
 (פמבואר באגרת הקודש⁵⁴)
 שבספר התניא, וזה לשונו: "... משיח
 בא בהיסח הדעת לכללות ישראל והיא
 גילוי בחינת נקודה פנימית הכללית
 ויציאית השכינה הכללית מהגלות
 והשביה לעד ולעולמי עולמים, וכן כל
 ניצוץ פרטי מהשכינה שבשכל כל אחד
 מישראל יוצאת מהגלות והשביה לפי
 שעה בחי שעה זו תפלה ועבודה
 שבלב מעומקא דלבא מבחינת נקודה
 הפנימית... והוא גם כן בבחי' היסח

(50) ראה ברכות לד, ב. סהמ"צ להצ"צ טו, ב. (51) ראה כש"ט סקע"ב. תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ. (52) נוסח תפלת העמידה דר"ה (בברכת "אלקינו כו' מלוך כו'"). (53) שה"ש ה, א. שהש"ר עה"פ. המשך באתי לגני, השי"ת (סה"מ תש"י ע' 111 ואילך). (54) ס"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

<p>18 56 בפועל [כפידוע] 18
 19 מאמר אדמו"ר מהר"ש להצמח צדק שצריך להיות ביאת 19
 20 המשיח כפשוטו וגאולה כפשוטה בגשמיות ולא די בעניים 20
 21 ורחניים שהם בדוגמת גאולה, שאז רחניים כשתבוא הגאולה בפועל יקויים 21
 22 היעוד 57 שנבואת צפניה אָז 22
 23 אהפך אל עמים גוי לעבדו 23
 24 שכם אחד, וגם כל אומות העולם 24
 25 יחד יעבדו את ה' (כיון ש) והיתה 25
 26 לה' המלוכה 58 כלשון הכתוב 26
 27 נבואת עובדיה, בכל הארץ 27
 28 כולה, ויהיה בפועל הענין 28
 29 דויד מים עד ים ומנהר עד 29
 30 אפסי ארץ שליטה ומשלה מלאה 30
 31 של האלוקות והקדושה ברוחניות 31
 32 וגם בגשמיות כפשוטו, על 32
 33 ידי משיח צדקנו, ובקרוב 33
 34 ממש.</p> | <p>1 דעת האדם כי בחינה זו היא למעלה מדעת האדם והתבוננותו בגדולת ה'... 1
 2 ע"י נתנית הצדקה לה' מממונו שהוא חיותו ובפרט מי שמזונותיו מצומצמים 2
 3 ורחיקא ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש ובפרטות אם נהנה מיגיע כפיו 3
 4 שאי אפשר שלא עסק בהם פעמים רבות בבחינת נקודת פנימית הלב מעומקא 4
 5 דלבא כמנהג העולם בעסקיהם במשא 5
 6 ומתן וכחאי גונא, והרי עתה הפעם 6
 7 כשמפור מיגיעו ונותן לה' בשמחה 7
 8 ובטוב לבב הנה בזה פודה נפשו 8
 9 משחת, דהיינו בחינת נקודת פנימית 9
 10 לבבו שהיתה בבחינת גלות ושביה 10
 11 בתוך הקליפה גסה או דקה כמו 11
 12 שכתוב מכל משמר נצור לך, משמר 12
 13 פי' בית האסורים ועתה נפדה 13
 14 מהחיצונים בצדקה זו..."), והיא 14
 15 הקנה קרובה שמקדימה 15
 16 וממהרת (באופן דאחישה) 55 16
 17 במהירות, כדברי הגמרא על הכתוב 17</p> |
|---|--|

(55) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א. 56) ראה לקו"ש ח"ו ע' 80 הערה 70. ובכ"מ. 57) צפני' ג, ט. רמב"ם ה' מלכים ספ"א. (58) עובדי' א, כא.

אגרות קודש

בי"ח, כ' סיון, תשי"ז
 ברוקלין.

מר יהודא ארי' שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו בו כותב שמפיץ ספרי חב"ד בין הנוער ובין כל ידידי ומכירי בכלל, ורואה ומכיר אשר שואף העולם כולו לתורה ולמצות, שזהו מחזק תקותי שלא יסתפק בפעולותיו עד עתה ויוסיף עליהן כהנה וכהנה. ובפעולות אלו מובן שנכללת גם כן פעולה חיובית להעמיד מבין מושפעי מדרכים ומשפיעים בסביבתם הם שהרי זה צריכה להיות מטרת כל מורה ומדריך אשר גם תלמידיו יהיו למורי דרך בחוגם ובסביבתם, ורואים במוחש אשר כשמתעסקים בזה במסירות ובשימת לב מצליחים באופן בלתי משוער.

בטח נפגש עם אנ"ש ופעילי אנ"ש לעתים תכופות ומשתתף גם בהתועדות שלהם והרי גדולה ההשתתפות עם הצבור.

בודאי יודע משלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים, ועכ"פ ישמרם מכאן ולהבא.

בברכה.

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ חוקת*, ט' תמוז ה'שי"ת.

בלתי מוגה

- א. אודות יום השבת איתא בזהר¹ ש"מיני' מתברכין כולהו יומין", היינו, שכל ימי השבוע שלאחרי
השבת מקבלים ברכה וחיות מיום השבת שלפניהם.
- וזהו אחד הטעמים להמנהג שהחתן עולה לתורה לפני החתונה (לא ביום הקריאה הסמוך לחתונה,
אלא) ביום השבת דוקא² - כיון שיום השבת כולל את כל ימי השבוע שמתברכין מיני'.
- ובעמדנו ביום השבת שלפני י"ב ב"י"ג תמוז, שמיני' מתברך י"ב ב"י"ג תמוז, ובמילא שייך כבר לי"ב ב"י"ג
תמוז - מתאים להתחיל בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ מחג הגאולה י"ב ב"י"ג תמוז דאשתקד, ולבאר
הקשר והשייכות ליום הש"ק שלפניו, פרשת חוקת (וגם בקשר לעלי' לתורה ביום הש"ק זה, בפרשה זו).
- ב. בשיחת י"ג תמוז אשתקד³ דיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לענין החיים - חיים ארוכים, חיים
אמיתיים, חיים בלי הפסק (חיים נצחיים), וביאר הענין בעבודה, שנוסף לכך שכל אחד הוא חי בעצמו,
ה"ה גם מחי' אחרים ("ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע"), ומסיים:
"חיים אמיתיים איז קדושה, און קדושה איז אין סוף".
- ובהקדמה - שכיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית [כידוע תורת הבעש"ט⁴ שהקב"ה מוציא רוח
מאוצרותיו כדי לגלגל עלה או קש כו', היינו, שהשגחה פרטית היא גם על דצ"ח, ובודאי על מין המדבר,
ומכ"ש בישראל שהם עטרת תפארת של כללות הבריאה⁵, ועאכו"כ בנשיא ישראל שבו תלויים כל
הענינים, כמ"ש בפירוש רש"י בפרשת השבוע⁶ ש"הנשיא הוא הכל"], הרי, דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר
בענין חיים נצחיים שנאמרו בי"ב ב"י"ג תמוז תש"ט דוקא (ולא בשנים שלפנ"ז, תש"ח או תש"ז) - לפני
הסתלקותו ביו"ד שבט תש"י - הם בודאי בהשגחה פרטית.
- כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁷, שבאמירת המאמר בראש השנה תרפ"ז, לפני המאסר, "האָט זיך אים
גערעדט" (נתדבר מאליו) אודות תורת הבעש"ט שהשגחה פרטית היא גם על כל פרט ופרט דדצ"ח,
מבלי שידע בעצמו סיבת הדיבור בזה (כיון שענין זה לא הי' שייך לתוכן המאמר), והוסיף, שלולי זאת
("ווען ער וואָלט דאָס ניט רעדן") אינו יודע אם הי' יכול לסכול ולעבור את המאסר.
- ועד"ז י"ל בנדוד"ד: בחג הגאולה האחרון בחיים חיותו בעלמא דין הוצרך כ"ק מו"ח אדמו"ר להבהיר
("באָוואָרענען") ולומר שעניני קדושה נצחיים הם, והוסיף לפרש בפרטיות (שלא יהי' מקום לטעות
בכוונתו) הענין דחיים ארוכים, חיים אמיתיים שאין להם הפסק, כדי שלא נחשוב כפי שנראה בעיני בשר
ח"ו (שהרי מציאות כזו אינה שייכת כלל בקדושה), אלא נדע שגם לאחרי ההסתלקות ישנו ענין החיים
ללא הפסק, חיים נצחיים, אצל נשיא הדור, ועל ידו נמשך חיים נצחיים לכל הדור, ולכן, גם עכשיו יכול
וצריך כאו"א (לא רק לחיות בעצמו, אלא גם) להחיות אחרים בעניני קדושה⁸.

(5) ראה שיחת פורים תש"ד ס"ט - נדפסה בקונטרס פורים
שנה זו (סה"מ תש"י ע' 141), ולאח"ז בסה"ש תש"ד ע' 70.

(6) כא, כא.

(7) נעתק ברשימת המאסר (לקו"ח ח"ד תרכו, ב) בהערה. וראה
בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 157 ואילך.

(8) ראה גם שיחת י"ב תמוז ס"ד (לקמן ע' 130).

(* על ה"אויפרופעניש" של החתן הת' חיים חאָנאָוויטש.
1) ח"ב סג, ב. פח, א.

(2) ראה גם סה"מ קונטרסים ח"א יט, סע"ב.

(3) בתחלתה - נדפסה בקונטרס יב"ג תמוז שנה זו (סה"מ
תש"י ע' 262). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 333.

(4) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט
ואילך. וש"נ.

- 1 ג. וע"פ האמור שכל הענינים הם בהשגחה פרטית – יש לבאר הרמוז על ענין זה בפרשת השבוע⁹:
- 2 בפרשת השבוע מדובר אודות פרה אדומה, שעל ידה נעשית הטהרה מטומאה הכי חמורה, טומאת
- 3 מת, ש"נתכרכמו פניו של משה" כיון ש"לא הי' יודע במה תהא טהרתו"¹⁰, עד שאמר לו הקב"ה "זאת
- 4 חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה וגו'".
- 5 וענינו בעבודה הרוחנית – שטומאת מת (העדר החיות) מורה על מעמד ומצב שנתעלם הדביקות בה'
- 6 מקור החיים, כמ"ש¹¹ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", והטהרה ממעמד ומצב זה (לפעול
- 7 גילוי החיות ע"י דביקותו בה') הו"ע של "חוקה", "זאת חוקת התורה", ונעשית בכחו של משה דוקא,
- 8 כמ"ש¹² "ויקחו אליך פרה אדומה", "לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר", היינו,
- 9 שבכחו של משה ליקח פרה אדומה – פרה גשמית כפשוטה, ונוסף לכך, גם (פרה) אדומה, שמורה על
- 10 הגבורות, תוקף החמימות ("קאָך") בגשמיות וחומריות – ולא רק להעלות ה"פרה אדומה" עצמה, אלא
- 11 עוד זאת, שבכחו של משה לעשות מהפרה אדומה אפר שעל ידו תהי' הטהרה מטומאה הכי חמורה.
- 12 והנה, אפר הפרה שעשה משה נחלק לג' חלקים: חלק א', ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכים
- 13 להטהר, חלק ב', כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, וחלק ג', נתון למשמרת¹³. כלומר,
- 14 שהטהרה דטמא מת היא לא רק מאפר הפרה שעשה משה, אלא גם מאפר פרות אחרות (תשע פרות)
- 15 שנעשו לאחר זמנו של משה, אבל, לעשיית הפרות האחרות הוצרכו לאפר הפרה שעשה משה, שממנה
- 16 מקדשין כהנים גדולים לעשיית פרות אחרות, ועד שגם לעשיית פרה העשירית ע"י המלך המשיח¹⁴,
- 17 יצטרכו לקדש מאפר הפרה שעשה משה, שקיים לעולם¹⁵.
- 18 וענינו בעבודה – שפעולתו של משה (כולל גם אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא¹⁶) לגלות החיות
- 19 דהדביקות בה' אצל כאו"א מישראל (גם זה שנמצא במעמד ומצב דטמא מת), הולכת ונמשכת גם בכל
- 20 הדורות שלאח"ז, ע"ז שהעוסקים בכך (כהנים גדולים שעושים פרות אחרות) חדורים בכחו של משה
- 21 (שמקדשין באפר הפרה שעשה משה).
- 22 ד. ויש להוסיף בזה – ע"פ מ"ש באגה"ק¹⁷ (בשם התיקונים¹⁸) "על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו
- 23 מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים ריבוא נשמות, כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים ריבוא
- 24 כוכבים":
- 25 השמש, נמצא ומאיר גם בשעות הלילה – בחציו השני של כדור הארץ (מתחת לארץ), ולא עוד אלא
- 26 שגם בחצי הכדור שאינו נמצא בו בלילה, ה"ה מאיר גם בו ע"י ששים ריבוא כוכבים, שגם אור הכוכבים
- 27 הוא אור השמש שמאיר עתה ע"י הכוכבים, כלומר, לא רק שבשעות היום קיבלו הכוכבים אור השמש
- 28 ועתה (בשעות הלילה) מאירים מעצמם, אלא שגם האור שמאירים הכוכבים בשעות הלילה הוא אור
- 29 השמש.
- 30 ודוגמתו בנמשל, בנוגע למשה רבינו, ואתפשטותא דמשה שבכל דרא, עד למשה שבדורנו, כ"ק מו"ח
- 31 אדמו"ר – שגם עתה נמצא ומאיר כמו קודם (כמו השמש שנמצא ומאיר גם בשעות הלילה), ואילו היינו
- 32 הולכים יחד עמו היינו רואים שמאיר בכל התוקף כמו קודם (ואדרבה, באופן נעלה יותר), אלא, כיון
- 33 שנתעלה למעלה בעילוי אחר עילוי, ואנו (לא הלכנו עמו, אלא) נשארנו במקומנו, לכן אינו נראה לנו
- 34 בעיני בשר (כמו שבליילה לא רואים את השמש), ואעפ"כ, גם במצב זה מתפשט אורו לכל בני"ש שכללותם

(9) מכאן עד סוף ס"ה הוגה (בקיצור) ע"י כ"ק אדמו"ר

שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ד ס"ע 1057 ואילך (בשילוב שיחת ש"פ חו"ב תשי"ב). במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(10) במדבר"ר פי"ט, ד. תנחומא פרשתנו ו.

(11) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספ"ל ד.

(12) ריש פרשתנו ובפרש"י.

(13) פרש"י פרשתנו יט, ט.

(14) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.

(15) ראה לקו"ש ח"ג ע' 127 ואילך. וש"נ.

(16) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

(17) ביאור לסי' ז"ך בסופו.

(18) ראה זח"ג רעג, א. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א

בהערות ותיקונים לאגה"ק שם.

ששים ריבוא נשמות, ועל ידם מאיר בכל העולם (כמו שהשמש מאיר מתחת לארץ לששים ריבוא כוכבים, כאמור, שאור השמש עצמו מאיר באמצעות הכוכבים).

[אף שאין אנו מרגישים התפשטות אורו – כבר נתבאר לעיל¹⁹ פתגם כ"ק אדנ"ע שמחשבת הסוס אודות התבן אינה מבטלת את מציאות המלאכים!...].

וענין זה משתקף גם בנגלה דתורה (ככל הענינים שבפנימיות התורה) – בנוגע לטהרת טמא מת ע"י אפר פרה אדומה – שע"י אפר הפרה שעשה משה מקדשין לעשות פרות אחרות, היינו, שגם כשאין אפשרות להזות מאפר הפרה שעשה משה בעצמו, כי אם, מאפר פרות אחרות שנעשו לאח"ז, הרי, גם האפר דפרות אחרות נעשה עי"ז שמקדשין מהאפר שעשה משה, בכחו של משה דוקא.

ה. עפ"ז יש לבאר השייכות לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה הנ"ל ע"ד ענין החיים, "ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע":

כשפוגשים יהודי שנמצא במעמד ומצב דטומאת מת, שלא רואים בו חיות דקדושה – חייבים לטהרו, להחיותו בחיות דקדושה, ודבר זה הוא בכחו וביכולתו (ובמילא גם חובתו) של כאו"א, כיון שמשה רבינו (משה שבדורנו) נתן ונותן לו מאפר הפרה שלו ("משה רבינו האָט דיר געגעבן און גיט דיר פון דעם אפר פון זיין פרה"), ובמילא, פעולתו היא בכחו של משה – "לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה".

ויש להוסיף ביאור בדיוק לשון רש"י "פרה שעשה משה במדבר" – דלכאורה, מאי קמ"ל, הרי, הכל יודעים שמשוה ה' במדבר, ובודאי שגם הפרה עשה שם – שבזה מלמדנו שגם אצל יהודי שנמצא במקום ודרגה של מדבר, "נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים"²⁰, יכולים לפעול ענין הטהרה, ועד כדי כך, שהפרה שעשה משה, שממנה מקדשין הכהנים לעשיית כל הפרות שלאח"ז, היתה במדבר דוקא, שבו מודגש הצורך בענין הטהרה, משא"כ בירושלים, שאין מלינים בה את המת²¹, ועד"ז בארץ ישראל בכללותה (ובפרט ע"פ מארוז²² עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל), אלא בחוץ לארץ דוקא, שהיא בבחינת "מדבר" ביחס לארץ ישראל וירושלים.

זאת ועוד:

נוסף לכך שע"י אפר הפרה שעשה משה נעשית הטהרה שלו, צריכים לפעול עליו שהוא בעצמו יוכל לשרוף פרה ולעשות ממנה אפר לטהר אחרים, שיהי' בעצמו משפיע על אחרים להחיותם בעניני קדושה, "טופח על מנת להטפוח"²³.

וגם ענין זה נעשה בכחו של משה דוקא – שחלק מאפר הפרה שעשה משה, כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, שמקדשין את עושה הפרה באפר הפרה הראשונה שעשה משה, ודוגמתו בעבודה, שגם המשך פעולתו לטהר אחרים (לאחרי שנעשה טהור בעצמו) הוא בכחו של משה.

אמנם, כיון שמצד גודל הטרדה בהפעולה על הזולת ("יענעם באַלעבן"), לטהרו, ועד לעשותו טופח על מנת להטפוח, יתכן שישכח על עצמו – יש צורך להזהיר גם בנוגע לעבודת עצמו ("אַליין לעבן"), וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁴ "וועגן זיך אַליין דאַרף מען אויך ניט פאַרגעסן".

וגם ענין זה מרומז באפר הפרה שעשה משה – שחלק ממנו ה' נתון "למשמרת", ללמדך, שנוסף על הפעולה עם הזולת בחלק האפר שבו מטהרים את הטמאים, וממנו מקדשין לפרות אחרות, ישנו גם חלק שנתון למשמרת, שבזה מרומזת העבודה עם עצמו.

(19) שיחת ש"פ שלח ס"ו (לעיל ע' 108). וש"נ.

ישע"י רמז תקג.

(23) לשון חז"ל – ברכות כה, רע"ב. ועוד.

(24) ראה שיחת פורים תש"ד סט"ז – קונטרס פורים שנה זו

(21) ב"ק פב, ב.

(ספ"מ תשי" ע' 145). ולאח"ז בסה"ש תש"ד ע' 74.

(22) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש

1 ו. וההוראה מזה – שצריכים להתעסק בהשפעה על הזולת, "ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר
2 מען באַלעבט אויך אַנדערע", וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך שיחה הנ"ל²⁵ שכאו"א יכול להשפיע
3 על שנים שלשה מנינים מבני"י!

4 [כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לא' מהמסובים ואמר לו:]

5 כאשר יש למישהו כח בהשפעה על הזולת, צריך לידע שכח זה ניתן לו לצורך השפעה בעניני קדושה.
6 – גם כאשר הזולת שמושפע ממנו חושב אודות ענין אחר שיכול לקבל ממנו, צריך לנצל עובדת היותו
7 מושפע ממנו כדי להשפיע עליו בעניני קדושה.

8 – בודאי לא יקפיד אם אספר אודות פעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית (לפני שהגיע למעמדו ומצבו
9 כיום ששמו הולך לפניו), שהיתה בעניני חסידות:

10 הי' זה בזמן שכ"ק מו"ח אדמו"ר דר בווארשא, ונסע מביתו למשך כמה שבועות. באותו זמן נמצאו
11 כמה חסידים שהעתיקו מפתח למגירה שבה היו מונחים הכתבים, ומצאו אחד שהי' מוכן ליקח עבורם
12 הכתבים על מנת להעתיקם, ונתנו להנ"ל להעתיק את הכתבים.

13 זו היתה פעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית – שבזכותה נשארה העתקה מכור"כ כתבים שנשרפו
14 (ל"ע) לאחרי זמן.

15 – פעם²⁶ נשרפו הרבה כתבים אצל הצ"צ, וכשהתברר לו שאין בידי החסידים העתקות, נענה ואמר:
16 "געוואַלד", מדוע לא גנבתם את הכתבים (להעתיקם), אילו גנבתם, הייתי גם אני נהנה מכך! ...

17 עליו לזכור איפוא שפעולתו הראשונה בעסקנות ציבורית היתה בעניני חסידות, ובהתאם לכך, צריך
18 להשתדל לנצל את כח ההשפעה על הזולת בשביל עניני קדושה.

19 ז. ויש להוסיף, שהאמור לעיל (ע"ד המשכת חיות נצחית בעניני קדושה) קשור גם עם העלי' לתורה
20 דהחתן בשבת שלפני החתונה:

21 עלי' לתורה ענינה המשכת תוספת חיות נצחית דקדושה (נוסף על הקדושה שנמשכת מלמעלה מצד
22 ענינו של יום השבת ש"מקדשא וקיימא"²⁷) – כמודגש בנוסח הברכה שלאחרי העלי' לתורה: "וחיי
23 עולם נטע בתוכנו", עי"ז ש"נתן לנו תורת אמת", כי, חיים אמיתיים בלי הפסק ("חיי עולם") הם
24 מצד קדושה ("תורת אמת") שהיא אין-סוף.

25 ולכן, העלי' לתורה בשבת שלפני החתונה היא נתינת-כח להחתונה – שתהי' באופן ד"בנין עדי עד"²⁸,
26 דור ישרים יבורך, בנים ובני בנים עוסקים בתומ"צ²⁹, כידוע³⁰ שע"ז נתגלה כח האין-סוף שבנבראים.

27 ונתינת כח מיוחדת אצל מי שזוכה לעלות לתורה בחדר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שבו התפלל ולמד,
28 ובו התקשר עם בחי' היחידה דכו"כ מישראל שקיבל ל"יחידות"³¹ - שע"ז ניתוסף עוד יותר בהענין
29 ד"חיי עולם נטע בתוכנו", חיים אמיתיים בלי הפסק, להיותם חדורים בקדושה שהיא אין-סוף.

* * *

30 ח. אודות הגאולה די"ב תמוז – כותב כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו הידוע³²: "לא אותי בלבד גאל
31 הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל
32 יכונה".

(29) ראה סה"מ קונטרסים ח"א כא, ב.
(30) ראה לקו"ת שה"ש לט, ד. ואילך. סה"מ תרנ"ז ע' קעו
ואילך. ועוד.
(31) ראה סה"מ מלוקט ח"ו ע' לח.
(32) אגרות-קודש שלו ח"ב ע' פ. וש"נ.

(25) שיחת י"ג תמוז תש"ט סי"ד – קונטרס יב"ג תמוז שנה
זו (סה"מ שם ע' 264). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 335.
(26) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שכג.
(27) ביצה יז, א.
(28) ראה לקו"ת פקודי ד, ד ואילך. ובכ"מ.

1 גאולה – אינה שייכת ללא הקדמת מאסר תחילה, וכיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר כותב שהגאולה היא
 2 לכלל ישראל, עכצ"ל, שגם המאסר הו"ע כללי שהי' אצל כלל ישראל.
 3 וכוונת המאסר וגאולה – לא רק שיתבטל המצב הבלתי-רצוי דהמאסר כמו קודם המאסר (דא"כ מהי
 4 התועלת בהמאסר והגאולה), אלא שעיי"ז יתוסף עילוי גדול יותר לגבי המעמד ומצב שהי' קודם המאסר.
 5 וע"ד המבואר בדרושי חסידות³³ בענין כוונת הצמצום בשביל הגילוי, שאין זה בשביל גילוי האור
 6 שהי' מאיר לפני הצמצום, דא"כ מהי התועלת דהצמצום, אלא בשביל גילוי אור נעלה יותר שהמשכתו
 7 ע"י העבודה שלאחרי הצמצום דוקא, ולולי הצמצום לא הי' יכול להאיר כלל.
 8 וכמו כן בענין שבירת הכלים וחטא עה"ד – שדוקא ע"י עבודת הבירורים שלאח"ז ממשיכים תוספת
 9 אור כו'. ודוגמתו בעבודה – בענין התשובה, שנוסף על תיקון הענינים הבלתי-רצויים באופן שלא נשאר
 10 רושם כלל, ניתוסף עילוי גדול יותר לגבי המעמד ומצב שלפנ"ז, עד כדי כך, שמקום שבעלי תשובה
 11 עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם³⁴.
 12 ועד"ז בנוגע להמאסר והגאולה:
 13 ובהקדמה – שבודאי גם קודם המאסר הי' מעמד ומצב נעלה בעניני העבודה (אף שעדיין יש צורך
 14 לברר ולזכך את הענינים שנעשו עם פניות כו', או להשלים את הענינים שלא נעשו עדיין), ולכן היו כל
 15 ישראל ראויים להשפעת ריבוי טובה, ואין מקום לענין של יסורים (מאסר),
 16 – וכמבואר בתו"א³⁵ בנוגע לכללות הענין דיסורי עוה"ז ש"לא מחמת עונש אינו ראוי לישיב בשלות
 17 עוה"ז, שהרי מצינו בנבוכדנצר³⁶ בשביל שהלך ג' פסיעות לכבוד השי"ת פסקו לו מלוכה על כל העולם
 18 ולזרעו אחריו עד ג' דורות, ואין לך אדם מישראל שלא כיבד המקום בכך, וכל טוב עוה"ז כדאי הוא
 19 לר" –
 20 ואעפ"כ, לאחרי המאסר והגאולה צ"ל כללות העבודה (נוסף על בירור וזיכוך הענינים שנעשו עם
 21 פניות כו', או השלמת הענינים שלא נעשו עדיין) באופן נעלה יותר, ועד לעילוי שבאין-ערור.

(35) מקץ לא, ג.
 (36) סנהדרין צו, א.

(33) ראה המשך תרס"ו בתחלתו. ובכ"מ.
 (34) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

הבעל-שם-טוב היה מסודר, המגיד ממעזריטש דקדק בסדר, והסבא
 רבא – רבנו הזקן – לימד את החסידים שהם יהיו מסודרים
 היום יום ז תמוז

ינצל האפשרויות שניתנה לו להפיץ תורת החסידות הדרכותיה
 ומנהגיה בין אנשים כאלו שלולי זאת לא היו יודעים על דבר זה,
 ובדרכי נועם ובדרכי שלום. . ויהי רצון שיהיה זה מתוך בריאות
 הנכונה ובשמחה וטוב לבב
 ממכתב ז' תמוז, תשט"ו

בס"ד. שיחת יום ה' פ' בלק, י"ב תמוז, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- א. דובר כמ"פ שכל ענין קשור עם תורה, שנקראת בשני שמות: "תורת חיים" ו"תורת אמת".¹
- "תורת חיים" פירושה תורה והוראה² בנוגע לחיי היום-יום – לא רק בנוגע לימים (ומאורעות) מיוחדים, אלא כמו ענין החיים עצמו, שמתחיל מרגע לידת האדם, ונמשך ללא הפסק בכל משך מאה ועשרים שנה שנותן הקב"ה לאדם לחיות בהם עלי אדמות, ובאותו אופן היא גם "תורת חיים", הוראה וחיות ("לעבן") בחיים ("אין דעם לעבן"), שע"ז יהי' ענין החיים באופן הראוי לשמו – חיי אדם, ובזה גופא² – כמ"ש השל"ה³ בפירוש השם שנקרא בלשון-הקודש: "אדם", ע"ש "אדמה לעליון", היינו, שאופן ותכלית החיים שלו הוא להיות דומה להקב"ה ("עליון"), "ולדבקה בו"⁴, ע"י "והלכת בדרכיו"⁵, להתנהג בדרך החיים כפי שהורנו הקב"ה.
- והחידוש בזה – שעושה זאת בתור אדם שנברא "עפר מן האדמה"⁶, שזהו הפירוש הראשון בשם "אדם", ע"ש האדמה⁷, והיינו, שאף ש"אדמה" ("עפר מן האדמה") אינה מסוג הצומח או החי, אלא מסוג הדומם, הכי תחתון, הרי הוא עושה מזה ענין שהוא התכלית הכי נעלית – "אדמה לעליון".
- וענין זה יכול וצריך להיות ע"י ההליכה בדרך שמורה תורת חיים – שהרי לא יתכן שהקב"ה שהוא יוצר האדם, יברא אותו ויניח אותו לתעות ולמשש באפילה ("טאָפֿן אַ וואַנט"), אלא ברור הדבר, שמצד טובו – להיותו "עצם הטוב, ומטבע הטוב להיטיב"⁸ – נתן לו מיד הוראה בנוגע לכל מאורע, ולכל יום ורגע במשך חייו, שיוכל לראות את דרכו בחיים, ע"י ההוראות של "תורה אור"⁹.
- וביחד עם זה שהתורה היא "תורת חיים", שפועלת שחיי האדם יהיו ראויים לשמם – הרי היא נקראת גם "תורת אמת":
- אין זה (כפי שיכולים לחשוב) רק דמיון ואשלי' ("אינגערעדט") כדי שירגישו יותר נוח, וכדי שלא יהיו קשיים בו, אף שהאמת אינה כן, אלא זוהי הליכה בדרך שהיא האמת לאמיתתה.
- והענין בזה – כדאיתא בירושלמי¹⁰ שתיבת "אמת" מורכבת מכל כ"ב אותיות האל"ף-בי"ת,
- והרי ע"י אותיות האל"ף-בי"ת שבלשון-הקודש נברא כל העולם וכל מה שנמצא בו, ובלשון החסידות: כל סדר ההשתלשלות עם כל העולמות הרוחניים בו, כתורת הבעש"ט¹¹ ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" מהוה ומחי' ומקיים כל דבר שנמצא בעולם –
- החל מהאות הראשונה, אות אל"ף (אמת), ועד לאות האחרונה, אות תי"ו (אמת), וביניהם נקבעה גם אות מ"ם (אמת), שהיא אמצע כל האותיות (כשמוסיפים למנין גם את האותיות הכפולות)¹²,

(7) ראה בר"פ פי"ז, ד.
 (8) ראה לקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי הח"ן).
 וש"נ.
 (9) משלי ו, כג.
 (10) סנהדרין פ"א ה"א. דבר"פ פ"א, יו"ד.
 (11) תניא שעהיתוה"א פ"א.
 (12) חידושי הרש"ש לדבר"ש שם.

(1) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.
 (2) ראה גם תורת מנחם – סה"מ חשון ע' שיב. ניסן ע' קיט.
 (3) ג, א. כ, ב. רסח, ב. שא, ב.
 (4) עקב יא, כב.
 (5) תבוא כח, ט.
 (6) בראשית ב, ז.

1 כך, שתיבת "אמת" עצמה מורה שבשם זה נקרא רק דבר שאינו משתנה, אלא הוא באותו אופן
2 מתחילת הענין, אמצעיתו ועד שבאים לסופו, ובלשון החסידות¹³, שאמת הו"ע ש"מכריח מן הקצה אל
3 הקצה" ללא שינויים.

4 ובאופן כזה היא ההוראה של תורת אמת – שזוהי האמת לאמיתתה, שניכרת בכל ענין ומנהיגה אותו
5 מן הקצה אל הקצה.

6 ב. ומזה מובן גם בנוגע למנהגי ישראל, ש"מנהג ישראל תורה היא"¹⁴ – שאפילו ענין שנקבע
7 לכתחילה בתור מנהג, הנה לאחרי שנתקבל אצל רבים מישראל, שעושים זאת מתוך התעוררות, הרי זה
8 גופא הוכחה וראי' שזהו האמת.

9 אך מיד מתעוררת שאלה בנוגע למנהג הקשור עם זכרון על ענין שאירע לפני שנים רבות, ככהתועדות
10 זו, שקשורה עם ענין של שמחה על גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר בשנת תרפ"ז:

11 מדובר אודות מאורע שאירע לפני עשרות שנים, ומאז עברו כו"כ שנים, שכל שנה יש בה תוכן כו'.
12 ובפרט בדורנו זה, שתוכנה של כל שנה גדול יותר מאשר בדורות שלפנ"ז, שכן, השינויים שאירעו במשך
13 השנים האחרונות מאז שהיתה הגאולה בפעם הראשונה, הם שינויים כאלו שבזמנים נורמליים אמורים
14 להתרחש במשך כמה דורות.

15 ואעפ"כ, מקווים ותובעים מאלו שהתאספו להתועדות, שתהי' אצלם שמחה אמיתית; וכמו בכל
16 הענינים הקשורים עם קדושה – הרי זה צריך להיות (לא באופן ד"מורידין", שמחה קטנה יותר ממה
17 שהיתה אז, אלא אדרבה) באופן ד"מעלין בקודש"¹⁵, שמחה גדולה וחזקה יותר.

18 ולכאורה: איך אפשר לדרוש מאדם, אפילו מיהודי, שתהי' אצלו השמחה בכל התוקף והחיות כפי
19 שהיתה בפעם הראשונה, בשנת תרפ"ז?!

20 ג. ומבואר בזה בדברי בעל השמחה, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בשם אביו¹⁶, שבשעה שמספרים סיפור,
21 צריך לא רק לדבר, אלא גם לחזור ולחיות זאת. וכשמספרים ענין מתוך שימת-לב והתבוננות בתוכנו –
22 אזי יש בכח לעמוד באותו מעמד ומצב ו"רעש" ("שטרעם") כפי שהי' בעבר, ואדרבה, באופן של
23 הוספה, ובמילא מובן, שזוהי אצלו חוי' ("איבערלעבונג") אמיתית, שמביאה אותו לידי החלטה אמיתית.

24 וע"ד שמצינו בזכרון הגאולה הכללית של בני בפעם הראשונה, "זכר ליציאת מצרים", שמיד
25 בהתחלת חג הפסח, בעריכת ה"סדר", "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"¹⁷, והיינו,
26 שבחמשה עשר בניסן תשל"ג (וכן בשנים שלפנ"ז) הרי הוא יחד עם בני ביתו יוצאים ממצרים!

27 ומסבירים לו, שאין זה ענין של תעמולה בלבד, אלא כן הוא האמת – כיון ש"אילו לא הוציא הקב"ה
28 את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים"¹⁷, כך, שעכשיו ישנה
29 הפעולה שמוציאה אותנו "משעבוד לגאולה"¹⁸.

30 ועד"ז נעשה אח"כ בכל שאר עניני תושב"כ ותושבע"פ, ועד לענינים של מנהגי ישראל ("תורה היא")
31 שקשורים עם זכרון – שבכחו של אדם להתבונן בענין שאירע כמה שנים לפני"ז, ולחזור ולחיות זאת
32 במלוא התוקף והחיות.

33 וכמובא שם¹⁹ הסיפור שאירע אצל הרה"צ ר' לוי יצחק מבאָרדיטשוב – שבא בהמשך ובביאור לענינים
34 בחיי בני" הקשורים עם זכרון – אודות יהודי ששירת פעם בצבאו של הקיסר, שביקשו ממנו לאחרי

16 ראה לקו"ד ח"א קנז, א ואילך. וראה גם שיחת יום ה' פ' בלק, י"ב תמוז דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם – התועדויות חס"ד ע' 387). וש"נ.

17 נוסח הגש"פ.

18 ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ג ע' 246. וש"נ.

19 לקו"ד שם קסד, א ואילך.

13 ראה תניא ספ"ג. אגה"ק ס"ו. ובכ"מ.

14 ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהר"ל – הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע

אדה"ז או"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

15 ברכות כח, א. וש"נ.

1 עשרות שנים לספר חוויותיו, והתחיל לספר איך היו צריכים להתכונן לעמוד בפני הקיסר שיבוא לסקור
2 את אנשי הצבא, וסיפר זאת מתוך חיות כו', עד כדי כך, שהתעלף מרוב אימה מפני הקיסר!
3 וכאשר יהודי מעמיד וקובע לעצמו תכלית, להזכר על ענין מסויים באופן שחוזר ונעשה עוד הפעם
4 מחדש, כהלשון הידוע: "הימים האלה נזכרים ונעשים"²⁰ – הרי מובן שיש לו גם החיות לקבל את כל
5 ההחלטות הראויות.

ד. ועיקר הנקודה בנוגע לענינו:

7 ענין המאסר הי' מצד הרדיפות על דת ישראל בכלל, ובמיוחד בנוגע לחינוך ילדי ישראל שמחנכים
8 אותם ברוח התורה והמצוה. ומזה מובן בנוגע לביטול המאסר והגאולה – שזוהי גאולה בנוגע לענינים
9 שרצו להפריע לו מהם, וכשיוצא באופן ש"דידן נצח"²¹, הרי אדרבה כו', שמוסיף בהם ביתר שאת וביתר
10 עוז.

11 ולכן, יש לקבל החלטות – במלוא ה"רעש" ("שטורעם") והחיות – בכל השייך ללימוד התורה וקיום
12 המצוות בכלל, ובענין "ושנתם לבניך"²², ובמובן הרחב – חינוך בני ובנות ישראל בדרך התורה והמצוה,
13 תורת חיים ותורת אמת.

14 ובשעה שמקבלים החלטה זו "ברוב עם"²³, אשר, אפילו במעמד עשרה מישראל "שכינתא שריא"²⁴,
15 ועאכו"כ במעמד כו"כ עשיריות בישראל, במקום זה, בבת אחת עם מקומות נוספים, שהרי מקום גשמי
16 אינו מפסיק בנוגע לענינים רוחניים – הרי זו החלטה שמקבלים עלי' סיוע גדול מלמעלה, שיוכלו לילך
17 "מחיל אל חיל"²⁵ בכל עניני תורה ומצוות בנוגע לעצמו, בנוגע לבנייביתו ובנוגע לכל הסביבה, ועד –
18 בנוגע לכל העולם כולו,

19 ובמיוחד – השייך לכל הענינים הקשורים עם חינוך, החל מגיל הקטנות ועד מאה ועשרים שנה, שהרי
20 במשך כל השנים צריך ללמוד ולהוסיף בידיעות ובשלימות, מיום ליום.

21 ולעשות כל ענינים אלו באופן דהולך ומוסיף ואור, ומתוך שמחה וטוב לבב, שאז – "שמחה פורץ
22 גדר"²⁶, כולל גם פריצת מדידות והגבלות שבעצמו מצד היותו בשר ודם, ועאכו"כ פריצת מדידות
23 והגבלות שנעשים מצד הסביבה,

24 ועד לפריצת וביטול כל המדידות וההגבלות של הגלות, ע"י משיח צדקנו – שהוא מבני בניו של
25 פרץ, שלכן נאמר עליו "יעלה הפורץ לפנינו"²⁷ – יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בגאולה
26 האמיתית והשלימה, ובקרוב ממש.

* * *

28 ה. בכל מאורע שקורה בחיים, הנה להיותו חלק מכללות ענין החיים, הרי זה כולל כו"כ פרטים,
29 ולכן יש צורך בהתבוננות לברר ולמצוא מהו העיקר בפרטים אלו, שרק לאחריו באים שאר הענינים,
30 בתור ענין שני ושלישי וכו'.

31 ועד"ז בנוגע למאורע זה – השמחה הקשורה עם הגאולה די"ב תמוז – שהיו אז כו"כ פרטים שגרמו
32 למאסר, שבזה קשורה גם שמחת הגאולה, שהרי הגאולה מהמאסר היא לא רק גאולת האדם, אלא גם
33 גאולה מהסיבות שבגללם אסרוהו במאסר (כנ"ל ס"ד), כך, שיש להתבונן ולמצוא איזה פרט הוא העיקר,
34 ואילו שאר הפרטים הם גם חשובים אבל הם באים בתור שניים ושלישיים.

(24) סנהדרין לט, א.

(25) תהלים פד, ח.

(26) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

(27) ע"פ מיכה ב, יג. וראה ב"ר פפ"ה, יד ובפרש"י שם.

אגדת בראשית ספס"ג.

(20) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת'

בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(21) ויק"ר פכ"ד, ג.

(22) ואתחנן ו, ז.

(23) משלי יד, כח.

1 ויש בזה נפק"מ למעשה בפועל – כדי לדעת באיזה ענין צריך להיות עיקר המאמץ, ועיקר התוקף
2 והחיות בהחלטות הקשורות עם שמחת הגאולה; במה צריך להיות מונחים בעיקר (ורק לאח"ז באים
3 שאר הענינים).

4 ומובן גם שכל אחד יכול להתבונן בזה ולנסות לחפש, אבל, מי שיכול לדעת את האמת בזה לתכליתו
5 – הרי זה אותו יהודי שאצלו הי' המאסר ואצלו היתה הגאולה, שזהו בעל השמחה והגאולה. ולכן,
6 במקום לנסות לחפש לבד – בין כל עניני תורה ומצוותי', שיש בהם תרי"ג מצוות ושבע מצוות דרבנן,
7 ועד ל"עלמות אין מספר" (אלו מימרות האמוראים)²⁸ – במה צריכה להיות עיקר ההחלטה, שבזה צריכה
8 להתחיל עיקר ההשתדלות, הנה לכל לראש הדרך היא לנסות למצוא אם בעל השמחה והגאולה הורה
9 בעצמו מהו העיקר.

10 1. ובכן, מצינו זאת בא' ממאמריו – שכתוצאה מאמירת מאמר זה התחילה בדרך הטבע (כפי שאמרו
11 זאת בפירושו) אריגת והכנת כתב האשמה, שלאחריו הי' המאסר (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז²⁹):
12 ידוע סיפור המאסר (כפי שכבר נדפס בארוכה³⁰), שבפורים-קטן שלפני המאסר, פורים-קטן תרפ"ז,
13 נסע בעל השמחה והגאולה לעיר הבירה מוסקבא – ששם הי' המרכז של כל ההתנגדות ללימוד התורה
14 וקיום המצוות לכל פרטיהם – ושם אמר מאמר בבית-הכנסת, למרות שהזהירוהו לכתחילה שידע
15 שבמעמד זה יהיו נוכחים כמה מרגלים שימסרו (במקומות שמתעניינים בזה...) את תוכן הדברים שעורר
16 ועודד את הנאספים בבית-הכנסת, בידעם שברור הדבר שענין שנאמר בבית-הכנסת במוסקבא יגיע מיד
17 לכל בני" שנמצאים במדינה ההיא, שיפיקו מהם את הלימוד למעשה, מה הם צריכים לעשות, ובאיזה
18 אופן עליהם לעשות זאת.

19 וכמדובר לעיל בארוכה אודות נקודת המאמר (כפי שכבר נדפס³¹) – ש"מפי עוללים ויונקים יסדת
20 עוז להשבית אויב ומתנקם"³².

21 ומדייק בזה, ד"לכאורה ללחום עם אויב .. (ו)מתנקם צריכים בעלי כח וגבורה כו" – אנשי צבא,
22 שענין זה מתחיל מגיל עשרים, כמ"ש בתושב"כ³³ "מבן עשרים שנה .. יוצא צבא בישראל". ואילו
23 בפסוק זה נאמר שהדרך היחידה "להשבית אויב ומתנקם" היא – "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז",
24 ובלשון המבואר בתושב"כ³⁴: "אין עוז אלא תורה, שנאמר³⁵ (בנוגע למ"ת³⁶) ה' עוז לעמו יתן",
25 שהפירוש הפשוט בזה [שזה גופא מורה על שייכותו לכל אחד מישראל, כיון שלכל יהודי ניתנה התורה,
26 עכ"פ חלק הפשט, גם אם חלק הסוד והרמז והדרוש אינו שייך לכל אחד] – שהדיבור והלימוד של
27 "עוללים ויונקים" יפעל "להשבית אויב ומתנקם".

28 ועל זה בנוי כל המאמר – בהוספת פסוקים מהמגילה, שהרי אמירת המאמר היתה בפורים-קטן –
29 שצריך לעשות זאת מתוך מס"נ, ולא להתפעל מפני איזה גזירה שתהי'.

30 ולא הי' צורך לפרש מהי הגזירה שאודותה מדובר במגילה:

31 היתה זו גזירה של מלך שהי' "מולך בכיפה"³⁷, כך, שלא הי' צריך להתחשב בשום דבר. ואעפ"כ,
32 מסרו בני" את נפשם על ההנהגה באופן ש"ישנו עם אחד .. (ש)דתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך
33 אינם עושים"³⁸, כפי ש"גילה" המן.

28) שה"ש ו, ח (ובשהש"ר עה"פ. וראה תו"א שמות מט, ב. קי ואילך.

29) שיחת ש"פ קרח, אדר"ח תמוז ס"ג (תורת מנחם – לקו"ת שה"ש לח, ב. מ, ב).

30) ראה "קטעים מיומנו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מחודש התוועדויות חע"ב ע' 385 ואילך). וש"נ.

31) ראה ראשון תרפ"ז (סה"ש תרפ"ז ע' 128 ואילך, ובהערה 57

שם. וש"נ).

32) סה"מ תשי"א ע' 180 ואילך. ולאח"ז בסה"מ תרפ"ז ע'

33) אסת"ר ג, ח.

34) תהלים ח, ג.

35) במדבר א, ג. ועוד.

36) מדרש תהלים עה"פ. ועוד.

37) תהלים כט, יא.

38) ראה זבחים קטז, סע"א. יל"ש יתרו רמז רסח. רפז.

39) ראה מגילה יא, סע"א.

40) אסת"ר ג, ח.

1 ובשעה שאסתר המלכה רצתה לבטל גזירת המן – לא אמרה שדברי המן ("ישנו עם אחד וגו'") אינם
 2 אמת³⁹; היא טענה טענות אחרות, אבל לא הפריכה את דברי המן שתיאר את בני" בתור "עם אחד",
 3 שבכל אופן, בכל זמן ובכל מקום, הרי הוא אותו עם, בכל הזמנים ובכל הדורות,
 4 – לא רק כהפירוש הפשוט, שבאותו זמן הם עם אחד לעצמו, כמ"ש בפרשת השבוע⁴⁰: "עם לברד
 5 ישכון ובגויים לא יתחשב", אלא כהפירוש הפנימי בזה, שמאז שנעשו לעם במעמד הר סיני הרי הם "עם
 6 אחד" עד סוף כל הדורות –
 7 ומסבירים מיד שהיותם "עם אחד" מתבטא בכך ש"דתיים שונות": לא זו בלבד שיש להם ענין אחד
 8 של אמונה או תורה, אלא גם הנהגותיהם בכל הענינים, כמו אכילה שתי' טיול (כל עשר הסוגים שנימנו
 9 בדברי הרמב"ם⁴¹), שגם הם נכללים ב"דתיים" שבפסוק זה – הרי הם "שונות מכל עם", אע"פ שהם
 10 במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים",
 11 ובאופן שאם ישנם "דתי המלך" שהם בסתירה ל"דתיים", ועליהם לבחור באיזה "דת" להתנהג –
 12 אזי "את דתי המלך אינם עושים".
 13 וכאמור, שבטענותי של אסתר בדברה עם אחשוורוש, לא נגעה ב"תגלית" של המן לומר שדבריו אינם
 14 נכונים.
 15 וגם ענין זה (הלימוד מהמגילה שלא להתפעל מפני הגזירות כו') הכניס בעל השמחה והגאולה במאמר
 16 של פורים-קטן, לאחר האזהרה, שידע שכל מה שיאמר במאמר יועבר מיד למקום המתאים, והם יסיקו
 17 מזה את מסקנותיהם.
 18 ז. ומזה מובן, שהנקודה העיקרית בענין המאסר והגאולה היא – להבטיח את הענין ד"מפי עוללים
 19 ויונקים יסדת עוז", שהרי זו היתה הנקודה העיקרית של המאמר, בידעו מה תהי' מסקנתם של אלו שבידם
 20 היתה הממשלה בעיר שבה נאמר המאמר, וכפי שאכן הי' בפועל, שבכתב האשמה נזכרו גם הענינים
 21 שאמר במאמר הנ"ל.
 22 ומזה באה גם ההוראה – באופן שחוסכים את החיפוש למצוא מהו הענין העיקרי שצריך להסיק
 23 מההתוועדות הקשורה עם י"ב-י"ג תמוז:
 24 יודעים אמנם שצריך לקבל החלטות טובות בנוגע לתורה ומצוותי', אבל כיון ש"ארוכה מארץ מדה
 25 ורחבה מני ים"⁴², נשאלת השאלה: איזה חלק וענין עליו למצוא בתור עיקר והתחלה? – ובכן, בעל
 26 השמחה והגאולה אמר בעצמו ברבים, שזהו הענין ד"מפי עוללים ויונקים", להבטיח שיהי' אצלם הענין
 27 ד"יסדת עוז", "אין עוז אלא תורה".
 28 ולהעיר שיש כאן פלא גדול – שהענין ד"יסדת עוז" יכול וצריך להיות לא רק "מפי עוללים", אלא
 29 גם "יונקים", שע"ד הרגיל⁴³ הרי זה עד כ"ד חודש!
 30 כלומר, שבנוגע להכנה והחינוך של ילד יהודי – אין להמתין עד שיהי' בר-מצוה, או עד שיגיע
 31 לחינוך, אלא עוד בהיותו "עולל", ועוד לפני"ז, בהיותו "יונק", כבר אז צריכים להקבע ה"יסודות"
 32 ("יסדת") כדי שלאח"ז יהי' אצלו ענין ה"עוז" – "אין עוז אלא תורה".
 33 ואין זה ענין של הידור במצוה, ולא ענין שעושים אותו בין כל שאר הענינים; בזה תלוי הענין
 34 ד"להשבית אויב ומתנקם".

(39) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ה ע' 330 ואילך.

(42) איוב יא, ט.

(43) ראה רמב"ם הל' אישות פכ"א הי"ג. טושו"ע אה"ע

(41) הל' דעות רפ"ה. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות

רספ"ב. פרש"י וירא כא, ח.

חצ"א ע' 91. וש"נ.

1 וכיון שענין זה נאמר ע"י בעל השמחה והגאולה עוד לפני המאסר, ואח"כ צוה להדפיס ולהפיץ זאת
2 בישראל בכל מקום שאפשר – הרי מובן שזוהי הוראה בשעתה וגם לאחרי זה על כל הדורות, ש"צו
3 השעה" עכשיו [ובמיוחד בשעה שזוכרים ורוצים לקבל החלטות בקשר לימי גאולה אלון] הוא, להבטיח
4 לא רק את החינוך לאחרי בר-מצוה, או משהגיע לחינוך, אלא מיד כשישנו "עולל", ועוד לפני"ז, בהיותו
5 "יונק", צריך להניח כבר את היסודות ("יסדת") שלאח"ז יהי אצלו ענין ה"עוז" – לימוד התורה וקיום
6 המצוות.

7 וזה נעשה ענין עיקרי בכלל, ובפרט בהתוועדות שבה מקבלים החלטות הקשורות עם י"ב-י"ג תמוז.
8 ח. ובזכרון זה יש נקודה נוספת:

9 בפעם הראשונה הי' מעמד ומצב ש"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד" (כהלשון הידוע⁴⁴
10 בנוגע ל"אחד הי' אברהם"⁴⁵), היינו, שכל המלוכה (עם כל ה"מכשירים" שלה) היתה מצד אחד, ובעל
11 הגאולה לבדו יצא בריש גלי להבטיח את החינוך של "עוללים ויונקים", ועאכ"כ אלו שהגיעו לחינוך,
12 שיהי' חינוך באופן של "יסדת עוז", "אין עוז אלא תורה".

13 ומבלי הבט על כך שבדרך הטבע לא היתה תקוה שהדבר יצליח – ראו בפועל שהי' נצחון, ועד
14 לאופן ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר"⁴⁶, שהתירו לו לחזור למקומו, אע"פ שלכתחילה היו שם כל
15 הגזירות ופסקי-דינים וכו' (כידוע פרטי המאסר והגאולה שכבר נדפסו)⁴⁷.

16 ועד שכתוצאה מהמאסר נעשה "יתרון האור מן החושך"⁴⁸, וניתוסף מנהג חדש בישראל – שיהודים
17 מתאספים יחד בימי י"ב-י"ג תמוז ומקבלים החלטות, ומוסיפים כח ועוז ב"יסדת עוז", בלימוד התורה
18 וקיום המצוות בכלל, ובפרט בעניני חינוך, החל מחינוך של "עוללים ויונקים".

19 ואם כך אירע בפעם הראשונה, כשהי' צורך לבקוע דרך והנהגה חדשה של מסירות-נפש בנוגע לחינוך
20 של "עוללים ויונקים" – הרי זה נותן את הוודאות, שעכשיו, כשישנה כבר דרך סלולה ע"י ראש ונשיא
21 ישראל בדורו ובדורנו זה, כ"ק מו"ח אדמו"ר, נקל הרבה יותר לפעול זאת בפועל – מבלי להתחשב בכל
22 המניעות והעיכובים שיכולים להיות [שע"פ רוב הם רק בעולם הדמיון, או עכ"פ בהגזמה יתירה, ולא
23 כפי שנראים בכל תקפם], ואדרבה, "כיתרון האור מן החושך" – להעמיד ילדי ישראל, בנים ובנות, ש"כל
24 רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'"⁴⁹, שהולכים בדרך התורה והמצוה.

25 ובקרוב ממש יוכל כל אחד לומר: "ראו גידולים שגידלתי" – מחנה של ילדי ישראל שנמצאים תחת
26 השפעתו, באופן ישר או בעקיפין, שהעמידו אותם בדרך המלך, מלכו של עולם – שמנהיג ומוציא אותם
27 מהגלות והולך יחד עמהם לקבל פני משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

28 * * *

29 ט. ישנו גם מנהג ישראל בשעה שמדברים באסיפת כו"כ מישראל – לומר ענין של שקו"ט (קושיא
30 ותירוץ) בגמרא. ובהתאם לכך יש להתעכב על ענין תמוה לכאורה בגמרא, שממנו למדים הוראה ברורה
31 עד כמה נוגע חינוך קטנים וקטנות, לא רק להם ולמשפחותיהם, אלא לכל עם ישראל כולו:

32 ידוע מאמר הגמרא במסכת ב"ב⁵⁰: "זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו", ש"תיקן שיהיו
33 מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר", ו"אלמלא הוא נשתכח תורה מישראל"

(48) קהלת ב, יג.

(49) ישעי' סא, ט.

(50) כא, א. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 144.

(44) ב"ר ספמ"ב.

(45) יחזקאל לג, כד.

(46) ל' חז"ל – כתובות טז, רע"א (במשנה).

(47) ראה גם שיחת ש"פ חו"ב, י"ב תמוז דאשתקד ס"ז (תורת) וש"נ.

מנחם – התוועדויות חס"ט ע' 12). וש"נ.

ח"ו. ומובן, שזוהי זכות מיוחדת – "זכור אותו האיש לטוב", שלכן קובעים זאת בתושבע"פ, שהתורה
 היא נצחית, לזכרון בכל הדורות.
 והגמרא מספרת פרטי המעשה – שאין הכוונה שלפני יהושע בן גמלא לא קיימו ח"ו הציווי "ושננתם
 לבניך"²²; ח"ו לומר כן, ובפרט כשמדובר בזמן שבית המקדש הי' קיים, וכמובא שם הפסוק⁵¹ "כי מציון
 תצא תורה (ודבר ה' מירושלים)", ששם שימש יהושע בן גמלא בכהונה גדולה⁵²; אלא "שבתחלה (הי'
 הסדר ש)מי שיש לו אב מלמדו תורה (כמ"ש "ושננתם לבניך")", מי שאין לו אב לא הי' למד תורה".
 ולכאורה, במצב כזה לא שייכת כבר המציאות ש"תשתכח תורה מישראל", כי, ע"ד הרגיל, כשילד
 הוא בגיל חינוך [שאו ישנו הציווי "ושננתם לבניך", כיון שעדיין אינו יכול לחנך את עצמו], הנה ברובא
 דרובא [ועאכו"כ בזמן שבית המקדש הי' קיים, שאז היו ברכות ה' בגלוי יותר מאשר בזמן הגלות] חי
 אביו, ובמילא מובן שאצל רוב ישראל היו הבנים במעמד ומצב ש"אביו מלמדו תורה".
 ויתירה מזה מוסיפה הגמרא, שכשראו ש"מי שאין לו אב לא הי' למד תורה", "התקינו שיהיו מושיבין
 מלמדי תינוקות בירושלים", בסמכם על הפסוק "כי מציון תצא תורה (ודבר ה' מירושלים)", ולשם הביאו
 ילדים מכל ארץ ישראל. וכיון שכן, הרי רחוק עוד יותר המעמד ומצב של חשש ש"תשתכח תורה
 מישראל".
 ועוד מוסיפה הגמרא, ש"התקינו שיהיו . . . מכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז" – וטעם הדבר, בפשטות,
 דכיון שהוצרכו לשלחם מהבית, המתינו עד שיוכל להשגיח על עצמו – "ומי שהי' רבו כועס עליו,
 מבעיט בו ויצא".
 ונמצא, שגם לפני תקנת יהושע בן גמלא למדו תורה לא רק ילדים שיש להם אב, אלא גם אלו שאין
 להם אב, שהרי היתה אפשרות להעלותם לירושלים וכו' (מלבד "מי שהי' רבו . . . מבעיט בו ויצא").
 ואז "בא יהושע בן גמלא ותיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר,
 ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע" (ולא להמתין עד שיהיו "כבן ט"ז כבן י"ז").
 ואעפ"כ אומרת הגמרא, שתקנה זו הצילה לא רק את מי שהי' רבו מבעיט בו ויצא, או את מי שאין
 לו אב ואין אפשרות להעלותו לירושלים וכו', אלא תקנה זו פעלה "שלא תשתכח תורה מישראל"!
 ומכאן רואים עד כמה נוגע החינוך של "כבן שש כבן שבע" – לא רק לילד זה או למשפחה וחוג
 שלו, אלא שע"ז מביטחים "שלא תשתכח תורה מישראל".
 י. ויש להוסיף בזה:

בנוגע להתחלת הלימוד אצל מלמדי תינוקות "כבן שש כבן שבע" – מבאר רבינו הזקן בהתחלת
 הלכות תלמוד תורה, שגם לפני כן היו אצל התינוק עניני יהדות: "משיתחיל לדבר (בהיותו בן שנתיים⁵³)
 מלמדו (אביו) תורה צוה לנו משה וגו'", "ואח"כ מלמדו מעט מעט פסוקים בעל פה . . . (1) בשנה הרביעית
 מלמדו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה" – כיון ש"בימיהם שהיו מספרים הרוב בלשון
 הקודש (שהיתה השפה המהלכת בבית וברחוב) . . . לא היו צריכין ללמד התינוקות פירוש המלות, רק
 הקריאה בנקודות וטעמים . . . כי לא היו הנקודות והטעמים כתובים בימיהם אלא כספר תורה שלנו".
 ונמצא, שכבר מגיל שנתיים התחיל החינוך באופן ש"מלמדו תורה", ואעפ"כ, אם לא יהי' מוכן עבורו
 "חדר" כשהי' "כבן שש כבן שבע", קיימת סכנה "שתשתכח תורה מישראל" ח"ו!
 ועאכו"כ בימינו אלו, שכדי שיהי' "אביו מלמדו תורה", צריך תחילה ללמד את האב... ועם האב

– התועודיות שם ע' 156. וש"נ.

(51) ישעי' ב, ג.

(53) רד"ק עה"פ וירא שם. סה"מ תקס"ח ע' תפח.

(52) פרש"י ב"ב שם – מיבמות סא, א. וראה גם תורת מנחם

1 קשה יותר "להסדר" מאשר עם הילד, וכפי שרואים בפועל שנקל יותר לפעול על צעיר שיתחיל לילך
2 בדרך התורה והמצוה, מאשר לפעול זאת אצל מי שכבר עברו רוב שנותיו והתנהג באופן אחר.

3 ובשעה שאצל האב חסרה הכרה זו, ועאכ"כ כשברחוב לא מדברים עניני יהדות, ויש צורך ללמד
4 (לא רק נקודות וטעמים, אלא) מהתחלת האל"ף-בי"ת של יהדות – אזי מודגש יותר הצורך להבטיח
5 "שלא תשתכח תורה מישראל", ע"ז שלא יסתפקו בכך שישנם ישיבות עבור "כבן ט"ז כבן י"ז", ולא
6 יסמכו על כך שמסתמא יש לילד אב שסבו הי' שומר תורה ומצוה וכו', אלא חובה לזכור מה שפעל
7 יהושע בן גמלא – ש"זכור אותו האיש לטוב", היום ואתמול ומחר – ש"תיקן שיהיו מושיבין מלמדי
8 תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר", גם בעיר שמעולם לא ביקר בה, להיותו כהן גדול⁵² שע"פ
9 דין צריך לדור בירושלים (כפי שמביא הרמב"ם⁵⁴), ששם יש "חדרים" עבור מי שאין לו אב שילמדו
10 תורה, ואעפ"כ נגע לו לתקן תקנה – שנשארה תקנה קבועה לכל הדורות עד לימינו אלו, שהובאה לדין⁵⁵
11 בפועל בנוגע לחיוב כל קהילה בישראל – "שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל
12 עיר ועיר".

13 יא. וכאמור לעיל, זכרון זה אינו כדי שיתוסף אצלו סיפור יפה, אלא זהו חלק מהתורה – הוראה
14 בנוגע לפועל, שעליו להשתדל לעשות כל התלוי בו שתתקיים תקנה זו בסביבתו, ובכל עיר ועיר שיכול
15 לפעול בה באיזה אופן שיהי, אפילו בעיר שמעולם לא ביקר בה.

16 וע"פ המדובר כמ"פ אודות דברי רבינו הזקן⁵⁶ שציווי התורה נכתבו בנוסח וסגנון שיש בו ב'
17 פירושים: לשון ציווי ולשון הבטחה – ישנם ב' פירושים אלו גם בענין "ושננתם לבניך": אתה צריך
18 ללמוד עם בניך, ואתה אכן תלמד עם בניך.

19 ואין הדבר תלוי אלא ברצונו: באם רק ירצה – בודאי יצליחו הקב"ה לא רק לקיים "ושננתם לבניך"
20 כפשוטו, ולא רק לקיים "ושננתם לבניך אלו התלמידים" (כמ"ש בספרי²²), אלא גם לקיים תקנת יהושע
21 בן גמלא, ש"בכל עיר ועיר" שנודע לו שדרים בה יהודים, עליו לברר אם יש גם "חדר" עבור תינוק בן
22 שנתיים ש"מתחיל לדבר", שילמדו עמו "תורה צוה לנו משה", ואח"כ ילמדו עמו את האל"ף-בי"ת של
23 יהדות, וכאמור לעיל, שהיסודות לזה צריכים להקבע כבר "מפי עוללים ויונקים".

24 וכאשר יתנהג כמו יהושע בן גמלא, בודאי יצליח – כיון ש"הקב"ה עוזרו"⁵⁷ וזכות הרבים מסייעתו
25 – להיות נכלל בין אלו שהם "זכורים לטוב" לכל הדורות.

26 ובפרט כשיראו את הפירות בפועל – שהנה הולכים ילד וילדה שקיבלו חינוך הכשר וחינוך על טהרת
27 הקודש ע"י השפעתו, במישרין או בעקיפין – פירות חיים, שיעשו פירות ופירי-פירות, דורות של יהודים
28 שעוסקים בתורה ומקימים מצוותי'.

29 ואז יקויים בו גם המאמר "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים", "מאתיים, רוצה ד' מאות"⁵⁸ – שבגלל
30 הצלחתו בפעם הראשונה, ירצה לעשות ב"פ ככה וד"פ ככה וכו', ולעשות בכל ענינים אלו מתוך שמחה
31 וטוב לבב.

32 ועד שנזכה לקיום היעוד "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"⁵⁹, שאז – כדברי הנביא –
33 "לא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם"⁶⁰, בקרוב ממש, בביאת משיח
34 צדקנו.

58 ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובהיי ס"פ חיי שרה. ועוד.

59 ישע"י יא, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.

60 ירמ"י לא, לג. וראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.

54 הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז.

55 ראה הל' ת"ת לאדה"ו פ"א ה"ג. וש"נ.

56 ראה תו"א ס"פ תשא (פו, ג). לקו"ת במדבר יג, ג.

ובכ"מ.

57 סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

* * *

יב. מאמר ד"ה וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ.

* * *

1
2
3
4 יג. כל האמור לעיל⁶¹ בפירוש "וירד מים עד ים"⁶² – הו"ע של דרשה, פירושים והסברות וכו',
5 ולאח"ז יכול כל אחד לחשוב: מה זה נוגע במעשיו שלו?
6 ובכן: בהמשך להמדובר אודות ההתעסקות בענין החינוך באופן גדול ורחב, בכל עיר ועיר וכו',
7 בהתאם לתקנת יהושע בן גמלא – יש לבאר הענין ד"וירד מים עד ים" באופן הקשור במיוחד עם עסקנות
8 ציבורית ועסקנים ציבוריים, או אלו שיכולים להשפיע על עסקנים ציבוריים, כדלקמן.
9 יד. בחיי האדם בכלל, הן יהודים והן אינם יהודים, ישנה המציאות של "ים" בשני הפרטים האמורים
10 לעיל: (א) "כל הנחלים הולכים אל הים", (ב) "הם שבים ללכת"⁶³ – שהמים חוזרים מהים אל הנחלים.
11 ענין זה מצינו לכל לראש אצל מלך בישראל⁶⁴:
12 הדין הוא שמלך אסור בעשיית מלאכה – שהרי "כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור (אפילו בעיר
13 קטנה) אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה"⁶⁵, ועאכו"כ מלך בישראל. ואילו בנוגע להתעסקות בענינים
14 של פרנסה – אין זה ענינו, וכיון שאין זה ענינו, הרי זה יכול להזיק לענין המלוכה, ולכן אסור לו לעסוק
15 בכך.
16 ואעפ"כ, יש למלך את כל צרכיו בהרחבה, אלא שבפרט זה הוא בבחי' מקבל, והיינו, שבנוגע לכל
17 צרכיו, מהפרט הכי קטן עד לפרט הכי חשוב, הרי הוא במעמד ומצב שמקבל זאת מאחרים (בדוגמת
18 "כל הנחלים הולכים אל הים", שהים מקבל מים מכל הנחלים).
19 אלא שאינו מקבל זאת בדרך של בקשה, אלא בתור ציווי, כמובן מהמבואר בפרשת מלך שבנבואת
20 שמואל⁶⁶ שיש בה כמה פרטים בנוגע להנהגת המלך.
21 ולאידך גיסא, כל ההשפעות בכל המדינה מתחילים ונמשכים ע"י המלך (בדוגמת הנחלים שמקבלים
22 מהים) – לא רק בשעת מלחמה, שאז המלך הוא זה "אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם"⁶⁷, ועל ידו
23 שוללים שלל ובוזזים בו, אלא אפילו בשנים כתיקונם, בימי שלום, גם אז הסדר הוא שכל הענינים
24 שבמדינה, עד לפרט הכי קטן, נעשים על פיו של המלך – כפי שמצינו בסיפור של יוסף, שאפילו ענינים
25 של מזון הוצרכו להיות על ידו דוקא, כפי שאמר לו פרעה: "על פיך ישק כל עמי"⁶⁸, "ובלעדיך לא ירים
26 איש את ידו ואת רגלו"⁶⁹ – מצד היותו "משנה למלך", שנתמנה ע"י המלך.
27 ועד"ז מצינו אצל משה רבינו, עליו נאמר⁷⁰ "ויהי בישרון מלך":
28 לכתחילה היתה אצל משה רבינו סברא שכשמבקשים בשר אין זה שייך אלי: כשבנ"י "התאוו תאוה"
29 ואמרו "מי יאכילנו בשר"⁷¹ – אמר משה רבינו להקב"ה "מאין לי בשר"⁷², וכפי שמסביר רבינו הזקן⁷³
30 שמשנה רבינו טען שאין לו שייכות לענין של בשר; הוא צריך לעסוק בענינים רוחניים, ללמוד תורה עם
31 בנ"י – בהתאם לשמו הקבוע לכל הדורות: "משה רבינו", ש"קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע"⁷⁴ ועל

61) במאמר ד"ה וירד מים עד ים (תורת מנחם – התוועדויות חצ"ג ע' 4 ואילך).
62) תהלים עב, ח.
63) קהלת א, ז.
64) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 167 ואילך.
65) קידושין ע, א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ה ה"ד.
66) שמואל-א ח, יא ואילך.
67) פינחס כז, יז ובפרש"י.
68) מקץ מא, מ.
69) שם, מד.
70) ברכה לג, ה.
71) בהעלותך יא, ד.
72) שם, יג.
73) ראה לקו"ת בהעלותך לא, ד.
74) אבות רפ"א.

1 ידו לזקנים וכו' עד סוף כל הדורות. אבל כשצריכים לאכול בשר בגלל ש"התאוו תאוה" – יש לחפש
2 זאת אצל אנשים פשוטים, עכ"פ יהודים פשוטים, אבל אין זה ענינו של משה רבינו.

3 אבל בפועל, הנה גם השפעת הבשר הוצרכה להיות ע"י משה רבינו דוקא⁷⁵, להיותו מנהיג הדור ומלך
4 הדור, כי, כשם שהראש שבנוף האדם נמשך ממנו חיות לכל האברים והוא המנהיג לכל האברים, כך גם
5 ה"ראש" שבעם ישראל, המלך שבישראל, ענינו "אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניהם" – בשעת מלחמה
6 ח"ו, ויתירה מזה בשעת שלום – שעל פיו ישק כל העם, ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו; הכל
7 תלוי במלך.

8 והרי זה בדוגמא לספירת המלכות, שיש בה שתי נקודות הנ"ל: (א) "לית לה מגרמה כלום"⁷⁶, אלא
9 מקבלת הכל מהספירות שלפני, וע"ש זה נקראת "כנסת ישראל"⁷⁷. (ב) ואעפ"כ נקראת בשם "מלכות",
10 ועד להתנשאות עצמית, וכמבואר בכ"מ⁷⁸ בענין "אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה"⁷⁹, שקאי על
11 ספירת המלכות כפי שנעשית "ראש" לכל הספירות כולם, שזהו מצד הענין ד"כתר" – "כתר מלכות".

12 [ולהעיר גם מהידוע⁸⁰ בנוגע למאסר וגאולה של רבינו הזקן, שאחת הטענות היתה על זה שאומרים
13 ש"מלכות" "לית לה מגרמה כלום", שזה מורה עד כמה קשורים ענינים אלו ביחד].

14 וגם בימינו ש"אין מלך בישראל"⁸¹ (עד שיבוא מלך המשיח) – יש דוגמתו אצל פרנס של ציבור,
15 "מאן מלכי רבנן"⁸², כמו רב בעיר, שאע"פ שאינו עוסק בענינים של פרנסה, ומחזיקים אותו על חשבון
16 הקהל, הרי הוא ה"מרא דאתרא" שעל פיו ישק כל דבר – לא רק הוראה בנוגע לשיעור בתורה, אלא גם
17 בנוגע לבשר כשר, חינוך הכשר, ועד לכל הפרטים כולם.

18 טו. ובנוגע לפועל ("רעדן ביזנעס"...) – יש לעורר על ענין ששייך לעסקנות ציבורית, שיש מציאות
19 שחידשה ארצות-הברית שנקראת בשם "פעדערישאָן"⁸³, שגם בה ישנם שתי נקודות הנ"ל⁸⁴:

20 "פעדערישאָן" – אינה כורה זהב, ואינה מדפיסה שטרות-כסף, ואין לה שייכות ל"אוצר" של
21 המדינה; "פעדערישאָנס" הם בבחינת "הנחלים הולכים על הים" – לאסוף כסף בכל מקום שיכולים
22 ("וואו נאָר ס'לאָזט זיך"): אצל יחיד ופרט, אצל כלל, ב"פעדערישאָן" נוספת וכיו"ב.

23 והענין השני ש"פעדערישאָן" צריכה לעשות הוא – "הם שבים ללכת" – לחלק את הכסף.

24 ועז"נ "וירד מים עד ים" – "ים הקדמוני" ו"ים האחרון"⁸⁵:

25 כשם שמשתדלים בנוגע ל"ים הקדמוני", שיכנס ל"קופה" סכום כסף גדול יותר – כמו"כ צריך
26 להבטיח בנוגע ל"ים האחרון", שחלוקת הכסף תהי' בסדר הראוי של קדימה ואיחור: מה בא קודם ומה
27 בא לאחר זה, מי הוא הנהר הראשון, הנהר השני, נהר השלישי והנהר הרביעי, ועאכו"כ שלא להפחית
28 מהענינים שיש להם דין קדימה ולתת עבור ענינים שהם טפלים.

29 ועד"ז [כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר בבת-שחוק: כאן מוכרחני להיות זהיר בלשוני] יש מציאות
30 שנקראת "שר האוצר", שענינו – לא להדפיס כסף; ענין זה עושה "בנק" או משרד אחר, ואילו ענינו
31 של שר האוצר הוא – לאסוף כסף, ולפעול שיהיו "כל הנחלים הולכים אל הים", והיינו, שכאשר הקב"ה

(80) ראה בית רבי ח"א רפט"ז. "התמים" ח"ה ע' ג. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ריש ע' 388.

(81) לשון הכתוב – ס' שופטים יז, ו. ועוד.

(82) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).

(83) = פדריצ'.

(84) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ו ע' 290. וש"נ.

(85) כנ"ל במאמר ד"ה וירד מים עד ים פ"ג ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חע"ג ע' 6 ואילך).

(75) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שלג, ב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ט ריש ע' 32. וש"נ.

(76) ראה זהר ח"א לג, ב. קפא, א. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ריה, ב. ע"ח ש"ו (שער העקודים) פ"ה.

(77) ראה פרדס שכ"ג (שער ערכי הכינויים) ערך כנס"י.

(78) ראה סה"מ תרמ"ט ריש ע' רנה. תרנ"ט ע' צה [פתח]. וש"נ.

(79) תהלים קיח, כב.

1 עוזרו למצוא חן "בעיני אלקים ואדם", אזי מצליח בעריכת כל סוגי המגביות. ולאח"ז ישנו הענין שצריך
 2 לעשות עם הכסף – שזהו הענין השני של הים, שממנו נמשך ונחלק בכל הנחלים.
 3 ועד"ז בנוגע לכל "יושב-ראש" באיזה איגוד וארגון שיהי' בארצות-הברית – שרובם ככולם מתנהלים
 4 באופן שיש קופה שבה אוספים את הכספים באופן ש"הנחלים הולכים אל הים"; ואז מגיע התפקיד
 5 העיקרי של הארגון, האיגוד וכיו"ב – להבטיח שה"מים" שנאספים ב"ים" יחולקו באופן המתאים: מי
 6 שצריך להיות ראשון – ילך ראשון, ומי שצריך להיות השני – ילך השני וכו'.
 7 וכאשר חלוקת הכסף ע"י "פעדעריישאָן" וכיו"ב היא לפי רצון ומשפטי הקב"ה, "משפטיך למלך
 8 תן"⁸⁶ – הרי זה מהוה הצדקה לכך שבפעם השני' יוכלו לקוות שהקב"ה יתן ברכה והצלחה כמ"פ ככה.
 9 טז. והנה, מובן מעצמו שהנתינה ל"כל הנחלים" היא עבור דברים טובים, שהרי "לאו ברשיעי
 10 עסקינן"⁸⁷ ח"ו, אבל, גם בדברים טובים גופא יש קדימה – מה בא בתור "פרשה ראשונה", "נהר ראשון",
 11 ומה בא בתור "פרשה שני'" ומה בא לאח"ז.
 12 ולדוגמא: "בית רפואה" – קשור עם מצות ביקור חולים שהיא מצוה נעלית ביותר, וזהו ענין שנכלל
 13 בציווי "להדמות בו . . והלכת בדרכיו", "מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה הי' חנון"⁸⁸, ועד"ז "הקב"ה
 14 ביקר חולים . . אף אתה בקר חולים"⁸⁹.
 15 אבל יש שתי דרכים כיצד לרפא חולה:
 16 דרך אחת היא – להמתין עד שיחלה, רח"ל, ואז מחפשים עצות כיצד לרפאותו – דבר שכרוך
 17 בהוצאות כספיות גדולות, וגם בצער, הן עבור החולה, הן עבור בני-ביתו, והן עבור אלו שמטפלים בו,
 18 כיון שיש עסק עם ענין של חולי רח"ל.
 19 אבל יש דרך שני' ברפואה – כלשון הכתוב⁹⁰: "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי
 20 אני הוי' רופאך", שזהו רופא שהנהגתו היא באופן שמלכתחילה "לא אשים עליך".
 21 ובכן: כיצד מבטיחים שאדם לא יהי' חולה רח"ל? – עי"ז שנותנים לו את החינוך הנכון, שאז הוא
 22 מתנהג בדרך הישר, בדרך הצדק והישר, בכל עניניו, ובמילא הוא מונע את כל הענינים שיכולים להביא
 23 ומביאים לידי חולי.
 24 ובלשון הרמב"ם בהלכות דעות⁹¹: "כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו אני ערב לו שאינו בא
 25 לידי חולי . . ואינו צריך לרפוא, ויהי' גופו שלם ועומד על בוריו כל ימיו".
 26 וזוהי הדרך כיצד להבטיח שלא יצטרכו "בית רפואה", ולא יצטרכו את כל הענין של ריפוי חולים
 27 – כיון שפועלים שמלכתחילה "לא אשים עליך".
 28 יז. וזהו מה שהתחילו להרעיש, אשר, הן אמת שצריך להחזיק "בתי רפואה" (שלא יצטרכו להגיע
 29 אליהם) וכו', וכו', אבל עוד לפני"ז צריך להבטיח שלא תהי' הנהגה באופן של "זולל וסובא", הן בגשמיות
 30 כפשוטו, והן בענינים רוחניים, שלא להתנהג באופן ש"בשרירות לבי אלך"⁹², אלא לילך ב"דרך
 31 האמצעית" (כלשון הרמב"ם⁹³, ככל הפרטים שבדבר), שבכללות הרי זו דרך התורה והמצוה, שעל ידה
 32 נעשה ענין הרפואה – כלשון חכמינו ז"ל: "תורה מביאה רפואה לעולם"⁹⁴ – באופן שמלכתחילה "לא
 33 אשים עליך", כך, שיכולים לנעול את כל בתי-הרפואה, כיון שאין חלאים, כי אם עולם בריא!

90 בשלח טו, כו.

91 פ"ד ה"כ.

92 נצבים כט, יח.

93 שם פ"ב.

94 ראה עירובין נד, א. זח"ג קס, רע"א. פרש"י בשלח טו,

86 תהלים עב, א. וראה ד"ה הנ"ל פ"ב ואילך (תורת מנחם

– התוועדויות חע"ג ע' 5).

87 ראה יומא ו, א. וש"נ.

88 סהמ"צ להרמב"ם מ"ע הח'. וראה רמב"ם הל' דעות פ"א

ה"ו.

89 סוטה יד, א. וראה גם תורת מנחם – מנחם ציון בתחלתו

(ע' 3 ואילך). וש"נ.

1 ולכן, לכל לראש יש להבטיח את ענין החינוך – באופן שיהיו ילדים בריאים בגשמיות וברוחניות גם
2 יחד.

3 וכיצד עושים זאת – כשמתחילים את החינוך לא "כבן ט"ז כבן י"ז", שאז יכול להיות מצב ש"מבעיט
4 .. ויצא" (כנ"ל מדברי הגמרא במסכת ב"ב⁵⁰), וגם לא לסמוך על משהו אחר, אפילו לא על אביו,
5 ובפרט בתקופתנו זו, שחלק מהאבות הם בעצמם עדיין "קטנים", וצריכים להתחיל לילך ל"גן ילדים",
6 כדי שיספרו להם אודות האל"ף-בי"ת של יהדות, בד בבד עם האל"ף-בי"ת בענינים שבין אדם לחבירו.
7 וכתוצאה מזה, תהי' הקטנת מספר הזקוקים לידי ריפוי ברוחניות ועי"ז לידי ריפוי בגשמיות למספר
8 קטן ביותר.

9 ועוד ענין בזה – אפילו מנקודת מבט של "ביזנעס" (כאמור לעיל) – שכשיתנו לילדים חינוך נכון,
10 הנה לאח"ז יהיו הם ה"מנדבים" שיתנו כסף כמ"פ ככה עבור המוסדות האמונים על כספי הציבור לחלקם
11 באופן המתאים.

12 וכאמור לעיל, לכל לראש נוגע הדבר ל"פעדעריישאָנס", וכן ליושבי-ראש של קהילות וכיו"ב, בנוגע
13 לענין שבו מחויבים בתקופתנו זו ובארצות אלו – לחנך כל בן ובת, גם כשיש להם הורים, ואפילו
14 כשחושבים שההורים ידאגו לכך, כיון שבנוגע לחינוך אין לסמוך על ספק, ואין להסתפק במדה זעירה
15 ואפילו במדה בינונית, אלא החינוך צריך להיות באופן ד"ספי לי' כתורא" (כלשון הגמרא⁹⁵) – שיתנו
16 עבור ענין החינוך כל מה שיכולים ליתן, ועד לאופן הכי גדול שיכולים למצוא (וכשרוצים – מוצאים),
17 ועי"ז יעמידו דור בריא, כך, שלא יהיו זקוקים לידי רפואות, כיון שמלכתחילה "לא אשים עליך", אלא
18 הם בריאים, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

19 ואין לדאוג מה יעשו עם הכסף – כי תמיד יהיו מספיק ענינים של חינוך בריא, חינוך הכשר וחינוך
20 על טהרת הקודש, שיוכלו לנצל עבורם את כל הכסף שישנו במזומן, עם כל הכסף שיכולים ללוות,
21 והקב"ה יעזור שיהי' זה באופן ד"לוו עלי ואני פורע"⁹⁶.

22 וכשיעשו כל ענינים אלו בשמחה ובטוב לבב – תפרוץ השמחה את כל הגדרים, ותשרוף את כתלי
23 הגלות (בלשון בעל הגאולה והשמחה⁹⁷), ו"יעלה הפורץ לפנינו"²⁷, ויוליכנו קוממיות לארצנו, ובעגלא
24 דידן.

25 * * *

26 יח. דובר לעיל אודות החידוש של אותו האיש ש"זכור לטוב", שהודיע ותיקן בפועל את הענין של
27 "מלמדי תינוקות" – שלא יתחיל בהיותו "כבן ט"ז כבן י"ז", אלא בהיותו "כבן שש כבן שבע", ולא
28 רק בעיר מיוחדת, עיר הפלך והמרכז וכו', אלא "בכל עיר ועיר".

29 ויתירה מזה – ובמיוחד בקשר להתוועדות זו – כפי שבעל השמחה והגאולה ביאר והסביר, שהדרך
30 היחידה שמורה תורת-חיים ותורת-אמת כיצד "להשבית אויב ומתנקם" על קיום עם ישראל (כלל ישראל
31 ופרט ישראל) ח"ו, היא – "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז", שזהו עוד לפני "כבן שש כבן שבע", שאז
32 נקרא בשם "עולל" ו"יונק".

33 ולא כפי שטענו אז מהממשלה, שכאשר "ידע הנער", לאחרי שיגדל, אזי ינתן לו לבחור בעצמו דרכו
34 בחיים כרצונו, אבל כל זמן שעדיין אינו מבוגר בדעתו, אסור להכריחו ע"י חינוך דתי – שזו היתה אחת
35 הטענות וסיבות המאסר: היתכן שמכריחים "עוללים ויונקים", תינוקות ונערים שאינם מבוגרים, שלא
36 מלאו להם י"ח שנה, ללמוד עניני דת.

(95) כתובות נ, א. ב"ב שם.

(96) ביצה טו, סע"ב. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"ג. בתחלתו.

וראה הלי' ת"ת פ"א סה"ז.

ועל זה הובהר עוד לפני המאסר, שלא זו בלבד שאי אפשר להמתין עד י"ח שנה, "כבן ט"ז כבן י"ז" (כדברי הגמרא במסכת ב"ב⁵⁰), ואפילו לא להמתין עד בר-מצוה, או אפילו עד שיגיע לחינוך, אלא ענין החינוך צריך כבר להתחיל "מפי עוללים ויונקים" – שזה הי' "עיקר" אצל בעל השמחה והגאולה בנוגע לפעולות ולעבודת הקודש שלו, שכיון שיש גזירות על בני", וצריך לבטל את ה"אויב ומתנקם", צריך לחזק את הענין ד"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".

יט. ומזה מובן, שאע"פ שהחינוך של בן ט"ז וי"ז תלוי בעיקר באב, הנה בנוגע לבן שש וכן שבע, שע"פ דין "צריך (בן שש) לאמו"⁹⁸, ועאכו"כ "עולל ויונק", ועד ל"יונק" כפשוטו [שביניקה זו תלוי ה"דם ובשר כבשרו", ולכן נוגע שהמאכל ומשקה של האם יהיו באופן המתאים לרצונו של הקב"ה (ככל פרטי עניני הזהירות שהובאו בשו"ע יו"ד⁹⁹ בנוגע למינקת)] – הרי לא זו בלבד שהוא זקוק וצריך לאמו, אלא כמעט כל החינוך שלו תלוי באמו.

ואע"פ שהחינוך כפשוטו הוא באופן ש"משמתחיל לדבר אביו מלמדו תורה" – הנה בנוגע לכל היום כולו, כדי שיהי' "יסדת עוז" מפיו של בן שנתיים, או לפנ"ז, בהיותו "יונק", או לאח"ז, בהיותו בגדר "עולל", תלוי הדבר באמו.

וענין זה מתחיל מהחינוך שנותנים כתלי הבית. – אין צורך אפילו לבטא זאת בדיבור, אלא עצם הנהגת הבית, כתלי ורהיטי הבית, התמונות שתולים על הקירות, וכל פרטי הבית – יש להם חלק חזק בחינוך ה"עולל" ו"יונק", לא פחות מהחינוך שנותנים לו באופן ישר ע"י שמלמדים אותו תורה וכיו"ב.

ועאכו"כ בנוגע לדברים שנכנסים לבית, אכילה ושתי' – הרי כל הזכות והאחריות מוטלת על "עקרת הבית"¹⁰⁰ זו האשה. ובלשון הגמרא¹⁰¹: "כתיב¹⁰² אעשה לו עזר, במה אשה עוזרתו לאדם. . אדם מביא חיטין חיטין כוסס (בתמי)". . נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו". וזוהי דוגמא לכל הנהגת הבית, שבשעה שהבעל מביא הביתה את המעות שהרויח, אין זה באופן ש"חטים כוסס", מעות אוכל, שהרי אי אפשר לאכול את ה"שטר הירוק", או את המטבע האדומה או הצהובה וכו', אלא באמצעותם צריך להכין מאכל הראוי לאכילת בני אדם. וענין זה תלוי ב"עקרת הבית", שלכן נקראת "עזר כנגדו".

ועד"ז בנוגע לתקנת יהושע בן גמלא, שהצלחתה תלוי' באמהות, שבשעה שנודע להן שפתחו "חדר" וישנם "מלמדי תינוקות", הנה כיון שבנות ישראל כשרות הן, שלחו כולן את ילדיהן לשם. – חסרה רק המציאות של "חדר" עם "מלמד תינוקות" לאן לשלוח את הילדים; אבל אם יש רק מציאות כזו, ומודיעים לה על כך – שולחת היא את הבן והבת, ה"עולל" ו"יונק", כדי שיהי' אצלם הענין ד"יסדת עוז", נוסף על החינוך שנותנים כתלי הבית.

כ. ומזה רואים אשר לא כדעת הטועים שאומרים: איזה מקום תופסות נשי ובנות ישראל בדת ישראל ואמונת ישראל וכו' – אדרבה: הן אלו שבנות את "בית ישראל", הן בתור יחיד ופרט והן בתור כלל.

והגע עצמך:

הדין ש"עד אחד נאמן באיסורין" – למדים מהנאמנות של אשה בישראל¹⁰³, שהיא נאמנת על ענינים עיקריים בדת ישראל, עם היותה עד אחד.

ויתירה מזה בנדו"ד – שלא זו בלבד שהיא נאמנת, אלא עוד זאת, שהקב"ה קבע את העולם באופן שכל השייך ל"עוללים ויונקים" תלוי באם!

(101) יבמות סג, א (ובפרש"י).

(102) בראשית ב, יח.

(103) גיטין ב, ב ובתורה עד אחד. וראה אנציק' תלמודית

ערך אשה (כרך ב ע' רנב ואילך). וש"נ.

(98) ראה עירובין ר"פ. וש"נ.

(99) רמ"א ספ"א ס"ז. וראה ש"ך וט"ז שם.

(100) ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. אוה"ת נ"ך ח"ב ע'

תתעא. ע' תתנח ואילך.

1 הקב"ה הי' יכול לקבוע את העולם באופן אחר. – אם החינוך של עוללים ויונקים הוא עיקר גדול,
2 ונוגע לקיום התורה, "שלא תשתכח תורה מישראל", ו"להשבית אויב ומתנקם" – הי' הקב"ה יכול לקבוע
3 את העולם באופן שענין זה יוכל להעשות או ע"י האב או ע"י האם.

4 וכפי שמצינו אצל בעלי-חיים, שיש מינים כאלו שההתעסקות במזונות הילודים היא תפקידו של האב
5 דוקא.

6 ואעפ"כ קבע הקב"ה אצל "עם קרובו"¹⁰⁴, אשר "בנו בחרת מכל העמים"¹⁰⁵ [ומזה נמשך בדרך ממילא
7 בכל מין המדובר¹⁰⁶], שהבטחת אופן ההנהגה והחיים והקיום של "עוללים ויונקים" תלוי לגמרי (או
8 כמעט לגמרי) בידי האם, וגם בידי הבת, שבשעה שמתחנכת ומתכוננת להיות "עקרת הבית" לאחרי
9 חתונתה, עלי' לדעת מיד שהיא מתכוננת להיות לא רק "עזר כנגדו", אלא יש כמה ענינים שבהם היא
10 העיקר, להיותה "עקרת הבית", ואילו הבעל (או האב) רק מסייע בידה.

11 וכאן באים שתי הנקודות ביחד: מחד גיסא – "איזו היא אשה כשרה שעושה רצון בעלה"¹⁰⁷, וביחד
12 עם זה, יש ענינים שדוקא האשה היא זו שצריכה ליישם אותם בנוגע לפועל, והדבר תלוי לגמרי (או
13 כמעט לגמרי) בה.

14 כא. וכיון ש"אין הקב"ה מבקש אלא לפי כחן"¹⁰⁸ – ברור הדבר שהקב"ה נותן לכל בת ישראל את
15 היכולת להתכונן לסדר החיים שבו תמלא את שליחותה בבנין ביתה בישראל,

16 וכן ברור הדבר שהיא תהי' "עזר כנגדו" (כיון שהקב"ה אומר שיהודי זקוק ל"עזר כנגדו"), וביחד,
17 ובשמחה ובטוב לבב, יוכלו לעסוק בתומ"צ בחייהם הפרטיים,

18 וגם לפעול בסביבה שבקרוב להם ובסביבה שמרחוק להם, וכאמור לעיל⁶¹ – "עד אפסי ארץ"⁶², ששם
19 יגיע חינוך הכשר וחינוך על טהרת הקודש, ועד שיהי' "קדוש" בפועל – "אתם תהיו לי ממלכת כהנים
20 וגוי קדוש"¹⁰⁹: כפי שהי' בשעת מתן-תורה, כך יהי' גם בימינו.

21 ועד שיקויים היעוד של הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז נצא מהגלות "בנערינו
22 ובזקנינו גו' בכנינו ובבנותינו"¹¹⁰, ובאופן שמכל ד' רוחות העולם שנימנו בכתוב¹¹¹: "אומר לצפון תני
23 וגו'" – "קהל גדול ישוּבו הנה"¹¹², כולל גם "עזר ופסח"¹¹² וכיו"ב, שיתרפאו לגמרי (כדאיתא
24 במדרש¹¹³), וילכו לקבל פני משיח צדקנו בשמחה ובטוב לבב, "ושמחת עולם על ראשם"¹¹⁴.

25 * * *

26 כב. דובר לעיל אודות ענין הזכרון על מאורע שאירע כמה זמן, שנים ודורות לפני^ז, שכיון
27 שתורת-חיים ותורת-אמת דורשת לזכור זאת, וזהו חלק מ"תורה" והוראה, הרי מובן, שזכרון זה צריך
28 להביא הוראה במעשה בפועל, כיון ש"המעשה הוא העיקר"¹¹⁵ – לחזור ולחיות זאת מחדש; וכיון
29 שבעניני קודש "אין מורידין", אלא אדרבה: "מעלין" – צריך להוסיף יותר בחיות שבדבר.

30 וכמדובר לעיל שאם רק "יתקע מחשבתו בחוזק" (כלשון הידוע¹¹⁶) יוכל לחזור ולחיות מאורע זה
31 בכל הפרטים, ועד לסיפור הידוע (המוזכר לעיל)¹⁹ אודות איש-צבא, שבשעה שצייר במחשבתו עמידתו
32 ב"מצעד" ("פֶּאֶרְאֵד") כשהמלך עובר וסוקר את כל הענינים ("כפתורים" וכו') אם מצוחצחים ועומדים
33 במקומם – אזי התעלף, אע"פ שכבר עברו כמה שנים לאחר שגמר שירותו בצבא. ומסיפור זה למדים

(110) בא יו"ד, ט.

(111) ישעי' מג, ה-ו.

(112) ירמי' לא, ז.

(113) ראה ב"ר רפצ"ה. וש"נ.

(114) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(115) אבות פ"א מ"ז.

(116) תניא ספ"ג.

(104) תהלים קמח, יד.

(105) ע"פ נוסח ברכת ק"ש ונוסח הקידוש ותפלת העמידה

דיו"ט.

(106) ראה סה"מ תרנו"ו ס"ע שיט בשוה"ג.

(107) ראה תרבא"ר פ"ט. רמ"א אה"ע סוסס"ט.

(108) ראה תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.

(109) יתרו יט, ו.

1 עד כמה נוגע ענין המחשבה, ועד למ"ש בזהר¹¹⁷ "מחשבה איהו אדם", וכתורת הבעש"ט¹¹⁸ ש"במקום
2 שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא".

3 אבל עדיין יש מקום לטענה:

4 בשביל לחזור ולחיות מאורע שהי' בעבר, יש צורך ש"יתקע מחשבתו בחוזק" (כנ"ל). וכדי ש"יתקע
5 מחשבתו בחוזק", צריך להיות במעמד ומצב שאין לו ענינים המבלבלים.

6 אמנם, כיון שאי אפשר לחשוב ולהיות שקוע בשני דברים בבת אחת, והמציאות היא שיש לו כמה
7 ענינים וכמה פרטים שדורשים ותופסים ממנו שימת-לב – ענינים ששייכים לסוג ושטח אחר לגמרי,

8 – לא מדובר אודות ענינים אסורים ח"ו, אלא ענינים שהם בשטח אחר, בדוגמת האמור לעיל אודות
9 הצורך לעסוק בלהט ("זיך קאָכן") בענין החינוך, בה בשעה שהוא מוכרח לחשוב אודות ביקור חולים,
10 שזוהי אחת המצוות הכי גדולות –

11 א"כ, איך יתכן שתורת-חיים – ש"לא ניתנה למלאכי השרת"¹¹⁹ אלא לבני-אדם, ומתחשבת בכך
12 ש"יצר הרע יש ביניכם"¹²⁰ – תדרוש ממנו להתנתק מכל הענינים שאינם ב"שטח" זה!?

13 ובכן, גם על זה באה הוראה מסיפור המאסר, שאיני יודע אם שמו לב לכך כראוי, כדלקמן.

14 כג. בתחילת הסיפור אודות המאסר (מהפרטים שהיו יכולים לגלות מיד), מתאר בעל השמחה
15 והגאולה גם מה שאירע שעות אחדות לפניו, ובין הדברים כותב ענין שאירע אמנם במציאות אלא
16 שלכאורה אינו שייך למאסר והגאולה, אבל כיון שכתב זאת, וצוה להדפיס ולהפיץ, הרי מובן שגם ענין
17 זה נוגע לפרשת המאסר והגאולה.

18 וזו¹²¹: גמרתי "קבלת האנשים" ("ליחידות") אשר שעותיהם היו קבועות וכו', והייתי יגע במאד
19 מהעבודה כו'. יגע ואין אונים נטלתי את ידי לאכול סעודת ערב במסיבת בני ביתי וכו', והנה צלצל
20 הפעמון ברעש גדול וכו' (ואז הגיעו עם פקודת החיפוש בבית, ולאח"ז הי' המאסר).

21 ולכאורה, מה נוגע לסיפור המעשה שהי' זה לאחרי "ליחידות", בצאתו מה"ליחידות" יגע כו', שאז
22 אירע כל המשך הדברים?

23 כד. והביאור בזה – בהקדמה:

24 ענין ה"ליחידות" בזמנים קבועים בזמן ההוא, לא הי' עבור עסקנות ציבורית. – עסקנים ציבוריים היו
25 באים בשעה שלא הסתובבו אנשים בבית, כיון שלא רצו שיבחינו בהם; עבורם נקבעו זמנים מיוחדים,
26 בשעה שלא מסתובבים בבית אנשים צדדיים, וכל אחד הגיע בפני עצמו, עם כל עניני הזהירות שהיו
27 דרושים אז.

28 ועוד ענין בזה – כידוע שבחדר שבו קיבל ל"ליחידות" הי' קיר משותף לדירה נוספת, שידעו שדר בה
29 אדם שהופקד ע"י ה"בולשת" (כפי שנקרא כאן: "סיקרעט סערוויס"¹²²) לדור שם, וחיפש עצות (לשנות
30 את הקיר, אם הי' תחילה עבה כו', כדי) שיוכל לשמוע מה שמדברים בחדר היחידות, כך, שהי' צורך
31 בזהירות מיוחדת היכן לדבר אודות עסקנות ציבורית, ובאיזה אופן וכו' וכו'.

32 ל"ליחידות" הגיעו איפוא כדי לשאול אודות ענין פרטי שנוגע לאיש פרטי או אשה פרטית בחייהם
33 הפרטיים; שאלת עצה, בקשת ברכה וכו' וכו',

(120) שבת פט, רע"א.

(121) סה"ש תרפ"ז ע' 179 ואילך.

(122) = השירות החשאי.

(117) ח"א רטו, ב. וראה גם ח"ג רמז, ב.

(118) ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. וש"נ.

(119) ברכות כה, ריש ע"ב. וש"נ.

1 — יתכן שהזדמן לפעמים גם ענין של עסקנות, אבל לא זה הי' העיקר, כאמור, שמפני הזהירות שדרש
2 המצב, לא היו עסקנים ציבוריים צריכים להיות נוכחים בזמן שבו היו נכנסים אנשים רגילים שהיו צריכים
3 עצה בעניניהם הפרטיים —

4 ולא דוקא בענינים רוחניים, אלא יכול להיות גם בנוגע לענין גשמי — שהרי לפני שמישהו נכנס
5 ליחידות, לא הי' מחוייב לספר (לא היום ולא אז) מהו הענין שבגללו רוצה להכנס. בשעה שנכנס — אז
6 סיפר. אבל לא בשעה שנרשם להכנס, בגלל שהודיעו שבימים ושעות אלו יקבלו אנשים פרטיים.

7 כה. והגע עצמך:

8 מדובר אודות מאסר בגלל עסקנות שנוגעת לכך "שלא תשתכח תורה מישראל" — שהרי באותה תקופה
9 הי' רוב מנין ורוב בנין של עם ישראל תחת הממשלה ההיא.

10 והי' זה באותו זמן שהעסקנות הגיעה למעמד ומצב כזה שהם לא יכלו לסבול זאת יותר, ובאו לידי
11 החלטה שיש לבצע את המאסר בפועל, למרות הסיכון מצד הספק אם כדאי הדבר או לא, בגלל הרעש
12 שיתעורר מזה ("מ'וועט אויפהויבן אַ טומל") — שהרי המחשבה אודות המאסר היתה כבר כמה חדשים
13 או כמה שנים לפניו, אלא שבמשך כל הזמן עשו חשבון אם כדאי הדבר, וחשבו אולי יוכלו להגביל
14 אותו וכו'; אך בסופו של דבר הגיע מעמד ומצב כזה שלא יכלו לסבול זאת יותר, והגיעו לידי החלטה,
15 שכדאי להכנס בכל הספיקות, ובלבד להפסיק עסקנות זו.

16 והידיעה אודות מעמד ומצב זה היתה גם אצל בעל המאסר — שהרי הוא הי' זה שהנהיג את כל
17 הענין:

18 המצב אז לא הי' כמו היום, שעל כל ענין יכולים למנות מזכיר מיוחד, ולרשום בספרי זכרונות וכו';
19 הי' אסור לרשום או לספר לאדם שני או שלישי וכו'. ובמילא הי' הכל צריך להיות בזכרונו ועל
20 שכמו, עם מספר אנשים הכי מצומצם, ובאופן שכל אחד ידע רק חלק בלבד, ואילו ענין שידיעתו אינה
21 נוגעת לעבודתו, נזהרו שלא לספר לו — לא בגלל החשד ח"ו, אלא בגלל הפחד שמצד היסורים רח"ל
22 שהם יכולים לגרום (ובלשון הגמרא¹²³: "אלמלי נגדוה לחנני' מישאל ועזרי'") עלול פלוני לפלוט מילה...
23 ("זיך אַרויסקאַפן מיט אַ וואַרט") ולכן סיפרו לו רק המוכרח בלבד. ובזכרונו של מי היו והוכרחו להיות
24 כל הענינים — רק אצל בעל המאסר בעצמו בלבד!

25 וכאן מספרים דבר פלא:

26 במה התעסק בעל המאסר שעתיים לפני זה? — הוא הניח את כל הענינים הצדה, והקדיש כו"כ שעות
27 כדי לשמוע בקשתם של איש ואשה פרטיים, בענין פרטי, ענין גשמי, ולראות מה יכול לעשות עבורו,
28 לברכו או להקל צערו או לנחמו וכו' וכו'.

29 ומוסיפים בזה, שענין זה לא נעשה כדי לצאת י"ח, בשעות הפנויות, במעמד ומצב של מנוחה, שאז
30 עסקו גם במצות "ואהבת לרעך כמוך"¹²⁴, אלא כפי שמוסיף ומדגיש שהי' יגע מקבלת האנשים ליחידות!

31 ומוכן בפשטות, שהיותו יגע — לא הי' מענינים של מנוחה, או מענינים שעושים כדי לצאת י"ח, אלא
32 מענין שנעשה באופן של גייעה — יגיעת בשר, ועוד ועיקר: יגיעת נפש, כיון שאין זה ענין שקשור עם
33 מלאכת יד, מלאכה גשמית, כי אם ענין הקשור עם ריכוז המחשבה וכל הפרטים הקשורים עם רוחניות,
34 אלא שמצד יגיעת הנפש מתעייף גם הגוף בדרך ממילא.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת בלק

(124) קדושים יט, יח.

(123) כתובות לג, ריש ע"ב.

לקוטי שיחות

פרשת חוקת

כרך כג, א

מתורגם ללשון הקודש

ב.

"כל האוחז ספר תורה ערום..."

23 וכך נאמר בסוף מסכת מגילה: "אמר רבי פרנך אמר
24 רבי יוחנן: כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום, ערום
25 סלקא דעתך?" אלא אימא: נקבר ערום בלא מצוות. בלא
26 מצוות סלקא דעתך? אלא, אמר אביי, נקבר ערום בלא
27 אותה מצוה".

28 מובן ופשוט, כפי שכבר הוסבר פעמים רבות⁸, שאפילו
29 ל"קא סלקא דעתך" סברא בגמרא (שאינה מתקבלת
30 כמסקנה) יש מקום בהגיון, וכן היא מתאימה לדעת
31 התורה, שהרי מדובר כאן על תנאים ואמוראים שכל
32 עיסוקם היה בתורה, ומובן שכל מחשבה שלהם איננה
33 דעה של סתם שאינה אפשרית על פי התורה.

34 יותר מכך: רב אשי מסדר הגמרא הרי לא הכניס
35 לגמרא כל דיון וסברא שנשמעו בבית המדרש⁹, אף מובן
36 שגם לסברות אלו היה מקום לפי דעת התורה, ובמיוחד
37 במסגרת הסוגיא שבה נאמרו. ומכך מסברות אלו בכל זאת
38 הכניס רב אשי לגמרא, מובן, שלא זו בלבד שיש להן
39 מקום על פי דעת התורה, אלא שבאמצעותן ניתן להבין
40 טוב יותר את הסוגיא המסויימת הזאת, ויש לומר שאף
41 מסקנת ההלכה מובנת יותר¹⁰.

42 ולפי כל זאת, יש להבין: מהי משמעות הסברות
43 ש"נקבר ערום" או "ערום בלא מצוות", על שום שאוחז
44 ספר תורה ערום?

א.

"זאת התורה אדם"

1 אחד מן המקומות שבהם משווה הגמרא בין התורה
2 לבין אדם – כנרמז בפרשתנו¹ "זאת התורה אדם"² – הוא
3 בסוף מסכת מגילה.

4 ההשוואה שבין התורה לאדם היא בענינים רבים, החל
5 בכך שכשם שהאדם מורכב מגוף ומנשמה, כך גם התורה³.
6 לאדם יש רמ"ח איברים ושס"ה גידים, כך התורה היא
7 הוראה ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא-תעשה⁴,
8 ועוד.

9 בפרשתנו לאחר "זאת התורה אדם" ההמשך הוא
10 "אדם כי ימות באהל..."⁵, ובדומה לכך מתבטאת ההשוואה
11 שבין התורה לאדם במסכת מגילה בקשר לענין המיתה –
12 "אמר רבי פרנך .. כל האוחז ספר תורה ערום נקבר
13 ערום..."⁶.

14 יותר מכך: כשם שבפרשתנו אין מדובר רק בענין
15 המוות כשלעצמו, אלא בקשר לדיני טומאה⁵, כך גם
16 בהשוואה הנ"ל נאמר שמשום ש"כל האוחז ספר תורה
17 ערום נקבר ערום" נגזרה טומאה על הידים⁶, "אף הידים
18 הבאים מחמת ספר פוסלות את התרומה משום דרבי
19 פרנך"⁷.

20 ויש לומר שבסוגיא זו במסכת מגילה נוסף חידוש הן
21 בענין של ספר תורה ערום ומטפחת ספר תורה, והן בענין
22 של תורה ומצוות בקשר לאדם, כדלהלן.

(7) ומודגש ביותר עפ"מ"ש ביל"ש פרשתנו (רמז תשסא. מספרי זוטא
עה"פ) נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא, שהוא ממש כידים שבאים
מחמת הספר, שאין הספר עצמו טמא.
(8) ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 101. חי"ח [המתורגם] ע' 260.
וש"נ.

(9) ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג קו"א סק"א.
(10) להעיר מס' עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פ"ח – ושם גם
בנדוד"ר.

(*) וסיום מס' מגילה.

(1) יט, יד.

(2) ראה זח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב. ובכ"מ.

(3) זח"ג קנב, א.

(4) זח"א קע, ב. וראה מכות כג, סע"ב.

(5) ולהעיר דלא המת מטמא אלא חוקה חקקתי גזרה גזרתי (תנחומא

פרשתנו ח (כו). וכנראה זהו מקורו דהרמב"ם סוף הל' מקואות. וראה

ספרי זוטא שבעה ערה (7).

(6) שבת יד, סע"א.

ג.

"נקבר ערום" – תוצאה ולא רק עונש

1 בפשטות יש לומר, ש"כל האוחז ספר תורה ערום נקבר
 2 ערום" אינו עונש סתמי, אלא תוצאה של האחיזה. כלומר,
 3 זהו עונש של מידה¹¹ כנגד מידה. אדם מושווה לספר
 4 תורה, כנאמר בגמרא¹² "העומד על המת בשעת יציאת
 5 נשמה חייב לקרוע. הא למה זה דומה? לפטר תורה
 6 שנשרפה". ובמילא כאשר הוא אוחז ספר תורה ערום¹³, גם
 7 הוא – הדומה לספר תורה – "נקבר ערום", כפשוטו, ללא
 8 לבושים.
 9 אך הגמרא שוללת אפשרות זו – "ערום סלקא דעתך",
 10 כי "נקבר ערום" ללא לבושים, זהו עונש לגוף בלבד,
 11 ואילו ההשוואה בין האדם לספר תורה היא בעיקר לגבי
 12 הנשמה¹⁴, ולפיכך צריך גם העונש של "אוחז ספר תורה
 13 ערום" להתבטא בעיקר בעונש עבור הנשמה.
 14 לכך נאמר בגמרא "אלא אימא נקבר ערום בלא
 15 מצוות", וזהו עונש של מידה כנגד מידה: על כך אחז
 16 ספר תורה ערום מגיע לו העונש שהוא יהא ערום מן
 17 המצוות, וזהו עונש לנשמה.
 18 ועל כך שואלת הגמרא "ערום בלא מצוות סלקא
 19 דעתך?" – מדוע יילקחו ממנו כל המצוות? אלא אמר
 20 אביי, נקבר ערום – בלא אותה מצוה.
 21 אך הסבר זה אינו "חלק" כל כך. אם הקושי באפשרות
 22 הראשונה הוא משום שהעונש "נקבר ערום" קשור לגוף
 23 בלבד, ואיננו עונש לנשמה, שבה בעיקר מושווה האדם
 24 לספר תורה – צריכה היתה הגמרא לצטט בשאלה את

25 המלה "נקבר" ("נקבר ערום סלקא דעתך") שעליה מתבסס
 26 בעיקר הקושי, אך מהמשך דברי הגמרא נראה, שאין כאן
 27 דיון לגבי השאלה את מי מענישים, את הגוף או את
 28 הנשמה המושוית לספר תורה, אלא הדיון הוא לגבי
 29 "ערום" – לגבי משמעות העונש.

ד.

"בלא אותה מצוה" – שני פירושים

30 על מסקנת הגמרא "ערום בלא אותה מצוה" אומרים
 31 בעלי ה"תוספות"¹⁵: "יש מפרשים מצות אחיזה. וקשה
 32 מאי רבותא? (=מהו החידוש בכך?) פשיטא שאין לו שכר
 33 כיוון שלא עשה המצוה כהוגן. לכך פירש ריב"א בלא
 34 אותה מצוה שעשה באותה שעה, שאם אחז ספר תורה
 35 ערום וקרא בו אין לו שכר מן הקריאה, וכן אוחזו לגוללו
 36 או להגיהו¹⁶, אבל אחזו במטפחת אורך ימים בימינה
 37 בשמאלה עושר וכבוד".

יש להבין:

38 (א) על מה מתבססות שתי הדעות הללו – אם הכוונה
 39 של "בלא אותה מצוה" היא ל"מצות אחיזה", כדעת ה"ש
 40 מפרשים" (ומכך שאין רש"י מפרש דבר על "בלא אותה
 41 מצוה" נראה שגם הוא מסביר כפשטות לשון הגמרא,
 42 שהכוונה היא ל"מצות אחיזה"¹⁷), או שהכוונה היא למצות
 43 קריאה, גלילה והגהה, כיוון שהוא בצע אותן באותה עת¹⁸,
 44 כפירוש הריב"א?

45 (ב) מהי כוונת בעלי התוספות בסוף דבריהם "אבל
 46 אחזו במטפחת אורך ימים בימינה בשמאלה עושר
 47 וכבוד"?

כל אדם, אף לפרש"י (שבת שם) "אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו (לס"ת שנשרף) שאין לך ריק בישראל אין בו תורה ומצוה", הרי אי"ז כת"ח. וראה טור י"ד סי' שמ בשם הרמב"ן ובכ"י וב"ח שם. אבל ראה שטמ"ק כתובות שם (מתלמידי רבינו יונה, רב אחא וריב"א שם). ועצ"ע. ואכ"מ.

(15) ד"ה בלא אותה מצוה.

(16) ועד"ז הוא ברא"ש כאן. תוד"ה בלא, שבת יד, סע"א. תוס' הרא"ש שבת שם (אלא שבכל הנ"ל ליתא הגהה, רק קריאה (לימוד*) וגלילה). ובר"ן (ספ"ג דמגילה) ובמאירי כאן כתבו רק בנוגע לגלילה. בתוס' הרא"ש כאן הביא גם ב' הענינים גלילה וקריאה, אלא שמדבריו משמע שהפסיד כל מצות גלילה וקריאה, גם אלו שעשה מקודם כרבעי – ראה מחזיק ברכה (להחיד"א) או"ח סי' קמו, ס"א. ואכ"מ.

(17) דאם ס"ל כדעת התוס' (בלא מצות קריאה בתורה כו') הרי אי"ז פשטות לשון הגמרא "בלא אותה מצוה", והו"ל לרש"י לפרשו.

(18) ולהעיר ממכות (כא, ב) אינו השם.

(11) סוטה ח, ב (במשנה). וש"נ.

(12) שבת קה, ב. מו"ק כה, א.

(13) כפרש"י "בלא מטפחת סביב ספר תורה". ובפשטות הוצרך לפרש כן שלא נטעה לפרש שאוחז ס"ת כשהוא – האדם – ערום, כדמשמע לכאורה מפשטות לשון הרמב"ם ה"ל ס"ת פ"י ה"ו. ראה שו"ת הרדב"ז ח"ב סתשע"א. שו"ת מהר"ט ח"א סקל"ו. הגהות בני נוימין לרמב"ם שם. ראה פרמ"ג (משב"ז) או"ח ר"ס קמו. ואכ"מ.

(14) כן מפורש בפרש"י מו"ק שם: דתורה קרוי' נר .. ונשמה נקראת נר.

בכתובות יז, סע"א: נטילתה כנתינתה מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא. ופרש"י: נטילתה של תורה ממנו כנתינתה בסניני נטילתה היינו כשמת ותלמודו בטל. ושם מדובר בהוצאת מת לקבורה ולא בשעת יציאת נשמה (וראה מו"ק (ושבת) שם בחכם ואדם כשר לאחר יציאת נשמה חייב לקרוע). אבל זהו רק למאן דקרי ותני, בת"ח, שאז י"ל שנקבעה התורה בו, עד שנק' "גופן אש" (חגיגה בסופו), משא"כ בשאר

(* כ"ה בתוס' שבת שם במקום קריאה. ובתוס' הרא"ש שבת שם: אם אוחזה כדי לקרות בו אינו מקבל שכר על מה שלמד באותה הפעם.)

22 ג) המטפחת אינה מוסיפה רק כבוד לספר התורה, אלא
 23 היא קשורה²³ לעצם ספר התורה וקדושתו²⁴. כשם שספר
 24 התורה צריך להכתב בגליונות, כך, מפני קדושת הספר,
 25 צריכה להיות לו מטפחת²⁵, אשר בדומה לגליון הספר, אף
 26 היא נעשית לחלק²⁶ מספר התורה²⁷.

ו.

שלוש הדעות בגמרא מקבילות לשלושת האופנים הנ"ל
 27 וזוהי משמעותן של שלוש הדעות בגמרא:

28 א) לפי הדעה הראשונה, "נקבר ערום", כפשוטו –
 29 ללא לבושים, סוברים שהמטפחת היא דבר טפל בלבד,
 30 לבוש לספר תורה. ולכן על המעשה של "אוחז ספר תורה"
 31 מענישים את האדם בכך שנוטלים ממנו את לבושיו שהם
 32 דבר מחוצה לו, ומשמשים בעיקר לצורך הזולת, או כדי
 33 להסיר את הגנאי של היותו ערום²⁸.

34 ב) לפי הדעה השנייה, "נקבר ערום בלא מצוות",
 35 הסברה היא, שהמטפחת קשורה לספר התורה עצמו. ולכן,
 36 העונש של ה"אוחז ספר תורה ערום" הוא שייקבר ערום
 37 בלא מצוות, כי המצוות הן ה"לבושים" של נשמת האדם²⁹
 38 ושל התורה³⁰, ולא כדבר נפרד וצדדי, אלא הן קשורות
 39 לתורה עצמה: מהותה של התורה היא לימוד הלכות
 40 המצוות, והמצוות הן ה"לבושים" שבאמצעותם מתבצעות
 41 הלכות התורה. וכך גם לגבי אדם הלומד תורה –
 42 שהשווה לתורה, כנאמר "זאת התורה אדם", כדלעיל –
 43 שה"לבושים" לתורתו³¹ הם מצוותיו³².

(יא) עור ובשר תלבישני. וגלודה אינה חי' (חולין נד, א במשנה. שם נה,
 ב). ולהעיר מחומטא דלבושי' מיני' ובי' (ראה רש"י עקב ח, ד*) ולבושים
 הנפרדים ממש דבני' במדבר גדלו עמהם (פרש"י עקב שם, מפסיקתא
 דר"כ פ' יהי בשלח. דבר" פ"ז, יא. ועוד).

(27) להעיר מגדר כתר המלך; בגדי כהונה, בגדי כה"ג.
 (28) ולהעיר שר' יוחנן (מארי דשמעתא) קרי למאני' מנכדותי' (שבת
 קיג, סע"א. וש"ג).

(29) וכמאחז"ל: כי תראה ערום וכסיתו (ישעי' נח, ז) כיצד .. וזרחה
 במצות לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצות
 (תדבא"ר פכ"ז). וכדחז"ל עה"פ (בראשית ג, ז) עירומים הם (ב"ר פי"ט,
 ו. ועוד).

(30) וכן לגבי הקב"ה (נותן התורה ומצווה המצות): על התורה נאמר
 (ירמי' כג, כט) הלא כה דברי כאש, שהוא כ"הוי' אלקיך אש אוכלה הוא'
 (ואתחנן ד, כד), ומצות נק' "חפצי שמים" (מו"ק ט, ב).

(31) ראה זח"ב שבערה 2.

(32) דת"ח "גופן אש", משא"כ מצות הן כמו ציפוי של האדם (הגיגה
 בסופה). וראה תניא פ"ה בהחילוק בין תורה שעייז "נעשה יחוד נפלא
 שאין יחוד כמוהו .. להיות לאחדים ממש מכל צד ופנה .. דם ובשר

1 בפשטות נראה שתוספת זו באה כדי לסיים בטוב, ולכן
 2 אין היא מופיעה בדברי ה"תוספות" במסכת שבת¹⁹. אך
 3 א"אפשר לומר שזוהי הסיבה היחידה, כי מסיבה זו בלבד
 4 ניתן היה לסיים בטוב ולומר "אבל אוחזו במטפחת יש לו
 5 שכר מן הקריאה" וכדומה, בלי להוסיף ענין חדש, פסוק
 6 שאינו קשור, לכאורה, לכאן.

ה.

שלושת האופנים במהות ה"מטפחת" של ספר התורה
 7 ויש לומר שתמצית ההסבר לכל זה היא:

8 שלוש הדעות השונות לגבי המשמעות של "נקבר
 9 ערום" דנות במשמעות של מטפחת בקשר לספר התורה,
 10 אשר את זאת ניתן להסביר במספר אופנים:

11 א) המטפחת אינה קשורה לספר התורה עצמו. וזוהי
 12 תוספת כדי שהאדם יוכל לאחוז בספר התורה באופן
 13 מכובד, ולא באופן בזוי²⁰.

14 ב) המטפחת אינה באה רק כדי שיוכלו להחזיק את
 15 ספר התורה, אלא היא חשובה ומוסיפה כבוד לספר התורה
 16 עצמו – כבוד ספר התורה דורש שיהא עטוף במטפחת²¹.
 17 כלומר, אין זה פרט לגבי ה"גברא" – אחיזת האדם, אלא
 18 דין ב"חפצא" של ספר התורה עצמו²².

19 ועוד יש לדון בזה: האם זהו ענין שלילי – שזהו בזיון
 20 לאחוז ספר תורה ערום, או ענין חיובי, שהמטפחת מוסיפה
 21 לכבודו של ספר התורה באופן כללי.

(19) שם.

(20) כן יל"פ לכאורה לפי פ' הב"ב (אור"ח שם. וראה גם מג"א שם) שצריך לאחוז בעמודי ס"ת ע"י מטפחת. ומשמע שגם המטפחת סביב הס"ת הוא בגדר זה. וכן משמע לדעת המרדכי שבב"ב ו"ב"ח שם, דה"מ בידים סתם אבל נטל ולא הסיח דעתו לא קפדינן. וצ"ע.

(21) ראה ט"ז אור"ח שם: ותו דפי' רש"י כו' ס"ת ערום בלא מטפחת סביב ס"ת הרי דיננו מקפיד רק על מה שדרך להיות על ס"ת כו'.

(22) וע"ד ב' ההסברות בשמירת מקדש, שלא יכנס זר וטמא (רש"י במדבר ג, ו. קרח יח, א) וכיו"ב, או "אין שמירתו אלא כבוד לו אינו דומה פלטרין ישע עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין" (רמב"ם הל' בית הבחירה רפ"ח). וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 56 ואילך.

(23) להעיר מג' אופנים בהסברת גדר תוספת שבת (לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 248 ואילך, ע"ש).

(24) להעיר מלשון הלבוש שם ר"ס קמו: ומשום קדושת ס"ת צריכים ליהרר בה מאד כו'.

(25) ולהעיר מרמב"ם הל' אבות הטומאה פ"ט ה"י: ומטפחות ספרים בזמן שהן תפורות מטמאין את הידים. וראה מג"א שם.

(26) דוגמא ללבוש דנעשה חלק (עיקרי) הדמולוב כמש"נ (איוב י,

* (פ"ב ר"פ"א, ה) "קמצא דלבושי' מיני' ובי'". ובמחז"ל מקור דפרש"י עקב שם (שבפנים התורה) – חלזון.

29 וזהו החידוש (לדעת ה"ש מפרשים") בדעה
 30 השלישית, שלפיה אין מקיימים את המצוה, כי המטפחת
 31 היא חלק מספר התורה, ולא דבר נפרד. ולכן, כאשר
 32 אוחזים בספר התורה ערום, ללא מטפחת, חסר חלק מספר
 33 התורה עצמו, ובמילא נפגמת מצות אחיזת ספר התורה.
 34 אך בעלי התוספות אינם מקבלים דעה זו, כי לפי זה
 35 יוצא, שבהתאם לתירוצו של אב"י משתנה המשמעות של
 36 "נקבר ערום": לפי שני האופנים הראשונים זהו עונש,
 37 שנוטלים ממנו את ה"לבושים" שיש לו, בעוד אשר לפי
 38 ההסבר "ערום בלא אותה המצוה" יוצא שנפגם עצם קיום
 39 המצוה – הוא "ערום" מן המצוה עצמה.
 40 ואילו מפשטות דברי הגמרא מובן, שלפי כל שלוש
 41 הדעות זהה המהות של "נקבר ערום" – זהו עונש בכך
 42 שנוטלים ממנו משהו³⁷.
 43 לפיכך מסביר ריב"א שהמשמעות של "נקבר ערום
 44 בלא אותה מצוה" הוא "בלא אותה מצוה שעשה באותה
 45 שעה, שאם אחז ספר תורה ערום וקרא בו אין לו שכר
 46 מן הקריאה וכו'". כלומר, הוא קיים את מצות הקריאה,
 47 אך מענישים אותו בנטילת ה"שכר מן הקריאה".

ה.

ההבדל בין "יש מפרשים" לבין ריב"א לגבי מהות המטפחת

48 ביתר עומק יש לומר, שההבדל בין "יש מפרשים"
 49 לבין "ריב"א" הוא גם לגבי עצם הגדרתה ומהותה של
 50 המטפחת.
 51 לפי "יש מפרשים" המטפחת היא חלק ממצויאיותו של
 52 ספר התורה בלבד, ולכן יש לכך קשר רק עם מצות
 53 האחיזה, אך אין לכך השפעה על מצוות האדם הקשורות
 54 למהות ולמטרה של ספר התורה – "ולמד... שימה
 55 בפייהם"³⁸ – כגון: קריאה בתורה.

1 ג) לפי התשובה של אב"י, "נקבר ערום בלא אותה
 2 מצוה", מקבילה הסברה לאופן השלישי, שהמטפחת אינה
 3 מציאות נפרדת הקשורה לספר תורה, אלא היא חלק מספר
 4 התורה עצמו.
 5 לדעתו: העונש איננו בכך שנוטלים מהאדם סתם
 6 מצוות, שהרי המצוות הן "לבושים" ודבר נפרד מן התורה
 7 ומן האדם.
 8 אלא, "ערום בלא אותה מצוה" – נלקחת ממנו מצוה
 9 זו עצמה, כמטפחת שהיא חלק של ספר התורה, כדלהלן.
 10 לפי זה מובן טוב יותר הקשר שבין מאמרו של רבי
 11 פרנך לבין המאמר שלאחריו: "אמר רבי ינאי... מוטב
 12 תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה" ("בתוך
 13 מטפחת"³³). הקשר ביניהם אינו רק משום ששני המאמרים
 14 עוסקים בענין המטפחת³⁴, אלא זהו המשך לעצם הענין:
 15 לפי הסברה שהמטפחת אינה "לבוש" צדדי לספר
 16 תורה ואף לא "לבוש" המתקשר לספר התורה, אלא היא
 17 חלק מספר התורה עצמו, ניתן היה לומר שאין הבדל אם
 18 גוללים את המטפחת סביב ספר התורה, או אם גוללים את
 19 ספר התורה בתוך המטפחת.

20 על כך אומר רבי ינאי, שאכן אין איסור בכך, כי
 21 המטפחת היא כ"גליונות" ספר התורה שהם למעלה
 22 ולמטה³⁵, אך מוטב שתיגלל המטפחת, משום שבכל זאת
 23 אין היא עצם התורה.

ז.

פירוש הריב"א – נטילת שכר ולא ביטול המצוה

24 נאמר בגמרא³⁶: "הקורע .. על מתו (בשבת) אף-על-פי
 25 שמחלל את השבת יצא ידי קריעה". לפי זה יוצא בענינו,
 26 שלמרות שאחיזת ספר תורה ערום איננה רצויה בכל זאת
 27 אין מפסידים על ידי כך את מצות האחיזה. העבירה
 28 (באופן האחיזה) אינה מבטלת את מצות האחיזה.

37 וקושיית התוס' מאי רבותא פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן (ולא הקשו כבפנים) – כי מקשים (גם) לסברת הי"מ. ועוד להעיר מדויק ל' התוס' (בקושייתם) "פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן", דמזה מובן שבנוגע להמצוה עצמה יש רבותא "שלא עשה המצוה כהוגן" (כנ"ל בפנים), אלא שמצד המשך הגמ' צ"ל שמדובר כאן בענין של עונש – שכר המצוה, וע"ז מקשים "פשיטא כו'". 38 וילך לא, יט. וראה לעיל ע' 23 ואילך.

כבשורו, ומצות שהן רק "לבוש". וראה בכהנ"ל בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 467 ואילך, וש"נ.
 33 פרש"י שם.
 34 אבל לפי הר"ח שם "כלומר בלא מטפחת" הוא המשך באותו הענין.
 35 ראה תוד"ה הלוחות (מגילה שם).
 36 שבת קה, ב.

(* משא"כ בתוס' הרא"ש שם "ומאי קמ"ל שאם אינו עושה מצוה שהוא ערום מונה".

29 ההסבר לכך הוא: כבר דובר מספר פעמים⁴⁶ על כך, שהמשמעות האמיתית "בדקות" של "לא לשמה" אינה רק כאשר לומדים מפני פניה אישית שאינה קשורה לעבודת ה', אלא הכוונה היא שאפילו הלימוד לשם המצוות כדי לידע את המעשה אשר יעשון, אף הוא אינו לשמה⁴⁷. זהו לימוד שאינו לשם התורה עצמה, אלא לצורך קיום המצוות. המשמעות המושלמת של "לשמה" היא לימוד התורה לשם (השגת) התורה עצמה, כדברי חז"ל⁴⁸ "דרוש וקבל שכר", אך לא "דרוש" כדי ל"קבל שכר", "יגדיל תורה ויאדיר"⁴⁹.

39 זהו גם ענינה של המטפחת של ספר התורה במובנה הרוחני, שהיא, כאמור, חלק מספר התורה עצמו: הלימוד כדי לידע את המעשה אשר יעשון הוא הכרחי ואף קודם לכל לימוד בתורה⁵⁰, אך עדיין אין זה לימוד התורה מצד עצמה (אלא, כאמור, לצורך המצוות). אך עם זאת, אין לימוד זה דומה לעשיית המצוות שהיא דבר נפרד מ(לימוד ה)תורה, והן כ"לבושים" הקשורים לתורה, כי הלכות התורה מיושמות בקיום המצוות אלא לימוד זה הוא מלכתחילה חלק מן התורה. זהו אחד האופנים של לימוד התורה. אך יחסית ללימוד התורה לשמה – לשם התורה עצמה – דומה לימוד זה למטפחת ולבוש של "גוף" הלימוד האמיתי⁵¹.

51 לפיכך מסיימים בעלי התוספות ואומרים, שכאשר "אחזו במטפחת" ויחד עם זאת "וקרא בו" (כפי שנאמר ב"תוספות" לפני כן) הרי אז "אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד": כאשר ישנם שני הענינים – הן "משמאילים בה", שלא לשמה – הלימוד כדי לידע את המעשה אשר יעשון, הנרמז ב"אחזו במטפחת", והן "וקרא בו" – הקריאה והלימוד בתורה לשמה, לשם התורה – "מיימנין בה",

1 ולכן אין להסביר שהכוונה של "ערום בלא אותה מצוה היא למצות הקריאה המתבצעת באותה שעה, כי הקריאה בתורה אינה קשורה למטפחת הספר, ולכן אין האיסור של אחיזת ספר התורה ללא מטפחת עלול לפגום במצות הקריאה.

6 (בדומה לדברי התלמוד הירושלמי³⁹ לגבי ההבדל בין הקורע בשבת, אשר יצא ידי קריעה, לבין מצה גזולה שאין יוצאים בה ידי חובה בפסח, "תמן גופא עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה" (=שם המעשה עצמו הוא עבירה, ואילו כאן האדם עבר עבירה). כלומר, העובדה ש"הוא עבר עבירה" בשעת העשייה אינה פוגמת במצות הקריעה).

12 ואילו לדעת ריב"א, קשורה המטפחת לספר התורה באופן כללי יותר, וכל פרט ספר התורה קשורים זה לזה. ולכן, כאשר האדם "אחזו ספר תורה ערום" נפגמה השלמות של הקריאה בתורה⁴⁰, למרות שהאדם עשה בכך שתי פעולות שונות אחיזת ספר התורה, והקריאה בו.

ט.

"אורך ימים... עושר וכבוד"

17 לפי כל האמור לעיל יובן סיום דברי בעל התוספות – "אבל אחזו במטפחת אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד":

20 חז"ל אומרים⁴¹ שבפסוק⁴² "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד" מדובר על שני סוגים של לומדי תורה – "מיימנין בה אורך ימים" ו"לשמאילים בה עושר וכבוד". ומסביר רש"י⁴³: "מיימנין בה – עוסקים לשמה, משמאילים – שלא לשמה."

25 מדברי הגמרא "לשמאילים בה עושר וכבוד" מובן, שאין הכוונה לאופן של "לא לשמה"⁴⁴ שעליו אומרים חז"ל⁴⁵ "לא זכה נעשית לו סם המוות", אלא אופן של לימוד "שלא לשמה" שאף הוא מביא עושר וכבוד.

46 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 428 ואילך, וש"נ. וראה גם ס' מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקסט.

47 ראה תניא ספ"ה (מפעי"ח). וראה פסחים סח, סע"ב. ועוד. ואכ"מ.

48 סוטה מד, א. וש"נ.

49 חולין סו, ב.

50 הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ט. וש"נ.

51 להעיר שכללות ענין התורה – ה"ז לבוש בתוך לבוש וכו' (תניא

פ"ד. ובכ"מ). וכן בנוגע לאלקות (תניא ספ"ב. ובכ"מ).

39 שבת פ"ג ה"ג. וראה בארוכה שד"ח (מע' מ כלל עז סק"א. וש"נ) כמה פירושים בדברי הירושלמי.

40 להעיר מטושו"ע או"ח סו"ס קלט ו"כ שם, דמצוה לאחזו הס"ת בשעת הקריאה, ע"ש.

41 שבת סג, א.

42 משלי ג, טז.

43 שבת שם ד"ה למשמאילין בה (כפי' הבי').

44 כמו שפי' בהדא"ג שם.

45 יומא עב, ב.

- 1 הרי אז זוכים לשני סוגי השכר, הן "אורך ימים
2 בימינה" והן "בשמאלה עושר וכבוד", כפשוטם למטה
3 מעשרה טפחים.
- 4 עד לאורך ימים עושר וכבוד האמיתיים, בביאת משיח
5 צדקנו, במהרה בימינו ממש.
(משיחות מוצש"ק יו"ד שבט וכו' שבט תש"ל*)

(* שיחה זו נאמרה בקשר לסיים כתיבת ס"ת "לקבלת פני משיח", עש"ק יו"ד שבט תש"ל.)

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום חמישי עמוד 1

- 1 רבי שמעון בן יוחי אומר, אכן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם
2 אבינו, שכל הולך הרוצה אותו מיד מתרפא מחוליו, וזו היא הברכה
3 שנתברך בה אברהם, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם,
4 תלאה הקדוש ברוך הוא לאותה אבן טובה בגלגל התקפה.
5 אמר אבני, היינו דאמרי אינשי - זה הוא מה שאומרים הבריות,
6 אדלי וימא אדלי קצירא - כאשר מגביה היום, דהיינו, כשהחמה
7 זורחת, מיכל החוליה, והיינו מחמת אותה אבן טובה התלויה בגלגל
8 החמה.
9 דבר אחר, הברכה שנתברך בה אברהם היא, שלא מרד עשו בימיו
10 - שלא יצא עשו לתרבות רעה עד פטירתו של אברהם. דבר אחר,
11 הברכה שנתברך בה אברהם היא, שעשה ישמעאל בנו תשובה על
12 חטאיו, עוד בימיו של אברהם.
13 הגמרא מבררת מניין יודעים שלא מרד עשו בימיו: שלא מרד עשו
14 בימיו מן הנה, מבאת הגמרא: דתיב (בראשית כה טו) ויבא עשו מן
15 השדה והוא צוף, ובאותו היום יצא עשו לתרבות רעה וכפי
16 שיבואר בדברי הגמרא להלן. ותנא בברייתא, שבאותו היום נפטר
17 אברהם אבינו, ועשה יעקב אבינו לשל עושים של לנחם את
18 יצחק אביו, כפי המנהג שבני ביתו של האבל מכינים עבור
19 טעורת אבלים. ונמצא, שלא יצא עשו לתרבות רעה עד לפטירתו
20 של אברהם.
21 מבררת הגמרא: וימא שניא של עושים - מדוע הכין יעקב תבשיל
22 של עושים ודוקא]. מבאת הגמרא: אמרי במערכא - אמרו בארץ
23 ישראל משמיה דרבה בר מרי, הטעם בזה הוא משום שהאבל
24 דומה לעדשה, מה עדשה זו אין לה פה - אין לה סדק כשאר
25 קטניות, אלא סגורה היא מכל צדדיה, אף האבל אין לו פה - שאין
26 הוא פוצה את פיו אלא יושב ודומם.
27 דבר אחר, האבל דומה לעדשה בכך, מה עדשה זו מגולגלת -
28 עגולה היא כגלגל, אף האבילות מגולגלת ומחוררת על כל פני
29 העולם, שאין אדם ניצול הימנה.
30 מבררת הגמרא: מאי בינייהו - מהו החילוק להלכה בין שני
31 טעמים אלו. מבאת הגמרא: איהו בינייהו לנחמי בביעי -
32 החילוק ביניהם הוא אם אפשר להכין ביצים לטעורת אבלים.
33 שאם הטעם בעדשה משום שאין לה פה, אף ביצה סגורה היא
34 מכל צדדיה, אך אם הטעם בעדשה שעגולה כגלגל, אין ליטול
35 לשם כך ביצה, שהרי ביצה אינה עשויה כגלגל.
36 הגמרא מפרשת את העבירות שעבר עשו באותו היום: אמר רבי
37 יוחנן, המש עבירות עבר אותו רשע (-עשו) באותו היום שמת בו
38 אברהם. נא על נערה מאורסת, והרג את הנפש, וקפד בעיקר, וקפד
39 בתחית המתים, ושמ (בידה) את הכבוד, דהיינו שביזה את
40 העבודה במשכן הנעשית על ידי הבכורים.
41 הגמרא מבאת מניין יודעים שעבר עבירות אלו: שפא על נערה
42 מאורסת יש ללמוד, דתיב הקא ויבא עשו מן השדה, ותיב התם
43 (דברים כב כו) לגבי הבא על נערה מאורסה כפי בשדה מצאה,
44 ומאחר שנקט הכתוב בשניהם לשון 'שדה' יש ללמוד שבא עשו
45 על נערה המאורסה. ושהרג את הנפש יש ללמוד, דתיב הקא
46 צוף, ותיב התם (ירמיה ד לא) אוי נא לי כי עיפה נפשי להרגים,
47 ומאחר שנקט הכתוב תיבת 'עיף' בשניהם, יש ללמוד שאף עשו

לקוטי שיחות

פרשת חוקת

כרך כג, ב

מתורגם ללשון הקודש

25 והמשמעות הפשוטה של הפסוק היא: "משם בא האשד
26 אל הבאר, כיצד, אמר הקדוש-ברוך-הוא, מי מודיע לבני
27 הנסים הללו, המשל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו,
28 לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך
29 הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים ומוליכן
30 סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה".

ב.

נס אחד או שני נסים?

31 המקור לפירוש זה, שהפסוקים רומזים לנסים אלו, הוא
32 במדרש תנחומא⁶ ובמדרש רבה⁷ במקום זה. אך יש הבדל
33 מהותי בין פירוש רש"י לבין המדרשים בתיאור הנס⁸ לגבי
34 האופן של "והרגום".

35 במדרש נאמר, שחלק מה"אוכלוסין" נכנסו למערות,
36 שהיו בהרים למעלה, וחלק מהם היו בתוך הנחל,
37 והתרחשו שני נסים: א) האוכלוסין שהיו במערות נהרגו
38 על ידי שההרים נצמדו זה לזה⁹ "ונכנסו שדים של הר זה
39 לתוך מערות"¹⁰. ב) הנס השני היה בכך ש"הבאר ירדה
40 לתוך הנחל ומתגברת שם (המים שבה) ואבדה כל
41 האוכלוסין (שבנחל) כדרך שאבד אותן הים (בקריעת ים
42 סוף)".

43 ואילו רש"י מזכיר רק נס אחד¹¹ – את הריגת
44 האמוריים שהתחבאו במערות – ומשמית את נס הבאר
45 אשר הציפה את הנחל והטביעה את האמוריים שם.

46 יש להבין: אמנם, יש לומר, שפשוטו של מקרא מחייב
47 שהיה כאן נס, ולא שני נסים,

א.

הנסים ב"נחלי ארנון"

1 כבר דובר פעמים רבות אודות הכלל שקובע רש"י
2 לגבי פירושו על התורה – "אני לא באתי אלא לפשוטו
3 של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא..."¹ – שכיון
4 שבאמצעות האגדה מתכוון רש"י ליישב את המקרא, אין
5 הוא מדייק בציטוט האגדות דוקא בלשונן², אלא מצטטן
6 לעתים קרובות בניסוח שונה המתאים יותר לתוכן פירושו.

7 דוגמא בולטת לכך אנו מוצאים בפירוש רש"י
8 בפרשתנו:

9 על המסע והחניה "ויחנו מעבר ארנון..."³ מספרת
10 התורה: "על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה
11 ואת הנחלים ארנון. ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער
12 ונשען לגבול מואב"⁴. רש"י מפרש, שבכך רומזת התורה
13 ל"נסים הגדולים" שהתרחשו בנחלי ארנון. וכפי שמפרט
14 רש"י בהרחבה רבה, שאלה היו "הרים גבוהים והנחל
15 עמוק וקצר", והדרך שבה היו ישראל צריכים ללכת עברה
16 בנחל. והאמוריים התחבאו במערות ההרים, בתכנם,
17 שכאשר יעברו ישראל "נהרגם בחצים ואבני בליסטראות".
18 אך הקדוש-ברוך-הוא עשה נס, ש"נודעזע ההר של ארץ
19 ישראל... ונתקרב לצד הר של מואב... והרגום". וזוהי
20 המשמעות של "אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב"
21 – "ההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב".

22 בהמשך לכך אומרת התורה⁵ "ומשם בארה, היא הבאר
23 אשר אמר ה' למשה אסוף את העם ואתנה להם מים".
24 רש"י מפרש, שזהו המשך לנסים שבפסוק הקודם.

(1) פרש"י בראשית ג, ח. ועוד.

(2) ובמכש"כ וק"ו שאפילו בלשון הכתוב נוהג כן (ראה לדוגמא פרש"י יתרו (כ, ח) "שמענו" – וראה מכות בסופה. ספרי תצא פ' רלג. ועוד).

(3) פרשתנו כא, יג.

(4) שם, יד-טו.

(5) שם, טז.

(6) פרשתנו כ. ב.

(7) במדב"ר פי"ט, כה.

(8) נוסף על כו"כ שינויים בלשון, – אחדים מהם נתי' לקמן סעיף ד ואילך.

(9) אבל רק ראשי ההרים, שלכן לא נהרגו אותם שבנחל (מהרז"ו לבמדב"ר שם. וראה ל' תרגום ירושלמי כאן (פסוק טו)).

(10) לשון המדרש במדב"ר שם. ועד"ו בתנחומא שם.

(11) ראה גם תיב"ע ות"י כאן. וראה גם במדב"ר סוף פרשתנו (וראה לקמן תחילת סעיף ה).

ד.

ההבדלים בין לשון רש"י והמדרש

לפי זה ניתן להבין מספר הבדלים בניסוח בין פירוש רש"י לבין דברי המדרש על הפסוק "ומשם בארה":
 (א) במדרש נאמר שכדי לפרסם את הנסים, ירדה הבאר "לאותן המערות" שבהן נהרגו האמוריים. ואילו רש"י אומר שהבאר "ירדה לתוך הנחל".
 (ב) במדרש נאמר "והוציאה גולגליות וזרועות ורגלים שאין להם חקר". ואילו רש"י אומר שהבאר "העלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים".
 - את לשון רש"י האומר "זרועות ואיברים" ולא "גולגליות וזרועות ורגלים" כנאמר במדרש - ומצד שני לשון רש"י "איברים" כולל גם את הזרועות, ומדוע הוא מזכיר את ה"זרועות", בנפרד -
 - ניתן להסביר: הקדוש-ברוך-הוא רצה להראות לישראל שלא רק שהם נצלו מאוייבים סתם, אלא גם מאיזה סוג אוייבים הוא הצילם - מצבא של גבורים. ולכן הוא הראה להם באמצעות הבאר את הזרועות, שבהן ניכרת גבורתו של האדם.
 אך אילו היה הקב"ה מראה להם זאת באופן שהבאר היתה מעלה רק את זרועות ההרוגים והיתה משאירה את האיברים האחרים, הרי היה זה נס בתוך נס, ללא תועלת ומטרה, ניסא למגנא¹⁵ - ולכן לא העלתה הבאר רק את הזרועות, אלא את כל האיברים - כולל גולגלות ורגלים.
 רש"י משמיט את המילים - "שאינן להם חקר" כי אין לכך רמז בפשוטו של מקרא. ויותר מכך - חידוש גדול כל כך צריך היה לפחות להירמז בפסוק, לפי דרך הפשט.
 אך אין מובן: מדוע מוסיף רש"י על המדרש את "דם ההרוגים"? דם - מאן דכר שמיה¹⁶!
 אלא, רש"י ממשיך בשיטתו: הרי רש"י מבאר, כדלעיל, ש"ואשד הנחלים" הוא שפך הדם שנכנס לנחל. ולכן, כאשר אומר הפסוק "ומשם בארה" הכוונה היא - "משם (מהנחל) בא האשד (שפך הדם) אל הבאר" - רש"י

1 אך בכל זאת רש"י עצמו מפרש, שלפי הפשט משווה
 2 כאן הפסוק את נסי נחלי ארנון לנסים בים סוף, כפי שהוא
 3 מבאר את המילים "את והב בסופה ואת הנחלים ארנון":
 4 "אשר יחב להם והרבה נסים בים סוף .. נשם שמספרים
 5 בנסי ים סוף, כך יש לספר בנסי נחלי ארנון"¹² - ואם כך,
 6 פשוטו של מקרא מתאים לדברי המדרש שגם בנחל נעשה
 7 על ידי הבאר נס "כדרך שאבד אותן הים"?
 8 יותר מכך: בהמשך מספרת התורה שישראל אמרו
 9 שירה, ותוכן השירה קשור רק לבאר. לפי המדרש, שהבאר
 10 עצמה הטביעה את האמוריים (חלקם), מובן מדוע שירת
 11 ישראל היא על הבאר, אך לפי רש"י יוצא, שעל עצם הנס
 12 שבאמצעותו נצלו ישראל מן האמוריים, הם לא אמרו
 13 שירה, ושירתם היתה רק על ענין הטפל לנס - שהבאר
 14 הודיעה לישראל על הנס?

ג.

"אשד" - שפך דם האמוריים

15 לפי האמור לעיל, שרש"י מביא רק אגדות המיישבות
 16 את דברי המקרא, מובן הדבר:
 17 בהמשך הפסוק "ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער
 18 ונשען לגבול מואב" נרמז רק הנס של "ההר נטה ממקומו
 19 ונתקרב לצד גבול מואב", אך אין כאן רמז על הנס שמי
 20 הבאר הטביעה את האמוריים בנחל¹³. ואין לומר שגם זה
 21 נרמז במילים "ואשד הנחלים", כי מלשון הפסוק מוכח
 22 ש"אשד (שפך) הנחלים" היה תוצאה של "אשר נטה...".
 23 לפיכך מסביר רש"י, שהמשמעות של "אשד הנחלים" היא
 24 "שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים
 25 שם", במערות שבהרים - כאשר "ההר נטה ממקומו
 26 ונתקרב לצד גבול מואב" והרג את האמוריים שבמערות
 27 נוצר ה"שפך" מדמם אשר נשפך לנחל.
 28 לעומת זאת לפי המדרש, אשר אינו צמוד כל כך
 29 ללשון הפסוק, הרי כיון שהתורה משווה את הנסים
 30 שבנחלי ארנון לנסים בים סוף, מוסבר במדרש¹⁴, שגם
 31 בנחל התרחש נס בדומה לנס בים סוף, למרות שהפסוק
 32 אינו רומז לנס זה.

הערה (24):

(13) וצ"ע לשון רש"י כמ"פ "נסים" "נסי" - ל' רבים.
 (14) ראה לשון המדרש שבהערה 10: לכך הקיש (הכתוב) את והב בסופה לנחלי ארנון.
 (15) ראה לקר"ש [המתורגם] ח"ו ע' 53. וש"נ.
 (16) אבל להעיר מרד"ל לבמדב"ר שם ס"ק סג.

(12) ועד"ז הוא בת"א ותרגום ירושלמי כאן - אבל בתיב"ע מפרש ע"ד הש"ס ברכות נד, סע"א ואילך (הובא לקמן בפנים ס"ה). וראה חדא"ג מהרש"א שם. צל"ח (ענף יוסף ל"ע"י) שם ונלביאורו, שלדעת הת"א היו מותרין המצורעין ליכנס למחנה בשעת הילוך מסעות - יומתק (גם ע"ד ההלכה) הא שרש"י (בפי' עה"ת) פי' כהת"א, כי מפרש"י נשא (ה, ב) מוכח שגם רש"י ס"ל כן (ראה לקר"ש [המתורגם] ח"י"ח ע' 147

29 (א מטרת המשל היא להגדיר את הבלתי מובן מן
30 הנמשל. אך בעניננו אין חסר דבר בהבנת הנמשל. הסיבה
31 לכך שהקדוש-ברוך-הוא מודיע לישראל אודות הנסים
32 שעשה להם מובנת ביותר ובפשוטות²¹ ואינה דורשת ביאור.
33 ובכלל, מה מוסיף המשל שמביא רש"י לענין זה?

34 (ב אפילו בן חמש למקרא מבין שהקדוש-ברוך-הוא
35 אינו מחולל נס לחנם¹⁵, ויש צורך בסיבה מיוחדת כדי
36 שהקדוש-ברוך-הוא ישנה את מערכות הטבע. ומדוע,
37 איפוא, מסביר רש"י שכדי להודיע על הנס חולל הקדוש-
38 ברוך-הוא נס מיוחד - "מוליכתן סביב המחנה" - ואינו
39 מסביר כמדרש, שהיהודים גילו זאת בעצמם בדרך
40 הטבע²², כדלעיל?

ו.

"נתת פת לתינוק הודיע לאמו"

41 בעצם המשל שרש"י מביא "נתת פת לתינוק הודיע
42 לאמו" - לא מובן:

43 לכאורה, אין המשל דומה לנמשל: במשל אין ההודעה
44 נמסרת לתינוק, אלא "לאמו", ואילו בנמשל הודיע הקדוש-
45 ברוך-הוא על הנס לישראל, לתינוק שבמשל. וכן: מהי
46 המשמעות בבחירת הדוגמא של "נתת פת", והרי, אדרבה:
47 "פת" זהו דבר הכרחי, ואילו הנמשל "מי מודיע לבני
48 תנאים הללו" מדגיש דבר שאינו הכרחי, אלא פעולה
49 הנעשית עקב חיבה יתירה וכו'.

50 התמיהה אף גדולה יותר: המקור למשל זה הוא
51 בגמרא²³, ששם כתובה ההוראה: הנותן פת לתינוק צריך
52 להודיע לאמו²⁴. דין זה מופיע כהמשך²⁵ לדין: הנותן
53 מתנה לחבירו צריך להודיעו. ולכאורה, דוקא הלכה זו של
54 "לחבירו" מתאימה יותר לעניננו: (א) כאן מדובר אודות
55 "מתנה"²⁶ סתם, ולא "פת" שהיא הכרחית. (ב) ההודעה
56 נמסרת כאן למקבל המתנה עצמו, ולא "לאמו" -

1 אינו יכול לומר כבמדרש, שהבאר נכנסה למערות - כי
2 בפשוטו של מקרא נאמר שה"אשד" היה בתוך הנחל.
3 ולפיכך צריך רש"י לומר "והבאר ירדה לתוך הנחל".

4 ולכן מוסיף רש"י "ודם ההרוגים", ואדרבה: הוא כותב
5 זאת בהתחלה, כי הפסוק מדבר אודות "שפך הנחלים",
6 המשמעות הפשוטה של "אשד", וזה ייתכן דוקא כאשר
7 יש דם, דבר שנשפך - "שנשפך דם אמוריים" - בעוד
8 אשר לגבי זרועות ואיברים בלבד לא ייתכן מושג של
9 "שפך" -

10 אלא שב"אשד" של "דם ההרוגים" היו גם "זרועות
11 ואיברים"¹⁷.

ה.

מדוע מוסיף רש"י משל?

12 אך יש להבין: בפירוש רש"י על "ומשם בארה" יש
13 עוד שני שינויים מהותיים נוספים לעומת דברי המדרש:

14 (א) רש"י מוסיף בפירושו "המשל אומר נתת פת לתינוק
15 הודיע לאמו". אמנם, המשל לקוח ממקום אחר במדרש¹⁸,
16 ששם מובא הסיפור בקצרה, אך במקום זה במדרש, שבו
17 מסופר הפירוש שרש"י מביא בפירושו כאן, אין המשל
18 מוזכר¹⁹.

19 (ב) במדרש כאן¹⁰ נאמר, שלישראל נודע על הנס כאשר
20 "חזרו לבקש את הבאר וראו אותה שהיא יוצאה... מתוך
21 הנחל ומוציאה איברים איברים". ובגמרא²⁰ נאמר שראו
22 זאת שני מצורעים אשר שהו מזוין למחנה. ואילו רש"י
23 מנסה מדברי המדרש והגמרא ואומר שהבאר עצמה
24 הודיעה זאת כלום על ידי שהיתה "מוליכתן סביב המחנה
25 וישראל ראו ואמרו שירה".

26 מהו ההכרח לשני שינויים אלו לפי פשוטו של מקרא?
27 והרי, לכאורה, אדרבה: מתאים יותר לפי הפשט שרש"י
28 יאמר כדברי המדרש בשני פרטים אלו:

(22) ובבבבבב"ר שבהערה 18 משמע שישראל לא חזרו לבקש הבאר, כ"א ראו האשד כשעברו הנחל דרך הילוכם. ולהעיר מס"א בפרש"י כאן (סד"ה ואשד). אבל בכל אופן אינו מתאים עם המפורש בפרש"י בד"ה ומשם בארה שהבאר "מוליכתן סביב המחנה".

(23) שבת שם.

(24) ולהעיר שבדפוס שני דרש"י וכמה כת"י רש"י שתח"י הלשון הוא "הנותן כו' צריך כו'" (ע"ד ל' הש"ס), ולא "נתת כו' הודיע כו'" (כבבבבב"ר שבהערה 18).

(25) ראה שבת שם: מנאן כו'.

(26) וראה שם תוד"ה הנותן מתנה, שזהו במתנה שנותן לו ע"י אהבה.

(17) ולכן לא כתב רש"י זה לעיל בד"ה ואשד הנחלים, כי שם מוכח רק שהי' שפך (של טס), משא"כ כאן שהבאר הודיעה הנסים צ"ל שבשפך זה היו גם זרועות ואיברים.

(18) במבבב"ר סוף פרשתנו. והוא ע"פ ש"ס שבת י, ב. וראה לקמן בפנים סעיף ו.

(19) להעיר שבדפוס ראשון דרש"י לא הובא המשל. אבל נמצא בדפוס שני דרש"י, ברוב כת"י רש"י שתח"י ובדפוסים שלפנינו.

(20) ברכות שם. וראה לעיל הערה 12. - ביאור גמ' זו ע"ד הקבלה ראה תורת לוי' ע' שג.

(21) להעיר על ההדגשה דפוסים הנס - בכוכ"כ כתובים בנוגע להנמים במצרים (לדוגמא וראו ז, י. יז. שם ח, ו. שם ט, יד. כט. ר"פ בא).

33 יש לומר שההוכחה לכך שהתורה משווה נסים אלו
34 לנסי הים איננה דוקא מהביטוי "סופה", הדומה ללשון "ים
35 סוף" - כי הסבר זה רחוק מדרך הפשט - אלא מתוכן
36 הסיפור באופן כללי: כיון שמסופר שישראל אמרו שירה
37 דוקא כאן, הכרחי לומר שהנסים כאן היו "כשם" - בדומה
38 לנסים של ים סוף, אשר "אז ישיר".

39 ומסיבה זו מסביר רש"י שהפסוק עצמו רומז למהותם
40 של הנסים, כי בפסוק מסופר שישראל אמרו שירה, ולכן
41 מסתבר שהפסוק אומר גם, ולפחות ברמז, מדוע דוקא כאן
42 אמרו שירה.

ה.

"ה' ילחם לכם..."

43 מהו היתרון והמעלה של הנסים בקריעת ים סוף
44 בהשוואה לנסים האחרים, שדוקא אז אמרו שירה?

45 אין לומר שזאת משום שנס קריעת ים סוף הציל את
46 בני ישראל מסכנת נפשות³³ - כי גם בנסים האחרים ארע
47 כך, ובענינו: המן ובארה של מרים הצילו את בני ישראל
48 מסכנת רעב וצמא במדבר.

49 וכן - אין לומר שזאת מפני שנס קריעת ים סוף היה
50 לגמרי מעל לטבע, שהרי גם המן ובארה של מרים לא היו
51 בגדר הטבע, ואדרבה: דוקא הם נמשכו במשך קרוב
52 לארבעים שנה.

53 אלא, החידוש המיוחד בכך היה, כנאמר בפסוק³⁴ "ה'
54 ילחם לכם ואתם תחרישון": במקרים אחרים³⁵, כאשר היו
55 ישראל בסכנה מצד האומות, התרחש נס הישועה וההצלה
56 באופן שישראל נלחמו בהם והקדוש־ברוך־הוא הוביל
57 לנצחונם של ישראל עד כדי נצחון באופן נסי.

58 אך בקריעת ים סוף היו ישראל באופן של "תחרישון"
59 - הם לא עשו דבר כדי להנצל מן המצרים. הקדוש־ברוך־
60 הוא בעצמו והוא בלבד "ילחם" נגד המצרים.

61 וענין זה, שהקדוש־ברוך־הוא עשה הכל במקום ישראל
62 - "ה' ילחם לכם" - מראה על חיבה יתירה, שלא זו בלבד
63 שהקדוש־ברוך־הוא מציל את ישראל מסכנה, אלא הוא אף

1 ואילו רש"י מביא דוקא את המשל של "נתת פת
2 לתינוק הודיע לאמו"?!

ז.

שירה - בקריעת ים סוף ובנחלי ארנון

3 כדי להבין זאת יש לבאר תחילה תמיהה כללית על
4 פירוש רש"י, המסביר, שבמילים "ואשר הנחלים אשר
5 נטה... ומשם בארה..." נרמזים פרטי הנסים שהראה
6 הקדוש־ברוך־הוא בנחלי ארנון. והרי, לכאורה, פירוש זה,
7 שמשמעות המילים "אשר נטה..." היא שההר זו ונתקרב עד
8 "גבול מואב", הוא רחוק מן הפשט. ואכן רואים, שמספר
9 פשטנים²⁷ מפרשים שהמילים "אשר נטה..." אמורות לגבי
10 הנחל או ישראל²⁸ ומצינות את המקומות שבהם היה
11 הנחל, או ישראל, וכוונת המילים "ומשם בארה" היא
12 לנסיעת בני ישראל ל"בארה", בהמשך למסעות הקודמים
13 המוזכרים²⁹, או שהנחל נטה משם עד "בארה" - מקום
14 הבאר³⁰.

15 מדוע אין רש"י מסביר כפשטנים אלה, אלא כמדרש?
16 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

17 בפירושו לפסוקים כאן מתכוון רש"י להשיב לשאלה
18 כללית על הסיפור הכתוב בתורה: בחומש מסופר על נסים
19 רבים שעשה הקב"ה לישראל למען הצלתם, וביניהם נסים
20 שהיו מחוץ לגבולות הטבע לגמרי. אך למרות זאת לא
21 מצינו שישראל אמרו על כך שירה - חוץ מקריעת ים סוף
22 ופרשתנו (בודאי הודו בני ישראל לקדוש־ברוך־הוא
23 ושבחוחו גם על הנסים האחרים³¹, אך התורה אינה
24 מזכירה זאת).

25 וצריך להבין - במה שונים שני הנסים הללו, שדוקא
26 בהם אמרו ישראל שירה³²?

27 מכך לומד רש"י, שלפי זה הכרחי לומר, שבנחל ארנון
28 התרחשו נסים גדולים ומיוחדים הדומים לקריעת ים סוף,
29 כפי שרש"י מבאר ומדגיש זאת בפירושו על המילים "את
30 והב בסופה" ו"ואת הנחלים ארנון" - "כשם שמספרים
31 בנסי ים סוף כ... בנסי נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים
32 גדולים".

(27) ראה רמב"ן, אברבנאל, ספורנו, רבותינו בעה"ת. ועוד.

(28) ראה ראב"ע כאן, וראה גם חזקוני.

(29) ראב"ע, רמב"ן, אברבנאל. וראה גם חזקוני.

(30) ספורנו. וראה רבותינו בעה"ת.

(31) במכש"כ וק"ו ממצות הודית ביכורים (רש"י ד"ה ואמרת אליו -

תבוא כו, ג) אף ששם מדובר (בעיקר) ע"ד "טובה" שבדרך הטבע.

(32) ראה יל"ש פרשתנו עה"פ עלי באר: מה ראו לומר שירה על

הבאר ולא אמרו שירה על המן. וראה גם אברבנאל ואוה"ח כאן. ועוד.

(33) ראה מגילה יד, א. ולהעיר מפרש"י שם ד"ה מעבודת. פרש"י

ס"פ שלח (מר"מ הירשן).

(34) בשלח יד, יד.

(35) ראה לדוגמא: בשלח יז, ח ואילך. פרשתנו שם, א ואילך. לקמן

פסוק כא ואילך.

28 ואילו בענינו ניתנה כל העזרה והישועה שלא
29 באמצעות משה רבינו⁴², אלא באופן של "ה' ילחם לכם
30 ואתם תחרישון" לגמרי, וכדלעיל, אף יותר מקריעת ים
31 סוף, ששם ידעו על הסכנה, וכן – משה התפלל לקדוש
32 ברוך-הוא⁴³. ה"פת" לא ניתנה באמצעות "אמו".
33 לפי זה יש לומר, שהנמשל של "הודיע לאמו" הוא:
34 ה"באר" שספקה לישראל מים במדבר, צורך הכרחי, דומה
35 ל"אם"⁴⁴, המספקת לילדיה את צרכיהם. וכאשר גרם
36 הקדוש-ברוך-הוא ל"בא האשד אל הבאר", התבצע הענין
37 של "הודיע לאמו"⁴⁵.

38 בכך מובן גם השינוי השני שבדברי רש"י לעומת
39 המדרש והגמרא (כמובא לעיל בסעיף ה) – שהבאר
40 "מוליכתן סביב המחנה":

41 אחת המטרות של "נתת... הודיע לאמו" היא שבסופו
42 של דבר תודיע האם ותסביר לתינוק את הטובה שקבל
43 מנותן ה"פת". וכך בענינו: מצד ההוראה "נתת... הודיע
44 לאמו" מובן, שהבאר עצמה הלכה להודיע לישראל אודות
45 הנס,

46 ואילו לפי המדרש והגמרא, הרי לא הבאר עצמה
47 הודיעה לישראל על הנס, אלא ישראל, בחפשמ את הבאר,
48 ראו את הנסים באמצעות הבאר.

י.

ישראל ראו את הנס

49 ועוד יש לומר, לגבי השינוי השני בפירוש רש"י, שלפי
50 האמור לעיל, שכוונת פירושי רש"י היא להסביר מה כאן
51 יוצא מן הכלל לעומת כל הנסים, אשר משום כך אמרו
52 ישראל שירה:

53 על "אז ישיר משה"⁴⁶ מפרש רש"י: "אז כשראה הנס
54 עלה בלבו שישיר שירה". מלשון רש"י מובן, שאמירת

1 חוסך מהם לעשות דבר מה לשם כך, ולכן דוקא נס זה
2 הביא את ישראל לאמירת שירה.

3 וזהו החידוש גם בנס שהתרחש בנחלי ארנון: גם
4 כאן³⁶ היתה הצלת בני ישראל באופן של "ה' ילחם לכם
5 ואתם תחרישון"³⁷, ולכן גם נס זה עורר את ישראל
6 לאמירת שירה³⁸.

ט.

"אמו" – משה רבינו

7 לפי זה ניתן להבין גם מדוע מוסיף רש"י את המשל
8 "נתת פת לתינוק הודיע לאמו":

9 רש"י מדגיש את היחודיות של הנסים בנחלי ארנון
10 לעומת הנסים האחרים, ויש לומר שבפרט הבא – אף
11 לעומת נס קריעת ים סוף: בנסים אלו אמר הקדוש-ברוך-
12 הוא "ו³⁹ מודיע לבני הנסים הללו": הענין שרק "ה'
13 ילחם לכם" היה מודגש כאן עד כדי כך שישראל אף לא
14 ידעו, לא אודות הסכנה ולא אודות ההצלה!

15 וזוהי המשמעות של "נתת פת לתינוק הודיע לאמו"
16 והחידוש שבו לעומת "הנותן מתנה לחבירו צריך
17 להודיעו": "פת" אינה מתנה סתם, אלא ענין הכרחי,
18 כדלעיל. וזוהי גם המשמעות של "הודיע לאמו": באופן
19 כללי, תפקידה של האם לתת לתינוק את כל צרכיו.
20 ולפיכך, כאשר מישהו אחר "מחליף" את האם ונותן
21 לתינוק "פת" – צריך להודיע לאמו.

22 וכך בענינו: מדובר כאן על ענין הכרחי ביותר, בדומה
23 ל"פת" – להציל את ישראל מסכנה כללית וגדולה⁴⁰, אשר
24 באופן כללי, עסק בכך משה רבינו – "אמו" – הרועה
25 הנאמן אשר דאג לישראל לכל צרכיהם⁴¹. כפי שרואים,
26 שתמיד כאשר חסר לישראל דבר מה, או בהמצאם בצרה,
27 התמסר לכך משה רבינו, או התפלל לקדוש-ברוך-הוא.

(36) ראה לקמן ד"ל רכאן זהו יותר מבק"ס.

(37) להעיר מל' היל"ש פרשתנו ע"פ על כן יאמר בספר מלחמות
ה': אתם עסקתם בספר ואני נלחם על ידיכם.

(38) ראה בחיי כאן: וישראל רואים .. (ו)אין הקב"ה נלחם בשבילי ..
והם אין יודעים בזה כלום עד שהבאר הזה הודיעם ומיד אמרו שירה.

(39) עפ"ז יומתק מה ששינה רש"י מל' המדרש, ובמקום "הריני
מודיע" כותב "מי מודיע".

(40) וכמו שביאר רש"י לעיל בד"ה ואשר הנחלים (ולכן מוכרחות
ומיוסדת בפנש"מ האריכות): ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים
סמוכים כו' (וא"ל לנוס כו').

(41) ראה לעיל – בהעלותך (יא, יב) האנכי הריתי גו' ילדתיה גו'
(בדוגמת אט).

(42) עפ"ז יומתק (ע"פ פרש"י בפש"מ) מה שבשירה זו נאמר "אז

ישיר ישראל", ולא כבשירת הים "אז ישיר משה ובני" – כי כאן לא הי'
חילוק בין משה לכל ישראל (ולהעיר מפרש"י לקמן פסוק כ ד"ה
במחוקק: ולמה לא נזכר כו').

(43) רש"י בשלח יד, טו. – וגם עצם הנס בא ע"י "ואתה הרם את
מטך גו'" (שם, טז. וראה גם שם, כא; כו').

(44) ראה גם משכיל לדוד כאן (ע"ד הקבלה).

(45) גם יש לומר שהנמשל של אמו הוא משה. כי כשישראל ראו את
הדם ואת הזרועות לא ידעו מה זה וכמובן בפשטות, כשאייר דבר אי
מובן שאלו את משה (ע"ד כמן – בשלח טז, טו. טז, כג) – וא"ל משה:
הוא גו' והוא הסביר להם שזו ההרים כו' (ועפ"ז מתורץ לשון הכתוב
ה"הא הבאר גו' למשה אסוף את העם גו', דמאי קמ"ל בהאריכות? ומאי
שייך לכאן?).

(46) בשלח טו, א.

8 הללו", היתה בהמשך לכללות הנס: הבאר, באותה
 9 "הליכה" של "ומשמם בארה" הסתובבה סביב המחנה
 10 באופן נסי, כך שכל ישראל ראו שהקדוש-ברוך-הוא מודיע
 11 על "הנסים הללו".
 12 יוצא, שישראל ראו את הנס⁴⁹, וכיון ש"וישראל ראו
 13 (לפיכך) ואמרו⁵⁰ שירה: עלי באר⁵¹, מתוך הנחל והעלי
 14 מה שאת מעלה".
 (משיחה ש"פ חוקת ובלק תשל"ח)

1 השירה נובעת מ"ראה הנס": כאשר רואים נס מתעוררים
 2 לאמירת שירה⁴⁷.
 3 ומסיבה זו מסביר רש"י, שכך היה גם בענייננו⁴⁸: גם
 4 מציאת הבאר על ידי ישראל לא היתה באופן טבעי, שאז
 5 לא "ראה הנס": הם לא ראו את הנס עצמו, אלא את
 6 תוצאות הנס.
 7 לכן מפרש רש"י, שההודעה לישראל על "הנסים

(50) ומתוך ע"פ כפל (ואריכות) לשון רש"י: ראו ואמרו – בדוגמא
 ללשונו בבשלה שם.
 (51) ו"ל שאיזו ד"ה חדש בפרש"י, כ"א המשך לפירוש הקודם
 (להדיגש ששירתם היתה על מה שראו כו', כנ"ל הערה 49). וכדמוכח
 מהמשך לשון רש"י "ומנין שהבאר הוריעה כו'", שאינו שייך להשירה
 "עלי באר כו'".

(47) להעיר בראב"ע בשלח (יד, כט. וראה ראב"ע ורמב"ן שם טו,
 ט) שבנ"י היו משוררים בעודם הולכים ביבשה בתוך הים.
 (48) ובפרט שרש"י בבשלה שם מביא ג"כ משירת הבאר.
 (49) ע"פ מתוך ג"כ אמרם שירה על הבאר, ולא על כללות ההצלה
 (ראה לעיל סעיף ב) – כי ראייתם ("ראו ואמרו כו'") היתה רק בנס הבאר
 – "עלי באר .. והעלי כו'".

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום רביעי עמוד ב

35 כי ירא אלהים אתה, שאין הכתוב משבחו אלא ביראת אלהים,
 36 ואילו באיוב כתיב איש תם וישר ירא אלהים [וכר מרע].
 37 מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת הכתוב 'ישר מרע'. אמר רב אבא
 38 בר שמואל, איוב ותרין כממוני היה, מנהגו של עולם הוא שאדם
 39 שנחייב לפועל תשלום של חצי פרוטה עבור מלאכה מועטת
 40 שעשה לו, נותן עבורו חצי פרוטה לחנוני, דהיינו, הוא קונה אצל
 41 החנוני ככר או ביצים בשווי פרוטה, וחולק אותם עם הפועל. אבל
 42 איוב ויתרה משלו – היה מוותר משלו את כל הפרוטה לפועל,
 43 ולא היה מצמצם ליתן לו בשווי חצי פרוטה בלבד.
 44 'וענין השמן את ה' ויאמר, התנסם ירא איוב אלהים, הלא אתה ספק
 45 בעדו ובעד ביתו וגו', מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרוץ בארץ' (איוב א
 46). כלומר, האם בחינם ירא איוב מאלהים, בלא שקדם לו שכר על
 47 כך, הלא אתה מגן בעדו ובעד ביתו, ומברך את מעשי ידיו ואת
 48 מקנהו.
 49 מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת הכתוב 'מעשה ידיו ברכת'. אמר
 50 רבי שמואל בר רב יצחק, שהיה כל אדם הנוטל פרוטה מאיוב
 51 מתברך, מאחר שהיתה הברכה שרויה בכל מעשה ידיו ונכסיו.
 52 ומאי כוונת הכתוב 'מקנהו פרוץ בארץ'. אמר רבי יוסי בר חנינא,
 53 מקנהו – צאנו ובקרן של איוב פרוץ את גדרו ומנהגו של עולם,
 54 שהרי מנהגו של עולם הוא שהזאבים הורגים את העזים, ואילו
 55 במקנהו של איוב היו העזים הורגים את הזאבים.
 56 'ואולם שלח נא ידך ונע ככל אשר לו, אם לא על פניך וברכך' (שם)
 57 (א). כלומר, נסה נא אותו על ידי שתגע בבני ביתו ובעושרו
 58 לאבדם ממנו, וראה אם לא יקלל ויגדף כלפי מעלה, בעבור
 59 הכעס שאתה כועס עליו.
 60 'ויאמר ה' אל השמן, הנה כל אשר לו בידך, רק אליו אל תשלח ידך'
 61 (גו' שם יב). דהיינו, רשאי אתה לפגוע בבני ביתו ובנכסיו על מנת
 62 לנסותו, אך אינך רשאי לפגוע בגופו ולהכותו.
 63 'ויהי היום, ובניו ובנותיו אוכלים ושותים ויון בבית אחיהם הנכבד,
 64 ומלאך בא אל איוב ויאמר, הֲבֵקֵר הִיו חֲרָשׁוֹת וְגו' וְהִאֲתַנּוֹת רֵעוֹת
 65 עַל יְדֵיהֶם' (שם יג-יד).
 66 מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת הכתוב שהבקר היו חרשות
 67 והאתונות היו רעות על ידיהם. אמר רבי יוחנן, פסוק זה מלמד
 68 שהשעמיו הקדוש ברוך הוא לאיוב בעולם הזה

1 זאת הכתוב 'הבל תהבלו', ובהכרח שהוא לשון ראיית נשים,
 2 ושטופים בזימה הוד.
 3 הגמרא מביאה מימרא לגבי דור השופטים: ואמר רבי יוחנן, מאי
 4 דקתיב – מה היא כוונת הכתוב (רות א א) 'ויהי בימי שפט השופטים',
 5 הכתוב לומר שהיה זה יור ששופט את שופטיו, שמאחר
 6 והשופטים עצמם מקולקלים היו, היה לנשפטים פתחון פה להוכיח
 7 את שופטיהם. שאם היה השופט אומר לו לאדם הנשפט לפניו מול
 8 קִרְסָם מִבֵּין (ענין) [שיניך], דהיינו, פרוש מעבירה קלה שבידך
 9 שהיא קטנה כקיסם, היה הנשפט אומר לו לשופט, מול אתה
 10 תחילה קורה מִבֵּין עֵינֶיךָ, דהיינו, פרוש מעבירה חמורה שבידך
 11 שהיא גדולה כקורה. ואם אמר לו השופט לנשפט 'כִּסְפֶךָ הִיא
 12 לְמִינִים' – במטבעות הכסף שבידך יש תערובת של נחושת, אָמַר לו
 13 הנשפט לשופט, שפוט עצמך תחילה, שהרי 'סְבָאָךָ מְהוּל בְּמִינִים' –
 14 היין שאתה מוכר מעורב הוא במים.
 15 הגמרא מביאה מימרא לגבי מלכת שבא: אמר רבי שמואל בר
 16 נחמני אמר רבי יוחנן, כל האומר שמלכת שבא שהיתה בזמן שלמה
 17 המלך אשה היתה, אינו אלא מוצה, אלא מאי מלכת שבא, מלכותא
 18 דשבא – כך היה שם אותה המלכות.
 19 עתה מפרשת הגמרא את מעשה איוב לפי סדר הפסוקים: 'ויהי
 20 היום ויבאו בני האלהים להתייצב על ה' ויבא גם השמן בתוכם' (איוב
 21 א ט). אותו היום ראש השנה היה, שבו העולם נידון, ובאו
 22 המלאכים להתייצב לפני ה' כדי ללמד זכות על בני האדם, ובא
 23 השמן עמם כדי לקטרטג וללמד חובה. ויאמר ה' אל השמן מאין
 24 הבא, וענין השמן וגו' משוט בארץ ומתהלהך ב'ה' (שם ז). אמר השמן
 25 לפניו, רבונו של עולם, שפתי ו-שטותניו ככל העולם כולו, ולא
 26 מצאתי מאמן עבדך אברהם, שפתי לו (בראשית יג ז) 'קום תהלהך
 27 בארץ לארצה ולרעהה כי לך אתנננה', ואפילו הכי בשעה שלא
 28 מצא מקום לקבור את שרה אשתו [עד ששקנה חלקת שדה בארבע
 29 מאות שקל כסף] מידי עפרון, לא תרהר אחר מודותיך.
 30 'ויאמר ה' אל השמן, השמת לבך אל עבדי איוב, כי אין כמוהו בארץ
 31 וגו', איש תם וישר, ירא אלהים וישר מרע' (איוב א ח).
 32 אמר רבי יוחנן, גדול השבח הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר
 33 באברהם אבינו. דאלו באברהם כתיב (בראשית כב י) 'כי עתה ידעתי

ילקוט לוי יצחק על התורה

יסורו ממנו, רומזים על המולות נצר חסד ונקה שמהם יונקים אבא⁷ ואמא, ויחוד או"א הוא תדירי, ויחודם תלוי

והכפורת הוא מחיצת יסוד אימא המלביש ליסוד אבא כמ"ש באוצ"ח ע"פ טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת (משלי כ"ז ה') שבחי' חסדים המכוסים ביסוד אימא נק' אהבה מסותרת והוא בחי' אהבה רבה שלמעלה מהשכל שעוברת דרך מעביר ע"י השכל ומתלבשת בו. ושני הכרובים כרוב א' מקצה מזה וכרוב א' מקצה מזה (שמות כ"ה י"ט) הם בחי' זו"נ כי זו"א הוא סוף עולמות הא"ס והוא מקצה מזה ונוק' היא מקור הנבראים ושורשם ונק' אימא תתאה והוא מקצה מזה . . והכרובים יוצאים מן הכפרת בחי' יסוד אימא שנעשה כתר לזו"נ והוא בחי' סוכ"ע שכולל שניהם בשוה עיי"ש.

6 המולות נצר חסד ונקה. פירושי: בפרי עין חיים שער הסליחות פרק ד, מבואר איך הוא הסדר דה"ג מדות הרחמים [כי תשא לד, ו], והם: (א) "אל", (ב) "רחום", (ג) "וחנון", (ד) "אריך", (ה) "אפים", (ו) "ורב חסד", (ז) "ואמת", (ח) "נצר חסד", (ט) "לאלפים", (י) "נושא עון", (יא) "ופשע", (יב) "וחטאה", (יג) "ונקה". ראה הטבלא לקמן סימן צא.

ומבאר שם, דבהפנים ושערות הזקן – הדיקנא – יש י"ג חלקים, הנקראים י"ג תיקוני דיקנא, והם כנגד הי"ג מדות הרחמים, וחלק הזקן מהפה ולמטה (דהוא כללות עובי הזקן ועיקר הזקן הנמשך למטה) והם שערות על גבי שערות עבות מאוד, הנה החלק הנראה בחוץ – חלק המגולה – הוא תיקון "נצר חסד", והחלק המכוסה שהוא נגד הגרון (החלק היותר פנימי – היינו עובי הזקן ועיקר הזקן – לצד הגרון) הוא תיקון "ונקה".

והם כנגד חכמה ובינה – אב ואם.

החלק המגולה "אבא" הוא מזל "נוצר חסד".

והחלק המכוסה "אמא" הוא מזל "ונקה".

ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קצה. חלק ב סימן קנו. קנה. חלק ג סימן קלו. חלק ד קכט. חלק ה סי' קה. מכתבי החתונה מכתב ו (ע' קסג), ובמילואים לשם אות לו.

ראה גם שם חלק ה סימן כג. סא. צב. לקוט לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רעט וזו תמצית לשונו: השערות עצמן הן בחי' בינה, וכשמאיר גם הפנימיות שבתוך השערות הוא בחי' חכמה, כי בינה מושפעת מהשערות עצמן, ואבא מושפע מהפנימיות שבתוך השערות כמ"ש ברמ"ז פ' אמור והובא בלקוטי תורה [עקב יד, א] בד"ה ויאכילך את המן. עיי"ש.

7 יונקים אבא ואמא: ראה ספר המאמרים ה'תרע"ח עמוד שצ וז"ל: יש לבינה מקור מיוחד כמו לחכמה כו' . . והן ב' מזלות דונוצר ונקה שהן מזל עליון ומזל התחתון . . דונוצר הו"ע העכבה וצמצום וכנ"ל דונוצר הוא אותיות צנור כו', גם דונוצר הוא ל' שמירה והמתנה וכמו ואביו שמר את הדבר כמו"כ ונוצר הוא השמירה בבחי' המתנה ועכבה

שמות כה, מז - ונתת אל הארץ את העדת אשר אתן אריך.

יז - ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי רחבה.

ב

ביאור תוכן ענינים של א) "הארון והלוחות", ב) "הכפרת", ג) "הכרובים", ד) "הבדים".

בקודש הקדשים' היו הארון והלוחות, הוא יסוד² אבא³ עם אורותיו⁴, והכפרת יסוד⁵ אימא. והבדים שלא

1) בסימן זה יבואר:

א) מהו תוכן הענין של "הארון והלוחות"?

ב) מהו תוכן הענין של "הכפרת"?

ג) מהו תוכן הענין של "הבדים"?

ד) בהמשך לשאלה ג', מהו הטעם דהבדים "לא יסורו" מהארון?

ה) מהו תוכן הענין של הכרובים "כמעט איש ולויות" (ראה הערה 8).

ו) מהו הטעם דהכרובים היו "שווים" בקומתם?

ז) מהו הטעם דה"שני" כרובים יצאו מה"כפרת"?

ח) מהו תוכן הענין דהכרובים "סוככים" בכנפיהם על הכפורת והארון?

2) יסוד אבא: ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תש"כ עמוד עד וז"ל: יסוד הו"ע ההשפעה וכו' ויש בזה ריבוי מדרגות, בחי' יסוד זו"א המשפיע במלכות, ולמעלה יותר, בחי' יסוד אבא, שעל ידו היא ההשפעה מספירת החכמה שהיא ראשית האצילות. ולמעלה יותר בחי' יסוד אריך שהו"ע ההשפעה מבחי' הותר שלמעלה מהשתלשלות. עיי"ש.

3) הארון . . אבא: ראה אור התורה תרומה (שמות כרך ה) עמוד א'תמד וז"ל: ירושלמי פ"ו דשקלים ה"א ע"ד דר' מאיר דאמר באמה של ששה טפחים הארון עשוי ארכו של ארון חמשה עשר טפחים שנאמר אמתים וחצי ארכו כו', לפמ"ש"ל דהארון הוא יסוד אבא וחז"ב הם תרין ריעין ע"כ ארכו חמשה עשר טפחים היינו בחי' י"ה יוד חכמה ה' בינה כו' עיי"ש.

4) אורותיו: זהו הלוחות והתורה שבארון, ראה לקמן סי' טז הערות 9. 10. כמ"ש בע"ח שער הארות המוחין פ"ח. מאורי אור אות א' סעיף פח. עיי"ש.

5) ראה דרך מצותך פו, ב. וז"ל: והארון שבקדה"ק הוא בחי' כלי הלוחות הוא בחי' ג' כח"ב כי הלוחות הם מבחי' פנימי' הותר כמ"ש במצוה שע"ט ע"פ הירושלמי שהיו נקראים מכל צד לפי שכולו פנים ואין בהם מבחי' אחרים וס"ת שכתב משה שהי' מונחת בארון בחי' אור החכמה והארון הי' כלי לכ"ז.

בהמזלות, זהו שלא יסורו הבדים.

א' לשניהם. ועוד יותר שסוככים בכנפיהם על הכפרת והארוז, הוא מה ששרש זו"ן למעלה מאבא ואמא, כי אבא ואמא במזלא איתכללין, משא"כ ז"א¹⁰ בעתיקא אחיד ותליא, ומכל שכן מלכות ששרשה¹¹ ברדל"א.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שצג

ועל הכפרת הכרובים כמעד⁸ איש ולויתו הרומזים על זו"ן⁹ כמו שהם שווים בקומתם, שהכפרת, בינה, הוא כתר

כו' . . דמזל ונקה הוא בחי' התפשטות כו', והרי זהו ג"כ ההפרש בין חכ' ובינה, דחכ' הוא בחי' נקודה וכל ענינה הוא בחי' אין דוקא, ובינה הוא בחי' התפשטות והתרחבות והוא בחי' יש וכמ"ש להנחיל אהבי יש כו'. וע"כ שרש החכמה הוא ממזל עליון בחי' נוצר שהו"ע המתנה והעכבה בעצמו שכן הוא בחי' החכ' בבחי' נקודה ואין דוקא כו', ושרש הבינה הוא בחי' מזל ונקה שהוא בחי' התפשטות. עיי"ש.

ובמאמרי אדמו"ר הזקן על מאחז"ל ע' רעז (על זהר), וז"ל: שיי"ג תקוני דיקנא דא"א המה י"ג מיני המשכו' בבחי' שער' מומ"ס דא"א ממותרי המוחי' לאחר חפיית קרומא כו' וממז"ל הח' שהוא נוצר חס"ד יומשך יניקה לכח המשכיל הנק' ראשי"ת, כי מ"ס כלול מיי"ס ואנשי האדרא רבא השיגו בדרך פרט כל המשכה שמן חסד או גבור' שבמ"ס כו' וידעו שהשער' שתחת החוטם הוא כו', ותקון הח' הוא המקור לאבא, ומזל הי"ג ונקה שהם סוף שער' הזקן הוא המקור להיות מציאו' בינה כו' וד"ל. עיי"ש.

8) ראה אור התורה תרומה (שמות כרך ה) עמוד א'תנא וז"ל: וז"ל הבחי' פ' תרומה ע"פ ועשית שנים כרובים . . דרשו רז"ל במסכת יומא פרק הוציאו לו דנ"ה אמר רב קטינא בשעה שיישראל עולין לרגל היו מגלים להם את הפרכת ומראים להם הכרובים שהם מעורים זה בזה (ופרש"י מעורים לשון דבוק כמו אילן שנפשו ומעורה בקליפה, פ"ג דעוקצין, ובמסכת ביצה פ"ק ד"ו אם היו מעורות בגידין אסורות) ואומרים ראו חיבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה, עו"ש כתיב כמעד איש ולויות במלכים א' ס' ל"ו, מאי כמעד איש ולויות כאיש המעורה בלויה שלו (הנדבק וחבוק בשאטו בין זרועותיו רש"י) הג"ה, עיי"ש.

9) ראה אור התורה שם עמוד א'תנ וז"ל: אדמו"ר נ"ע בתו"א פ' תרומה בכי"ק נ"ע וז"ל, והכרובים נעשים מקשה אחת מהכפרות שהוא בחי' כתר לשניהם עכ"ל, ור"ל שהכרובים הם זו"נ והכפרות מבחי' בינה, עיי"ש.

10) ז"א בעתיקא אחיד ותליא: ראה זהר ח"ג דף רצב, א. תורה אור עג, א (מובא לקמן סימן יג הערה 13). לקוטי תורה פ' שמיני יט, ב. במדבר יט, ב. שלח נא, ג. חקת נח, ב. דרושי שיר השירים מו, ד. ספר המאמרים תרס"ו (הוצאת ה'תשע"א) ע' פב ואילך. ספר המאמרים תרח"ץ ע' פז ואילך, ובהנסמן שם בהערה 11. תורת מנחם – ספר המאמרים תשי"ט ע' ו. תשכ"ב ע' קלו. תשכ"ז ע' ק.

ביאור הדבר יובן עפ"י משל מכחות הנפש למטה באדם: רואים בכוחש בנפש האדם שאף שהמוחין שבראש הם במדרגה נעלית יותר מהמדות שבלב, ולכן המדות נולדות ומתגלות על ידי השכל שבמוח (ראה תניא פ"ג), מכל מקום המדות שבלב מוטבעות ומושרשות בעומק הנפש הרבה יותר מכחות השכל [אף שמתנהגות ומתגלות רק על פי השכל], כפי שרואים בחוש שיותר קל לאדם לשנות את השקפותיו ודעותיו מאשר לשנות את טבע מדותיו, וסיבת הדבר היא, כאמור, לפי שהמדות מושרשות בעומק פנימיות ועצמויות הנפש למעלה משורש המוחין.

וכך הוא גם בנמשל למעלה, שורש המוחין הוא בבחינת "אריך אנפין", חכמה סתימאה, אבל המדות העליונות (בחינת "זעיר אנפין") מאוחדות ותלויות – היינו שרשם – בבחינת עתיק, גלגלתא דאריך אנפין.

11) ראה ספר המאמרים ה'תרס"ו (הוצאת תשע"א) עמוד תנו. תקפד. תרצה. עטר"ת עמוד סה ואילך. ה'תרפ"ד ע' ח ואילך. ה'תרפ"ה ע' נא ואילך. ה'תרפ"ז ע' ו ואילך. ה'תרצ"ט ע' 17 ואילך. ה'תש"ד ע' 264 ואילך. ה'תש"ח ס"ע 51 ואילך. תש"ט ע' יב ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק א' ע' לו ואילך. ע' רפט.

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום וביעי עמוד א

13 אם כדברייך שאין מעשה איוב אלא משל, שָׁמוּ וְשָׁם עִירוּ לָמָּה –
 14 מדוע ציין בכתוב את שמו ואת שם עירו, ובהכרח שזהו מעשה
 15 שהיה ולא משל בעלמא.
 16 הגמרא מביאה דעה נוספת בענין זהותו של איוב ותקופת חייו: רַבִּי
 17 יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלֶעָזָר דְּאָמְרֵי תַרְוִיחֵיהוּ – אמרו שניהם, שאיוב מְעוֹלֵי
 18 הַגּוֹלָה הָיָה – מן היהודים השבים מהגלות בבנין בית שני, וְכֵּן
 19 מְדַרְשׁוּ בַּמִּבְרָיא הָיָה.
 20 הגמרא מקשה על שיטתם מברייתא: מִיִּתְיָבִי – הקשו בני הישיבה
 21 על דברי רבי יוחנן ורבי אלעזר. שנינו בברייתא, שִׁמְיָ שְׁנוֹתָיו שָׁל
 22 אִיּוֹב הָיוּ מְשַׁעָה שְׁנַכְנְסוּ וְיִשְׂרָאֵל לְמַצְרַיִם וְעַד שִׁיבָאוּ, דהיינו,
 23 מאתיים ועשר שנים. ומבואר אם כן, שאיוב בימי שיעבוד מצרים
 24 היה, ולא בזמן בית שני.

1 שמואל בר נחמני, עֲלִיף אֶמֶר קְרָא – כנגד דברייך אמר הכתוב (שם)
 2 'אִישׁ יָהּ בְּאֵינִי עֵינֵי אִיּוֹב שָׁמוּ', ומאחר שנקט הפסוק בלשון 'איש
 3 יהי' בהכרח שכך היה המעשה, ולא משל הוא. שאלו אותו חכם,
 4 אֵלָא מְעַתָּה לפי דברייך שבכל מקום שבו כתוב 'יהי' בהכרח שכן
 5 היה המעשה, אם כן כיצד תבאר את דברי הפסוק (שמואל ב' יב א)
 6 העוסק במשל שאמר נתן הנביא לדוד המלך, וְלָרֶשׁ אֵין כָּל, כִּי
 7 אִם בְּכֶשֶׁה אַחַת קָטְנָה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיְהָ וְגו' ותהי לו כבת, מִי הָיָה
 8 – וכי היתה לו כבת, הרי לא אמר זאת נתן הנביא לדוד אלא
 9 בתורת משל. אֵלָא בהכרח צריך לומר שאף שנקט הכתוב בלשון
 10 'ותהי' מכל מקום אין זה אלא מִשָּׁל בְּעֵלְמָא, הֵכָא נְמִי לגבי איוב
 11 ניתן לומר כן, שאף שנקט הכתוב בלשון 'איש יהי' מכל מקום אין
 12 זה אלא מִשָּׁל בְּעֵלְמָא. השיב לו רבי שמואל בר נחמני: אִם כֵּן –

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

אך יש לפרש זאת גם בצורה שונה: כל ימי חייו של יהודי - "כל ימי חייו" - צריכים להיות חדורים בתחושה אחת ויחידה - התחושה שעליו "להביא לימות המשיח"! על יהודי להפיר בעבודה, שבכל פעלה ומעשה טוב שהוא עושה, הריהו מזרוז על ידה את ביאת המשיח.

(ש"פ חיי שרה תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

השירה וההלל על הנסים - מקרבים הגאולה

מובא בגמרא ש"בקש הקב"ה לעשות חזקיה משיח", אלא שפינו ש"עשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניו", לכן לא היה הוא זה שגאל את ישראל.

והרי מרבה מדה טובה בו, מובן מן ש"הענין של אמירת הלל ושירה על נסים - מקרבים ומביאים את הגאולה.

ויהי רצון שעל ידי (מעשה הוא העקר -) השבח וההלל לקב"ה על הנסים שעושה עם ישראל, פאשר נפר בגלוי ש"יד ה' עשתה זאת", "כי ה' אלקיך הוא הנתן לך פח לעשות חיל" - על ידי פה נזכה בקרוב ממש לאמירת שירה העשירית דלעתיד לבוא ובאפן של שיר חדש בגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

(לקוטי שיחות כ"ג עמ' 233. מתוך לקראת שבת)

"הביל הוא - לפני תורתו של משיח"

אמרו רבותינו זכרונם לברכה "התורה שאדם למד בעולם הזה הביל הוא לפני תורתו של משיח". והנה, אין לומר שהתורה שאדם למד בעולם הזה תתבטל לעתיד לבוא (חס ושלום), אלא הפרוש ד"הביל" הוא - בערה וביחס לתורתו של משיח.

וראיה לדבר: איתא במדרש בענין "ז' הבילים שאמר קהלת", שהם "בנגד שבעה מי בראשית", שבהם נכרא העולם כלו, כולל - ארץ ישראל ובית המקדש בו. וידוע גם גדל העלוי ד"הביל פיהם של תינוקות של בית רבן" - שעל זה מתקנים העולם. ומזה מובן גם בענינו - שענינו ד"הביל היא לפני תורתו של משיח", אינו פוגע חס ושלום בגדל חשיבות הדבר.

(לקוטי שיחות חכ"א עמ' 280. מתוך לקראת שבת)

בשכר נשים צדקניות

גם גאלת מצרים היתה בשכר נשים צדקניות שבדור (סוטה יא, ב). והיות שהגאולה היתה בשביל מתן תורה, ככתוב (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים מעבדון את האלקים על החר הזה", לכן קדמו הנשים לאנשים במתן תורה. "כה תאמר לבית יעקב (אלו הנשים) ותגיד לבני ישראל" (אלו האנשים) (יתרו יט, ג וברש"י).

ואף בגאולה העתידה פן: היות שהגאולה תבוא בזכות נשי ישראל הצדקניות, תהיה להן קדימה לגבי תורה חדשה מאתי מצא" (ויקרא רבה פרשה יג, ג).

ובפרט על פי הידוע (שער הגלגולים הקדמה כ) שדורנו זה הוא גלגול של הדור שיצאו ממצרים.

(ספר השיחות תשמ"ט. מתוך לקראת שבת)

תפלת עמידה - בקול רם!

נכון להיום מתפללים את תפלת העמידה (שמונה-עשרה) בלחש, אך לעתיד לבוא - נתפלל אותה בקול רם!

לכאורה, הסבה לכה שפיוס מתפללים בלחש היא מצד ההתבטלות העצומה שיש ליהודי העומד לפני מלך מלכי המלכים. כיצד אפוא יתכן כי לעתיד לבוא, כאשר נזכה לגלויים אלקיים גבוהים יותר, שבוודאי יחייבו התבטלות עמקה יותר - נתפלל בקול רם?

אלא שהיא הנותנת: הגלויים האלקיים שלעתיד לבוא יגרמו להויה שלנו להתמזג ולהפך לחלק בלתי נפרד מהם. ממילא, התפלה שלנו בקול לא תהיה אלא בטוי של הגלויים האלקיים.

(ליקוטי שיחות כרך לה, פ' יגש. מתוך לקראת שבת)

להביא לימות המשיח

על הפסוק "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייו" אומרת המשנה: "כל ימי חייו" - "להביא לימות המשיח". כלומר, מן שהפסוק אינו כותב "בימי חייו" אלא טורח להוסיף "כל ימי חייו", מובן שגם בימות המשיח יהיה עלינו לזכור ולהודות לה' על גאלתנו ממצרים.

חומש יומי

פרשת חוקת

~ יום ראשון א' תמוז ~

א ומליל י' עם משה ועם אהרן למימר:

יט (א) וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר:

ב דא גזרת אורייתא די פקיד יי למימר מלל עם בני ישראל ויסבון לך תורתא סמקתא שלמתא די לית בה מומא די לא סליק עלה נירא:

(ב) זאת חקת התורה אשר צוה יהוה לאמר דבר אל-בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין-בה מום אשר לא-עלה עליה על:

(רבח) לעולם היא נקראת על שמך: פרה שעשה משה במדבר. אדמה תמימה • שתהא תמימה באדמיות, שאם היו בה שתי שערות שחורות – פסולה.

כש"כ זאת חקת התורה • לפי שהשטן ואמות העולם מונין את ישראל, לומר: מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה "חקה", גזרה היא מלפני, אין לה רשות להרהר אחריה. ויקחו אליך • (במדבר

~ נקודות משיחות קודש ~

אף לאחר שנתלבשו בטעמים שכליים, יכולה להיות איזו מחשבה שאם יכריח השכל שאין מקום חס-ושלום לאיזו מצוה, לא ימסרו נפשם עליה. אשר על כן לא נתגלה טעם פרה אדמה לכלל ישראל, בכדי שתהיה לכל-הפחות מצוה אחת שלא נתלבשה בטעמים שכליים, ועל-ידי-זה, יהיה כח המסירות-נפש בכלל ישראל בגלוי גם בשאר דברים.

רק משה רבנו עליו-השלום, להיותו בטל להקב"ה בתכלית הבטול, יכל להשיג גם מה שלמעלה מהשגה לגמרי, דכיון שמציאותו לא נפרדת כלל מהשם-יתברך, הרי אצלו המסירות-נפש להשם-יתברך דבר טבעי הוא, וזו הפונה ש"השיג טעם פרה", היינו שהונח במקצתו בהנחה פשוטה הבטול לאלוקות.

(יעוין לקו"ש כרך יח עמ' 229 – מותר 'לקראת שבת')

זאת חקת התורה . . ויקחו אליך פרה אדמה תמימה (יט. ב-ג)

אודות פרה אדמה, איתא במדרש (במדב"ר פי"ט, ג) שאפילו שלמה המלך 'החכם מכל אדם' אמר: "על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדמה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחקמה והיא רחוקה ממני". ואף-על-פי-כן, גבי משה רבנו עליו-השלום מצינו במדרש (במדב"ר שם ועוד): "אמר לו הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעם פרה". וצריך באור, אם גלה הקב"ה טעם פרה למשה, מדוע לא השיגה שלמה המלך. וכן, לאחר שגלה ה' טעמה למשה, מדוע לא גלהו לכלל ישראל? והבאור בזה: כל מצות התורה, גם אלו המובנות לנו בסברה, סודן ומהותן הוא "חקה", שלמעלה מהשגה שכלית. שלכן נקראה הפרה, שהיא המצוה בה נפר בגלוי יתר הפלאה למעלה משכל – "חקת התורה".

ג ותתנון יתה לאלעזר פהנא ונפק יתה למברא למשריתא ויכוס יתה קדמוהי:

(ג) ונתתם אתה אל-אלעזר הפהן והוציא אתה אל-מחויז למחנה ושחט אתה לפניו:

כש"כ אלעזר • (ספרי) מצותה בסגן. אל-מחויז למחנה • (יזמא סח ספרי) חויז לשלש מחנות. ושחט אתה לפניו • (יזמא מב) זר שוחט, ואלעזר רואה.

ד ויסיב אלעזר פהנא מדמה באצבעה וידי לקבל אפי משפן זמנא מדמה שבע זמנין:

(ד) וּלְקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדְּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֱהֱל־מוֹעֵד מִדְּמָה שְׁבַע פְּעָמִים:

כ"ט - אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֱהֱל־מוֹעֵד • עומד בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וּמִתְפֹּנֵן וְרוֹאֶה פִּתְחוֹ שֶׁל הַיְכָל בְּשַׁעַת הַזֹּאת הַדָּם (יזמא כח) •

ה ויזקד ית תורתא לעינוהי ית משפה וית בשרה וית דמה על אכלה יזקד:

(ה) וְשָׂרַף אֶת־הַפֶּרֶה לְעֵינָיו אֶת־עֲרֵה וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דְּמָהּ עַל־פְּרִשָּׁה יִשְׂרָף:

ו ויסיב פהנא אעא דארזא ואזוכא וצבע זהורי וירמי לגו קידת תורתא:

(ו) וּלְקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֲרִזוֹ וְאִזּוֹב וְשָׁנִי תוֹלַעַת וְהַשְּׁלִיף אֶל־תוֹךְ שְׂרִפַּת הַפֶּרֶה:

ז ויצבע לבושוהי פהנא ונסחי בשרה במיא ובתר פן יעול למשריתא ויהי מסאב פהנא עד רמשא:

(ז) וְכַפֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֵר יָבֵא אֶל־הַמִּחְנָה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב:

ח ויזמקד יתה יצבע לבושוהי במיא ונסחי בשרה במיא ויהי מסאב עד רמשא:

כ"ט - אֶל־הַמִּחְנָה • לְמִחְנָה שְׂכִינָה, שְׂאִין טָמֵא מְשַׁלַּח חוּץ לַשְּׂטִי מִחֲנוֹת, אֲלֵא זָב וּבַעַל קָרִי וּמִצְרַע.

ט ויכנוש גבר דכי ית קטמא דתורתא ויצנע למברא למשריתא באמר דכי ותהי לכנשתא דכני ישראל למשרא למי אדייתא חטאתא היא:

(ח) וְהִשְׂרַף אֹתָהּ יַכְפֶּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

י ויכנוש גבר דכי ית קטמא דתורתא ויצנע למברא למשריתא באמר דכי ותהי לכנשתא דכני ישראל למשרא למי אדייתא חטאתא היא:

(ט) וְאַסַּף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֶפֶר הַפֶּרֶה וְהַנִּיחַ מִחוּץ לַמִּחְנָה בַּמְקוֹם טָהוֹר וְהִיִּתָּה לְעֵדוּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נִדְּהָ חֲטָאת הוּא:

מגזרת הכתוב, שנגמר: "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת". למי נדה. למי הדיה, כמו (איכה א): "וידידו אבן ביי", (זכריה ב): "לידות את־קרנות הגוים" לשון זריקה. חטאת הוא. לשון חטויי בפשוטו; ולפי הלכותיה קראה הכתוב "חטאת", לומר שהיא כקדשים להאסר בהנאה.

כ"ט - וְהַנִּיחַ מִחוּץ לַמִּחְנָה • (פרה פ"א) לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים מִתְחַלְקֵת: אֶחָד נִתֵּן בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמֵרוֹת, וְאֶחָד נִתֵּן בַּחֵיל; זֶה שֶׁל מִשְׁמֵרוֹת הָיָה חוּץ לְעִזְרָה, לְטַל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעִזְרוֹת וְכָל הַצָּרִיכִין לְהִטְהָר. וְזֶה שֶׁבְּהַר הַמִּשְׁחָה – כִּהְנִים גְּדוּלִים לְפָרוֹת אַחֲרוֹת מִקִּדְשֵׁי־הַיְמִנָה. וְזֶה שֶׁבַּחֵיל – נִתּוּן לְמִשְׁמֶרֶת

י ויצבע דכניש ית קטמא דתורתא ית לבושוהי ויהי מסאב עד רמשא ותהי לבני ישראל ולגזירא דיתגזרון בניכוון לקנם עלם:

(י) וְכַפֶּס הָאֵסֶף אֶת־אֶפֶר הַפֶּרֶה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהִיִּתָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרַר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם:

יא דיקרב במתא לכל נפשא דאנשא ויהי מסאב שבעא יומין:

(יא) הַנֶּגַע בַּמֶּת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים:

יב הוא נדי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה ידכי ואם לא נדי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה לא ידכי:

(יב) הוּא יִתְחַטֵּא־כּוּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְיִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטֵּא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר:

כ"ט - הוּא יִתְחַטֵּא־כּוּ • בְּאֶפֶר הַפֶּרֶה (ס"א הנה).

יג. כל דיקרב במתא בנפשא דאנשא די ימות ולא די עלוהי ית משפנא דיי סאב וישתצי אנשא ההוא מישראל ארי מי אדיותא לא אנדריקו עלוהי מסאב יהי עוד סאובתה : בה :

(יג) כָּל־הַנִּגַּע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַפֵּא אֶת־מִשְׁפָּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדְּהָ לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יְהוָה עוֹד טָמְאָתוֹ בּוֹ :

דָּם (חולין עב). אֶת־מִשְׁפָּן ה' טָמֵא • אִם נִכְנַס לַעֲזָרָה אִפְלוּ בְּטַבִּילָה, בְּלֹא הַזָּאת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. עוֹד טָמְאָתוֹ בּוֹ • אָף־עַל־פִּי שְׁטָבַל.

כ"ט • בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ • וְאִיזָה מֵת? שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, לְהוֹצִיא נֶפֶשׁ בְּהִמָּה, שְׁאִין טָמְאָתָה צְרִיכָה הַזָּאָה (ולא טָמְאָת שְׂבָעָה). דְּבַר אַחֵר: "בְּנֶפֶשׁ", זֶה רַב־עִית

יד דא אורייתא אנש ארי ימות במשפנא כל דעלל למשפנא וכל די במשפנא יהי מסאב שבועא יומין :

(יד) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֵהָל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהָל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים: כ"ט • כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהָל • בְּעוֹד שֶׁהֵמֵת בְּתוֹכוֹ.

טו וכל מן דחסף פתיח דלית מגופת שניע מקף עלוהי מסאב הוא :

(טו) וְכָל כְּלִי כְּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צְמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא:

טז אם יש צמיד פתיל עליו - טהור. פתיל • לשון מחבר, בלשון עברי. וכן (בראשית ל): "נפתולי אלהים נפתלתי", נתחברתי עם אחותי.

כ"ט • וְכָל כְּלִי פְתוּחַ • (חולין כה א) בְּכָלִי חֶרֶס - הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׁאִין מְקַבֵּל טָמְאָה מִגִּבּוֹ אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, לְפִיכֵךְ אִם אֵין מִגּוֹפֶת צְמִידָתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפָה בְּחִבּוּר -

טז וכל די יקרב על אפי חקלא בקטל חרבא או במתא או בגרמא דאנשא או בקברא יהי מסאב שבועא יומין :

(טז) וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פָּנָי הַשֹּׁדֵה בַּחֲלָל־חֶרֶב אִו בְּמֵת אִו־בְּעַצֵּם אָדָם אִו בַּקֶּבֶר יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים:

כ"ט • עַל־פָּנָי הַשֹּׁדֵה • (חולין עב) רַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: לְרַבּוּת גּוֹלָל וְדוּפֵק. וּפְשׁוּטָו: "עַל־פָּנָי הַשֹּׁדֵה", שְׁאִין שָׁם אֵהָל - מִטְמֵא הֵמֵת שָׁם בְּנִגְיָעָה.

כ"ט • עַל־פָּנָי הַשֹּׁדֵה • (חולין עב) רַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: לְרַבּוּת גּוֹלָל וְדוּפֵק. וּפְשׁוּטָו: "עַל־פָּנָי הַשֹּׁדֵה", שְׁאִין שָׁם אֵהָל - מִטְמֵא הֵמֵת שָׁם בְּנִגְיָעָה.

יז ויסבין לדמסאב מעפר יקדת חטאתא ויהנון עלוהי מי מבווע למן :

(יז) וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֶפֶר שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֵּלָיו:

~ יום שני ב' תמוז ~

יח ויסב אזובא ויטבול במיא גבר דכי נדי על משפנא ועל כל מניא ועל נפשתא די הו טמן ועל דיקרב בגרמא או בקטלא או במתא או בקברא :

(יח) וְלָקַח אֲזוּב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהוֹהַ עַל־הָאֵהָל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנֶּפְשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל־הַנִּגַּע בְּעַצֵּם אִו בַּחֲלָל אִו בְּמֵת אִו בַּקֶּבֶר:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
יט (יז) מַיִם חַיִּים אֶל כֵּלָיו מְבָאן מַיִם בְּמֵא דְאֵת אִמֵר (ישעיה נח א) הוּי כָל צְמָא לְכוּ לַמַּיִם, וְגַם נִקְרָאת עֵץ חַיִּים שְׁנֶאֱמַר (משלי ג יח) עֵץ חַיִּים הִיא, וְאֵל

יט וַיְדַבֵּר דָּבָרָא עַל מִסְאָבָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׂבִיעָאָה וַיְדַבֵּר בְּיוֹמָא שְׂבִיעָאָה וַיִּצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וַיִּסְחִי כַּמְיָא וַיְדַבֵּר בְּרַמְשָׁא:

(יט) וְהָיָה הַפָּהָר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחַטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּכְבַם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָהַר בַּעֲרֹב:

כ"ט - וְחַטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • (ספרי) הוא גִּמַר טְהָרְתוּ.

כ וַגְּבַר דִּי יִסְתָּאב וְלֹא יָדִי עֲלוּהִי וַיִּשְׁתַּמְצִי אֲנָשָׁא הֵהוּא מִגּוֹ קַהֲלָא אַרִי יַת מְקַדְשָׁא דִּי סָאב מִי אֲדִיּוּתָא לֹא אֲזַדְרִיקוּ עֲלוּהִי מִסָּאב הוּא:

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמֵא מִי נִדְּהָ לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא:

כ"י - וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְגו' • אִם נֶאֱמַר "מִקְדָּשׁ", לְמָה נֶאֱמַר "מִשְׁכָּן" כו' ? כְּדֵאִיתָא בִּשְׁבוּעוֹת' (דף טז).

כא וְהָיָה לְהוֹן לְקַנְסַם עֲלָם וְדִיּוּ מִי אֲדִיּוּתָא יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וַיְדַקְרַב בְּמִי אֲדִיּוּתָא יְהִי מִסָּאב עַד רַמְשָׁא:

(כא) וְהִיְתָה לָהֶם לַחֲקֵת עוֹלָם וּמוֹזָה מִי־הַנִּדְּהָ יְכַבֵּם בְּגָדָיו וְהַנִּגְעַל בְּמִי הַנִּדְּהָ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

כ"י - וְמוֹזָה מִי־הַנִּדְּהָ • (נדה ט, יומא יד) רַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁמּוֹזָה טְהוֹר, וְזֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשֵׂא מִי חַטָּאת – טָמֵא טָמָאָה חֲמוּרָה לְטָמֵא בְּגָדִים שְׁעָלָיו, מִה־שְּׂאִי־ן

כַּן בְּנוֹגַע. וְזֶה שֶׁהוֹצִיאוּ בַלְשׁוֹן "מוֹזָה", לומר לך שְׂאִיִן מִטְמֵאִין עַד שִׁיְהֵא בְּהֵן שְׁעוֹר הַזָּאָה. וְהַנִּגְעַל וְגו' יִטְמָא • וְאִין טְעוּן כַּבּוּס בְּגָדִים.

כב וְכָל דִּי יִקְרַב בֵּה מִסְאָבָא יְהִי מִסָּאב וְאַנְשׁ דִּיקְרַב בֵּה יְהִי מִסָּאב עַד רַמְשָׁא:

(כב) וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בוּ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָתָה הַטָּמֵא עַד־הָעֶרֶב: פ

שֶׁחַטָּא קְרוּי אָדָם. תְּמִימָה • עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ תְּמִימִים וְנִעְשׂוּ בּוֹ בְּעֵלֵי מוֹמִיִן – תְּבֵא זוֹ וְחִתְּכַפֵּר עֲלֵיהֶם וַיַּחֲזִרוּ לְתַמּוּתָם. לֹא עָלָה עֲלֵיהֶם עַל • כִּשְׁם שְׁפָרְקוּ מֵעֲלֵיהֶם עַל שְׁמַיִם: (ג) אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן • כִּשְׁם שְׁנַקְהֵלוּ עַל אֶהֱרֹן, שֶׁהוּא כַּהֵן, לַעֲשׂוֹת הָעֶגְלָה. וְלִפִּי שְׂאֶהֱרֹן עָשָׂה אֶת הָעֶגְלָה, לֹא נַעֲשִׂית עֲבוּדָה זוֹ עַל־יְדוֹ, שְׂאִין קְטִיגּוֹר נַעֲשָׂה סְנִיגּוֹר: (ד) וְשִׁרְף אֶת־הַפָּרָה • כִּשְׁם שְׁנִשְׂרַף הָעֶגְלָה: (ו) עֲרֹז וְאִזּוּב וַיִּשְׁנִי תוֹלְעָתָה. שְׁלִשָּׁה מִיַּיִן הִלְלוּ כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת אֲלֹפִי אִישׁ שְׁנַפְלוּ בְּעֶגְלָה. וְאֶרְזוּ הוּא הַגְּבֻה מִכָּל הָאֵילָנוֹת, וְאִזּוּב נְמוּךְ מִכָּלָם. סִימָן, שֶׁהַגְּבֻה שְׁנַתְּגָאָה וְחַטָּא,

כ"י - וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בוּ • "הַטָּמֵא" הִנֵּה שְׁנִטְמָא בְּמַת "יִטְמָא". וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעָתָה • בּוֹ בְּטָמֵא מַת. תְּטָמֵא עַד־הָעֶרֶב • מִכָּאן לְמַדְנֹה, שֶׁמַּת אָבִי אָבוֹת הַטְּמָאָה, וְהַנּוֹגַע בּוֹ אָב הַטְּמָאָה וּמִטְמָא אָדָם. זֶהוּ פְרוּשָׁה לְפִי מִשְׁמַעָה וְהִלְכוּתִיהָ. וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה הָעִמְקָתִי מִיִּסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, וְזֶהוּ: (ב) וַיִּקְחוּ אֶלֶיךָ • מִשְׁלָהֶם, כִּשְׁם שֶׁהֵם פָּרְקוּ גוֹמֵי הַזָּהָב לַעֲגֹל מִשְׁלָהֶם, כֶּף יִבִּיאוּ זוֹ לְכַפֵּרָה מִשְׁלָהֶם. פָּרָה אֲדָמָה • מִשְׁל לֶכֶן שֶׁפָּתַח שְׁטַנְף פְּלִטִין שֶׁל מֶלֶךְ. אָמְרוּ: תְּבֵא אִמּוֹ וַתִּקְנֶה הַצּוֹאָה, כֶּף תְּבֵא פָּרָה וַתְּכַפֵּר עַל הָעֶגְלָה. אֲדָמָה • עַל שֵׁם (יִשְׂעִיָּה א): "אִם יֵאָדִימוּ כְּתוֹלַע",

~ נקודות משיחות קודש ~

תְּבֵא פָּרָה וְתַכְפֵּר עַל הָעֶגְלָה (רש"י יט, כב) בְּאֵרוֹ הַמְּפָרְשִׁים, שְׁלוּלָא חַטָּא הָעֶגְלָה לֹא הִזְתָּה מִיְתָה בִּישְׂרָאֵל, כִּי בְּמַתַּן תּוֹרָה זָכוּ ל"חֲרוֹת מִמֶּלֶךְ הַמֶּנֶחֱ", וְהַחַטָּא גָרַם לְמִיתָה וְלִטְמַאת מַת; וּמוּכָן אַפּוּא, שֶׁכַּפֵּרַת הַחַטָּא מְבַטֶּלֶת בְּדִרְךָ מִמִּילָא טָמֵאָת מַת. וַיֵּשׁ לומר, שְׁזָהוּ שְׂכַתְּב הַרְמַב"ם

שֶׁפָּרָה הַעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ: רַמְזוּ רַמְזוּ לְנוּ, שְׁשִׁלְמוֹת הַטְּהָרָה תִּהְיֶה בְּטוֹל הַמֶּנֶחֱ לְגַמְרִי, "בִּלְעַ הַמֶּנֶחֱ לְנֶחֱ".

(לקוטי שיחות, כרך לג, עמ' 128)

שֶׁהֶעֱגֵל מִטַּמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בּוֹ, כִּף פָּרָה מִטַּמְּאָה כָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ. וּכְשֶׁם שֶׁנִּשְׁטְהָרוּ בְּאֶפְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ש) : "וַיִּזְרַע עַל-פְּנֵי הַמַּיִם וְגו'". כִּף "וְלִקְחוּ לְטַמֵּא מֵעֵפֶר שֶׁרַפַּת הַחֹטְאֹת וְגו'".

יִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ כְּאֹזֹב וְתוֹלַעַת, וַיִּתְּכַפֵּר לוֹ: (ט) לְמִשְׁמֶרֶת. כְּמוֹ שֶׁשָּׁפַע הָעֶגְלָה שְׂמֹר לְדוֹרוֹת לְפָרְעֹנֹת, שָׁאִין לָךְ פְּקֻדָּה שָׁאִין בָּהּ מִפְּקֻדַת הָעֶגְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב) : "וּבְיוֹם פְּקֻדֵי וּפְקֻדַתִּי וְגו'". וּכְשֶׁם

א וַיָּאֵתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמַדְבָּרָא דְצִיִּין בְּיַרְחָא קַדְמָאָה וַיִּתְּב עִמָּא בְּרַקִּים וַיְמִיתַת תַּמְזַן מְרִים וְאַתְקַבְּרַת תַּמְזַן:

כ (א) וַיָּבֵאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מְדַבְּרֵי־צֶן בְּחַדְוֵשׁ הָרְאִישׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֻדְשׁ וַתָּמַת שָׁם מְרִים וַתִּקָּבֵר שָׁם:

מְכַפְּרַת), אִף מִיתַת צַדִּיקִים מְכַפְּרַת. וַתָּמַת שָׁם מְרִים. (ש) אִף הִיא בְּנִשְׁיָקָה מִתָּהּ. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ: "עַל-פִּי ה'" ? שָׁאִינוּ הִרְךָ כְּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה. וּבִאֲהָרֵן נֶאֱמַר (במדבר לג) : "עַל-פִּי ה'", בְּ"אַלֶּה מִסְעֵי".

כ"י < כָּל־הָעֵדָה. עֵדָה הַשְּׁלֵמָה, שֶׁכָּבַר מֵתוֹ מִתִּי מְדַבֵּר, וְאֵלּוֹ פָּרְשׁוֹ לַחֲיִים. וַתָּמַת שָׁם מְרִים. (מ"ק כ"ח) לְמָה נִסְמְכָה מִיתַת מְרִים לְפָרְשַׁת פָּרָה אֲדַמָּה? לומר לך: מֵה קָרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין (ס"א כְּמוֹ שֶׁפָּרָה אֲדַמָּה

ב וְלֹא הָיָה מִיָּא לְכַנְשָׁתָא וְאַתְפַּנְשׁוּ עַל מִשָּׁה וְעַל אֲהָרֵן:

(ב) וְלֹא־הָיָה מַיִם לְעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל־מִשָּׁה וְעַל־אֲהָרֵן:

כ"י < וְלֹא־הָיָה מַיִם לְעֵדָה. מִכָּאן, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה לָהֶם הַבָּאָר בְּזִכּוֹת מְרִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעַל־אֲחַת־כַּמֶּה־וְכַמֶּה בְּיָמֵינוּ, שֶׁהַמְּאוֹרְעוֹת מִתְרַחֲשִׁים בְּמַהִירוֹת גְּדוֹלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר, בְּרוּר הַדְּבָר, שָׁאֵם רַק מִתְעַסְקִים מִתּוֹךְ רִגְשׁ, מְסִיחָה וְנִתְיָנָה עַד לְמִסִּירַת נַפְשׁ (בְּאוֹפֵן חַיִּיבִי) – מִצְלִיחַ הַקְּבִ"ה וְרוֹאִים פִּירוֹת טוֹבִים בְּמַהִירוֹת גְּדוֹלָה יוֹתֵר, אוֹ תִּכְרַךְ וּמְדֵד, וּבְכָל אוֹפֵן – תּוֹךְ מִשָּׁךְ זְמַן קָצֵר.

יֵשׁ כְּאֵלּוֹ שְׂנוּפְלִים בְּרוּחָם בְּגִלְל שְׁלֵמוֹת יְגִיעָתָם, הֵן בְּנוֹגַע לְעֲצָמָם וְהֵן בְּנוֹגַע לְזוּלָתָם, אֵינָם רוֹאִים מְדֵד אֶת הַפִּירוֹת. וְגַם עַל זֶה יִשְׁנֹו לִימֹוד מִפְּרֻשַׁת הַשְּׂבוּעַ – שְׁלֵמוֹת שֶׁבְּמִשָּׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יִדְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּזִכּוֹת מִי הִזְתָּה לָהֶם הַבָּאָר שֶׁמִּמֶּנָּה שְׁתּוֹ בְּהִיוֹתָם בְּמַדְבָּר, הִנֵּה סוּף־כָּל־סוּף נוֹדַע לָהֶם הַדְּבָר, אִם כִּי לֹא־תִרִי מִשָּׁךְ זְמַן רַב.

(שיחת יום א' פרשת חוקת, בדר"ח תמוז, ה'תשכ"ו)

ג וַיִּנְצָא עִמָּא עִם מִשָּׁה וַאֲמַרוּ לְמִימַר וְלוֹי דְמַתְנָא בְּמוֹתָא דְאַתְנָא קְדָם יי:

(ג) וַיִּרֶב הָעָם עִם־מִשָּׁה וַיֹּאמְרוּ לְאֹמְרוֹ וְלוֹ גִּוְעֵנוּ בְּנוֹעַ אַחֲנוּ לְפָנֵי יְהוָה:

ד יתכן לפרשו "כְּשִׁמְתוֹ אַחֲנוּ", שָׁאֵם־כֵּן הָיָה לוֹ לְהִנְקֵד "בְּנוֹעַ" (בְּחוֹלָם הַנּוֹא"ו).

כ"י < וְלוֹ גִּוְעֵנוּ. הַלּוֹאִי שְׂגוּעֵנוּ. בְּנוֹעַ אַחֲנוּ. בְּמִיתַת אַחֲנוּ בְּדָבָר. לְמַד שֶׁמִּיתַת צָמָא מְגַנָּה מִמֶּנָּה. בְּנוֹעַ. שֶׁם דְּבָר הוּא, כְּמוֹ "בְּמִיתַת אַחֲנוּ", וְלֹא

ה וְלִמָּא אַעֲלִתוּן יַת קְהֵלָא דִּי לְמַדְבָּרָא הֲדִין לְמַמַּת תַּמְזַן אַנְחָנָא וּבְעִירְנָא:

(ד) וְלִמָּה הִבַּאתֶם אֶת־קְהֵל יְהוָה אֶל־הַמְּדַבֵּר הַזֶּה לְמוֹת שָׁם אַנְחָנוּ וּבְעִירְנוּ:

ה וְלִמָּא אַסְקִיתוּנָא מִמְּצִיִּים לְאַיְתָאָה יִתְנָא לְאַתְרָא בִּישָׂא הֲדִין לֹא אֲתֵר כְּשֶׁר לְבֵית זְרַע וְאִף לֹא תִינִין וְגוּפְנִין וְרַמּוֹזִין וּמִיָּא לִית לְמִשְׁתִּי:

(ה) וְלִמָּה הֵעֲלִיתָנוּ מִמְּצִיִּים לְהִבִּיא אֲתָנוּ אֶל־הַמְּקוֹם הָרַע הַזֶּה לֹא מְקוֹם זְרַע וְתִאֲנָה וְגַפְּנוֹ וְרַמּוֹן וּמַיִם אֵין לְשִׁתּוֹת:

ויעל משה ואהרן מן קדם קהל לתברע משפון זמנא ונפלו על אפיהון ואתגלי יקרא ויני להון:

(ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל־פתח אהל מועד ויפלו על־פניהם וירא כבוד־יהוה אליהם: פ

~ יום שלישי ג' תמוז ~

ז ומליל יי עם משה למימר:

(ז) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ח סב ית חטרא ואכנש ית כנשתא את ואהרן אחוד ותמללון עם כיפא לעיניהון ויתן מוהי ותפק להון מיא מן כיפא ותשקי ית כנשתא וית בעיריהון:

(ח) קח את־המטה והקהל את־העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל־הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן־הסלע והשקית את־העדה ואת־בעירם:

ט"ו ואת־בעירם • (במדבר רבה) מכאן, שחס הקדוש־ברוך־הוא על ממונם של ישראל.

ט ונסיב משה ית חטרא מן קדם יי קמא די פקדה:

(ט) ויקח משה את־המטה מלפני יהוה כאשר צוהו:

י ואכנישו משה ואהרן ית קהל לקדם כיפא ואמר להון שמעו כען סרכנא המן כיפא הדין נפק לבון מיא:

(י) ויקהלו משה ואהרן את־הקהל אל־פני הסלע ויאמר להם שמעו־נא המורים המן־הסלע הוה נוציא לכם מים:

אומרים להם: מה לכם, מאיזה סלע תוציאו לנו מים? לכה אמר להם: "המרים", סרכנים, לשון יוני: שוטים - מורים את מוריהם, "המן הסלע הוה", שלא נצטוינו עליו, "נוציא לכם מים?".

ט"ז ויקהלו וגו' • (שם) זה אחד מן המקומות שהחזיק מעט את המרבה. המן־הסלע הוה נוציא • לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלה סלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו ישראל

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הוה אם לא על ידי הקדוש־ברוך־הוא, ואם כן דרך תפלה ובקשה הוה לכם לבקש ממנו ולא דרך מריבה ותלונה. ולפי שהיה להם לפרש דבריהם יותר הקפיד הקדוש־ברוך־הוא עליהם ואמר יען לא האמנתם בי. ולפי הפשט העונש ממה שאמר נוציא, והנה להם לומר יוציא, דמשמע יוציא הקדוש־ברוך־הוא. וכן ייסד הפייט (אומן אירי, מוסף יום א' דראש השנה) נוקש בעשר, והיינו היוד ד' יוציא, עשר: תורה ט

(ראה להלן כו יד) המה מי מריבת קדש מדבר סין, והתם (שמות יז א) נמי פתיב ויסעו וגו' ממדבר סין. והא דכתיב כאן ודברתם אל הסלע, לאו לאפוקי שלא להכותו קאמר, אלא הכי קאמר תדברו אל בני ישראל אל לפני הסלע, כדי שיראו הדבר לעיניהם שאני מוציא להם מים מצור החלמיש. והם אמרו שמעו נא המורים המן הסלע הוה נוציא לכם מים, כלומר למה תריבון עמי וכי אנו יכולין להוציא לכם מים מן הסלע

כ (ח) קח את המטה והקהל. אמר הרב בכור שור, ולהכות בסלע קאמר לו שיקח המטה, וזהו המעשה של בשלח דכתיב שם (שמות יז ו) והפית בצור, אלא שהיה מסדר שם איך פרגס ישראל כמן ובשלו ויבמים ואחר מפרש כל אחד במקומו, ותונויהו חד מעשה הוא, דהא פתיב התם (שם פסוק ז) ויקרא שם המקום משה ומריבה, ובפרשת וזאת הברכה (דברים לג ח) פתיב אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה. וגם כאן פתיב

(יא) וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֵּלַע בְּמַטְּהוֹ פַּעַמַּיִם וַיֵּצְאוּ מִיַּם רַבִּים וַתֵּשֶׁת הָעֲדָה וּבְעֵירָם:

יֵאָמְרוּ מֹשֶׁה יְדָה וּמַחָא יְתַּ בִּיפֵא
בְּחֵטְרָה תַּרְתִּין זְמַנִּין וּנְפִקוּ מִיָּא סְגִיָּאי
וַשְׁתִּיַּאת כְּנִשְׁתָּא וּבְעִירָהוֹן:

כ"י פַּעַמַּיִם • לפי שבְּרֵאשׁוֹנָה לא הוציא אֶלָּא טפין, לפי שלא צָוָה הַמְּקוֹם לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא "וּדְבַרְתֶּם אֶל־הַסֵּלַע", וְהִמָּה דְּבָרוּ אֶל סֵלַע אַחַר וְלֹא הוֹצִיא.

אָמְרוּ: שְׁמָא צְרִיף לְהַכּוֹתוֹ כְּבֵרֵאשׁוֹנָה, שְׁנֵאמַר (שמות ט') "וְהִפִּיתָ בְּצוּר" – וּנְדַמְּן לְהֵם אוֹתוֹ סֵלַע וְהִכְהוּ.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־תִּהְרֶן יַעַן לֹא הֵאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקֶּהֱל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם:

יב וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְלֹא־תִהְרֶן חֲלָף דִּי לֹא הֵמַנְתִּין בְּמִימְרֵי לְקַדְּשׁוֹתֵי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּכֵּן לֹא תַעֲלוּן יְתַּ קְהֵלֵא הַדִּין לְאַרְעָא דִּי יְהִבִית לְהוֹן:

כ"י יַעַן לֹא־הֵאֱמַנְתֶּם בִּי • גִּלְהַה כְּפָתוּב שְׂאֵלוּי חֵטָא זֶה בְּלַבַּד הָיוּ נִכְנָסִין לְאַרְצָא, כְּדִי שְׂלֵא יֵאמְרוּ עֲלֵיהֶם: כְּעוֹן שְׂאָר דּוֹר הַמְּדַבֵּר שְׁנִגְזוֹר עֲלֵיהֶם שְׂלֵא יִכְנָסוּ לְאַרְצָא, כִּף הִיָּה עוֹן מֹשֶׁה וְאַתְרֶן. וְהֵלֵא (במדבר יא) "הַצֵּאן וּבְקָר יִשְׁחַט" קִשָּׁה מַזוּ? אֶלָּא לְפִי שְׂבַסְתָּר – חֲסַף עֲלֵיו הַכְּתוּב, וְכֵאֵן שְׂבַמְעַמַּד כָּל יִשְׂרָאֵל – לֹא חֲסַף עֲלֵיו הַכְּתוּב, מִפְּנֵי קְדוּשַׁת הַשָּׁמַיִם.

לְהַקְדִּישֵׁנִי • שְׂאֵלוּ דְּבַרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע וְהוֹצִיא, הִיִּיתִי מְקַדֵּשׁ לְעֵינֵי הָעֲדָה וְאֹמְרִים: מַה סֵּלַע זֶה, שְׂאֵינִי מְדַבֵּר וְאֵינִי שׁוֹמֵעַ וְאֵינִי צְרִיף לְפָרְנָסָה, מְקַיִם דְּבוּרוֹ שֶׁל מְקוֹם, קַל־וְחֵמֶר אֲנִי!. לָכֵן לֹא תָבִיאוּ • בְּשַׁבּוּעָה, כְּמוֹ (שמואל א א) "לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי". נִשְׁבַּע בְּקַפִּיצָה, שְׂלֵא יִרְבוּ בַתְּפִלָּה עַל כִּף.

(יג) הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁ בָּם: ם

יג אַנּוּן מִי מְצוּתָא דִּי נְצוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל קְדָם יְיָ וְאַתְקַדֵּשׁ בְּהוֹן:

כ"י הִמָּה מִי מְרִיבָה • הֵם הַנּוֹזְכִים בְּמְקוֹם אַחַר: (סנהדרין ק"א ב) אֶת אֵלוֹ רָאוּ אֲצַטְגִּינִי פְרַעָה, שְׁמוֹשֵׁעַן שָׁל יִשְׂרָאֵל לֹקֵה בַּמַּיִם, לָכֵף גְּזוֹר (שמות א) "כָּל־הַבֵּן הַיְלֹוד הַיָּאֵרָה תִּשְׁלִיכֵהוּ". וַיִּקְדָּשׁ בָּם • שְׁמַתוֹ מֹשֶׁה

וְאַתְרֶן עַל־גֵּדָם, (זכחים קט"ו ב) שְׂכַשְׁתְּהֶן קְדוּשַׁת־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִין בְּמַקְדָּשָׁיו, הוּא יֵרָאוּי וּמַתְקַדֵּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהילים סח) "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמַּקְדָּשֶׁיךָ", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא ט') "בְּקִרְבֵי אֶקְדָּשׁ".

~ יום רביעי ד' תמוז ~

(יד) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקְדָּשׁ אֶל־מִלְכֵי אֲדוּם כֹּה אָמַר אַחִיף יִשְׂרָאֵל אַתְּהָ יַדְעַת אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצַאתָנוּ:

יִד וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֲזַגְדִּין מְרָקָם לְוֹת מְלָכָא דְּאָדוּם כְּדָנּוּן אָמַר אַחִיף יִשְׂרָאֵל אֵת יַדְעַת יְתַּ כָּל עֲקַתָּא דִּי אֲשַׁכְּחַתְנָא:

כ"י אַחִיף יִשְׂרָאֵל • מַה רָאָה לְהַזְכִּיר כָּאֵן אַתְרוּהָ? אֶלָּא אָמַר לוֹ: אַחִים אֲנַחְנוּ, בְּנֵי אַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר לוֹ (בראשית טו) "כִּי־גַר יִהְיֶה זְרַעְךָ", וְעַל שְׁנֵינֵנוּ הִיָּה אוֹתוֹ הַחֹב לְפָרְעוֹ. אַתְהָ יַדְעַת אֵת כָּל־הַתְּלָאָה • לְפִיכֵף

פִּירֵשׁ אֲבִיכֶם מֵעַל אֲבִינוּ (שם לו): "וַיִּלְלֵךְ אֶל־אַרְצָא מִפְּנֵי יַעֲקֹב אַחִיו" – מִפְּנֵי הַשְּׂטֵר־חֹב הַמְּטָל עֲלֵיהֶם, וְהִטְלִיו עַל יַעֲקֹב.

(טו) וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִמָּה וַנִּשְׁבַּ בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹא־בִתְּנוּ:

טו וַיִּנְחַתוּ אֲבָהֵתְנָא לְמִצְרַיִם וַיַּחֲבִנָא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין סְגִיָּאִין וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מִצְרַאִי וְלֹא־בִתְּנָא:

כ"ג • וַיִּרְעוּ לָנוּ • סָבְלָנוּ צָרוֹת רַבּוֹת. וְלֹא־בִתְיָנוּ • מִכָּאן, שֶׁהָאֲבוֹת מִצְטַעְרִים בְּקִבְר כְּשֶׁפָּרְעֹנוֹת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל.

טז וצלינא קדם יי וקביל צלותנא ושלח מלאכא ואפקנא ממצרים והא אנחנו ברקם קרמא דבסטור תחומך :

(טז) וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלָנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקֶדֶשׁ עִיר קִצְהַ גְבוּלְךָ:

כ"ד • וַיִּשְׁמַע קֹלָנוּ • בְּבִרְכָה שֶׁבְּרַכְנוּ אֲבִינוּ (בראשית כז) : וְהַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב, שָׁאֲנוּ צוֹעֲקִים וְנִעְנִים. מִלְאָךְ • זֶה מֹשֶׁה. מִכָּאן, שֶׁהַנְּבִיאִים קְרוּאִים "מַלְאָכִים", וְאוֹמֵר (ד"ה ב' ל"ח) : "וַיְהִי מַלְעָכִים בְּמַלְאָכֵי הָאֱלֹהִים".

יז נעבר כען בארעה לא נעבר בחקל ובכרם ולא נשתי מי גוב בארע מלאכא גזל לא נסטי לנמינא ולסמאלא עד דנעבר תחומך :

(יז) נַעֲבְרָה־נָּא בְּאַרְצְךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מִי בְּאֵר דְּרָךְ הַמַּלְךְ גִּלְךָ לֹא נִטְהַ יָמִין וּשְׂמֹאל עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבוּלְךָ:

לא נשתה ממנו, אלא נקנה מקם אכל ומים להנאתכם. מכאן לאכסנאי, שאף-על-פי שיש בידו לאכל, יקנה מן הסגנוני, כדי להנות את אשפיו. דרך המלך גלך וגו' • אנו חוסמים את בהמתנו ולא ישו לכאן ולכאן לאכל.

כ"ה • נַעֲבְרָה־נָּא בְּאַרְצְךָ • אֵין לך לעזר על הירשה של ארץ-ישראל, כשם שלא פרעת החוב, עשה לנו עזר מעט לעבר דרך ארצך. ולא נשתה מי באר • (במדבר רבה) "מי בורות" היה צריך לומר, אלא כף אמר משה: אף-על-פי שיש בדינו מן לאכל ובאר לשתות,

יח ואמר לה אדומאה לא תעבר בתחומי דילמא בדקטלין בחרבא אפוק לקדמותך :

(יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן־בַּחֲרֵב אֲצֵא לְקִרְאָתְךָ:

קלנו", ואני אצא עליכם במה שהורישיני אבי (בראשית כח) : "וְעַל חֲרָבְךָ תַחֲיֶה".

כ"ו • פֶּן־בַּחֲרֵב אֲצֵא לְקִרְאָתְךָ • אתם מתגאים בקול שהורישיכם אביכם, ואמרתם: "וַיִּצְעַק אֶל־ה' וַיִּשְׁמַע

יט ואמרו לה בני ישראל בארע כבישא נפק ואם מייד נשתי אנא ובעירי ואיהב דמיהון לחוד לית פתגם דביש ברגלי אעבר :

(יט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלַה נַעֲלֶה וְאִם־ מִימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמְקוֹנֵי וְנִתְתִּי מִכְרָם רַק אֵין־דְּבַר בְּרַגְלֵי אַעֲבְרָה:

כ"ז • רַק אֵין־דְּבַר • אֵין שום דבר מזיקך.

כ ואמר לא תעבר ונפק אדומאה לקדמותה בחיל רב ובידא תקיפא :

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיִּצֵא אָדוֹם לְקִרְאָתוֹ בְּעַם כְּבֹד וּבִיד חֲזָקָה:

כ"ח • וּבִיד חֲזָקָה • בְּהַבְּטַחַת זְקַנְנוּ (שם) : "וְהַיָּדִים נְדִי עֲשׂוּ".

כא וסריב אדומאה שבק ית ישראל למעבר בתחומיה וסטא ישראל מלותה :

(כא) וַיִּמָּאֵן אָדוֹם נִתַּן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיִּמָּן יִשְׂרָאֵל מֵעֲלָיו: פ

~ יום חמישי ה' תמוז ~

(כב) וַיִּסְעוּ מִקֶּדֶשׁ וַיָּבֵאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הַזֶּה
 הָהָר:

גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול. ואף-על-פי שהענן הולך לפניהם ומשנה את ההרים, שלשה נשארו בהן: הר סיני – לתורה, והר נבו – לקבורת משה. והר הקר – לקבורת אהרן.

כ"ג « כל-העדה • כלם שלמים ועומדים להכנס לארץ, שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזרה עליהם, שכבר בלו מתי מדבר, ואלו מאותן שכתוב בהן (דברים ט): "חיים כלכם היום". הר הקר • הר על

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר
 עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֲדוֹם לֵאמֹר:

כג ואמר יי למשה ולאהרן בהר טורא על תחום ארצא דאדום למימר:

כ"ג « על-גבול ארץ-אדום • מגיד, שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע, נפרצו מעשיהם וחסרו

(כד) וַיֹּאסֶף אַהֲרֹן אֶל־עַמּוּי כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי
 לְמִי מְרִיבָה:

כד ותפגש אהרן לעמה ארי לא ייעול לארצא די יהבית לבני ישראל על די סרבנות על מימרי למי מצותא:

כ"ד « יאסף אהרן אל-עמיו כי לא יבא אל-הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר-מריתם את-פי למי מריבה:

(כה) קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנֵו וְהַעַל אֹתָם הַר
 הָהָר:

כה דבר ית אהרן וית אלעזר ברה ומסיק תהון להר טורא:

כ"ה « קח את-אהרן • בדברי נחומים. אמר לו: אשריך שתראה בתוך נתון לבנך, מה שאין אני זכאי לךך.

(כו) וְהִפְשַׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־
 אֶלְעָזָר בְּנֵו וְאַהֲרֹן יֹאסֶף וּמַת שֵׁם:

כ"ו ופשט, "קמץ פיך" – וקמץ, "עצם עניך" – ועצם, מיד חמד משה לאותה מיתה, וזהו שגאמר לו (דברים כב): "באשר-מת אהרן אחיך" – מיתה שנתאוית לה.

כ"ו « את-בגדיו • את בגדי כהנה גדולה הליבישו, והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו. אמר לו: "הכנס למערה", ונכנס. ראה משה מצעת וגר דלוק. אמר לו: "עלה למטה" – ועלה, "פשט ידיך" –

(כז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הָר
 הָהָר לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה:

כז ועבד משה כמא די פקיד יי וסליקו להר טורא לעיני כל פנשתא:

כ"ז « ויעש משה • (כמדבר רבה) אף-על-פי שהדבר קשה לו, לא עכב.

(כח) וַיִּפְשַׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׂ אֹתָם
 אֶת־אַלְעָזָר בְּנֵו וַיִּמַּת אַהֲרֹן שֵׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֵד
 מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר מִן־הָהָר:

כח ואשלח משה ית אהרן ית לבושוהי ואלביש יתהון ית אלעזר ברה ומית אהרן תמן פריש טורא ונתת משה ואלעזר מן טורא:

כ"ח « ויפשט משה את-אהרן את-בגדיו וילבש אתם את-אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן-ההר:

(כט) וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גִוַע אֶהְרֶן וַיִּבְכוּ אֶת־אֶהְרֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל:

כט וַיִּרְאוּ כָּל פְּנֵשֶׁתָא אַרִי מִית אֶהְרֶן וּבְכוּ יַת אֶהְרֶן תְּלַתִּין יוֹמִין כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל:

זכרונם-לברכה "כי" זה משמש בלשון "דהא", אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד, וכדאמר רבי אבהו (ראש השנה א): אל תקרי "ויראו" אלא "ויראו", ועל לשון זה נופל לשון "דהא", לפי שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו. למה "ויראו"? לפי שהרי מת אהרן. אכל על תרגום "וַיִּרְאוּ" אין לשון "דהא" נופל אלא לשון "אשר", שהוא מגזרת שמוש "אי", שמצינו "אם" משמש בלשון "אשר", כמו (איוב כא): "ואם-מדוע לא-תקצר רוחי". והרבה מפרשים מזה הלשון (שם יז): "אם תרוצים ימיו".

כ"ט וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה וְגו' • (שם) כְּשָׂאוּ מִשָּׁה וְאָלְעָזֹר יוֹרְדִים וְאֶהְרֶן לֹא יָרַד, אָמְרוּ: הֵיכֵן הוּא אֶהְרֶן? אָמַר לָהֶם: מַת. אָמְרוּ: אִפְשָׁר, מִי שְׁעַמַּד כְּנֶגֶד הַמִּלְאָךְ וְעָצַר אֶת הַמַּגִּפָּה יִשְׁלַט בּוֹ מִלְאָךְ הַמָּוֶת? מִיָּד בִּקֵּשׁ מִשָּׁה רַחֲמִים וְהִרְאוּהוּ מִלְאָכֵי הַשָּׁרֵת לָהֶם מוּטָל בַּמַּטָּה, רָאוּ – וְהִקָּמִינוּ. כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל • הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים; לְפִי שֶׁהָיָה אֶהְרֶן רוֹדֵף שְׁלוֹם וּמְטִיל אֶהְבָּה בֵּין בְּעַלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. כִּי גִוַע • אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהַמִּתְרַגֵּם "דְּהָא מִית", טוֹעֵה הוּא, אֲלֵא־אִם־כֵּן מִתְרַגֵּם וַיִּרְאוּ – וְאִתְחַזְּאוּ, שְׁלֵא אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ

~ נקודות משיחות קודש ~

והנינו: כל – מרבה כל הזכרים. בית ישראל – מרבה גם הנשים.

ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו (רש"י כ, כט) התבות "בין בעלי מריבה" מיתרות לכאורה, שהרי החדוש הוא שגם הנשים בכזו. ויש לומר, שגם לגבי האנשים היה חדוש: כלם בכזו, כפתיב "כל בית ישראל".

(לקוטי שיחות, כרך כד, עמ' 253)

א וישמע כנענאה מלכא דערד יתב דרומא ארי אתא ישראל ארע מאלליא ואגה קרבא בישראל ושבא מגה שבא:

כא (א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ־עַרְדַּי יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דְּרֹךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שְׁבִי:

כנען; אמרו: "נתפלל סתם", שנאמר: "אם-נתן נתן את-העם הזה בידי". דרך האתרים • דרך הנגב שהלכו בה המרגלים, שנאמר (שם): "ויעלו כנגב". דבר אחר: "דרך האתרים" דרך התיר הגדול הנוסע לפניהם, שנאמר (שם): "דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה". וישב ממנו שבי • אינה אלא שפחה אחת

כ"א וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי • שָׁמַע שְׁמַת אֶהְרֶן וְנִסְתַּלְקוּ עֲנַנֵי כְבוֹד כּוֹ', כְּדֹאִיתָא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה' (דף א). וְעַמְלַק מַעוֹלָם רְצוּעַת מַרְדּוּת לְיִשְׂרָאֵל, מְזַמֵּן בְּכָל עַת לְפָרְעֻנוּת. יֹשֵׁב הַנֶּגֶב • זֶה עַמְלַק, שְׁנֵאמַר (במדבר י): "עַמְלַק יוֹשֵׁב בְּאַרְץ הַנֶּגֶב", וְשָׁנָה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן כְּנַעַן, כְּדִי שִׁיחִיו יִשְׂרָאֵל מִתְּפַלְלִים לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא לְתַת כְּנַעֲנִים בְּיָדָם, וְהֵם אֵינָן כְּנַעֲנִין, רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְבוּשֵׁיהֶם כְּלָבוּשֵׁי עַמְלָקִים וּלְשׁוֹנָם לְשׁוֹן

(לקוט בשם מדרש)

~ נקודות משיחות קודש ~

הדרך להלחם בעמלק

ויש לכאר הענין בעבודת האדם לקונו: שני הפירושים ב"דרך האתרים" מורים על שני אופנים שבני ישראל מתנצבים למלחמה נגד עמלק (פחות ה'לעומת זה') המנגד לקדשה – ומנצחים אותו. "דרך" • שהלכו בה המרגלים – המורה על עבודת ה'

וישמע הכנעני . . כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל
דרך האתרים - דרך הנגב שהלכו בה המרגלים . . דבר אחר: . . דרך התיר הגדול הנוסע לפניהם.. (כא, א. ובפרש"י)

וינסו משנאף מפניך.

ב' אופנים אלו הם בהתאם למצבו של המנגד עמלק: כֹּאֲשֶׁר עֲמֶלֶק מִפְּחַד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִכְּנֹן נִלְחַם עַל-יְדֵי תַּכְסִּיסִים וְתַחבֻּלוֹת – שְׂשֻׁנָה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן כְּנָעַן, אִז אֶפְשָׁר לְנַצְחוֹ גַם עַל-יְדֵי עֲבוּדָה שְׁעַל-פִּי טַעַם וְדַעַת.

אולם כֹּאֲשֶׁר עֲמֶלֶק נִלְחַם בְּאִפְּן שֶׁל חֲצָפָה, לְמַעַל מַטְעַם וְדַעַת, גַּם כֹּאֲשֶׁר הַדְּבָר נִגְדָה אֶת הַשְּׂכָל – הַדְּרָךְ לְבַטְלוֹ הוּא רַק עַל-יְדֵי מְסִירַת נַפְשׁ וּבִטּוֹל שְׁלִמְעֵלָה מַטְעַם וְדַעַת.

(ע"פ לקו"ש חל"ח עמ' 83 – מתוך 'לקראת שבת')

שְׁעַל-פִּי טַעַם וְדַעַת. וְכִמוֹ הַמְרַגְלִים שִׁתְּרוּ אֶת הָאָרֶץ, שִׁתְּפִקְדָם הִיָּה לְמִצּוֹא הַדְּרָךְ הַקְּלָה בְּדָרֶךְ הַשְּׂכָבַע (עֲבוּדָה שְׁעַל-פִּי שְׂכָל) לְכַבֵּשׁ אֶת הָאָרֶץ, וְכִמוֹ כֵּן בְּרוּחַנִיּוֹת, כֹּאֲשֶׁר הִצִּיר הָרַע מִסִּית אֶת הָאָדָם נִגְדָה הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, לִוְחַם הָאָדָם עִמּוֹ עַל-יְדֵי הַתְּבוּנָנוּת בְּמַעַלְת הַטּוֹב וְהַקְּדוּשָׁה, וּפְחִיתוֹת עֲרַף הָרַע. וּכְלָלוֹת מְלַחֲמָתוֹ הִיא עַל-יְדֵי שְׂכָל, תַּכְסִּיסִי מְלַחֲמָה וְכוּ'.

"דָּרֶךְ הַתִּיר הַגְּדוֹל" – עֲבוּדַת הַמְסִירַת-נַפְשׁ שְׁלִמְעֵלָה מַטְעַם וְדַעַת, הוּא בְּטֹל אֶל הַקְּבָ"ה וְסוּמָךְ עַל "הַתִּיר הַגְּדוֹל", אַרְוֹן בְּרִית ה', שְׁלִפְנֵי מִתְבַּטְּלִים הָאוֹיְבִים בְּדָרֶךְ מְמִילָא, וְיִהְיֶה בְּנִסְעַ הָאָרְוֹן וְגו' קוּמָה ה' וְכִפּוּצוֹ אוֹיְבֶיךָ

(ב) וַיִּדַר יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם-נָתַן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עֲרֵיהֶם:

כִּי-יִבְרַח אֶת־חֲרָמְתִּי • אֶקְדִּישׁ שְׂלָלָם לַגִּבּוֹהַ.

(ג) וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֹתָהֶם וְאֶת־עֲרֵיהֶם וַיִּקְרָא שְׁם־הַמָּקוֹם חֲרָמָה: פ

כִּי-יִבְרַח אֹתָהֶם • בְּהִרְיָגָהּ. וְאֶת־עֲרֵיהֶם • חֲרָמִי גִבּוֹהַ.

(ד) וַיִּסְעוּ מֵהַר הָהָר הַרְדֵּי יַם־סוּף לְסֹכֵב אֶת־אֲרָץ אֲדוֹם וַתִּקְצַר נַפְשֵׁי־הָעָם בְּדָרֶךְ:

כִּי-יִסְעוּ דָרֶךְ יַם־סוּף • בִּינוֹן שְׂמַת אֶהְרֶן וּבָאָה עֲלֵיהֶם מְלַחֲמָה זו, חֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם דָּרֶךְ יַם סוּף, הוּא הַדְּרָךְ שִׁחְזָרוּ לָהֶם כְּשֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת מְרַגְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א'): "וַיִּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דָרֶךְ יַם־סוּף". וְכֵן חֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם (עין פ' פנחס) שְׂבַע מַסְעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט'): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִבְּאֵרַת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה, שֶׁם מֵת אֶהְרֶן". וְכִי בְּמוֹסְרָה מֵת? וְהֲלֹא בְּהַר הָהָר מֵת?! אֲלֹא שֶׁם חֲזָרוּ וְהִתְאַבְּלוּ עָלָיו וְהִסְפִּידוּהוּ כְּאִלוֹ הוּא בְּפָנֵיהֶם. וְצֹא וּבְדַק בְּמַסְעוֹת, וְתִמְצָא שְׂבַע מַסְעוֹת

בְּזִמְנֵי יִשְׂרָאֵל קָנַם קָדָם יי וַאֲמַר אִם מִמָּסַר תִּמְסַר יֵת עֲמָא הַדִּין בְּיָדִי וְאֶגְמַר יֵת קְרוּיָהוּן:

גְּוִקְבִיל יי צְלוּתָהּ דְיִשְׂרָאֵל וּמָסַר יֵת כְּפִנְעָנָא וְגַמַר יֵתָהוּן וְיֵת קְרוּיָהוּן וּקְרָא שְׂמָא דְאַתְרָא חֲרָמָה:

ד וַיִּטְלוּ מֵהַר טוֹרָא אֲרַח יִמָּא דְסוּף לְאַקְפָּא יֵת אֲרַעָא דְאָדוֹם וַעֲקַת נַפְשָׁא דְעֲמָא בְּאַרְחָא:

מִן מוֹסְרָה עַד הַר הָהָר. לְסֹכֵב אֶת־אֲרָץ אֲדוֹם • שְׂלֹא נִתְּנָם לְעִבְרֵי בְּאַרְצוֹ. וַתִּקְצַר נַפְשֵׁי־הָעָם בְּדָרֶךְ • בְּטִרַח הַדְּרָךְ שֶׁהִקְשָׁה לָהֶם. אָמְרוּ: עֲלִשׁוּ הֵינִינוּ קְרוּבִים לְהַכְּנֵס לְאָרֶץ וְאָנוּ חוֹזְרִים לְאַחֲרֵינוּ, כִּי חֲזָרוּ אֲבוֹתֵינוּ וְנִשְׁתַּהוּוּ שְׁלִשִׁים וְשִׁמּוֹנָה שָׁנָה עַד הַיּוֹם, לְפִיכָךְ קִצְרָה נַפְשָׁם בְּעֵנּוּי הַדְּרָךְ. וּבְלִשׁוֹן לַע"ז אֲנִקְרוּטְלוּ. וְלֹא יִתְּכֵן לֹמַר "וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעָם בְּדָרֶךְ" – בְּהִיוֹתָם בְּדָרֶךְ, וְלֹא פִירַשׁ בּוֹ בְּמָה קִצְרָה, שְׂכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא 'קִיצוֹר נַפְשׁ' בְּמִקְרָא, מְפוֹרָשׁ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ו) אינו נחשב בעיניו לכלום. אי נמי, שלא היו טועמין הטעם הטוב שהוא עד שהיו טורחין בו וטחגו בריחיים או דכו במדוכה. וכן משמע קרא דפּרשת בהעלותך דכתיב ביה (לעיל יא ח) והנה טעמו כטעם לשד השמן: תורה ה

חוזרין למקום שאין מים ומזון מצויין שם. וכי תימא מה קפידא לש כאן הרי הנה להם מן. לכך כתיב ונפשנו קצה בלחם הקלקל, אינו דומה רואה וטועם לטועם בלא ראייה, שלפי שאינו רואה ממשות הדבר (שאינו) שהוא טועם

כא (ד) ויסעו מהר ההר וגו' לסכב את ארץ אדום ותקצר נפש העם. בינו שראו שחזרו לאחוריהם אל דרך המדבר, הנה קשה בעיניהם פנות, כי היו סבורין ליכנס מיד לארץ ישראל ולאכול מתבואת הארץ, ועכשיו

הצער. ובדבר המטריח נופל לשון גדל, שגדול הוא וכבד על האדם, כגון (זכריה יא): "וגם נפשם בתלה ביי גדלה עלי, (איוב ב): "ויגאה פשחל תצודני". כללו של פרושו: כל לשון קצור נפש בדבר – לשון שאין יכול לסבלו הוא, שאין הדעת סובלתו.

שם במה קצרה, כגון (זכריה יא): "ותקצר נפשי בהם", וכגון (שופטים ט): "ותקצר נפשו בעמל ישראל", וכל דבר הקשה על אדם, נופל בו לשון "קצור נפש", כאדם שהטרח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו

הוא אתרעם עמא במימרא דיי ועם משה נצו למא אסקתונא ממצרים לממת במדברא ארי לית להמא ולית מיא ונפשנא עקת במנא הדיו דמיכלה קליל:

(ה) וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל:

(ח) לפי שהמן נבלע באיברים, קראוהו "קלוקל", אמרו: עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ללוד אשה שמכניס ואינו מוציא?.

כש"כ באלהים ובמשה. השוו עבד לקונו (במ"ד). למה העליתנו. שניהם שוים. ונפשנו קצה. אף זה לשון 'קצור נפש' ומאוס. בלחם הקלקל. (ע"ב)

ויגרי יי בעמא ית הוין קלן ונכיתו ית עמא ומית עם סגי מישראל:

(י) וישלח יהוה בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל:

נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד (טעם עפר) ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים.

כש"כ את הנחשים השרפים. (במ"ד) ששורפים את האדם בארס שניהם. וינשכו את העם. יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה, יבא

זאתא עמא למשה ואמרו הכנא ארי אתרעמנא קדם יי ועמך נצינא עלי קדם יי ויעדי מננא ית חויןא ועלי משה על עמא:

(י) ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו ביהוה וכך התפלל אל יהוה ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם:

כש"כ ויתפלל משה. מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה, שלא יהא אכזרי מלמחל.

ח ואמר יי למשה עבד לך קליא ושוי יתה על את ויהי כל דיתנכית ויחזי יתה ויתקנים:

(ח) ויאמר יהוה אל משה עשה לך שרף ושים אותו על גם והיה פלהנשוף וראה אותו וחי:

"והיה אם נשף הנחש את איש והביט וגו'", שלא היה ממחר נשוף הנחש להתרפאות, אלא אם כן מביט בו בכונה. ואמרו רבותינו: וכי נחש ממית או נחש מחיה? אלא בזמן שהיו ישראל מסתפלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים, ואם לאו היו נמוקים (נ"א נזוקים).

כש"כ על-גם. על כלונס, שקורין פירק"א בלע"ז, וכן (ישעיה ל): "וכנס על הגבעה" (שם מט): "ארים נסיו" (שם יא): "שאו-גס"; ולפי שהוא גבה לאות ולראיה, קוראו "גס". כל הנשוף. (במדבר רבה) אפלו קלב או חמור נושכו, היה נזק ומתנונה והולך. אלא נשיכת הנחש ממחרת להמית, לכך נאמר כאן: "וראה אותו", ראיה בעלמא. ובנשיכת הנחש נאמר: "והביט" –

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

באזמל, בנחש הבה ובנחש מרפא (מדרש הגדול): תורה ט

(ח) עשה לך שרף. לכך צינה דבר אחר, כדי להגדיל נסיו ונפלאותיו שהוא מכה באזמל ומרפא

ט וַעֲבַד מֹשֶׁה הוֹיָא דְנַחֲשָׁא וְשׁוֹיָה עַל אֶת
וְהוֹה פִּד נְכִית הוֹיָא יֵת גְּבֵרָא וּמְסַתְּפַל
לְהוֹיָא דְנַחֲשָׁא וּמִתְקַנֵּם :

(ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נַחֲשׁ נְחָשׁ וַיִּשְׁמְהוּ עַל־הַנֶּסֶם וְהָיָה
אִם־נִשְׁדָּךְ הַנַּחֲשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נַחֲשׁ הַנְּחָשֹׁת
וְחָי:

כ"ט - נחש נחשת • (ס) לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה: הקדוש-ברוך-הוא קוראו נחש, ואני אעשנו של נחשת! לשון גופל על לשון.

~ יום שישי ו' תמוז ~

י וַיִּנְטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂרוּ בְּאֶבֶת :

(י) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֶבֶת :

יא וַיִּנְטְלוּ מֵאֶבֶת וַיִּשְׂרוּ בְּמִגִּזֵּית עֲבָרָא
בְּמִדְבָּרָא דִּי עַל אֶפְרַיִם מוֹאֵב מִמִּדְּנַח שְׁמִשָּׂא :

(יא) וַיִּסְעוּ מֵאֶבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵיני הָעֵבְרִים בְּמִדְבַּר אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי מוֹאֵב מִמְּזַרְחַ הַשָּׁמֶשׁ :

שם את הר נבו אל ארץ כנען, שהיא מפסיק בין
ארץ מואב לארץ אמורי. על-פני מואב ממזרח
השמש • במזרח של ארץ מואב.

כ"י - בעיני העברים • לא ידעתי למה נקרא שם
עיים. ועי לשון חרבה הוא, דבר הטאוט במטאטא,
והעין בו יסוד לבדה, והוא מלשון "יעים" (ישעיה
כח): "ויצה ברה". העברים • דרך מעבר העוברים

~ נקודות משיחות קודש ~

הניח חרבה?

ויש לתרץ בפשטות:

לרש"י היה קשה, הרי "עי לשון חרבה הוא" ומדוע קראו
למקום התניה שפפשטות היה מקום ישוב, בשם
"עיים"?

ולכן כותב "לא ידעתי למה נקרא שם עיים". וק"ל.

(ע"פ 'תורת מנחם - התוודויות' תשמ"ה ח"ד עמ' 2423 ואילך - מתוך
'לקראת שבת')

ויחננו בעיני העברים

בעיני העברים - לא ידעתי למה נקרא שם עיים, ועי
לשון חרבה הוא (כא, יא. ובפרש"י)

יש להקשות: מה קשה ב"עי העברים" שרש"י צריך
לפרש את שם, הרי מצינו הרבה מקומות שגפרטו
שמותיהם בכתוב ולא מצינו שיפרש רש"י טעמי
השמות?

יב מתמנן נטלו ושרו בנחל זרד:

(יב) מִשֶׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֵד :

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לדיבון גד. ויש לומר דהתם מפרש
שם המקומות, והקא מפרש שם
הנהרות לפי שרועה לבוא אל
הבאר: תורה יג

אחר המכה לאובות: תורה יא
(יב) משם נסעו. פירוש מעיני
העברים, ויחננו בנחל זרד, ובמסעי
(להלן לג מדה) כתיב שמעיי העברים באו

(י) ויחננו באבת. פירוש, בצלמון
ובפונון שבין הר החר ואובות, כמו
שכתוב באלה מסעי (להלן לג מא-מג),
ושם היתה מפת נחשים ומשם באו

יג מתמזן ונטלו ושרו מעברא דארנון די במדברא דנפק מתחום אמוראה ארי ארנון תחום מואב בין מואב ובין אמוראה :

(יג) מַשֶׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרִנּוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר הַיַּצָּא מִגְּבֹל הָאֱמֹרִי בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי:

ולא באו לגבול מואב, כי ארנון גבול מואב והם לא נתנו להם רשות לעבר בארצם. ואף-על-פי שלא פירשה משה, פירשה יפתח, כמו שאמר יפתח (שופטים יא): "וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה". ומשה רמזה (דברים ב): "כאשר עשולי בני עשו הישבים בשעיר והמואבים הישבים בער". מה אלו לא נתנום לעבר בתוך ארצם אלא הקיפה סביב, אף מואב בן.

כ"ט < מגבל האמורי. תחום סוף מצר שלהם, וכן (דברים ב): "גבול מואב", לשון קצה וסוף. מעבר ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני לארנון בתוך ארץ האמורי, בצפונה של ארץ מואב. היצא מגבל האמורי. רצועה יוצאה מגבול האמורי, והיא של אמוריים, ונקנסת לגבול מואב עד ארנון, שהוא גבול מואב; ושם חנו ישראל

יד על בן יתאמר בספרא קרבין דעבד וי על ימא דסוף ויגבוין דעל נחלי ארנון :

(יד) עַל-בֶּן יֵאמֹר בְּסֵפֶר מַלְחָמַת יְהוָה אֶת-וְהַבּ כְּסוּפָה וְאֶת-הַנְּחָלִים אֲרִנּוֹן:

יחב - והב, והני"ו יסוד הוא, כלומר: את אשר יחב להם והרבה נסים בים-סוף. ואת-הנחלים ארנון. כשם שמספרים בנסי ים-סוף, כך יש לספר בנסי נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים?

כ"ט < על-בן יאמר. על חניה זו ונסים שנעשו בה, יאמר בספר מלחמת ה'. כשמשפריים נסים שנעשו לאבותינו, יספרו "את-והב וגו'". את-והב. כמו "את יחב", כמו שיאמר מן יעד - ועד, בן יאמר מן

טו וישפוך נחליא דמדברין לקבל לחי' ומסתמיה לתחום מואב :

(טו) וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עַר לְגְבוּל מוֹאָב:

מזה ומדבר עם חברו ביהר מזה, והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו אמוריים: כשיכנסו ישראל (לארץ) לתוך הנחל לעבר, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותן

כ"ט < ואשר הנחלים. תרגום של "שפך" - אשר. שפך הנחלים, שנשפף שם דם אמוריים, שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים גבהים והנחל עמק וקצר, וההרים סמוכים זה לזה: אדם עומד על ההר

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בדברי הימים שכותבין בו מלחמות שבין אומה לאומה להנצחת שהקדוש-ברוך-הוא נותן לאומה כנגד חבירתה, וכתוב בו ענין מלך מואב:

למלך מואב לצד ארנון, ומאותה מלחמה ואילך הנה הנהר מפסיק בין גבול מואב ובין גבול ארץ סיחון מלך האמורי, ואותה ארץ שבבעבר (הירדן) הנהר שכבש סיחון מיד מואב לקחו ישראל מיד סיחון, כמו שאמרו ו'ל (חולין ס) עמון ומואב טהרו בסיחון, כלומר נטהרו ונקשרו לישראל על ידי סיחון. ואותה נחלה הנה שואל מלך עמון מישראל, ואומר לא לקח ישראל מארץ מואב כי לא עברו ארנון (שופטים יא יב

(יג) ויחנו מעבר ארנון. ארנון הוא שם הנהר, וחנו מעבר הנהר לצד ארץ סיחון, כי היו מקיפין את ארץ מואב שלא ניתנה להם רשות לעבור דרך עריו כי-אם בגבוליו, כדכתיב (שופטים יא יז) וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה וגו', ובאו ממזרח שמש לארץ מואב והניחו ארץ מואב למערב, שעברו מעבר לארנון לצד ארץ סיחון:

את ויהב בסופה. את ויהב תיבה אחת, והיא כמו בהתודע יוסף (בראשית מה א), שמתפרש כמו 'באתודע', והכי נמי את ויהב כמו אתיהב (ל) מלך מואב בסופה ובסערה שהיא נצוח, שנלקחה ארצו עד הנחל: תורה טו כמו אשדת הפסגה (דברים ג יז):

יח: תורה יד (יד) על בן. על שנצח סיחון את מואב יאמר בספר מלחמת ה', כמו

פי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי. כלומר שהנהר מפסיק בין שני הגבולים, כי מתחילה היתה כל הארץ למלך מואב משני צדי הנהר, וסיחון לקח כל מה שהיה

אֹתָן נִקְעִים וְהִרְגוּם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְת עַר", שֶׁהָהָר נָטָה מִמְקוֹמוֹ וְנִתְקַרֵב לְצַד גְּבוּל מוֹאָב וְנִדְבַק בוֹ, וְזֶהוּ: "וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב". (בס"א אינו.) (וַעֲבָרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַהָרִים וְלֹא יָדְעוּ הַנְּסִים הָאֵלֹהִים אֶל־יַד־יְהוָה הַבְּאֵר שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם).

הַנִּקְעִים בְּהָרָה שֶׁל צִד מוֹאָב, וּבְהָרָה שֶׁל צִד אֲמֹרִיִּים הָיוּ כְּנִגַּד אֹתָן נִקְעִים כְּמִין קִנְנוֹת וְשָׂדִים בּוֹלְטִין לְחוּץ. כִּיִּן שָׁבְאוּ יִשְׂרָאֵל לְעֵבֶר, נִדְדָעַע הָהָר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשִׁפְחָה הַיּוֹצֵאת לְהַקְבִּיל פְּנֵי גְבֻרְתָּהּ, וְנִתְקַרֵב לְצַד הַר שֶׁל מוֹאָב וְנִכְנַסוּ אֹתָן הַשָּׂדִים לְתוֹךְ

טז ומתמזן אתהיבית להון בירא היא בירא די אמר יי למשה כנוש ית עמא ואיבה להון מניא:

(טז) וּמִשָּׁם בְּאֵרָה הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲסַף אֶת־הָעָם וְאֶתְנַה לָּהֶם מַיִם: ׀

יְרִידָה לְתוֹךְ הַנַּחַל וְהַעֲלֵתָה מַיִם־דָּם הַהָרוּגִים וְהַרוּעוֹת וְאִיבָרִים, וּמוֹלִיכְתָן סָבִיב הַמַּחְנֶה, וְיִשְׂרָאֵל רָאוּ וְאָמְרוּ שִׁירָה.

כ"ט - ומשם בארה. משם בא האשד אל הבאר. כיצד? אמר הקדוש-ברוך-הוא: מי מודיע לבני הנסים הללו? המשל אמר: "נתת פת לתינוק, הודיע לאמו". לאחר שעברו - חזרו ההרים למקומם והבאר

~ נקודות משיחות קודש ~

שדואג לכל צרכי ישראל. והקב"ה הודיע לו על כך: כְּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל רָאוּ אֶת הַדָּם וְאֶת הַהָרוּעוֹת, שָׁאֲלוּ אֶת מֹשֶׁה לְפֶשֶׁר הַדָּבָר, כַּמּוֹכֵן, וְהוּא הִסְבִּיר לָהֶם אֶת מַה שִּׁקְרָה.

נתת פת לתינוק, הודיע לאמו (רש"י כא, טז) תפקידה של האם הוא לספק את כל צרכי התינוק, וכאשר משהו 'מחליפה' ונותן לתינוק פת, דבר הכרחי, עליו להודיע לה. ואף כאן: הקב"ה נתן לישראל 'פת', שיועה מסכנה גדולה, שלא באמצעות ה'אם', משה, הוועה הנאמן

(לקוטי שיחות, כרך כג, עמ' 154)

י' כגן שפח ישראל ית תושבתתא הדא סקי בירא שפחו לה:

(יז) אִזּוּ יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר יְעֹנִי־לָהּ:

שבת לה): "אז ישיר ישראל" - השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים, והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, ומה ראה לכתב כאן? אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו.

כ"ט - עלי באר. מתוך הנחל, והעלי מה שאת מעלה. ומנין שהבאר הודיעה להם? שגאמר "ומשם בארה" (במ"ד). וכי משם היתה? והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמיהם? אלא שירדה לפרסם את הנסים. וכן

~ נקודות משיחות קודש ~

ה' ילחם לכם

ים סוף, אמרו בני ישראל שירה, ולא בשאר הנסים בהם עזר להם הקב"ה והצילם מאויביהם? ויש לומר: בשני נסים אלו מצינו הנהגה מיוחדת שלא היתה בשאר הנסים.

אז ישיר ישראל את-השירה הזאת (כא, יז) מצינו עוד פעם אחת שאמרו בני ישראל להקב"ה, בעת קריעת ים סוף. ויש לעין מדוע רק בשני נסים אלו, בפרשתנו ובקריעת

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יז) אז ישיר ישראל. אז פשנתן להם הבאר, ישיר ישראל מתוך שמחה, שהיו סבורים למות שם הם ומקניהם בצמא. אבל משה לא שר,

גבולם עובר הנחל: תורה טז (טז) ומשם בארה. ומאותם נחלים ומנסיעתם היתה הבאר נובעת, שיוצאה מן הסלע: תורה יז

מואב, דער הוא מואב כדכתיב (דברים ב כט) והמואבים הישבים בער, והיו כבר יושבים מכאן ומכאן לנחלים, ועתה נשען הנחל לגבול מואב שאין

יודעים בזה כלום".

וגם באפן בזה מורה על חבה יתרה מהקב"ה לבני ישראל, שלא רק שמצילנו מיד אויבינו, אלא אף עושה זאת באפן שלא נצטרך ל"פעלה" מסוימת. וזה גרם שבני ישראל יאמרו שירה להקב"ה ויודו לו על חסדיו הנפלאים.

(ע"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 153 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בשאר הנסים, כשבני ישראל היו במצב של סכנה מאמות העולם, היה גם הישועה וההצלה באפן שבני ישראל נלקחו באויביהם, ובאפן נסי גברו עליהם ונצחום. מה-שאינן בן בקריות גם-סוף, כתוב "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (בשלה יד, יד) שבני ישראל לא היו צריכים לעשות כלום, ונצלו מאויביהם בלי כל מלחמה מצדם. וגם כאן בפירושנו, היתה ההצלה כלשון הבחיי "ישראל רואין . . איך הקב"ה נלחם בשבילם . . והן אין

(יח) באר חפרוה שרים פרוה נדיבי העם במחוקק במשענתם וממדבר מתנה:

יח בירא דחפרוה רברביא פרוה רישי עמא ספריא בחטריהון וממדברא אחיהיבת להון:

כ"ט « באר חפרוה • זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים" – משה ואהרן. • במשענתם • במטה. • וממדבר • נתנה להם.

(יט) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות:

יט ומדאיתיהיבת להון נחמא עמהון לנחליא ומנחליא סלקא עמהון לרמתא:

כ"ט « וממתנה נחליאל • כתרגומו.

(כ) ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימן פ

כ ומרמתא לחיליא די בחקלי מואב ריש רמתא ומסתביא על אפי בית ישימון:

כ"ט « ומבמות הגיא אשר בשדה מואב • פי שם מת משה, ושם בטלה הבאר. דבר אחר: פרוה נדיבי העם – כל נשיא ונשיא, כשהיו חונים, נוטל מקלו ומושף אצל דגלו ומחנהו, ומי הבאר נמשכין דרך

אותו סימן, ובאין לפני חנית כל שבט ושבט. במחוקק • על-פי משה שנקרא: "מחוקק", שנאמר (דברים לב): "כיי-שם חלקת מחוקק ספון". ולמה לא נזכר משה בשירה זו? לפי שלקה על-ידי הבאר. וכיון

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יורד אל ההר לעבר הגיא, ונמשכת אצל ראש הפסגה הנשקפה על (ראש) פני הישימון, הנראית על פני המדבר שהוא קרוי ישימון, כדכתיב (דברים לב) וכתהו ילל ישמן. וזו היתה שמחה גדולה שהיתה נראית על פני המדבר להולכים בתוהו, שהיו רואים מקום להשקות הם ומקניהם ולהתקנר ולהתעדן. ובעירובין פירק פיצד מערבין (ד) מסיק, וממדבר מתנה, אם משים אדם עצמו כמדבר הנה שהפל דשין בו, תורתו מתקיימת וניתנת לו במתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל, כלומר כירושא היא לו, וכיון שנקלו אל עולה לגדולה,

שהכה, דאם הקפיד לא היו משוררים מדבר שהקפיד. ויש אומרים מחוקק זה משה, כמה דאת אמר (דברים לב) כי שם חלקת מחוקק ספון, ומתרגמינן משה ספרא רבא: וממדבר מתנה. כלומר, חשיבות גדולה היתה באותו הבאר, פי ממדבר שהוא מקום צמאון הנה להם למוצא מים: תורה יט (יט) וממתנה נחליאל. לא היתה כשאר בארות שנובעות במקומן ואינן נמשכות, אלא משנתנה נגברה והיה לנחל, והיו רוב המים עולים על הבמות: תורה כ (כ) ומבמות הגיא. ומהבמות הנה

כדפירש רש"י (פסוק ט): עלי באר ענו לה. כן משוררים וצועקין, ענו לה, הרימו קול לה, כמו וענו הלויים (דברים כו יז): תורה יח (יח) באר חפרוה שרים. כלומר, הבאר הנה אינו כשאר בארות שחופרים אותם עבדים, כמה דאת אמר (בראשית כו כח) ויכרו שם עבדי יצחק באר, אלא באר זו מכופדת שחפרוה שרים וכרוה נדיבי עמים, משה ואהרן וזקני ישראל: במחוקק במשענתם. כלומר, לא חפרוה כשאר בארות, אלא שחקקה בסלע במטה האלהים. וזה מוכיח שלא הקפיד הקדוש-ברוך-הוא על

הפסגה על-פני המקום ששמו ישימן, והוא לשון מדבר, שהוא שמם. דבר אחר: "ונשקפה", הבאר, "על-פני הישימן", שנגנזה בימה של טבריה, והעומד על הישימן מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר, כך דרש רבי תנחומא.

שלא נזכר שמו של משה, לא נזכר שמו של הקדוש-ברוך-הוא. משל למלך שהיו מומנין אותו לסעדה, אמר: אם אהבי שם – אני שם, ואם לאו – אני הולך!. ראש הפסגה • פתגמו: "ריש רמתא". פסגה • לשון גבה, וכן (תהלים מח): "פסגו ארמונותיה" – הגביהו ארמונותיה. ונשקפה • אותה

~ שבת קודש ז' תמוז ~

כא ושלח ישראל אזגדין לנת סיחון מלכא דאמורא למימר:

(כא) וישלח ישראל מלאכים אל-סיחון מלך-האמרי
לאמר:

יא: "וישלח ישראל מלאכים אל-מלך אדום וגו'". הכתובים הללו צריכים זה לזה: זה נועל וזה פותח, שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל.

כג: «וישלח ישראל מלאכים • ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שנאמר (דברים ב): "ונשלח מלאכים ממדבר קדמות", וכן (במדבר ב): "וישלח משה מלאכים מקדש אל-מלך אדום", ובפתח הוא אומר: (שופטים

~ נקודות משיחות קודש ~

שנה הכתוב וכתב וישלח ישראל". על זה מתרץ, ששנוי זה בא ללמדנו ("לומר לך") ששנשיא הדור הוא ככל הדור.

(לקוטי שיחות, כרך י, עמ' 133)

לומר לך, שנשיא הדור הוא ככל הדור (רש"י כא, כא) מלים אלה מיתרות לכאורה. ויש לומר, דהנה זה שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, מתרץ רק שנתן לכתב וישלח ישראל" על משלחת ששלח משה. אף עדין קשה – מדוע

כב אעבר בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך גלך עד אשר-נעבר גבלך:

(כב) אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא
נשתה מי באר בדרך המלך גלך עד אשר-נעבר
גבלך:

כג: «אעברה בארצך • אף-על-פי שלא נצטוו לפתח להם בשלום, בקשו מהם שלום.

כג ולא שבק סיחון ית ישראל למעבר בתחומה וכנש סיחון ית כל עמה ונפק לקדמות ישראל למדברא ואתא ליהז ואגים קרבא בישראל:

(כג) ולא-נתן סיחון את-ישראל עבר בגבלו ויאם
סיחון את-כל-עמו ויצא לקראת ישראל המדברה
ויבא יהצה וילחם בישראל:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הדברים (דברים ב כט) כאשר עשו לי בני עשו הישבים בשעיר והמואבים הישבים בער, שהניחום לסבוב ארצם וגבולם: תורה כג

(כב) עד אשר נעבר גבלך. לא היו שואלין לעבור דרך ארצו אלא לסבוב גבולו מבחוץ, כמו שסבבו ארץ אדום וארץ מואב. וכן כתוב בפרשת אלה

שנאמר וימנחליאל במות, ואם הגיס דעתו הקדוש-ברוך-הוא משפילו, שנאמר ומבמות הגיא, ואם תזר בו הקדוש-ברוך-הוא מגביהו, שנאמר (שעיה מד) כל גיא ונשא: תורה כא

יכול לִכְבֹּשׁוּ, וְכָל-שָׂפָן שֶׁהִיא בְּחֻשְׁבוֹן!. אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוא: מָה אֲנִי מִטְרִיחַ עַל בְּנֵי כָּל זֹאת לְצוּר עַל כָּל עִיר וְעִיר? נָתַן בְּלִבּ כָּל אֲנָשִׁי הַמְּלַחֵמָה לְצֹאֵת מִן הָעִירוֹת וְנִתְקַבְּצוּ כָּלָם לְמָקוֹם אֶחָד וְשָׂם נִפְלוֹ, וּמִשָּׁם הִלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעָרִים וְאִין עוֹמְדִים לִגְדָּם, כִּי אִין שָׂם אִישׁ אֶלָּא נָשִׂים וְטָף.

כ"ט • וְלֹא-נָתַן סִיחֹן וְגו' • לְפִי שֶׁכָּל מַלְכֵי כְּנָעַן הָיוּ מַעֲלִינִים לוֹ מִס, שֶׁהִיא שׁוֹמְרֵם שֶׁלֹּא יַעֲבְרוּ עֲלֵיהֶם גְּזִיטוֹת. כִּינֵן שֶׁאָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל: אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ, אָמַר לָהֶם: כָּל עֲצָמֵי אִינִי יוֹשֵׁב כָּאֵן אֶלָּא לְשׁוֹמְרֵם מִפְּנֵיכֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים כֵּךְ? !. וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל • אֵלוֹ הָיְתָה חֻשְׁבוֹן מְלָאָה יְתוּשִׁין, אִין כָּל בְּרִיָּה יְכוּלָה לְכַבְּשָׁה, וְאִם הִיא סִיחֹן בְּכַפֵּר חֲלַשׁ, אִין כָּל אָדָם

כד וימַחֵהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָתְגָם דְּחֶרֶב וּוִירַת יַת אַרְעָה מֵאַרְנוֹנָא עַד יִבְקָא עַד בְּנֵי עַמּוֹן אַרְי מְקִיף תְּחוּמָא דְּבְנֵי עַמּוֹן :

(כד) וַיִּמַּחֵהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי-חֶרֶב וַיִּירַשׁ אֶת-אַרְצוֹ מֵאַרְנוֹן עַד-יַבְבֵּק עַד-בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עוֹ גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:

כ"ט • כִּי עַז • וּמָהוּ חֲזָקוֹ? הַתְּרַאֲתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוא, שֶׁאָמַר לָהֶם (דברים ט): "אֶל-תִּצְרַם וְגו'".

כה וכבש יִשְׂרָאֵל יַת כָּל קְרוּיָא הָאֵלִין וַיִּתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קְרוּי אַמּוֹרָאָה בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל כְּפָרְנָהָא :

(כה) וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל-עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל-בְּנֵי-הָאֵלֶּה:

כ"ט • בְּנֵי-הָאֵלֶּה • כְּפָרִים הַסְּמוּכִים לָהּ.

כו אַרְי חֻשְׁבוֹן קְרַתָּא דְּסִיחֹן מְלַכָּא דְּאַמּוֹרָאָה הִיא וְהוּא אַגַּח קְרַבָּא בְּמִלְכָּא דְּמוֹאָב קְדַמָּאָה וַיִּסִּיב יַת כָּל אַרְעָה מִיַּדָּה עַד אַרְנוֹן :

(כו) כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר סִיחֹן מִלְּךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא גְּלַחֵם בְּמִלְּךְ מוֹאָב הָרֵאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת-כָּל-אַרְצוֹ מִיַּדוֹ עַד-אַרְנוֹן:

מֹאָב הִיא, כְּתוּב לָנוּ שֶׁסִּיחֹן לְקַחָהּ מֵהֶם, (ג'סין ל"ח) וְעַל-יָדוֹ טְהַרָה לְיִשְׂרָאֵל. מִיָּדוֹ • (כ"ט י"ח) מְרֻשׁוֹתוֹ.

כ"ט • וְהוּא גְּלַחֵם • (חולין ט' ב) לְמָה הַצָּר לְהַפְתִּיב? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "אֶל תִּצְרַם אֶת-מוֹאָב" – וְחֻשְׁבוֹן מִשָּׁל

כז עַל כֵּן יִמְרוֹן מְתַלְּפָא עוּלוֹ לְחֻשְׁבוֹן תְּתַבְּגִי וְתִשְׁתַּכַּלֵּל קְרַתָּא דְּסִיחֹן :

(כז) עַל-כֵּן וַאֲמָרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חֻשְׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחֹן:

וְהִלֵּךְ וְשָׁכַר אֶת בַּלְעָם לְקַלְלוֹ, וְזָהוּ שֶׁאָמַר לוֹ בְּלַק (שם כב): "כִּי יִדְעַתִּי אֶת אֲשֶׁר-תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ וְגו'". תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֵן • חֻשְׁבוֹן בְּשֵׁם סִיחֹן לְהִיּוֹת עִירוֹ.

כ"ט • עַל-כֵּן • עַל אוֹתָהּ מְלַחֵמָה שֶׁנִּלְחַם סִיחֹן בְּמוֹאָב. יִאֲמְרוּ הַמְּשָׁלִים • בַּלְעָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר כג): "וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ". הַמְּשָׁלִים • בַּלְעָם וּבַעוֹר, וְהֵם אָמְרוּ. בְּאוֹ חֻשְׁבוֹן • שֶׁלֹּא הִיא סִיחֹן יְכוּל לְכַבְּשָׁה,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בְּלַק: תוֹרָה כו (כז) עַל כֵּן יִאֲמְרוּ הַמְּשָׁלִים. בְּנֵי אָדָם הַרְגִילִים לְמִשׁוֹל מְשָׁלִים. עַל יָדֵי שֶׁלְקַחָהּ סִיחֹן בָּאוּ לְדוֹר בְּתוֹךְ חֻשְׁבוֹן, כִּי עָתָה תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֵן מֵאַחַר שֶׁהִיא עֲכָשִׁי עִיר סִיחֹן, כִּי כָּל זְמַן שֶׁהִיא לְמִלְּךְ מוֹאָב לֹא הִיא מְלַךְ חֲזָק, אֲבָל מִשְׁכַּבְּשָׁה סִיחֹן אִין (לי) [לִירָא] כְּלוּם לְגוֹר בָּהּ: תוֹרָה כח

(כז) כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר סִיחֹן. לְפִי שֶׁכְּתוּב אַחֲרָיו וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְץ הָאֱמֹרִי, אָמַר כָּאֵן שֶׁלֹּא תִתְמָה עַל שֶׁאֲנִי אוֹמְרִים שֶׁחֻשְׁבוֹן הִיא מֵאַרְץ הָאֱמֹרִי, וַיִּוֹדְעִין אָנּוּ שֶׁהִיא מֵאַרְץ מוֹאָב, כִּי חֻשְׁבוֹן עָתָה הִיא עִיר סִיחֹן, שֶׁהִיא הוּא גְּלַחֵם בְּמִלְּךְ מוֹאָב הָרֵאשׁוֹן וּכְבֻשָׁה מִיָּדוֹ, וְלֹא עִם בְּלַק מְלַךְ מוֹאָב אֶלָּא בְּמִלְּךְ רֵאשׁוֹן שֶׁהִיא קוֹדֵם

(כד) עַד יַבְבֵּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן. יְבוּק שֵׁם הַנַּחַל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב כב) וַיַּעֲבֹר אֶת מִעְבַּר יַבְבֵּק. וְכִמּוֹ שֶׁלְקַח סִיחֹן אֶת אַרְץ מוֹאָב עַד אַרְץ אַרְנוֹן, כֵּךְ לָקַח אַרְץ בְּנֵי עַמּוֹן עַד יְבוּק, וְהִנְהַר הִיא מִפְּסִיק בֵּינֵיהֶם. אֲבָל מִשָּׁם וְאֵילָף, כִּי עַז וְחֲזָק גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן מִן הַנְּהַר וְאֵילָף, מִפְּנֵי שֶׁהַנְּהַר הִיא מִפְּסִיק הַגְּבוּל: תוֹרָה כח

(כח) כַּחֲמֵשׁ יָצְאָה מִחֻשְׁבוֹן לְהִבָּהּ מִקְרִית סִיחון אֲכָלָהּ עַר מוֹאָב בְּעַלְי בְּמוֹת אַרְנוֹן:
 כח אַרְי קִידוּם תְּקִיף פְּאָשָׁא נֶפֶק מִחֻשְׁבוֹן
 עֲבָדֵי קְרָבָא פְּשִׁלְהוּבִיתָא מִקְרִיתָא דְסִיחון
 קְטִילוּ עִמָּא דִשְׂרוּ בְלַחֲת מוֹאָב פּוּמְרִינָא
 דְפָלְחִין בֵּית דַּחְלָא רְמִתָּא דְאַרְנוֹן:

כט «כַּחֲמֵשׁ יָצְאָה מִחֻשְׁבוֹן • מִשְׁפַּכְשָׁה סִיחון • אֲכָלָהּ עַר מוֹאָב • שָׁם אוֹתָהּ הַמְדִינָה קְרוּי "עַר"»
 בְּלִשׁוֹן עֲבָרִי, וְ"לַחֲתִית" בְּלִשׁוֹן אַרְמִי. עַר מוֹאָב •
 עַר שֶׁל מוֹאָב.

(כט) אוֹיְלֵךְ מוֹאָב אֲבָדְתָּ עִם־כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנֵיו פְּלִיטָם וּבְנֵיתָיו בַּשְּׁבוֹת לְמִלְךְ אַמְרֵי סִיחון:
 כט וִי לְכוּן מוֹאָבָאִי אֲבָדְתוּן עִמָּא דְפָלְחִין
 לְכְמוֹשׁ מִסָּר בְּנוֹהֵי צִירִין וּבְנֵיתָהּ בַּשְּׁבִינָא
 לְמִלְכָּא דְאַמְרָאָה סִיחון:

כ «אוֹיְלֵךְ מוֹאָב • שִׁקְלוּ אוֹתָהּ מוֹאָב שִׁימְסְרוּ בְּיָדוֹ • כְּמוֹשׁ • שָׁם אֱלֹהֵי מוֹאָב. נָתַן • הַנוֹתֵן אוֹתָהּ»
 בְּנֵיו שֶׁל מוֹאָב. פְּלִיטָם • נְסִים וּפְלִטִים מִחֶרֶב, וְאוֹתָהּ
 בְּנוֹתָיו בַּשְּׁבִיט וְגו'.

(ל) וַיִּירָם אֲבֹד חֻשְׁבוֹן עַד־דִּיבֹן וַנְּשִׂים עַד־נֶפֶח אֲשֶׁר עַד־מִידְבָּא:
 ל וַיִּמְלְכוּ פְּסַקְתָּ מִחֻשְׁבוֹן עֵדָא שְׁלִטָן
 מְדִיבֹן וְצִדְיָאוּ עַד נֶפֶח דְסִמְיָה עַד מִידְבָּא:

כ «וַיִּירָם אֲבֹד • מַלְכוּת שְׁלֵהֶם. אֲבֹד חֻשְׁבוֹן עַד־דִּיבֹן • מַלְכוּת וְעַל שְׁהִיָּה לְמוֹאָב בְּחֻשְׁבוֹן אֲבֹד מִשָּׁם, וְכֵן "עַד דִּיבֹן", תְּרַגְּמוּ שֶׁל "סָר" – "עַד", כְּלוֹמֵר: סָר גִּיר מְדִיבֹן. "גִּיר" – לִישׁוֹן מַלְכוּת וְעַל»
 וּמִמְשַׁלַּת אִישׁ, כְּמוֹ (מַלְכִים א יא): "לְמַעַן הִיוֹת־גִּיר לְדוֹדֵי־עֲבָדֵי". וַנְּשִׂים • שִׁי"ן דְּגוֹשׁוּהָ, לִישׁוֹן שְׁמָמָה: כֶּף יֹאמְרוּ הַמוֹשְׁלִים: וַנְּשִׂים אוֹתָם. עַד־נֶפֶח • הַשְּׂמוֹנוֹם עַד נֶפֶח.

(לא) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצֵי הָאֲמֹרִי:
 לא וַיִּתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעֵי אַמְוִרָאָה:

(לב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגְלֵי אֶת־יַעֲזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵיתָהּ וַיִּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם:
 לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאֵלְלָא יֵת יַעֲזָר וַיִּכְבְּשׁוּ בְּפָרְנָהָ וַתְּרִיף יֵת אַמְוִרָאָה דִּי תַמָּן:

כ «וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגְלֵי אֶת־יַעֲזָר • הַמְרַגְלִים לְכַדוּתָהּ, אָמְרוּ: לֹא נַעֲשֶׂה כְּרֵאוֹשׁוֹנִים, בְּטוֹחִים אָנוּ בְּכַחַת תִּפְלְתוּ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם.»

(לג) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לְקִרְאָתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדַרְעֵי:
 לג וַיִּתְּפַנְיָאוּ וַסְּלִיקוּ לְאַרְחַ מִתַּנָּן וַנִּפְּק עוֹג מִלְכָּא דְמִתַּנָּן לְקַדְמוֹתְהוֹן הוּא וְכָל עַמָּה לְאַחְבָּא קְרָבָא לְאַדְרַעִי:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כח) כַּחֲמֵשׁ יָצְאָה מִחֻשְׁבוֹן לְהִבָּהּ מִקְרִית סִיחון אֲכָלָהּ עַר מוֹאָב בְּעַלְי בְּמוֹת אַרְנוֹן: לאַחַר שְׁנִכְבְּשָׁה חֻשְׁבוֹן וְנִלְחַם גַּם בַּשָּׂאֵר עֲצִירוֹת שֶׁהוּא עַר וְאַרְנוֹן וַיִּכְבְּשֶׁם, אָז אָמַר אִשׁ יָצְאָה מִחֻשְׁבוֹן, כְּלוֹמֵר חִיל וְגִבּוֹרִים, וְלִהְבִּיה מֵאוֹתָהּ עִיר שְׁנִקְרָאת קְרִית סִיחון, אֲכָלָהּ עַר מוֹאָב, כְּלוֹמֵר מִמְקוֹמוֹ יָצָא אִשׁ וַיִּשְׂרָפֶם, וְהִיא כְּמוֹ תַצָּא אִשׁ מֵאֲבִימֶלֶךְ וְתֹאכַל אוֹתָהּ בְּעַלְי שְׂכָם [וגו'] וּמִבְּעַלְי שְׂכָם וְתֹאכַל אוֹתָהּ אֲבִימֶלֶךְ (שׁוֹפְטִים ט, ט), כְּלוֹמֵר מֵהֶם וּבָהֶם. וְזֶה הַמְשַׁל שֶׁמְשַׁלוּ עַל גְּבוּרַת סִיחון, לְהוֹדִיעַ כְּמָה גְּדוּל כַּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנִּצְחָו וְהִרְגוּ: וְכֵן מְשַׁלוּ מִשַׁל עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁנִּצְחָם סִיחון וְאַמְרוּ, אוֹי לֵךְ מוֹאָב אֲבָדְתָּ עִם כְּמוֹשׁ, עִם שְׁעוֹבָדִין לְעִבּוּד־הַיְוָה דְכְמוֹשׁ, דְּהִינּוּ בְּנֵי עַמּוֹן, כְּמוֹ שְׁאָמַר יִפְתָּח לְמֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן (שׁוֹפְטִים יא כד) הִלֵּא אוֹתָהּ אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ: תוֹרָה כט
(כט) גַּתֵּן בְּנֵיו פְּלִיטָם. כְּלוֹמֵר, גַּתֵּן זְקִינִים מִבְּעַלְי הַתּוֹסְפוֹת - עוֹז וְהִדְר
 הַבְּנִים הַקְּטָנִים שֶׁפְּלִטוּ מִן הַחֶרֶב, וְהַבְּנוֹת שְׂאֵין דְרָכָם לְהִלָּחֵם, שִׁבְקוּ וְהִנִּיחִם לְהוֹלֵךְ בַּשְּׁבִינָה, לְפִי שְׁלֵא הִנִּיָּה כֹּחַ לְהִצְעִילֵם מִיָּדוֹ: גַּתֵּן. כְּמוֹ נְרָדִי נִתְּנוּ רִיחוֹ (שִׁיר הַשִּׁירִים א יב): תוֹרָה ל
(ל) וַיִּירָם אֲבֹד חֻשְׁבוֹן. כְּלוֹמֵר, גִּיר וַיִּוֹרֶשׁ שְׁלֵהֶם, אֲבֹד חֻשְׁבוֹן וְכָל הָאֲרָץ עַד דִּיבּוֹן, שְׁלֵא יִירֶשׁוּהָ עִם יְרוּשָׁתוֹ. 'גִּיר' לִישׁוֹן יוֹרֶשׁ, כְּמוֹ לְמַעַן הִיוֹת גִּיר לְדוֹדֵי עֲבָדֵי (מַלְכִים א יא לו): תוֹרָה לֹא

לד ויאמר יי למשה לא תרחל מנה ארי בידך
מסרית יתה וית כל עמה וית ארעה ותעבד
לה כמא די עבדת לסיחון מלכא דאמוראה
די יתב בחשבון:

(לד) ויאמר יהוה אל־משה אל־תירא אתו כי בידך
נתתי אתו ואת־כל־עמו ואת־ארצו ועשית לו
כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב
בחשבון:

בְּדַרְלֵעֶמְר וּבְחִבְרֵי בְּעִשְׂתָּרוֹת קַרְנִים, שְׁנֵאֲמַר (דברים א):
"רק־עוג מלך הפשן נשאר מיתר הרפאים".

כ"ט • אל־תירא אתו • (נדה סא) שהיה משה ירא להלחם,
שְׁמָא תַעֲמַד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שְׁנֵאֲמַר (בראשית יד):
"ויבא הפליט" – הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׂרָאָה בּוֹ אֶת זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, הִיָּה יֵרָא שְׁמָא תַעֲמַד
לוֹ זְכוּת זו.
(לקוטי שיחות, כרך ח, עמ' 136)

שְׁהִיָּה מֹשֶׁה יֵרָא לְהִלָּחֵם (רש"י כא, לד) תבת "משה" נראית
כמיתרת. ויש לומר, שבאה להדגיש שרק משה היה ירא.
שָׁבֵן, כָּל יִשְׂרָאֵל, שְׂרָאוּ בְּעוֹג גּוֹי בְּעַל קוֹמָה, לֹא יֵרָאוּ
מִמּוֹנֵי, כִּי הָיוּ בְּטוּחִים בְּכַח תַּפְלֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל מֹשֶׁה,

לה ומחו יתה וית בנהי וית כל עמה עד
דלא אשתאר לה משזיב ויריתו ית ארעה:

(לה) ויכו אתו ואת־בניו ואת־כל־עמו עד־בִּלְתֵּי
השְׂאִיר־לוֹ שְׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֲרָצוֹ:

כ"ט • ויכו אתו • משה תרגו, כְּדֵאִתָּא ב'בְּכֹחוֹת' (רף נד) ב'הַרְוָאָה', עַקֵּר טוֹרָא בַּר תַּלְתָּא פְּרָסֵי וְכוּ'.

א ונטלו בני ישראל ושרו במשריא דמואב
מעבדא לירדנא דירחו: ס ס ס

כב (א) ויסעו בני ישראל ויחנו בעֲרֹבוֹת מוֹאָב
מַעֲבַר לִירְדֵן יִרְחוֹ:

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן. חסלת פרשת חוקת

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעא - עדר

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יהודה החסיד וישאר 'אף נח' (בראשית
13) שעולה בגימטריא 'עוג', אכל
לסיחון לא מצינו רמו. ואומר הרב
רבי יחיאל בר יוסף, שעוג נולד קודם
המבול, ואמו הייתה מעוברת מסיחון
בשנת המבול, והלכה ונישאת לאחד
מבני נח, וכבר הייתה מעוברת מאותן
בני האלהים אשר לקחו מבנות
האדם, ונולד סיחון בתיבה: תורה לה
חסלת פרשת חקת

(סנהדרין קה), בזכות ארבעים ושנים
קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאת
ממנו רות, ואף־על־פי שלא נתפזר
אלא לרעה לקלל את ישראל. ומיהו
תימה למאן דאמר (נדה שם) דעוג נקרא
פליט על שנפלט מן המבול, דבמסכת
נדה (שם) מסיק דעוג וסיחון אחי היו,
ואם בן סיחון פלט מן המבול,
דבשלמא עוג מצינו סמך ורמו
כדפירשתי בפְּרָשַׁת נח בשם רבי

(לד) ויאמר ה' אל משה אל תירא
אתו. פירש רש"י לךף הוצרך לומר
אל תירא אותו, מה שלא הוצרך
לומר מסיחון, לפי שהיה ירא פן
יעמוד לו זכות מה שהגיד לאברהם
אבינו שנשבה לוט (נדה סא). ואם
תאמר, והלא פונתו לרעה הייתה, כדי
שיהרג אברהם ויקח את שרה. יש
לומר, כיון דהצלה באה על ידו הייה
לו לירא, כמו שמצינו בפרק חלק

לוח תהלים

יום ראשון, א' תמוז < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום שני, ב' תמוז < מפרק י עד סוף פרק יז

יום שלישי, ג' תמוז < מפרק יח עד סוף פרק כב

יום רביעי, ד' תמוז < מפרק כג עד סוף פרק כח

יום חמישי, ה' תמוז < מפרק כט עד סוף פרק לד

יום שישי, ו' תמוז < מפרק לה עד סוף פרק לח

שבת קודש, ז' תמוז < פרק כ, מפרק לט עד סוף פרק מג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון א' תמוז ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, פרק ט. אבל... עד עמ' פו, עד אין קץ.

שהחיות של אותיות המחשבה, היא כאפס לגבי החיות של המדות, שממנה באות אותיות מחשבה אלו, שהוא – החיות של המדות, היא כאין לגבי חיות ומעלת התקמה בינה ודעת מקור המדות – הרי, שמעשיה עד לעלינות החכמה, ישנן חמש מדריגות, שכל אחת מהן היא כאין לגבי המדריגה שלמעלה ממנה – הרי על-אחת-כמה-וכמה

שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה – **בן ממש ערך מדרגת ומעלת התקמה, שהיא ראשית ומקור החיות שכלל העולמות, –** שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא העולם העליון ביותר, וממילא מקור שאר העולמות שלמטה מעולם האצילות – לחכמה זו אין כל ערך, לגבי תקדוש ברוך-הוא בכבודו ובעצמו, המרום והמתנשא רבוא

רבבות מדרגות רוממות, יותר רוממות מדרגת התקמה על בחינת חיות שבעשיה, שהיא – רוממות החכמה לגבי עשיה, היא רוממות – של, חמש מדרגות לבד, שהן מדרגות בחינת עשיה ודבור ומחשבה ומדות ושכל. אבל תקדוש-ברוך-הוא רם ומתנשא מדרגת התקמה, רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ.

פרק ט. אבל לגבי תקדוש-ברוך-הוא, מדרגת התקמה, שהיא תחלת מחשבה וראשיתה, – ומקורה, היא סוף מעשה אצלו, דהיינו שנחשבת כאלו היא בחינת ומדרגת עשיה לגבי תקדוש-ברוך-הוא, בדכתיב: – כמו שכתוב: "כלם בתקמה עשית". – שלכאורה,

היה מתאים להשתמש לגבי חכמה, במלה "השכלת" (כולם בחכמה השכלת) או בלשון אחרת של שכל – מדוע אומר הפסוק "עשית" כשמדובר אודות חכמה? – אלא הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, והיינו לומר, שבערך החיות שבעשיה גופנית ונפשית לערך חיות התקמה, שהיא – החכמה, ראשית ומקור החיות באדם וכל הפרואים נשמיים, – שלגבי חכמה, מקור החיות ותחילתה, אין שום ערך כלל לחיות של עשיה, שהיא החיות הנמוכה ביותר, שהיא – החיות של עשיה, היא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור, שהוא – החיות שמאותיות המחשבה, היא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמחשבה באות מאיזו מדה שהיא הגורמת שהנפש תהרהר באותיות מחשבה אלו. הרי ברור הדבר,

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דהיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה בדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שכערך החיות שבעשיה גופנית ונפשית לערך חיות החכמה שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הפרואים גשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור שהוא כאין לגבי חיות ומעלת המחשבה שהוא כאין לגבי חיות ומעלת המחשבה נמשכה מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת החכמה בינה ודעת מקור המדות כן ממש ערך מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו המרום והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות יותר רוממות מדרגת החכמה על בחי' חיות שבעשייה שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי' עשייה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה רם ומתנשא מדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ

שבאותיות הדבור, שהוא – החיות של אותיות הדיבור, היא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה, שהיא – החיות שמאותיות המחשבה, היא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמחשבה באות מאיזו מדה שהיא הגורמת שהנפש תהרהר באותיות מחשבה אלו. הרי ברור הדבר,

~ יום שני ב' תמוז ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, רק מפני... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

חֲכָמָה רַבָּה וְעִמּוּקָה, שְׂאֵי אִפְשָׁר לְמַשְׁשָׁה בְיָדִים מִפְּנֵי עִמּוּק הַמְּשֻׁג, שְׂכָל הַשׁוֹמֵעַ - דְּבָרִים אֱלֹהִים, יִצְחָק לוֹ, לְפִי שְׁחוּשׁ הַמְּשׁוּשׁ אֵינוֹ מְתִיחֵם וְנוֹפֵל אֱלֹהִים עַל עֲשִׂיָּה גִשְׁמִית הַנִּתְפַּסֶּת בְּיָדִים, - דְּבַר גִּשְׁמִי, הַנֶּעֱשֶׂה וְנִלְקַח

בידים, מתאים לומר עליו, שיכולים למשוש בידיים, ואילו ענין של שכל, ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא כל-כך עמוקה, שאי אפשר למשש אותה בידיים. וְכִכָּה מִמֶּשׁ נִחְשֶׁבֶת לְגַבֵּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְדַרְגֵת הַשְּׂכָל וְהַשְּׁנֵה בְּעֲשִׂיָּה גִשְׁמִית מִמֶּשׁ, וְאִפְלוּ הַשְּׁנֵת שְׂכָלִים - נִמְצָאִים בְּעֵלֵי הַבְּנֵה גְדוּלָה, שְׂבַע עֲלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, וְאִפְלוּ מְדַרְגֵת הַחֲכָמָה עֲלָאָה - הַחֲכָמָה הָעֲלִיוֹנָה, שְׂבַע עֲלָמוֹת הָאֲצִילוֹת, הַמְּחִיָּה אֶת כָּלָם, - כֹּל הַנִּבְרָאִים וְכֹל עֵינֵי שְׂכָל, בְּדָבָר יוֹבֵ: - כְּמוֹ שְׂכַתּוּב: "כָּלָם בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ." - שֶׁהַתְּהוּת כֹּל הַנִּבְרָאִים וְחִיּוֹתָם הֵיא מִ"חֲכָמָה", הֵינּוּ חֲכָמָה דְּאֲצִילוֹת, אֶף-עַל-פִּי-כֵן נִחְשֶׁבֶת גַּם חֲכָמָה עֲלָאָה (עֲלִיוֹנָה) שְׂבַאצִּילוֹת כְּעִשְׂיָה לְגַבֵּי

הַקְּב"ה, כִּי הַקְּב"ה הוּא שְׂלֵא בְּעֶרְךָ לְמַעְלָה מִחֲכָמָה שְׂבַאצִּילוֹת - מִמִּילָא לֹא מִתְאִים כֹּל לֹמֵר, שְׂאֵי-אִפְשָׁר לְהַבִּינּוּ בְּחֲכָמָה וְשְׂכָל, כִּיוּן שֶׁעֵינֵי הַחֲכָמָה וְהַשְּׂכָל אֵינוֹ ה"חֹשׁ" כֹּל שֶׁעַל-יְדוֹ אִפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ, כִּי הוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מִכָּ. וְזֶה שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִקְרָא "חֲכָם" בְּדָבָר יוֹבֵ, - הֵרִי שֶׁכֵּן מֵיִיחִסִּים לוֹ עֵינֵי הַחֲכָמָה, וְגַם הַכְּמִינּוּ וְיָרְוֵנָם לְבִרְבָּה בְּנֵי לוֹ מְדַרְגֵת וּמַעְלָת הַחֲכָמָה, - שֶׁהוּא יִתְבַּרְךְ חֲכָם, הֵינּוּ מְשׁוּם שֶׁהוּא מְקוֹר הַחֲכָמָה, שְׂמִמְנֵנוּ וְיִתְבַּרְךְ נְמֻשָׁךְ וְנִאֲצַל - לְגַבֵּי נִבְרָאִים נֹאמֵר הַלְשׁוֹן "נִבְרָא", דְּבַר שְׁנוּצָר, וְלְגַבֵּי מְדַרְגֵת שְׂמַעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, הַלְשׁוֹן הוּא "נִאֲצַל",

רק - אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? - הרי זה מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת

חֲכָמָה, שֶׁהֵיא רֵאשִׁיתָם, - אֵיךְ שֶׁהֵיא יוֹרֵדֶת לְמְדַרְגֵת עֲשִׂיָּה הַשְּׂפָלָה, לְכַךְ אֵינוֹ אֹמְרִים שְׂלֵגַבֵּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִחְשֶׁבֶת מְדַרְגֵת הַחֲכָמָה מְדַרְגֵת עֲשִׂיָּה מִמֶּשׁ, - שֶׁמֵּהַחֲכָמָה עַד הָעִשְׂיָה בִּנְבְרָאִים הֵיא הִירִידָה הַגְּדוּלָה בִּיּוֹתֵר שֶׁל מְדַרְגֵת שְׂבַאפְשׁוֹתָם לְהַשִּׁיג, דְּהֵינּוּ לֹמֵר - כְּלוֹמֵר, שֶׁהוּא - יִתְבַּרְךְ, רַם וְנִשְׂא וְנַעְלָה עֲלָיו רַב מְאֹד מְאֹד מְדַרְגֵת הַחֲכָמָה. וְלֹא שִׁיךְ כָּלָל לִיחֹם אֲצִלוֹ שׁוֹם עֵינֵי הַמְּתִיחִים לְחֲכָמָה, אִפְלוּ - לֹא בְּדֶרֶךְ מַעְלָה וְעֲלָיו רַב, - אִפְלוּ הַתִּיחִסוֹת לְחֲכָמָה כְּדִי לְצִיֵּן אֵיךְ הוּא בְּרוּךְ-הוּא לְמַעְלָה מִחֲכָמָה - גַּם זֶה אֵינוֹ מִתְאִים, כְּגוֹן לֹמֵר עֲלָיו - עַל הַקְּב"ה, שְׂאֵי אִפְשָׁר לְשׁוֹם נִבְרָא עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׁיג חֲכָמָתוֹ אוֹ מְהוּתוֹ, - כִּאֵן הֵרִי מִשְׂתַּמְשִׁים בְּעֵינֵי הַבְּנֵה בְּאֹפֶן שֶׁל שְׂלִילָה וְעֲלִיוֹנוֹת, שְׂאֵי-אִפְשָׁר לְהַבִּינּוּ אֶת הַקְּב"ה - וּבְכֹל זֹאת לֹא שִׁיךְ לֹמֵר כֵּן אֹדוֹת הַקְּב"ה, כִּי עֵינֵי הַשְּׁנֵה מְתִיחֵם וְנוֹפֵל - רַק עַל דְּבַר חֲכָמָה וְשְׂכָל, לֹמֵר שְׂאִפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ, אוֹ אֵי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ מִפְּנֵי עִמּוּק הַמְּשֻׁג; אֲבָל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשְּׂכָל וְתַחְכָּמָה - לֹא שִׁיךְ כָּלָל לֹמֵר בּוֹ שְׂאֵי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ מִפְּנֵי עִמּוּק הַמְּשֻׁג, - וְזֹאת מִפְּנֵי כִּי - הַקְּב"ה, אֵינוֹ בְּבַחֲנֵית הַשְּׁנֵה כָּלָל, וְהֹאמֵר עֲלָיו - עַל הַקְּב"ה, שְׂאֵי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ - הוּא כְּאֹמֵר עַל אִיזוֹ

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עליו רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל לייחס אצלו שום ענין המתייחס לחכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחס ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג אבל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מן השכל והחכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג כי אינו בכח' השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידיים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידיים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בכתוב עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות

וְתַבְרַךְ. וְדַרְךְ וְעֵינֵי תְהַמְשִׁכָה וְהַאֲצִילוֹת, – כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, אִיךָ – נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין-סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, ומה – איוו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה יָדוּעַ לְמַשְׁכִּילִים.

שנאצל ונפרש ממנו יתברך מדריגה זו ונאצל זה, מהות מדרגת חכמה עלאה – עליונה, שבעולם האצילות. וכן – מה שקוראים לקב"ה בשם: "רחום" ו"חסיד", – למרות שהוא למעלה לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים. וכן שאר המדות, – שמה שמציינים את הקב"ה במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, שבלֵן – כל המדות, נמשכו ונאצלו ממנו

שער היחוד והאמונה

מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

~ יום שלישי ג' תמוז ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, הגה"ה (סוד... עד עמ' פז, מן השכל:

וחסד; הנה בשעה שהוא מצמצם את עצמו ונעשה ענין של כלים, של חכמה וחסד, בהם מתלבש ומתייחס האור, אז מתהווה ענין החכמה והחסד, ובאופן שהם דבר אחד אתו יתברך. וְהֵנָּה, אַחַר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ אֹר אִיִּן-סוּף בְּבְחִינַת כְּלָיִם

דְּחֻכְמָה-בִּינְהַדְדָעַת, אִז שִׁיךְ לֹמַר מַה שֶׁכָּתַב הַרְמְבַּ"ם: – שהדעת והידיעה שלמעלה הן באופן ש"הוא הידוע, והוא המדע, והוא הידוע, – הכל זה "הוא", הוא יתברך, וּבְיַדְעֵת עֲצָמוּ וְכוּ", – יודע כל הנבראים. לְפִי שֶׁבְחִינַת כְּלָיִם דְּאֲצִילוֹת נַעֲשִׂים נִשְׁמָה וְחַיּוֹת לְ – עולמות בְּרִיאָה וְיִצִּירָה עֲשִׂיָה וְלִכְל אֲשֶׁר בָּהֶם. – לכל הנבראים שבעולמות. וב"ידיעת עצמו" שבכלים דאצילות,

הוא יודע כל הנבראים של בריאה – יצירה – עשיה המקבלים חיותם מהם. אך, כל זה שייך אחרי שהאור מצמצם על-ידי צמצומים שונים, עד שיוכל האור להתלבש בכלים שבאצילות. אַבְל כְּלָיִם צִמְצוּם וְהִתְלַבֵּשׁ הַנְּזַכְרִים לְעֵל – כאמור לעיל,

(הגהה: – ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים כדי שמאור אין-סוף, ייאצל ענין של חכמה ומדות: סוד הצמצום באור אין-סוף בְּרוּךְ-הוּא, – שלפני הצמצום האיר האור הבליגבול, והצמצום פעל שיתגלה כוח הגבול

שבאור אין-סוף, וְצִמְצוּם "אדם קדמון", – היינו המחשבה הראשונה הכוללת את כל סדר ההשתלשלות – נעשה כבר כאן ענין של מחשבה, אבל מחשבה כזו הכוללת את כל סדר ההשתלשלות, וְסוּד – הצמצום של הַדִּיקָנָא, – זקן ושערות, שהם ענין של צמצומים: כשם שבשערה החיות מצומצמת ביותר, עד שגם כשחותכים את השערה אין האדם חש בכאב, כך מהווה "סוד הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים, שְׁפֹסֵד כָּל הַצִּמְצוּמִים – הוא, לְצִמְצוּם הָאֹר – כדי שיוכל, שִׁתְלַבֵּשׁ בְּבְחִינַת כְּלָיִם דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת. – שבעולם האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא פשוט, בלי ציור של חכמה

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס כ"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים ד"ם והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד או שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא היודע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עליו רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' בבחי' עשיה נשמית):

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרום לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יהודו שמתיהר עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של

הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים, שְׁפֹסֵד כָּל הַצִּמְצוּמִים – הוא, לְצִמְצוּם הָאֹר – כדי שיוכל, שִׁתְלַבֵּשׁ בְּבְחִינַת כְּלָיִם דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת. – שבעולם האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא פשוט, בלי ציור של חכמה

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח – לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי-מקומות בענין זה אפשר למצוא גם ב"ספר הערכים – חב"ד", כרך ד', ערך "אורות דספירות – פשיטותם או ציורם". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' – "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

שהן דבר אחד עם אור אין-סוף. אך "הנגלות לנו", הוא, לְהַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה דַּאיְהוּ וְגִרְמוּהֵי חַד, – הוא יתברך וְגִרְמוּהֵי" הכלים והספירות שלו הם דבר אחד, דְּהִינּוּ מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ – הם דבר אחד

עִם מְהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ, הַמְרוּמָם לְבְדוֹ רוּמְמוֹת אִין קִין מִבְּחִינַת חֻכְמָה וְשִׁבְלֵי וְהַשְׁגָּה. וְלִבְנֵי – מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְמַעַלָּה לְגַמְרֵי מַעֲנִין שֶׁל שֶׁכֵּל וְהַשְׁגָּה, גַּם יְחוּדוֹ שְׁמִתִּיחַד עִם מְדוּתָיו שְׁהַאֲצִיל מֵאִתּוֹ יְתַבְּרָה, גַּם-בֵּן אִינוּ בְּבִחִינַת הַשְׁגָּה – שִׁיכּוֹל לְהַשִּׁיג אִין מְתִיחַד בְּחֵן. – אֲלָא זֶה עֲנִין שִׁישׁ לְקַחְתּוֹ" בְּאֱמוּנָה. וְלִבְנֵי נִבְרָאוֹ מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא – שְׁתֵּן תְּסִפִּירוֹת – בְּזִהַר הַקְדוּשׁ: "רְזָא דְמַהֲמִנּוּתָא", – סוּד הָאֱמוּנָה, שְׁחֵיא הָאֱמוּנָה שְׁלֵמָה מִן הַשְׁכֵּל: – שֶׁכֵּן, אִין הַשְׁכֵּל יִכּוֹל לְהַשִּׁיג זֹאת, וְאִפְשֵׁר לְקַבְּלוֹ" רַק בְּאֱמוּנָה.

של האור בכלים, לֹא שֵׁיךְ כָּלֵל לֹמֵר "הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמְדַע וְכוּ", – כְּלוּמֵר, לֹא שֵׁיךְ כָּלֵל לֹמֵר בּוֹ עֲנִין שֶׁל יְדִיעָה, גַּם לֹא בְּאוֹפֵן שֶׁל "הוּא הַיּוֹדֵעַ הוּא הַמְדַע וְכוּ", בִּי – הַקְב"ה, אִינוּ בְּבִחִינַת וְגִדְרָה דַּעַת וְמַדְעַת כָּלֵל חֲסִי-וְשִׁלּוּם, אֲלָא – הוּא, לְמַעַלָּה מְעַלָּה עֲלוּי רַב עַד אִין קִין אֲפִלוּ מִבְּחִינַת וְגִדְרָה חֻכְמָה, – שְׁגַם הָאוֹפֵן שֶׁל "הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמְדַע וְכוּ" הוּא גִדְרָה פְּרִטִי שֶׁל חֻכְמָה, כְּלוּמֵר, זֶה חֻכְמָה וְלֹא עֲנִין שֶׁל חֲסֵד – הֵנָּה הוּא יִתְבָּרֵךְ לְמַעַלָּה מְעַלָּה לְגַמְרֵי מַכְךָ, עַד שְׁבִיחֵינַת חֻכְמָה נְחֻשְׁבֵת אֲצִילוּ יְתַבְּרָה בְּבִחִינַת עֲשִׂיָה (נְשִׁמִּית): עַל-כֵּל-פְּנִים הָרִי אִמְרוּ, שֶׁהִדְרַךְ וְהָאוֹפֵן כִּיצַד נִמְשָׁךְ וְנִאֲצֵל מֵאוּר אִין-סוּף עֲנִין שֶׁל חֻכְמָה וּמְדוּת, וּבְכָל זֹאת תְּהִינָה דְבַר אֶחָד עִם אֹר אִין-סוּף, עַד שֶׁ"הוּא הַמְדַע וְכוּ" – דְבַר זֶה יְדוּעַ לְמַשְׁכִּילִים, וְרַבְּנוּ הִזְקֵן מִמְשִׁיךְ וְאוֹמֵר: וְהֵנָּה, אִין לְנוֹ עֵסֶק בְּנִסְתָּרוֹת, – כִּיצַד נִאֲצֵלוּ הַסְפִירוֹת מֵאוּר אִין-סוּף, וּבְאוֹפֵן זֶה

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצום האור שיתלכש בבחי' כלים ד"ס והנה אחר שנתלכש אור א"ס בבחי' כלים דרב"ד או שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא היודע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלכשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עליו רב עד אין קץ אפי' בבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' בבחי' עשיה גשמיית):

הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רוא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרום לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רוא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל: עסק בנסתרוֹת, – כִּיצַד נִאֲצֵלוּ הַסְפִירוֹת מֵאוּר אִין-סוּף, וּבְאוֹפֵן זֶה

~ יום רביעי ד' תמוז ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, פרק י. אך... עד עמ' 174, דרכו מדרבינו.

והשגה, הוֹאִיל וְדִבְרָה תּוֹרָה כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְשִׁבְחָה אֶת הָאִין מַה שְׁחֵיא יְבוּלָה לְשִׁמְעַ, לִבְנֵי – לִכּוֹן, נִתְּן רִשׁוֹת לְחֻכְמֵי הָאֱמֵת – חֻכְמֵי תּוֹרַת הַקְּבֵלָה, לְדַבֵּר בְּסִפִּירוֹת בְּדִרְךָ מִשְׁלֵ, – בִּיאוּר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כשואמרים "משל" הרי זה מדגיש שאינם אותו הענין (הנמשל), כ"א שיש דוגמא בשייכות דפרטי המשל ביניהם – להשייכות בין פרטי הנמשל, אף דפרטי המשל והנמשל אין כל ערך ושייכות ביניהם (על-דרך-זה בנידון-דין אין ערך כלל לאור ושמש עם הספירות ומקורם – כ"א המשל הוא על יחודם (שייכותם) דהאור והשמש שמקיל ההבנה בהיחוד

פְּרָק י. בְּסוּף הַפְּרָק הַקּוּדֵם, פְּרָק ט', הַסְּבִיר רַבְּנוּ הִזְקֵן, שְׁכִיוֹן שֶׁהַקְב"ה לְמַעַלָּה אִין קִין מַחֲכֵמָה, שֶׁכֵּל וְהַשְׁגָּה, לִכּוֹן גַּם הַיְחוּד – שֶׁהוּא בְּרוּךְ-הוּא מֵאוֹחַד עִם הַסְפִירוֹת וְהַמְדוּת שְׁבַעוֹלָם הָאֲצִילוֹת (שְׁלִמּוֹת שֶׁהֵם עֲנִין שֶׁל מְדַת הַחֻכְמָה וּמְדַת הַחֲסֵד – הֵן בְּכָל זֹאת מֵאוֹחַדוֹת עִם אֹר אִין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל "חַד") – הוּא לְמַעַלָּה מֵהַשְׁגַּת אֲנוּשׁ. וְלִכּוֹן נִקְרָאוֹת בְּזֵהר הַקְדוּשׁ, מְדוּתָיו שֶׁל הַקְב"ה, שֶׁהֵן הַ"סְפִירוֹת", בְּשֵׁם "רְזָא דְמַהֲמִנּוּתָא", סוּד הָאֱמוּנָה, שֶׁהִרִי עֲנִין הַ"סְפִירוֹת" קֶשׁוּר בְּאֱמוּנָה, שֶׁחֵיא לְמַעַלָּה מִשְׁכֵּל וְהַשְׁגָּה. אַךְ מִבְּלִי-מְקוֹם, – לְמִירוֹת שֶׁ"סְפִירוֹת" הֵן לְמַעַלָּה מִשְׁכֵּל

שהרי כיוון שאור השמש מתפשט למרחק רב כזה עד שהוא מאיר את האדמה, ודאי הדבר שהוא נמצא גם בשמש עצמה – אלא, יחודו שם הוא באופן שהוא כולו מאוחד עם ה"מאור" עצמו, ואי אפשר לציין אותו שם בשם "אור" ו"זיו", כי שם

אין הוא מציאות לעצמו כלל – שם קיים במציאות רק ה"מאור" והמקור של האור. **וְכַדְבְּרִים הָאֵלֶּה מְמֹשׁ**, – אודות יחודו של אור השמש כשהוא נמצא במאור עצמו, **וְיִוְתֵר מְזֵה**, – כלומר: יותר מאשר הוסבר בקשר ליחוד ואיחוד אור השמש עם ה"מאור", הן מדותיו של הקדוש ברוך הוא ורצונו וחכמתו בעולם האצילות – "ספירות" עולם האצילות ביהודם, עם מהותו ועצמותו – של הקב"ה, כְּבִיכּוֹל,

המתלבש בתוכם – מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוך ה"ספירות", ומתניח עמהם בתכלית היחוד, – שכן ויותר מכך – הוא למשל יחודו של אור השמש עם השמש, כשעה שהאור נמצא בגוף השמש, **מֵאַחַר שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנִאֲצְלוּ** – ה"ספירות", מאתו ותבנה על-דרך משל בדרך התפשטות האור מהשמש. אך – ביחס ל"ספירות" ולמאצילן ברוך הוא, הרי זה לא ממש בדרך זה, – כפי שהדבר הוא באור המתפשט מהשמש, רק בדרך רחוקה ונפלאה מהשנתנו, כי נבהו דרכיו של הקב"ה, מְדַרְבְּנֵינוּ.

דהספירות במקורם כו". **וְקָרְאוּ** – המקובלים, אֲוֵתָן – את ה"ספירות", בשם "אורות", – משל מענין אור וגילוי, כְּדִי שְׁעַל־יְדֵי הַמְּשַׁל הָיָה – מאור, יִבְנֶן לָנוּ קֶצֶת עֲנִיָּן – ואופן, היחוד של הקדוש ברוך הוא ומדותיו, – ב"ספירות",

שהוא בדרך משל בעין יחוד אור השמש שבתוך גוף בדור השמש – כמו שאור השמש הנמצא בתוך גוף כדור השמש מתאחד עם גוף השמש שנקרא 'מאור', – לא רק "שמש", אלא גם "מאור" – היא מקרינה מתוכה אור. כמו שכתוב: **"אֵת הַמְּאֹר הַגָּדֹל וְגו'",** – כלומר: הקב"ה ברא את השמש, הנקראת "מאור", שהיא המקור והשייכות לאור הבא ממנה, והיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו מה"שמש", נקרא "אור", כמו שכתוב: **"וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם"**, וכשהאור הוא במקורו בגוף השמש – הוא מיוחד עמו – עם השמש, בתכלית היחוד, כי אין שם – בגוף השמש, רק עצם אחד שהוא גוף המאור המאיר, – אין מקום לומר, שישנם שם שני דברים – ה"מאור" עצמו, וה"אור" הבא מן המאור, אלא שם קיים דבר אחד בלבד – והוא ה"מאור", כי היו והאור – הם, שם – בגוף השמש, עצם אחד ממש עם גוף המאור המאיר, ואין לו – זיו, שום מציאות כלל בפני עצמו. – כלומר: לכאורה, למרות שדבר ברור הוא, שבגוף השמש ישנו בוודאי אור השמש –

שער היחוד והאמונה

המשל הזה יובן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה ומדותיו שהוא בדרך משל בעין יחוד אור השמש שבתוך גוף כדור השמש עם גוף השמש שנקרא מאור כמ"ש את המאור הגדול וגו' והזיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו נקרא אור כמ"ש ויקרא אלהים לאור יום וכשהאור הוא במקורו בגוף השמש הוא מיוחד עמו בתכלית היחוד כי אין שם רק עצם אחד שהוא גוף המאור המאיר כי הזיו והאור שם עצם אחד ממש עם גוף המאור המאיר ואין לו שום מציאות כלל בפני עצמו וכדברים האלה ממש ויותר מזה הן מדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו בעולם האצילות עם מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוכם ומתייחד עמהם בתכלית היחוד מאחר שנמשכו ונאצלו מאתו ית' ע"ד משל כדרך התפשטות האור מהשמש אך לא ממש בדרך זה רק בדרך רחוקה ונפלאה מהשנתנו כי גבהו דרכיו מדרכינו

מה"שמש", נקרא "אור", כמו שכתוב: **"וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם"**, וכשהאור הוא במקורו בגוף השמש – הוא מיוחד עמו – עם השמש, בתכלית היחוד, כי אין שם – בגוף השמש, רק עצם אחד שהוא גוף המאור המאיר, – אין מקום לומר, שישנם שם שני דברים – ה"מאור" עצמו, וה"אור" הבא מן המאור, אלא שם קיים דבר אחד בלבד – והוא ה"מאור", כי היו והאור – הם, שם – בגוף השמש, עצם אחד ממש עם גוף המאור המאיר, ואין לו – זיו, שום מציאות כלל בפני עצמו. – כלומר: לכאורה, למרות שדבר ברור הוא, שבגוף השמש ישנו בוודאי אור השמש –

~ יום חמישי ה' תמוז ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, ומ"מ לשכך... עד עמ' 174, אתכסיאת כו'.

אור השמש, המיוחד ובטל במקורו, ואינו עולה – האור בהיותו בשמש עצמה, כשם כלל בפני עצמו רק

שער היחוד והאמונה

ומ"מ לשכך האון נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל

ומכל מקום, – למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל האדם, בכל זאת, כדי לשבץ האון, נשמע ונתבונן ממשל

1. בראשית א, טו. 2. שם א, ה. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אאפ"ל "אין ואפס" מצד המאור – שהרי מציאות ענין מאור – מחשיב הענין דאור (שעש"ז נקרא מאור)". 4. ראה ישעיה נה, ט.

נברא העולם: בחכמה, בתבונה ובעצת וכו', דכתיב: – ככתוב: ה' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה, בעצתו תהומות נבקעו וגו'". – כתוב הרי במדרש, שהתהוות העולם היא ב"עשרה דברים", שהם עשר

ה"ספירות", וכמאמר

אלהו: – ב"פתח אליהו"

שבהקדמת תיקוני זוהר:

"דאפיקת עשר תקונין,

וקרינן להון עשר

ספירן, – אתה (ריבוננו

של עולם) הוצאת עשרה

"תיקונין" והם נקראים

"עשר ספירות", לאנהגא

בהון עלמין סתימין

דלא אתגליו ועלמין

דאתגליו, – כדי להנהיג

בהן (בעשר הספירות) את

ה"עולמות הסתומים"

(העולמות שלמעלה מהשגה), ואת ה"עולמות הגלויים" (שהם

גלויים להשגת האדם), ובהון אתפסיאת כו'". – ובהם (ועל

ידם) אתה מתכסה ומסתתר מהנבראים, שלא יראו בגלוי את

החיות האלקית המהווה ומחיה אותם. רבנו הזקן מביא להלן

דוגמא כיצד נתהוו הנבראים מהמדות והספירות:

שם המקור לבדו – כך – גם, כל מדותיו של הקדוש-
ברוך הוא ורצונו וחקמתו, אינן עולות ונקראות – לגבי
הקב"ה, בשמות אלו – של מדות, רצון וחכמה, כלל – אלא
לגבי הנבראים – בלבד, הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם

למטה מאצי" – בכריאה

יצירה ועשי' – והיינו",

עליונים ותחתונים, –

הנבראים העליונים

והנבראים התחתונים,

שהוותם ותיוותם

והנהגתם, שהקדוש-

ברוך הוא מהוה ומחיה

אותם ומנהיגם, הוא –

על-ידי, פרצונו וחקמתו

ובינתו ודעתו – של

הקב"ה, המתלבשות –

רצונו, חכמתו, בינתו

ודעתו של הקב"ה,

מתלבשות במדותיו הקדושות, – חסד, גבורה, תפארת וכו',

הרי לגבי הנבראים, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים

מהקב"ה על-ידי התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו –

במדותיו, נקראות הספירות והמדות בשמות חכמה, בינה, דעת

ומדות. בראיתא – כמו שמצינו במדרש: "בעשרה דברים

שער היחוד והאמונה

מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות
ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים
ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהוה
ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
המתלבשות במדותיו הקדושות כדאיתא במדרש בעשרה
דברים נברא העולם בחכמה בתבונה ובעצת וכו' דכתיב
ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בעצתו תהומות
נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקונין וקרינן
להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא
אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו'

(העולמות שלמעלה מהשגה), ואת ה"עולמות הגלויים" (שהם
גלויים להשגת האדם), ובהון אתפסיאת כו'". – ובהם (ועל
ידם) אתה מתכסה ומסתתר מהנבראים, שלא יראו בגלוי את
החיות האלקית המהווה ומחיה אותם. רבנו הזקן מביא להלן
דוגמא כיצד נתהוו הנבראים מהמדות והספירות:

~ יום שישי ו' תמוז ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, עד"מ ביום ראשון... עד עמ' פח, מדות כלל:

והתפשטותו – של האור, בעולם מסוף העולם עד סופו,
שהיא בחינת מדת חסד; – שהרי ענינה של חסד הוא:
התפשטות וגילוי. רק מפני שכלולה – מדת החסד, גם
ממדת גבורה, – שהרי

מדות וספירות (שבעולם

האצילות) הן בהתכללות

אחת בשניה, ומדת החסד

כוללת בה גם מדת

הגבורה, לכן לא היה –

האור שנוצר ממדת

החסד, רוחני כאור של

מעלה ממש, וגם

נתלבש – אור זה,

בעולם הזה שהוא

על-דרך-משל: ביום ראשון מששת ימי בראשית –
נגלית מדת החסד, – כפי שהיא, כלולה מכל מדותיו
הקדושות, ורצונו וחקמתו ובינתו ודעתו – של הקב"ה,
מלבשין בה, – במדת

החסד, וברא בה –

במדת החסד, את האור

כמאמר "יהי אור", –

כי ענין האור הוא

התהוות הבאה מהתגלות

מדת החסד, והשייכות

שבין "אור" ל"חסד",

היא בכך: שהיא בחינת

התפשטות והמשכת

האור לעולם מלמעלה,

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום
ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה
מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
מלובשין בה וברא בה את האור כמאמר יהי אור שהיא
בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה
והתפשטות בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי'
מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא
היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הו

5. חגיגה יב, א. – כידוע, גם ה"אגרות" שבגמרא נקראות "מדרש". 6. משלי ג, יט – כ. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה
הול"ל משנה המפורשת בעשרה מאמרות נבה"ע – אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר – כנ"ל) שבכל ספירה וכאן הראי'

חסד וגילוי. הרי, שגם במקום שפועלת מדת הגבורה, פועלת שם גם מדת החסד, שְׁהִבֵּל – כל האמור הוא פְּדֵי שְׁתֵּרָאָה תִּבְשָׁה וְאָדָם עֲלֶיהָ לְעֵבֶד ה'. – הרי זה ענין של חסד, וְכֵן בְּלֵן. – כל שאר המדות, שעל־ידן נבראו הנבראים, כל אחת ביום שלה. וְזֶהוּ שְׁאָמַר

אֵלֶיהוּ ב'תְּקוּנִים' – ב'תיקוני זוהר', שָׁם: "לְאַחֲזָא אֵיךְ אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא בְּצַדֵּק וּמְשַׁפֵּט כּו', – להראות כיצד מונהג העולם בצדק ומשפט וכו' – שה"ספירות" נאצלו בשביל ענין הנהגת העולם בצדק ומשפט וכו', צַדֵּק אֵיהוּ דִין, – "צדק" הוא מדת הדין והגבורה, מְשַׁפֵּט אֵיהוּ רַחֲמֵי כּו', – "משפט" הוא רחמים כו', פְּלָא לְאַחֲזָא אֵיךְ אֲתַנְהִיג

עֲלֵמָא, – כל זאת, כל המדות והספירות, הן כדי להראות כיצד מונהג העולם, אֲכַל לֹא דְאִית לָךְ צַדֵּק יְדִיעָא דְאֵיהוּ דִין, – אבל לא שאתה, הקב"ה, יש לך "צדק" הידוע לנבראים, שזהו דין, וְלֹא מְשַׁפֵּט יְדִיעָא דְאֵיהוּ רַחֲמֵי, – ולא, שיש לך, ענין ה"משפט" הידוע לנבראים, שהוא רחמים, וְלֹא מְכַל אֵינוֹן מְדוּת בְּלֵל": – ולא מכל מדות אלו כלל. כלומר, "צדק" ו"משפט" מצויינים כמדות אלו רק לגבי העולמות והנבראים, ואילו לגבי הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" – אצלו יתברך לא שייך צדק זה ומשפט זה, כי לגביו אין מדות אלו דבר לעצמם כלל, הן מאוחדות לגמרי בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש בהיותו במאור השמש עצמה, שם אין הוא "מציאות" כלל, אלא הוא בטל לגמרי ומאוחד בשמש עצמה.

בְּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, שְׁהוּא מְהַלֵּךְ ת"ק – חמש מאות, שְׁנָה מְהַאָרֵץ לְרַקִּיעַ וּמְמֹרָח לְמַעְרַב. – כל ההגבלות הללו לא היו קיימות אילו התהוות העולם היתה ממדת החסד עצמה, שהרי חסד הוא התפשטות בלי הגבלה; אלא, מפני

שהתהוות היא מחסד כפי שהיא כלולה גם מגבורה – ומצד הצמצום של מדת הגבורה, באות ההגבלות האמורות. – אך, כיוון שביום ראשון של ששת ימי בראשית נתגלתה ופעלה מדת החסד, נתהוו אז הנבראים שיש להם שייכות למדת החסד, המציאות של אור וכו'. וְכֵן בְּיוֹם שְׁנִי – של ששת ימי בראשית, נְגִלְיַת מְדַת גְּבוּרָה – כפי שהיא בְּלוּלָה מְשַׁאָר מְדוּת, וְרִצּוֹנוֹ כּו', – וכן רצון, חכמה,

בינה, דעת, מלובשים בה, וְכִרְאָ בָהּ – והקב"ה ברא במדת הגבורה את הַרְקִיעַ בְּמֵאָמַר "יְהִי רַקִּיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, וְיִהְיֶה מְבַדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם", – כך, שהמאמר והנברא שנתהווה ממנו – הרקיע – יש להם שייכות למדת הגבורה, שְׁהִיא – ההבדלה שברקיע, בְּחִינַת צְמֻצוֹם וּגְבוּרָתוֹ לְהַעֲלִים מַיִם הָעֲלִיוֹנִים הָרוּחָנִיִּים מִמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַל־יְדִירְיָהוּ נִתְנַשְּׁמוּ – המים התחתונים בְּהַבְדִּילָם מִ – המים הָעֲלִיוֹנִים; – נעשתה אם כן ההגשמה על־ידי צמצום והעלם, הבאים ממדת הגבורה שנתגלתה ופעלה ביום שני מששת ימי בראשית, וּמְדַת חֶסֶד בְּלוּלָה בָהּ, – במדת הגבורה, כִּי "עוֹלָם חֶסֶד יִבְרָח", – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"יבנה" של העולם הוא ביטוי של

שַׁעַר הַיַּחֲוּד וְהָאֱמוּנָה

שְׁהוּא בְּכַחַי גְּבוּל וְתַכְלִית שְׁהוּא מְהַלֵּךְ ת"ק שְׁנָה מְהַאָרֵץ לְרַקִּיעַ וּמְמֹרָח לְמַעְרַב וְכֵן בְּיוֹם שְׁנִי נְגִלְיַת מְדַת גְּבוּרָה כְּלוּלָה מְשַׁאָר מְדוּת וּרְצוֹנוֹ כּו' וּבְרָא בָהּ הַרְקִיעַ בְּמֵאָמַר יְהִי רַקִּיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וְיִהְיֶה מְבַדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם שְׁהִיא בְּכַחַי צְמֻצוֹם וּגְבוּרָתוֹ לְהַעֲלִים מַיִם הָעֲלִיוֹנִים הָרוּחָנִיִּים מִמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים וְעַל יְדֵי זֶה נִתְנַשְּׁמוּ הַתַּחְתּוֹנִים כְּהַבְדִּילָם מִהָעֲלִיוֹנִים וּמְדַת חֶסֶד כְּלוּלָה בָהּ כִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה שְׁהַכֵּל כְּדֵי שְׁתֵּרָאָה הַיְבֵשָׁה וְאָדָם עֲלֶיהָ לְעֵבֶד ה' וְכֵן כּוֹלֵן וּז"ש אֵלֶיהוּ בְּתִיקוּנִים שֶׁם לְאַחֲזָא אֵיךְ אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא בְּצַדֵּק וּמְשַׁפֵּט כּו' צַדֵּק אֵיהוּ דִין מְשַׁפֵּט אֵיהוּ רַחֲמֵי כּו' כּוֹלָא לְאַחֲזָא אֵיךְ אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא אֲבָל לֹא דְאִית לָךְ צַדֵּק יְדִיעָא דְאֵיהוּ דִין וְלֹא מְשַׁפֵּט יְדִיעָא דְאֵיהוּ רַחֲמֵי וְלֹא מְכַל אֵינוֹן מְדוּת כְּלָל:

~ שבת קודש ז' תמוז ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פח, פרק יא. והנה גם... עד עמ' 176, וסתום בלבו.

בשם לעצמן – כמו שהדבר באור וזיו השמש בהיותם במקורם – מאור השמש – שאינם עולים בשם להיקרא "אור", מפני שהם מאוחדים שם עם המאור. בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו הזקן, שלא רק המדות והספירות נקראות בשמותיהן לגבי הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות", שעל ידם מתגלות המדות והספירות להוות,

פְּרָק יא. בפרק הקודם, פרק יו"ד, הסביר רבנו הזקן, שהספירות, (מדותיו של הקב"ה והכמתו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים בלבד, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים על ידן. ואילו לגבי הקדוש ברוך הוא, אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן מאוחדות בתכלית אתו יתברך, אשר לכן לא שייך לקרוא אותן

צ"ל על חכ' בינה כו'. 8. ראה חגיגה יג, א. 9. תהלים פט, ג.

"פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי זה דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כגון לבריאת האור ממדת החסד – נמשך ממנה – ממדת החסד, המשכת פעולה וכן לפעול ולברא בו – באותו כוח, את

האור, – שכן, כפי שיסביר להלן, יכולות להיות ממדת החסד פעולות שונות וסוגי התהוויות שונות, הרי כדי שיתהוו ממנה אור ולא דבר אחר, היה צריך להימשך ממדת החסד התגלות וכוח פרטי המורכב באופן כזה שממנו ייברא אור, והמשכת בה זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות "יהי אור". פי אף שאינן – ענין של אותיות ממש, באותיות מהשכה שלנו חסד ושלום, – בהביאו המשל האמור, שכשם שהתגלות הנפש באדם היא דוקא על-ידי אותיות המחשבה, כך גם למעלה, שהתגלות מדותיו הקדושות היא על-ידי ענין של אותיות – מודגש כאן: שלמרות שבנפש הן אותיות ממש, עם כל ההגבלות שיש לאותיות, הרי למעלה אין

הדבר כך חסד-שלום, מכל-מקום הם – בדומה לאותיות שהן, ענין המורה על התהוות האור מאין לישי, – שזה הכוח הפרטי לבריאת האור, שלכן נברא האור מהמשכת בה זה, ולא נבראו ממנו דברים אחרים שנבראו גם-כן ממדת חסד, כמו מים וכיוצא בהם, – הרי, שהרכב אותו כוח הוא באופן שהוא בורא את האור דוקא, ולכן מכונה כוח זה כ"מאמר יהי אור". העובדה שמאותה מדת חסד מתהווים מים וכיוצא בהם – ולא אור, הרי זה, מפני שנתלכשו בהם כחות פנימינות צרופים אחרים, המורים על התהוות המים וכיוצא. נמצא, פי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין לישי ולהחיותם ולקיימם – נקראות – ההמשכות של חיות וכחות בשם "אותיות הקדושות", שהן פנינת המשכת החיות מרצונו וחקמתו ומדותיו לתחתונות עולמות

להחיות ולהנהיג את הנבראים – גם הם נקראים "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד, אבל לא לגבי למעלה, כיוון שהם מאוחדים עם המדות והספירות המאוחדות בתכלית עם הקדוש-ברוך-הוא.

והנה, גם עשרה מאמרות, גם-כן נקראו בשם "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד. – "מאמר" הוא ענין של התגלות, כפי שרובנו הזקן מפרש מיד להלן, פי כמו שהמדות שבנשמת האדם, כשכבות להתגלות במעשה, בפעולה הנוצרת מאותה מדה, הן באותיות מלבשות באותיות המחשבה, – לפני שהמדה באה במעשה, היא באה בהתלכשות באותיות המחשבה. כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה, אי אפשר לבא לידי התגלות בפעול ממש, – לעשות פעולה של חסד ורחמים, כראם על-ידי שמשכת – בתחילה, בדעתו ומהרהר – על מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפעול ממש, פי אי אפשר לעשות – שום פעולה, פלי מחשבה, –

שער היחוד והאמונה

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם מאמרו לגבי הנבראי בלבד כי כמו שהמדות שבנשמת האדם כשבאות להתגלו במעשה הן באות מלוכשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש כ"א ע"י שמשכת בדעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלכשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה כשבאות לבחי' התגלות פעולתן בתחתוני' נקרא גילוי זה והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותו' שהרי א"א שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צירופים הנקראי' בשם אותיות כגון לבריאת האור ממדת החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכן לפעול ולברוא בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן באותיות מחשבה שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין לישי שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים וכיוצא בהם מפני שנתלכשו בהם כחות בבחי' צירופים אחרים המורים על התהוות המים וכיוצא ונמצא כי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין לישי ולהחיות' ולקיימם נקראו' בשם אותיות' הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחקמתו

וישנו אופן, שלפני התגלות המדה במעשה, עליה להתלבש לא רק במחשבה, אלא גם דיבור – כפי שיוסבר להלן. ואם מצוה לאחרים לעשות, כמו המלך, – המצווה לאחרים לעשות, אזי מתלכשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר דברי חסד ורחמים לרעהו] – שגם אז מתלכשות מדות חסד ורחמים יחד עם אותיות המחשבה, באותיות הדיבור. הרי שהתגלות הכוחות והמדות של הנפש, היא דוקא על-ידי אותיות – אותיות המחשבה או אותיות הדיבור. כך על-דרך-משל, מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, כשבאות לבחינת התגלות פעולתן בתחתונים, נקרא גלוי זה והמשכת פעולה זו בשם "מאמר" ו"צירוף אותיות", שהרי אי-אפשר שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צירופים הנקראים בשם "אותיות". – כדי שתהיה התגלות של

וְלִתְחִיּוֹתֵם. וְהֵם – העולמות הנוצרים מהאותיות, שְׁנֵי מִינֵי עוֹלָמוֹת: עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֹא אֲתַגְלִיין, – עולמות סתומים שאינם מתגלים, הֵם הַמְתָּהוּיִם וְחַיִּים וְקַנְיִים מִכַּחַת וְהַמְשֻׁכּוֹת נְעֻלְמוֹת, כְּמוֹ אוֹתֵיּוֹת הַמְחֻשְׁבָּה שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלַל, – שְׂכֵם שְׂאוֹתֵיּוֹת הַמְחֻשְׁבָּה סְמוּיּוֹת מֵהַזּוֹלָת, כֵּךְ הַכּוֹחַת הַנְעֻלְמִים סְמוּיִים מֵהַנְּבֵרָאִים, וּמֵהֶם מֵתְהוּיִם הַעוֹלָמוֹת הַסְתוּמִים, וְעֲלָמִין דְּאֲתַגְלִיין, – עולמות גלויים, נְבִרָאוֹ וְחַיִּים מֵהַתְּגֻלּוֹת

וּמִדוֹתָיו לְהַתְּהוּוֹת עוֹלָמוֹת וְלִתְחִיּוֹתֵם וְהֵם שְׁנֵי מִינֵי עוֹלָמוֹת עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֹא אֲתַגְלִיין הֵם הַמְתָּהוּיִם וְחַיִּים וְקַנְיִים מִכַּחַת וְהַמְשֻׁכּוֹת נְעֻלְמוֹת כְּמוֹ אוֹתֵיּוֹת הַמְחֻשְׁבָּה שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עַד"מ וְעֲלָמִין דְּאֲתַגְלִיין נְבֵרָאוֹ וְחַיִּים מֵהַתְּגֻלּוֹת שֶׁנִּתְגַּלּוּ כַּחַת וְהַמְשֻׁכּוֹת הַנְעֻלְמוֹת הַנְּקֻרָאוֹת בְּשֵׁם אוֹתֵיּוֹת הַמְחֻשְׁבָּה וְכִשְׁהֵן בְּכַחַי הַתְּגֻלּוֹת לְהַחִיּוֹת עֲלָמִין דְּאֲתַגְלִיין נְקֻרָאוֹת בְּשֵׁם מֵאֲמֵרוֹת וּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיּוֹ כְּמוֹ אוֹתֵיּוֹת הַדְּבֹר בְּאֵדָם עַד"מ שֶׁהֵן מְגֻלּוֹת לְשׁוּמְעִים מֵה שְׂהִיָּה צְפוֹן וְסֻתָּם בְּלִבּוֹ. – כֵּךְ הַאֲוֹתֵיּוֹת וְהַמְשֻׁכּוֹת הֵן הַתְּגֻלּוֹת לְנְבֵרָאִים, לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוֹת לְנְבֵרָאִים שֶׁבְּכַחַת "עֲלָמִין דְּאֲתַגְלִיין".

שער היחוד והאמונה

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז סיון, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מכ"ה סיון, וכבר כתבתי לכמה וכמה, אשר חבל שמודיעים על דבר הנעשה אתם רק בקשר עם מאורע בלתי רצוי, ולכן באם למעלה רוצים לסבב קשור מכתבים המביא סוף סוף לקירוב הלבבות, אין נראית דרך אחרת בטבע כי אם על ידי מאורע בלתי רצוי משא"כ באם היו מדייקים לכתוב בעת ישנה בשורה טובה, לא היו זקוקים למאורע הבלתי רצוי, ושאינו תכליתו אלא קירוב הלבבות והוספה בהענין דאהבת ישראל איש לרעהו.

בעת רצון אזכירו ואת זוגתו תחיי על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להטבת מצב בריאותם ולבשורות טובות בענינים שלהם ושל הבנים והבנות שיחיו וכן מפעולתו בסביבתו להחזקת יהדות המסורתית והפצתה, אשר באמת זה בזה תלוי, כי הרי ישראל תפקידם להיות גוי אחד בארץ, ובלשון רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, שימשיכו האחדות גם בעניני ארץ בענינים הארציים והגשמיים, שבה נכללת התאחדות החלק הגשמי והרוחני של חיי ימי האדם עלי אדמות שיהיו אחדות אמיתית, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

המחכה לבשורות טובות בטוב הנראה והנגלה בהענינים אודותם מזכיר במכתבו ויהי רצון שיהי זה בקרוב.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	א תמוז, ב דר"ח	יום ראשון	יום ראשון
		<p>שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: א"ט. תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.</p> <p>מסירות נפש הראויה לבני תורה הוא פדרשת רז"ל "אדם כי ימות באהל", להמית את כל התענוגים בעניני עולם. כי אפלו דברים קלי הערך בתענוגי עולם, מונעים המה מלהיות מסור ונתון באהלה של תורה.</p>	

ה'תש"ג	ב תמוז	יום שני	יום שני
		<p>שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: רק מפני . . . למשכילים.</p> <p>רבנו הזקן כותב בסדורו: נכון לומר קדם התפלה "הריני מקבל עלי מצות-עשה של ואהבת לרעך כמוך". זאת אומרת, אשר מצות אהבת ישראל היא שער הכניסה, אשר דרך בו יכול האדם לבוא לעמד לפני ה' אלקים להתפלל, בזכותה תקבל תפלת המתפלל.</p>	

ה'תש"ג	ג תמוז	יום שלישי	יום שלישי
		<p>שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש"י. תהלים: יח"ב. תניא: הגהה. סוד . . . מן השכל.</p> <p>אאזמו"ר אמר: א אידישער קרעכץ וואס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנדער אין א מעמד טוב.</p>	

תרגום

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אמר: אנהה יהודית הבאה חסוֹשֶׁלֹום בסבת לא טוב גשמי – גם היא תשובה גדולה, במיוחד אנהה בעקבות לא טוב רוחני – היא ודאי וודאי תשובה מעלה. האנהה מחלצת מעמק רע, ומציבה במעמד טוב.

יום רביעי	<p>יום רביעי</p> <p>ד תמוז</p> <p>ה'תש"ג</p> <p>שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש"י. תהלים: כג"כח. תניא: פרק י. אך . . . 174- מדרכנו.</p> <p>חסיד אחד, או תלמיד אחד, כאשר נותן לבו דעתו ונפשו על התורה ותורה, פועל ישועות בעיר גדולה בכל עניני העיר, והוא בדרך מלמעלה מדרך הטבע בזכות אבות העולם.</p>
-----------	--

יום חמישי	<p>יום חמישי</p> <p>ה תמוז</p> <p>ה'תש"ג</p> <p>שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש"י. תהלים: כט"לד. תניא: ומ"מ . . . 174- אתכסיאת כו'.</p> <p>רבנו הנזקן שאל את אחד החסידים הגדולים המקרבים ביותר, בהיותו אצלו ביחידות, למצבו. ויתאונן החסיד כי ירד מנכסיו וכו'. ויענהו רבנו: לך זקוקים – שתאיר סביבתך בתורה ועבודה שבלב. פרנסה ומה שאתה צריך – זאת צריך הקדוש-ברוך-הוא לתת לך. עשה מה שאתה צריך, ועשה ה' יתברך את מה שהוא צריך.</p>
-----------	--

יום שישי	<p>יום שישי</p> <p>ו תמוז</p> <p>ה'תש"ג</p> <p>שיעורים. חומש: חוקת, ששי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. תניא: עד"מ . . . מדות כלל.</p> <p>המצות נמשכות על-ידי המקיף שבמצות עצמן. מצות צדקה, על דרך משל, היא מצוה כוללת, אשר כל המצות נקראות בשם צדקה. ומהאי טעמא [=מסיבה זו] נכון במאד לתת קדם כל מצוה פרוטה לצדקה, שהוא המשכת המקיף בפנימי. ומכל-מקום הוי [זה] מקיף הקרוב, מה שאין-כך תורה שהיא מקיף הרחוק ופעלתו נעלה יותר.</p>
----------	--

שבת קודש	<p>שבת</p> <p>ז תמוז</p> <p>ה'תש"ג</p> <p>שיעורים. חומש: חוקת, שביעי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. תניא: פרק יא. והנה . . . 176- בלבו.</p> <p>אאמו"ר אמר: חסידות איז נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחילתן, די דרגא פון עיגולים מבלי אשר ימצא ראש וסוף, אבער אחר כל זה איז דער עיקר איז סדר. דער בעש"ט איז געווען א מסודר, דער מעזריטשער האט מדקדק געווען אויף סדר, און דער עלטער זיידע – רבינו הזקן – האט געלערענט חסידים זיי זאלען זיין מסודרים, דאס זעהט מען אין זיינע מאמרים, בריף, ניגונים. די חסידים וואס האבען געהאט א זמן קבוע אויף קומען אין ליאזנא – דערנאך אין ליאדי</p>
----------	---

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון א' תמוז ~

מכירת טריפה לגוי

אופן יש להחמיר בכך, על פי דברי הרשב"א (חולין צג, ב) שהחשש שמא הנכרי ימכור לישראל הוא סביר ביותר ולכן יש להתייחס אליו כוודאי, ולפי זה אסור למכור לנכרי אפילו ספק איסור דרבנן כי מן הסתם ימכרו לישראל ואם כן אין כאן אלא ספק אחד (האם הדבר מותר או אסור), ואסור לגרום ספק איסור דרבנן לכתחילה.

אמנם, במקום שנחלקו הפוסקים בדינו של בשר מסוים כתב הרמ"א (י"ד סי' נז סכ"א) שאע"פ שאסור לאוכלו מותר למכרו לנכרי, "ולא חיישינן שמא יחזור וימכרו לישראל הואיל ויש מכשירין". ואע"פ שאסור למכור ספק טריפה לנכרי משום שאסור לגרום ספק ספיקא לכתחילה, הרי זה רק כאשר הספק הוא במציאות – האם הבהמה נשחטה כדין או לא וכדומה, אבל כאשר המציאות ידועה והספק הוא בדין – האם ההלכה כדברי האוסרים או כדברי המכשירים, מותר למכור את הבשר לגוי על אף החשש שמא ימכרו לישראל, כי סוף סוף יש על מי לסמוך להקל (ש"ך שם בשם תרומת הדשן).

הלכות שחיטה פרק יא, הלכה ב: ואסור למכור ספק טריפה זו לגוי בתוך זמן זה, שפ"א ימכרנה לישראל.

לכאורה, מאחר והבהמה אסורה רק מספק, ואין וודאות שהנכרי ימכור אותה לישראל אלא זהו חשש בלבד, הרי זה 'ספק ספיקא' של איסור, ומדוע אין להתיר זאת על פי הכלל 'ספק ספיקא לקולא'?

מכאן למדו הפוסקים, כי אמנם כאשר בא לפנינו ספק ספיקא של איסור אפשר להקל בו, אך לכתחילה אסור לעשות מעשה בידיים כדי לגרום זאת. ולכן אין למכור לנכרי ספק איסור ולגרום בכך חשש מכשול (אפילו של ספק ספיקא) אם ימכור זאת ליהודי והדבר אכן אסור (ראה מגן אברהם א"ח סי' תסו סק"ב בסופו).

ונחלקו הפוסקים האם באיסור מדרבנן מותר לכתחילה לגרום ספק ספיקא (ראה בית שלמה י"ד ח"ב סי' קעב בסופו, דברי יציב ח"ו סי' קלח) ולדעת המקילים לכאורה אסור למכור לגוי רק ספק איסור דאורייתא, אך ספק איסור דרבנן מותר. אך בשו"ת 'בית שלמה' (א"ח ח"ב סי' עח בסופו) כתב כי בכל

~ יום שני ב' תמוז ~

מתי להודיע לקונה בהמה, שוולדה נמכר לאחר?

לפני ערב יום טוב ואת השנייה בערב יום טוב – אין צריך להודיעו, כי מניחים שהקונה הראשון שחט אותה ביום הקודם.

אך הרמב"ם מפרש: "בזמן שאין לו רווח" – כאשר המוכר השני "נחפו לקנות והוא בסוף היום" וממהר כדי שיוכל לשחוט היום, ולכן צריך להודיע שכבר מכר היום את האם או הוולד כדי לשחטה היום, אבל כשקונה בעוד היום גדול ("אם היה רווח ביום") – אינו צריך להודיעו כי יתכן שישחט רק מחר.

והרא"ש (חולין שם) תמה:

מדוע כאשר הקונה השני ממהר לקנות בסוף היום מסתבר שישחט בו ביום (ולכן צריך להודיעו על המכירה הראשונה) ואילו כשקונה בבוקר ישחט רק למחר (ולא צריך להודיעו), הרי אדרבה מסתבר יותר שהקונה בסוף היום אין לו זמן לשחוט ולהפשיט את הבהמה ויעשה זאת רק למחר, ונחפו לקנות

הלכות שחיטה פרק יב הלכות יד-טו: ובארבעה פרקים בשנה, המוכר בהמה לחברו צריך להודיעו ולומר לו: 'כבר מכרתי בתה או אמה לאחר שישחמנה' – כדי שימתין זה האחרון, ולא ישחט עד למחר... כמה דברים אמורים? בשראת זה שלקח באחרונה נחפו לקנות, ותיב בסוף היום – שחוקתו שהוא שוחט עתה; אבל אם תהי רוח ביום, אינו צריך להודיעו – שפ"א לא ישחט אלא למחר.

בארבעה הפרקים צריך מוכר הבהמה להודיע לקונה שמכר לקונה אחר את אמה או את ולדה ואולי כבר נשחטה, ומבואר במשנה (חולין פג, א) שצריך להודיעו רק "בזמן שאין לו רווח אבל יש לו רווח" – אין צריך להודיעו.

ופירש ר"ש (ד"ה שאין): "בזמן שאין לו רווח" – אם לאחר שמכר את הבהמה הראשונה לא היתה הפסקה ורווח למכירה כעת (ושניהם באותו יום), צריך להודיעו. אבל "יש לו רווח", אם היתה הפסקה בין המכירות שמכר את הבהמה הראשונה יום

כיון שלא יוכל לקנות ביום טוב?

ומבאר ה"תבואות שור' (סי' טו סקכ"ב):

דבריו הרמב"ם שאם נחפו לקנות בסוף היום "חזקתו שהוא שוחט עתה" אין הכוונה לסוף היום ממש אלא כמה שעות לפני הלילה, ואם ימתין ולא ימהר לא יספיק לשחוט ולהפשיט עד סוף היום ולכן הוא ממחר לשחוט ולהכין

לצורך סעודת הלילה, כי אם כוונתו לשחוט למחרת לא היה צריך להיחפז שהרי יש זמן לקנות קודם יום טוב. ואילו באמצע או בתחילת היום שיש די זמן לשחיטה ולהפשטה, זה ש'נחפו לקנות' אינו מוכיח שרוצה לשחוט בו ביום (והוא נחפו מסיבה אחרת) ו"שמא לא ישחוט אלא למחר" ולכן אינו צריך להודיעו.

~ יום שלישי ג' תמוז ~

איסור תענית בשבת

וסוכות (בפסח) – שנאמר 'בערב תאכלו מצות', ובסוכות – כי למדים גזרה שווה מפסח).

אך הגר"ע איגר כתב (שו"ע א"ח סי' תקע ס"ג) שלא מצאנו מקור בתורה לחיוב אכילת פת בשבת, ובכוונה דייק הרמב"ם וכתב: 'ולא יאכל מצה בלילי הפסח, או שיתענה בשבתות ובימים טובים', כלומר: בשבת אין מצוה לאכול פת, כמו בלילי פסח, אך מכל מקום יש איסור מן התורה להתענות ולהימנע לגמרי מאכילה (ראה ש"ע אדה"ז א"ח סי' רפ"ח ס"ו).

ומקור האיסור בתורה להתענות בשבת הוא משום שהמתענה מבטל בזה מצות עונג שבת, ואף שגם מצות עונג לא נאמרה בתורה אלא נביא ישעיה (יקראת לשבת עונג), אין הכוונה שהנביא חידש זאת בעצמו שהרי אין נביא רשאי לחדש מצוות, אלא בהכרח שהוא חיוב מהתורה שנאמר למשה בסיני ונמסר איש מפי איש, ונכתב על ידי ישעיה (חם סופר שבת קיא, א).

הלכות שבועות פרק א, הלכה ו: נשבע לבל אֶת המצוה. כיצד? כגון שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יִתְעַמֵּף בְּצִיצִית . . . וְלֹא יֵאָכֵל מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח, או שִׁיתְעַנֶּה בְּשַׁבְּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים.

הנשבע לבטל מצוה מדאורייתא, אין שבועתו חלה וחיוב לקיים את המצוה. ודנו הפוסקים: מה הדין בנשבע לעבור על איסור מדרבנן, האם גם במקרה זה אין כוח בשבועה לבטל את האיסור או שמאחר והאיסור הוא מדרבנן אין בו כוח למנוע את השבועה מלחול?

ויש שהוכיחו זאת מדברי הרמב"ם כאן שמנה בין הדוגמאות של נשבע לבטל את המצוה 'שיתענה בשבתות ובימים טובים', והרי איסור תענית בשבת הוא רק מדרבנן ובכל זאת אין השבועה יכולה לבטלו!

אך הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תריד) כתב ששבועה חלה לבטל איסור מדרבנן, ודחה את הראיה מדברי הרמב"ם כאן, כי יתכן שלדעת הרמב"ם החובה לאכול פת בשבת היא מדאורייתא כשם שחייבים לאכול פת בליל ראשון של פסח

~ יום רביעי ד' תמוז ~

מתי אין לוקים על 'התראת ספק'?

"שהתראה בספק היא, שאם יקיים פטור – התראת ספק התראה היא", ולא חילק בין אם הלאו מפורש בתורה או אינו מפורש!

והרדב"ז הקשה: הרי גם כאן, בשבועת שוא, הלאו מפורש – "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא"!

וביאר: הלאו המפורש בשבועת שוא הוא כאשר נשבע לשנות את הידוע או להודיע את הידוע, אבל בשבוע על אחרים שיעשו או שלא יעשו דבר, הרי הוא סומך עליהם שישמעו ויקיימו את שבועתו, ולדעתו אין זו שבועת שוא שהתורה אסרה, ולכן אין זו התראה ואין לוקים עליה. מה שאין כן התראה

הלכות שבועות פרק ה, הלכות א-ב: מי שְׁנִשְׁבַּע עַל אַחֵרִים שְׁיַעֲשׂוּ כֶּה וְכֶה, או שְׁלֹא יַעֲשׂוּ... אִינוּ חַיִּב בְּשִׁבְעָתוֹ כַּמּוּזָר... וְלִמָּחָה אִינוּ לוֹקֵה מִשּׁוּם שִׁבְעָתוֹ שְׂוֹא? שֶׁהִי אִפְשָׁר לְאוֹתָן אַחֵרִים שְׁיִשְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַבֵּל שִׁבְעָתוֹ, וְנִמְצָא בְּשִׁמְתָרֵינוּ בּוֹ בְּעַת שְׁנִשְׁבַּע הַתְּרֵאת סֶפֶק, שְׂאִין לִזְכוּן עֲלֵיהָ אֵלָא אִם הָיָה לָאו שְׁבָה מְפָרֵשׁ, כְּמוֹ שִׁיתְפָּאֵר בְּהִלְבוֹת סְנֵהֲרֵרֵינוּ.

לדעת הרמב"ם, לוקים על 'התראת ספק' (בשעת ההתראה ספק אם המתירה יעשה מעשה אסור) רק בלאו המפורש בתורה.

הקשה ה'כסף משנה': בהל' סנהדרין (פ"טו ה"ד) כתב הרמב"ם שהעובר על 'לאו הניתק לעשה' והתרו בו "שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו, תלקה" הרי זה לוקה, ואף

שעובר על הלאו יש ספק שמא יקיים את העשה שבו, ונמצא שהלאו המפורש בתורה הוא על הספק, מה שאין כן הלאו בשבועת שוא אינו מפורש על הספק, ולכן אם בשעת ההתראה יתכן שתתקיים שבועתו הרי זו "התראת ספק שאין לוקין עליה".

בלאו הניתק לעשה, אין זו פעולה התלויה באחרים והוא יודע בכיורו שאם לא יקיים את העשה יעבור על הלאו, והתראה זו (אף שספק אם יתחייב) – שמה התראה. והנודע ביהודה/ (תנינא, אהע"ז סי' עז) הוסיף: ב'לאו הניתק לעשה' התראת ספק היא התראה כי אזהרת הלאו אינה יכולה להתקיים בענין אחר שהרי תמיד בשעה

~ יום חמישי ה' תמוז ~

'עדות' – בעבודת ה'

סא, א, (שענינו להיות 'עדות' על מציאות האלוקות למטה בעולם הזה.

והנה, בני ישראל הם "המעט מכל העמים" (דברים ז, ז), ובפרט לאחר הקשיים והרדיפות שהיו מנת חלקם בכל הדורות, וכאשר אומות העולם רואים שלמרות כל זאת עם ישראל חי וקיים, ואדרבה, "כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ" (שמות א, יב) ועומדים בכל התוקף על עניני יהדות, התורה והמצוות – הרי זו ה'עדות' הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ובלשון הכתוב "אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם" (מלאכי ג, ו).

ועדות זו היא "על פי עשרה דברים", היינו, עשרת הדברות ועשרה מאמרות (ראה זהר ח"ג יא, ב), שעל ידי זה בכוחם של ישראל להיות 'עדים' על מציאות האלוקות.

(תורת מנחם, יין מלכות הפלאה ט"ד)

הלכות שבועות פרק ט, הלכה יג: הנה לְמַדְתָּ, שְׁאִין הָעֵדִים חִיבִין בְּשִׁבְעַת הָעֵדוּת, אֵלָּא עַל פִּי עֲשָׂרָה דְּבָרִים. הביאור – בפנימיות הענינים:

כתוב "אתם עדי" (ישעיה מג, י), ונאמר ב'זהר' (ח"ג פו, א) "אלין אינון ישראל", היינו, שתפקידם ומציאותם של ישראל להיות 'עדות' על שם הוי"ה – היה הוה ויהיה. ויש לומר:

המושג 'עדות' שייך רק על "דבר הנעלם ונסתר מעיני הכל" (לקוטי תורה פקודי ד, א) שהרי על דבר גלוי אין צורך בעדות. וכמו כן, מציאות האלוקות למטה בעולם הזה היא בהעלם, ולכן יש צורך ב'עדות' על מציאות האלוקות. ודבר זה נפעל על ידי שיש בתחתונים מציאות שהיא בדוגמת העליונים, כמו שנאמר "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (בראשית א, כו) וזוהי מציאותו של יהודי ('אתם קרויים אדם', יבמות

~ יום שישי ו' תמוז ~

מתי מעיד המלך בבית דין?

בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות החמורים, מעידים. ולכן יתכן שהמלך יביא קרבנו על שבועת העדות.

וב'תוספות יום הכפורים' (להר"מ חביב. יומא עד, א) הקשה: איך אפשר לומר שחיוב המלך להביא קרבן על שבועת העדות הוא כשנשבע להעיד בדיני נפשות, והרי אין חייבים שבועה "אלא על כפירת עדות ממון" (לעיל פ"ט ה"ג)?

ומבאר ה'שב שמעתתא' (ש"ז פ"א):

יש להעמיד את דין הרמב"ם (בהלכות שגגות) בעדות נפשות שמעורב בה גם דין ממון, כגון שהבעל הביא עדים שזינתה אשתו ובכך מפסידה כתובתה. וכיון שנתחייב המלך להעיד מצד דיני הנפשות שבעדות זו והיא כוללת בתוכה גם דין ממון (הפסד הכתובה) חייב חייב קרבן שבועה כשנשבע לשקר. והר"מ חביב מתרץ:

הלכות שבועות פרק י, הלכה א: הָיָו עֵדָיו אוּ אֶחָד מֵהֶן פְּסוּל... או שְׁהוּהוּ אֶחָד מֵעֵדָיו מֶלֶךְ, שְׁאִינוּ רִשְׁאֵי לְהַעִיד... וְכַפְּרֵי וְנִשְׁבְּעוּ – פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת.

שבועת העדות (מי שחייבוהו להעיד ונשבע לשקר שאינו יודע, חייב קרבן) אינה נוהגת במלך שנאמר 'שום תשים עליך מלך', שתהא אימתו עליך, ובזיון הוא למלך להעיד בפני בית דין (שבועות לא, א, ורש"י שם).

והקשו אחרונים (תוס' יו"ט הוריות פ"ב מ"ה. תוס' יום הכפורים יומא עד, א, ועוד):

בהלכות שגגות (פ"י ה"ז) כתב הרמב"ם "המלך וכהן משיח מביאין קרבנם על שבועת העדות", ואם כן המלך ראוי להעיד והרי זו סתירה לדבריו כאן שאין המלך מעיד! ותירץ ה'תוספות יום טוב': מלכי בית דוד אינם מעידים

ובאופן אחר יש לומר: המלך אינו מעיד כלל ופטור משבועת העדות רק כשהעדות היא בזמן מלכותו, אבל אם שבועת העדות היתה בעודו הדיוט ואחר כך נתמנה למלך חייב להביא קרבן על השבועה שנשבע לפני כן.

מלך אינו מעיד בבית דין משום כבודו רק כאשר בעלי הדין הם מאנשי העם, אבל אם אחד מבעלי הדין הוא מלך אחר, עדות המלך על חברו אינה זלוול בכבודו, ויתכן שיתחייב גם בשבועת העדות.

~ שבת קודש ז' תמוז ~

נדר לעבור על איסור הרבנן

את כל דיני חכמים בכך שידור לעבור עליהם ואזי יהא חייב לעבור עליהם כדי לקיים את נדרו (כסף משנה).

ומדברי השלחן ערוך נראה שלהלכה יש חילוק בעניין זה בין נדר הגורם לביטול דין מדרבנן באופן תמידי לביטול לזמן בלבד: כאשר קיבל על עצמו להתענות מספר ימים מסויים ואירע ביניהם חנוכה ופורים, נפסק כדעת החולקים על הרמב"ם שהנדר חל וצריך להתירו, וללא התרה עליו לקיים את הנדר ואסור לו לאכול בהם (שו"ע אור"ח סי' תקע ס"א), אך אם נדר "לצום יום ראשון או שני כל חייו" נפסק כדעת הרמב"ם שאם פגע בהם חנוכה או פורים, נדרו בטל ואינו צריך התרה (שו"ע יו"ד סי' רטוס"ד).

וטעם החילוק, כי כשנדר להתענות מספר ימים מסויים, הרי אף אם חל ביניהם חנוכה או פורים ויתענה בהם – אין הם נעקרים לגמרי שהרי יקיים אותם כהלכתם בשנים הבאות, ולכן בזה לא הוצרכו חכמים לעשות חיזוק לדבריהם ולחייבו לאכול ולבטל את הנדר, אולם כשנדר להתענות ביום מסויים בשבוע כל ימיו, הרי לעולם יצטרך להתענות במהלך ימי החנוכה ונמצאת תקנת חכמים נעקרת, ובמקרה זה ראו חכמים לנכון לעשות חיזוק לדבריהם ולבטל את הנדר (שו"ע יו"ד שם ס"א).

הלכות נדרים פרק ג, הלכה ט: וכן הנדר שצוה יום ראשון או יום שלישי כל ימיו, ופגע בו יום זה ונדר הוא יום טוב או ערב יום הכפורים – הרי זה חייב לצום... פגע בו חנוכה ופורים, ודחה נדרו מפני הימים האלו – הואיל ואסור הצום בהם מדברי סופרים, הרי הן צריכין חיזוק; ודחה נדרו מפני גזרת חכמים.

בדרך כלל חכמים אינם מתקנים תקנה בניגוד לדין תורה אלא באופן של הימנעות ממעשה (כמו תקנת חכמים לא לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת, אף שזו מצוה מן התורה), אבל אינם מתקנים לעשות מעשה האסור מן התורה.

אך לדברי הרמב"ם בהלכה זו נמצא שתיקנו לעשות מעשה כנגד דין תורה, שהרי מדין תורה חל הנדר המחייב אותו לצום ביום מסויים בשבוע, ומאחר ויום זה אסור בתענית מדרבנן, מחייבים אותו לאכול למרות שמן התורה הדבר אסור עליו.

וטעם הדבר הוא על פי דברי התוספות (נדר מג, ב) שכאשר יש טעם גדול, יש כוח לחכמים אף לתקן תקנה לעבור במעשה על דין תורה, ובענייננו יש לכך טעם גדול משום ש"דברי חכמים צריכים חיזוק" וכדי למנוע זלוול בדברי חכמים יש הכרח לתקן תקנה זו, כדי שלא יוכל אדם 'לעקרף'

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום שישי עמוד 1

17 להרחיק מן המיצר, ושלא כדברי אב"י. מתרצת הגמרא: **כָּא מְבַדְּיָם**
18 **שְׂאֵנִי** – שונה הדין באופן זה שהקרקע רכה ונכתשת בידיה, שבוזה
19 מודה אף אב"י שחייב כל אחד להרחיק מן המיצר, כדי שלא יזיק
20 את קרקע חבירו.
21 מבררת הגמרא: **וְדִקְאֵרִי לָהּ מֵאֵי קְאָרִי לָהּ** – מה סבר השואל, הרי
22 ברור הדבר שרק בקרקע רכה יש להרחיק, שאם לא כן היה לתנא
23 להשמיענו דין זה בקרקע רגילה. מבארת הגמרא: שהשואל סבר
24 שאכן צריך כל אחד להרחיק מן המיצר שלשה טפחים אף
25 בקרקע רגילה, אלא שלפיכך נקטה התוספתא את הדין לגבי
26 קרקע רכה, משום שסלע **הָא מְבַדְּיָם אֵי צְמִירִיכָא לִיה** – יש צורך
27 להשמיענו חידוש בדין סלע זה, **וְדִקְאֵרִי דְעִתָּךְ אֵמִינָא** – היה מקום
28 לומר, **דִּבְיָן דְּכָא מְבַדְּיָם לִיבְעִי נְמִי רְוִוְהָא טַפְסִי** – שמאחר והקרקע
29 רכה יש להרחיק יותר משלשה טפחים, **כָּא מְשַׁמְעֵ לָן הַתְנָא שְׂדִי**
30 בהרחקה זו.
31 הגמרא מקשה על דברי רבא ממשנתו: **תָּא שְׁמַעֵ, שְׂנִינֵי בְּמִשְׁנָה,**
32 **שְׁמַרְחִיקִין אֵת הַנְּפֵת וּפְסוּלַת וְזִיתִים וְאֵת הַחֲבֵל, וְאֵת**

1 ומתיר הוא בכל ענין לסמוך, אם כן כיצד יבאר את דברי המשנה
2 המצריכה את הראשון להרחיק בתוך רשותו שלשה טפחים.
3 מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ אֲבִי, מְתַנְתִּין שְׂבָא לְחַפּוּר כְּבַת אַחַת**
4 – יש להעמיד את דברי המשנה באופן שבאו שני השכנים לחפור
5 בזמן אחד, שבוזה מודים כולם שחייב כל אחד מהם להרחיק
6 שלשה טפחים כדי שלא יזיק את חבירו, שהרי לא קדם אחד מהם
7 לחבירו בחפירת הבור, אבל אם אחד מהם חופר קודם לחבירו,
8 רשאי הוא לסמוך את בורו למיצר.
9 הגמרא מקשה על דברי אב"י מותספתא: **תָּא שְׁמַעֵ, שְׂנִינֵי**
10 **בְּתוּסְפַתָּא (כ"פ),** שאם יש בין שתי שדות סלע **הָא מְבַדְּיָם** – סלע רך
11 הנכתש במגע היד, הדין הוא שזה חופר בורו **מִכָּאן וְזוֹת חוּפֵר בּוֹרוֹ**
12 **מִכָּאן** – רשאי כל אחד מהם לחפור בור ברשותו, אך זה מרחיק
13 **שְׁלִשָּׁה טַפְסִים וְזוֹת מִכָּאן וְזוֹת מִכָּאן וְזוֹת מִכָּאן וְזוֹת מִכָּאן** –
14 מוטל על כל אחד מהם להרחיק שלשה טפחים בתוך רשותו, וכמו
15 כן לסוד את כותלי חפירתו בסיד, כדי שלא יזיק את חבירו. ומוכח
16 מדברי התוספתא, שאף הראשון שקדם בחפירת בורו חייב

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

מפרשים, בין האגפים מקום שכיבת האגפים על הגוף. ובתוספות שם כתבו, שיש בזה ספק.

ה. קרועה¹¹ ביצד? בפשט החופה את רב הפרס¹², והוא המקום¹³ מן הבטן שאם יקרע יצא הפרס¹⁴, אם נקרע בפשט זה - טרפה. אף על פי שלא הגיע הקרע לפרס עד שונראית, אלא פנין שנקרע רב עבי הפשט הזה¹⁵ או נטל - טרפה. וכמה שעור הקרע בארפו? ארף טפח. ואם היתה בהמה קטנה ונקרע רב ארף הפשט החופה את הפרס, אף על פי שאין בארף הקרע טפח - טרפה, הואיל ונקרע רבה.

11 אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה בסיני. 12 במשנה שנינו: הכרס הפנימית שניקבה או שנקרע רוב החיצונה טריפה. ובגמרא: כל הכרס כולו כרס הפנימי ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס. 13 ורש"י שם פירש קרום עב העובר על כל החלל וקורין לו טינפא וישנו מן החזה ועד הירכיים והכרס הקרוי פנצא מיעוטו נחבא תחת צלעות החזה ורובו תחת אותו קרום. 14 אבל אם ממקום שהכרס כלה ולמטה כשרה. 15 ולא נקרע מעבר לעבר גם כן טריפה.

ו. נקדר¹⁶ הפשט הזה בעגול או בארף, אם הנה יתר מפיסלע, והוא פדי שיקנס בו שלש גרעיני תמרה זו בצד זו בדתק - הרי זו טרפה; שאם ימתח קרע זה¹⁸ - יעמד על טפח.

16 נחתך. 17 חסרון הקדירה. 18 חוט המקיף את הקדירה לכשימתח יהיה טפח ונמצא רוחב הסלע שליש טפח (שכל שיש ברוחבו טפח יש בהיקפו ג' טפחים).

ז. בהמה שנפשט העור שעליה בלו, בין שנקרע ביד או בחולל, ונמצא בפשט בלא עור - הרי זו טרפה¹⁹. וזו היא שנקראת גלודה²⁰. ואם נשאר מן העור²¹ רחב סלע על פני השדרה, ורחב סלע על הטבור, ורחב סלע על ראשי איברייה - הרי זו מתרת. ואם נטל פרחב סלע מעל פני השדרה, או מעל הטבור, או מעל ראשי איברייה, ושאר פל העור קנים - הרי זו ספק. ויראה לי, שמתירין אותה²².

19 וזה מסוג קרועה. 20 והלכה כחכמים הפוסלים. 21 אין ספק שהעור מהדברים ההכרחיים לבעלי חיים וכשנפשט כולו אי אפשר לבעלי חיים להתקיים. אבל היה מקובל בידי חכמי התלמוד, שאם יישאר כסלע במקום מסויים יעלה העור ארוכה ויחזור להתפשט מעט מעט עד שתתכסה כולה ויכולה לחיות, ואותו סלע הוא כגזע וכשורש האילן שחיות כל האילן תלוי בו. ונחלקו

~ יום ראשון א' תמוז ~

הלכות שחיטה

פרק תשיעי

1) יבאר פסוקה, קרועה, נפולה, כיצד; עוף שנחבט על גבי דבר קשה.

א. פסוקה² ביצד? חוט השדרה שנקפס העור החופה את המוח - טרפה³. ובלבד שיקפס רב הקפו; אבל אם נסדק העור⁴ לארכו או נקב⁵ - מתרת. וכן אם נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה⁶, או שנתמעף המוח שבתוף החוט ונתנדנד⁷, הואיל ועורו קנים - הרי זו מתרת⁸.

2 אחד משמונה מיני טריפות שנאמרו לו למשה מסיני. 3 אף על פי שהמוח קיים. 4 לומדים זה מגררת שנפסקה ברובה טרפה ובנסדקה לאורכה כשרה. כלומר, שננסדקה לאורכה אינו בכלל פסוקה האמורה למשה מסיני ולפיכך כשרה. 5 שאינה טרפה עד שייפסק ברובו. ויש לשאול מדוע בגררת ניקבה נקב מפולש הרי זו נבילה כמבואר בפרק ג הלכה כד, וכאן סתם רבינו ומכשיר בכל נקב. וכן הקשה הכסף משנה בעניין נסדקה לאורכה. שבגררת צריך שישאר משהו למעלה ומשהו למטה ובחוט השדרה כשר בכל אופן. וצריך עיון. 6 במשנה שנינו: נשברה השדרה ונפסק החוט שלה טריפה. 7 אבל לא נמס. 8 וכמו שאמרו: מוח זה לא מעלה ולא מוריה.

ב. המרף המוח ונשפך כמים או פדונג שגמס, עד שימצא החוט כשמצמידו אינו עומד - הרי זו טרפה. ואם אינו יכול לעמוד מפני כבדו - הרי זו ספק⁹.

9) אם מחמת חולי הוא.

ג. עד היכן חוט השדרה? תחלתו מבחוץ לפולין שבתחלת הערף, עד סוף פרשה שניה, שלא ישאר אחריה אלא פרשה שלישית הסמוכה לתחלת האליה.

ד. ושלש פרשיות הן, ואלו הן: שלשה עצמות דבוקין זה בזה למטה מחליות של שדרה. וחוט השדרה בעוף - עד בין אגפיים¹⁰. אבל למטה ממקומות אלו - אין משגיחין על החוט הנמשך לשם, בין שנקפס עורו בין שנקרע המוח.

10) יש מפרשים, מקום שאגפי העוף מתחברים לגוף. ויש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אִיבְרִים, מִפְּנֵי שְׂאִין מְשֻׁלְכִין אוֹתָן אֶלָּא בְּכֹונָה
שְׁלֹא יִשְׁתַּבְּרוּ. וְאִם הִחְזִירוּם וְהִשְׁלִיכוּם לְדִיר:
מִחֲמַת יִרְאָה³⁷ - חוֹשְׁשִׁין לָהֶן; מִחֲמַת תְּשׁוּבָה - אִין
חוֹשְׁשִׁין לָהֶן, מִפְּנֵי שְׂמֵתְפוּיִן לְהִחְזִירָם שְׁלָמִים
וַיִּזְהָרוּ בְּהִשְׁלָכְתָּן.

(37) כגון שהיו רודפים אחריהם.

יב. שׁוֹר שֶׁהִרְבִּיצוּהוּ לְשִׁחִטָּה, אָף עַל פִּי שְׁנָפֵל
נְפִילָה גְדוֹלָה שֵׁישׁ לָהּ קוֹל בְּעַת שְׂמִפְלִין אוֹתוֹ -
אִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ³⁸, מִפְּנֵי שְׁנוּעֵץ צִפְרָנְיוֹ³⁹ וּמִתְחַזֵּק
עַד שְׂמַגִּיעַ לְאָרֶץ.

(38) ואפילו מגובה של עשרה טפחים. (39) ואף על פי
שמפילים אותו בכוח כשהוא מרגיש שבני אדם רוצים
להפילו משעה ראשונה הוא אומד נפשו ונועץ ציפורניו,
ואין זה דומה לזכרים המנגחים זה את זה, כי שם כל אחד
חושב שהוא יפיל ואינו מתכוונן לנפילה ולכן הנפילה היא
פתאומית.

יג. הֶפֶה הַבְּהֵמָה עַל רֹאשָׁהּ וְהִלְכָה לָהּ הַמִּכָּה כְּלָפִי
זָנְבָה, אוֹ עַל זָנְבָהּ וְהִלְכָה לָהּ כְּלָפִי רֹאשָׁה, וְאֶפְלוּ
הֶפֶה אוֹתָהּ בְּמִטָּה עַל כָּל הַשְּׂדֵרָה - אִין חוֹשְׁשִׁין
לָהּ. וְאִם יֵשׁ בְּמִטָּה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת - חוֹשְׁשִׁין לָהּ.
וְאִם הִגִּיעַ רֹאשׁ הַמִּטָּה לְמִקְצַת הַשְּׂדֵרָה - חוֹשְׁשִׁין
לָהּ. וְכֵן אִם הֶפֶה לְרֹחַב הַשְּׂדֵרָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ.

יד. עוֹף שֶׁנִּחְבַּט עַל דְּבַר קָשָׁה, כְּגוֹן כְּרִי שֶׁל חֲטִים
אוֹ קָשָׁה שֶׁל שְׂקָדִים וְכִיּוֹצֵא בְהֵן⁴⁰ - חוֹשְׁשִׁין לְרִסּוֹק
אִבְרִים. וְאִם נִחְבַּט עַל דְּבַר רַךְ, כְּגוֹן פְּסוֹת כְּפוּלָה
וְהַבֶּן וְהָאֶפֶר וְכִיּוֹצֵא בְהֵן - אִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

(40) על פי הכלל בסוגיא שם: כל שאינו מחליק ונכבש הוא
דבר קשה וחוששין משום ריסוק איברים.

טו. נִדְבָקוּ כְּפָנָיו⁴¹ בְּדָבָר בְּשַׁעַת צִידָה וְנִתְחַבַּט⁴²:
אִם בְּכַנְף אַחַת נִאָּחַז - אִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁴³; וְאִם נִאָּחַז
בְּשְׁתֵּי כְּנָפָיו וְנִתְחַבַּט בְּגוּפוֹ - חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁴⁴.

(41) פירש רש"י שהדבק מרוח על דף קטן והעוף נדבק
ומתאמץ ופורח קצת ונופל ומתחבט. (42) ונפל ונחבט.
(43) שפורח בשנייה ונופל לאט לאט. (44) אלא אם כן עמד
והלך.

טז. נִחְבַּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם⁴⁵: אִם שָׁט מְלֹא קוּמָתוֹ
מִמִּטָּה לְמַעְלָה לְעַמַּת הַמַּיִם - אִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁴⁶;
אֲבָל אִם שָׁט מִמַּעְלָה לְמִטָּה עִם הַלוּף הַמַּיִם -
חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שְׂמָא הַמַּיִם הֵם הַמְּוֹלְכִין אוֹתוֹ⁴⁷. וְאִם
קָדַם לְחֶבֶן אוֹ קֶשֶׁת⁴⁸ שְׂמֵהֲלִכִין עַל גְּבֵי הַמַּיִם - הִרִי
זֶה שָׁט מִחֲמַת עֲצָמוֹ⁴⁹, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁵⁰.

(45) ופירש רש"י נפל על כורחו על פני הנהר. (46) שזהו
כהליכה ואינה צריכה בדיקה. (47) בזוחלים. אבל אם הם

האמוראים בדבר היכן מקום הסלע שמשם מעלה ארוכה.
ושלוש שיטות בדבר: א. לאורך כל השדרה; ב. על הטבור;
ג. על כל ראשי האברים. ורבינו חושש לסברת כולם ולפיכך
החמיר עד שיישאר סלע בכל שלושת המקומות. (22) אף
על פי שלא נפשטה הבעיא וספק דאורייתא לחומרא פסק
רבינו להתיר, מכיון שבסוגיא שם מובאת דעת רב ורבי
יוחנן שאפילו נשאר כסלע בשאר המקומות בעור כולו
מציל, ואם כי דבריהם נדחו מהלכה, בכל זאת יש לסמוך
על דעתם במקום שיש עוד ספק אחד. ... וגלודה אסורה רק
בבהמה, אבל בעוף אפילו נמרטו אנפיה הגסים או הנוצה
הגסה כשרה, שהעור קיים ומגן עליה.

ח. נְפוּלָה²³ כִּיצַד? הִרִי שְׁנָפֵלָה הַבְּהֵמָה מִמְּקוֹם
גְבוּהָ, שֶׁגָּבְהוּ עֲשָׂרָה טַפְחִים²⁴ אוֹ יִתֵּר, וְנִתְרַסַּק אֲבָר
מֵאִיבְרֵיהָ - הִרִי זֶה טַרְפָּה. וְכִיצַד הוּא הִרְסוֹק?
שִׁיתְרוּצֵץ הָאֲבָר וַיִּחַלֵּה מִחֲמַת הַנְּפִילָה עַד שִׁתְּפַסֵּד
צוּרְתוֹ וְתֵאָרוּ²⁵. אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִקַּב וְלֹא נִסְדַּק וְלֹא
נִשְׁפַּר - הִרִי זֶה טַרְפָּה. וְכֵן אִם הֶפֶה אוֹתָהּ בְּאֶבֶן אוֹ
בְּמִטָּה וְרִצֵּץ אֲבָר מֵאִיבְרֵיהָ - טַרְפָּה. בְּאִי זֶה אִיבְרִים
אֲמָרוּ? בְּאִיבְרִים שֶׁבְּחִלְלֵי הַגּוּף.

(23) אחד משמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני.
(24) אין חבטה פחות מעשרה. (25) כתב בהגהות
מיימוניות: כן הלכה למשה מסיני. ורש"י כתב במשנה שם
גבי נפלה מן הגג: "חוששין שנתרסקו ונתפרקו אבריה, ואין
טעם בטרטיפות שהלכה למשה מסיני הן".

ט. בְּהֵמָה שֶׁנְּפִילָה מִן הַגַּג: אִם הִלְכָה - אִין חוֹשְׁשִׁין
לָהּ²⁶; וְאִם עֲמָדָה וְלֹא הִלְכָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ²⁷. כִּפְצָה
מִחֲמַת עֲצָמָה²⁸ - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ²⁹. הַנִּיחָה
לְמַעְלָה³⁰ וּמִצָּהָ לְמִטָּה³¹ - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא
נְפִילָה³².

(26) ואינה צריכה בדיקה. (27) וצריכה בדיקה.
(28) מעצמה. (29) שכל הקופצת אומדת נפשה לפני
הקפיצה שלא תרסק איבריה. (30) על הגג. (31) על
הארץ. (32) אלא אומרים שהיא הפילה את עצמה לרעת
ואמדה נפשה וכשרה.

י. זְכָרִים³³ הַמְּנַגְחִין זֶה אֶת זֶה - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן³⁴;
נָפְלוּ לְאָרֶץ - חוֹשְׁשִׁין לָהֶן³⁵. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִיָּתָה
מְגֻרָת רִגְלֵיהָ - אִין חוֹשְׁשִׁין³⁶ לָהּ שְׂמָא נִתְרַסַּקוּ
אִיבְרֵיהָ אוֹ שְׂמָא נִפְסַק הַחוּט שֶׁל שְׂדֵרָה.

(33) אילים או שוורים. (34) לריסוק איברים. (35) וכתבו
התוספות שם, שאפילו לא נפלו מגובה עשרה טפחים
כחוששים לריסוק איברים כשאחרים מפילים אותה בכוח. כי
חבטה כזו היא יותר קשה. ונראה שגם דעת רבינו כך.
(36) אם לא נודע שנפלה, מפני שאנו מחזיקים שיש לה כאב
הירך.

יא. גְּנָבִים שֶׁגוּנְבִין הַטְּלָאִים וּמְשֻׁלְכִין אוֹתָן
לְאַחֲרֵי הַדִּיר - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן מִשּׁוּם רִסּוֹק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. סִימָנִים שֶׁנִּדְלְדְלוּ רֶבֶן - טְרֵפָה, וְאֶפְלוּ שְׁלֵא מִחֲמַת נְפִילָה. וְכֵן אִם נִתְקַפְּלוּ⁶⁰, שֶׁהָרִי אֵינָן רְאוּיִין לְשִׁחְיָטָה⁶¹. אָבָל אִם נִתְפָּרַק רֵב תְּרֵבֶץ הַוֹשֵׁט מִן הַחֲלִיטָה⁶² - הָרִי זֶה מִתְּרַת; שְׁאִין הַתְּרֵבֶץ רְאוּי לְשִׁחְיָטָה⁶³, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

60 שנעקרו שניהם או רובו של אחד מהם באורך הצוואר. 61 בנתקפלו אינה טריפה ממש מפני עצם הקיפול, אלא מתוך שאינן ראויים לשחיטה נאסרה, כך היא שיטתו של בעל הלכות גדולות. 62 אבל הסימנים מחוברים באורך הצוואר וגם מחוברים זה לזה. 63 ואם כן אין כאן עיקור סימנין. ואם נתפרק כולו הרי זה עיקור ואסורה, הואיל ותרביץ כולו נעקר מן הלחי אי אפשר שלא נעקרו הסימנים ממקום חיבורם באורך הצוואר.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1 יבאר שבורה כיצד; ואם נשמט כנף העוף מעיקרו; גולגולת שנחבט רוב גובהה או רוב היקפה; האסורה מפני סכנת נפשות; שבעים טרפיות שאפשר שימצאו ומניינם על הסדר; שתי טרפיות שיש לעוף יתר על הבהמה; ודין שאין להוסיף על טרפיות אלו; וטבה שיצאתה טרפה מתחת ידו.

א. שְׁבוּרָה² פִּיצֵד? הוּא וְשֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ רֵב צִלְעוֹתֶיהָ. וְצִלְעוֹת הַבְּהֵמָה הֵן אַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן וְאַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן. נִשְׁתַּבְּרוּ שֵׁשׁ מִכָּאן וְשֵׁשׁ מִכָּאן, או אַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן - טְרֵפָה³. וְהוּא שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ מִחֲצֵיזָן שֶׁל מוֹל הַשְּׁדָרָה⁴.

2 אחד משמונה סוגי טרפות שנאמרו לו למשה בסיני, למעלה פרק ה הלכה ב. 3 והוא-הדין אם נשברו עשר מכאן ושנים מכאן וכדומה. 4 ששם חיותה ולא מחצִיין של מול החזה. רבינו לא פירש מה הדין בנשבר צלע בעוף, אם חוששין שמא ניקבה הריאה או לא. ונחלקו בזה הפוסקים האחרונים. ראה טורי-זהב יורה-דעה נד ס"ק א, וש"ך ס"ק ד.

ב. נִשְׁבְּרוּ שֵׁשׁ מִכָּאן וְשֵׁשׁ מִכָּאן: אִם הָיוּ צִלְעוֹת גְּדוּלוֹת שְׁנַיִם בִּהְיוֹן מִחַ - טְרֵפָה⁵; וְאִם לְאוּ, אָף עַל פִּי שֶׁהָיוּ רֵב וְאָף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ פְּלִי הַשְּׁדָרָה - מִתְּרַת. וְכֵן אִם נִעְקְרוּ רֵב צִלְעוֹתֶיהָ⁶ - טְרֵפָה. וְאִם נִעְקְרָה אֶפְלוּ צִלְע אַחַת וְחֲצִי חֲלִיתָהּ עִמָּה שֶׁהִצֵּל תְּקוּעָה בָּהּ⁷ - הָרִי זֶה טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִעְקְרָה מִן הַשְּׁדָרָה חֲלִיא אַחַת⁸, אֶפְלוּ הֵיטָה מִן הַחֲלִיּוֹת שֶׁלְּמִטָּה מִן הַכְּסָלִים⁹ שְׁאִין בִּהְיוֹן צִלְעוֹת - הָרִי זֶה טְרֵפָה.

5 שם. פירוש, מה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאם נשברו שש מכאן ושש מכאן טריפה, זה רק בצלעות גדולות שיש בהם מוח. 6 של שני הצדדים, כלומר, שתיים עשרה צלעות, כמבואר בהלכה הקודמת בדין נשתברו, כר' יוחנן שם. 7 בגמרא שם: בוכנא ואסיאתא, ופירש"י צלע וקצת חוליא. 8 חוליא שלימה, שם. מחלוקת בית-שמאי ובית-

מים עומדים אפילו שט מלמעלה למטה אין חוששין לומר כאן המים מוליכים אותו. 48 שט יותר מהר מהתבן והקש. 49 מכוח עצמו ולא המים מוליכים אותו. 50 שהוא כהליכה ואינה צריכה בדיקה.

יז. כֵּל מְקוּם שְׁאֲמָרְנוּ 'אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ - מִתְּרַת לְשַׁחַט מִיָּד, וְאֵינוּ צָרִיף לְבִדֵּק שְׁמָא נִתְרַסַּק אֲבָר. וְכֵל מְקוּם שְׁאֲמָרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין לָהּ, אִם שְׁחֵטָה - צָרִיף לְבִדֵּק כְּנֻגַד כֵּל הַחֲלָל כֵּל מִקְדָּקֵד הָרֵאשִׁי⁵¹ עַד הַיָּרֵךְ. אִם מִצָּא בָּהּ טְרֵפָה מִן הַטְּרֵפּוֹת שְׁמָנִינוּ, או שֶׁנִּתְרַסַּק אֲבָר מִן הָאֵיבָרִים שְׁבִפְנִים וְנִפְסְדָה צוּרְתָהּ - הָרִי זֶה טְרֵפָה. אֶפְלוּ נִתְרַסַּק⁵² אֲבָר מִן הָאֵיבָרִים שְׁאִם נָטְלוּ כְּשֶׁרָה, כְּגוֹן טְחוּל וְכִלְיוֹת - הָרִי זֶה טְרֵפָה; חוּץ מִבֵּית הַרְחָם⁵³, שְׁאִם נִתְרַסַּק - הָרִי זֶה מִתְּרַת.

51 גם מקום המוח צריך בדיקה. 52 והפסיד צורתו. 53 רבינו מפרש מאמר רב נחמן שם. "בית הרחם אין בו משום ריסוק איברים", שאפילו נתרסק אין חוששין לו מפני שהרחם רכה וריסוקה אינו מזיק וכן אינה מרסקת איברים אחרים. אבל רש"י ושאר מפרשים מבארים המימרא של רב נחמן: בית הרחם צר ואף על פי כן אין חוששין שמא נתרסקו אבריו של הוולד בשעת לידתו מפני הדחק ואינו צריך בדיקה.

יח. וְהַסִּימָנִין⁵⁴ אֵינָן צָרִיכִין בְּדִיקָה⁵⁵ בְּכָאן, שְׁאִין הַנְּפִילָה מִמְעַכָּת אוֹתָן.

54 סימני השחיטה, וושט וקנה. 55 שהסימנים קשים הם אצל נפילה.

יט. נִפְּלָה מִן הַגַּג וְלֹא עֲמְדָה - אָסוּר לְשַׁחַט אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּשְׁתַּהֵּה מַעַת לְעַת⁵⁶; וְאִם שָׁחַט בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הָרִי זֶה טְרֵפָה⁵⁷. וְכִשְׁשׁוּחַט אוֹתָהּ אַחַר מַעַת לְעַת - צָרִיכָה בְּדִיקָה כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

56 שם. עמדה אינה צריכה מעת לעת [=המתנה של 24 שעות]. הא (אבל) לא עמדה צריכה מעת לעת (מעת לעת = יממה). ובתוך מעת לעת אינה מועילה בדיקה, והטעם שאין הריסוק ניכר לאלתר עד שתשהה מעת לעת שאז כל אבר שיש בו ריסוק תיפסד צורתו. 57 דין זה נאמר רק כשראינו שנפלה, אבל בכל המקרים "שחוששין" להם שנתבארו בהלכות הקודמות מועילה הבדיקה אפילו תוך מעת לעת ולפיכך לא כתב שם רבינו עד שתשהה וכו'.

כ. וְכֵן מִי שֶׁדָּרַס בְּרִגְלוֹ עַל הָעוֹף⁵⁸, או שֶׁדָּרַסְתּוּ בְּהֵמָה, או שֶׁטְרַפּוּ לְפַתָּל, וְהָרִי הוּא מִפְּרַכְס - מִשְׁהִיִן אוֹתוֹ מַעַת לְעַת⁵⁹ וְאַחַר כֵּף שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּדִרְךָ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

58 משנה שם, לעניין בהמה. ורבינו משנה הלשון לעניין עוף שמצוי יותר. 59 שבכל שלושה אופנים אלו חוששין לריסוק איברים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמאי שנקבים שיש בהם חסרון מצטרפין לכדי מלא מקדח, ומהו למד רבינו לשיעורם של בית-הלל שהלכה כמותם שמצטרפין כסלע.

ו. וכן גלגלת שנקבס²³ רב גבהה²⁴ רוב הקפה - טרפה, אף על פי שהקרום שלם ולא חסר ממנה כלום. נקבס רב גבהה והרי רב הקפה קנים, או שנקבס רב הקפה והרי רב גבהה קנים - הרי זו ספק טרפה²⁵. ונראה לי, שאוסרין אותה²⁶.

23) חולין נב. מימרא של שמואל: נתמעכה הגולגולתושינתה צורתה אבל לא נפחתה. (24) רוב של גובה הראש מן העינים ולמעלה. (25) בעיית ר' ירמיה בגמרא שם, ונשארה בתיקו. (26) כתב רבינו: ויראה לי אע"פ שהכלל בידינו כל תיקו באיסור להחמיר, משום שלכאורה יש כאן ספק ספיקא בפירוש דברי שמואל. אפשר לפרש נחבסה ברובה, היינו שנחבסה ברוב גובהה וברוב היקפה בשניהם יחד, אבל באחד מהם כשרה. ואם תמצא לומר, שאפילו באחד מהם טריפה, יש ספק או ברוב גובהה או ברוב היקפה, ואם כן בכל מקרה של נחבסה באחד מהם יש ספק ספיקא ומותר. לפיכך אסר מסברא, הואיל ובעיית ר' ירמיה היתה רק אז ברוב גבהה או ברוב היקפה, שמעמינה שידוע היה לו שבאחד אסור, ואינו צריך שיחבס בשניהם, וכיון שספקאחד הוא אוסרין אותה. וראה למעלה פרק ט הלכה ז בדין גלודה.

ז. עוף של מים, כגון אוזים²⁷, אם נקב עצם גלגלתו²⁸, אף על פי שלא נקב קרום של מוח - טרפה, מפני שקרומו רך²⁹. עוף הנפשה שהפתו חלדה על ראשו³⁰, או שנגף באבן או בעץ - מניח ידו בצד הנקב ונועץ³¹, או מכניס ידו לתוך פיו ודוחק למעלה³². אם יצא המוח מן הנקב - פדויע שנקב הקרום וטרפה, ואם לאו - מתר.

27) שם נו. והוא-הדין כבר-אוזים. (28) בגמרא שם, נשבר העצם. אבל רבינו כתב "ניקב העצם" היינו אפילו כלשהו, טריפה, ראה בכסף-משנה. (29) וכשנשברה העצם, אין הקרום מתקיים. (30) שנשכתו בשניה, אבל אם הכתה בידה, אסורה משום דרוסה, כמבואר בפרק ה הלכה ו שיש דריסה לחולדה בעופות. (31) לוחץ. כן פירש הרי"ף מה שאמרו רב ושמואל ולוי בגמרא שם "מכניס ידו לפניו". (32) כן פירשו רש"י ואחרים את המימרא הזו, ורבינו כתב כשני הפירושים, ומותר לבדוק באחד משני האופנים הללו.

ח. בהמה שאחזה דם³³, או שהיתה מעשנת³⁴ או מצננת³⁵, או שאכלה סם שהורג בהמה, או שתתה מים הרעים³⁶ - הרי זו מתרת³⁷. אכלה סם שהורג את האדם, או ששקפה נחש וכיוצא בו - מתרת משום טרפה, ואסורה מפני סכנת נפשות³⁸.

33) במשנה שם נח: אחוזת הדם, כלומר שאחזה דם וחלתה. 34) שנכנס עשן בגופה. 35) שחלתה מחמת צינה.

הלל באהלות ב, ג לעניין טומאת מת, ואמר שמואל בסוגיה שלנו "וכן לטריפה", והלכה כבית-הלל. (9) בגמרא: בשלהי כפלי.

ג. בהמה שגשמת הירף שלה¹⁰ מעקרו ויצא מן הפך שלו: אם נתאכלו¹¹ ניביו, והן היתדות שבעצם הפך שיוצאת על העצם הזכר¹² ואוחזת אותו - הרי זו טרפה¹³; ואם לא נתאכלו - מתרת¹⁴.

10) בלשון הגמרא: שמוטת ירך, שם נו. (11) נרקבו. שם נד: "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, והני מילי דאיבעול ניביה", פירוש, כף הירך שניתק מן הבוכנה שהוא תקוע בו בגוף טריפה. וזה נאמר רק אם נתעכלו הגידים המקשרים. ומפרש רבינו, ששמוטת הירך ובוקא דאטמא דשף מדוכתיה היינו הך, וכן דעת רש"י והרי"ף. והראב"ד בהשגותיו אומר עליו: "דומה שהוא סובר היינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ולא כלום הוא, אלא שבעצם נאמרו שניהם". והוא מפרש בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, היינו הראש התחתון של העצם השלישית התקוע בקולית, וזה טריפה רק אם נתאכלו הגידים (ניבים). אבל שמוטת ירך, היינו ראש העליון של אותה עצם שניתק מן הגוף, וזה טריפה אפילו אם לא נרקבו הניבים. וראה מגיד-משנה. ונראה שנפלו שם שגיאות המכבידות על הבנת דבריו בדעתו של הראב"ד. (12) שראשו חד ולא עגול. (13) אבל אם נתאכלו ניביו ולא נשמת הירך ממקומו, כשרה - כיון שהירך עומד במקומו חוזר ומבריא. (14) אבל ניטל הירך אפילו לא נתאכלו ניביו טריפה, שאינו חוזר ומבריא.

ד. וכן פעוף, אם נשמת ירכו - טרפה¹⁵. נשמת פנפו מעקרו¹⁶ - חוששין שפמא נקבה הראה שלו, ולפיכך בודקין אותה¹⁷ ואחר כך יאכל. ובהמה שגשמתה ידה¹⁸ מעקרה - מתרת, ואין חוששין לה¹⁹.

15) אם נתאכלו ניביו כמו בשמוטת ירך בבהמה. (16) בלשון הגמרא: שמוטת גף, שם. (17) מבחרין העוף מלפניו ומניחים הריאה דבוקה בצלעות, ומכניס שפופרת בקנה, ונופח ונותן על הריאה קש או נוצה או רוק, אם עולה בנפיחה כשרה, ואם לאו (או כשהקש מתנודד) טריפה (הגהות מיימוניות). וראה רש"י שם: מחלוקת של רב ושמואל, לרב טריפה, ולשמואל צריכה בדיקה. ורבינו פסק כשמואל, מפני שגם ר' יוחנן סובר כמותו, וכן פסקו גם הרי"ף והרשב"א. (18) בלשון הגמרא: שמוטת יד, שם. (19) לנקיבת הריאה, שעובי הכתף מגין עליה.

ה. גלגלת בהמה או חיה שנטל ממנה פסלע²⁰, אף על פי שלא נקב הקרום - טרפה²¹. ואם נקבו נקבים שיש בהן חסרון²² - פלן מצטרפין לכסלע.

20) אפילו מצומצם. שם נד: "כסלע - כיתר מסלע", ועיין בפירש"י שם. (21) ומה ששינונו שם: ואלו כשרות בבהמה, נפחתה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח, היינו שנפתחה פחות מכסלע. (22) שם מה. אמר ר' ירמיה לדעת בית-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁעָלֶיהָ. (סב) נְתַרְסְקוּ אֵיבְרִיָהּ מִנְפִילָהּ. (סג) נִדְלַדְלוּ הַסִּימָנִין. (סד) נִשְׁתַּבְּרוּ רַב צִלְעוֹתֶיהָ. (סה) נִעְקְרוּ רַב צִלְעוֹתֶיהָ. (סו) נִעְקְרָה צִלְעַת אַחַת בְּחִלְתָּהּ. (סז) נִעְקְרָה חֲלִיָה אַחַת. (סח) נִשְׁמַט הַיָּרֵךְ מֵעֲקָרוֹ. (סט) חֲסָרָה הַגְּלָגֶלֶת פְּסָלֶעָה⁴⁹. (ע) נַחֲבַס רַב הַגְּלָגֶלֶת וְנִתְרוֹצֵץ.

39) והכסף-משנה מסדר את השבעים טריפות שהגדירים רבינו, בתוך שמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני כמבואר בפרק ה הלכה ב, והא לך סדרם (לפי האותיות שהובאו בפנים). דרוסה - טריפה אחת: באות א. נקובה - כו טריפות: באותיות ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, כח, כט, ל, לא, לב, לג, לד, לה, לו, לז, לח, מב. חסרה - כג טריפות: אותיות טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, לט, מ, מא, מג, מד, מה, מו, מז, מח, מט, סט. נטולה - ח טריפות: אותיות נ, נא, נב, נג, נד, נה, נו, נז. קרועה - ב טריפות: אותיות ס, סא. נפולה - ב טריפות: אותיות סב, סג. פסוקה - ב טריפות: אותיות נח, נט. שבורה - ו טריפות: אותיות סד, סה, סו, סז, סח, ע. 40) אבל ניקב הושט נבילה, כמבואר בפרק ד. 41) משום נקובה, מפני שסוף קרום של מוח לינקב. 42) כל היתרות שמונה רבינו כאן, הן טריפה משום חסר, שכל יתר כנטול דמי, כמ"ש בפרק ח הלכה יא, ראה שם. 43) בכלל זה ניקבה הוורדא, וכל סרכות הריאה. 44) מטעם נקובה, כמבואר בפרק ז הלכה ו. 45) אבל בידי שמים כשרה, כמבואר בפרק ח הלכה ט. 46) טריפה מטעם חסר, וכמבואר בפרק ח הלכה כד: כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טריפה, כך אם ניטל טריפה. 47) וכן נחתכו צומת הגידים, ראה פרק ח הלכה יז מחלוקת רבינו והראב"ד בנחתכו צומת הגידין, לדעת רבינו זה בסוג נטולה, ולדעת הראב"ד הוא בכלל פסוקה, ראה שם. 48) הטעם שהיא טריפה משום שסוף החוט להיפסק, ולפיכך מנאה רבינו בסוג פסוקה, שהיא הטרפות הפוסלת בחוט השדרה. 49) כתב הכסף-משנה: רבינו לא מנה בחסרים ויתרים ונטולים אלא איברים שאפשר לינטל או ליחסר ותחיה הבהמה קצת זמן, אבל איברים שאם ינטלו אי-אפשר לה להתקיים אפילו שעה אחת, לא מנאם, לפי שזו לא תקרא טריפה אלא נבילה. וכן אבר שאי-אפשר לה להבראות חסרה ממנו, כגון מוח ולב, ושט וקנה, לא מנה מפני שהם דברים שנמנע מציאותם.

י. אלו השבעים חללים שאוסרין את הבהמה ואת התיה משום טרפה, כבר נתבאר כל אחד מהן ומשפטיו. וכל שאפשר מהן שימצא בעוף⁵⁰ באיברין המצויין לעוף ולבהמה - דינו בבהמה ובעוף אחד הוא⁵¹; חוץ מטרפות שבפליא⁵² ושפוחל ושפאנות הראה⁵³. מפני שהעוף אין לו חתוף אנות פבהמה, ואם ימצא - אין לו מנין ידוע⁵⁴. ושחול העוף עגל כמו ענב, ואינו פטחול בהמה⁵⁵. וטרפות שבפליא ושפוחל לא מניו אותן פבהמה⁵⁶ פדי שיהיה כנגדן בעוף, ולפיכך לא נתנו

36) במשנה שם. מים הרעים, פירש"י מים מגולים. ואולי הטיל נחש ארסו בהם. 37) שכל אלה אינם חולי של טריפה. והוא כמסוכנת שמותר לחטטה, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"א. "בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתים אותה היו זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טריפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה". וראה למעלה פרק ו הלכה יג. 38) שכן ברורה הסכנה לאדם. ונראה מדבריו, שאם שתתה מים מגולים, אין אכילת בשרה מסכנת, אפילו אם הטיל בהם נחש את ארסו.

ט. נמצאו כל הטרפות המנויות פשיפטרטו ואפשר שימצאו בבהמה וחה - שבעים. ואלו הן על הסדר שנתבארו בחבור זה³⁹: א) דרוסה. ב) נקב תרביץ הושט⁴⁰. ג) נקב קרום של מוח. ד) נתמסמס המוח עצמו⁴¹. ה) נקב הלב עצמו לבית חללו. ו) נקב קנה הלב. ז) נקבה המרה. ח) נקבו קני הפכד. ט) נקבה הקבה. י) נקב הפרס. יא) נקב המסס. יב) נקב בית הפוסות. יג) נקבו מעיה. יד) יצאו המעים לחוץ ונהפכו. טו) נקב הטחול בעביו. טז) חסרה המרה. יז) נמצאו שתי מרות⁴². יח) חסרה הקבה. יט) נמצאו שתי קבות. כ) חסר הפרס. כא) נמצאו שני פרסים. כב) חסר המסס. כג) נמצאו שני מססים. כד) חסר בית הפוסות. כה) נמצאו שני פתי הפוסות. כו) חסר אחד מן המעים. כז) נמצאו שני מעים. כח) נקבה הראה⁴³. כט) נקב הקנה למטה במקום שאינו ראוי לשחיטה. ל) נקב סמפון מסמפוני ראה, אפלו לחברו. לא) נאטם מקום מן הראה⁴⁴. לב) נמוק סמפון מסמפוני הראה. לג) נמצאה לחה סרוחה בראה. לד) נמצאו בה מים סרוחים. לה) נמצאו בה מים עכורין, אף על פי שלא הסריחו. לו) נתמסמסה הראה. לז) נשתנו מראיה. לח) נהפך הושט במראיו. לט) חסרה הראה ממנין האנות. מ) נתחלפו האנות. מא) הותירו האנות מגבה. מב) נסרכה אנה לאנה שלא פסדן. מג) נמצאה הראה בלא חתוף אונים. מד) חסר מקצת הראה. מה) יבש מקצת גופה. מו) נמצאה הראה נפוחה ועומדת. מז) צמקה הראה מפחד אדם⁴⁵. מח) חסר הרגל, בין מתחלת בריתו בין שנתחף⁴⁶. מט) או שהיתה יתרה רגל. נ) נטלה צמת הגידים⁴⁷. נא) נטלה הפכד. נב) נטל לחי העליון. נג) פליא שהקטינה ביותר. נד) פליא שלקתה. נה) פליא שנמצאת בה לחה. נו) פליא שנמצאו בה מים עכורין, אף על פי שאינן סרוחין. נז) פליא שנמצאו בה מים סרוחין. נח) נפסק חוט השדרה. נט) נמרך מוח חוט השדרה⁴⁸ ונתמסמס. ס) נקרע רב הפשוט החופה את הפרס. סא) נגלד העור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחרי קבלת דברי חכמים. ולמעלה שם כתב רבינו: ניטלו הכליות הרי זו מותרת, לפיכך אם נבראת כוליא אחת וכו' מותרת. ולמה לא כתב אם נבראת חסרת כליות לגמרי מותרת? נראה לפי שאינו נמצא שתהיה חסרת כליות לגמרי מתחילת בריאתה. אבל הכסף-משנה שם הלכה כו מביא בשם הכלבו, שלדעת הראב"ד ניטלו הכליות כשרה, היינו שנבראת כך חסרת כליות. (דברי רבינו בתשובתו לחכמי לונגל בדבר ניטל הלחי העליון, שהבאנו למעלה בפרק ח הלכה כג, מנוגדים לכאורה לדבריו כאן, אבל אחרי העיון תמצא שאין כל סתירה בדבריו. בתשובתו הנ"ל הוא מסתייע בחכמת הטבע, כדי לפרש דברי המשנה, ניטל הלחי התחתון כשרה, וחכמי לונגל פירשו: וכל-שכן העליון, ורבינו מפרש דוקא תחתון אבל עליון טריפה, כי אי-אפשר לבהמה לחיות בלי הלחי העליון).

יג. וְכֵן אֵלוֹ שְׁמֵנוּ וְאֶמְרוּ שֶׁהֵן טְרֵפָה, אֵף עַל פִּי שְׂנֵי־רֵאָה בְּדִרְכֵי הַרְפוּאָה⁶⁴ שְׁבִידְנוּ שְׁמִקְצָתָן אֵינָן מִמֵּיתִין וְאֶפְשֶׁר שֶׁתַּחֲיָה מֵהֵן - אֵין לָךְ אֱלֹא מַה שְׁמֵנוּ חֲכָמִים. שְׁנֵאֲמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּ⁶⁵.

(64) כמו בנקדר הקנה ועשו קרומיות של קנה וחיתה, וכן תרגולת שמוטת ירך שעשו לה שפופרת של קנה וחיתה, גמרא שם נז: (65) ובסנהדרין פז. דורש ר' יהודה תורה ויורו, כלומר, דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, ובכלל זה גם טריפות.

יד. כֹּל טֵבַח שֶׁהוּא יוֹדֵעַ הַטְּרָפוֹת הָאֵלוֹ וְהָרִי הוּא בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוֹת⁶⁶ - מֵתָר לוֹ לְשַׁחֵט וְלִבְדֹק לְעֲצָמוֹ וְלִמְכֹר, וְאֵין בְּזָה חֶשֶׁשׁ; שֶׁעַד אֶחָד נֶאֱמַן בְּאִסּוּרֵין, בֵּין יֵשׁ לוֹ הֲנִיחַ בְּעֵדוֹתוֹ בֵּין אֵין לוֹ הֲנִיחַ בְּעֵדוֹתוֹ. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ⁶⁷, שְׁאֵין לוֹקְחִין בְּשָׂר מִטֵּבַח שְׁשׁוּחֵט וּבִדְבַר לְעֲצָמוֹ בְּחֻזְקָה לְאַרְץ אוֹ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן הַזֶּה, אֱלֹא אִם בֶּן הַיָּה מִמְחָה. וְאִם יֵצֵאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ, וּמְעִבִירִין אוֹתוֹ⁶⁸, וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְכִשְׁרוֹתוֹ⁶⁹ עַד שֶׁיִּלָּךְ לְמִקּוֹם שְׁאֵין מִפִּירִין אוֹתוֹ וְיַחֲזִיר אֲבָדָה בְּדָבָר חָשׁוּב אוֹ יוֹצֵיא טְרֵפָה לְעֲצָמוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב⁷⁰.

(66) וזהו הנקרא מומחה, בסמוך, ובגמרא עבודה זרה לט. (67) בהלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכות זח. וראה שם פרק ג הלכות כ"א לענין דגים, וכן בפרק יא הלכה כה לענין יין. (68) סנהדרין כה. לפי גירסת הר"ף "שמתיה ועבריה". (69) סנהדרין שם, החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך וכו' ורבינו בהלכות מאכלות אסורות שם כתב, "אין לו תקנה לעולם", אבל כאן כתב רק "אינו חוזר לכשרותו" ומזה מדייק המגיד-משנה, שרק לכשרותו אינו חוזר, אבל יש לו תקנה למכור כשמעמידים עליו שומר (משגיח). ולכאורה כאן סתירה בולטת לדברי עצמו במאכלות אסורות, וגם לדברי הגמרא הנ"ל. ומפרש המגיד-משנה שמה שאמרו אין לו תקנה, הכוונה שאין לו תקנה לחזור למצבו הקודם, זאת-אומרת לחזור לכשרותו, אבל

לְכֹלֵיא שֶׁהִקְטִינָה⁵⁷ שְׁעוֹר בְּעוֹף. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁵⁸.

(50) בחולין נו. תני לוי: כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף, היינו בדבר שימצא בעוף. (51) כגון ניקב גג הזפק, ניקב הקורקבן וכיסיו, ניטל הזפק טריפה, מפני שהם אברי המזון בעוף כנגד המסס ובית הכוסות בבהמה. והדין אחד הוא. (52) משמע מדברי רבינו שיש כוליא בעוף, והיא מין בשר שבין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה, וראה מגיד-משנה פרק ח הלכה כו. (53) כגון חסר או יתר במנין, וכדומה. (54) והטריפות באונא בבהמה היא רק חסר או יתר במנין, כמבואר למעלה פרק ח. (55) ואם כן, אין טחול לעוף בצורת טחול של בהמה, ואי-אפשר לאמר עליו וכנגדן בעוף. (56) כלומר, במשנה, והן רק טריפות שאמרו האמוראים, ובריתא של לוי אמורה רק על טריפות שמנו במשנה. (57) ראה פרק ח הלכה כו. (58) טריפות אחרות, כגון לקתה הכוליא או נמצאו בה מים עכורים או סרוחים.

יא. וְשֵׁתֵי טְרֵפוֹת יֵשׁ בְּעוֹף יִתֵּר עַל הַבְּהֵמָה, וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לָהּ אוֹתָן הָאֵיבָרִים⁵⁹. וְאֵלוֹ הֵן: עוֹף שְׁנֵשְׁתָּנוּ מִרֵּאָה בְּנֵי מְעִירוֹ⁶⁰ מִחֻמַּת הָאוֹר, וְעוֹף הַמַּיִם שְׁנִקְבַּ עֵצִים רֵאשׁוּ⁶¹.

(59) אבל יש בעוף איברים שאינם בבהמה, כגון זפק וקורקבן, ואם ניקבו טריפה. (60) טריפות זו דוקא בעוף, כמו ששינו במשנה שם: ואלו טריפות בעוף נפלה לאור וכו'. והטעם שבבהמה אין טריפות זו, לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים ליחמר, כי בטרם יחמרו מפילת האש, ישרפו עורה ובשרה. (61) בגמרא שם. יתר עליהם העוף, נשבר העצם, אע"פ שלא ניקב קרום של מוח. ומפרש בגמרא בעוף המים הואיל וקרומו רך. וכשנשברה העצם, כבר אין הקרום שלו מתקיים, כפירש"י שם.

יב. וְאֵין להוסיף על טריפות אלו כלל⁶². שְׁכַל שְׁאֲרַע לְבַהֲמָה אוֹ לְחִיָּה אוֹ לְעוֹף חוּץ מֵאֵלוֹ שְׁמֵנוּ חֲכָמֵי דוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים וְהַסְּפִימוֹ עֲלֵיהֶן בְּתֵי דִינֵי יִשְׂרָאֵל - אֶפְשֶׁר שֶׁתַּחֲיָה, וְאֶפְלוּ נוֹדַע לָנוּ מִדֶּרֶךְ הַרְפוּאָה שְׁאֵין סוּפָה לְחַיּוֹת⁶³.

(62) שם נד. וכי להוסיף על הטריפות יש? אין לך אלא מה שמנו חכמים. (63) ומכל-שכן דברים שנאמרו בפירוש שאינה טריפה, כגון ניטלו הכליות כשרה, אע"פ שכל חכמי הרופאים עונים פה-אחד שבלי כליות אי-אפשר שיחיה האדם בלתי אם נשארה כוליא אחת. ובאמת החוקרים החדשים רצו להגיד מטעם זה בגמרא וגורסים "ניטלה כוליא אחת כשרה", אבל אם ניטלו שתי הכליות טריפה. וסומכים על המאמרים בגמרא: לקתה כוליא, הקטינה כוליא, מבואר שרק כוליא אחת מדברת הסוגיא. אבל רבינו נאמר בפירוש "ניטלו הכליות". וכאן כתב רבינו דברים ברורים שאין לנו ללכת אחרי דרכי הרפואה אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נגררות אבל יש לתלות במצוי, מחלת השגרונא שאינה טריפה, אין חוששין לדבר שאינו מצוי (שנפסק חוט הסדרה) כדי להטריפה, שם נא, א שגרונא שכיח, חוט הסדרה לא שכיח (כסף-משנה).

ד. פיצוד¹² פגזין ששנשטמ הגוף¹³ של עוף - בודקין את הראה שמא נקבה. נפלה הבהמה¹⁴ - בודקין אותה שמא נתרסקו איברייה. נתרצץ עצם¹⁵ הראש - בודקין קרום של מח שמא נקב. הבה אותה קוץ או נזרק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס לחללה - חוששין לה¹⁶, וצריכה בדיקה פנגד כל החלל שמא נקב אחד מן האיברין שתטרף בנקבתה. וכן כל פיוצא בזה.

12) מחובר להלכה שלמעלה. (13) פ"י ה"ד. (14) פ"ט הי"ז. (15) פ"י ה"ז. (16) דין זה לא נאמר למעלה במקומו, אלא כאן דרך אגב. ראה כסף-משנה למעלה פ"ו הי"ב.

ה. לפיכך, ראה שהעלתה צמחין או שנמצאו סרכות כמו חוטין תלויין ממנה ולדפן¹⁷ או ללב או לטרפיש הכבד - חוששין לה שמא נקבה, וצריכה בדיקה. וכן אם נמצא בה אבבעבוע מלא לחה¹⁸ - חוששין שמא נקב סמפון שתחתיו¹⁹, וצריכה בדיקה.

17) פ"ז ה"ה: וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדופן וכו'. (18) שם ה"ו. (19) וכן כתב בפ"ז ה"י: צריך לבדוק הסמפון שתחתיה אם לא ניקב. והראב"ד משיג: ואם ניקב סמפון שתחתיו מה בכך, והלא לא אמרו אלא סמפון שניקב לחבירו טריפה. וראה מה שכתבנו שם.

ו. מן הדין הנה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה בסרכות כמו חוטין, אם היו מן האום של ראה ולדפן או שהיו ללב או לטרפיש הכבד - שחותרים את הסרסוק ומוציאין את הראה ונזפחין אותה בפושטין²⁰. אם נמצאת נקובה - טרפה; ואם לא נתבעבע המים - הרי היא שלמה מכל נקב ומתרת, וסרסוק זה לא היתה במקום נקב²¹, או שמא נקב קרום העליון בלבד²². ומעולם לא ראינו מי שהורה בזה, ולא שמענו מקום שעושין בו בזה.

20) ראה פ"ז ה"ח. (21) שסובר יש סירסוק בלא נקב, ודעת רש"י שאין סירסוק בלא נקב (הגהות מיימוניות). (22) שכשר, פ"ז ה"א.

ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי הגמרא, המנהג הפשוט בישראל²³ בזה הוא: כששוחטין את הבהמה או את החיה - קורעין את הטרפיש של כבד, ובודקין את הראה במקומה. אם לא נמצאה תלויה בסרסוק, או שנמצאה סרסוק בין ארץ מאזני הראה ולפשוט²⁴ שבמקום רביצתה, בין

רשאי למכור בשר כשמומחה משגיח עליה. (70) סנהדרין שם. ולשון רבינו במאכלות אסורות: בממון חשוב, שוודאי עשה תשובה בלא הערמה.

פָּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

1) יבאר בהמה או עוף שנולד בה ספק טרפות מטרפות אלו; כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם; ומנהג בדיקת הריאה.

א. כל בהמה או עוף שנולד בהן ספק טרפות מטרפות אלו, פגזין בהמה שנפלה ולא הלכה², או שנדרסה בידי חיה ואין ידוע אם האדים בשר³ פנגד בני מעים או לא האדים, או שנחבסה לגלתה ואין ידוע אם רבה או מעוטה, וכיוצא בדיברים אלו: אם היה זכר ושהה שנים עשר חדש⁴ - הרי זו בחזקת שלמה⁵ כשאין לה הבהמות; ואם היתה נקבה - עד שתלד⁶. וכעוף: בזכר - שנים עשר חדש, ובנקבה - עד שתלד כל הביצים של טעינה הראשונה, ותטען טעינה שניה ותלד.

2) שאם שחטה צריכה בדיקה שמא נתרסקו איבריה, ורש"י ביצה לד, א - כתב: שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה השדרה. ראה פ"ט הי"ט. (3) והרי היא דרוסה, ראה פ"ה ה"ט. (4) חולין נו, ב. כמבואר בסוגיא שם הטעם של י"ב חודש, היינו שיעברו עליה ימות החמה וימות הצינה, שפעמים שהחום מזיק למכה, ופעמים הצינה, ראה שם. (5) שמעמידין אותה על חזקתה שהיתה שלמה. (6) שם. כלומר, אינה צריכה שהיה שנים עשר חודש, ומספיק אם ילדה בתוך זמן זה. [מלשונו של רבינו, שכתב "אם שהה", משמע שלכתחילה אסור להשהותו. וכנראה למד דין זה ממעשה שמואל שם נג, ב - בסל של ספק דרוסות שהשליכן בנהר ולא התיר להשהותן שמא יבוא לידי תקלה שיאכלו מהן לפני י"ב חודש או לפני שתלדנה. ורש"י שם פירש שרק במקרה שיש הרבה עופות חוששין לתקלה, אבל רבינו סתם ואמר "אם שהה" משמע שאפילו עוף אחד, רק בדיעבד מותר. וראה מגיד-משנה ה"ב].

ב. ואסור למכור ספק טרפה זו לנכרי בתוך זמן זה⁷, שמא ימכרנה לישראל⁸.

7) שם. (8) שאינו יודע שהיא ספק טריפה ויאכלנה באיסור.

ג. כל בהמה חיה ועוף - בחזקת בריאים הם⁹, ואין חוששין להם שמא יש בהן טרפה. לפיכך, כשישחטו שחיטה פשוטה - אינן צריכין בדיקה שמא יש בהן אחת מן הטרפות¹⁰, אלא הרי הן בחזקת היתר¹¹ עד שיוולד להן דבר שחוששין לו, ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.

9) מטעם רוב. שם יא, ב. (10) ראה רש"י ביצה לד, א. (11) חולין ט, א. נשחטה, בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה. ואפילו נולד בה ריעותא קצת, כגון שרגליה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמת: זכרוננו לברכה. (32) יש להעיר איך הוא חולק על דברי אביו, הרי במורא אביו אמרו בגמרא שם: "ולא יכריע", ופירש רש"י אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה, לא יאמר נראים דבר פלוני. (33) וכמו שכתב בפ"ז ה"ד לענין נקב, והוא-הדין לענין סירכא, והראב"ד מתיר בסירכא. וכמו שכתב שם פ"ז בהשגתו לחלק בין נקב לסירכא.

יא. ויש מקומות שנופחין הראה, שמא יש בה נקב³⁴. ורב המקומות אין נופחין, שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש³⁵. ומעולם לא נפחנו ראה בספרד ובמערב אלא אם נולד לנו דבר שחוששים לו.

(34) וזה לשון רש"י בחולין יב, ב: הלכה למשה מסיני דסמיכין ארובא אפילו היכא שאפשר וכו', ואהא מילתא סמיכין ולא בדיקין כל י"ח טריפות. ונקובת הריאה, משום דשכיח בה ריעותא - בדיקין. (35) וסומכין על הכלל: נשחטה בחזקת היתר עומדת.

יב. ודברים האלו פלן - אינן על פי הדין, אלא על פי המנהג, כמו שבארנו³⁶. ומעולם לא שמענו בפי שפדק עוף, אלא אם נולד לו חשש.

(36) בהלכות ר"ז.

יג. מי ששחט את הבהמה³⁷ וקרע את הפטן, וקדם שפדק את הראה בלא כלב או עובד פוכבים ונטל את הראה והלף לו - הרי זו מתרת. ואין אומרים³⁸: שמא נקובה היתה או שמא דבוקה היתה³⁹; שאין מחזיקין אסור. אלא הרי זו בחזקת היתר עד שיודע במה נטרפה⁴⁰. וכשם שאין חוששין לקרום מת ולשדרה ופיוצא בהן, כן לא נחוש לראה שאבדה. ואין בזה מנהג, שדבר שאינו מצוי אין בו מנהג⁴¹.

(37) בגמרא שם ט. אמורה הלכה זו בבני מעיים, והוא-הדין לריאה (מגיד-משנה). (38) והראב"ד משיג ואומר: יש שחולקין על הריאה, כלומר דוקא בשאר בני מעיים שאין עלולין לסירכות אין חוששין, אבל ריאה שהיא עלולה לסירכות - ודאי חוששים (מגדל עוז). (39) בסירכא לדופן או למקום אחר או כונתו דבוקה שהאונות היו דבוקות, ראה פ"ח ה"ה-ו. (40) כרב הונא, שם. (41) אפילו אלה הנוהגים לבדוק כל ריאה, בכגון זה אין להחמיר ולהטריף, כי אינו מצוי שיבוא כלב או גוי ויקחו את הריאה (לחם-משנה).

יד. בלא העובד פוכבים או הישאל והוציא הראה קדם שתפדק, והרי היא קנימת - נופחין אותה⁴², ואף על פי שאין אנו יודעין אם הרי שם צמחין או לא הרי, מפני פשוט המנהג.

(42) זהו לפי מנהג רוב המקומות שאין נופחין ריאה אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו, הלכה יא. וכאן שהוציא

בשר שפין הצלעות בין בשר שבחזה, או שנמצאה סרכא מאין לאין על הסדר²⁵ או מן האום לאין הסמוכה לה²⁶ - הרי אלו מותרין אותה.

(23) מן הדין, אם אין סירכא, אין הריאה צריכה בדיקה, והאיל ונשחטה - בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה (כסף-משנה). (24) ראה פ"ז ה"ג-ד. (25) ראה פ"ח ה"ה. (26) לפי גירסתנו, סירכא מן האום לאוון - מותרת. אבל מהראב"ד בהשגותיו, נראה שלא היה גורם ברבינו או מן האום לאוון כלל, ובסוף ה"ט בסיום הדברים, אחרי שלא על הסדר, גורס: "אפילו במקום רביצתה או על הסדר שלא במקום רביצתה אוסרין אותה". ואחרי זה כותב: אמר אברהם, זהו מאומא לאונא (כלומר במקום רביצתה), ואין שומעין לו שהגדולים מהגאונים התיירוהו. ולפי זה דעת רבינו שבסירכא מן האום לאוון - אסורה. ומעניין מה שכתב בזה ב'מגדל עוז': גם אלינו הגיעו ספרי חיבור רבינו משה ז"ל, והיה כתוב במקצתם כך. אבל לאחר שזכיתי לבוא בארץ הצבי, זכיתי להגיה ספרי מן הספרים שהוגהו מכתבתו בחתימת ידו, דקדקתי ולא היה כתוב בהם, ובהיותי מחפש מצאתי ספרים הרבה שהיה כתוב בגליון מבחון עם שאר דברים מוסכמים מהחכמים שהוא לא חיברן ולא הזכירם בחיבורו, וידעתי כי לא היתה מאתו.

ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האום של ראה לאיזה מקום שימשך, ואפלו היה פחוט השערה - אוסרין אותה.

ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוף ללב או לטרפש הפכד או לכיס הלב או לורדא²⁷, בין שהיה החוט מן האום של ראה בין שהיה מן האין, ואפלו היה פחוט השערה - אוסרין אותה. וכן ורדא שנמצאת דבוקה בכיסה²⁸ או חוט יוצא ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאין לאין שלא על הסדר - אוסרין אותה.

(27) ראה פ"ז ה"ג. (28) שהורדא (עינוניתא) מונחת בכיס.

י. יש מקומות שמנהגן, אם מצאו סרכא מן האין לבשר ולעצם שבצלעות²⁹, והסרכא דבוקה בשתייהן - אוסרין אותה³⁰. ואבא מרי מן האוסרין³¹, ואני מן המתירין³². ומעוט מקומות מותרין אפלו נדבקה בעצם לבדו, ואני אוסר³³.

(29) אף-על-פי שהבשר סותם ומגין, אבל העצם שבצלע שהוא קשה - אינו מגין. וראה שם ה"ד. (30) והטעם, כתב הרא"ש כיון שבעצם לבד אינה סתימה, הוא-הדין בבשר ובעצם שאפילו הבשר סוחב כנגדו אינו מועיל והאיל שכנגד העצם אינו סותם. (31) יש לדקדק, הרי בפירושו למשנה אומר: אבא מארי ז"ל (שבועות פ"ו מ"ד) ובחיבורו זה שנתחבר אחרי כן אינו אומר אבא-מארי זכרוננו לברכה, ובגמרא קידושין לא, ב - אמרו, שהבן חייב לומר על אביו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָחַד מֵהֶן חָלִין וְאֶחָד קָדְשִׁים - זֶה שְׁשֻׁחַט אַחֲרוֹן לִזְקָה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ.

את הריאה קודם שתבדק במקומה, כמו שנתבאר בה"ז, דינה כאילו יש בה ריעותא ובודקין אותה בנפחה (לחם-משנה).

6 בפני הבית ושלא בפני הבית. (7) בארץ וכוונת לארץ. (8) שלמים, חטאות ואשמות. (9) עולה ופרים ושעירים הנשרפים. אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (10) אף על פי שהשני היה קדשים ואם כן שחוטו חוץ הוא ופסול. (11) אף על פי שהיה השני חולין ואסור משום חולין בעזרה - שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

טו. יש מקומות, שאם נמצאו סרכות מדלדלות⁴³ מן הריאה, אף על פי שאינן דבוקות לא להפך ולא למקום אחר - אוסרין אותה. ודבר זה הפסד גדול הוא, ואבוד ממוץ לישראל. ומעולם לא נהגו זה לא בצרפת ולא בספרד, ולא נשמע זה במערב. ואין ראוי לנהוג במנהג זה. אלא נפחין אותה בלבד⁴⁴; אם נמצאת שלמה מן הנקב - הרי זו מתרת.

ג. אין אסור אותו ואת בנו נהג אלא בשחיטה בלבד; שגאמר: לא תשחטו - בשחיטת שניהן הוא האסור. אבל אם נחר¹² הראשון או נתנבל בידו¹³ - מתיר לשחט. וכן אם שחט הראשון ונחר השני¹⁴ או נתנבל בידו - פטור.

43 ותלויות. (44) והרשב"א מתיר אפילו בלא בדיקה. וטעמו של דבר, שאפילו לדברי האומרים אין סירכא בלא נקב - מותרת, לפי שסירכא הבאה מחמת נקב נסרכת למקום הסמוך לה שדרך הנקב יוצא המשקה ונעשה חוט עבה וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו, אבל סירכא תלויה אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ומותרת (כסף-משנה בשם הרא"ש). ורבינו שמצריך בדיקה בנפחה, בוודאי טעמו גם כאן מפני פשוט המנהג, כמו שכתב בה"ד.

12 ואין לדמות זה לדינים שבהלכה ב, מפני ששם השחיטה יפה היא אלא שדבר אחר גורם להם פסול, אבל נחירה אינה שחיטה כלל והתורה כתבה: לא תשחטו. (13) נעשית נבילה שלא מדעתו. (14) הכתוב אומר לא תשחטו בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

ד. חרש שוטה וקטן ששחטו בינם לבין עצמן¹⁵ את הראשון - מתיר לשחט שני אחריהם, לפי שאין שחיטתן שחיטה¹⁶ פלל.

~ יום שני ב' תמוז ~

פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) יבאר השוחט אותו ואת בנו ביום אחד ואם איסורו נוהג בכל זמן; חרש שוטה וקטן ששחטו ראשונה אם מותר לשחוט שני אחריהם; שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה; אותו ואת בנו אם נוהג בבהמה טמאה או בכלאים; שנים שלקחו שתי בהמות זה האם וזה הבת מי יקדים לשחוט; בכמה פרקים בשנה צריך המוכר בהמה להודיע שמכר את אמה; יום אחד האמור באותו ואת בנו אם היום הולך אחר הלילה.

15) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם, ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה. ואסור לשחוט את השני אחריהם. (16) והרי הוא כנתנבל בידו.

ה. השוחט את הראשון והרי הוא ספק נבלה - אסור לשחט השני, ואם שחטו - אינו לזקה¹⁷.

א. השוחט אותו ואת בנו² ביום אחד - הפשר מתיר באכילה³, והשוחט לזקה; שגאמר: אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ואינו לזקה אלא על שחיטת האחרון. לפיכך⁴, אם שחט אחד משניהן⁵, ובא חברו ושחט את השני - חברו לזקה.

17) במשנה שם: ומודים שאם שחט שאינו סופג את הארבעים, מפני שאין לוקים על ספק איסור.

ו. שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה. לפיכך, הראשון ששחט חלין בעזרה או טרפה או שור הנסקל¹⁸ ועגלה ערופה ופרה אדמה, או ששחט לעבודת פוכבים, ובא האחרון ושחט את השני - לזקה. וכן אם שחט הראשון את האחד, ובא האחרון ושחט את השני והרי הוא חלין בעזרה או שור הנסקל או עגלה ערופה ופרה אדמה - הרי זה לזקה.

2) נקט רבינו לשון זכר כמו שכתוב בתורה, אבל לאמיתו של דבר לוקים על שחיטת אותו ואת בנו בנקבות בלבד, פירוש: אם ובנה או בתה, אבל אב ובנו או בתו אסור רק מספק. (3) ובעל הלכות גדולות כותב שאסור לאכול את השני בו ביום, כדי שלא יהנה ממעשה האסור. (4) הואיל וחייב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה ואין הבדל בין נשחטה האם תחילה או הבן. (5) בין שחט את האם תחילה ובין שחט את הבן תחילה.

18) אף על פי שהוא איסור הנאה.

ז. שחטו¹⁹ לעבודת פוכבים - פטור²⁰ משום אותו ואת בנו, שהרי נתחייב בנפשו²¹. ואם התרו בו²² משום אותו ואת בנו ולא התרו בו משום עבודת פוכבים²³ - לזקה²⁴.

ב. אסור אותו ואת בנו נהג בכל זמן⁶ ובכל מקום⁷, בחלין ובמקדשיו. בין קדשים הנאכלין⁸ בין קדשים שאינן נאכלין⁹. לפיכך, הראשון ששחט בעזרה והשני בחוץ¹⁰, או הראשון בחוץ והשני בעזרה¹¹, בין שהיו שניהן חלין או שניהן קדשים, בין שהיה

19) את השני. (20) ממלקות. (21) בשחיטה זו נתחייב מיתה על שעבד עבודה זרה, ומלקות משום אותו ואת בנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איסור אותו ואת בנו, בניגוד לדעת ר' שמעון שזורי, ושחיטה זו היא מדרבנן ולכן פסק רבינו שאינו לוקה.

יא. אסור אותו ואת בנו נהג בנקבות³⁴, שנה בנה ודאי³⁵. ואם נודע ודאי שנה הוא אביו - אין שוחטין שנה³⁶ ביום אחד, ואם שחט - אינו לוקה; שהדבר ספק³⁷ אם נהג בזכרים או אינו נהג.

(34) הגירסא לפני המגיד משנה והרדב"ז: אין איסור אותו ואת בנו נהג אלא בנקבות, ומפרש אין איסור אותו ואת בנו נהג בוודאי אלא בנקבות אבל מספק נהג גם בזכרים כמו שמסיים. (35) נתן טעם למה הקפידה תורה על אם ובנה. (36) משום ספק שמא נהג בזכרים. (37) מחלוקת חכמים היא בברייתא וספק הלכה כמי.

יב. השוחט את הפרה ואחר כך שחט³⁸ שני בניה - לוקה שתי מלקיות³⁹. שחט את בניה ואחר כך שחט היא - לוקה אחת⁴⁰. שחטה ואת בתה ואת בן בתה - לוקה שתיים⁴¹. שחטה ואת בן בתה ואחר כך שחט את הבת - לוקה אחת⁴², בין הוא בין אחר⁴³.

(38) בו ביום. (39) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת, ורק כשהתרו בו על כל אחת ואחת, שאין מלקות בלא התראה. (40) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. (41) שתי מלקיות. בשחיטת בתה עבר על אותו ואת בנו לא תשחטו וכן בשחיטת בן בתה ששחטו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור, ואף על פי ששני האיסורים הם משם אחד לוקה שניים. (42) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות: משום אותו ואת בנו כלפי שחיטת האם ומשום שחיטת בנו ואותו כלפי שחיטת בן הבת, אבל שתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא, אותו ואת בנו. (43) ולוקה השוחט האחרון.

יג. שנים שלקחו שתי בהמות, זה האם וזה הבת, ובאו לדין⁴⁴ - זה שלקח ראשון ושחט ראשון⁴⁵, והשני ימתין למחר. ואם קדם השני ושחט - זכה⁴⁶, וימתין הראשון עד למחר.

(44) שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט את השני שקניתי. (45) מפני שקנה זכותו קודם. (46) אם קדם השני הרי זה זריו ונשכר.

יד. בארבעה פרקים בשנה⁴⁷, המוכר בהמה לחברו - צריך להודיעו ולומר לו: כבר מכרתי אמה או בתה⁴⁸ לאחר לשחט, כדי שימתין זה האחרון ולא ישחוט עד למחר. ואלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג⁴⁹, וערב יום טוב הראשון של פסח⁵⁰, וערב עצרת⁵¹, וערב ראש השנה⁵².

ודנים אותו בחמורה. בלשון התלמוד: "קם ליה בדרבה מיניה". ונפטר ממלקות. (22) עדים, אל תשחטהו, שתחייב מלקות על עבירת אותו ואת בנו. (23) לא אמרו לו עדים אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותחייב מיתה. (24) כר' יוחנן שסובר חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייב, ומפני ששגג באיסור עבודה זרה שהרי העדים לא התרו בו משום זה, ונתחייב מלקות על עבירה אחרת יש במעשהו, היינו איסור אותו ואת בנו - מלקין אותו.

ח. אין אסור אותו ואת בנו נהג אלא בבהמה שהורה בלבד: שנאמר: ושור או שנה²⁵ אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ונהג בכלאים. פי' ציד? צבי²⁶ שפא על העז ושחט העז ואת בנה - לוקה²⁷; אבל העז שפא על הצביה - אסור לשחט אותה ואת בנה²⁸, ואם שחט - אינו לוקה. פרה ובנה²⁹ אסרה תורה, לא צביה ובנה.

(25) ודרשינן שור ולא חיה, שה ולא עופות. (26) שהוא חיה. (27) לרב חסדא הכול מודים שלוקה, ולדעת רב פפא מחלוקת ר' אליעזר וחכמים ופסק חכמים. (28) הרשב"א חולק וסובר שמתור אפילו לכתחילה לשחט אותה ואת בנה מאותו הטעם שפרה ובנה אסרה תורה ולא צבייה ובנה, כדברי רב חסדא שם. (29) לשון רבינו. ובגמרא אומר: שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו, אבל הכוונה בוודאי על הנקבות שבהן נהג איסור אותו ואת בנו לכל הדעות, אבל באב ובנו נחלקו חנניה וחכמים.

ט. היתה בת הצביה הזאת נקבה וילדה בן, ושחט את הנקבה בת הצביה ואת בנה - לוקה³⁰. וכן כלאים הבא ממין כבש וממין עז³¹, בין מכבש עם העז בין מעז עם הכבש - לוקה משום אותו ואת בנו.

(30) כחכמים שסוברים שחוששים לזרע האב והאב הוא תיש, מין בהמה ואם כן יש בכך של התיש והצבייה חלק שה. ודרושים "שה" ואפילו מקצת שה לא תשחטו ביום אחד. (31) מן הרחל ומן הגדי.

י. מתר לשחט את המעברת. עבר ירך אמו³² הוא. ואם יצא העבר חי אחר שחיטה והפריס על גבי קרקע³³ - אין שוחטין אותו ביום אחד, ואם שחט - אינו לוקה.

(32) שהוא כאחד מאבריה, ואין טעון שחיטה ואפילו אם נאמר בדינים אחרים עובר לאו ירך אמו, לענין אותו ואת בנו, כיון ששחיטת אמו מתירתו באכילה, כחתיכת בשר הבהמה, אין בו משום אותו ואת בנו. וכן מפורש בתוספתא חולין פרק בהמה המקשה הלכה ב: את שטעון שחיטה אסור משום אותו ואת בנו ואת שאינו טעון שחיטה מותר משום אותו ואת בנו. (33) שאז צריך שחיטה ואין שחיטת אמו מטהרתו, כמבואר בפרק ה מהלכות מאכלות אסורות הלכה יד: מפרש רב כהנא שחכמים מודים בהפריס על גבי קרקע - פירוש עמד על פרסותיו - שטעון שחיטה ויש בו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והחזירין לקן וחזרה האם עליהן; שלוח הקן באי זה עוף נוהג; ואם מותר לזכות בביצים כל זמן שאמן עליהן; אם שלוח הקן נוהג במקורשין; ועוף שהרג נפש.

א. הלוקח אִם על הבָּנִים וְשִׁחְטָהּ - הַבֶּשֶׂר מִתֵּר בְּאִכְלָהּ, וְלוֹקֵחַ עַל שְׁחִיטַת הָאֵם;² שְׁנֵאמַר: לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. וְכֵן אִם מִתֵּהָ⁴ קָדָם שְׁיִשְׁלַחְנָהּ - לֹקֵחַ. וְאִם שְׁלַחְתָּהּ אַחֵר שְׁלַקְתָּהּ - פְּטוּר.⁵

(2) עוף היושב על אפרוחים או ביצים. (3) כלומר, מכיון ששחטה אי־אפשר לו לקיים את ה'עשה' ד"ש שלח תשלח את האם", לפיכך לוקח על "לא תקח האם על הבנים". ראה לקמן הערה ת. (4) ולא תתקיים ה'עשה' לעולם, אף־על־פי שהוא לא ביטל ה'עשה' בידיו כמו בשחטה, לוקח. (5) ממלקות, שכל מצות לא־תעשה שיש בה קום עשה, אין לוקין עליו. משנה שם קמא. או בלשון התלמוד כל לאו שניתק לעשה, אין לוקין עליו. וכאן בשילוח הקן נאמר לא תקח האם ואחר־כך שלח תשלח, הרי ניתק ה'לא תקח' ל'עשה' של 'שלח תשלח', ולפיכך אם שלח האם אחר שלקחה, ואפילו השהה אותה בידו זמן רב אינו לוקח, שם. כך מפרש רבינו את המשפט "קיימו ולא קיימו" במסכת מכות טו: ואין כן דעת רש"י שהוא מפרש שקיימו, היינו אם שלחה תוך כדי דיבור אחרי שלקחה.

ב. וְכֵן כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנִיתָהּ לַעֲשֶׂה - חֵבֵב לְקַיֵּם עֲשֶׂה שְׁבָה,⁶ וְאִם לֹא קִיְּמוּ - לֹקֵחַ.⁷

(6) בכל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. (7) במכות טז: יש מחלוקת אימתי חייב במלקות על לאו הניתק ל'עשה', האחד אומר כשביטל את ה'עשה', היינו שעשה בידים מעשה המונע קיומה של ה'עשה' אז לוקח, אבל אם ממילא אירע דבר שגרם למניעת קיום ה'עשה' אינו לוקח, שהרי לא באשמתו בוטלה ה'עשה'. והשני אומר: אם רק לא קיים ה'עשה' ונתברר שאינו יכול לקיים ה'עשה', אף שזה נעשה ממילא, כגון שמתה האם קודם שישלחנה, חייב מלקות על עבירת הלאו, כיון שלא תיקנו ב'עשה'. ורבינו פסק, אם לא קיימו אע"פ שלא ביטל בידיו. וכן פסק בהלכה הקודמת, מתה קודם שישלחנה לוקח. (ראה מגיד־משנה כאן שגורס בגמרא ר' יוחנן אומר קיימו ולא קיימו, וריש לקיש אומר ביטלו ולא ביטלו. ורבינו פסק כר' יוחנן לפי ה'יש מפרשים' שם. וראה כסף־משנה).

ג. בָּא אֶחָד וְחָטַף הָאֵם מִיָּדוֹ וְשִׁלְחָהּ,⁸ או שִׁפְרָחָה מִתַּחַת יָדוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ⁹ - לֹקֵחַ; שְׁנֵאמַר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח - עַד שְׁיִשְׁלַח מַעֲצָמוֹ, וְהָרִי לֹא קִיְּם עֲשֶׂה שְׁבָה.

(8) דוקא חטף מידו, אבל אם עשה זה מדעתו של מי שלקחה, הרי הוא נעשה שלוחו והרי כאילו שלחה מי שלקח בעצמו והוא פטור. כן נראה מדברי רבינו. (9) ואבדה. אבל אם ברח מדעתו, כגון שנתן לה בכוונה את האפשרות לברוח, הרי זה גם כן שילוח וקיים את ה'עשה'.

ד. נָטַל אִם עַל הַבָּנִים, וְקָצַץ אֲגַפְיָהּ פְּדֵי שְׁלֹא

(47) דרך ישראל לעשות סעודה וסתם לוקח בהמה דעתו לשוחטה מיד. (48) שמא כבר נשחטו ואסור לשני לשחוט היום. (49) שמיני עצרת, היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב. וקרבותיו היו בשביל ישראל, אבל קרבנות שבעת ימי חג הסוכות היו כנגד אומות העולם. בערב חג הסוכות טרודים בהכנת סוכה וארבעת המינים ואין שעתם פנויה להכין סעודות גדולות. (50) היו מרבים באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע. (51) ערב שבועות, משום שלמי חגיגה ועולת ראייה. ותוספות שם כתבו הטעם "דבעצרת הכל מודים דבעינן לכס", ומרבים בסעודה, פירוש: הכל מודים שבחג השבועות מחוייבים לאכול ולשתות לענג גם את הגוף ("לכס" ממש) ואין לסמוך רק על הנאת הנפש על ידי תורה ותפילה. [נראה שבעלי התוספות לא קיבלו את פירושו של רש"י, מפני שעולת ראייה ושלמי חגיגה מקריבים בכל המועדות וגם בחג הסוכות ולמה אינו צריך להודיע בערב חג הסוכות. אמנם יש להם (לעולת ראייה ושלמי חגיגה) תשלומים כל שבעה, אבל מצוה להקריב בראשון. ובינו כתב בהלכות חגיגה שהמאחר הרי זה מגונה, ובעולת ראייה דעתו שעבר על עשה ולא תעשה. (52) מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה משום סימן יפה, וכמה עניינים עושים בו לסימן יפה.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׂרָאָה זֶה שְׁלַקַּח בְּאַחֲרוֹנָה נִחְפְּזוּ לְקָנוֹת, וְהִיָּה בְּסוּף הַיּוֹם, שְׁחִיטָתוֹ שְׁהוּא שׁוֹחֵט עִתָּה; אָבָל אִם הָיָה רֹחַ בַּיּוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שְׁמָא לֹא יִשְׁחֹט אֶלָּא לְמַחֵר.

טז. וְהַמּוֹכֵר אֶת הָאֵם לְחֶתֶן, וְהַבֵּית לְפִלָּה - צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ; שְׁוֹדָאֵי בַּיּוֹם אֶחָד שׁוֹחֵטִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

יז. יוֹם אֶחָד הָאֲמֹר בְּאוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵו - הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחֵר הַלֵּילָה.⁵³ בִּיעֵד? הָרִי שְׁשַׁחַט רֵאשׁוֹן בְּתַחֲלַת לַיִל רְבִיעִי - לֹא יִשְׁחֹט הַשְּׁנִי עַד תַּחֲלַת לַיִל חֲמִישִׁי.⁵⁴ וְכֵן אִם שְׁחַט הָרֵאשׁוֹן בְּסוּף יוֹם רְבִיעִי קָדָם בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - שׁוֹחֵט הַשְּׁנִי בְּתַחֲלַת לַיִל חֲמִישִׁי.⁵⁵ שְׁחַט רֵאשׁוֹן בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁵⁶ שֶׁל לַיִל חֲמִישִׁי - לֹא יִשְׁחֹט הַשְּׁנִי עַד לַיִל שְׁשִׁי⁵⁷; וְאִם שְׁחַט בַּיּוֹם חֲמִישִׁי - אֵינוֹ לֹקֵחַ.⁵⁸

(53) פירוש: אחר הלילה שלפניו, ולמדים זה ממעשה בראשית שנאמר בו יום אחד כמו באותו ואת בנו ושם היום הולך אחר הלילה. (54) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. (55) שהוא כבר יום אחר. (56) ספק יום ספק לילה. (57) שמא בין השמשות של סוף רביעי היה תחילת ליל חמישי. (58) מספק.

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר

(1) יבאר הלוקח אם על הבנים; ואם קצץ אגפיה כדי שלא תעוף; שלח את האם וחזר וצד אותה, או לקח הבנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותה בקן. וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

ח. שלוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור¹⁹ שאינו מזמן²⁰, פגון יוני שופף²¹ ועליה ועופות שקננו בפרדס²², שנאמר: פי יקרא²³; אבל המזמן, פגון אוזין ותרנגולין ויונים שקננו בבית²⁴ - אינו חיב לשלח.

19) משנה שם קלח. בגמרא מפרש שנאמר "כי יקרא קן צפור לפניך", ועוף טמא אינו נקרא צפור רק עוף, שם קלט: 20) שאינו ברשותך. 21) יוני מדבריות שקננו בשוכך. 22) אינו מזמן שיכולים לברוח. 23) במאורע פרט למזמן, שם קלט: 24) מזמן הוא ברשותו.

ט. היו האפרוחין²⁵ מפריחין שאינן צריכין לאמן או ביצים מוזרות²⁶ - אינו חיב לשלח²⁷. היו אפרוחין טרפות - הרי אלו פביצים מוזרות, ופטר מלשלח²⁸.

25) שיודעים לפרוח. משנה שם קמ: 26) שם סד: פירש"י מוזרות. שילדה תרנגולת בלי הזדווגות עם זכר, וביצים כאלו אינן מוציאות אפרוחים. אבל בתוספתא תרומות פרק ט, מובאה בחולין טז: ביצים מוזרות, נפש היפה (פירוש, אדם שאינו איסטניס) תאכלם, משמע שפירוש מוזרות - אינן צלולות, מקולקלות. ומובן שאינן ראויות לדגירה. 27) במשנה חולין שם דרשו: "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים", מה אפרוחין בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות שאינן בני קיימא. ומה הביצים צריכין לאמן, אף אפרוחין צריכין לאמן, יצאו מפריחין. "אינם בני קיימא" - שאינם ראויים לקיום המין או אינן ראויות בכלל לקיום (מלשונו של רבינו כאן שכתב "אפרוחין טריפות, הרי אלו כביצים מוזרות", משמע, שטעם אחד לשניהם. והרי בגמרא שם למד רב כהנא שטריפות פטורות משילוח, מדרשה: "תקח לך" אמרה תורה ולא לכלביך, וטעם של מוזרות הוא: שאינם בני קיימא. ונראה שרבינו מפרש "אינם בני קיימא", שאינן ראויות לקיום, מפני שרוב בני אדם אינם אוכלים אותן, ומתוך כך נתמעטו מדרשה של "לך ולא לכלביך", שני הטעמים שנאמרו - עולים אפוא בקנה אחד, וצריך עיון). 28) שם קמ. "תניא אפרוחים טריפות פטור משילוח, מנא הני מילי? (מהיכן למדנו זאת). אמר רב כהנא אמר קרא "תקח לך" ולא לכלביך. פירוש, שהאפרוחים והביצים מותרים וראויים לו לאכילה, ולא טריפות שראויים רק לכלבים.

י. זכר שמצאו רובין²⁹ על הקן - פטור מלשלח. עוף טמא רובין על ביצי עוף טהור, או עוף טהור רובין על ביצי עוף טמא - פטור מלשלח³⁰.

29) שם, אם כתוב בתורה ולא אב. 30) והטעם בעוף טמא רובין על ביצי עוף טהור פטור משילוח, משום שקן צפור אמור בתורה, האם המקנת צריכה להיות צפור טהור. ובעוף טהור רובין על ביצי עוף טמא פטור, משום דכתיב

תעוף, ושלחה - מפין אותו מפת מרהות¹⁰. ומשקה אותה¹¹ אצלו עד שנגדלו כנפיה ומשלחה¹². ואם מתה קדם לזה או ברהה ואבדה - לוקה, שהרי לא קים עשה שפה.

10) חולין קמא: ופירש"י רידי ותוכחות שלא ירגיל בזה. 11) שם. כדי שיקיים את העשה כהלכתה, ויפטר מן המלקות. 12) ובשילוח זה מקיים מצות-עשה שבה. מלשונו משמע שאם משלחה לפני שגדלו כנפיה, לא קיים את העשה ולוקה, וכן יש לדייק מדבריו בהלכה ה.

ה. וכיצד משלח האם? אוהו בכנפיה ומפריחה¹³. שלחה וחררה ושלחה וחררה, אפלו ארבע וחרמש פעמים - חיב לשלח; שנאמר: שלח תשלח¹⁴.

13) שם: מחלוקת רב הונא ורב יהודה. במה משלח? רב הונא אומר: ברגליה, ורב יהודה אומר באגפיה, ורבינו פוסק כרב יהודה. כן ביארו המגיד-משנה והכסף-משנה. ונראה שרבינו מפרש הסוגיא כפירוש השני של רש"י שם שרב הונא אומר ברגל, פירושו אף-על-פי שקיצץ כנפיה ואינה יכולה לעוף, קיים עשה של שילוח. ורב יהודה אומר רק אם יש לה יכולת לעוף בכנפיה, היינו שלא קיצץ אותן. ולפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ג, שאם ברהה מדעתו קיים העשה, עלינו לומר שמה שכתב כאן "ומפריחה" הוא לאו דוקא, ומספיק אם נותן לה מדעתו את האפשרות לעוף, אבל אם נתן רק את האפשרות ללכת ברגל, לא קיים העשה. 14) רבינו נקט לשון המשנה שם, אבל הלימוד הוא לא מכפל הלשון אלא משמעותה הפשוטה של המילה "שלח" היא אפילו מאה פעמים, כמבואר בסוגיא שם, ובבא מציעא לא. "השב" אפילו מאה פעמים, יוצא מזה לימוד בלשני, שמקור הפעל משמעותו פעולה רב-פעמית.

ו. האומר: הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים - חיב לשלח את האם¹⁵; שנאמר: שלח תשלח את האם.

15) משנה חולין קמא. כן מפרש רבינו לשון "חייב" האמור שם, ולא חייב מלקות.

ז. לקח את הבנים והחזירן לקן¹⁶, ואחר כך חזרה האם עליהן - פטור מלשלח¹⁷. שלח את האם וחזר וצד אותה¹⁸ - הרי זה מותר. לא אסרה תורה אלא לצוד אותה והיא אינה יכולה לפרח בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהן שלא ילקחו, שנאמר: והאם רבצת על האפרוחים; אבל אם הוציאה מתחת ידו וחזר וצד אותה - מותר.

16) כך היא גירסת רבינו במשנה שם, וכן הגירסא במשנה שבמשניות, אבל הגירסא שלפנינו: והחזירן לה. 17) הואיל ונטל את הביצים וזכה בהן, אינו בכלל "כי יקרא" שאמרה תורה. בתלמוד קוראים לזה: "מזומן", וראה הלכה ח. 18) שם: מכיון שקיים מצות שילוח כשמצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקודמת, כתב רבינו "הרי זה משלח", וכאן שינה וכתב "לא יקח". וביאר הלחם-משנה, שבמטלית ובכנפים, הבעיא היא אם מותר לקחת את שניהם, האם והבנים, מפני שזה כאילו האם במקום אחד והבנים במקום אחר, ולכן כתב "משלח" כרגיל בכל חיובי שילוח. אבל במקרים שבהלכה זו אין חציצה חשובה כל כך, וברור היה לו לר' ירמיה שאסור לקחת שניהם, ושאל רק אם מותר לקחת את הבנים לפני שילוח האם, שהרי אמרו שם קמא: אסור לזכות בבנים לפני שילוח האם (וכן לקמן הלכה יח), ומסופק היה ר' ירמיה אם חציצה קלה זו מועילה על-כל-פנים להתיר ולהקדים את לקיחת הבנים לפני שליחת האם. ולכן כתב רבינו "לא יקח" היינו, שלא יקח הבנים אפילו על-מנת לשלח אחרי-כן את האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כאן שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).

טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת בהן⁴² - פטור מלשלח⁴³. וכן אם היתה בצד הקן וקנפיה נוגעות בקן מצדו - פטור מלשלח.

(42) מלמעלה, אף-על-פי שיושבת ביניהם ונוגעת מן הצד, נגיעה מן הצד אין שמה נגיעה, כמו שמסיים רבינו. ואין לפרש שלא נוגעת בהן כלל, שהרי הלשון ביניהם משמע דנגעה בהן, כמבואר בסוגיא "מה ביניהם דנגעה בהו... מה ביניהן דלא נגעה עלייהו". ולפי פירוש זה, מיושבת קושיית הר"ן על רבינו, מהא דמשמע בגמרא שיושבת אפילו נוגעת בהם מן הצד פטור. ורבינו כתב דוקא ואינו נוגעת בהן, אבל פירוש הדברים רבינו כמ"ש. (43) שנאמר רובצת על האפרוחים - ולא ביניהם.

טז. היתה על שני פדי אילן⁴⁴ והקן ביניהן - רואין: כל שאלו ינטלו הפדין תפל על הקן - חיב לשלח⁴⁵.

(44) שם "יושבת בין שני רובדי אילן". (45) אפילו לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

יז. היתה רובצת על אפרוח אחד או על ביצה אחת - חיב לשלח⁴⁶. המוצא קן על פני המים⁴⁷ או על גבי בעלי חיים⁴⁸ - חיב לשלח. לא נאמר: אפרוחים או ביצים⁴⁹, ולא נאמר: בכל עין או על הארץ, אלא שדבר הפתוב בהנה⁵⁰.

(46) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן, משנה שם. (47) שם קלט: קן בים, ופירש רש"י: ששטף הים את האילן והיה קן בראשו. והטעם, בתורה כתוב "בדרך", וים נקרא דרך שנאמר "הנותן בים דרך". (48) בגמרא שם: בראשו של אדם, והוא הדין בראש כל בעלי-חיים. וטעמו של דבר, שנאמר בשמואל-ב טו, לב "ואדמה על ראשו", מכאן שאפילו שהיא בראשו של אדם נקראה אדמה. ואדמה היינו ארץ, ובשילוח הקן אמרה תורה "על הארץ". (49) בלשון רבים, ולא אפרוח או ביצה, שהרי אפילו באחת חיב לשלח. (50) כרגיל נמצאים בקנים יותר מביצה אחת או אפרוח אחד.

תקח לך ולא לכלביך, וביצי עוף טמא אסורים באכילה, (ובמגיד-משנה כאן כתב הטעם ש"קן צפור" אמרה תורה, כלומר, שגם הקן צריך להיות "צפור", היינו טהור. ותימה עליו, שהרי שם בדף קמ. אמרו בפירוש הטעם מפני לך ולא לכלביך).

יא. היתה רובצת על ביצים שאינן מינה³¹ והן טהורין - הרי זה משלח; ואם לא שלח - אינו לוקה³². היתה האם טרפה - חיב לשלחה.

(31) בעיא שלא נפשטה שם. ופסק רבינו לחומרא. (32) שאין לוקין על הספק.

יב. שחט מקצת סימנין³³ בתוך הקן קודם שיקחנה³⁴ - חיב לשלח³⁵; ואם לא שלח - אינו לוקה.

(33) מיעוט הושט, אבל בקנה אין כל ספק שחייב בשילוח, שהרי פסוקת הגרגרת טריפה רק אם נפסק רובה. (34) בעיא שם. מלשון רבינו "קודם שיקחנה" משמע שמפרש שחט מקצת סימנין באם, שאילו באפרוחים היה צריך לאמר קודם שיקחם. וכן מפרשים דברי רבינו, הטור והר"ן. ורש"י מפרש שחט מקצת סימנים של אפרוחים תחת האם, ובעי מהו לחייבו בשילוח האם, כיון שבידו לגמור השחיטה ולהתירם באכילה, תקח לך הוא וחייב בשילוח, או הואיל ואם יפסיק את השחיטה יהיו אסורים באכילה, פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר, ואחר-כך יגמור את השחיטה בתוך כדי שיעור שהיה, ראה למעלה פרק ג הלכה ב. אבל לפי הטור והר"ן, שרבינו מפרש באם, קשה מה היא הבעיא שאפילו באם טריפה ודאית חייב לשלח. רבינו לשיטתו שנקובת הושט נבילה, לפיכך לא שייך בה שילוח. (35) הואיל ולא נפשטה הבעיא, מחמירים בספק.

יג. היתה מעופפת: אם קנפיה נוגעות בקן - חיב לשלח, ואם לאו - פטור מלשלח³⁶. היתה מטלית³⁷ או קנפים³⁸ הוצאות בין קנפיה וביין הקן - הרי זה משלח³⁹; ואם לא שלח - אינו לוקה⁴⁰.

(36) בברייתא שם למדו שני הדינים מהכתוב "והאם רובצת", ודרשו: "רובצת" ולא מעופפת: ועוד דרשו, מכיון שלא כתבה תורה "יושבת" אלא "רובצת", משמע שלא דוקא יושבת ממש על הבנים, אלא אפילו מעופפת קצת וכנפיה נוגעות בקן, ג"כ חייב לשלח. (37) בעיית ר' ירמיה שם, אם זה חציצה ואינו נקרא "רובצת". (38) נוצה תלושה. (39) פסק להחמיר מספק, שהבעיא לא נפשטה. (40) מספק.

יד. היו שני סדרי ביצים⁴¹ וקנפיה נוגעות בסדר העליון, או שהיתה רובצת על ביצים מוררות ותחתיהן ביצים יפות, או שהיתה אם על גבי אם, או שהיה הזכר על הקן והאם על הזכר - הרי זה לא יקח; ואם לקח - ישלח; ואם לא שלח - אינו לוקה.

(41) כל האופנים, בעיות ר' ירמיה הן שם. (בדינים שבהלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום דכתיב "שלה תשלח", במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. 62) טעם זה מתאים רק לקדשי בדק הבית, אבל ביצים של קדשי מזבח לא, מפני שאין בהם דין מעילה. רש"י מעילה יב, מובא ב'תוספות' חולין קלח: דיבור-המתחיל יצא. ולא נאמר טעם זה בגמרא, מפני שלדעת רב, המשנה עוסקת רק בקדשי מזבח, והעדיפו לבאר טעם שכוחו יפה לדברי הכל. אבל רבינו שעומד בדין קדשי בדק הבית - מעדיף טעם זה, שהוא יותר פשוט, ראה לחם-משנה.

כא. עוף שהרג את הנפש - פטור מלשלח, מפני שהוא מצוה להביאו לבית דין לדון אותו.

פרק ארבעה עשר¹

1) יבאר שמצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה ועוף הטהורים; שחט חולין והקדיש; ואם שחט בריה שהיא ספק בהמה או חיה; או השוחט לחולה בשבת; השוחט עוף ומיני חיה במקום אחד; ודם שנתערב במים; שחט ונבלע הדם בקרקע; או השוחט ונמצאת טרפה; במה מכסין; ואם שחט לכסות אם יכסה אחר; ושלא יכסה ברגל.

א. מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה או עוף טהור². שנאמר: אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפף את דמו וכסוהו בעפר. לפיכך³ חייב לברך קדם שיכסה⁴: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פסוי הדם⁵.

2) אבל עוף טמא ששחטו - פטור מכיסוי הדם, שנאמר אשר יאכל, דבר הראוי לישראל לאכילה, חולין פה, א. ועי' ב'תוספות' שם. ודוקא חיה או עוף, אבל בבהמה טהורה אינו נוהג, שלא כתוב אלא חיה או עוף. משנה, שם פג, ב. 3) הואיל והיא מצות-עשה. 4) ככל ברכות המצוה שמברך עובר לעשייתן, פסחים ז, ב. וב'הלכות גדולות' כתב: שיכסה ואחר-כך יברך, שכיסוי הדם רק סיום מצות שחיטה הוא, ובאמצע המצוה בין שחיטה לכיסוי אסור להפסיק (מגיד-משנה). 5) ולא לכסות הדם. תוספתא פרק בתרא דברכות.

ב. פסוי הדם נוהג במזמן ובשאינו מזמן⁶. לא נאמר: אשר יצוד⁷, אלא בהנה⁸. ונוהג בחלין ולא במקדשין⁹, בין קדשי המזבח¹⁰ בין קדשי בדק הבית¹¹. ואם עבר ושחטן¹² - אינו חייב לכסות את דמן.

6) משנה, חולין, שם. 7) דמשמע רק באינו מזומן ובא באקראי. 8) דבר מצוי. 9) משנה, שם. 10) תורים ובני יונה שראויים ליקרב. 11) חיות ועופות שהקדישן לבדק הבית, שם פד, א. 12) חיות ועופות של קדשי בדק הבית שאסור לשוחטם עד שלא פדאם. ונראה שהגירסא הנכונה "שם עבר ושחטם", שהכל המשך אחד הוא (כסף-משנה). ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, ואם עבר ושחטם - פטור מלכסות (לחם-משנה).

"בכל עין או על הארץ" שהוא המצוי ביותר שיימצא שם קנים.

יח. אסור לזפות בביצים פל זמן שהאם רובצת עליהן. לפיכך, אפלו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים בעליהן ושוככו - אינן מזמנין, ולא קנה לו חצרו. פשם שאינו יכול לזפות בהן לאחרים, פך לא תזכה לו חצרו⁵¹ בהן. ולפיכך חייב לשלח⁵².

51) סוגיא שם: כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצירו זכיא ליה. וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה, חצירו נמי לא זכיא ליה. ומה שכתב רבינו "כשם שאינו יכול לזכות בהם לאחרים" מעיר הכסף-משנה שטעות סופר היא, ויש למחוק את המלה "לאחרים", ראה בלחם-משנה. 52) שאילו קנתה לו חצירו, היו הביצים והאפרוחים שבשוככו קנויים לו, ודינם כמזומן שפטור משילוח, במה דברים אמורים כשלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל. אבל אם דפק על הקן, והאם הוגבהה מעל הביצים - קונה לו חצירו ומזומן הוא ופטור משילוח.

יט. אסור לטל אם על הבנים ואפלו לטהר בהן את המצרע, שהיא מצוה⁵³. ואם לקח - חייב לשלח. ואם לא שלח - לוקה⁵⁴. שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה⁵⁵, ולא עשה דוחה עשה⁵⁶.

53) שם קמא. שלח, אפילו לדבר מצוה. 54) אם שחטה או מתה מאליה לוקה משום לא תקח וגו' כמו שנתבאר למעלה בהלכה ב. וסובר רבינו שאם קיים אדם מצות-עשה מתוך עבירה על איסור שיש בו 'עשה' ו'לא-תעשה', נשאר גם הלאו בתוקפו ולא נדחה מפני ה'עשה'. וב'תוספות' כאן מובאת דעת ריב"א שהלאו נדחה מפני ה'עשה', ולכן אינו לוקה. 55) איסור חמור שיש בו מצות 'לא-תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. נימוק זה מוסב כלפי הדין הראשון שבהלכה זו לא יטול. 56) במשפט זה מנמק רבינו את הדין "ואם לקח חייב לשלח", אף-על-פי שכבר עבר על הלאו של לא תקח האם על הבנים, ונשאר עליו רק חיוב ה'עשה' "שלה תשלח", אין 'עשה' טהרת מצרע - למרות חשיבותה המיוחדת - דוחה 'עשה' זו.

כ. המקדיש עוף⁵⁷ לבדק הבית⁵⁸ ופרח מידו⁵⁹, והרי הוא מפירו ומצאו רובץ על האפרוחים או על הביצים - לוקח הפל⁶⁰ ומביאן לידי גזבר⁶¹. שאין שלוח האם נוהג במקדשין. שנאמר: ואת הבנים תקח לך, ואלו אינן שלך⁶².

57) שלו ושהיה ברשותו. 58) וכל-שכן לקדשי מזבח, כגון תורים או בני יונה הראויים לקרבן. פסק כשמואל ור' יוחנן נגד רב. 59) ויצא מרשותו, והרי אינו מזומן וחייב בשילוח (ראה הלכה ח) חולין קלט. 60) גם הבנים בעודם תחת האם. 61) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש. ובדברי רבינו אלה נרמז הטעם שנאמר בגמרא שם, שפטור משילוח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. דָם שֶׁנֶּעְרַב בְּמַיִם: אִם יֵשׁ בּוֹ מְרֵאָה דָם - תֵּיב לְכֶסֶת²⁴, וְאִם לֹא - פְּטוּר. נִתְעַרַב בְּיַיִן אוֹ בְּדָם בְּהֵמָה - רֹאֵין אוֹתָן קְאָלוּ הֵם מַיִם²⁵: אִם אֶפְשָׁר שְׂיִרְאָה מְרֵאָה הַדָּם שֶׁתֵּיב לְכֶסֶתוֹ פְּשֻׁעוֹר זֶה אֵלוֹ הֵיָה מַיִם - תֵּיב לְכֶסֶת הַפֶּלֶא²⁶, וְאִם לֹא - פְּטוּר.

24 מפני שהדם אינו בטל במים, כל זמן שמראהו ניכר (שם פז). 25 שדם מבטל דם, כחכמים במשנה, שם פז, א. וכאילו אין כאן דם עוף או חיה כלל. 26 גם היין או דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם העוף.

ז. כֶּסֶהוּ וְנִתְגַּלָּה - אֵינּוּ תֵיב לְכֶסֶתוֹ פְּעַם אַחֶרֶת²⁷. כֶּסֶתְהוּ הַרְוֵחַ - אֵינּוּ תֵיב לְכֶסֶתוֹ²⁸. תִּזְרַ וְנִתְגַּלָּה אַחֵר שֶׁפִּסְתְּהוּ הַרְוֵחַ - תֵּיב לְכֶסֶתוֹ²⁹.

27 משנה, שם. בגמרא שם דורשים דין זה זה וזו וזו יתירה, שנאמר וכסהו, ולא כתיב יכסה. 28 התורה מצווה לכסות דם מגולה, וזה הוא מכוסה ועומד. 29 אם כיסה השוחט, קיים כבר את מצוות "וכסהו", ולכן אפילו נתגלה הדם אחר-כך, פטור מלכסותו פעם שניה, אבל במקרה שכיסתהו הרוח לא קויימה המצווה, והפטור בא מפני שאין לפנינו דם מגולה, ולפיכך אם נתגלה הדם חייב לכסותו, ואף-על-פי שדם זה נדחתה מצוותו, אין אומרים בו הואיל ונדחה ידחה כמו בקרבנות, שאין דיחוי אצל מצוות, גמרא שם.

ח. דָם הַנֶּתְזָז³⁰ וְשֶׁעַל הַסַּפִּינ, אִם אֵין שָׁם דָם אֶלָּא הוּא³¹ - תֵּיב לְכֶסֶתוֹ.

30 מעל הספינה לצדדים. 31 אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם. פסק כרבי יהודה במשנה שם, מפני שדבריו נאמרו בלשון "אימתי". וסובר רבינו, שכל "אימתי" בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק, כרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, עירובין פב, א.

ט. שֶׁחַט וְנִבְלַע הַדָּם בְּקַרְקַע: אִם רְשׁוּמוֹ נִכְרַף³² - תֵּיב לְכֶסֶת³³; וְאִם לֹא - הֵרִי זֶה כְּמִי שֶׁפִּסְתְּהוּ הַרְוֵחַ³⁴, וּפְטוּר מִלְכֶסֶתוֹ.

32 שנשאר רושם מאדמימות שברם. 33 ברייתא וגמרא שם. 34 שהרי מכוסה ועומד.

י. אֵין תֵּיב בְּכֶסוּי אֶלָּא דָם שֶׁחִיטָה הִרְאוּהָ לְאֶכִילָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֵאֶכְלֵה³⁵. לְפִיכָה, הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָאת טְרֵפָה, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חֵלִין בְּעֶזְרָה³⁶, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חֵיָה וְעוֹף שֶׁנֶּגְמַר דִּינָן לְסָקִילָה³⁷, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ³⁸ - פְּטוּר מִלְכֶסֶתוֹ. וְכֵן חֵרַשׁ שׁוֹטֵה וְקִטָּן שֶׁשֶּׁחֲטוֹ בְּיַיִן לְבִין עֶצְמָן - פְּטוּרִין³⁹ מִלְכֶסֶתוֹ דָם שֶׁחִיטָתָן.

35 אף-על-פי שלענין "אותו ואת בנו" פסק רבינו בפי"ב ה"ו, שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה, בכיסוי הדם צריך שתהיה שחיטה הראויה, הואיל ונאמר אשר יאכל, כרבי יוחנן - שם פה, א. 36 ואינו מונה ששחטם

ג. שֶׁחַט חֵיָה וְעוֹף וְאַחֵר כֶּף הַקְּדִישִׁין¹³, אוֹ הַקְּדִישִׁי אֶת הַדָּם¹⁴ - תֵּיב לְכֶסֶת¹⁵.

13 לבדק הבית. שבשעת הקדש, אין שום שייכות בין הבהמה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. 14 או אפילו הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. 15 שקדמה מצות כיסוי להקדש, תוספתא הובאה ב'כסף משנה'.

ד. פְּלֵאִים הֵבֵא מִבְּהֵמָה וְחֵיָה¹⁶, וְכֵן בְּרִיָה¹⁷ שֶׁחֵיָה סִפֵּק בְּהֵמָה¹⁸ אוֹ חֵיָה - צְרִיף לְכֶסֶתוֹ, וְאֵינוֹ מְכַרְף¹⁹. הַשּׁוֹחֵט לְחֻלָּה בְּשֶׁבֶת - תֵּיב לְכֶסֶתוֹ לְאַחֵר שֶׁבֶת²⁰. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט סִפֵּק אוֹ פְּלֵאִים בְּיוֹם טוֹב - מְכַסֶּה דָמוֹ לְאַחֵר יוֹם טוֹב²¹.

16 כגון תיש הבא על הצבייה או להיפק. 17 במשנה שם פג, א. שנינו: ונוהג ככוי מפני שהוא ספק, ונחלקו בגמרא מה הוא כוי? יש אומרים, הבא מן התיש ומן הצביה. ויש אומרים, בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה אם מין בהמה, שם פ, א. ופסק רבינו כתי הלשונות, שהוא ספק וחייב לכסות (כסף-משנה). וכן בתוספתא: כיסוי הדם נוהג בכלאים ובכוי (מגיד-משנה). 18 ואינו חייב בכיסוי. 19 כתב ה'מגיד משנה': פשוט בכמה מקומות שכל שהוא ספק אין מברכין עליו. וכן כתב רבינו בהל' מילה פ"ג ה"ו: וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי. והביא שם ה'כסף משנה' תשובת שאלת חכמי לונגל לרבינו: יורנו מורנו, והלא ספק תורה הוא, ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין, אבל על ספק דאורייתא מברכים וכו' כדאייתא בפרק במה מדליקין. והשיב רבינו: הדברים ידועים, שכל ברכה שהיא, מצוה דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה, וחכמים הם שחיברו את הברכה, והם שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא-תעשה, ולפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר זה מצוה שנצטוינו או לא נצטוינו, בין שהיה הציווי על אותה עשייה מדבריהם בין שהיה מן התורה, עושין אותה בלא ברכה וכו'. ואותם הדברים האמורים בפרק במה מדליקין, בענין אחר הם אמורים וכו' הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכים עליו, בין שהיה ודאי דבריהם בין שהיה ספק מדבריהם - מברכים עליו. ודבר שלא תיקנו לו חכמים ברכה בפירוש, אין מברכים עליו. וכל מצוה שעיקרה מן התורה, ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה, לא תיקנו לה חכמים ברכה, ואף-על-פי שנראית מן התורה וכו' והוא-הדין בכוי לענין כיסוי הדם, והוא-הדין לכל ספק מצוה. 20 חולין פד, ב. אף-על-פי שאיסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל הכיסוי שאין בו פיקוח נפש, לא הותר. 21 משנה, שם פג, ב. וראה ביצה ח, ב.

ה. הַשּׁוֹחֵט עוֹפוֹת וּמִיָּה חֵיָה בְּמִקּוֹם אֶחָד - מְכַרְף בְּרֵכָה אַחַת²² לְכֶלֶן, וְכֶסוּי אֶחָד²³ לְכֶלֶן.

22 ברכת הכיסוי, שם פו, ב. 23 כחכמים, שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּבְנִיקַת פְּסִילִים⁵³, וּבְאֶפְרָ⁵⁴. בֵּין אֶפְרָ עֲצִים בֵּין אֶפְרָ
בְּגָדִים⁵⁵. אֶפְלוּ אֶפְרָ בְּשֵׁר שְׁנֹרֶף, שְׁהָרִי כְּתוּב: מֵעֶפְרָ
שְׁרֵפֶת הַחֲטָאֵת⁵⁶. וּמִתָּר לְכֹסֶת בְּעֶפְרָ עֵיר הַנְּדַחַת⁵⁷.

(51) ברייתא שם פח, ב. ורש"י גורס שחור, ומפרש פחמים
כתושים. (52) אבק שצבעו כחול, ונשי המזרח מייפים בו
את העינים, במקרא: פוך (מלכים ב' י, ל). (53) בגמרא
שלפנינו, הגירסא: פיסולין. ופירש רש"י: עפר שמנקרין מן
הריחיים. (54) כבית הלל, חולין פח, ב. (55) בגמרא שם:
שורף טליתו ומכסה. (56) ואם כן נקרא עפר. (57) שם
פט, א. ואף-על-פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר
לכסות בה - דקיימא-לן מצות לאו ליהנות ניתנו, קיום מצוה
אינה קרויה הנאה, רבא שם.

יד. השוחט צריך לתן עפר למטה⁵⁸ ואחר כך
ישחוט בו ואחר כך יכסה בעפר⁵⁹; אבל לא ישחוט
בכלל⁶⁰ ויכסה בעפר⁶¹.

(58) שם פג, ב. עפר דק ומתפורר שסופג לחלוחית ("תיחוח"
בלשון התלמוד ביצה ז:), אבל קרקע לחה אינו קרוי עפר,
שנאמר (בראשית יג, טז) "אם יוכל איש למנות את עפר
הארץ". ולמדים מזה, שרק עפר שאפשר למנותו קרוי עפר
(הגהות מיימוניות). (59) תיחוח. שנאמר: "וכסהו
בעפר", משום שלא נאמר "עפר" אלא "בעפר" מלמד
שצריך עפר למטה ועפר למעלה, שם. (60) ואם תאמר,
הרי לשחוט בכלי בלא-הכי אסור, משום שזה דרך עובדי
עבודה-זרה, כמו שכתב רבינו למעלה בפ"ב ה"ה? ויש
לומר, כגון לשחוט בכלי שיש בו מים עכורים שאין בו טעם
זה, כמו שנתבאר שם בה"ו. וראה ב'לחם משנה'.
(61) אבל דיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר
למעלה וקיים המצוה (מגיד-משנה).

טו. ומי ששחט הוא יכסה, שנאמר: וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָ⁶²
וְאִם לֹא כִסְהוּ וְרָאָהוּ אַחֵר - חַיִּב לְכֹסֶת⁶³; שְׁוֹ
מִצְוָה בְּפָנָי עֲצָמָה⁶⁴, וְאֵינָה תְלוּיָה בְּשׁוֹחֵט לְבַד.

(62) ולפני זה כתוב ושפך את דמו, והיינו מי ששפך יכסה,
שם פז, א. (63) שנאמר באותה הפרשה: ואומר לבני
ישראל, מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב
לכסותו, שם. (64) כיסוי הדם. ראה מה שכתבנו בה"א
בשם בעל 'הלכות גדולות', שכיסוי הוא סיום מצות
השחיטה, ובכל זאת אינה תלויה בשוחט לבד.

טז. וְכִשְׂמֵכְסָה - לֹא יִכְסֶה בְּרַגְלוֹ, אֲלֵא בְּיָדוֹ אוֹ
בְּסִפְיָו אוֹ בְּכָלְי, כְּדִי שְׁלֹא יִנְהַג בּוֹ מְנַהֵג בְּזֵיוֹן וְיִהְיֶה
מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו⁶⁵. שְׁאֵין הַכְּבוֹד לְעֲצָמָן שֶׁל
מִצְוֹת⁶⁶, אֲלֵא לְמִי שְׁעָוָה בְּהֵן בְּרוּךְ הוּא, וְהַצִּילָנוּ
מִלְמַשֵּׁשׁ בַּחֲשָׁךְ⁶⁷, וְעָרַף אוֹתָנוּ⁶⁸ גַּר לְיִשְׂרָאֵל
הַמְעַקְשִׁים, וְאוֹר לְהוֹרֹת נְתִיבוֹת הַיָּשָׁר. וְכֵן הוּא
אוֹמֵר⁶⁹: גַּר לְרַגְלֵי דְבָרְךָ, וְאוֹר לְנִתְיָבְתִי.

לעבודה-זרה, כמו ב"אותו ואת בנו" (למעלה פי"ב ה"ו),
שאין דרך לשחוט חיה ועוף לשם עבודה-זרה. (37) כגון
שהרגו נפש, ראה סנהדרין פ"א מ"א. ובמשנה בבא-קמא
נד, ב. ורק שנגמר דינם שאז הם אסורים לאכילה, אבל
שחטם קודם שנגמר דינם - מותרים לאכילה, חולין קמ, א.
(38) שאינה שחיטה כלל, ואפילו לדעתו של רבי מאיר,
ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה, כאן פטור מלכסות.
וכן פסק רבינו למעלה שם ה"ג, שהשוחט ונתנבלה בידו -
פטור, אף-על-פי שפסק שם ששחיטה שאינה ראויה - שמה
שחיטה. (39) כלומר, אחרים הרואים. ואף-על-פי שנתבאר
לקמן בהט"ו, שאם לא כיסה השוחט, מחויב הרואה לכסות,
כאן פטורים - שאין שחיטתם שחיטה. אבל חרש שוטה
וקטן בעצמם, לאו בני מצוה הם ולא שייך לומר עליהם
פטורים או חייבים.

יא. בַּמָּה מְכַסִּין? ⁴⁰ בְּסִיד וּבְגַפְסִית⁴¹, בְּזֶבֶל דֶּק
וּבְחֹל דֶּק שְׁאֵין הַיּוֹצֵר⁴² צָרִיךְ לְכַתְּשׁוֹ⁴³, וּבְשַׁחֲיִקַת
אֲבָנִים וְחֲרָשִׁים, וּבַנְּעֻרַת שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁴⁴ דֶּקָה, וּבַנְּסֻרַת
חֲרָשִׁים⁴⁵ דֶּקָה, וּבַלְבָּנָה וְחֲרִסִית⁴⁶ וּמַגּוּפָה שְׁפֵתָשָׁה;
שְׁפָל אֱלוֹ מִיֵּן עֶפְרָ הֵן. אֲבָל אִם כִּפָּה עָלָיו כְּלִי אוֹ
כִּסָּהוּ בְּאֲבָנִים - אֵין זֶה כְּפוּי; שְׁנֹאֲמַר: בְּעֶפְרָ⁴⁷.

(40) משנה, חולין פח, א. (41) במשנה שלפנינו, אין תיבה
זו. (42) עושה כלי חרס. (43) בגמרא שם. (44) הפסולת
הנופלת מן הפשתן אגב עיבורו. (45) כשמנסרים עצים
במשור, נופלים פתיתי עץ קטנים מבין שיני המשור.
(46) רש"י פירש במשנה: חרסית שחיקת חרסים, אבל רבינו
כנראה מפרש אחרת, שהרי כתב שחיקת אבנים, וחרשים -
לחוד [ואולי נפלה כאן טעות קטנה, במקום חרשים צריך
לגרוס "וטרשים"]. וגם אין לפרש כתושי רעפים, כפירש"י
בבא-קמא ט, א - שהרי רבינו מונה לבינה שכתשה לחוד.
ובפירוש המשניות לכלים מ"ז, אומר: חרסית, דק בחרס,
היינו שכבת טיט דקה כחרס, וראה רש"י שם. וב'ערוך'
פירש, סיד לבן שחופרים מן הקרקע. (47) ושפך את דמו
וכסהו בעפר, לבינה וחרס הם בכלל עפר, מפני שקודם
שנשרפו היו עפר, ועוד מפני שאפר נקרא עפר, שנאמר
"מעפר שריפת החטאת".

יב. לְפִיכָף אֵין מְכַסִּים בְּזֶבֶל גָּס⁴⁸ וְחֹל גָּס, וְקַמַח
וְסַבִּין⁴⁹ וּמוֹרֶסָן, וְשַׁחֲיִקַת כְּלִי מִתְּכוּת, לְפִי שְׁאֵין
אֱלוֹ מִיֵּן עֶפְרָ. חוּץ מִשַׁחֲיִקַת הַזֶּהָב בְּלֶבַד, שְׁמִכְסִין
בָּהֶם, מִפְּנֵי שְׁנֹקְרָא עֶפְרָ. שְׁנֹאֲמַר: וְעֶפְרַת זֶהָב לוֹ;
וְאוֹמֵר: עַד אֲשֶׁר דֶּק לְעֶפְרָ⁵⁰.

(48) במשנה, שם. (49) ברייתא, שם. (50) בגמרא לא
הביאו המקרא הזה, ורק המקרא מאיוב: ועפרות זהב, ועי'
ב'לחם משנה'.

יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחֹר, וְהוּא פִיחַ הַכְּבִשָׁן⁵¹, וּבְכַחֲל⁵²,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ספר שלישי והוא ספר הפלאה

הלכותיו ארבע. וזהו סדורן: א. הלכות שבועות. ב. הלכות נדרים. ג. הלכות נזירות. ד. הלכות ערkin וחרמין.

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות: אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לשבע בשמו לשקר. (ב) שלא לשא שמו לשוא. (ג) שלא לקפר בפקדון. (ד) שלא לשבע על פטירת ממון. (ה) לשבע בשמו באמת.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

א. ארבעה מיני שבועות הן: שבועת בטוי, ושבועת שוא, ושבועת הפקדון, ושבועת העדות. שבועת בטוי² הוא שנאמר בתורה: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע³ או להיטיב⁴. והיא נחלקת לארבעה חלקים: שתיים להבא⁵, ושתיים לשעבר⁶. כגון שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל דבר שעתיד להיות שנעשה וּשלא יעשה⁷.

2) לשון ביטוי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדקרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדריים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). 3) כגון שלא יאכל היום או מחר. 4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. 5) שיאכל או לא יאכל. 6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריבוי הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. 7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו.

ב. ואין שבועת בטוי נוהגת אלא בדרבים שאפשר לו לעשותן, בין להבא בין לשעבר. כיצד לשעבר⁸? שאכלתי, או שזרקתי אבן לים⁹, או שדבר פלוני עם פלוני¹⁰; או שלא אכלתי, או שלא זרקתי אבן לים, או שלא דבר פלוני עם פלוני¹¹. כיצד להבא? שאכל או שלא אכל, או שאזרק או שלא אזרק אבן לים¹². הרי אלו שתיים לשעבר¹³ ושתיים להבא.

נקודות משיחות קודש

"וכשמכסה - לא יכסה בגללו כו".

צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייתא, הפותחת בדין החיובי - "ושפך וכיסה, במה ששפך - בו יכסה" והתחיל באיסור "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", ומשמיט לגמרי לשון החיוב שבברייתא.

ויש לומר הביאור בזה: הרמב"ם רצה לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח, שכוונת הציווי היא החיוב לכסות במה ששפך דווקא וכן משמע בסמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך, ונמצא שמה שנתמעט רגל מכיסוי הדם הוא רק משום שאינו בכלל "במה ששפך בו כו" אלא שאח"כ מוסיף בברייתא עוד ענין שבכיסוי ברגלים יש משום ביזוי המצוה, אבל עיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך.

וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיענו שעיקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" "במה ששפך יכסה כו" כי נותן מקום לטעות, שכל החיוב הוא לכסות במה ששפך דווקא.

ומקורו בגמרא שבת "אבוהן דכולהו דם", שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי כל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק להשמיע איסור ביזוי המצוה, וממנו משמיע איסור ביזוי כל המצוות.

לקוטי שיחות, חלק לו, עמוד 48

מתוך רמב"ם "פרס המלך"

65) שם. 66) רבינו נתן באור כללי על כל המצות, שלא יהיו בזווית עליו אף אם אין בהם קדושה וכן אמרו בגמרא שם כב. "אבוהן דכולהו דם", פירוש, כל המצוות למדים מכיסוי הדם, שנאמר: ושפך וכסהו ודרשו שם: במה ששפך - ביד או בכלי - יכסה, אבל לא ברגל 67) על פי המדרשבראשית רבה, לא נתנו המצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. ראה מורה נבוכים חלק ג פרק כו. 68) בכ"י תימן: אותם. 69) מסיים רבינו את הספר כדרכו, בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

נגמרו ספר חמישי, והוא ספר קדשה. ומנין פרקיו שלשה וחמשים: הלכות אסורי ביאה - שנים ועשרים פרקים. הלכות מאכלות אסורות - שבעה עשר פרקים. הלכות שחיטה - ארבעה עשר פרקים.

יום שלישי ג' תמוז

נדבות פי רצה נא יי, ומשפטיו למדני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל': "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

ד. שְׁבוּעַת שְׂוֹא נַחֲלָקֶת לְאַרְבַּע מַחְלֻקוֹת²¹: הָאֶחָת - שְׁנֹשְׁבַע עַל דְּבַר הַיְדוּעַ שְׂאִין פֶּן²². פִּיֶּצֵד? פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבַע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא אִישׁ, וְעַל עֲמוּד שֶׁל שֵׁשׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. (22) "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיוודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

ה. הַשְּׁנִיָּה - שְׁנֹשְׁבַע עַל דְּבַר יְדוּעַ שְׂאִין בּוֹ סִפֵּק לְאָדָם שֶׁהוּא פֶּן. פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבַע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא שְׁמַיִם, וְעַל הָאֶבֶן זֶה שֶׁהִיא אֶבֶן, וְעַל הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵם שְׁנַיִם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²³. שְׂוֹה הַדְּבָר אִין בּוֹ סִפֵּק לְאָדָם שְׁלָם²⁴ כְּדִי לְצַדֵּק הַדְּבָר בְּשְׁבוּעָה.

(23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. (24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

ו. שְׁלִישִׁית - שְׁנֹשְׁבַע לְבִטֹּל אֶת הַמְצָוָה. פִּיֶּצֵד? פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבַע שְׂלֵא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית²⁵, שְׂלֵא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין²⁶, וְשְׂלֵא יֵשֵׁב בְּסִכָּה בְּחַג הַסְּפֹת²⁷, וְלֹא יֵאָכֵל מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח²⁸, אוּ שְׂיִתְעַנֶּה בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמֵים טוֹבִים²⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. (26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. (27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. (28) שמצוה לאכול

(8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "שבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להיטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, בדין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיודע בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחך "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". (9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. (10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. (11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוני ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". (12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום שבועת בטוי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מרדות שגרם לשבועת שווא. (13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולאן" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם".

ג. נִשְׁבַּע אֶחָת מְאַרְבַּע מַחְלֻקוֹת אֵלּוּ וְהַחֲלִיף, פְּגוֹן שְׁנֹשְׁבַע שְׂלֵא יֵאָכֵל¹⁴ וְאָכַל, אוּ שְׂיֵאָכֵל וְלֹא אָכַל, אוּ שְׂאָכַלְתִּי וְהוּא לֹא אָכַל, שְׂלֵא אָכַלְתִּי וְאָכַל - הָרִי זֶה שְׁבוּעַת שְׂקָר. וְעַל זֶה וְכִיּוּצָא בּוֹ¹⁵ נֶאֱמָר: לֹא תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי לְשַׁקֵּר¹⁶. וְאִם נִשְׁבַּע לְשַׁקֵּר פְּמִזִּיד¹⁷ - לֹאֶהָ¹⁸. בְּשׁוּגְגָה¹⁹ - מְבִיא קָרְבָּן עֹלָה וַיִּזְרַד²⁰; שְׁנֹאֲמָר: וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאִשָּׁם וְגוֹמֵר.

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתרה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי האווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. (17) והתרו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטוי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן בנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשעת שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרו) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטר כשומר חנם או שכר) וגם נפסל לעדות. (37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". (38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזל עושה ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

ט. ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה? משלם את הקרן³⁹ שפפר בו עם תוספת חמש, ומקריב אשם ודאי⁴⁰, בין שהיה מזיד בין שהיה שוגג. שנגמר: וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד⁴¹ או בגזל וגומר, והיה פי יחטא ואשם; ולא נאמר בו ונעלם ממנו⁴² - לחיב מזיד⁴³ פשוגג.

(39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי תחיות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי כפרתו של חוטא זה תלויה ועומדת עד שיודע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילת". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אשם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. (41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ובאן עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט מרששי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאלו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה.

י. והוא שייזיד בפקדון או במקדון שנתחייב בו וידע בו בשעת שבועתו. אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע, ואחר כך ידע - הרי זה אנוס ופטר מכלום⁴⁴. וכן אם לא ידע ששכח אנוס לשבע לשקר על כפירת ממון - הרי זה אנוס ופטר⁴⁵.

(44) מן החומש והקרבן. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטר גם מלאו זה, וזהו שצייין רבינו ב"שגג ושכח" - שפטר מכלום.

יא. אם כן, היאך היא שגגת שבועת הפקדון⁴⁶? כגון שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו, וידע שהיא אסורה ושיש לו אצלו ממון - זו היא שגגתה⁴⁷. וזדונה - שידע שחייבין עליה קרבן.

כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. (29) ואסור להתענות בהם.

ז. רביעית - שנשבע על דבר שאין פה בו לעשות. פיצד? כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה ויום רצופים³⁰, או שלא יטעם פלום שבועה ימים רצופים וכן כל פיוצא כזה³¹. כל הנשבע שבועת שוא מארבע שבועות אלו - עובר בלא תעשה, שנגמר: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא³². ואם היה מזיד לוקה³³; ואם היה שוגג - פטר מכלום³⁴.

(30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. (31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. (32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועת אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". (33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחליין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. (34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

ח. שבועת הפקדון פיצד? כל מי שיש ממון חברו בידו, בין פקדון בין מלוה, או שגזלו או עשקו³⁵, או מצא לו אבדה ולא החזירה וכיוצא בזה, ותבע ממנו ממון שיש לו בידו וכפר בו - הרי זה עובר בלא תעשה, שנגמר: לא תכחשו - זו אזהרה לכפירת ממון. ואין לוקין על לאו זה³⁶. ואם נשבע לו על שקר על ממון שפפר בו - הרי זה עובר בלאו אחר, ועל זה נאמר: לא תשקרו איש בעמיתו³⁷ - זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון. ושבועה זו היא הנקראת שבועת הפקדון³⁸.

(35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". (36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה. ועוד, כי לאו זה "ניתן לתשלומין" (יששלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן" - בו שבועה: בו קבלת דברים", ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויאל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלוקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. (6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משיביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשיבע עובר על: "ולפני עור..." (7) השוה הל' נדרים פ"ב, ה"א. (8) בשבועת ביטוי ושבועת שוא. (9) בכלול, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

ב. אַחַד הַנְּשָׁבַע¹⁰ או שֶׁהַשְּׁבִיעוֹ אַחַר בְּשֵׁם הַמִּיחָד¹¹ או בְּאֶחָד מִן הַכְּפוּנִיין¹², כְּגוֹן שֶׁנְּשָׁבַע בְּמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן, וּבְמִי שֶׁשָּׁמוֹ רַחוּם¹³, וּבְמִי שֶׁשָּׁמוֹ אֶרֶךְ אַפְסִים¹⁴, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן¹⁵ בְּכָל לְשׁוֹן¹⁶ - הָרִי זֶה שְׁבוּעָה גְמוּרָה¹⁷. וְכֵן אֲלֵהָ¹⁸ וְאָרֹר - הָרִי הֵן שְׁבוּעָה¹⁹. וְהוּא שְׂוִיזְכִיר שֵׁם מִן הַשְּׂמוֹת או כְּפוּי מִן הַכְּפוּנִיין. פִּיּוּד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: בְּאֵלֶּה או אָרֹר לְה', או לְמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן, או לְמִי שֶׁשָּׁמוֹ רַחוּם, מִי שֶׁיֵּאבֵל דְּבַר פְּלוּנִי - וְאֶכְלוּ, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר²⁰. וְכֵן בְּשֶׁאֵר מִינֵי שְׁבוּעוֹת²¹.

(10) מפי עצמו. (11) יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפיה"מ לרבינו שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להחמק. (12) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש-ברוך-הוא. (13) שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. (14) ככתוב. אך אפים - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממנהר להפרע מהם שמא יעשו תשובה. (15) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. (16) לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: "קירי פירי ברכסון" (קירי בלשון יון - אדוני, ברכסון - בול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו בזול) לוקה משום שבועת שווא". וראה בהל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג: "שהשמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה הרי הם ככל הכינויים". (17) שבועות לה. ומפורש ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פרק ג: "ולא תשבעו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא, יכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מנין לרבות את כל הכינויים, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי". וראה לקמן פי"ב, ה"ג. (18) שבועה בקללה, ככתוב "תהי נא אלה בינותינו... אם תעשה עמנו רעה", וכן: "אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה האלתו". וכך כותב רבינו לקמן פרק יא, הלכה ח': בשבועה או באלה... כיצד כגון שאמר:

(46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

יב. שְׁבוּעַת הָעֵדוּת פִּיּוּד? הָעֵדִים שֶׁיָּדְעוּ עֵדוּת מִמּוֹד⁴⁸, וְהַכְּעֵם בְּעַל הָעֵדוּת לְהַעִיד לוֹ⁴⁹, וְכִפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְלֹא הָעֵידוּ, וְנִשְׁבְּעוּ שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת - זֶה הִיא נִקְרָאת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת. וְחִיבִין עַל שְׁבוּעָה זֶה קָרְבָן עוֹלָה וְיֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיוּ מְזִידִין בֵּה בֵּין שֶׁהָיוּ שׁוֹגְגִים. שְׁנֵאמַר: נִפְשׁ כִּי תַחֲטֵא וְשָׁמְעָה קוֹל אֲלֵהָ וְהוּא עֵד, וְלֹא נֵאמַר בֵּה וְנִפְעַלִם⁵⁰ - לְחַיֵּב עַל הַזְדוֹן כְּשֶׁגָּגָה.

(48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת? ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה.

יג. פִּיּוּד שְׁגָגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע מִמּוֹדוֹ שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָן, וְיָדַע שֶׁשְׁבוּעָה זֶה אֲסוּרָה וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר. וְזִדוּנָה - שֶׁיָּדַע שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָן. אָבֵל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה או שֶׁשָּׂכַחוּ הָעֵדוּת וְנִשְׁבְּעוּ⁵¹, וְאַחַר כֵּן נִדַּע לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וְשֶׁנִּשְׁבְּעוּ עַל שֶׁקֶר - הָרִי אֵלֶּה אֲנוּסִין⁵², וּפְטוּרִין אִף מִן הַקָּרְבָן⁵³.

(51) בחשבם שנשבעו באמת. (52) שליבם אנוס. (53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עווננו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

פְּרָק שְׁנִי

(1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כינויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

א. אַחַד הַנְּשָׁבַע אַחַד מֵאֲרֵבְעָה מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֲלוּי מִפִּי עֲצָמוֹ³, וְאֶחָד הַמְּשַׁבֵּעַ מִפִּי אֲחֵרִים⁴ וְעֵנָה אִמָּן, אֲפִלּוּ הַשְּׁבִיעוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת או קֶטֶן וְעֵנָה אִמָּן - חֵיב. שֶׁכָּל הָעוֹנָה אִמָּן אַחַר שְׁבוּעָה - כְּמוֹצֵיא שְׁבוּעָה מִפִּיו⁵. וְאֶחָד הָעוֹנָה אִמָּן או הָאוֹמֵר דְּבַר שֶׁעֲנִינוּ כְּעֵנֵן אִמָּן⁶, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֵן, או מַחֲיֵב אֲנִי בְּשְׁבוּעָה זֶה, קִבְּלָתִי עָלַי שְׁבוּעָה זֶה, וְכָל פִּיּוּצָא בְּיָהּ בְּכָל לְשׁוֹן⁷ - הָרִי זֶה כְּנִשְׁבַּע לְכָל דְּבַר, בֵּין לְחִיבּוֹ מִלְּקוּת⁸ בֵּין לְחִיבּוֹ קָרְבָן⁹.

(2) האמורים למעלה פ"א, ה"א. (3) שאומר שבועה בה' שלא אוכל, וכן כולן. (4) כגון שהשביעו חברו ואמר: משיבעני עליך אם אכלת. (5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "והשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה...

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשבועו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו, וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. (32) שמותר למחקם. (33) לעיל ה"ב.

ה. ולא השבועה בלבד, אלא כל פנוי³⁴ שבועה - לשבועה³⁵. כגון שהיו אנשי אותו מקום עלגים³⁶ והיו קוראים לשבועה 'שבועה' או 'שקוקה'³⁷; או שהיו ארמיים³⁸, ששלושן שבועה בלשונם 'מומתא'³⁹, והעלגים מכניין אותה ואומרים 'מוהא'⁴⁰; פיון שאמר לשון⁴¹ שמשמעו וענינו שבועה - הרי זה חזב כמי שהוציא לשון שבועה.

(34) שמות לואי. (35) משנה בנדרים ב. (36) ע"פ לשון הכתוב בישיעה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. (37) נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. (38) דוברי ארמית. (39) "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'. (40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). (41) השוה הל' נדרים פ"א, ה"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד שיהיה לשון כלל העם ואפילו בלתי עלגים (רדב"ז).

ו. וכן האומר 'לאו לאו'⁴² שתי פעמים דרך שבועה⁴³, או 'הן הן', והזכיר שם או פנוי - הרי זה פנושפע⁴⁴. וכן 'מין' - שבועה, ושמואל⁴⁵ - שבועה. שפאמר: נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו⁴⁶. וכן האומר: מבטא שלא אעשה כן וכן, והזכיר שם או פנוי - הרי זה שבועה⁴⁷.

(42) לא אעשה דבר פלוני. (43) שנתכוין לשם שבועה. וכגון, שאמרם שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק (רדב"ז). (44) הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו), שנאמר (ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט, יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה - נחשבת לשבועה, והוא הדין לכפילות הן, וראה ברא"ש שם אות כז, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות

הריני נשבע בה', וכן אם אמר הרי הוא ארור לה' או ארור למי ששמו חנון", הרי שלשון אלה, משמעה, שבועה שיש עמה קללה. (19) שבועות לו. אלה - שנאמר "ויבא אותו באלה", ונאמר "וגם במלך נבוכדנאצר מרד, אשר השביעו באלקים": ארור - שנאמר: "ויאל שאול את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם"..." ושם בפסוק כז נאמר: "ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם". (20) וחייב משום שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (21) שוא, פקדון ועדות המפורשות למעלה בפרק א'.

ג. וכן האומר: שבועה בה'²² או במי ששמו חנון שלא אכל, ואל²³; שזו אשה, והוא איש²⁴; שאין לה בדי פלום, ויש לו²⁵; שאיני יודע לה עדות, והוא יודע²⁶ - הרי זה חזב²⁷.

(22) כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארור צריך הוא להזכיר השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. (23) זוהי שבועת ביטוי. (24) זוהי שבועת שוא. (25) זוהי שבועת הפקדון. (26) זוהי שבועת העדות. (27) כדין המבואר לעיל פרק א.

ד. אמר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם ולא פנוי - הרי זה אסור בדרך שנשבע עליו²⁸. אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן²⁹ אם עבר על שבועתו, עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים³⁰ או פנוי³¹ מן הפנויים³², כמו שבארנו³³.

(28) שהרי מצינו בשאל המלך שהשביע את העם ואמר: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קריית ספר" איסור זה הוא מן התורה, וכך היתה הלכה מקובלת בידם. (29) ראה למעלה בפרק א, על איוו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איוו מהן הוא חייב קרבן בלבד. (30) שאסור למחקם בגלל קדושתם. והם: אלה, אלהי אשר אהיה, אלף דל"ת, ויו"ד ה"י, שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (31) משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" ולמדים גזירה-שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה-שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיוכיר השם, שהרי אזהרתה "ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפייס בו ולומר: אני כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ.). (54) שהרי לא אמרו (שבועות כ.). "המתפייס בשבועה - מותר", משמע שאיסור יש בדבר (כס"מ), ולדעת הר"ף שכתב שם: "אבל מתפייס בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם).

י. מי שנתפונן לְשִׁבּוּעָה, וְגָמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה וְשִׁדְדָר זֶה אִסּוּר עָלָיו בְּשִׁבּוּעָה, וְלֹא הוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו - הָרִי זֶה מִתָּר; שְׁנֵאמַר: לְבִטָּא בְּשִׁפְתָיִם - אֵין הַנְּשָׁבֵעַ חֵיב עַד שִׁיּוֹצִיא עֲנִין שְׁבּוּעָה בְּשִׁפְתָיו.⁵⁵

(55) שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו".

יא. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהִשָּׁבֵעַ, וְטָעָה וְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו דְּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ - הָרִי זֶה מִתָּר.⁵⁶ כִּיצַד? הַמְתַּפְּנִין לְהִשָּׁבֵעַ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל אֶצֶל רְאוּבֵן, וְכִשְׁבָּא לְהוֹצִיא שְׁבּוּעָה נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵאָכֵל אֶצֶל שְׁמַעוֹן - הָרִי זֶה מִתָּר לְאָכֵל עִם רְאוּבֵן, שֶׁהָרִי לֹא הוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו; וְעַם שְׁמַעוֹן, שֶׁהָרִי לֹא הָיָה שְׁמַעוֹן בְּלִבּוֹ.

(56) שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

יב. וְכֵן⁵⁷ שָׂאָר מֵיַיִן שְׁבּוּעוֹת⁵⁸ אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיְהִיָּה פִּי וְלִבּוֹ שְׁוִין. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפָנָיו שֶׁלֹּא יֵאָכֵל הַיּוֹם, וְאָכַל, וְהִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: אֲנִי לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֱלֹא שֶׁלֹּא אֵצֶא הַיּוֹם, וְטָעָה לְשׁוּנֵי וְהוֹצִיא אֲכִילָה שֶׁלֹּא הִיָּתֵה בְּלִבִּי - הָרִי זֶה אֵינוֹ לֹקְהָ⁵⁹, עַד שִׁיּוֹדָה בְּפָנָיו עֲדִים קִדְּם שִׁיאֵכֵל שְׁעַל אֲכִילָה נִשְׁבַּע; אוֹ שֶׁקָּבַל עָלָיו הַתְּרָאָה⁶⁰ וְלֹא טָעַן שִׁטְעָה פַּעַם הַתְּרָאָה. אָף עַל פִּי שִׁטְעָן אַחַר כָּךְ - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ. וְכֵן אִם הִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: מַעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי אוֹ לֹא נִדְרָתִי עַל דְּבָר זֶה⁶¹, וְאַחַר שֶׁהִעִידוֹ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נִדְרָתִי⁶², אָמַר: בֵּן הָיָה, אָבֵל לֹא הָיָה פִּי וְלִבִּי שְׁוִין⁶³, אוֹ תִּנְאִי הָיָה בְּלִבִּי עַל הַנְּדָר⁶⁴ - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ, וְלֹקְהָ⁶⁵.

(57) בכת"י התימנים, וכן בדפוס ויניאציה שי"א אין זו התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. (58) שלא יאכל ולא יעבור על שבועתו. (59) תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט: "נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה בלבי - שומעים לו". (60) שאמר: יודע אני, ועל-מנת כן אני עושה (ראה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (61) ובכת"י התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. (62) על מה שהתרו בו. (63) שבלבי חשבתי לדבר אחר. (64) והוצאתי בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. (65) תוספתא טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי

או קרבן, אבל לענין איסור לבטל דברו, אפילו לא אמר אלא לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינויו, הרי זה מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). (45) ימין ה', שלא אוכל ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. (46) נזיר ג: מתוך שכתוב: "ימינו", משמע ש"זרוע" האמורה לאחריו - היא של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו). ואם אמר: ימין או שמאל, ונתכוין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זו שבועה לענין איסור ביטול דברו, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז וכן ביו"ד רלו, סעיף ח). (47) שבועות כ. שנאמר (במדבר ל, ז) "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה" - במה אסרה עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זו שבועה לענין איסור בלבד, כאמור למעלה ה"ד.

ז. אָמַר: אֶסְרֶה לְה' אוֹ לְמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן שְׁאֲעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא אֲעֲשֶׂה - הוֹאִיל וְהוֹצִיאָו בְּלִשׁוֹן שְׁבּוּעָה⁴⁹, הָרִי הִיא בְּשִׁבּוּעָה.

(48) שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים, בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות שם וברש"י) וכהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז: "שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אוסר הדבר הנדור עליו". (49) פרט להוציאו בלשון נדר - הרי זה כנדר, שדיניו מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א וה"ה.

ח. שְׁמַע חֲבֵרוֹ נִשְׁבַּע, וְאָמַר: וְאֲנִי מְמוֹתָךְ - הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיא שְׁבּוּעָה מִפִּי וְלֹא הִשְׁבִּיעוֹ חֲבֵרוֹ, הָרִי זֶה פְטוּר⁵⁰. וְזֶהוּ מִתְּפִיס⁵¹ בְּשִׁבּוּעָה שֶׁהוּא פְטוּר⁵².

(50) ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. (51) מאחיזו, שמביא לידי תפיסה ואחיזה מזה לזה. (52) שבועות כ. כדעת רבא.

ט. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע: שֶׁלֹּא אֵכֵל בְּשָׂר זֶה, וְחִזַּר וְאָמַר: וְהָרִי הַפֶּת זֶה בְּבִשְׂרֵי הָזֶה - הָרִי הוּא פְטוּר עַל הַפֶּת; שֶׁהָרִי לֹא הוֹצִיא שְׁבּוּעָה מִפִּי עָלָיָה, אֱלֹא הַתְּפִיסָה⁵³. וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא פְטוּר מִן הַמְּלָקוֹת אוֹ מִן הַקְּרָבָן, אִסּוּר לוֹ לְאָכֵל אוֹתָהּ הַפֶּת שֶׁהַתְּפִיסָה בְּשִׁבּוּעָה⁵⁴.

(53) וכבר אמרנו: המתפייס בשבועה פטור. בניגוד לנדר, שהמתפייס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"גד). ובכל זאת הבודל יש בין מתפייס באדם הנשבע למתפייס בדבר הנאסר בשבועה, שבראשון רובץ איסור על האדם הנשבע לא לעשות דבר פלוני, נמצא המתפייס בו מתפייס באיזה איסור. ואילו המתפייס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על הדבר המושבע, וממילא אי-אפשר להתפייס בו, ולא בא רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפייס בדבר הנאסר בשבועה, אסור לאכול הפת המותפסת כמבואר בסוף דבריו (רדב"ז). והטעם, שהמתפייס בשבועה פטור ובנדר חייב, משום שהמתפייס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל על החפץ הנדור), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כט, יג) "ולא אתכם לבדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם (רש"י שם) וכן בנדרים כה. והשוה לקמן פי"א, ה"ח.

היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת ויקרא (פרשת ה, פרק ז).

יג. פיוצא בו: אָמְרוּ לוֹ: אֲשַׁתְּךָ נִדְרָה, וְאָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְהַפְרֵהּ לָהּ⁶⁶ וְהִפְרָתִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נִדְרָה⁶⁷, וְהוּא אָמַר: לֹא נִדְרָה, וְכִינּוּן שָׂרָאָה אוֹתָם הֵעִידוּ עָלָיו אָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְהַפְרֵהּ⁶⁸ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ⁶⁹.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּיּוֹ וְלִבּוֹ שׁוֹיִן בְּשִׁבְעָה⁷⁸, וְאַחַר שֶׁנִּאָּסַר⁷⁹ חֲזַר בּוֹ מִיַּד בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר, וְהוּא פְּדֵי שֵׁי אִמַר תְּלַמִּיד לְרַב: שְׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי⁸⁰, וְאָמַר: אֵין זֶה שְׁבֻעָה, אוֹ נִחְמַתִּי⁸¹, אוֹ חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוֹ שֶׁעֲנִינָם שֶׁהִתִּיר מֵהַ שְׁאָסַר - הָרִי זֶה מֵתָר, וְנִעְקְרָה הַשְּׁבֻעָה; שְׁעָה דוּמָה לְטוֹעָה⁸².

66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פי"ג, ה"ז. 67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. 68) והפרתי כנ"ל. 69) תוספתא טהרות שם.

יד. גָּמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֹא לְאָכַל פֶּת חֲטִיין, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכַל פֶּת סֶתֶם - אָסוּר בְּפֶת חֲטִיין; שְׁפֶת חֲטִיין פֶּת שְׁמָה⁷⁰.

78) שלא הוציא בשפתי אלא מה שגמר בלבו. 79) כגון שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא איסורו (רדב"ז). 80) נזיר כ: כא. וכן בב"ק עג: 81) נמלכתי, הנני מתחרט. 82) והוציא בשפתי דבר שלא היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל ה"א: הרי זה מותר. וכן אמרו (נדרים פז.) "והולכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור בו כדי דיבורו, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך גמר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר שזוהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק בסחורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכך תקנו חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית התלמוד בניזיר כ: שאמרו שם: לא השארת ריוח לתלמיד, וכפירוש התוספות שם. וראה בהל' אישות פ"ז, הכ"ב ובבאורנו שם.

70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס' שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם, הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"ד בבאיורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, וְעַל דַּעְתְּכֶם⁷¹ אֲנִי נִשְׁבַּע - אֵין זֶה יָכוֹל לֹמַר: כֶּךָ וְכֶךָ הָיָה בְּלִבִּי; שְׁלֹא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעְתְּוֹ⁷², אֲלֵא עַל דַּעַת אַחֲרָיִם, וְכִינּוּן שֶׁהָיָה פִּיּוֹ וְלִבּוֹ שֶׁל אַחֲרָיִם שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דַּעְתָּם שְׁוִים - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּם שָׁל אֵלּוֹ בְּמִקוֹם לְבוֹ קָם⁷³. וְכֵן בְּשָׂר מִינֵי שְׁבֻעוֹת⁷⁴.

יח. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אַחֲרָיִם⁸³: חֲזַר בְּךָ, אוֹ מֵתָר לְךָ, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוֹ, וְקָבַל מִהֵן בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר⁸⁴ וְאָמַר: הֵן, אוֹ חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה - הָרִי זֶה מֵתָר⁸⁵. וְאִם אַחַר פְּדֵי דְבוּר - אֵינּוּ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ.

71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. 72) שגמר בלבו. 73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, הואיל ותלה בדעת האחרים - צריך שיהו כולם מסכימים לדיעה אחת (שם). 74) שבועות כט.

טז. לְפִיכֶךָ⁷⁵, פֶּשְׁמִשְׁבִּיעִין הַדִּינִין אֶת הַנִּשְׁבַּע⁷⁶, אוֹמְרִים לוֹ: לֹא עַל דַּעְתְּךָ אֲנִי מְשִׁבִיעִים אוֹתְךָ, אֲלֵא עַל דַּעְתְּנוּ⁷⁷.

83) תוך כדי דיבור לשבועתו. 84) להחזרתם. 85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו, אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו: למה נשבעת חזור כך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך כדי דיבור לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקקת לשבועתו, שתהא חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו. והרמ"א ב"דרכי משה" ליו"ד סימן רי פירש את כוונת רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת הראב"ד. וראה ביו"ד רי סעיף ג.

75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. 76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פי"א, ה"ד-ו. 77) שבועות שם: "וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משיב אתכם אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעת"י שנאמר (דברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך דין הוא . . . בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל, ומקורו בבבא-קמא קיג, א.

ג. וצריך הנשבע באנס להיות פונתו בלבו בעת השבועה לדבר הפוטרו¹⁹. ואף על פי שהדברים אלו שבלב - אינן דברים²⁰, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו מפני האנס - הרי זה סומך על דברים שבלבו²¹.

19 כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא יאכל היום, כמבואר בסמוך ה"ד. 20 ראה קידושין מט, ב. ובהל' מכירה פי"א, ה"ט. 21 נדרים כח, א. וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "הלכך היהודים שהיו משביעים אותם בעלי זרוע באונס, שלא לצאת מן הכפר, היו יכולים להשבע סתם שלא יצאו, ובלבם יחשבו היום . . . ואם ביטל בלחש בשפתיו היה טוב יותר". וכן מצאנו ברבי עקיבא (מסכת כלה רבתי פ"ב) "היה רבי עקיבא נשבע בשפתותיו ומבטל לו בלבו.

ד. כיצד? כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם²², ובלבו שלא יאכל היום או שלא יאכל בשר חזיר - הרי זה מתר. וכן כל פיוצא בזה²³.

22 כגון שאמר לו האנס, השבע לי שהבשר יהא אסור עליך, אם יש עמך איזה דבר, ונשבע לו. ראה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א. וב'ירושלמי' נדרים פ"ג ה"ד, אמרו: "תני, רבי ישמעאל אומר, לא תשבעו בשמי לשקר - נשבע את להרגין ולחרמין ולמוכסין". ומפרש הקרבן העדה "לא תשבעו כדי לשקר ליטול מחבירו שלא כדון, אבל להציל את שלו מותר". וראה בש"ך ליו"ד סי' רלב, ס"ק לא, ובביאור הגר"א שם ס"ק לח. ושם סעיף יד, כתוב הרמ"א: "וכל זה (היתר שבועת אונס) אינו אלא כשאשר לעבור על שבועתו ולא יודע לגוי, אבל אם יודע לגוי אסור מפני חילול השם, ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אע"פ שהיתה בדרך אונס". 23 כגון, שתבעו החרם ליתן לו פירותיו שבמחסן, נשבע לו: יאסרו עלי פירות העולם אם אינם של בית המלך, אע"פ שאינם של בית המלך, ואומר בלבו היום, ומוציא בשפתיו סתם (נדרים כח.). ודבר זה תקנת חכמים היא, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות, ולפיכך עליו לחשוב בלבו ל"דבר הפוטרו" כדי להמלט משבועת שקר ככל האפשר, אבל מצד דין תורה כל שהוא אנוס הרי זה פטור מכלום, ואפילו לא חשב בלבו לדבר אחר הפוטרו, כי "אנוס רחמנא פטריה" (מעשה רוקח). אמנם מה שהתיר רבינו למעלה פ"ב הי"ב, כשנשבע ולא היו פיו ולבו שוים, כגון שהוציא שבועה בפיו שלא יאכל היום, והתרו בו ואמר: אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום, וכן מה שהתיר רבינו שם הי"ד לאכול פת סתם, הואיל ובלבו לא גמר אלא שלא לאכול פת חטים, אע"פ שבפיו נשבע שלא יאכל פת סתם - ואע"פ שלא היה אנוס בשבועתו, כל זה אינו אלא כדיעבד, אבל לכתחילה אין לו

פלוס. וכן אם אמרו לו אחרים: חזר בך, או מתר לך, או מחול לך, וקבל דבריהם בלבם בתוך פדי דבור - אין זה פלוס, עד שיוציא החזרה בפיו כמו השבועה⁸⁶.

86 וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד שהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר: צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

פרק שלישי

1 שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את הנשבע.

א. כל הנשבע שבועה מארבע מיני שבועות אלו באנס - הרי זה פטור מכלום³. ואחד הנשבע מתחלתו באנס⁴, כמו שבארנו⁵, או שנשבע ונאנס⁶ ולא הניחוהו⁷ לקיים שבועתו⁸, או שהשביעו⁹ אנס. לפיכך¹⁰ נשבעין¹¹ לחרמין¹² ולהרגין¹³ ולמוכסין¹⁴.

2 המוזכרות למעלה פ"א, ה"א. והן: שבועת ביטוי, שבועת שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. 3 אפילו מאיסור הזכרת שם שמים לבטלה (רדב"ז), כי בפירוש אמרה תורה (ויקרא ה, ד) "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" - פרט לאנוס (שבועות כו). שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו עליו (רש"י שם). 4 כגון ששכח שיש אצלו ממון (חבירו) וכפר ונשבע ואחר-כך ידע, או שלא ידע שאסור להשבע לשקר (כגון תינוק שנשבה לבין גויים). 5 למעלה פ"א, ה"י. 6 שחלה או שעייכו נהר. 7 האונסים. 8 וכלל הוא: אנוס רחמנא פטריה, שנאמר (דברים כב, כו) "ולנערה לא תעשה דבר", שאנוסה היא (נדרים כד.). 9 איש אלם, עושה מעשי אונס. נמצא שנשבע מתחלתו באונס. 10 הואיל והשביעו אנס, פטור מכלום. 11 לכתחילה. 12 חמסנים, הגוזלים ממון אחרים ואינם הורגים נפש (משנה, נדרים כז, ב וברא"ש שם). 13 ההורגים על עסקי ממון. 14 נוטלי מס שלא ברשות המלך, וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. מוכסן - מלשון הכתוב (במדבר לא, כח) "והרמות מכס לה". ואם השביעוהו אלה, ואמרו לו: השבע לנו שהבשר הזה אסור עליך, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונשבע - הרי זה פטור מכלום (נדרים כז: כח. במשנה) והשווה הל' נדרים פ"ד, ה"א.

ב. באי זה מוכס אמרו¹⁵? במוכס העומד מאליו, שלוהק ממון שלא ברשות מלך המדינה¹⁶, או שלוהק ברשות המלך אבל מוסיף לעצמו על הדבר הקצוב¹⁷, כמו שיתבאר בהלכות גזלה¹⁸.

15 שנשבעים לו ופטורים. 16 נמצא מוכס זה גזלן גמור. 17 מטעם המלך, ונוטל כל מה שרוצה, אין זה מכס אלא גזילה (שם כח.). 18 פ"ה, הי"א. ורבינו אומר שם: "אבל מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביעי או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה אנוס. (32) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להם שהם יודעים לו עדות - הרי אלו אנוסים. (33) למעלה פ"א, ה"י והי"ג. ודייק רבינו לכתוב כאן: "פטור מכלום", ואילו בשבועת הבאי, שבהלכה הקודמת, כתב: "פטור עליהן" משום שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, ולפיכך בשבועת הבאי - נושא עליו עוון זה. אבל בשבועת שגגות - אנוס הוא ופטור מכלום (רדב"ז). (34) ראה למעלה פ"א, ה"ו. (35) כגון שנשבע בין הגויים כשהוא תינוק. (36) היא שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (37) היום או ביום אחר. (38) והרי זה כאנוס (נדרים כה: במשנה), לענין נדרים, והוא-הדין לענין שבועות, כמבואר בבבביתא שם: "כשם שנדרי שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות". (39) ממנו. וראה הל' אישות פי"ד, ה"ו. (40) נדרים שם. והשווה הל' נדרים פ"ח ה"ג, שמיסיים רבינו שם: "הרי זה מותר מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות". (41) כגון שני תלמידים לרב אחד, זה נשבע כך אמר רבי, וזה נשבע כך אמר רבי, אע"פ שנתברר אח"כ שאחד מהם נשבע לשקר - פטור, ששגג וחשב שנשבע באמת (שבועות כו. - לא:).

ז. אם פין⁴², אי זהו⁴³ שגגת שבועת בטוי שחייבין עליה קרבן עולה ויורד⁴⁴ לשעבר? כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל וששבועת שקר זו שנשבע אסורה, אבל לא ידע שחייבין עליה קרבן. זו היא השגגה שחייבין עליה קרבן עולה ויורד בשבועת בטוי לשעבר⁴⁵.

(42) אם הנשבע בשגגה פטור מכלום. (43) ובכת"י התימנים: איזו היא. (44) ראה לעיל פ"א, ה"ג ובביאורו. אבל שגגת שבועת הפקדון ושבועת העדות שחייבים עליה קרבן, כבר נתפרשה לעיל (שם הי"א והי"ג). ושגגת שבועת שוא - אין עליה קרבן ופטור מכלום. כמבואר שם ה"ז. (45) שבועות כו, ב. אע"פ שבשאר העבירות שיש על זדון עונש כרת, והזיד בכרת ושגג בקרבן, אינו מביא קרבן, כי שגגת קרבן אין שמה שגגה (הל' שגגות פ"ב, ה"ב) - באיסור שבועת ביטוי שאין בה אלא לאו בלבד ולא עונש כרת, הכל מודים ששגגת קרבן שמה שגגה, והואל וכל חיוב קרבנה חידוש הוא, שהרי אין זדונה בכרת (שם).

ח. וכיצד היא השגגה שחייבין עליה קרבן להבא?⁴⁶ כגון שנשבע שלא יאכל פת חטים, וישגג ודמה שנשבע שיאכל פת חטים, ואכלה. שזה נעלמה ממנו השבועה היאך היתה, והרי הוא זוכר את החפץ שנשבע עליו⁴⁷. זו היא שגגת שבועת בטוי להבא שחייבין עליה קרבן⁴⁸.

(46) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל - פטור מקרבן, כמבואר לעיל הל"ו. (47) שנשבע על חטים, ויודע שזו פת חטים. (48) שבועות כו, א. "אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו" - שנתעלה ממנו שבועה. והוא-הדין כשלא ידע אם חייבים על שבועה זו קרבן, ואכל ואח"כ

להשבע בפה, ולבו לדבר אחר, שהרי אינו אנוס, ולא הותר לו אלא כשהוא אנוס (רדב"ז למעלה פ"ב הי"ד). ועוד הברל יש בין אנוס לבלתי אנוס, שבראשון, אפילו השביעו האנוס ואמר לו: על דעתי אני משיבעך, הרי זה פטור מכלום, כי אנוס פטור מהכל. ואילו במקרה השני, כל שנשבע על דעת חבירו, אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי, כמבואר למעלה פ"ב הט"ו (מעשה רוקח').

ה. וכן שבועת הבאי ושל שגגות²⁴ - פטור עליהן²⁵. שבועת הבאי כיצד? כגון שראה חילות²⁶ גדולות וחומה גבוהה, ונשבע: שראיתי חיל פלוני המלך והם פיוצאי מצרים²⁷, ושראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע²⁸, וכיוצא בדברים אלו²⁹. שזה לא גמר פלפו שהדבר כך בלא פחות ולא יותר, ולא נתפון אלא לספר את גובה החומה³⁰ או רב העם.

(24) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: שבועות של הבאי הבאי - גוזמה והפרזה. והר"ן לנדרים כ, ב - מפרש: דבר שאינו כלום, "לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) מתורגם: להובאי ובור יהי. (25) מקרבן וממלקות. אבל אסורות, שהרי כל שבועה אינה שבועה גמורה עד שיזכיר בה שם שמים, כמבואר למעלה פ"ב ה"ב, ואיך מותר לכתחילה להשבע שבועת הבאי ולהזכיר בה שם שמים לבטלה. ואע"פ ששינוי בנדרים כד, ב: "כשם שנדרי הבאי מותרים, כך שבועות הבאי מותרות" - אגב לשון "מותרים" השנויה אצל נדרים, נקט גם בשבועות כן. ומובן, שאם לא יזכיר בשבועה שם שמים, הרי זה מותר (רדב"ז). (26) חיילים במספר גדול. (27) שהיו ששים רבוא, הגברים לבד מטף. (28) כלשון הכתוב (דברים א, כח) "ערים גדולות ובוצורות בשמים", ואמרו חכמים (תמיד כט. וחולין ז:): "דיברה תורה בלשון הבאי". (29) כגון מה ששינוי בנדרים כד, ב: "אם לא ראיתי נחש כקורת בית הברד". (30) נדרים שם. ואע"פ שחומה גבוהה עד לרקיע היא דבר בלתי אפשרי כלל - אינו חייב משום שבועת שוא, משום שבדברים כאלה דרכם של אנשים להגזים ולהפליג, ולא התכוין בשבועתו לדיוק הדברים, אבל בדברים שאין דרכם של אנשים להגזים ונשבע שראם, כגון שנשבע שראה גמל פורח באויר, ודאי חייב משום שבועת שוא, כמבואר לקמן פ"ה, הכ"א (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א.

ו. שבועה של שגגות כיצד? אם שבועת העדות או הפקדון היא - כגון ששגג בפקדון³¹ ובעדות³², שהוא פטור מכלום, כמו שבארנו³³. ואם שבועת שוא היא - כגון שנשבע שלא ילפס תפלין³⁴, ולא ידע שהתפלין מצוה³⁵. ואם שבועת שקר היא - כגון שנשבע שלא אכל³⁶, ונזכר שאכל; או שנשבע שלא יאכל³⁷, ושכח ואכל³⁸; או שלא תהנה אשתו³⁹ לפני שגנבה פיסו או שהכתה את בנו, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה⁴⁰. וכן כל פיוצא בזה⁴¹.

(31) ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ ידע - הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום רביעי ד' תמוז ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) שבועת ביטוי לפרטיה, שבועה על שבועה, חיוב מלקות בשבועת ביטוי כיצד?

א. מי שִׁנְשָׁבַע שְׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם² פְּלוֹם, וְאָכַל פְּחוֹת מִפְּזִית - פְּטוּר³; שְׁאִין אָכִילָה פְּחוֹתָהּ מִפְּזִית⁴, וְהָרִי הוּא פְּאוּכָל חֲצִי שְׁעוֹר מִגְּבֻלוֹת וּטְרָפוֹת⁵ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁶. וְאִם אָמַר: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶכֶל דָּבָר זֶה, וְאָכַל - חֲטִיב⁷, וְאָפְלוּ הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו זָרַע חֲרָדֶל⁸ - אֶחָד אוֹ פְּחוֹת מִמֶּנּוּ⁹.

2) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר עצמו לאכול לעולם, כי איזה זמן תקבע לו. וכמבואר בנדרים טו. לענין שינה. ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויאכל בכל עת שירצה. (3) מקרבן - אם שגג, וממלקות - אם הזיד. (4) "וכזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני". ושיעור זה הוא הלכה למשה מסיני. (5) נבילה - שמתה מאליה, או שלא נשחטה כראוי. טריפה - שנוול בה חולי ואינה ראויה לחיות עוד, ואף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה. (6) שאסור מן התורה, אבל אין לוקים עליו. והטעם שחצי שיעור אסור - משום שראוי הוא להצטרף לשיעור שלם, ושם אסור עליו. וחידוש רבינו, שאפילו באיסור שבועה, שהאדם מביא על עצמו בדיבור פיו גם כן נאסר בחצי שיעור, ואין אומרים שלא הייתה דעתו אלא לכזית שלם. והוא הדין כשלא יזכיר בשבועתו תיבת "כלום" גם ייאסר באכילת חצי שיעור, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו הדגיש "כלום" פטור מקרבן וממלקות. ואפשר שתיבת "כלום", מוסבת על כל מין מאכל שהוא, ואינה מכוונת לגדול שיעור האכילה. (7) בקרבן ומלקות. (8) שהוא קטן מאוד. (9) הואיל ונשבע עליו בייחוד, החשיבו ואסרו עליו, והרי זה כאוכל נמלה, שהוא חייב מלקות מפני שהיא ברייה שלימה וחסובה.

ב. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִטְעַם פְּלוֹם, וְאָכַל כֹּל שֶׁהוּא - חֲטִיב¹⁰.

10) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו. ואפילו לא הדגיש תיבת "כלום", אלא נשבע שלא יטעם, סתם, הרי זה חייב בכל שהוא, כי משמעות לשון טעימה אפילו כל שהוא.

ג. מי שִׁנְשָׁבַע שְׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם, וְשָׁתָה - חֲטִיב; שֶׁהִשְׁתִּיָּה בְּכֹל אֲכִילָה¹¹. לְפִיכָף¹², אִם אָכַל וְשָׁתָה - אֵינּוּ חֲטִיב אֲלֵא מִלְּקוֹת אַחַת, אִם הָיָה מְזִיד, אוֹ חֲטָאת אַחַת, אִם הָיָה¹³ שׁוֹגֵג.

11) שנאמר "ואכלת לפני ה' אלוֹקֶיךָ ... מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ותירוש יין הוא, וכתוב בו "ואכלת". ומכאן, שאם נשבע שלא אכל ונמצא ששתה חייב. (12) הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. (13) שהרי זה דומה, כאכל וחזר ואכל בהעלם אחד, שאינו חייב אלא קרבן אחד.

נודע לו - חייב בקרבן, כדין שבועה לשעבר, המבואר בהלכה הקודמת, אלא שבשבועה להבא אין צורך בתיאור דחוק זה, ואפשר להסבירה בדרך זו, שהיא רווחת יותר (לחם-משנה ומעשה-רוקח).

ט. אָכַל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִים, וְאָכַל פֶּת חֲטִים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים⁴⁹ - הָרִי זֶה אָנוֹס וּפְטוּר. שֶׁהָרִי לֹא נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, וְלֹא נִעְלַם מִמֶּנּוּ אֲלֵא חֲפִיץ⁵⁰ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו.

49) כגון שהושיט ידו לסל ליטול פת שעורים, ועלתה בידו של חטים, וכסבור שעורים היא ואכלה (שבועות שם). 50) והתורה אמרה: "בשבועה ונעלם ממנו" על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ (שם).

י. נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה הֵיאֵף הֵיָתָה, וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ חֲפִיץ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַקְּרָבָן. כִּיצַד? כִּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא לֵאָכֵל פֶּת חֲטִים, וְדָמָה שֶׁנִּשְׁבַּע שֵׁאֵכֵל פֶּת חֲטִים, וְאָכַל פֶּת חֲטִים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים, שֶׁהָרִי הֵעֱלַם שְׁבוּעָה וְחֲפִיץ בִּידוֹ - הָרִי זֶה כְּאָנוֹס וּפְטוּר⁵¹.

51) שם, בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב בקרבן, שאין מביאין קרבן על הספק, משום חולין לעזרה. אמנם גם 'העלם שבועה' בלבד היינו צריכים לדון בו דין אונס, אלא שבפירוש ריבכתה תורה 'העלם שבועה' לקרבן כמו שדרשו (שם) 'בשבועה ונעלם ממנו' - על העלם שבועה הוא חייב. אולם הואיל ואין לנו לימוד מיוחד על 'העלם שבועה וחפץ' לחייבו קרבן, ממילא נשאר דינו כאנוס ופטור, על יסוד הדרש: 'האדם בשבועה' - פרט לאנוס (כסף-משנה).

יא. נִשְׁבַּע עַל כֶּפֶר שְׁלֹא יֵאָכֵלְנוּ, וְנִצְטַעַר עָלָיו⁵² וְאָכַל מִפְּנֵי הַצַּעַר, וְהוּא שׁוֹגֵג, שֶׁהָרִי דָּמָה שֶׁמִּתָּר לוֹ לֵאָכֵלוּ מִפְּנֵי הַצַּעַר⁵³ - הָרִי זֶה⁵⁴ פְּטוּר מִן הַקְּרָבָן; לְפִי שֶׁאֵינּוּ שָׁב מִיִּדְעוּתוֹ⁵⁵, אֲלֵא יָדַע שֶׁאֲסוּרָה הִיא⁵⁶ וְאָכֵלָה בְּטָעוּת⁵⁷.

52) כלומר הרעב מצערו ואין לו ככר אחרת (ר"ח לשבועות כו:). 53) בעוד שלהלכה אין השבועה ניתרת בגלל צער, כי אין בו סכנה. 54) בדפוס רומי ר"מ: זה. 55) שאינו פורש מאכילתו אילו היה יודע שנשבע על ככר זו. 56) שלא נעלמה ממנו השבועה, ובכל זאת אינו פורש מאכילת הככר, ואין זה שוגג שיתחייב קרבן, שנאמר: אשר לא תעשינה ואשם - מכאן אמרו: "השב מידיעתו - מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו - אינו מביא קרבן על שגגתו" (שבועות כו: וחולין ה:). וב'תורת כהנים' פרשתא ז פרק ט: "היושב לו מידיעתה", ופירושו: אם היה יודע שהיא עבירה, היה יושב ובטל מעבירה זו. וראה ברש"י לחולין ה, ב. 57) שדימה, שמותו לו לאכלה מפני הצער, ולפיכך פטור מקרבן, אבל איסור יש באכילתו כי אין זה 'אנוס' אלא טועה (מעשה רוקח').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִשְׁתָּה הַיּוֹם - הָרִי זֶה מִתָּר לְאָכֹל; שְׂאִין אֲכִילָה בְּכֻלָּל שְׁתִּיהָ¹⁴. וְכַמָּה יִשְׁתָּה וַיְהֵא חֵיב? נִרְאֶה לִּי, שְׂאִינוֹ חֵיב עַד שִׁישְׁתָּה רְבִיעִית¹⁵, בְּשֶׁאֵר הָאֶסוּרִין¹⁶.

14) שאין דרכם של אנשים לומר נלך ונשתה, וייכנסו לאכול. 15) רביעית הלוג. ושיעורה ביצה ומחצה. 16) כי יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. ואין שתייה נקראת בפחות מרביעית.

ה. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, וְאָכַל מִיְּמֵי הַרְבֵּה; או שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֶשְׁתָּה הַיּוֹם, וְשָׁתָה מִיְּמֵי מִשְׁקֵין הַרְבֵּה - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אַחַת¹⁷. וְאֶפְלוּ אָמַר: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם בְּשֶׁר וּפְת וּקְטֻנִּית, וְאָכַל הַכֹּל - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אַחַת¹⁸. וְכֻלָּן מִצְטְרְפִין לְכַזִּית¹⁹.

17) ואין אומרים: מינים מחלקים לקרבן חטאת או למלקות, אלא כיוון שאכלם בהעלם אחד או בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת. 18) שלא הייתה דעתו אלא שלא יאכלם כולם, ואם אכל רק אחד מהם אינו חייב כולם, שיכול לומר לא היה בדעתי אלא שלא לאכול כולם, אם לא שיאמר: שבועה שלא אוכל היום בשר ולא פת ולא קטנית, שאז לוקה על כל מין ומין לעצמו, הואיל ופרט ואמר "לא" על כל מין ומין. 19) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית. והוא הדין כשנשבע לא לאכול, ואכל ושתה מצטרפת השתייה לשיעור האכילה, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא.

ו. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל וְשְׁלֹא אֶשְׁתָּה, וְאָכַל וְשָׁתָה - חֵיב שְׁתֵּים. שֶׁהִשְׁתָּה בְּכֻלָּל אֲכִילָה, וְהוֹאִיל וּפְרֻט וְאָמַר 'וְשְׁלֹא אֶשְׁתָּה' - גְּלָה דַעְתּוֹ שְׁלֹא כֻלָּל הַשְׁתִּיָּה בְּכֻלָּל הָאֲכִילָה²⁰, וְנִמְצָא בְּנִשְׁבַּע עַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וּלְפִיכָף חֵיב שְׁתֵּים²¹.

20) כי אילו כלל השתייה בכלל האכילה, לא הייתה שבועתו השנייה על השתייה חלה כלל שאין שבועה חלה על שבועה והרי זה כנשבע שלא יאכל - שלא יאכל שתי פעמים שאין השבועה השנייה חלה כלל. 21) שתי חטאות - כששגג, ושתי פעמים מלקות - כשהזיד.

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל פֶּת חֲטִיין וּפְת שְׁעוּרִין וּפְת בְּסָמִין, וְאָכַלְן - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. שְׁלֹא אָמַר 'פֶּת וּפְת וּפְת' אֶלָּא לְחַלֵּק וְלְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת²².

22) אבל אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חיטים ושעורים וכוסמין" לא היה חייב אלא אחת, כי יכול הוא לומר לא נתכוונתי אלא להוציא פת של מין אחר מכלל שבועתי, כי אילו נשבעתי פת סתם הייתי אסור בכל מיני פת שהם.

ח. הָיָה חִבְרוֹ מְסַרְהֵב²³ בּוֹ לְאָכֹל אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: בּוֹא וּשְׁתָּה עִמִּי יַיִן וְחֵלֶב וּדְבַשׁ, וְאָמַר²⁴: שְׁבוּעָה שְׂאִינִי שׁוּתָה יַיִן וְחֵלֶב וּדְבַשׁ, וְשָׁתָה מִהֵן

23) מפיצר מאוד. 24) המוזמן. 25) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. 26) שאם שתה פחות משיעור רביעית יין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. וכן אמרו "שתי שבועות אין מצטרפין". 27) "מתוך שחלוקות לחטאות (לקרבן חטאת על כל כיכר) אין מצטרפות".

ט. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל כֶּפֶר זוֹ, או שְׁלֹא אֲכַל אוֹתָהּ, פִּינּוֹן שְׂאֵכֶל מִמְנַה פְּזוּת - חֵיב²⁸. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַלְנָה - אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיאֲכַל אֶת כֶּלָּה²⁹. אָמַר: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל כֶּפֶר זוֹ, שְׁבוּעָה³⁰ שְׁלֹא אֲכַלְנָה, וְאֲכָלָה - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אַחַת³¹.

28) כיוון שהזכיר לשון אכילה בפני עצמה בלא כינוי, לסתם אכילה האמורה בתורה נתכוון והיא כזית, ואף על פי שהוסיף: כיכר זו, או "אותה" אין זה אלא מפרש לאיזו כיכר נתכוון ולהתיר עצמו בכיכרות אחרות. 29) הואיל והזכיר האכילה עם הכינוי, לא נתכוון זה לאכילה האמורה בתורה, אלא לאכילת הכיכר כולה, ששיור פחות מכזית לאו שיור הוא. 30) וחזר ונשבע שנית. 31) שאין השבועה השנייה חלה עליו כלל, שהרי משבועה ראשונה נאסר לאכול אפילו כזית ממנה, כל שכן, שלא יאכלנה כולה.

י. וְכֵן אִם אָמַר: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל³² הַיּוֹם, וְחִזַּר וְנִשְׁבַּע עַל הַכֶּפֶר שְׁלֹא יֵאֲכַלְנָה, וְאֲכָלָה כֶּלָּה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אַחַת³³. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזֶה. שְׂאִין שְׁבוּעָה חֲלָה עַל שְׁבוּעָה³⁴. אָכַל אִם נִשְׁבַּע עַל הַכֶּפֶר שְׁלֹא יֵאֲכַלְנָה, וְחִזַּר וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאֲכַל כֶּלָּה, או שְׁלֹא יֵאֲכַל כֶּפֶר זוֹ, וְאֲכָלָה כֶּלָּה - חֵיב שְׁתֵּים. שֶׁבִשְׁעָה שְׁנִשְׁבַּע בְּתַחֲלָה שְׁלֹא יֵאֲכַלְנָה - אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיאֲכַל כֶּלָּה; וּכְשִׁחֲזַר וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאֲכַל [כֶּלָּה] או שְׁלֹא יֵאֲכַל אוֹתָהּ - מְשִׁיאֲכַל מִמְנַה פְּזוּת יִתְחַיֵּב³⁵, וּכְשִׁיאֲכַל כֶּלָּה יִתְחַיֵּב בְּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה.

32) שמשמעו אפילו כזית. 33) כי אין שבועה חלה על שבועה. והראב"ד שואל: הלא מתחילה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותה כיכר לעולם, כלומר, שעלינו לומר הואיל וחלה שבועתו השנייה על שאר הימים תחול גם לאותו יום כדין "איסור מוסיף" או "כולל", שאף על פי שאין איסור חל על איסור, אם האיסור השני מוסיף דברים אחרים על האיסור הקודם, דינו לחול. ורבינו סובר, הואיל ובשאר הימים כשיאסור השני בא, כבר פקע האיסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַפְּרִישׁ קֶרְפֶּן⁴⁹, וְאַחַר כֵּן שִׁגְגַּ וְאָכַל עֲנָבִים⁵⁰ - אֵינּוּ חֵיב עַל הָעֲנָבִים; מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּחָצֵי שְׁעוֹר⁵¹, וְאֵין מְבִיאִין קֶרְפֶּן עַל חֲצֵי שְׁעוֹר.

(48) יחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם, שהוא כזית מכל מין ומין ושבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, הואיל והיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. ואין זה דומה לדין: שבועה שלא אוכל תשע וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, שאין השבועה השנייה חלה, הואיל ואם לא יאכל תשע ממילא לא יבוא לכלל עשר, והרי גם בנידון שלפנינו אם מושבע ועומד שלא יאכל תאנים, ממילא אסור בתאנים וענבים, שאי אפשר לאכול תאנים וענבים אם לא יאכל תאנים תחילה וכבר נשבע ועומד עליהן משבועתו הראשונה? - שבדין "תשע ועשר" הוא נאסר בכל עשר ותשע תאנים שבכולם, מאז שבועתו הראשונה, ואין כאן שום "איסור כולל" הנזכר למעלה הלכה י"א - ואילו בנידון שלפנינו, מתחילה מותר היה בענבים, ועכשיו אסר עצמו גם בענבים, נמצא, מתוך שחלה שבועתו השנייה על הענבים (שלא נאסר בהם מתחילה) חלה גם על התאנים כדין "איסור כולל". (49) על שבועתו הראשונה. (50) בהעלם שבועתו השנייה. (51) אף על פי שאכל מהם כזית, אינם נחשבים לשיעור שלם הואיל ואינו חייב עד שיאכל תאנים וענבים כאחד. והתאנים אינן מצטרפות לשיעור שלם, הואיל והפריש עליהן קרבן על חיוב שבועתו הראשונה - הפרשת הקרבן מפסקת ביניהן, כאילו כבר כופר עליהן, ולא אכלן כלל.

טו. וְכֵן הַנְּשָׁבֵעַ שֶׁלֹּא יֵאָכַל עֶשֶׂר, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵאָכַל עֶשֶׂר וְתִשְׁעֵי⁵², וְאָכַל עֶשֶׂר וְהַפְּרִישׁ קֶרְפֶּן⁵³, וְחָזַר וְשִׁגְגַּ וְאָכַל תִּשְׁעֵי - הֲרִי זֶה פְּחָצֵי שְׁעוֹר, וְאֵין מְבִיאִין קֶרְפֶּן עַל חֲצֵי שְׁעוֹר. שְׁעֻנָּן שְׁבוּעָה אֶחָדָּה, שֶׁלֹּא יֵאָכַל תִּשְׁעֵי וְעֶשֶׂר.

(52) וכגון שנשבע בראשונה על עשר תאנים אלו ובשנייה נשבע על עשר אלו ועוד תשע אחרות, ששבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות, וכדין תאנים וענבים המבואר למעלה הלכה י"א. (53) על שבועתו הראשונה.

טז. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל כֶּפֶר זֶה הַגְּדוּלָּה אִם אָכַל כֶּפֶר זֶה הַקְּטָנָה⁵⁴, וְשִׁכַּח תְּנַאי זֶה בַּעַת שֶׁאָכַל הַקְּטָנָה⁵⁵, וְאָכַל אַחַר כֵּן הַגְּדוּלָּה בְּמִזְיד⁵⁶ - חֵיב⁵⁷.

(54) נמצא, הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע עליה שלא לאכלה, והכיכר הקטנה - היא "כיכר התנאי" שבה תלה איסור אכילת הכיכר הגדולה. (55) נמצא שוגג באכילתה. (56) שידע שכבר אכל את כיכר התנאי ונאסר באכילת הגדולה. (57) מלקות. והוא שהתרו בו ואמרו: אל תאכל כיכר זו, כי כבר אכלת "כיכר התנאי" ונאסרת בזו. וגירסת רבינו שם כגירסת רבינו חננאל: "ראשונה בשוגג ושנייה במזיד חייב". ואף על פי שעל כיכר התנאי שוגג היה, אין זה פוטרו ממלקות, כי עיקר תחולת השבועה

הראשון, שהרי לא נאסר בשבועה הראשונה אלא יום אחד בלבד, אין זה נקרא: "איסור מוסיף" (או כולל) הואיל והאיסור הראשון אינו קיים עוד בשאר הימים, ולפיכך אין השבועה השנייה חלה לאותו יום כלל, ומובן, שאם עבר היום ואכלה למחר, וודאי יתחייב משום השבועה השנייה, כיוון שכבר נסתלקה השבועה הראשונה - מייד חלה עליו השבועה השנייה, וזהו שדקדק רבינו: "ואכלה כולה באותו היום". (34) והטעם שאין שבועת בטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" - מכאן, שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וזה שנשבע כבר שלא לאכול, הרי נאסר באכילתה, ואיך יישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואינו ברשותו לאכלו. (35) משום שבועה שנייה, שעל כזית זה אינו אסור מחמת שבועתו הראשונה.

יא. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עַל הַתְּאֵנִים וְעַל הָעֲנָבִים - חֵיב עַל הַתְּאֵנִים שְׁתֵּים. שֶׁהֲרִי פֶלֶל הַתְּאֵנִים שֶׁנֶּאֱסְרוּ בְּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה עִם הָעֲנָבִים שֶׁהִיוּ מִתְּרִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבוּעָה שְׁנִייה עַל הָעֲנָבִים - חָלָה עַל הַתְּאֵנִים, וְנִתְחַיֵּב בְּשְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת³⁶, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אֶסוּרוֹת³⁷.

(36) ואם הוא מזיד לוקה שתיים, ואם הוא שוגג מביא שני קרבנות חטאת. (37) שאף על פי, שאין איסור חל על איסור, - כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ואסרם, נכלל גם האיסור הראשון ונוסף עליו האיסור השני, וזה נקרא: "איסור כולל", שמתוך חומרו הוא חל על האיסור הראשון הקל ממנו.

יב. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל שְׁמוֹנָה³⁸, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל תִּשְׁעֵי³⁹, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל עֶשֶׂר - בֵּין שֶׁאָכַל שְׁמוֹנָה בֵּין שֶׁאָכַל תִּשְׁעֵי בֵּין שֶׁאָכַל עֶשֶׂר⁴⁰, אֵינּוּ חֵיב אֶלָּא אֶחָת⁴¹.

(38) תאנים, או כיוצא בהן. (39) שחזר ונשבע פעם שנייה. (40) בהעלם אחד. (41) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר, שהרי אי אפשר לאכול עשר אם לא יאכל שמונה, ואין השבועה על תשע ועשר חלה כלל, שאין שבועה חלה על שבועה.

יג. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל עֶשֶׂר⁴², שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל תִּשְׁעֵי⁴³, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל שְׁמוֹנָה⁴⁴; אִם אָכַל עֶשֶׂר - חֵיב שְׁלֹשׁ, עַל פֶּלֶל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה אֶחָת⁴⁵; וְכֵן אִם אָכַל תִּשְׁעֵי - חֵיב שְׁתֵּים⁴⁶; אָכַל שְׁמוֹנָה - חֵיב אֶחָת⁴⁷.

(42) עדיין לא נאסר באכילת תשע. (43) חלה עליו שבועה שנייה, ועדיין מותר הוא בשמונה. (44) חלה עליו גם שבועה שלישית. (45) חטאת אחת. (46) משום שבועה שנייה ושלישית. (47) משום שבועתו האחרונה בלבד.

יד. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל תְּאֵנִים, וְחָזַר וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵאָכַל תְּאֵנִים וְעֲנָבִים בְּאֶחָת⁴⁸, וְשִׁגְגַּ וְאָכַל תְּאֵנִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היה, ושבועתו חלה בשעת אכילתה, אף על פי שבשעת התנאי שוגג היה.

יט. אָכַל הָרֵאשׁוֹנָה בְּדוֹן וְהַשְּׁנִיָּה בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר⁶⁸; שְׁתִּיָּהּ בְּדוֹן⁶⁹ - חֵיב⁷⁰.

(68) ממלקות ומקרבן, שבשעת אכילת האיסור שוגג היה, ואין הוא "אדם בשעת שבועה" ופטור גם מקרבן. (69) והתרו בו באכילת השנייה, שהיא אכילת האיסור. (70) מלקות. ומובן שאם שגג בשתייהן פטור.

כ. שְׁבֻעָה שְׂאֵכַל פֶּכֶר זֶה הַיּוֹם, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא אָכַלָּהּ: בְּשׁוֹגֵג - מִבֵּיא קֶרְפֶּן עוֹלָה וְיִוָּרֵד⁷¹; בְּמִזִּיד - אֵינּוּ לֹקֵה, שְׁחָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה⁷², וְאֵף עַל פִּי שְׁעָבַר עַל שְׁבֻעַת שְׁקָר⁷³.

(71) כבשה - לעשיר, ושתי תורים או שני בני יונה - לעני. (72) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו שתיכף לעונש מלקות האמור בתורה "ארבעים יכנו לא יוסיף" - כתבה התורה: "לא תחסום שור בדישו" להקיש ללאו של "חסימה" שיש בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו אין לוקין עליו עד שיהא בו מעשה. (73) בכל זאת אין לוקין עליו משום חוסר מעשה.

כא. וּמִפְּנֵי מָה לֹקֵה אִם נִשְׁבַּע שְׂאֵכַל וְהוּא לֹא אָכַל, או שְׂאֵכַל אָכַל וְהוּא אָכַל, וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵכַל עָשָׂה מַעֲשֵׂה⁷⁴? מִפְּנֵי שְׂמַעַת שְׁבֻעַתוֹ לְשִׁקָּר נִשְׁבַּע⁷⁵; אָכַל אִם נִשְׁבַּע שְׂמַעַת וְהוּא לֹא עָשָׂה - אֵינָה שְׁבֻעַת שְׁקָר מִשְׁעַת שְׁבֻעָה⁷⁶.

(74) כי השבועה עצמה אינה מעשה אלא דיבור בלבד, והאכילה שאכל הרי בהיתר אכל ואין כאן מעשה עבירה. (75) שידע שלא אכל, ונשבע לשקר, והרי זו דומה לשבועת שווא, שנשבע לשנות את הידוע לאדם וגילתה התורה שחייב מלקות אף על פי שלא עשה מעשה ככתוב "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו, ומתוך שנאמר בפסוק זה: לשווא לשווא שתי פעמים, ריבתה תורה שגם שבועת שקר לשעבר הדומה לשבועת שווא לוקים עליה. (76) שבדעתו היה לעשות כשבועתו, ולא יצא שבועה מפיו לשקר, ואין זו דומה לשבועת שווא, ואפילו עבר אחרי כן על שבועתו ולא עשה אין בעבירתו מעשה ואין לוקים עליה.

כב. מִי שְׂאָמַר לְחֻבְרוֹ: שְׁבֻעָה לֹא אָכַל לְךָ⁷⁷, או שְׁבֻעָה שְׂאֵינִי אוֹכֵל לְךָ; או שְׁהֵי מְסַרְהֵב⁷⁸ בּוֹ לְאָכַל אֲצִלוּ, והוא נִמְנָע⁷⁹, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה שְׂאֵכַל⁸⁰ לְךָ; וְכֵן הָאֹמֵר: לֹא שְׁבֻעָה לֹא אָכַל לְךָ⁸¹ - כָּל אֵלוֹ אֶסְוִינָה⁸², וְהָרִי נִשְׁבַּע שְׂאֵכַל אֲצִלוּ. וְאִם אָמַר כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלֹהִים⁸³, וְעָבַר וְאָכַל - אֵינּוּ חֵיב אֲלָא אַחַת⁸⁴.

(77) בשבועה עלי, שלא אוכל משלך. (78) מפציר.

באכילת כיכר האיסור היא, והרי אכלה במזיד וחייב מלקות. אבל אם אכל "כיכר האיסור" תחילה בשוגג, ואחר כך אכל "כיכר התנאי" במזיד פטור מכלום, שתחולת שבועתו היא עם אכילת "כיכר האיסור" ועליה שגג, שלא ידע כלום על שבועתו, וכבר מבואר לעיל פרק ג הלכה ו: שבועת שגגות - פטור, שנאמר: "האדם בשבועה" שיהא אדם בשעת שבועה.

יז. אָכַל אֶת הַקֶּטְנָה וְהוּא זֹכֵר הַתְּנָאי וַיִּדְעַ שְׂבֻעָתָהּ תֵּאָסֵר הַגְּדוּלָּה, וְשִׁכַּח⁵⁸ וְאָכַל אֶת הַגְּדוּלָּה וְכִמְדָּמָה לוֹ שְׁעָדִין לֹא נֶאֱסָרָה⁵⁹ - פְּטוּר⁶⁰. אָכַל שְׁתִּיָּהּ בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר⁶¹; שְׁתִּיָּהּ בְּמִזִּיד, בֵּין שְׂאֵכַל הַגְּדוּלָּה בְּתַחֲלָה⁶² או בְּאַחֲרוֹנָה⁶³ - חֵיב⁶⁴.

(58) כשאכלה. (59) שחושב שעדיין לא אכל את הקטנה ומותר לו לאכול את הגדולה. (60) שהרי שוגג הוא באכילת כיכר האיסור ופטור גם מקרבן. וגירסת רבינו שם: "וראשונה במזיד, ושנייה בשוגג פטור". (61) שאין כאן "אדם בשעת שבועה", על איזה שוגג הוא חייב קרבן. (62) והתרו בו: אל תאכל זו, שמא תאכל את הקטנה ותתחייב למפרע, ואף על פי שזוהי התראת ספק, כי בשעת ההתראה לא נודע עדיין אם יאכל את הקטנה ויתחייב? - לוקה עליה, כי רבינו פוסק התראת ספק - שמה התראה. (63) והתרו בו באכילתה - התראת וודאי, שהרי כבר אכל את "כיכר התנאי" - אינו דין שהוא חייב. (64) אבל אם אכל את ה"גדולה" במזיד והתרו בו אל תאכלנה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה, ובאחרונה אכל הקטנה בשוגג פטור מכלום, על הגדולה פטור ממלקות - כי אכלה בהיתר, כי עדיין לא נאסר בה עד שיאכל הקטנה, ועל אכילת הקטנה אין לחייבו מלקות למפרע, שהרי שגג בה, ומה מועילה ההתראה על אכילת הראשונה, שבהיתר אכלה, שהיה בדעתו לא לאכול הקטנה, ומה אשמתו אם שחך ואכל הקטנה - אין זה אלא שוגג ופטור ממלקות (לחם משנה). וגם מקרבן הוא פטור, שבשעת אכילת כיכר האיסור, מזיד היה ואין מביאין קרבן עד שיהא תחילתו וסופו בשגגה. כללו של דבר: תחולת השבועה תלוייה באכילת כיכר האיסור, ואם היה שוגג באכילת ה"איסור" אין השבועה חלה עליו, הואיל ואינו "אדם בשעת שבועה" ואפילו הזיד ב"כיכר האיסור" ואכל באחרונה "כיכר התנאי" בשגגה, פטור ממלקות, שהראשונה בהיתר אכלה (שעדיין לא אכל את כיכר התנאי) וכן פטור הוא מקרבן הואיל ולא שגג מתחילה ועד סוף. הזיד באכילת האיסור ולא התרו בו ואחרי כן אכל "כיכר התנאי" והתרו בו פטור, הואיל ולא הייתה ההתראה בשעת אכילת האיסור.

יח. וְכֵן אִם תִּלְאָן זֶה בְּזֵינֵי⁶⁵ וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה שְׂאֵכַל אָכַל אַחַת מֵהֶן אִם אָכַלְתִּי הָאַחֲרֵת⁶⁶, וְשִׁכַּח הַתְּנָאי וְאָכַל אַחַת מֵהֶן, וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה בְּדוֹן - חֵיב⁶⁷.

(65) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. (66) נמצאת אכילת הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא אכילת האיסור. (67) מלקות, שבשעת אכילת האיסור מזיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָפְשָׁר לְאוֹתָן אַחֲרֵים שִׁישְׁמְעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, וְנִמְצָא פְשָׁמְתֵירִים בּוֹ בְּעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַתְּרֵאת סִפְק, שְׁאִין לֹקֵיין עֲלֵיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לֹא שָׁבוּ מִפְרָשׁ בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּהַלְכוֹת סְנֵהדְרִין⁸. וְאִין אוֹתָן אַחֲרֵים נִזְקָקִין⁹ לְקַיֵּם דְּבָרֵי זֶה הַנְּשָׁבַע, אֶלָּא אִם כֵּן עָנּוּ אֲמִן¹⁰, כְּמוֹ שֶׁבָאָרְנָו¹¹.

8) פט"ז, ה"ד. המעייין שם ימצא רק נוסח זה: "עבר על לאו שניתק לעשה (כגון שילוח הקן, ראה דברים כב, ר"ז) והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה, אעפ"י שהתראה בספק היא, שאם יקיים יפטר, התראת ספק התראה היא", אם כן, מבואר שם, שלוקים על התראת ספק, וכן מבואר למעלה פ"ד, הי"ז, גם לא מצינו בהל' סנהדרין, שיחלק רבינו בין לאו מפורש בתורה לבלתי מפורש. ומה גם כשלאו "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא" מפורש הוא בתורה, וכבר עמד על מדוכה זו מרן ה"כסף משנה". ולדעת הרדב"ז, נתכוין רבינו לומר, שאין זו שבועת שוא המפורשת בתורה, כי התורה מדברת בנשבע לשנות הידוע או להודיע את הידוע לאדם שהוא כן (ראה לעיל פ"א, ה"ד) אבל בשבועה שלפנינו, שהוא סומך על אחרים שיקיימו את שבועתו, אעפ"י שאח"כ לא יקיימו – חושב הוא שאין זו שבועת שוא, כי איסור זה אינו מפורש בתורה, ואין זה דומה לכל התראת ספק, שיודע הוא שאם לא יקיים העשה, יעבור על הלאו למפרע, אבל כאן סמך בדעתו על אחרים, שיקיימו שבועתו וחושב שאין זו שבועת שוא. והגר"א בביאורו ליו"ד רלו ס"ק ח מבאר: כיון שהנשבע תלוי עד שיקיימו אחרים את שבועתו – אפילו לא קיימו, אינו לוקה, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, וכמבואר לעיל פ"ג, ה"כ, שאילו היה יודע בשעת שבועה, שלא יקיימו – היה לוקה משום שבועת שוא שיצאה מפיו לשקר, כמבואר שם ה"כ"א. אבל מתוך שאין זה ידוע מראש, אלא כשאחרים לא יקיימו שבועתו, ואז אינו לוקה על אי-קיומם, שאין בזה מעשה. וכך היא הנוסחה לדבריו: "ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק, ואחר-כך הוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהל' סנהדרין" והכוונה לפרק יח, ה"א. והיה כתוב כאן: שב"מ – ראשי תיבות: שאין בו מעשה, ונתחלף בטעות ב"ש"מ" = ראשי תיבות: שבו מפורש בתורה, ולדעתו היא "טעות מפורסמת". (9) קשורים. חייבים. (10) כיון שנשבע: יזרוק פלוני צרור לים, ואין הדבר בידו, הרי זה כאילו אמר: משיבעך אני שתזרוק צרור לים וענה אמן. (11) פ"ב ה"א "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו".

ג. וְאִם קִיְּמוּ דְּבָרֵיו - הָרִי אֵלּוּ מְשַׁפְּחִין, שְׁלֵא הִרְגִילוּ¹² לְהוֹצִיא שְׁבוּעָה לְשָׂא¹³.

12) את הנשבע. (13) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת מרדות – דרך קנס, שנשבע על דבר שאין בידו לקיים (מעשה רוקח). וכתב הרמ"א ביו"ד רלו סעיף ב: "וכל-שכן שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אעפ"י שבתחילה

79) ממאן. (80) הואיל ונמנע נתכוון לומר: שבועה תהא חלה עלי אם אוכל משלך. (81) כלומר, לא יהא אסור מה שלא אוכל לך, אבל מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" ואפילו ר' מאיר, שאינו סובר: "מכלל לאו אתה שומע הן" אין זה אלא בדיני ממון, אבל באיסור שבועה החמורה מאוד – מודה. (82) יש בהן משמעות לשון איסור. (83) יחד. (84) שאין שבועה חלה על שבועה ולדעת הרדב"ז נתכוון רבינו לומר, שאין כאן שבועת שווא, כי לכאורה אם נשבע: שלא אוכל לך, וכשחזר חבירו והפציר בו לאכול אצלו, נשבע שוב: שבועה שאוכל לך, לעשות רצון חבירו המפציר נתכוון ונשבע לאכול אצלו, שבועה זו מכוונת לבטל את השבועה הראשונה, והרי זה כנשבע לבטל המצוה ויתחייב משום שבועת שווא? – לפיכך משמיענו רבינו שכל הלשונות הללו משמעותן לאיסור ואין כאן אלא שבועת ביטוי בלבד, ומתוך שאין שבועה חלה על שבועה אינו חייב אלא אחת.

פְּרָק הַמִּישִׁי

1) הנשבע שבועת ביטוי על אחרים, שבועת שוא לפרטיה, שבועת שוא על גודל השמש ושאר דברי חכמה שאינם ניכרים אלא לאנשים מלומדים.

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁזָרַק אִישׁ פְּלוֹנִי צְרוּר לְיָם, וְהוּא לֹא זָרַק; או שְׁלֵא זָרַק, וְהוּא זָרַק - הָרִי זֶה חֵיב בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי²; וְאִם עַל פִּי שְׁאִינוּ בְּלֵהֲבֵא³, שְׁהָרִי אִינוּ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע שְׁזָרַק וְשְׁלֵא זָרַק אִישׁ פְּלוֹנִי⁴. וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל אַחֲרֵים שִׁיעֲשׂוּ כֶּף וְכָף אוֹ לֹא יַעֲשׂוּ, אֶפְלוּ הָיוּ בְּנֵיו אוֹ אֲשֶׁתּוֹ - אִינוּ חֵיב בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי; שְׁהָרִי אִין בְּיָדוֹ לֹא לְקַיֵּם וְלֹא לְבַטְלָ⁵. וּמִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרְדוֹת⁶; שְׁהָרִי אִין בְּיָדוֹ לְקַיֵּם שְׁבוּעָה זֹ, וְנִמְצָא גוֹרֵם לְשְׁבוּעַת שְׂוֹא⁷.

2) שבועות כה. כרב, שהלכה כמותו בדיני איסור לגבי שמואל בן מחלוקתו. (3) והכתוב אומר: "להרע או להטיב" – שמשמע לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר ההקפדה היא שיהיה הדבר בהן ולאן. (4) שאין פלוני ברשותו לזרוק או לא לזרוק (שם וברש"י). (5) ואעפ"י שיכול הוא לכופף את בניו הקטנים או לסגור עליהם הדלת שלא יזרוקו צרור לים – כיון שהבן רוצה לזרוק והאב מונעו, נמצא האב גורם שלא יזרוק, ושבועתו היתה: שלא יזרוק הבן מדעתו הוא, ולא מכח מניעת האב. ואם נשבע: אמנע את בני מלזרוק, והיה בידו למנעו ולא מנעו חייב (רדב"ז). (6) מדברי סופרים, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, בניגוד למלקות מן התורה, שהיא שלשים ותשע מכות (ברטנורה לזרזר פ"ד, מ"ג ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם). מרדות – שמרד על דברי חכמים, וראה בר"ן לכתובות פ"ד, דף מה. ורש"י בחולין קמא: מפרש: "מרדות – רידוי בתוכחות, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה עד שיקבל עליו". (7) ולדעת רש"י בשבועות כה. הרי זו שבועת שוא, ולוקין עליה, כמבואר בש"ך ליו"ד רלו ס"ק ד.

ב. וְלִמָּה אִינוּ לֹקֵה מְשׁוּם שְׁבוּעַת שְׂוֹא? שְׁהָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נפשו כי ירעב, ולא משום שהחשיבם כמאכל. (20) נתפרש למעלה פ"ד, ה"א. (21) כל הברואים הטמאים, שביבשה ובים הפרים ורבים, ועל כולם אמרה תורה "ושקץ יהיו לכם, מבושרם לא תאכלו". (22) "אלו המינים שנבראים באשפות... וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו... הם נקראים: רומש על הארץ, והאוכל כזית מהם לוקה, שנאמר... בכל השרץ הרומש על הארץ, ואעפ"י שאינם פרים ורבים" (רבינו בהל' מאכלות

אסורות פ"ב ה"ג, ע"פ ה"ספרא" פרשת שמייני פרק יב). (23) משנה בשבועות שם, שאין שבועת ביטוי חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני, שלא לאכלם, וכמבואר להלן ה"א. ומובן, שלוקה הוא משום איסור נבילה וטרופה וכו'. ויש לדקדק מלשון רבינו, שאם יאכל דברים האסורים רק מדברי חכמים, יתחייב משום שבועת ביטוי, שאינו מושבע עליהם מהר סיני. וראה להלן ה"ז. (24) שנשבע לאכול. (25) גילה דעתו שאינו קץ בהם. (26) שבועות כד. וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "אמר רבא: שבועה שאוכל ואכל עפר, פטור" כי הואיל ונשבע שיאכל, ודאי העלה בדעתו, שבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, אבל כשנשבע "שלא יאכל" אין שבועתו מכוונת לדברים שאינם ראויים לאכילה או לאיסורי תורה, שלא נתכוין בשבועתו אלא לדברים הראויים, כילדברים שאינם ראויים לא היה צריך להתחייב ולהשבע.

ו. שְׂבוּעָה שְׂלֵא אֶכְלֵתִי, והוא אֶכְלֵ דְּבָרִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֶכְלִיָּה או נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת - חֵיב; שְׂאֶכְלִיתָן שְׂמָה אֶכְלִיָּה, שְׂפָקֵר הֵן חֲשׂוּבִין אֶצְלוֹ, שְׂהָרִי אֶכְלָן²⁷. אֶכְלֵ לְהַבָּא, שְׂנִשְׁבַּע שְׂלֵא יֵאכְלֵ²⁸, וְנִקְרָה מְקָרָה²⁹ וְאֶכְלָן - אֵינָה אֶכְלִיָּה³⁰, כְּמוֹ שְׂבִאָרְנוּ³¹.

(27) קודם שנשבע, ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל - נשבע לשקר. וכן אמרו במשנה שם כב: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, והוא אכל נבילות וטרפיות... הרי אשתי אסורה". ובגמרא שם כג: השוו דין דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, לנבילות וטרפיות. (28) כאן חוזר רבינו להצדיק את הדין שבהלכה הקודמת: נשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה... פטור. (29) ובכתי"י התימנים: "ונקרא נקריית" - מלשון הכתוב "נקרא נקריית בהר הגלבווע". (30) כי לא החשיבם, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, למלאות נפשו כי ירעב. (31) בהלכה הקודמת.

ז. שְׂבוּעָה שְׂלֵא אֶכְלֵ כָּל שְׂהוּא מְנַבְּלוֹת וּטְרֵפוֹת, וְאֶכְלֵ פְּחוֹת מְפִזֹּת - חֵיב בְּשְׂבוּעָה³², שְׂהָרִי אֵינִי מְשַׁבֵּעַ עַל חֲצִי שְׁעוֹר מְהַר סִינִי³³.

(32) שבועות כג: "במפרש חצי שיעור". (33) ואעפ"י שחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד, ה"ב - אינו מושבע עליו מהר סיני, שאין אסור מפורש בתורה, אלא אסור הוא משום שראוי להצטרף לשיעור שלם, כמבואר ביומא עד. ולא הושבענו בהרסיני "ארוור אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת" אלא על דברים המפורשים בתורה.

היתה שבועת שוא, כגון שנשבע לישא אשה פלונית, ושמה לא תתרוצה וישנה שבועת שוא, מכל-מקום כשהיא רוצה צריך לקיים שבועתו".

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁴? כְּשִׁנְשַׁבַּע עַל דְּבָר שְׂאִינִי בְּרִשּׁוֹתוֹ, כְּגוֹן שְׂנִשְׁבַּע רְאוּבֵן עַל שְׂמַעוֹן שְׂלֵא יִלְךְ בְּסַחֲרָה או שְׂלֵא יֵאכַל בְּשָׂר וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה; אֶכְלֵ אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׂלֵא יִפְגַּס שְׂמַעוֹן בְּבִיתוֹ וְשְׂלֵא יִהְיֶה מְנַכְסִיו, וְעַבְר שְׂמַעוֹן וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְנִהְיֶה מְנַכְסִיו שְׂלֵא מְדַעַת רְאוּבֵן - רְאוּבֵן פְּטוּר, שְׂהָרִי הוּא אָנוּס¹⁵, וְשְׂמַעוֹן חֵיב, שְׂעֵבֵר עַל דְּבָר הָאָסוּר לוֹ לְעִשּׂוֹתוֹ, שְׂלֵא נִשְׁבַּע זֶה אֶלֶּא עַל דְּבָר שְׂהוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ¹⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזֶה¹⁷.

(14) שאין אחרים נזקקים לקיים דברי הנשבע. (15) ששמעון נכנס שלא בדיעתו, ואנוס פטור מכלום, כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (16) הטור ביו"ד רלו תמה על זה, שאין אדם יכול לאסור שלו על חברו אלא בלשון נדר, שהוא חל על עצם החפץ, שאוסרו על חברו כהקדש. אבל לא בלשון שבועה, שהיא חלה על האדם, ואינה חלה עליו אלא אם כן יקבל עליו השבועה? והט"ז שם ס"ק ז מתרץ, שרבינו סובר כדעת הרמב"ן (הובאה בר"ן לנדרים ב:) שנדר שאמר בלשון שבועה, ושבועה שאמרה בלשון נדר מועילה, וזה נתכוין לאסור את שלו על חברו באיסור נדר אלא שביטאו בלשון שבועה, ולפיכך חברו חייב, וראה בבאיור הגר"א ליו"ד רו ס"ק כ. וב"לחם משנה" העיר, שבכל זאת אין חברו לוקה, שהרי גם בנדר ממש פסק רבינו לקמן ה' נדרים פ"ה, ה"א, שאם עבר חברו ונהנה אינו לוקה "שהרי לא אמר שמעון כלום" אלא כוונת רבינו לומר, שיש כאן איסור תורה. (17) וכן אמרו "שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה" והכוונה, שנשבע הקטן ואחרים חייבים עליו, כגון שנשבע לאסור חפצו על חברו, כמבואר שם לענין הקדש, הרי שאחרים חייבים על דבר שהוא ברשות הנשבע (משנה למלך). ובירושלמי נדרים פ"א, ה"א לא רצה ר' יוסי להתיר את שבועתו של פלוני שנשבע, לא להרשות לאשתו שתיכנס לביתו, הרי שחלה שבועתו על אחר, בדבר שהוא ברשותו (יד איתן).

ה. שְׂבוּעָה שְׂלֵא אֶכְלֵ, וְאֶכְלֵ אֶכְלִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֶכְלִיָּה¹⁸ וְשִׁתָּה מְשָׁקִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּה - פְּטוּר¹⁹. אֶכְלֵ דְּבָרִים הָאָסוּרִין מִן הַתּוֹרָה בְּאֶכְלִיָּה, כְּגוֹן שְׂאֶכְלֵ כְּזֵית נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת²⁰ שְׂקָצִים²¹ וּרְמֵשִׁים²² - פְּטוּר מִשּׁוּם שְׂבוּעַת פְּטוּר²³. שְׂבוּעָה שְׂאֶכְלֵ, וְאֶכְלֵ אֶכְלִין שְׂאִינָן רְאוּיִים לְאֶכְלִיָּה וְשִׁתָּה מְשָׁקִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּה או שְׂאֶכְלֵ נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - פְּטוּר מִשְׂבוּעַת פְּטוּר, שְׂהָרִי יֵצֵא יְדֵי אֶכְלִיָּה²⁴; מֵאֲחַר שֶׁהֵן חֲשׂוּבִין אֶצְלוֹ²⁵ - אֶכְלִיתָן שְׂמָה אֶכְלִיָּה²⁶.

(18) כגון עפר וכדומה. (19) משנה בשבועות כב: כי כדי שלא לעבור על שבועתו הוא אוכל מאכלים אלה, למלאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שיאכל תמרים ונבילות יחד - הואיל ולא אמר: תמרים ונבילות כאחת, ודאי התכוין לכל מין בפני עצמו. וראה למעלה פ"ד, ה"ד. (45) שבועות כג: ואפילו באיסור הבא ע"י עצמו (כגון זה שבא לו ע"י דיבורו) אומרים בו "איסור כולל", כמבואר שם כד. (46) למעלה פ"ד, ה"א.

יא. אָבֵל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵאָכַל נִבְלָה וְטָרְפָה וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל - אֵין פָּאן חֵיב בְּשִׁבְעָה פְּלִלָּה⁴⁷, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל - אֵין פָּאן חֵיב בְּשִׁבְעָה פְּלִלָּה⁴⁸, לֹא שְׁבִיעַת בְּטוּי וְלֹא שְׁבִיעַת שְׂוֹא⁴⁹.

(47) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. (48) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן, וכמבואר לעיל ה"ה, ע"פ דברי הגמרא בשבועות כג: "מפרש גופו תקשה אמאי, מושבע מהר סיני הוא". (49) שהרי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

יב. נִשְׁבַּע שֶׁיֵאָכַל נִבְלָה וְטָרְפָה וְכִיּוּצָא בֵּהֶן מֵאִסוּרֵי תוֹרָה - הָרִי זֶה לֹקְהָ מִשּׁוּם שְׁבִיעַת שְׂוֹא⁵⁰, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל⁵¹.

(50) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שווא. וכמבואר למעלה פ"א, ה"ו. (51) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא, וכמבואר בסמוך ה"ג.

יג. שְׁבִיעַת שֶׁאֵכָל כֶּכֶר זֶה, שְׁבִיעַת שֶׁלֹּא אֵכָלָהּ - הַשְּׁנִיָּה שְׁבִיעַת שְׂוֹא, שֶׁהָרִי מְצוּהָ עָלָיו לֵאמֹר⁵², וְלֹקְהָ⁵³ עַל שְׁבִיעַת שְׁנִיָּה בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל⁵⁴. וְאִם לֹא אֵכָלָהּ - חֵיב אֶף בְּשִׁבְעַת בְּטוּי⁵⁵.

(52) מחמת שבועתו הראשונה. (53) מיד, שהרי נשבע לבטל את המצוה. (54) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא. (55) היא השבועה הראשונה, ועליה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע בשבועתו, או אם יאבד הככר, ולא יוכל שוב לקיים שבועתו.

יד. שְׁבִיעַת שֶׁלֹּא אֵכָל כֶּכֶר זֶה, שְׁבִיעַת שֶׁאֵכָלָהּ - הַשְּׁנִיָּה שְׁבִיעַת שְׂוֹא, שֶׁהָרִי זֶה אִסוּרָהָ עָלָיו לֵאמֹר⁵⁶, וְלֹקְהָ עַל שְׁבִיעַת שְׁנִיָּה זֶה בֵּין אֵכָלָהּ בֵּין לֹא אֵכָלָהּ. וְאִם אֵכָלָהּ - לֹקְהָ אֶף מִשּׁוּם שְׁבִיעַת בְּטוּי⁵⁶. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמְצוּהָ וְלֹא בִטֵּל - פְּטוּר מִשְׁבִּיעַת בְּטוּי⁵⁷, וְלֹקְהָ מִשּׁוּם שְׁבִיעַת שְׂוֹא⁵⁸, וְעוֹשֶׂה הַמְצוּהָ שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטְלָהּ⁵⁹.

(56) דין זה נלמד מדין ההלכה הקודמת, אלא שרצה רבינו לבאר אופני שבועת ביטוי ב"הן ולא"ו דבר וחילופו. בהלכה הקודמת נשבע לאכול ככר זו, ובהלכה שלפנינו נשבע לא לאכול הככר, ונמשך רבינו אחר לשון הפסוק "להרע או להטיב". וראה בתוספתא שבועות פ"ב, ב. (57) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, וזה נשבע על דבר שהוא מצווה לא לעשותו, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך ה"ז. (58) משנה בשבועות כט. (59) כי שבועת ביטוי - לא חלה

ח. שְׁבִיעַת שֶׁאֵכָל פְּחוֹת מְפִזֵּת נִבְלָה וְטָרְפָה - חֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי³⁴. שְׁבִיעַת שֶׁלֹּא אֵכָל עֶפֶר וְכִיּוּצָא בּוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֵאמֹר³⁵: אִם אָכַל כְּזֵית - חֵיב; אֵכָל פְּחוֹת מְפִזֵּת - הָרִי זֶה סֶפֶק, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בְּכָל שְׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה דְרָכּוֹ לֵאמֹר³⁵ כְּדִי לְהַצְרִיכוֹ שְׁעוֹר³⁵.

(34) מוטב שיאכלנו ואל יעבור על שבועתו, כי הואיל ואינו מושבע על איסור זה מהר סיני, חלה עליו שבועת ביטוי (ובתוס' שבועות כג: חולקים על זה, ולדעתם אין השבועה חלה כלל). ומובן, שאם אפשר להתיר לו שבועתו ע"י פתח חרטת (ראה לקמן פ"ו, ה"א, "י") משתדלים להתירה לו, כדי שלא יצטרך לאכול איסור תורה. (35) או אולי, כיון שהזכיר בשבועתו לשון אכילה - דעתו לכזית, כי אין אכילה פחותה מכזית. בשבועות כב: היא בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב קרבן ואינו לוקה.

ט. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא לֵאָכַל חֶרְצָן³⁶, וְאֵכָל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְפִזֵּת - הָרִי זֶה סֶפֶק³⁷. הִדָּה הַנִּשְׁבָּע נִזְיָר, שְׁהוּא אִסוּר פְּחֶרְצָן בְּכִזִּית³⁸, וְאֵכָל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְפִזֵּת - אֵינוֹ חֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי; שֶׁהָרִי אֵין דַּעְתּוֹ בְּשִׁבְעַתוֹ אֶלָּא עַל (כָּל) כְּזֵית שְׁהוּא מִשְׁבַּע עָלָיו³⁹, וְאֵין שְׁבִיעַת חֲלָה עָלָיו⁴⁰. לְפִיכָךְ⁴¹, אִם פָּרַשׁ וְאָמַר: שְׁבִיעַת שֶׁלֹּא אֵכָל חֶרְצָן אֶחָד, וְאֵכָל⁴² - חֵיב⁴².

(36) גרעיני הענבים, ולשון רבינו לקמן ה"ל נזירות פ"ה, ה"ב: "החרצנים והם הזגים הפנימיים שזורעים אותם". (37) שבועות שם, בעיה שלא נפשטה, כיון שנאכל ע"י תערוכות (עם הענבים) דעתו לכזית כמו כל מאכל, או אולי מכיון שאין אוכלים אותו בעינו (לעצמו) אין זה מאכל, ודעתו לכל שהוא. (38) ככתוב בתורה "מחרצנים ועד זג לא יאכל". (39) לזרז את עצמו, שלא יעבור על איסור תורה, ושלא ישל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו, כמו שכתב הטור ליו"ד רג: כשרגיל לשכוח ולעבור על אחת ממצות לא-תעשה, מותר לו לנדור ולהשבע להחמיר על עצמו. (40) שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני שלא לאכול חרצן בכזית, וכמבואר בסמוך ה"א (שבועות שם, בעיה שנפשטה). (41) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. (42) שאין הנזיר מוזהר על חרצן אחד, והרי הוא לגבי חרצן אחד כשאר כל האנשים שאינם נזירים, וכבר נתבאר למעלה פ"ד ה"א, שאם נשבע "לא לאכול דבר זה ואכלו חייב, ואפילו הוא כזרע חרדל אחד או פחות ממנו".

י. שְׁבִיעַת שֶׁלֹּא אֵכָל תְּמָרִים וְנִבְלֹת וְטָרְפוֹת, וְאֵכָל כְּזֵית נִבְלָה או טָרְפָה - חֵיב אֶף מִשּׁוּם שְׁבִיעַת בְּטוּי⁴³; שֶׁהָרִי פָּלַל דְּבָרִים הָאִסוּרִין עִם דְּבָרִים הַמְּתָרִין⁴⁴, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבִיעַת עַל הַתְּמָרִים - חָלָה עַל דְּבָרִים הָאִסוּרִים⁴⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאִרְנָו⁴⁶.

(43) נוסף על איסור נבילה. (44) ואין אומרים שלא יתחייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנשבע לקיים את המצוה. (70) הואיל ואין הפסוק מדבר אלא בדברי הרשות. (71) והתורה אמרה "פן יוסיף להכותו". וראה הל' חובל ומזיק פ"ה, ה"א. (72) איש אלם, העושה מעשי אונס. וראה הל' רוצח פ"ב ה"ב. (73) שבועות כז. "אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע, שאין הרשות בידו... ואיזו היא הרעת אחרים: אכה את פלוני ואפצע את מוחו" וכו'. (74) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים וכו' אבל הנשבע לקיים את המצוה אינו לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל אות סד. והדגיש רבינו: "יראה לי" אפ"י שמשנה מפורשת היא: "נשבע לבטל את המצוה... זו היא שבועת שוא?" כי שם מדובר במצוות שבין אדם למקום, כגון תפילין וסוכה וכדומה, ואילו כאן עוסק רבינו במצוות שבין אדם לחברו, הייתי אומר: הואיל וחברו המוכה והמקופח יכול למחול לו, אין זה נשבע לבטל את המצוה, וכן אמרו "הכני פצעני על-מנת לפטור - פטור" לפיכך מציין רבינו: יראה לי, שהוא לוקה, שמצד ציווי ה' יש לחייבו משום שבועת שוא (מעשה ורוקח).

יז. נשבע להרע לעצמו, כגון שנשבע שיקבל בעצמו⁷⁵, אף על פי שאינו רשאי⁷⁶ - שבועת חלה עליו⁷⁷, ואם לא הרע לעצמו - חייב משום שבועת בטוי⁷⁸. נשבע להיטיב לאחרים הטובה שבידו לעשותה, כגון שידבר עליו לשלטון או יכבדנו - שבועת חלה עליו⁷⁹, ואם עבר ולא עשה - חייב משום שבועת בטוי.

(75) בגופו. (76) בבא קמא צא: שנאמר, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין וכו', וראה הל' דיעות פ"ג, ה"א והל' חובל ומזיק פ"א, ה"א. (77) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים. והרי זה דומה לדין "חצי שיעור" המבואר לעיל ה"ז. (78) שבועות כז. שם. שנאמר "או להטיב" - או, לרבות הטבת אחרים, שישנה ב"הן ולא", שאם אינו רוצה אינו מטיב, כגון מתנה לעשיר.

יח. נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנתים - הרי זה אסור לאכל מצה בלילי הפסח, ואם אכל - חייב משום שבועת בטוי. ואין זה⁸⁰ שבועת שוא⁸¹, שהרי לא נשבע שלא יאכל מצה בלילי הפסח, אלא כלל עתים שאכילת מצה בהם רשות עם עת שאכילתה בו מצוה, ומתוך שחלה שבועה על שאר הימים - חלה על ליל הפסח⁸². וכן כל פיוצא בזה. כגון שנשבע שלא ישוב בצל סכה לעולם⁸³, או שלא יעלה עליו בגד⁸⁴ שנה או שנתים⁸⁵.

(80) בכ"י תימן: ואין זו. (81) שחייב בהכל מי שנשבע לבטל את המצוה, כמבואר לעיל ה"ד. (82) ולפיכך אינו לוקה על שבועתו ויאכל מצה כדין שבועת שוא, אלא אסור לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו - שבועת

עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצוה. ובנדרים טז: אמרו: "מנין שאין נשבעים לעבור על המצוות (שאם נשבע לבטלן, אין זו שבועה) תלמוד לומר: לא יחל דברו - דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים" שאין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו.

טו. כיצד? כגון שנשבע שלא יעשה סכה⁶⁰ ושלא ילבש תפילין⁶¹ ושלא יתן צדקה⁶². וכן הנשבע לחברו: שלא אעיד לך עדות זו שאני יודעה, או שלא אעיד לך אם אדע לך עדות - הרי זה לוקה משום שבועת שוא, מפני שהוא מצוה להעיד⁶³. וכן האומר לחברו: שבועה שלא אדע לך עדות - הרי זו שבועת שוא, שאין בידו שלא ידע לו עדות⁶⁴. וכן כל פיוצא בזה⁶⁵.

(60) סתם סוכה בלשון בני אדם - היא סוכה של מצוה. (61) משנה בשבועות כט. ושם הנוסח: "שלא להניח תפילין". (62) לעני, והתורה אמרה "נתון נתון לו". (63) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי-אפשר לו. (64) כי אולי יראה לו עדות וידע (שם): "שבועה שלא נעידך", ומפרש רבינו, שזה כולל שתי משמעויות: שלא נעיד מה שיודעים אנו, וכן שלא נדע לך, וזהו "דבר שאי אפשר". וראה שם כה: "ידעתי ולא ידעתי - מחלוקת", שאינה בלהבא, שנשבע לבטל מצוה הוא. (65) כגון "אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד" השנויים במשנה שם.

טז. נשבע לקיים את המצוה ולא קיים - פטור משום שבועת בטוי⁶⁶. כיצד? כגון שנשבע שיעשה לולב או סכה או שיתן צדקה לעני או שיעיד לו אם ידע לו עדות, ולא עשה⁶⁷ ולא נתן ולא העיד - הרי זה פטור משום שבועת בטוי⁶⁸. שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה ואם לא רצה אינו עושה; שנאמר: להרע או להיטיב⁶⁹. לפיכך⁷⁰, כל הנשבע להרע לאחרים - פטור משבועת בטוי. כגון שנשבע שיקח את פלוני⁷¹ או יקללנו או יגזל ממונו או ימסרנו ביד אנס⁷². מפני שהוא מצוה שלא לעשות⁷³. ויראה לי, שהוא לוקה משום שבועת שוא⁷⁴.

(66) והוא הדין משום שבועת שוא, שהרי בשעה שנשבע לא יצאה שבועה מפיו לשקר, והכתוב אומר "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" - מכאן שנשבעים לקיים את המצוה. והשוה לקמן פ"א, ה"ג: "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו, ואפ"י שהוא מושבע עליה מהר סיני". (67) לולב או סוכה. (68) משנה בשבועות כז. (69) שם בגמרא: "מה הרעה רשות (בדבר רשות, שבדבר מצוה אינו יכול להרע ולבטלו, שהרי מושבע הוא מסיני), אף הטבה רשות" - מכאן שאין הפסוק מדבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁנַתְעֵטֶף בְּצִיצִית אוּ לֹא נִתְעֵטֶף - הֲרֵי זֶה שְׁבֻעַת בְּטוּי לְשֵׁעֶבֶר⁸⁶; שָׁזָה מִגִּיד דְּבַר שֶׁנַּעֲשָׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע עַל הַמַּצָּה לֹא לְקַיְמָה וְלֹא לְבִטְלָה.

86) אעפ"י שאינה בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל המצוה ופטור משום ביטוי, כמבואר למעלה הי"ד - כבר השמיענו רבינו לעיל ה"א, שחייבים על שבועת ביטוי אעפ"י שאינה בלהבא, הואיל וישנה בהן ולאור, ורק על זה הקפיד הכתוב: "להרע או להטיב" דבר וחילופו, ומקור הדברים בשבועות כה: "לא הנחתי תפילין היום... חייב".

כ. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִישָׁן שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוּ שְׁלֹא יֵאֱכַל כְּלוּם שְׁבֻעַת יָמִים וְכִיּוֹצֵא בָּזָה⁸⁷ שֶׁהִיא שְׁבֻעַת שָׁא⁸⁸ - אֵין אוֹמְרִין: יַעֲזֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטַעַר וְיָצִים עַד שֶׁיִּצְטַעַר וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ פֶּחַ לְסַבֵּל וְאַחַר כֵּן יֵאֱכַל אוּ יִישָׁן; אֲלֵא מִלְקִין אוֹתוֹ מִיָּד⁸⁹ מִשּׁוּם שְׁבֻעַת שָׁא, וְיִישָׁן וְיֵאֱכַל בְּכָל עַת שְׁיִרְצָה⁹⁰.

87) כל דבר שאין בו כח לעשות, וכמבואר למעלה פ"א, ה"י. 88) שמשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשוא, כי אי־אפשר לו להתקיים שבעה ימים מבלי שיאכל. 89) שבועות כה. ואפילו עדיין לא לקה, מותר לו לישון מיד, וכשיזדמן לו בית־דין ילקה על ידו (רדב"ז). 90) כבר העירונו למעלה פ"א, ה"ז בביאורנו, שבתלמוד בבלי אין זכר לזמן תענית של שבעה ימים, כי בשבועות כה. אינו מוזכר אלא: שלא יישן שלשה ימים - הרי זו שבועת שוא, ובירושלמי נדרים פ"ב, ה"א אמרו: "שבועה שלא אוכל שלשה ימים, ממתנינים אותו עד שיאכל ומלקים אותו", הרי שסובר הירושלמי, שיתכן לאדם להתקיים אפילו כשלא יאכל שלשה ימים, ולפיכך אין זו שבועת שוא אלא שבועת ביטוי, ומקרא מסייעו (אסתר ד, טז): "וצומו עלי, ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום" (אמנם בילקוט שם, שאלו: "ואיך היו צמים שלשה ימים... ולא היו מתים? אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום" שהפסיקו התענית לפני תום יום שלישי, אולם הירושלמי כנראה חולק על זה) וענינו רואות, שאנשים יכולים להתענות משבת לשבת, ולפיכך דקדק רבינו לכתוב: "שלא יאכל כלום שבעת ימים" שידע רבינו מחכמת הרפואה, שהנשבע לא לאכול בזמן ארוך זה אינו יכול להתקיים עוד, נמצאת שבועתו שבועת־שוא ומשעת שבועה יצאה לשקר, ולפיכך לוקה מיד, ויאכל בכל עת שירצה, ואינו חייב לשמור על שבועתו כי אין זו שבועת ביטוי כלל (מרכבת המשנה). וב"אור שמח" מביא רמז לדעת רבינו מדברי התלמוד (יומא ד:): על הפסוק (שמות כד, טו) "ויעל משה אל החר... ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" - ר' נתן אומר, לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתייה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת, הרי שזוהו הזמן המעכל את כל מה שבמעיו, והכח האנושי פוסק מלפעול בו, אם לא שיזכה לדרגת מלאכי השרת.

כא. נִשְׁבַּע שֶׁרָאָה גִּמְלָה פֹּרֵחַ בְּאֹיֶר, אֶמְרוּ לוֹ:

ביטוי. 83) אסור לו לישב בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים ששייבה בסוכה בהם - רשות, עם זמן שהישיבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות הרי זה לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו: "שבועה שלא אוכל מצה - אסור לאכול מצה בליל הפסח. שלא אוכל מצה בליל הפסח - לוקה ואוכל מצה". ואעפ"י, שמלשון הירושלמי משמע שאם נשבע "שלא יאכל מצה", הרי זה כולל זמני רשות עם זמני מצוה, בעוד שרבינו אין השבועה חלה עד שיאמר: "שנה או שנתיים", אפשר לחלק, שבני ארץ ישראל (מקום חיבור הירושלמי) היו רגילים לאכול מצה כל ימי השנה, ולפיכך אם נשבע סתם "שלא יאכל מצה" - כוונתו לזמני הרשות יחד עם זמני מצוה, ושבועתו חלה ב"כולל", ובני חוץ לארץ אינם רגילים לאכול מצה בכל ימי השנה אלא בחג הפסח, ולפיכך הנשבע בחוץ לארץ סתם, כוונתו למצה בפסח, ולוקה משום שבועת שוא, ובהם עוסק רבינו. ומה שכתב רבינו: שלא ישב בצל סוכה "לעולם" הוא לאו דוקא, והוא־הדין אם אמר: "שנה או שנתיים" (מראה הפנים לירושלמי שם). ובירושלמי שם הנוסח: "שלא אשב בצל - אסור לישב בצל סוכה (דעתו) היתה על כל צל, אפילו שאינו של סוכת מצוה) שלא אשב בצל סוכה (כוונתו לסוכת מצוה) לוקה ויושב בצל סוכה", וכן הנוסח ביו"ד שם. ויתכן, שגם רבינו יודה לזה (מעשה רוקח). ודע, שאין שבועת ביטוי חלה על ביטול מצוה"בכולל", אלא כשהביטול הוא ב"שב ואל תעשה" כגון שלא לאכול מצה או לא לישב בסוכה, אבל הנשבע לבטל מצוה ב"קום ועשה", כגון לאכול נבילות וטרפיפה - אפילו בדרך "כולל" אין שבועתו חלה, שאין אומרים לאדם חטא ואכול דברים אסורים כדי לקיים שבועתך, וכן אמרו בשבועות כד. "לאו - משכחת לה (שלא לאכול נבילות חלה שבועתו בכולל) אלא הן, היכי משכחת לה", שאם ישבע לאכול נבילות ושחוטות, אין שבועתו חלה (ר"ן שם, וכן בשו"ע יו"ד רלו, סעיף ה ובשו"ך שם ס"ק טו). 84) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. 85) מצוייך בציצית. כלומר, שנשבע שיתעטף בבגד המחוייב בציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, ומתוך שהוא כולל זמני פטור (לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה. אבל אם ישבע שלא יתעטף בציצית, ולא ילבש בגד המחוייב בציצית, אין זה נשבע לבטל את המצוה, שיכול ללבוש בגד הפטור ממצות ציצית, וכבר כתב רבינו (הל' ציצית פ"ג, ה"א) "אעפ"י שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד, שיפטור עצמו ממצוה זו", הרי שאין זו אלא מידת חסידות, ומצד הדין אינו מחוייב ללבוש בגד המחוייב בציצית (רדב"ז). ולדעת ה"מעשה רוקח" כוונת רבינו כאן: "שלא יעלה עליו בגד" לבגדי כהונה, שהכהנים מצווים ללבשם בזמן הבית בעת עבודתם, כמבואר בהל' כלי המקדש פ"י, ה"ד. ואם נשבע שלא ללבשם ביטל מצות־עשה, ואין שבועתו חלה אלא בדרך "כולל" בגדי חול עם בגדי כהונה.

יט. נִשְׁבַּע שֶׁהֵגִיחַ תְּפִלִּין הַיּוֹם אוּ לֹא הֵגִיחַ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

— חכמת מהלך השמש והירח והגלגלים המקיפים את העולם ככתוב (תהלים יט, ז) "ותקופתו על קצותם", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ה. מזלות — הכוכבים המכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכל, ושנים-עשר הם שמותם: טלה, שור, תאומים, וכו' כמבואר שם ה"ו, מזל — שרשו: נזל — הלך, ונזכר במקרא (מלכים-ב, כג, ה) "ולירח ולמזלות". (100) ובכת"י התימנים: וגימטריות. היא חכמת המדידה וההנדסה, גיאומטריה. כלשון רבינו בהל' גניבה ואבידה פ"ח, ה"א: "וכן במדת הקרקע, צריך לדקדק בחשבון משיחת (מדידת) הקרקע ע"פ העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא" וראה במ"מ שם, והשוה תוי"ט לאבות פ"ג מכ"א. (101) הנשבע עליהם להודיע את הידוע או לשנות הידוע פטור משבועת שוא. והמקור לדברי רבינו על גודל השמש וכו' גילה רבינו בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו, האומר: "וספרים רבים חיברו בה חכמי יוון, וכן הוא אומר בהלכות קידוש החדש פ"ז, ה"ה: "חכמת התקופות והגימטריות שחיברו בה חכמי יוון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים, אבל הספרים שחיברו חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו אלינו" וכו'.

פְּרָק שְׁשִׁי

1) אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

א. מי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בְּטוּי וְנָחַם³ עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מְצַטְעַר אִם יִקְיֵם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִהְפְּכָה דַעְתּוֹ לְדַעַת אַחֲרָתָּה, או שֶׁנִּזְלַד⁵ לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ⁶ בְּשַׁעַת הַשְּׁבוּעָה וְנָחַם בְּגִלְלוֹ⁷ - הָרִי זֶה נִשְׁאַל⁸ לְחַכֵּם אַחֲדֵי⁹, או לְשַׁלְּשָׁה הַדְּיוֹטוֹת¹⁰ בְּמִקּוֹם שָׂאִין שָׁם חֶכֶם, וּמִתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ¹¹. וְהִיָּה מִתָּר לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ, או שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶה הַנְּקָרָה הֵתֵר שְׁבוּעוֹת¹².

2) מפורשת לעיל פ"א, ה"א-ב. (3) ומתחרט. (4) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם (כדברי השו"ע "י"ד סי' רכח, ס"ז). (5) שנתחדש. (6) שלא ידע בו. (7) נמצא זה מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. (8) שואל היתר לשבועתו. ולפי שהחכם מתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, וכן הוא שואלו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו (ראה להלן ה"י"א), לפיכך נקרא הנשבע: "נשאל" כי הוא נשאל שאלות שונות ע"י החכם (תוספות יו"ט' לשבת פכ"ד, מ"ה). (9) שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכמבואר להלן ה"ה. (10) לדעת 'הגהות מיימוניות', וכן מבאר הרדב"ז, אין הכוונה להדיוטות גמורים, אלא שיהיו מפותחים בשכלם, שיבינו כל מה שיסבירו להם בהלכות היתר שבועות ופתחי חרטתן, ע"פ דברי התלמוד בכורות לו', א. אולם מסתימת לשון רבינו משמע שאפילו הדיוטות גמורים, שאינם תופסים את המוסבר להם יכולים להתיר (כסף-משנה). (11) והוא-הדין

הַיֵּאָדָּה נִשְׁבַּעְתָּ לְשׂוּא? וְאָמַר: עוֹף גְּדוֹל רָאִיתִי וּמִגְדְּלוֹ קָרָאתִי גָּמַל, וְכֵן הָיָה בְּדַעְתִּי - אֵין זֶה בְּלוּם; שָׂאִין כָּל אָדָם קוֹרְאִין גָּמַל אֶלָּא לְגָמַל, וּבְטָלָה דַעְתּוֹ אֶעֱלֶה כָּל אָדָם, וְלוֹקְהָ⁹¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁹².

91) משום שבועת שוא, שזהו דבר בלתי אפשרי (משנה שבועות כט). ובגמרא שם אמרו: כשנשבע, על דעתנו הוא נשבע. (92) כגון שנשבע "שראה נחש כקורת בית הבד" = כתבניתה וצורתה, שזה בלתי אפשרי הוא (משנה ובגמרא שם עמ' ב).

כב. דָּבָר יָדוּעַ אֶעֱלֶה הַחֲכָמִים בְּעַלֵּי שְׁכָל וּמְדַע, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים⁹³. נִשְׁבַּע אֶחָד מִן הָעָם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ⁹⁴ - אֵינוֹ לוֹקְהָ מִשׁוּם שְׁבוּעַת שׂוּא; שָׂאָף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא - אֵין דָּבָר זֶה גְּלוֹי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם, אֶלָּא לְגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים בְּלָבָד. וְאֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁגְּלוֹי וְיָדוּעַ לְשַׁלְּשָׁה בְּנֵי אָדָם⁹⁵ מִשְׂאָר הָעָם⁹⁶, כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאֶבֶן שֶׁהוּא⁹⁷ אֶבֶן. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ קְטָנָה מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ לוֹקְהָ, וְאִף עַל פִּי שָׂאִין הַדָּבָר כֵּן, מִפְּנֵי שָׂאִין זֶה יָדוּעַ לְכָל אָדָם. וְאֵינוֹ כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, שֶׁהָרִי לֹא נִשְׁבַּע אֶלָּא עַל רְאִית עֵינָיו, שֶׁהָרִי הוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ קְטָנָה⁹⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה מִדְּבָרֵי חֲשׁוֹן תְּקוּפוֹת מְזוֹלוֹת⁹⁹ וְגִימְטְרִיאוֹת¹⁰⁰, וּכְפִּיּוּצָא בְּהֵן מִדְּבָרֵי חֲכָמָה שָׂאִין נִפְרִין אֶלָּא לְאֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם¹⁰¹.

93) השוה הלכות יסודי התורה פ"כ, ה"ח: "והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים", ובהקדמת רבינו לפירוש המשנה, הוא אומר: "מאה וששים וששה פעם, ושלשה שמיני פעם". 94) והנשבע על דבר ידוע... שהוא כן, לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (95) שבועות כט. שכל שידועים בו שלשה בני אדם, הרי זה מפורסם לכל (רש"י שם כה): (96) וזהו שדדקק עולא שם, ואמר: "לשלשה בני אדם", כי בני אדם הם המון העם, ככתוב (תהילים מט, ג) "גם בני אדם גם בני איש" (הגהות בן אריה על הרמב"ם). וראה ב"שירי קרבן" לירושלמי נדרים פ"ג ה"ב, דיבור-המתחיל אלא כגון ביעה. (97) ובכת"י התימנים: שהיא. וכתב הרדב"ז, אפילו הנשבע הוא חכם גדול בתכונה הוא פטור משבועת שוא, כיון שאין הדבר ידוע לאחרים. (98) ואפילו הוא חכם בתכונה אינו חייב, שזה החכם לא נשבע על ידיעתו אלא על ראיית אחרים שרואים אותה קטנה, ואינם יודעים אם היא באמת קטנה מן הארץ אם לא (רדב"ז). ולדעת רש"י בשבועות כט. כל שנשבע לשנות את הידוע, ואין זה ידוע לשלשה בני אדם, הרי זה פטור משום שבועת שוא וחייב משום שבועת שקר, וכן הוא מבואר שם בגמרא דף כה: (99) ובכת"י התימנים: "ומזלות". תקופות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חכם . . . ויתוודה אליו מחסרון ידיעתו, שלא היה יודע בשעה שנשבע דבר שידע אחר . . . ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו . . . ועל כן הוא מתחרט ויקבל וידויו ויתירונו משבועתו, ולעולם אי-אפשר להתיר שבועה כ-אם בסיבת שום חירוש לנשבע, כגון שיאמר: אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע מעולם, שזה כעין אונס הוא. אבל אם אמר התירוני משבועתי בלא טענה, אין כח באדם להתירו".

ג. וְאִין אָדָם יְכוּל לְהַתִּיר שְׁבוּעַת עֲצֻמוֹ²⁰. וְאִין אָדָם רְשָׁאֵי לְהַתִּיר שְׁבוּעָה אוֹ נֶדֶר בְּמִקְוֹם שְׁיֵשׁ גְּדוּל מִמֶּנּוּ בְּחֻמְהָ²¹. וּבְמִקְוֹם שְׁיֵשׁ בּוֹ רְבוֹ - אָסוּר לוֹ לְהַתִּיר אֶלָּא מִדַּעַת רְבוּ²².

20 נדרים פא, ב. וכן אמרו (נגעים פ"ב, מ"ה): "כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדי עצמו". (21 משום כבודו, וכן אמרו בנדרים ח, ב - שרבינא לא רצה להתיר נדר אשתו (אפילו להצטרף עם עוד שנים) במקום רב אשי רבו, אע"פ שלא היה רבו ממש. כי רבינא היה תלמיד חבר לרב אשי, כמבואר בעירובין סג, א. תלמיד חבר, הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר - רש"י שם (כספ-משנה). 22 ברשותו ובהסכמתו, כמו שאמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה אלא-אם-כן נוטל רשות מרבו". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב-ג. והבדיל רבינו בין "גדול בחכמה" לבין "רבו", שבראשון - אין איסור בדבר, ובשני - יש גם איסור (כספ-משנה). וכתבו הרא"ש והר"ן (נדרים כג.), שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירו ללא נטילת רשות - הותרה השבועה או הנדר, וכן בש"ך ליו"ד סי' רכה, ס"ק ה.

ד. זֶה שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא שְׁיִבּוֹא²³ לְפָנַי הַחֶכֶם²⁴ לְהַתִּיר לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וְאִינוּ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְהִשְׁאֵל לוֹ עַל נֶדְרוֹ. וְהַפְּעַל נִעְשָׂה שְׁלִיחַ²⁵ לְחַרְטַת אִשְׁתּוֹ²⁶ וּמִתְרִין לָהּ²⁷; וּבְלִבְד שְׁיִהְיֶה הַשְּׁלִשָּׁה מְקַבְּצִים²⁸, אֶבֶל לֹא יִקְבֹּץ אוֹתָן לְהַתִּיר לָהּ לְכַתְחִלָּה²⁹. וְאִינוּ נִעְשָׂה שְׁלִיחַ לְהַתִּיר נֶדֶר לְאִשְׁתּוֹ³⁰.

23 ולא שלוחו, וכן לא ישלח כתב חרטתו לבית-דין, כי צריך לחקור הדבר מפי שליח או מפי כתבו. וכן אמרו לענין קבלת עדות (יבמות לא:): "מפיהם ולא מפי כתבם". אבל אם הנשבע הופיע ואינו מבין את שפת החכם, מותר להעמיד על ידו מתרגם, והלה יתרגם ביניהם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"י, ה"ח (רדב"ז). (24 לבקש היתר, וראה לעיל אות ז. (25 הואיל ואשתו כגופו. (26 למסור חרטתה לפני חכם או לפני שלשה. (27 נדרים ח, ב. (28 שמצא אותם יחד ולא טרח לקבצם. (29 כי מתוך שטרח לקבצם, יש לחוש שיוסיף על דברי חרטתה שמסרה לו אשתו, וחקירתם לא תעלה יפה (שם). (30 כלומר, אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים, הואיל וקשה עליו שבועת אשתו, יש לחוש שלא יחקור היטב בחרטה, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וכמו שהורה רבינו בהלכה הקודמת: "אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו". ומה

שמתירים לו את נדרו, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה: "ודין היתר נדרים כדין היתר שבועות". אבל שבועת שוא, פקדון ועדות - אין להן התרה, שהעבירה כבר נעשתה משעת השבועה ('קית ספר'). ובנדרים עח, א - אמרו: נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'", ונאמר בשחטי חוץ (ויקרא יז, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'". מה שחטי חוץ, אהרן ובניו וכל ישראל חייבים על שחטי חוץ. אף פרשת נדרים, אהרן ובניו וכל ישראל - כשרים להתיר הנדר, אם כן למה נאמר בפרשת נדרים (במדבר שם): "וידבר משה אל ראשי המטות", שמשמעם מומחים? לומר לך: יחיד מומחה - רשאי להתיר הנדר, והדיוטות צריכים להיות שלשה - כעין בית-דין (ר"ן שם). (12 בתלמוד נמצא רק: "היתר נדרים" (חגיגה י). וכן ב"ירושלמי" נזיר פ"ט, ה"א: "ישראל יש להם היתר חכם". ובנוגע להיתר שבועה - שגורה הלשון: שאילה, השאל על שבועתך, ראה נדרים יח, א. סה, א. וכן אמרו (שבועות כד:): "שבועה דאית לה שאילה", ומפרש רש"י: לחכם להתיר האיסור, אלא שב'מדרש רבה' שמות פ"ד, אנו מוצאים: "הלך אצל יתרו והתיר שבועתו". וכתב הרדב"ז: אין החרטה מועילה אלא על שבועת ביטוי להבא, אבל לשעבר משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, ומה תועיל החרטה לשעבר, ובכל זאת נהגו להתיר אפילו שבועה לשעבר כדי להקל מהעונש, ובתנאי שעשה תשובה.

ב. וְדָבָר זֶה¹³ אִין לוֹ עֵקָר¹⁴ כָּלֵל בְּתוֹרָה שְׁבַכְתָּב, אֶלָּא כִּף לְמַדוּ מִמְּשָׁה רַבְּנוּ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹⁵, שְׁזָה הַקְּתוּב: לֹא יִחַל דְּבָרוֹ - שְׁלֹא יִחַלֵּל הוּא בְּעֲצֻמוֹ דְּרָף קְלוּת רֹאשׁ בְּשֹׁאֵט נַפְשׁוֹ¹⁶, כְּעֵנִין שְׁנֹאֲמַר: וְחַלְלַת אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ¹⁷; אֶבֶל אִם נָחַם וְחָזַר בּוֹ¹⁸ - חֶכֶם מִתִּיר לוֹ¹⁹.

(13 היתר שבועות. (14 יסוד ושוורש. (15 שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. וראה הל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. (16 בבזיון, מלשון הכתוב (יחזקאל כה, טו) "וינקמו נקם בשאט בנפש" - בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשם (רד"ק שם). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י. (17 בנשבע לשקר - הכתוב מדבר, שבהזכירו שם ה' לשקר הוא מחללו להכעיס, כלשון רבינו בהל' יסודי התורה, שם. (18 מחמת צער, או שנוולד לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת. (19 משנה, חגיגה י, א. "היתר נדרים פורחים באויר", מעט רמז יש במקרא (רש"י שם). אבל בגמרא שם מצאו סמך לזה, דברי הכתוב (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - הוא אינו מוחל (עושה דבריו בחולין), אבל אחרים מוחלים לו, וראה לקמן פ"ב הי"ב: "אע"פ שמתר להשאיל על השבועה . . . ומי שלבו נוקפו . . . אינו אלא שמץ מינות . . . אין נזקקים להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צורך גדול". וכתב 'החינוך' מצוה ל: "מחסידי האל-עליו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו . . . לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו רצון . . . שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה . . . שיבוא הנשבע לפני איש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחשבות ערומים". (39) שלשון הפרה משמעה, בלי טעם, ככתוב (בראשית יז, יד) "את בריתי הפר". וכן "עקירה" משמעה בכח, ובלי סיבה הגיונית, והרי התרת נדר מבוססת על רגשי החרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם ("פ הרדב"ז). וראה לקמן הל' נדרים פי"ג ה"ב, וב'כספ' משנה' שם. (40) העוקרים את הנדר בלי טעם אלא כרצונם המוחלט ואפילו בעל כרחו, וכן הכתוב אומר (במדבר ל, יג) "ואם הפר יפר אותם אישה". (41) ככתוב (שם, ג) "לא יחל דברו" - אבל אחרים מוחלים לו, שעושים דבריו חולין, ובחולין נופלת לשון התרה (נדרים עז: ובר"ן שם). ורבינו בפירושו למשנה נדרים פי" מ"ח, אומר: "ומעשה היתר השבועות לפי מה שמסרו חכמים לנו . . . ולפי מה שראינו והתננו בפני אבותינו . . . שזה אצלנו בערי המערב . . . מעשים בכל יום, לפי שבמקומנו אין נובעים בהם מים הרעים, רצוני לומר, המינות (ראה לקמן פי"ב, ה"ב, ותבין כוונתו) . . . יבוא האיש . . . אל החכם או לשלשה הדייטות, ויאמר: אני נשבעתי על ענין כך, ואני מתחרט משבועתי, ואומר לו: מה הסיבה שהביאך שתתחרט . . . ואומר לו גדול הדיינים: אילו ידעת בשעת השבועה, שיתחדש עליך כך וכך . . . והוא אומר: לא . . . ואומר לו: אתה מתחרט על זאת השבועה? והוא אומר כן: כן. והגדול מן השלושה הנמצאים שם, אומר: שרוי לך, ומחול לך, במתיבתא של מעלה ובמתיבתא של מטה, ככתוב: ונסלה לכל עדת בני ישראל וכו', ואחר-כך אומרים השנים הנשארים: שרוי לך ומחול לך, שרוי ומחול לך. ואח"כ יחזור גדול הדיינים ואומר לו: לא יהיה לך למנהג שתהיה פרוץ בנדרים, ואם תכעוס מכאן ואילך ותחזור להשבע, אנו לא נתיר לך".

ו. הקרובים⁴² פשרים להתיר נדרים ושבועות. ומתירין בלילה ומעמד⁴³. שאין ההתר הזה דין⁴⁴. לפיכך⁴⁵ נשאלין לשבועות ולנדרים בשבת⁴⁶, אם היו לצרף השבת, פגון שיתירו לו שבועתו פדי שיאכל וישתה היום. ואפלו היה לו פנאי להתיר שבועתו או נדרו מערב שבת⁴⁷ - הרי זה מתיר בשבת, הואיל והוא לצרף השבת⁴⁸.

(42) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. (43) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבם לדונם בישיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל - עליו לעמוד, שכן שנינו ב'ירושלמי' נדרים פי"ג, ה"ח: "והשואל צריך להיות עומד". (44) שאינו כשר בקרובים ובלילה, אלא הרי הוא כהוראה בענין איסור והיתר (נדרים עז:). (45) הואיל ואין זה דין. (46) אע"פ שאין דנים בשבת, כמבואר בהל' שבת פכ"ג, הי"ד. (47) שהיה חכם מצוי לפניו - אין אומרים לא: יתיר לו בשבת. (48) שבת קנו, א. וכן בנדרים עז, א. ואם אין היתר זה לצורך שבת - אסור לטרוח בשבת לצורך חול (רדב"ז).

ז. ראוּבן שֶהשְׁבִיעַ לְשִׁמְעוֹן וְעָנָה אָמֵן⁴⁹ או קָבַל הַשְּׁבִיעָה⁵⁰, וְנָחַם שִׁמְעוֹן עַל שְׁבִיעָתוֹ וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ - אֵין מְתִירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי רְאוּבֵן שֶהִשְׁבִיעֵנו⁵¹. וכן

שהדיגש רבינו "אינו נעשה שליח", הכוונה אפילו אם נתן לו הגדול בחכמה או רבו, רשות להתיר נדר אשתו - ששמעו חרטה - אינו נעשה שליחם להתיר נדר אשתו, לפי שהיא כגופו ונמצא מתיר לעצמו. ולמד רבינו דין זה מנדרים ח, ב - שרב אשי התיר לרבינא להיות שליח לחרטת אשתו, ולא התיר לו להיות אחד המתירים לנדרים אשתו (רדב"ז). ובדפוס רומי ר"מ, הנוסח כאן: "ואינו נעשה שליח להתיר נידוי לאשתו". וכן הוא נוסח ה'כספ' משנה' דבריו רבינו.

ה. פִּיצַד מְתִירִין? יְבֹא הַנְּשָׁבַע לְחַכֵּם הַמְּבַהֵק³¹, או לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת אִם אֵין שָׁם מְמַחֵה³², וְאוֹמֵר: אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי עַל כֶּף וְכָף, וְנִחַמְתִּי³³; וְאִלוֹ הֵייתִי יוֹדַע שְׂאֵנִי מִצְטַעַר בְּדָבָר זֶה עַד כַּה³⁴, או שְׂאָרַע לִי כֶּף וְכָף³⁵ - לֹא הֵייתִי נִשְׁבַּע; וְאִלוֹ הֵייתִי דַעְתִּי בַעַת הַשְּׁבִיעָה כְּמוֹ עֵתָה - לֹא הֵייתִי נִשְׁבַּע³⁶. וְהַחֲכֵם אוֹ גְדוֹל הַשִּׁלְשָׁה אוֹמֵר לוֹ: וְכִכֵּר נַחֲמַתָּ? וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: הֵן. חֲזוֹר וְאוֹמֵר לוֹ: שְׂרוּי³⁷ לָךְ, אוֹ מִתֵּר לָךְ, אוֹ מְחוּל³⁸ לָךְ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּעִנְיָן זֶה בְּכָל לְשׁוֹן. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: מוֹפֵר לָךְ, אוֹ נַעֲקָרָה שְׁבִיעֲתָךְ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר³⁹ פְּלוּם; שְׂאֵין מִפֵּר אֶלָּא הַפַּעַל אוֹ הָאָב⁴⁰, אֲבָל הַחֲכֵם אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְּרָה וּמְחִילָה⁴¹.

(31) המפורסם מאיר בתורתו, מובהק - בנין הפעל מבהק, שפירושו אור מבהיק וזורח. וראה בתוספות יו"ט לבבא מציעא פ"ב מ"א, אבל אין צורך שיהא מוסמך מרבותינו שבראין ישראל כדין 'מומחה סמוך', שהרי לא נאמר: "אלקים" בפרשת נדרים להצריך מומחה סמוך (ר"ן לנדרים ה, ב, כג, א. בהבנת דברי רבינו). (32) בכורות לו, ב: "שלשה מתירים את הנדר במקום שאין חכם". וראה בבבאורנו לעיל ה"א. (33) והנני מתחרט. (34) כל כך. (35) שנולד לי דבר, שלא ידעתי בו בעת שבועתי. (36) נמצא נשבע זה מתחרט מעיקרו, שהיה מרוצה אילו לא היה נשבע מעולם, וכן שאל רב הונא (נדרים כא:): את הנודר שבא להשאל לפניו על נדרו: "לבך עלך?" כלומר, אותו לב שהיה לך כשנדרת, ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת? אמר הנודר: לא, והתירו. ושם כב, ב - פסקו: "פותחים בחרטה". כלומר, אפילו לא מצא החכם שום פתח להתרת נדרו, אלא זה שהנודר מתחרט מאליו על נדרו ורוצה לעקרו מתחילתו מתירים בה את הנדר, וראה לקמן ה"י היתר נדר ע"י פתח החכם, כשהנודר לא הצהיר תחילה על רגשי חרטתו. (37) מותר לך. שרא - לשון פתח והיתר. "ועתה הנה פתחתיך" (ירמיה מ, ד) מתורגם: הא שריתך (ה'ערוך'). (38) מלשון "לא יחל דברו". וכתב הרמב"ן בתשובותיו, סימן רפט: לא יחל - פירושו לא יתיר. והענין, כמתיר הקשר שחזר הענין כאילו לא היה, כאדם שנמצא חבל קשור והתירו . . . והוא שאמרו: החכם עוקר הנדר מעיקרו. ומחילה - עושה את החוב או את החטאת כאילו לא היו, בניגוד להפרה' שהיא כדבר שישנו, אלא שיש גורם המעכב מלהשלימו, כמו (איוב ה, יב) "מפר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(דברי הימים ב, לו, יג) "וגם במלך נבוכדנצר מרד, אשר השביעו באלקים", וראה מה עלתה בו ובסנהדרין (נדרים סה, ובר"ן שם). אולם דעת רוב רבותינו, שגם בזו, ההתרה מועילה לו, ובלבד שיפרט את הנדר לפני החכם המתיר, כמבואר בשו"ע י"ד סי' רכה, ס"כ.

ח. אַחַד הַנְּשָׁפֵעַ בֵּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ וְאֶחָד הַנְּשָׁפֵעַ בְּרַבִּים⁶⁰. וְאֶפְלוּ נְשָׁפֵעַ בְּשֵׁם הַמִּיחָד⁶¹ בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָחֵם - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ וּמִתְיָרִין לָהּ⁶². נְשָׁפֵעַ עַל דַּעַת רַבִּים אִם שֶׁנֶּדֶר עַל דַּעַת רַבִּים⁶³ - אֵין מִתְיָרִין לוֹ לְעוֹלָם⁶⁴, אֶלָּא לְדַבְּרַ מִצְוָה⁶⁵.

(60) אע"פ שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, יח) "ולא הכוס בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (ראה גיטין מו. שזהו טעמו של רבי יהודה האומר: נדר שהודר ברבים, אין לו הפרה) - בכל זאת יש לו התרה (גיטין לו.). (61) מפורש לעיל פ"ב, ה"ב. (62) נדרים כב, ב: "נוקקים לאלקי ישראל" ואע"פ ששבועה חמורה היא (רש"י שם). אבל דעת רב האי גאון (הובאה ברא"ש לנדרים פ"ג אות ב) שמי שנשבע בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון, אין לשום חכם להתיר לו שבועתו, וכנראה שאין זה מצד הדין, אלא חומרת הגאונים היא, שלא יהיו פרוצים בשבועות. (63) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני ופלוני, או שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. וכמה רבים? רב נחמן אמר שלשה (גיטין מו.). וכנראה שרבינו פוסק כמותו (רדב"ן). (64) שם לו, א. והטעם שאין לו התרה, כי נדר חמור הוא (ר"ן שם). ולדעת ה'חינוך' מצוה ל: "מכיוון שסילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים, אין טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אח"כ" (ראה לעיל ה"ב דברי ה'חינוך' שהבאנו בביאורנו שם) ובי"ד סי' רכה סכ"א, הנוסח: "אין התרה בלא דעתם", אבל בהסכמתם תועיל לו ההתרה. וכן ב'תוספות' גיטין לה, ב דיבור המתחיל אבל נשאת. (65) גיטין לו, א. כי בודאי מסכימים הרבים להתיר לו, משום מצוה ('תוספות' שם). ודעת רבינו-תם (שם) שעל דעת רבים סתם, אין זה כלום. עד שיאמר על דעת פלוני ופלוני, ואפילו שלא בפניהם.

ט. פִּיצַד? נְשָׁפֵעַ וְתֵלָה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רַבִּים⁶⁶ שְׁלֵא יִהְיֶה פְּלוֹנִי⁶⁷ לְעוֹלָם, וְהִצְרִיכוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לְלַמֵּד תּוֹרָה אִם לְמִי שְׁיִמּוֹל אֶת בְּנֵיהֶם אִם שְׁיִזְבַּח⁶⁸ לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אֶלָּא זֶה⁶⁹ בְּלִבָּד - הָרִי זֶה נִשְׁאָל לְחֶכֶם אִם לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת וּמִתְיָרִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְעוֹשֶׂה לָהֶם מִצְוֹת אֵלוֹ, וְנוֹטֵל שְׁכָרוֹ מֵאוֹתָן הָאֲנָשִׁים שֶׁנְּשָׁפֵעַ שְׁלֵא יִהְיֶה מִהֶם⁷⁰.

(66) והוא היה מוהל או שוחט, כמפורש בסמוך. (67) מפלוני ופלוני אנשי עירו. (68) שישחט. (69) הנשבע. (70) גיטין שם, אלא ששם מסופר באופן אחר, שמלמד תינוקות אחד פשע בתלמידיו (שחבטם יותר מדאי - רש"י) הדירו רב אחא על דעת הרבים (שלא ילמד עוד), ואח"כ החזירו רבינא על כנו, הואיל ולא נמצא מורה

אִם נְשָׁפֵעַ רְאוּבֵן אִם נֶדֶר שְׁלֵא יִהְיֶה מְשֻׁמְעוֹן⁵² אִם שְׁלֵא יִהְיֶה בּוֹ שְׁמֵעוֹן, וְנָחֵם⁵³ וְנִשְׁאָל לְחֶכֶם - אֵין מִתְיָרִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנֵי שְׁמֵעוֹן שֶׁנֶּדֶר מִמֶּנּוּ⁵⁴ הַיָּהִי. וְאֶפְלוּ הִיָּה שְׁמֵעוֹן קָטָן אִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת⁵⁵ - אֵין מִתְיָרִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. פְּדֵי שְׂיַדַע הַנְּדָר⁵⁶ שְׁהִתִּיר זֶה⁵⁷ נֶדְרוֹ אִם שְׁבוּעָתוֹ, וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה מִמֶּנּוּ⁵⁸ אִם יִהְיֶה לוֹ⁵⁹.

(49) שהוא כמוציא שבועה מפיו, לעיל פ"ב, ה"א. (50) שאמר: קיבלתי עלי שבועה זו (שם). (51) נדרים סה, א. שנאמר (שמות ד, יט) "ויאמר ה' אל משה במדין, לך שב מצרים". אמר לו: במדין נדרת (לשבת עם יתרו, ככתוב שם ב, כא): ויואל משה לשבת את האיש - אין "ויואל" אלא לשון שבועה, לך והתר נדרך במדין, כלומר: בפני יתרו. ובירושלמי שם פ"ה ה"ד, אמרו הטעם "מפני החשד", כלומר שלא יחשדנו המשביע כשיראנו עובר על שבועתו, שהוא מזלול באיסור שבועה, לפיכך אין להתירו אלא בפני המשביע, שידע בהיתרו, וכן מפרש רבינו בסמוך. ולפי טעם זה, אפילו לא עשה המשביע שום טובה עם הנשבע, אין להתיר לנשבע שלא בפני המשביע, משום חשד. וראה בסמוך אות נח, טעם אחר בזה. וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - הרי שבועתו מותרת, שכן מצינו בצדקיהו המלך, שנשאל על שבועתו שלא בפני נבוכדנצר משיביעו (שנשבע לו לא לגלות שראהו אוכל ארנבת חיה), ואחרי שהסנהדרין התירוהו - הלך והגיד, כנסופר בנדרים שם. וצדקיהו צדיק גמור היה ('הגהות מיימוניות'). (52) עד כאן דיבר רבינו ששמעון נשבע לדעת ראובן חבירו המשביעו או לטובתו, כמו שנשבע משה ליתרו חותנו, שהשביעו לטובתו שישב עמו, וכן צדקיהו לנבוכדנצר, וכאן מדבר רבינו בנודר שנדר מעצמו שלא יהנה מחבירו ונדר בפניו (לחם-משה). (53) ראובן הנשבע. (54) בפניו. (55) שהרי יתרו גוי היה, ונצטווה משה להשאל על נדרו בפניו. וכן בצדקיהו מצינו, שהוכיח נבוכדנצר את הסנהדרין שהתירו שבועתו שלא בפניו (נדרים שם), וקטן - אינו גרוע מגוי (כסף-משה). (56) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. (57) ראובן הנודר. (58) ראובן משמעון, ולא יחשדנו כעובר על נדרו. (59) ובכת"י תימן: שלש תיבות אלו אינן. וראוי להעיר, שבירושלמי נדרים פ"ה ה"ד, אמרו עוד טעם לדין זה: "מפני הבושה", כלומר, שיתבייש בפני חבירו, שרוצה שיתירו לו נדרו. וטעם זה יוצדק כשהמשביע עשה טובה לנשבע, כגון יתרו עם משה שהשיאו את בתו. וכן נבוכדנצר לצדקיהו ששחררו מבית האסורים, ולפיכך יתבייש הנשבע להתיר שבועתו בפני המשביע שהיטיב עמו, כי שבועה זו היתה לתועלת המשביע. אבל כל שלא היטיב עמו המשביע, אין כאן בושה ויכול להשאל אפילו שלא בפניו. וכשעשה עמו טובה והשביעו ועבר והתירוהו שלא בפני המשביע, יש מרבותינו (הראב"ד, הוזכר בר"ן לנדרים סה, א. והרשב"א בתשובותיו וכן המהרי"ק סי' נב) הסוברים שאין זו התרה, צא ולמד מצדקיהו, שהכתוב צווה ומענישו בדבר, ככתוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תַּנְשֵׂא לְאַחַר וְאֵי אַתָּה יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ⁸¹. וְכִי־יֵצֵא בְּדָבָרִים אֲלֵי⁸². וְכֵן זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שְׁלֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל מִנְכַּסְיָךְ - לְמַחַר יִצְטָרֵךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל וְחֵי אַחֲרֶיךָ עִמָּךְ וְהַחֲזַקְתָּ בוֹ, אוּ פְתַח תִּפְתַּח וְכִי־יֵצֵא בְהֵן⁸³. וְזֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שְׁלֹא תֹאכַל בָּשָׂר וְשְׁלֹא תִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלִשִׁים יוֹם - הֲרִי אַתָּה פּוֹגַע בְּרַגְלֵךְ וּמִבְּטֵל שְׁמִיחַת יוֹם טוֹב וְעָנְגַ שְׁבַת⁸⁴. אִם אָמַר: אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יוֹדֵעַ זֶה לֹא הֵייתִי נֹשֵׁב - מִתִּירִין לֹא⁸⁵; וְאִם אָמַר: אֵף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי וְרוּצָה אֲנִי בְכָל זֶה - אֵינִי מִתִּירִין לוֹ.

78) שם רע. 79) אם לא, כי מצא בה דבר מגונה. 80) נמצאת פוגם בכבוד בניך. 81) כי אסור להחזיר גרושתו משנשאת לאחר. 82) כגון אם היתה כתובתה מרובה, אומרים לו אי אתה יכול לגרשה עד שלא תפרע לה כתובתה, ואפילו אתה מוכר שער ראשך (שאתה עני) אתה נותן לה כתובתה (משנה, נדרים 10:). וראה שם 10, א במשנה "פותחים לאדם... ובכבוד בניו" וכו'. 83) שם במשנה עמ' ב "פותחים לו מן הכתוב שבתורה" וכו'. 84) שאין שמחה אלא בבשר וביין, כמבואר בפסחים קט, א. ובהל' יו"ט פ"ג, ה"ח. ובהל' שבת פ"ל, ה"י: "אכילת בשר ושתיית יין בשבת, עונג הוא לו". 85) אע"פ שלא התחרט מתחילה בבואו לפני בית-דין, עד שהדיינים פתחו לו פתח חרטה (נדרים 10). "פותחים בימים טובים ובשבתות".

יב. אין פותחין בנולד⁸⁶. פיצד? נשבע שלא יהנה בפלוני, ונעשה סופר העיר⁸⁷ - הואיל ולא נחם על שבועתו⁸⁸, אין פותחין לו בדרך זה. ואפלו אמר הוא מעצמו: אלו הייתי יודע לא הייתי נשבע - אין מתירין לו; הואיל ועדין לא נחם⁸⁹, אלא רצונו שלא יהנה⁹⁰ לו ושללא יעשה זה סופרו⁹¹. אבל אם נחם הוא מעצמו⁹² מפני הנולד ונרפכה דעתו⁹³ - מתירין לו⁹⁴. וכן פל פיוצא בזה⁹⁵.

86) דבר שלא היה בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש אחר-כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר הנדר - משום שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו - וכנולד שאינו מצוי אינו נעשה נדרו עקור מעיקרו. כי בשבילו לא היה נמנע מלנדרו, כי סבר שלא יבוא הדבר לעולם (נדרים פ"ט, מ"ב. וברע"ב שם). 87) והכל צריכים לו. 88) שעדיין רצונו שלא יהנה לו ולא יעשה זה סופר, כמבואר בסמוך. 89) חרטה גמורה מעיקרה. 90) כמו שנדר. 91) ורבינו בפירושו למשנה שם, אומר: "וחכמים אוסרים (להתיר בנולד), שהם מצריכים החרטה... על גוף הדבר שנשבע, ושינוי הכוונה בו, ואח"כ תועיל השאלה לחכם וההתרה". ודווקא נולד שאינו מצוי אין פותחים בו, כגון שנעשה הנידר סופר העיר, שלא העלה הנידר בדעתו, שנידר פלוני יעשה סופר, שהרי סופר העיר קיים, ומיתה - אינה מצויה כל כך, אבל אם נולד זה מצוי הוא, פותחים

אחר מדקדק ודייקן כמותו. ולדעת הרמב"ד, אין זה אלא כשהם הדיורוהו מנכסיו, והוא אינו רוצה ללמד חינוס, לפיכך יתירו לעצמם את נדרם ע"י שהחכם יפתח להם פתח חרטה, אילו הייתם יודעים שלא תמצאו כמותו בשום שכן, לא הייתם נודרים. נמצא שנדרתם בטעות, אבל כל שהמלמד נדר שלא יהנה מהם, איזה פתח יש להתיר נדרו - ילמדם חינוס, ואפילו לא יוכל להתקיים אלא-אם-כן יעסוק באומנות אחרת או יקח מהם שכר-לימוד - בכל זאת אין המצוה מוטלת עליו להיות מלמד, או לבקש מהם מלמד מומחה כמותו. ורבינו, כנראה סובר, שאע"פ שמצות לימוד תורה לבנים מוטלת ביחוד על האב, בכל זאת מצוה היא על כל חכם ללמד תורה לתלמידים (כסף-משנה). ולדעת הרמב"ז, אפילו ירצה ללמדם חינוס מחמת נדרו, מצוה להתיר לו נדרו, כדי שיוכל לקבל שכרו, כיון שאם לא יטול שכר לא יעשה המצוה כתיקונה, וכמו שאמרו (בבא-קמא פה.): רופא המרפא חינוס - חינוס שוה. ולפיכך נתינת שכרו היא בכלל המצוה שמתירים לו בשבילה.

י. מי שנשבע ולא נחם על שבועתו, וקא לבית דין לקיים שבועתו⁷¹, אם ראו הדיינים שהתיר שבועתו זו גורם למצוה ולשלום בין איש לאשתו, בין אדם לחברו, ושקיים שבועתו⁷² זו גורם לעברה ולקטטה - פותחין לו פתח⁷³, ונושאין ונותנין⁷⁴ עמו בדרך, ומודיעין לו דברים שגורמת שבועתו, עד שיתנהם⁷⁵. אם נחם בדבריהם - מתירין לו, ואם לא נחם ועמד במריו⁷⁶ - הרי זה יקיים שבועתו⁷⁷.

71) כלומר, כל מי שבא לבית-דין להתיר שבועתו, עליו להצהיר: ניהמתי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר... לא הייתי נשבע, כמפורש לעיל ה"ה. - וזה אינו מצהיר שהוא מתנחם ומתחרט (בית יוסף 'ליו"ד סי' רכה). ובכל זאת, לשון: "לקיים שבועתו" דחוקה, שהרי אינו זקוק לבית-דין שיקיים ויאשר את שבועתו, ולדעת המעשה רוקח' - הכוונה, שהוא מבקש היתר לשבועתו, אלא שאינו רוצה להתחרט מעיקרו, והיה חפץ שיתירו לו מכאן ולהבא, נמצא שעדיין הוא בקיום שבועתו, לפיכך בית-דין פותח לו פתח חרטה, שיתעורר להתחרט מעיקרו. 72) אם לא יתירו. 73) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: על דעת כן לא הייתי נשבע, נמצאת שבועתו נעקרת מאליה (ע"פ רש"י לעירובין 10ד) וכן הורה לנו הר"ן בנדרים כא, ב: כל נדר הניתר ע"י פתח - הרי הנודר אומר אילו הייתי נותן אל לבי פתח זה - לא הייתי נודר, נמצא נדרו בטעות. 74) מתווכחים. 75) יביע חרטתו. 76) בהתנגדותו. 77) כלומר, אין היתר לשבועתו.

יא. פיצד? נשבע שיגרוש את אשתו, או שלא יהנה ישראל מנכסיו, או שלא יאכל בשר ושללא ישתה יין שלשים יום וכיוצא בזה - אומרים לו: בני, אם תגרש את אשתך - אתה מוציא לעז⁷⁸ על בניך, ואומרים העם: מפני מה נתגרשה אמן של אלו⁷⁹? ולמחר קוראים להם בני גרושה⁸⁰. ושמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יאכל בַּשָּׂר שְׁלֵשִׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵיר, וְנָחַם -
אֵינוֹ נִשְׁאָל עַד שְׁיִכָּנַס אֵיר.

98) על שתיהן. (99) ואין שבועתו השניה חלה עד שלא ישאל על הראשונה (נדרים צ.), שנאמר: "לא יחל דברו", וסמוך לו כתוב: "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחר שחל הנדר ובא לידי עשיה, אז - הוא אינו מוחל, ואחרים מוחלים לו (רא"ש שם). וכל זה בהתרת חכם, אבל יש לבעל ולאב להפך נדרים שעדיין לא חלו, כמבואר לקמן הל' נדרים פי"ב, הי"ב.

טו. נִשְׁבַּע שְׁלֵא יִהְיֶה לְפָלוֹנִי¹⁰⁰, וְשָׂאֵל יִהְיֶה לְחֶכֶם
שְׁיִשְׂאֵל לוֹ עַל שְׁבוּעָה זֹאת¹⁰¹ - נִשְׁאָל עַל הָרִאשׁוֹנָה
וְאַחַר כֵּן יִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה¹⁰².

100) שהדיר עצמו מנכסיו. (101) שהדיר עצמו גם מנכסיו החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל (נדרים שם וברש"י). (102) שם, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, והרי שבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

טז. נִשְׁבַּע שְׁלֵא יִהְיֶה לְפָלוֹנִי, וְהָרִי הוּא נְזִיר¹⁰³ אִם
יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זֹאת - יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ תְּחִלָּה
וְאַחַר כֵּן עַל נְזִירוֹתָיו¹⁰⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזוֹה.

103) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. (104) קבלת נזירות ניתרת ע"י שאלה, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ג ה"י, והואיל ואין הנזירות חלה עליו עד שישאל על שבועתו, אין להשאל עליה קודם שתחול (שם).

יז. שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַל
הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַל הַיּוֹם; אוֹ שְׂאָמַר עַל כֶּכֶר
זוֹ: שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַלְנָה, שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַלְנָה,
שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֲכַלְנָה¹⁰⁵; וְנִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה
וְהִתְרָה - הָרִי זֶה חֵיב מְשׁוּם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה¹⁰⁶. וְכֵן
אִם נִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה - חֵיב מְשׁוּם שְׁלִישִׁית. נִשְׁאָל
עַל הַשְּׁלִישִׁית בְּלִכְדָּר¹⁰⁷ - חֵיב מְשׁוּם רִאשׁוֹנָה וְשְׁנִיָּה.
נִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה - חֵיב מְשׁוּם רִאשׁוֹנָה. אִם כֵּן,
מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ¹⁰⁸ אֵין שְׁבוּעָה חֲלָה עַל שְׁבוּעָה?
שָׂאֵם לֹא נִשְׁאָל וְאֲכַלָּה - אֵינוֹ חֵיב אֲלֵא אַחַת¹⁰⁹,
כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנָה¹¹⁰.

105) ראה לעיל פ"ד ה"ט"י. (106) נדרים יח, א. ושבועות כז, ב: שהשניה תלויה וקיימת ולא יצאה לבטלה, ואם תמצא מקום לחול תחול, וכשנשאל על הראשונה והותרה, הרי זו נעקרה לגמרי ואיננה, והשניה חלה למפרע, שהראשונה עיכבתה מלחול, בטלה הראשונה חלה השניה (רש"י שם). (107) ואע"פ שאין מתירים שבועה עד שתחול - זו תלויה ועומדת, שאם יתיר השניה תחול זו, ולפיכך יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה (רדב"ז), שבכח כבר ישנה, והיתר השבועה שלפניה אינה אלא הוצאה מכח אל הפועל (רלב"ח). ולדעת

בו, כיון שהוא מצוי, רואים אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר, ולא ידע בו הנודר והרי זה כנדר בטעות ומותר, שהרי התיר הקב"ה למשה את נדרו ואמר לו: "לך שוב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואמרו חכמים (נדרים סד): לא מתו ממש, אלא ירדו מנכסיהם ואינם יכולים להרע לך, כי אין דברי העניים נשמעים (פירוש הרא"ש שם), הרי שהתיר הקב"ה את נדר משה ב'נולד', ועל כרחק משום שהעניות מצויה היא ופותחים בנולד מצוי, וכן מבואר בגמרא שם כג, א. (רדב"ז, וכן דעת הראב"ד, וגם הסמ"ג הבין כך דברי רבינו, וכמבואר ב'לחם משנה').

וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "אהובי הרב מנחם, לענין נדרך שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה (התרה?) אחרי שאשתך הרה, שאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש, ויש סכנה להוליכה עוברת, וגם הילד (בסכנה) עד שיתגבר . . . אע"פ שאין פותחים בנולד, דבר המצוי הוא, שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומודים בזה רבנן . . . ואל תשיבני שאין זה פיקוח נפש, לפי שתוכל ללכת בלא אשתך, זה הבל כי לא תוכל לעגנה ואתה מושעבד לה ומצוה מרובה ויש לו הפרה כמלמד תינוקות" (ראה לעיל ה"ט). (92) מתחרט מעיקרו, ללא פתיחת פתח ע"י החכם. (93) שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר ונחה לו שנעשה סופר ויהנה ממנו. (94) וכן אמרו (כתובות סג.) בכן כלבא שבוע, שהדיר את רבי עקיבא חתנו מנכסיו, הואיל ועם הארץ היה, ואח"כ כשחזר רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלף תלמידיו עמו, התיר נדרו ע"י שרבי עקיבא פתח לו: על דעת אדם גדול, כלום נדרת? והלא דבר זה נולד הוא, ואין פותחים בו? מכאן, שאם ניחם מעיקרו ונהפכה דעתו לדעה אחרת - מתירים לו, ובודאי מרוצה היה בן כלבא שבוע שנעשה רבי עקיבא גדול בתורה, ויהנה ממנו (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' לכתובות סג, א דיבור-המתחיל אדעתא. (95) נשבע שלא יהנה מפלוני, והיה המודר משיא את בנו (כגון שנדר לזמן, ולא חשב שישא את בנו בתוך אותו זמן), ואמר: אילו הייתי יודע שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר - אין מתירים לו (נדרים סד). ואם ניחם מעצמו ונהפכה דעתו - מתירים לו.

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר, וְנִשְׁבַּע שְׁלֵא יִתִּיר שְׁבוּעָה
זוֹ, וְנָחַם⁹⁶ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָאַחֲרוֹנָה
תְּחִלָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֵא יִתִּיר, וְאַחַר כֵּן יִשְׁאָל עַל
הָרִאשׁוֹנָה⁹⁷.

96) ומבקש היתר לשבועותיו. (97) שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא עבר על שבועתו השניה (כסף-משנה).

יד. נִשְׁבַּע שְׁלֵא יִדְבֵר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁבַּע אַחַר כֵּן
שָׂאֵם יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זֹאת וְיִתְרָה יִהְיֶה אֶסוּר
לְשִׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם, וְנָחַם⁹⁸ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל
הַשְּׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה וּמִתְרָה, וְאַחַר כֵּן יִשְׁאָל עַל
הַשְּׁנִיָּה. שְׂאֵין מִתִּירִין נִדָּר אוֹ שְׁבוּעָה שְׁעֵדָן לֹא
חֲלוּ⁹⁹. לְפִיכֵן, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִיטוֹן, וְנִשְׁבַּע שְׁלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמעה: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפיקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישביעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו: "שבשבועת הפיקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר איני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפיקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהושוו זה לזה בגזירה שווה "תחטא-תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך בידי, ואחר כך השיבוע התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור.

ב. תִּבְעוּ בְּמִמּוֹן שְׂאֵם יוֹדֵה לֹא יֵאמַר כִּי הִבְרִי לֹא יִהְיֶה חַיִּב לְשֵׁלֶם, כְּגוֹן שֶׁתִּבְעוּ בְּקֶנֶס⁸, שְׂאִין אָדָם מִשֵּׁלֶם קֶנֶס עַל פִּי עֲצֻמוֹ⁹, וְכִפֵּר וְנִשְׁבַּע - הֲרִי זֶה פְּטוֹר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן¹⁰, וְחַיִּב מִשׁוּם שְׁבֻעַת בְּטוּי¹¹.

8 כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתי או מכרתו ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. 9 על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. 10 שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. 11 שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטוי עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה.

ג. וְכֵן אִם תִּבְעוּ בְּקֶרְקַע¹² או בְּעֶבֶד¹³ או בְּשֹׁטֵר¹⁴, וְכִפֵּר וְנִשְׁבַּע - פְּטוֹר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן, וְחַיִּב בְּשְׁבֻעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרִי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

12 שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גולתיה ממני. 13 כנעני, שהושווה לקרקע. 14 שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.

ד. וְלָמָּה נִפְטָר מִשׁוּם שְׁבֻעַת הַפְּקָדוֹן, וְהֲרִי זֶה אֵלּוּ הוֹדָה חַיִּב יִהְיֶה וּמִשֵּׁלֶם מָה שֶׁפָּפְרִי¹⁵? לְפִי שֶׁנֶּאמַר אֵת בְּפִקְדוֹן: או בְּתִשׁוּמַת יָד¹⁶ או בְּגִזֵּל או עֶשֶׂק אֵת עֲמִיתוֹ או מִצָּא אֲבֵדָה - הַפֵּל מִטְּלָטְלִין¹⁷, שְׂאֵם יוֹדֵה בְּהֵן יוֹצִיא מִמּוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיִצְאוּ¹⁸ קֶרְקַעוֹת, שְׂאִין מִטְּלָטְלִין¹⁹ וְהֲרִי הֵן לִפְנֵי בַעֲלֵיהֶן וּבְחֻזְקָתָן²⁰; וְיִצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהִקְשׁוּ²¹ לְקֶרְקַעוֹת²²; וְיִצְאוּ שְׁטוֹרוֹת, שְׂאִין גִּוְפָן מִמּוֹן²³.

15 שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו. 16 ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. 17 מיד ליד וממקום למקום והם: נכסי דניידי. 18 יתמעטו מכאן. 19 שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא ניידים.

הרמב"ן, אין יכולים להתיר השלישית עד שיתירו השניה, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכח). 108 נדרים יז, א. יח, א. 109 קרבן אחד - לשוגג, ומלקות אחת - למייד. 110 לעיל פ"ד, ה"י.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבֻעַת בְּטוּי לְהִבָּא וְשֶׁקֶר בְּשְׁבֻעָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׂלֵא יֵאכֵל פֶּת זֶה וְאֶכְלֶה, וְאַחַר שֶׁאֶכְלֶה, קֶדֶם שֶׁיִּבְיֵא קֶרְבְּנוֹ אִם הִיָּה שׁוֹגֵג, או קֶדֶם שֶׁיִּלְקֶה אִם הִיָּה מְזִיד, נֶחֱם וְנִשְׁאֵל לְחֶכֶם וְהִתְיַרָה לוֹ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר מִן הַקֶּרְבָּן או מִן הַמִּלְקוֹת¹¹¹. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא אִפְלוּ בְּפִתוּהוּ¹¹² לְלִקּוֹת, וְנִשְׁאֵל וְהִתְיַרָה לוֹ קֶדֶם שֶׁיִּתְחַיְלוּ לְהִלְקוֹתוֹ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר¹¹³.

111 כיוון שעדיין מחוסר קרבן או מלקות, הרי הם שיור (שארית) לשבועתו, ונשאל על השיור הזה (שבועות כח). 112 קשרו ידיו על העמוד ללקות עליו. 113 אבל אם התחילו להלקות, שוב אין לו על מה להשאל, ומלקים אותו מלקות שלימה (רדב"ז), וראה ה' סנהדרין פי"ז, ה"ו. ודוקא כשעבר על שבועתו, ואינו יכול עוד לקיימה, שאכל את כל הככר וכדומה, אז מתירים לו אפילו כשעבר במזיד, אבל אם אפשר עוד לקיים שבועתו ועבר עליה אפילו בשוגג, אין בית-דין נזקקים להתיר לו שבועתו - עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר, וכל בית-דין שיוזקק לו מנדים אותו בית-דין ההדיוט, כמבואר לקמן בהל' נזירות פי"ד, ה"י"טז ('מעשה רוקח' בשם תשב"ץ ח"א סי' קנה).

~ יום חמישי ה' תמוז ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה תובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

א. הַתּוֹבֵעַ חִבְרוּ בְּמִמּוֹן שְׂאֵם הוֹדָה בּוֹ יִהְיֶה חַיִּב לְשֵׁלֶם², וְכִפֵּר וְנִשְׁבַּע, או שֶׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעִים וְכִפְּרוּ⁴ - הֲרִי זֶה הַנֶּתְבַּע הוּא חַיִּב בְּשְׁבֻעַת הַפְּקָדוֹן⁵, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא עָנָה אָמֵן⁶. שֶׁבְּשְׁבֻעַת הַפְּקָדוֹן, אֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עֲצֻמוֹ וְאֶחָד שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אַחֵר וְכִפֵּר, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא עָנָה אָמֵן - חַיִּב; שֶׁשְׁפִירְתוֹ אַחֵר שֶׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעִים - פְּעֻנַת אָמֵן⁷.

2) בניגוד לתבעו בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. 3) שאמר: משיביעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. 4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. 5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. 6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו. "שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו". 7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב". ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפיקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲצָמוּ בְּכָל כְּפִירָה וּכְפִירָה מִן הַתְּשֻׁלוּמִין, לְפִיכָף חֵיב עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה.

(29 מפי עצמו. 30) שכפר בבית דין. 31) שנשבע לשקר וכפר ממון. 32) אין כפירתו בבית דין פוטרתו מלשלם כשיודה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזרו והשביעם ארבע וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו בבית דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום (משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

י. הִיו חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ פְקֻדוֹן שְׁיִישׁ לָנוּ בְיָדְךָ, שְׁבוּעָה שְׂאִין לָכֶם בְּיָדֵי - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא קֶרְבֵּן אֶחָד.³³ שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדֵי, לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.³⁴

33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת. 34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: תֵּן לִי פְקֻדוֹן וְתְשׁוּמַת יָד³⁵ גָזַל וְאַבְדָּה שְׁיִישׁ לִי בְיָדְךָ, שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדֵי - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא אַחַת.³⁶ וְאֶפְלוּ הָיָה לוֹ פְרוּטָה אַחַת מִפְּקֻלָּן - הָרִי אֵלוֹ מִצְטַרְפִּין וְחֵיב.³⁷

35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתרצה. 36) שאין כאן אלא שבועה אחת לכולם. 37) הואיל ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

יב. שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדֵי פְקֻדוֹן תְּשׁוּמַת יָד גָזַל וְאַבְדָּה - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.³⁸

38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו, ומובן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה פטור על שבועתו.

יג. תֵּן לִי חֲטִים וּשְׁעוּרִים וְכֶסֶם מִן שְׁיִישׁ לִי בְיָדְךָ, שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדֵי - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא אַחַת. שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדֵי חֲטִים וּשְׁעוּרִין וְכֶסֶם מִן - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.³⁹

39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לענין חלה, בכל זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם. **יד. הִיו חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ פְקֻדוֹן גָזַל וְאַבְדָּה וְתְשׁוּמַת יָד שְׁיִישׁ לָנוּ בְיָדְךָ⁴⁰; וְאָמַר לְאֶחָד מֵהֶן: שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדֵי פְקֻדוֹן וְגָזַל וְאַבְדָּה וְתְשׁוּמַת יָד, וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ**

(20) ברשותך, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה קיימת". (21) שהושוו. (22) שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם כאחוזת. (23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא לראיה.

ה. אֶחָד הַנְּשָׁבַע אַחַר שִׁתְּבָעוּ בְּעַל הַמָּמוֹן אוֹ הַנְּשָׁבַע מֵעֲצָמוּ אִף עַל פִּי שְׁלֹא תִבְעוּ. מֵיֵצֵד? בְּגוֹן שְׁקָדִים וְאָמַר: לָמָּה אַתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי? כְּלוּם יִישׁ לָךְ בְּיָדֵי מָמוֹן? שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדֵי מָמוֹן - הָרִי זֶה חֵיב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא תִבְעוּ זֶה.²⁴

(24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן שהוא מכחש ונשבע.

ו. אֶחָד הַנְּשָׁבַע לְבַעַל הַמָּמוֹן עֲצָמוּ אוֹ לְשְׁלוּחוֹ הִבָּא בְּהִרְשָׁאתוֹ²⁵; שִׁשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ.²⁶

(25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע - ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריחו כבעל דבר עצמו. אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה: "וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או מורשו לגבות ממונו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה, אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממונו, הרי הוא משביעו כבעל דבר עצמו. (26) אלא, שאם לא הורשה לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך.

ז. וְאֵינוֹ חֵיב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן עַד שִׁישְׁבִיעוּ בְּלִשׁוֹן שֶׁהוּא מְפִירָה.²⁷

(27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת בגזירה שווה: "תחטא-תחטא" שבשתיהן נאמר: "כי תחטא".

ח. הַנְּשָׁבַע שְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן בְּמִזֵּד, אִף עַל פִּי שִׁנְשָׁבַע לְשָׁקֵר, וְהִתְרוּ בוֹ עֲדִים בְּשַׁעַת שְׁבוּעָתוֹ - אֵינוֹ לוֹקָה, אֲלָא מִבֵּיא אֲשָׁמוּ בְּלִבָּד. שֶׁהָרִי הַכְּתוּב מוֹצִיא מִפְּקֻלָּן חֵיבֵי מַלְקוּת, וְחֵיבֵי אֲשֶׁם בֵּין בְּזֻדוֹן²⁸ בֵּין בְּשִׁגְגָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(28) והתרו בו שהוא ראוי למלקות.

ט. כָּפַר וְנִשְׁבַּע²⁹ אֶרְבַּע אוֹ חֲמִשׁ פְּעָמִים, אוֹ שֶׁהִשְׁבִיעוּ הַתּוֹבֵעַ אֶרְבַּע וְחֲמִשׁ פְּעָמִים וְהוּא כּוֹפֵר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין³⁰ בֵּין שְׁלֹא בְּבֵית דִּין - הָרִי זֶה חֵיב קֶרְבֵּן אֲשֶׁם עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה.³¹ שְׁאֵלוֹ הוֹדָה אַחַר שִׁכְפָּר - הָיָה חֵיב לְשִׁלְם, אִף עַל פִּי שִׁכְפָּר בְּבֵית דִּין³², וְנִמְצָא פּוֹטֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) משנה בשבועות לו: (7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתין בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). (8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. (9) שבועות מט: כדעת רב. וחיובי שבועת ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וכן האומר לחברו: המית שורך את עבדי¹⁰, וכפר ונשבע; והעבד¹¹ שתבע רבו ואמר: הפלת שני וסמית עיני¹², וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון¹³; שאילו הודה - לא היה משלם, מפני שהוא קנס¹⁴. אבל חייב בשבועת בטוי¹⁵. וכן כל פיוצא בזה.

10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלשים שקלים (רש"י לכתובות מא). (11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. (12) וחייב להוציא לחרות (שמות כא, כ"ז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציא לחרות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות לו:). (13) משנה בשבועות לו: (14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). (15) שהרי נשבע לשקר.

ג. התובע את חברו בדבר שיש בו קנס, שאינו משלם אותו על פי עצמו¹⁶ כמו שבארנו¹⁷, ויש בו ממון¹⁸, שהוא משלם אותו על פי עצמו, וכפר בכל דבר¹⁹ ונשבע - הרי זה חייב משום שבועת הפקדון. כיצד? תבעו ואמר לו: אנסת²⁰ או פתית²¹ בתי, והוא אומר: לא אנסתי ולא פתיתי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם קנס²² על פי עצמו, אלו הודה היה משלם בשת ופגם על פי עצמו²³. וכן האומר לחברו: גנבת שורי²⁴, והוא אומר לא גנבתי, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם כפל בהודאתו²⁵, משלם הוא את הקרן בהודאתו²⁶.

16) ע"פ הודאת עצמו. (17) לעיל פ"ז, ה"ב. (18) חלק

- הרי זה חייב על כל טענה⁴¹ וטענה לכל אחד ואחד⁴², ונמצא זה חייב עשרים אשם⁴³.

40) נמצאו ביחד עשרים טענות. (41) תביעה. (42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר בשבועתו לראשון. (43) ומובן שחייב גם קרן ותוספת חומש על כל תביעה.

טו. טען שאבד הפקדון⁴⁴ או כפר⁴⁵ בו ונשבע, ואחר כך הודה⁴⁶, וחרו וטען שאבד ונשבע, וחרו והודה - משלם הקרן הראשון, והמשלם אחר על כל שבועה ושבועה⁴⁷; שגאמר: ותמשתיו⁴⁸ - התורה רבתה חמשים הרבה על קרן אחד. כיצד? היה הקרן ארבעה, וכפר ונשבע והודה⁴⁹, וחרו וטען שאבד ונשבע וחרו והודה⁵⁰, וחרו וטען שאבד ונשבע והודה - משלם שבועה⁵¹. וכל פיוצא בזה.

44) והוא שומר חנם שפטור על אבדה. (45) שאין לו בידו כלום. (46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרן אשם. (47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה ושבועה. (48) ולא נאמר: וחמישיתו. (49) נתחייב חמישה, שהחומש הוא מלכר (מבחוץ) על ארבעה רבעים שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. (50) נתחייב שישה. (51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן ומוסיף עליו חומש אחד.

טז. פחות מפרוטה - אינו ממון. לפיכך, התובע חברו בפחות מפרוטה או בפחות משנה פרוטה, וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון וחייב בשבועת בטוי⁵².

(52) שהרי נשבע לשקר.

פרק שמיני

1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.

א. הגונב שורו של חברו וטבח² או מכו³, תבעו בעל השור ואמר לו: גנבת שורי וטבת או מכרת, והוא אומר: גנבתי⁴ אבל לא טבחת ולא מכרתי, ונשבע⁵ - הרי זה פטור משבועת הפקדון⁶; שאילו הודה מעצמו שטבח או מכר - לא היה משלם תשלומי ארבעה וחמשה, מפני⁷ שהוא קנס, כמו שיתבאר בהלכות גנבה⁸, ונמצא זה כמו שלא כפר ממון, ולפיכך פטור משבועת הפקדון. וחייב בשבועת בטוי⁹, שהרי נשבע על שקר שלא טבח, והוא טבח.

2) ושחטו. (3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, ככתוב בתורה (שמות כא, לו). (4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. (5) לשקר, ואחר-כך הודה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם במשנה).

ו. השאיל שורו לחברו, ותבעו ואמר לו: היכן שורי ששאלת ממני? והרי השור מת³⁶, ואמר לו השואל: נגנב או אבד, ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שהרי לא פטר עצמו מן התשלומין בכפירתו, ומפל מקום³⁷ חייב הוא לשלם, בין מת או נגנב או אבד או נשבע, מפני שהוא שואל³⁸, כמו שיתבאר במקומו³⁹. אכל חייב הוא משום שבועת פטוי, שהרי נשבע על שקר. וכן כל פיוצא כזה⁴⁰.

36 כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו, כמבואר בסמוך. 37 בכל האופנים שהם. 38 ושואל חייב גם על האונסין. 39 הלי שכירות פ"א, ה"ב "שכך כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם". 40 כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה לחובה - פטור (משנה שם).

ז. זה הפלל: כל שאינו פוטר עצמו מן התשלומין אלא בכפירה זו ונשבע, בין מפני עצמו⁴¹ בין שהשביעו התובע וכפר⁴² - הרי זה חייב בשבועת הפקדון⁴³, אף על פי שלא ענה אמן ולא הוציא שבועה מפיו⁴⁴.

41 שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפני עצמו לשקר. 42 שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר שלא בפני בית-דין. 43 משנה בשבועות לו: וכדעת החכמים. 44 "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בבאורנו שם.

ח. הגונב שור חברו, ותבעו ואמר לו: שורי גנבת, והוא אומר: לא גנבת. מה טיבו⁴⁵ אצלך? אתה הפקדתו אצלי, ונשבע⁴⁷ - חייב בשבועת הפקדון; שאילו הודה שגנבו - היה חייב לשלם דמי השור מפל מקום⁴⁸, ועכשו שאמר פקדון הוא - הרי פטר עצמו בכפירה זו מן הגנבה ומן האבדה, שאם נגנב השור או אבד אחר הודאה זו - היה פטור מלשלם⁴⁹.

45 בעליו. 46 שייכותו. 47 לא שחייב להשבע מן התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות י"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). 48 אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. 49 כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל-שכן על האונס (בבא קמא קה:).

מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. 19 בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. 20 שבאת עליה בעל-כרחו. 21 לרצונה. ו"המפתה משלם שלשה דברים: קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (רואים אותה כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה פחתה וישלם - לשון רבינו הלי נערה פ"ב, ה"ו), והאונס - ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). 22 אלו החמשים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושונים בכל אדם, בין גדולה שבכחונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה בערכין יד: 23 שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב לשלם, ובודאי כשחבב את חברו ואמר לו: אנסת או פתית וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל-דינו יפטר (משנה בשבועות לו: ובגמרא שם ל:). 24 והגונב שור משלם את הכפל. 25 שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומודה בקנס פטור. 26 נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת הפקדון (משנה שם).

ד. האומר לחברו: עשית בי חבירה²⁷, והוא אומר: לא עשיתי; המית שורך את שורי²⁸, והוא אומר: לא המית, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון²⁹; שאילו הודה היה חייב לשלם.

27 והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין ממון להם. 28 וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת קנס (כתובות מא.), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב, ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי יתור על הקרן או הפחות - קנס". 29 משנה בשבועות לו:

ה. נתן שורו לשומר חנם, ומת השור³⁰, תבעו ואמר לו: היכן שורי שהפקדתי אצלך? אמר לו: לא הפקדת אצלי פלום, או שאמר לו: הפקדת ונגנב או אבד³¹, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שאילו הודה ואמר הדבר פשהיה³² - לא היה חייב לשלם ממון, מפני שהוא שומר חנם³³. אכל חייב הוא משום שבועת פטוי³⁴, שהרי נשבע על שקר. וכן כל פיוצא כזה³⁵.

30 שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. 31 ושומר חנם פטור על גניבה ואבידה. 32 שמת השור. 33 משנה שם מט. 34 שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו. 35 כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו, שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנִשְׁבַּע - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן⁶¹, שֶׁהָרִי לֹא פֶטַר עֲצָמוּ מִכְּלוּם, אֲבָל חַיֵּב בְּשֻׁבֵעַ בְּטוּי.

(58) שבועות לז. (59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא בירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לז. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. (60) בכל סכום התביעה. (61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחד מן השותפים, וכאמור.

יג. וְכֵן מִי שֶׁהִיָּה עֲלָיו מְלוּה בְּשִׁטְר⁶², וְכֹפֵר בָּהּ⁶³ וְנִשְׁבַּע - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן; שֶׁהָרִי בְּשִׁטְר נִשְׁתַּעֲבַד הַקְּרָקַע⁶⁴, וְנִמְצָא זֶה כְּכֹפֵר בְּקְרָקַע⁶⁵. וְכִכְר בְּאַרְנו⁶⁶, שֶׁהִכּוֹפֵר בְּקְרָקַע - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן⁶⁷, וְחַיֵּב בְּשֻׁבֵעַ בְּטוּי, שֶׁהָרִי נִשְׁבַּע עַל שִׁקְרָה⁶⁸.

(62) שיש למלוה שטר חוב על הלוה. (63) בהלוואה זו שיש עליה שטר. (64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. (65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. (66) לעיל פ"ז, ה"ב-ג. (67) וכן בשבועות לז: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות." וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. (68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדן שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמענו שבכל חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ו הט"ז), ובין כשאומר לא לוייתי אלא מזה לבדו (לעיל ה"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. הִיָּה עֲלָיו מְלוּה בְּעֵדִים בְּלִבְד⁶⁹, וְכֹפֵר וְנִשְׁבַּע - חַיֵּב בְּשֻׁבֵעַת הַפְּקָדוֹן, שֶׁהָרִי פֶטַר עֲצָמוּ בְּכִפְיָתוֹ מִלְּשָׁלִם עִתָּהּ⁷⁰. וְאִף עַל פִּי שֶׁשָּׁיְבֹאוּ הָעֵדִים יִתְחַיֵּב לְשָׁלִם, וְנִמְצָא שְׁלָא הוֹעִילָה לוֹ כְּפִיָּתוֹ -

ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשִּׁכְרוּ⁵⁰ וְנִשְׁבַּע - חַיֵּב בְּשֻׁבֵעַת הַפְּקָדוֹן; שֶׁהָרִי פֶטַר עֲצָמוּ מִן הַשְּׁבוּרָה וּמִן הַמִּיתָה⁵¹. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: הִשְׁאֲלָתוּ לִי, וְנִשְׁבַּע - חַיֵּב בְּשֻׁבֵעַת הַפְּקָדוֹן⁵²; שֶׁהָרִי פֶטַר עֲצָמוּ מִן הַמִּיתָה בְּשַׁעַת הַמְּלֶאכָה⁵³, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת הַשְּׁאֲלָה⁵⁴.

(50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. (51) כמו ששינונו (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבויה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה." (52) הכל בבבא קמא שם. (53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילך יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירונו (ע"פ רש"י שם). (54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל" שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:): מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזובכים) שאלתיה".

י. לְפִיכָף⁵⁵, אִם אָמַר: לֹא גִנַּבְתִּי, אֲבָל אֶתָּה הַפְּקָדְתוּ אֲצָלִי אוֹ שְׁכַרְתִּי לְשִׁמְרוֹ אוֹ הִשְׁאֲלָתְהוּ לִי, וְהָרִי שׁוֹרֵף לְפָנָיִךְ קַחְהוּ, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הָרִי זֶה פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן; שֶׁהָרִי הוֹדָה בְּקָרְן, וְלֹא פֶטַר עֲצָמוּ בְּכִפְיָהּ זֶה מִכְּלוּם⁵⁶.

(55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "סוסף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). (56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: אֶתָּה מְכַרְתוּ לִי וְעִדְנִי לֹא נִתְמִי דְמִי, אִם תִּרְצֶה קַח דְמִי אוֹ הָרִי שְׁלֶךְ לְפָנָיִךְ; אוֹ שְׁאָמַר לוֹ: אֶתָּה נִתְמִי לִי בְּשִׁכְרֵךְ מְלֶאכָה שְׁאֲעֲשֶׂה לְךָ, אִם תִּרְצֶה שְׁאֲעֲשֶׂה לְךָ אוֹ קָחְנִי וְלֶךְ; תוֹעָה בְּדָרֶךְ מִצְאָתוֹ וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁהוּא שְׁלֶךְ, עֲכָשׁוּ שִׁדְעָתִי קָחְנִי וְלֶךְ; אוֹ שְׁאָמַר: אַחַר פְּרִתִי רִץ, וְהָרִי הוּא לְפָנָיִךְ; וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעֲנָה מְאֹלוֹ - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן⁵⁷, שֶׁהָרִי לֹא פֶטַר עֲצָמוּ מִכְּלוּם. וְחַיֵּב בְּשֻׁבֵעַת בְּטוּי, שֶׁהָרִי נִשְׁבַּע עַל שִׁקְרָה.

(57) בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

יב. מִי שֶׁהָיָה חַיֵּב מִמֶּנּוּ לְשָׁנִי שֶׁתְּפִין, וְתִבְעוּ אֶחָד מֵהֶן, וְכֹפֵר בּוֹ וְנִשְׁבַּע - חַיֵּב בְּשֻׁבֵעַת הַפְּקָדוֹן⁵⁸, שֶׁהָרִי כְּפַר מִמֶּנּוּ⁵⁹. תִּבְעוּהוּ שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדָה בְּכָלֹּל לְאֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: לֹא לִוִּיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבָדוּ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית-דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית-דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"י). וראה לקמן פ"י ה"ז, ובביאורו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

ב. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיוכפרו בעדותן בבית דין. בין שגשבעו¹⁵ או השפיצו בבית דין, בין שגשבעו או השפיצו חוץ לבית דין¹⁶, והפפירה¹⁷ בבית דין פלבד¹⁸. שגאמר: אם לא יגיד ונשא עונו - מקום שניגיד¹⁹ ויועיל הוא שאם לא יגיד שם יתחייב²⁰.

(15) מפי עצמם. (16) וענו אמן אחר שבועתו. (17) בכת"י התימנים: הכפירה. (18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. (19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית-דין. (20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י, הט"ז.

ג. חקצן בעדות שאינה מחייבת ממוין²¹ או בעדות קרקעות²² או עבדים או שטרות, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאין חייבין אלא על כפירת עדות ממוין שדומה לפקדון ותשומת יד וגזל ואברה שפרטן הפתוב בפ"שה²³, שהן מטלטלין שגופן ממוין²⁴, וכשניעידו לזה - יתן²⁵ זה.

(21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"ה ה"ג, וכן אמרו (שם לג:): "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, נאמר כאן "אואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) אואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון". (22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. (23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת בגזירה-שהו' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. (24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממון, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושוו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורו. (25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לז:): כדעת רבי יוחנן, שהמשיביע עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד:) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממון - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממון, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קריית ספר').

ד. וכן המשביע עדי קנס²⁶ וכפרו - פטורין משבועת העדות. מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטר מלשלים ואף על פי שבאו העדים אחר כן והעידו²⁷, נמצאו העדים לא חייבו זה בעדותן לבדה, אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת

הרי הועילה בעתה, ושמה לא יבואו העדים⁷¹ או יבואו ולא תתקיים עדותן⁷² או יפסלו⁷³, ולפיכך חייב⁷⁴.

(69) ואין לו עליה שטר. (70) כשהעדים עדיין לא באו. (71) שימותו (שבועות לז:): או ילכו למדינת הים. (72) שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. (73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שזימומו. (74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

פרק תשיעי

(1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה תובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

א. התובע עדין להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן לבדה² לתן לתובע זה ממוין³ המטלטלי⁴, וכפרו בעדותן ונשבעו⁵, בין שגשבעו בבית דין בין שגשבעו חוץ לבית דין⁶ - הרי אלו חייבין משום שבועת העדות, שהרי הפסידוהו ממון בכפירתם⁷. וכן אם השביעם התובע⁸ וכפרו בו⁹, אף על פי שלא נשבעו הן ולא ענו אמן אחר שבועתו¹⁰, פירן שפפרו¹¹ - הרי אלו חייבין¹². והוא¹³ שישביעם בבית דין¹⁴.

(2) פרט למשיביע עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב בעדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממון בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י, הט"ו. (3) פרט לשטרות שאין גופם ממון, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. (4) פרט לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. (5) מפי עצמם, שאמר: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). (6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית-דין, כמבואר בסמוך ה"ב. (7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. (8) שאמר להם: משיביע אני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממון כך וכך. (9) שאמר: אין אנו יודעים לך עדות. (10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (11) בבית-דין. (12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, ה"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי אחרים - אם לא יגיד ונשא עונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קריית ספר'). (13) ובלבד. (14) אמנם הנשבע מפי עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית-דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אתה בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעים לה עדות - הרי אלו פטורין משבועת העדות³⁹; מפני שלא תבצע התובע, אלא הם קדמו ונשבעו בתביעת עצמן⁴⁰. וכן אם השביעם הנתבע: שאם תדעו לזה שתובע אותי⁴¹ עדות שתבואו ותעידו לו, וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, עד שישביעם התובע⁴². ואין צריך לומר, אם השביעם שיבואו ויעידו שיש לפלוגי ביד פלוגי ממון, וכפרו - שהן פטורין; שאין זה התובע בעל דין עצמן⁴³. וכן אם קדמה שבועה לעדות⁴⁴ - הרי אלו פטורין משבועת העדות; שנאמר: ושמעה קול אלה והוא עד⁴⁵ - שקדמה עדות לשבועה, לא שקדמה שבועה לעדות.

39) שבועות לא, ב. (40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", "לר-לא יגיד" שמשמעו הוא תובעם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים ('קריית ספר'). וראה להלן אות לט. (41) ובכת"י התימנים: אותי. (42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש בו, לר-לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם: "אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בו"י ואל"ף, ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשליה . . . אם לו לא יגיד ונשא עונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם: "שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו. (43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל-וחומר, אם הנתבע שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז). (44) לידיעת העדות. (45) שהיה עד באותה שעה, ולא שיהיה אח"כ (שבועות לה. וברש"י).

ח. פיצד? משביע אני עליכם בשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני, ואמרו אמן, וידעו לו עדות אחר בן, ותבעם להעיד וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות⁴⁶.

(46) שם.

ט. אין העדים חייבים בשבועת העדות עד שייחידו אותם התובע וישביעם או ישבעו⁴⁸. פיצד? עמד בבית הפנסת ואמר: משביע אני כל מי שידע לי עדות שיבוא ויעיד לי, וענו כלם אמן, ויעדו בכללם, ואחר כך תבע עדיו וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, מפני שלא יחד עדיו בשבועה בפני עצמן⁴⁹. אבל אם אמר: משביע אני כל העומדים כאן שאם ידעו לי עדות שיבואו ויעידו לי, והיו עדיו בכללם, וכפרו - הרי אלו חייבין בשבועת העדות, שהרי יחדם בכלל אחרים⁵⁰.

(47) יקצה ויתכוין להם. (48) מפי עצמם. (49) שם לה, א. והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב

אותן²⁸; והואיל ואם הודה - לא תועיל עדותן²⁹, אם כפרו בה ונשבעו - פטורין³⁰.

(26) שיעידו לו שפלוגי טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטיחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לי, שפלוגי הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. (27) כי הלכה היא (בבא-קמא עה.) מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. (28) ובכת"י התימנים: אותו. והכוונה לנתבע. (29) בעוד שבדיני ממון, אם הודה בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל-דין כמאה עדים. (30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדרוש: "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

ה. משביעכם אני שתבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוגי תשלומי כפל³¹ ותשלומי ארבעה וחמשה³², וכפרו - חייבין בשבועת העדות מפני הקרן שהוא ממון³³, לא מפני הכפל שהוא קנס. וכן אם השביעם שיעידו לו שאנס פלוגי או פתה בת³⁴, וכפרו - חייבין בשבועת העדות מפני הפשת והפגם³⁵, שאם הודה בהם הנתבע משלם, לא מפני הקנס³⁶. וכן כל פיוצא פזה³⁷.

(31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). (32) שגנב ממני שור, וטבחו או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, ז). (33) ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. (34) והרי הוא חייב לתת לו בושת ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. (35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובביאורינו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. (36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישראל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושת ופגם, כמבואר בביאורנו לעיל פ"ח ה"ב. (37) משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח ה"ב.

ו. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שייכפרו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלו³⁸; אבל אם קדמו ונשבעו קדם שיתבעם - פטורין משבועת העדות.

(38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ז ה"ז. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שלח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" (מעשה ורוקח). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

ז. פיצד? ראו התובע הולך אחריהן, אמרו לו: למה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

62) סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה", (ולא נאמר: והשביעה באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

יג. הנה למדת, שאין העדים חבין בשבועת העדות אלא על פי עשרה דברים, ואלו הן: שיתבעם התובע⁶³. ושתהיה עדות ממוין⁶⁴. ושהיה ממון המטלטל⁶⁵. ושתחייב הנתבע לשלם בעדותו לבעד⁶⁶ אם העידו. ושיכפרו אחר שתבען התובע⁶⁷. ושיכפרו בבית דין. ושתהיה שם שבועה בשם או בכנוי. ושתקדם ידיעת העדות לשבועה⁶⁸. ושייחד עדיו בעת השבועה או בעת התביעה⁶⁹. ושתהיה השבועה בלשון שהן מפירין אותה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הנה למדת, שאין העדים חבין בשבועת העדות כו".

על-פי פנימיות הענינים, יש לבאר הלכה זו כך: על עם ישראל נאמר "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות עדות על שם הוי', שהרי כל ענין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל ובענינינו, מציאות אלוות בעולם הזה.

עדות זו נפעלת על ידי זה שיש בעולם הזה למטה מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם. והנה כאשר הגויים רואים שאף שישראל הם "המעט מכל העמים" ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על עניני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על-פי עשרה דברים המרמזים על עשרת הדברות שבכותן יכולים ישראל לקיים את תפקידם ולהיות עדים. והנה, הענין העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה, כי לימוד התורה בבבלי, ירושלמי, ספרא וספרי, אינו בגדר "לשון שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים וכו'. אבל בספר 'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק. . וכו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(יין מלכות, ספר הפלאה, סימן ד')

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

63) פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני ממון, שאין זה התובע בעל-דין עצמו, לעיל ה"ז.

הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו משביע את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך הבתאי מושבעים, ואין כאן יחוד. (50) הואיל ופירש שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית ללא שיעור. ומכאן אתה למד, שיכול אדם להשביע את חבריו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).

י. וכן אם אמר לעדים: בואו והעידו לי שיש לי מנה ביד פלוני, ואחר כך עמד בבית הפנסת והשביע כל מי שיודע לו עדות בוא ויעיד, ולא באו ולא העידו - הרי אלו חבין, שהרי תבען תחלה⁵¹. והוא שיהיו אז⁵² בבית הפנסת, ויהיה שם בית דין⁵³. אבל אם לא היו בפני בית דין: אם ענו אמן - חבין בשבועת העדות⁵⁴ פשיכפרו בעדותן בבית דין⁵⁵; ואם לא ענו אמן - אינן חבין⁵⁶.

(51) וייחד אותם, וזה עדיף מהמשביע את כל העומדים בבית-הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז). (52) בשעת ההשבעה. (53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם, ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית-דין ויכפרו לפני בית-דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי-אפשר שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני בית-דין. (54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו, והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית-דין (משנה שם ל.). (55) שהכפירה בבית-דין בלבד, כמבואר לעיל ה"ב. (56) אפילו כשכפרו בבית-דין, הואיל ולא הושבעו בבית-דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם, אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית-דין. ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית-דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית-דין, אפילו כשלא ענו אמן. השווה לקמן פ"י, ה"ז.

יא. אחד המשביע עדיו בשבועה⁵⁷, או שאמר להן: מצוה אני עליכם בשבועה, או סרכם אני בשבועה - הרי אלו חבין⁵⁸. והוא שישביעם בשם⁵⁹ או בכנוי מן הפנויים⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹.

(57) שאומר: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'. (58) משנה, שם לה, א. (59) בהזכרת השם מן השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון רבינו בפרושו למשנה שם. (60) כגון "חנן" או "רחום" או במי ששמו "ארך אפים". (61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם ה"ד מוסף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם. . . הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן. . . עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או כינוי".

יב. ואין העדים חבין עד שישביעם בלשון שהם מפירין אותה⁶².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

81) הלואה. 82) בכל אלה שהזכרת. 83) קרבן אחד, שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. 84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה, השווה לעיל פ"ז, ה"ב.

טז. מְשַׁבְּעֵי אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבוֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שְׂיֵשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנֵי חֲטִים וְשַׁעֲוִירִים וְכַסְּמִי⁸⁵, שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוֹת - אֵינָם חֲזִבִין אֶלָּא אַחַת⁸⁶. שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִים לָךְ עֲדוֹת שְׂיֵשׁ לָךְ בְּיַד פְּלוֹנֵי חֲטִים וְשַׁעֲוִירִים וְכַסְּמִין - חֲזִבִין עַל פֶּלַע אַחַת וְאַחַת⁸⁷.

85) מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. 86) משנה, שם. בהלכה הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש בה מינים נפרדים. 87) שם, הואיל וביטאו בשפתיהם כל מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, ה"ג.

יז. וְכֵן אִם תִּבְּעוּ אוֹתָן רַבִּים לְהַעֲדֵי לָהֶם, וְאָמְרוּ: שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָכֶם עֲדוֹת - אֵינָן חֲזִבִין אֶלָּא אַחַת⁸⁸. לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חֲזִבִין עַל פֶּלַע אַחַת וְאַחַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּשַׁבְּעוֹת הַפְּקָדוֹן⁸⁹.

88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם כאחד. 89) לעיל פ"ז, ה"ד. וכל־שכן כשאמרו לא לך, לא לך, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בבאורנו. ומקור דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לח, א: "תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם), ותבעו אותם חמשה אנשים.

יח. הַנִּשְׁבָּע לְחִבְרוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוֹת, וְנִמְצָא שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוֹת - הֲרֵי זֶה פְּטוּר, וְאֵין פָּאֵן לֹא שְׁבוּעַת הָעֲדוֹת וְלֹא שְׁבוּעַת בְּטוּי. מִפְּנֵי שֶׁשְׁבוּעַת בְּטוּי אֵינָה אֶלָּא בְּדָבָר שְׂיֵשׁ בּוֹ לֹא וְהָן⁹⁰, וְאִם יֹאמֵר: שְׁבוּעָה שְׂאִינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוֹת⁹¹ - אֵין זֶה שְׁבוּעַת בְּטוּי אֶלָּא שְׁבוּעַת הָעֲדוֹת⁹²; הוּאִיל וְלֹא זֶה שְׂיֵשׁ בָּהּ⁹³ אֵינָה שְׁבוּעַת בְּטוּי, כִּף הֵן שִׁבְּעָה, שֶׁהוּא הַנִּשְׁבָּע שִׂיּוֹדֵעַ לוֹ עֲדוֹת⁹⁴, אֵינוֹ שְׁבוּעַת בְּטוּי⁹⁵.

90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובבאורנו שם אות ב. 91) ונמצא שהוא יודע. 92) שהתורה לא חייבתו משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית־דין אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית־דין וראוי להעיד, ובדבר שיש בו מומן (שבועות כה: וברש"י). 93) השלילה שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. 94) ונמצא שאינו יודע. 95) ונמצא פטור מכלום.

יט. דָּבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁבָּע לְחִבְרוֹ שֶׁהַעֲדֵי לוֹ

64) פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י ה"ג. 65) פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם ממון, לעיל ה"ג. 66) ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבתו, לעיל ה"ד. 67) פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו. 68) לעיל ה"ז. 69) אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

יד. כֹּל מְקוּם שֶׁאֲמַרְנוּ פְּטוּר - פְּטוּר מִשְׁבוּעַת הָעֲדוֹת, אֲכַל חֲזִב בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי⁷⁰. וְהוּא שֶׁנִּשְׁבָּע אוֹ שֶׁעָנָה אָמֵן⁷¹ אִם הִשְׁבִּיעוּ אַחֵר, שֶׁהָרִי נִשְׁבָּע עַל שֶׁקֶר⁷². אֲכַל הַמְּחַיֵּב בְּשְׁבוּעַת הָעֲדוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נִשְׁבָּע עַל שֶׁקֶר וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְזִיד - אֵינוֹ חֲזִב⁷³ מְשוּם שְׁבוּעַת בְּטוּי⁷⁴, אֶלָּא מְשוּם שְׁבוּעַת הָעֲדוֹת בְּלִבְדוֹ⁷⁵. שֶׁהָרִי הַפְּתוּב הוֹצִיא שְׁבוּעַת הָעֲדוֹת מִפְּלִל שְׁבוּעַת בְּטוּי לְחֲזִיב⁷⁶ הַמְּזִיד בָּהּ כְּשֶׁנִּשְׁבָּע בְּקֶרְבָּן⁷⁷ אֲכַל לֹא בְּמִלְקוֹת⁷⁸; שֶׁנֶּאֱמַר: לְאַחַת⁷⁹ מֵאֵלֶּה - בְּמִין אֶחָד מִמֵּינֵי שְׁבוּעוֹת אֲתָה מְחַיֵּב הַנִּשְׁבָּע, וְאִי אֲתָה מְחַיֵּבוּ בְּשֵׁנֵי מֵינֵין עַד שִׁיְהִיָּה חֲזִיב בְּדִין שְׁבוּעַת הָעֲדוֹת וּבְדִין שְׁבוּעַת בְּטוּי⁸⁰.

70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים שחייבים בשבועת ביטוי, והוא־הדין לפטורים משבועת העדות (כסף־משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב.ג. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי, הוא שנשבעו" וכו'. 71) שהוא כמוציא שבועה מפיו. 72) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבים בשבועת ביטוי, שהרי לא נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף ה"ז. 73) מלקות. 74) שאם נשבע לשקר במזיד - לוקה. לעיל פ"א, ה"ג. 75) קרבן עולה ויורד. 76) בשבועת העדות. 77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשוגג". 78) משום שבועת ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום שבועת העדות. 79) ולא נאמר "באחת מאלה". 80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות לב:): "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות" (תורה תמימה' ויקרא ה, ה). ורש"י בשבועות לו, א - מסביר, שאין לחייב מלקות בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו: משום שאי־אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר שכחנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.

טו. מְשַׁבְּעֵי אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבוֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שְׂיֵשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנֵי פְּקָדוֹן וְתַשׁוּמַת יָד⁸¹ גְּזֵל וְאַבְדָּה, שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוֹת⁸² - אֵינָן חֲזִבִין אֶלָּא אַחַת⁸³. שְׁבוּעָה שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוֹת שְׂיֵשׁ לָךְ בְּיַד פְּלוֹנֵי פְּקָדוֹן וְתַשׁוּמַת יָד גְּזֵל וְאַבְדָּה - חֲזִבִין עַל פֶּלַע אַחַת וְאַחַת⁸⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכר'.

ג. תִּבְעַן לְהַעֲדֵי לֹו שְׁהוּא כְּהֵן אֹו לְוִי אֹו שְׁאִינֹו בֵּן גְרוּשָׁה⁹ אֹו בֵּן חֲלוּצָה¹⁰, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מְשִׁבּוּעַת הַעֲדוּת, שְׁאִין כָּאֵן עֲדוּת מְמוֹן¹¹.

9) וכשר לכהונה, כי הנולד מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. (10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם. (11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון.

ד. תִּבְעַן שְׁיַעֲדוּ לֹו שְׁחָבַל בּוּ בְּנֹו¹², וְשִׁהַדְּלִיק פְּלוּנִי גְדִישׁוֹ בְּשִׁבְתָּ¹³, וְשִׁאֲנַס פְּלוּנִי אֹו פִּתְהָ בְּתוֹ הַמְּאָרְסָה¹⁴, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מְשִׁבּוּעַת הַעֲדוּת; שְׁאֵם הַעֲדוּת עֲדוּת זֹו - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבַּע מִיִּתְתָּ בֵּית דִּין, וְאִינֹו חַיֵּב תְּשַׁלּוּמִין¹⁵, כְּמוֹ שְׁפָאֲרֵנוּ בְּהַלְכוּת נַעֲרָה. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה¹⁶.

12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. (13) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה. (14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. (15) דמי חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". (16) שחבל בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל חבורה בשבת. וסובר רבינו, שמה ששינינו שם במשנה: "שאנס פלוני את בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשביעם להעיד "שיש לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע, בעל דין עצמו".

ה. הָיָה עֵד אֶחָד וְכִפְרָו וְהִשְׁבִּיעוּ - פְּטוּר מְשִׁבּוּעַת הַעֲדוּת, שְׁאִין עֲדוּת עֵד אֶחָד מְחַיֵּב מְמוֹן¹⁷.

17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם). - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

ו. תִּבְעַ אֶת שְׁנֵי עֲדוּי שְׁיַעֲדוּ לֹו שְׁזִנְתָה אִשְׁתּוֹ, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הָרִי אֵלֹו חַיֵּבִין בְּשִׁבּוּעַת הַעֲדוּת; שְׁאֵלֹו הַעֲדוּת - הָיָו מְפִסְדִין לָהּ כְּתַבְתָּהּ¹⁸ וְיִפְטֹר זֶה שְׁתִּכְבֵּן, וְהָרִי כְּפָרוּ בְּעֲדוּת מְמוֹן.

18) שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה.

ז. תִּבְעַ עֲדֵי קְנוּי¹⁹ אֹו עֲדֵי סְתִירָה²⁰ וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מְשִׁבּוּעַת הַעֲדוּת; שְׁאֵלֹו הַעֲדוּת - אֵין חַיֵּיב מְמוֹן כָּאֵן, אֲלָא לְהַשְׁקוּתָהּ בְּלִבְדָּ. וְאֵף עַל פִּי שְׁעֲדוּת זֹו גּוֹרְמֵת לָהּ שְׁתַּפְּסִיד כְּתַבְתָּהּ אִם לֹא

וְהוּא לֹא הַעֲדֵי, אֹו שְׁלֹא הַעֲדֵי לֹו וְהוּא הַעֲדֵי - הָרִי זֶה חַיֵּב מְשׁוּם שְׁבִיּוּעַת פְּטוּי⁹⁶, וְאֵין כָּאֵן שְׁבִיּוּעַת עֲדוּת כְּלָל⁹⁷.

96) שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולא, ואע"פ שאינה בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה, הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא, כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. 97) שאינה אלא בלהבא: משיבועני עליכם שתבואו ותעידוני.

~ יום שישי ו' תמוז ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

א. הָיָו עֲדוּי אֹו אֶחָד מֵהֵן פְּסוּל² אֹו קְרוּב³, וְאֶפְלוּ מִפְּסוּלֵי עֲדוּת שְׁל הַבְּרִיָּה⁴, אֹו שְׁהִיָּה הַמְּלִף אֶחָד מֵעֲדוּי, שְׁאִינֹו רְאוּי לְהַעֲדֵי⁵, אֹו שְׁהִיָּה עֵד מְפִי עֵד⁶, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מְשִׁבּוּעַת הַעֲדוּת; שְׁאֵלֹו (הודו) הַעֲדוּי - לֹא הָיָו מְחַיֵּבִין בְּעֲדוּתָן מְמוֹן.

2) לעדות. כגון גולן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. (3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. (4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחיוב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקובייה או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גולנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. (5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג', הלכה ז', שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. (6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. (7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף-סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

ב. מְשִׁבֵּעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שְׁתַּבּוּאוּ וְתַעֲדוּ לִי שְׁאֲמַר אִישׁ פְּלוּנִי שְׁיַתֵּן לִי מֵאֲתִים זֹו וְלֹא נָתַן, וְכִפְרוּ - הָרִי אֵלֹו פְּטוּרִין מְשִׁבּוּעַת הַעֲדוּת; שְׁאֵם הַעֲדוּת בְּדָבָר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבַּע מְמוֹן בְּאֲמִירָתוֹ⁸. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

8) שהיה יכול לומר חזורני בי, וכתב התוספות יום טוב שם:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲדוֹת³². וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם³³. שֶׁהַמְשַׁבֵּעַ עָדֵי קֶרְקַע - פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. (30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. (31) המשועבדת לכתובתה. (32) שאין דין שבועת העדות נהוג בעדות קרקע. (33) אפילו כשהיו שני עדים.

יג. הַשְּׁבִיעַ עֲדָיו בְּבֵית דִּין וְכִפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁהִתְחִיל הַשְּׁנַיִם לְכַפֵּר בְּתוֹךְ קְדֵי דְבוּרוֹ שֶׁל חֵבְרוּ - שְׁנֵיהֶם חֵיבִין בְּשְׁבֻעַת הַעֲדוּת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מְכַיֵּא חֲטָאתוֹ³⁴ עַל שְׁבֻעָתוֹ. כְּפֶר הָרֵאשׁוֹן, וְשֶׁהָעֵד הַשְּׁנַיִם יוֹתֵר מִקְדֵי דְבוּר וְאַחַר כֵּן כְּפֶר - הָרֵאשׁוֹן חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַעֲדוּת, וְהַשְּׁנַיִם פְּטוּר מִשְׁבֻעַת הַעֲדוּת; שְׁאֵלוּ הוֹדָה זֶה הַשְּׁנַיִם - לֹא הֵיחָד עֲדוּתוֹ מִחֵבֶיבָתָהּ כְּמוֹן³⁵.

34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. (35) ואף על פי שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושוא לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

יד. הוֹדָה אֶחָד וְכִפְר אֶחָד - הַפּוֹכֵר חֵיב, בֵּין שֶׁכִּפְר בְּתַחֲלָה בֵּין שֶׁכִּפְר בְּסוֹף³⁶. כְּפֶר שְׁנֵיהֶם כְּאַחַד, וְקִדְּם הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹךְ קְדֵי דְבוּר - הָרֵי זֶה פְּטוּר³⁷, וְהַעוֹמֵד בְּכַפִּירָתוֹ חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַעֲדוּת³⁸.

36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. (37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חברו. (38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

טו. הַשְּׁבִיעַ שְׁתֵּי פְתִי³⁹ עֲדִים וְשִׁתִּיחֵן רְאוּיוֹת לְהַעֲדִי⁴⁰, וְכִפְרָה פֶת רֵאשׁוֹנָה וְאַחַר כֵּן כְּפָרָה פֶת שְׁנֵיָהּ - הָרֵאשׁוֹנָה פְּטוּרָה מִשְׁבֻעַת הַעֲדוּת; מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְמוּכִין עַל עֲדוּת שְׁנֵיהֶם, וְאֶפְשָׁר לְהוֹצִיא מִמֶּמֶן בְּעֲדוּת הַפֶּת הָאַחֲרָת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבָּע אִינוֹ חֵיב לְשַׁלֵּם בְּעֲדוּת אֵלוֹ שֶׁכִּפְרוּ לְבָדָה. הֵיחָד הַפֶּת הַשְּׁנֵיָהּ קְרוּבִין לְתוֹבֵעַ אוֹ לְנִתְבָּע בְּנִשְׁוִתִיחֵן⁴¹, וְהָרֵי הֵן גּוֹסְסוֹת⁴² - אִף הָרֵאשׁוֹנָה חֵיבָתָהּ; שֶׁהָרֵי הַשְּׁנֵיָהּ בְּעֵת כְּפִירַת הָרֵאשׁוֹנָה לֹא הֵיחָד רְאוּיָהּ לְהַעֲדִי, וְאִף עַל פִּי שְׁבִמְהֵרָה יֵהִיו רְאוּיִין שֶׁשִּׁמּוֹתוֹ אֵלוֹ הַגּוֹסְסוֹת⁴³. וְאִם כְּפָרָה הַשְּׁנֵיָהּ אַחֲרֵי שִׁמּוֹתוֹ נִשְׁוִתִיחֵן - חֵיבִין בְּשְׁבֻעַת הַעֲדוּת⁴⁴.

תְּשִׁתָּה²¹ - דְּכָר שְׁגוֹרִם לְמִמּוֹן אִינוֹ כְּמִמּוֹן, שֶׁהָרֵי אֶפְשָׁר שֶׁתְּשִׁתָּה²² וְלֹא תִשְׁבַּר²³ כְּתִבְתָּהּ.

19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני. קיני - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קיני אלא לשון התראה. (20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר. (21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשתות אלא תצא בלא כתובה. (22) ותימצא טהורה. (23) תפסיד.

ח. הָרֵי שֶׁקָּנָא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתָּרָה בְּעֲדִים, וְזָנְתָה בְּעַד אֶחָד אַחַר הַקְּנִי וְהִסְתִּירָה, וְהַשְּׁבִיעַ עַד זֶה שֶׁכִּבּוֹא וְיַעֲד, וְכִפֶּר - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַעֲדוּת; שְׁאִף עַל פִּי שֶׁהוּא עַד אֶחָד, אֵלוֹ הַעֲדִי עֲדוּת זו - הֵיחָד יוֹצֵאָה בְּלֹא כְּתִבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת סוּטָה.

ט. וְכֵן כָּל עַד אֶחָד שֶׁמְחִיב מִמּוֹן בְּעֲדוּתוֹ, אִם כְּפֶר וְנִשְׁבַּע אוֹ שֶׁהַשְּׁבִיעוֹ בְּבֵית דִּין וְכִפֶּר - חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת הַעֲדוּת.

י. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבָּע חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׁבֻעָה²⁴, שְׁאִין מְשַׁבֵּיעִין אוֹתָם, וְהַשְּׁבִיעַ לְעַד אֶחָד שֶׁכִּבּוֹא וְיַעֲד לוֹ שִׁישׁ לוֹ בִּיד זֶה מְנַהֵ²⁵, וְכִפֶּר - הָרֵי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת הַעֲדוּת; שְׁאֵלוֹ הַעֲדִי - הֵיחָד הַנִּתְבָּע הֵזָה מְשַׁלֵּם מִמּוֹן בְּעֲדוּתוֹ, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן²⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²⁷.

24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. (25) מאה זוז. (26) פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". (27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד, ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהַשְּׁבִיעָה עַד אֶחָד שִׁיעֲדִי לָהּ בְּמִיתַת בְּעָלָהּ, וְכִפֶּר - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַעֲדוּת; שְׁאֵלוֹ הַעֲדִי - הֵיחָד נִשְׁאֵת וְנוֹטְלָתָה כְּתִבְתָּהּ²⁸.

28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המתרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשיו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

יב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים²⁹? כִּשְׁהָיָה לָהּ לְגִבּוֹת כְּתִבְתָּהּ מִן הַמְטַלְטְלִין³⁰; אֲבָל אִם אֵין לָהּ לְגִבּוֹת כְּתִבְתָּהּ אֲלֵא מִן הַקֶּרְקַע³¹ - הָרֵי זֶה פְּטוּר מִשְׁבֻעַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמה לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשבא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.

יח. הַשְּׁבִיעֵן בְּבֵית דִּין וְכִפְרוּ⁵⁴, וְחָזַר וְהִשְׁבִּיעַן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהָן פּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בְּפָנָיו בֵּית דִּין, וְאִפְלוּ עָנּוּ אָמֵן אוֹ נִשְׁבְּעוּ מִפִּי עֶצְמָן פְּעַם אַחַר פְּעַם - אֵינָן חֲזִיבִין מִשּׁוֹם שְׁבִיעַת הָעֵדוּת אֲלֵא אַחַת; מִפְּנֵי שְׂאֵחַר שֶׁכִּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חָזְרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֵדוּתָן מוֹעֵלָת פְּלוּם⁵⁵.

(54 בבית דין. 55) מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשאר כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיוודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

יט. נִמְצְאָת לְמִדָּה, שֶׁכָּל הַשְּׁבִיעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחַר שֶׁכִּפְרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל פְּסִירַת עֵדוּת שְׂאֵינָהּ מְחִיבָת מִמּוֹן⁵⁶, שֶׁהֵן פְּטוּרִין עֲלֶיהָ מִשְׁבִּיעַת הָעֵדוּת וְחֲזִיבִין בְּשִׁבְעַת פְּטוּי⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

(56) שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. (57) שהרי נשבעו לשקר.

פֶּרֶק אַחַד עֶשְׂרִי

(1) מצות-עשה שישבע המחוייב בשבועה - בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקונה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיזמים על הנשבע שבועת הדיינים.

א. כְּשֶׁם שֶׁשְׁבִיעַת שְׂוֵא וְשֶׁקֶר כְּלֵא תַעֲשֶׂה², כִּן מִצְוֹת עֲשֶׂה שִׁישְׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבִיעַת בְּבֵית דִּין³ בְּשֵׁם⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִשְׁמוֹ תִשְׁבַּע - זוֹ מִצְוֹת עֲשֶׂה⁵. שֶׁהַשְּׁבִיעַת בְּשֵׁם הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ - מִדְּרַכֵּי הָעֵבֹדָה הִיא, וְהַדּוֹר וְהַדּוֹשׁ גְּדוֹל הוּא לְהִשְׁבַע בְּשֵׁמוֹ⁶.

(2) ראה לעיל פ"א, ה"זח. (3) ראה להלן ה"הו. (4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"חט. (5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:): "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. (6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו

(39) זוגות. (40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. (41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. (42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליהא בגרונו מפני צרות החזה. (43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. (44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראייה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֵדִים לְהַעֲדֵי לוֹ וְכִפְרוּ⁴⁵, וְהִשְׁבִּיעַן⁴⁶ וְעָנּוּ אָמֵן⁴⁷, וְהִשְׁבִּיעַן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהָן עוֹנִין אַחַר כָּל שְׁבִיעַת וְשְׁבִיעַת חוּץ לְבֵית דִּין, וְכִשְׁבְּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדוּ וְהַעֲדוּ - הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִין מִשְׁבִּיעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ⁴⁸. וְאִם בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעִמְדוּ בְּכִפְרֵיתָן - חֲזִיבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבִיעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין⁴⁹.

(45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. (46) משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. (47) שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. (48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". (49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

יז. כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בְּשִׁעָנוּ אָמֵן; אֲבָל אִם לֹא עָנּוּ אָמֵן אֲלֵא כִּפְרוּ עַל כָּל שְׁבִיעַת וְשְׁבִיעַת⁵¹, הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבִיעַת מִפִּיהֶם וְלֹא עָנּוּ אָמֵן⁵² - הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיִּשְׁבִּיעַם בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ בּוֹ שֵׁם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ⁵³.

(50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. (51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (52) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). (15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסת, אעפ"י שהדיינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדיינים, כמבואר בסמוך ה"ז.

ה. **שְׁלֹשָׁה מִיָּמֵי שְׁבוּעוֹת הֵן שְׁחִבְיָן בְּהֵן מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלוּ הֵן: מִי שִׁטְעָנוּ¹⁶ חִבְרוּ מִשְׁלֹטְלִין¹⁷, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתוֹ וְכִפַּר בְּמִקְצָתוֹ¹⁸. וּמִי שִׁפְפַר בְּכָל הַמִּשְׁלֹטְלִין שִׁטְעָנוּ, וְעַד אֶחָד מֵעֵיד עָלָיו וּמְכַחֲשֵׁיו¹⁹. הָרִי אֵלוּ שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וְדֹאֵר²⁰ וּכְפִירָה. וְכֵן שׁוֹמֵר שְׁטוּעַן שֶׁאֵבֵד דְּבַר שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ אוֹ נִגְבֵּה אוֹ מֵת וְכִיּוֹצֵא בְּזָה - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע מִסְּפָק²¹, שְׁאִין בְּעַל הַפְּקֻדוֹן יוֹדַע אִם אָמַת טוּעֵן זֶה הַשׁוֹמֵר אוֹ שֶׁקֶר. וְהוּא נִשְׁבַּע מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֹאֵמַר: שְׁבוּעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם²².**

(16) שתבעו. (17) נכסי דניידי, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסת, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. (18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות לט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסת (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

ו. **כָּל שְׁבוּעָה שֶׁמְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ הַדִּיָּנִין חוּץ מִשְׁלֹשָׁה מִיָּמֵי שְׁבוּעוֹת אֵלוּ²³ - הָרִי הוּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים²⁴, וְגַם הִיא הַנְּקִרָאָת שְׁבוּעַת הַדִּיָּנִין²⁵. וְגַם שְׁבוּעוֹת אֵלוּ מְדַבְּרֵיהֶם שְׁנֵי מִיָּמֵי שְׁבוּעוֹת הֵן: יֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וְדֹאֵר וּכְפִירָה, כְּגוֹן שְׁבוּעַת שְׁכִיר²⁶ וּפּוֹגֵם שְׁטָרוֹ²⁷ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. וְיֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת בְּטַעֲנַת סְפָק²⁸, כְּגוֹן שְׁבוּעַת הַשְׁתַּפְּיָן²⁹ וְהָאֲרִיסוֹן³⁰ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. וְדִיָּנֵי מְמוֹנוֹת³¹ יִתְבַּאֵר חַיִּיב כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאֵלוּ הַשְּׁבוּעוֹת וְדִיָּנֵיהֶם.**

(23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמודה

תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ב. **וְאִסוּר לְהִשְׁבַּע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְשַׁתֵּף דְּבַר אַחֵר עִם שֵׁם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשְׁבוּעָה - יַעֲקֹר מִן הָעוֹלָם⁷. שְׁאִין שֵׁם⁸ מִי שֶׁרְאוּי לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד שְׁנִשְׁבְּעִין בְּשְׁמוֹ אֲלֵא הָאֶחָד בְּרוּךְ הוּא⁹.**

(7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו". (8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיקו מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתחתו למורה-נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. (9) אמנם מצינו במלכים-ב ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים-ב ב, ד, ששאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע בארון או במי ששלחו". וראה לקמן פ"ב, ה"ג.

ג. **וּמִתָּר לְאָדָם לְהִשְׁבַּע עַל הַמְצָה לַעֲשׂוֹתָהּ¹⁰, פְּדִי לְיָרֵז אֶת עַצְמוֹ¹¹, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁבֵּעַ עָלֶיהָ מִהֵר סִינִי¹²; שְׁנֹאֵמַר: נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צִדְקָה¹³.**

(10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. (11) לקיימה. (12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א. (13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

ד. **שְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמְשַׁבְּעִין הַדִּיָּנִים לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, הִיא הַנְּקִרָאָת שְׁבוּעַת הַדִּיָּנִין¹⁴. בֵּין שֶׁהִיא חַיִּב בְּשְׁבוּעָה זוֹ מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁהִיא חַיִּב בְּהַ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹⁵.**

(14) כלשון המשנה (שבועות פ"ז, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדיינים להשבע, אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. **כיצד מפיו? כגון שיאמר: הריני נשבע בה' אלהי ישראל, או כמי ששמו חנון, או כמי ששמו רחום, שאיני חיב לזה כלום. וכן אם אמר: הרי הוא⁴² ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום.**

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

י. **וכיצד מפי הדיינין? כגון שאמרו לו: משביעין אנו אותך בה' אלהי ישראל, או כמי ששמו חנון, שאין לזה בידך כלום, והוא עונה אמן⁴³. או שאמרו: הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל, או למי ששמו חנון, אם יש לפלוני אצלו ממוץ ולא יודה לו, והוא עונה אמן. זו היא שבועת הדיינין⁴⁴.**

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה – כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן – חיוב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיובי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא – לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

יא. **הדיינין שהשביעו בלא נקיטת חפץ⁴⁵ בידו – הרי אלו טועים, והוזר ונשבע וספר תורה בידו⁴⁶. ואם אהז תפלין בידו והשביעהו – אינו חוזר ונשבע; שהרי אהז תורה בידו, וכמו ספר הן⁴⁷. השביעהו⁴⁸ מישב – אינו חוזר ונשבע.**

(45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. (46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחזור, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, – הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). (47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". (48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדים שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפלין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפלין אינם חוזרים ונשבעים (בית-יוסף לחו"מ סימן פז).

יב. **תלמיד חכם⁴⁹ – לכתחלה משביעין אותו מישב⁵⁰ ותפלין בידו, ואינו צריך לטל ספר תורה, אלא תפלין בכפו חפץ הוא⁵¹. ונשבע בלשון הקדש, כמו שבארנו⁵².**

(49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (50) מפני כבודו. (51) שבועות שם. (52) לעיל ה"ח.

יג. **אין בין שבועת הסת לשבועת הדיינין אלא נקיטת חפץ, שאין הנשבע שבועת הסת אהז ספר**

המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). (28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא. (29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. (30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, הארים ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביעי. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). (31) בספר משפטים, ה' טוען ונטען וה' שאלה ופקדון.

ז. **יש שם שבועה אחרת, והיא תקנת חכמי הגמרא³², והיא הנקראת שבועת הסת³³. ואף על פי שפית דין משביעין אותה [היום] – אינה נקראת שבועת הדיינין³⁴.**

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. ונתיקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל"א כו, ט) "אם ה' הסיתך ב"י" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפיס דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת – שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבדות, שהכבדו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך ה"ג והי"ט.

ח. **ושבועת הדיינין, בין שהיתה של תורה או של דברי סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק, כן היא: הנשבע אהז ספר תורה בזרוע³⁵, והוא עומד³⁶ ונשבע בשם³⁷ או בכנוי³⁸, בשבועה או באלה³⁹, מפיו או מפי הדיינין. והזרו רבות⁴⁰, שאין משביעין שבועת הדיינין אלא בלשון הקדש⁴¹.**

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפיסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ירך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור-המתחיל האי דיינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לזאי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והזרו רבות" אינן, אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן ה"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. (64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. (65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה. (66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. (67) כמבואר לעיל אות נט.

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדיינים שהיא על ידי טענת ודאי⁶⁸ וכפירה⁶⁹, בין שהיתה מדברי תורה בין שהיתה מדבריהם⁷⁰ - מאימין⁷¹ עליו, כמו שיתבאר⁷². וכל מי שיתחייב בה בטענת ספק, בין מן התורה⁷³ בין מדבריהם⁷⁴ - אינו צריך איומים⁷⁵.

68) שהתובע טוען טענת ברי. (69) של הנתבע. (70) ראה לעיל ה"ו. (71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרוש מפרד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. (72) בסמוך ה"ט. ומקורו בשבועות לט. שהאיום האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. (73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. (74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. (75) ראה להלן ה"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרין לו: הוי יודע, שכל העולם כלו נודע⁷⁶ בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה⁷⁷: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עברות שבתורה נאמר בהן 'נקה'⁷⁸, וקאן נאמר 'לא ינקה'⁷⁹. כל עברות שבתורה - נפרעין⁸⁰ ממנו⁸¹; וקאן - ממנו וממשפחתו, שמתחפין⁸² על זה⁸³. ולא עוד, אלא גורם להפרע משונאיהם של ישראל⁸⁴; שכל ישראל ערכין⁸⁵ זה בזה⁸⁶. שנאמר: אלה⁸⁷ וכחש ורצה וגומר; וכתוב אחריו: על בן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה⁸⁸. כל עברות שבתורה - תולין⁸⁹ לו שנים ושלשה דורות⁹⁰, אם יש לו זכות; וקאן - נפרעין מיד. שנאמר: הוצאתיה⁹¹ נאם יי צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. הוצאתיה - מיד⁹²; ובאה אל בית הגנב - זה הגנב דעת הבריות, ואין לו ממוזן על חברו וטוענו בחנם ומשביעו⁹³; אל בית הנשבע בשמי לשקר - כמשמעו⁹⁴; וכלתו ואת עציו ואת אבניו - דברים שאין אש ומים מכלין אותן⁹⁵, שבועת שקר מכלה אותן⁹⁶.

76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה

תורה⁵³; אלא משביעין אותו בשם או בכנוי, בשבועה או באלה, מפיו או מפני בית דין, כמו שבועת הדיינים. וכבר נהגו הכל להיות ספר תורה ביד חזן⁵⁴ הכנסת או שאר העם בעת משביעין שבועת הסת, כדי לאיים עליו⁵⁵.

53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות ר"ד לכתובות פח. (54) שמש. (55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר-תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסת), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושפורות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסת אין מחמירים בה כל כך, אלא מביאים ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסאה סימן קמב.

יד. הדיינים שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מפיר - הרי זו כמפירתה⁵⁶. וכן הורו הגאונים⁵⁷. אכל רבותינו הורו⁵⁸, שאין משביעים אלא בלשון הקדוש⁵⁹. ואין ראוי לסמך על הוראה זו⁶⁰. ואף על פי שנהגו בכל בתי דינין להשבע⁶¹ בלשון הקדוש⁶², צריך להודיע את הנשבע⁶³ עד שהיא מפיר לשון השבועה⁶⁴. שבבועת הדיינים היא שבועת הפקדון בעצמה⁶⁵. ואף שבועת הסת⁶⁶ נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדוש⁶⁷.

56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). (57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא כלשונה נאמרה" ופירשו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. (58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. (59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. (60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכר. (61) בכת"י התימנים: להשביע. (62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ז). וגם יש בזה עלבון בית-הדין אם ישביעוהו בלשון אחרת (כסף משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. אָמַרְתָּ: ¹⁰⁰הַרְיֵנִי נְשָׁפָע, וְחָבְרוּ תוֹבְעֵי¹⁰¹ -
הַעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לְזֶה: סוּרוּ נָא מֵעַל אֶהְלִי
הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים¹⁰² וְגוֹמְרֵי. וְאוֹמְרִין לוֹ: לֹא עַל
דַּעְתְּךָ¹⁰³ אָנוּ מְשִׁבְעִין אוֹתְךָ, אֲלָא עַל דַּעְתּוֹ¹⁰⁴ וְעַל
דַּעַת בֵּית דִּין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). (103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית דין". (105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגו המלוה ושבר את המקל מרוב רוגזו, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משיבעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"טז ובביאורנו שם.

יט. אַף עַל פִּי שְׂאִין מְאִימִין אִיּוֹם זֶה בְּשִׁבְעַת טַעֲנַת סִפְקָא, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ¹⁰⁶, וְלֹא בְּשִׁבְעַת הֶסֶת¹⁰⁷ - צְרִיכִין הַדִּינִין לְפָצֵר¹⁰⁸ בְּבַעְלֵי דִינִין, אוּלַּי יַחְזְרוּ בְּהֵן¹⁰⁹ עַד שְׂלֹא תִהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"טו'. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונטול, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטור, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזלן ע"י דינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיוודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו

בסיני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". (78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). (82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). (84) כינוי בלשון נקייה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. (85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת-שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים. (90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגנב" לומר, מיד כשהוצאתה - תבוא אל בית הגנב. וגם אל "בית הגנב" משמעו - אל הגנב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל ה"טו'), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משביעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94) כפשוטו. (95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

יז. וְעִנְנֵן הָאִיּוֹם הַזֶּה כְּלוֹ - כְּלִשׁוֹן שְׁהֵן מְפִירִין אוֹמְרִים לָהֶם, כְּדִי שְׂיִבְיֵנוּ בְּדָבָרִים וְיַחְזְרוּ הַחוּטָא לְמוֹטָב. אָמַר: אֵינִי נְשָׁפָע - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ⁹⁷, וְנוֹתֵן מֵה שְׁטַעְנֵנוּ חָבְרוּ. וְכֵן אִם אָמַר הַטּוֹעֵן: אֵינִי מְשִׁבְעוֹ, וּפְטוֹר⁹⁸ - הוֹלְכִין לָהֵן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. (98) מלשלם. (99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, ה"א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. (3) אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. (4) בכתי"י תימן: שיפרע. ינקם. (5) ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבועו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה... להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". (6) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. (7) ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' - בית-דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עוון חטא חילול השם, אין בית-דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה', שרבינו מפרש מה שאמרו: בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עוון חילול השם שבשבעה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פרעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פ"א ה"טז, ובביאורנו שם. וביד איתן' מביא ראייה לדברי רבינו, ממדרש נחומא פרשת מטות אות א, האומר: "המועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

ב. עוון זה מן החמורות הוא, כמו שבארנו בהלכות תשובה⁸. אף על פי שאין בו לא פרת ולא מיתת בית דין, יש בו חילול השם המקדש, שהוא גדול מכל העונות⁹.

(8) פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא-תעשה ומצוות-עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". (9) כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים... ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות... שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו".

ג. מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמיים וכיוצא בהן, אף על פי שאין פגנתו אלא למי שפראם - אין זו שבועה¹⁰. וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב¹¹ מכתבי הקדש¹², אף על פי שאין פגנתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצנה בכתב זה - אין זו שבועה¹³. ואף על פי שאין אלו שבועות - מאימין¹⁴ עליהן¹⁵, ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בקדש, ומראין בעיניהם שזו שבועה¹⁶, ופותחין להם פתח¹⁷ ומתירין להם¹⁸.

(10) שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לא

שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמה יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדיגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טצדקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

כ. דבר פרור וגלוי, שפלו הנשבע שבועת הדיןין או שבועת הסת בשקר - שיהא¹¹ חייב משום שבועת הפקדון¹¹², שפבר נתבאר משפטיה¹¹³. ואינו לוקה ואף על פי¹¹⁴ שהוא מזיד¹¹⁵. ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו בתוספת המש, שהוא רביע הקרן, עד שיהיה הוא¹¹⁶ וחמשו חמשה¹¹⁷. ומביא קרבן אשם, אם יש שם בית¹¹⁸ (דין), כמו שבארנו¹¹⁹.

(111) ובכתי"י התימנים: שהוא חייב. (112) שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח-ט). (113) לעיל שם, וגם בפרק ז. (114) ובכתי"י התימנים: אעפ"י. (115) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. (116) הקרן. (117) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלבר (מבחרין) כבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, ה"כ, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. (118) בית - בית המקדש שמקייבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). (119) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

פרק שנים עשר

(1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממחרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א: אף על פי שלוקה הנשבע לשוא או לשקר², וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון מביא קרבן³ - אין מתפטר להן עוון השבועה פלו; שנאמר: לא ינקה ה' - אין לזה נקיון מדין שמים עד שיתפרע⁴ ממנו על השם הגדול שחלל, שנאמר: וחללת את שם אלהיך אני ה'. לפיכך⁵ צריך אדם להזהר מעוון זה יותר מכל העבירות⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(רדב"ז). (25) נדרים, שם. "שכל נקטת חפץ מורה לשון חומר שבועה לשאת ידיו קודש" (נמוקי יוסף שם). וכתב ה'בית יוסף' ל'טור' י"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים, וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר ה"ט"ז שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה אלא-אם-כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנוטלה בידו האמור כאן. וראה בש"ך שם סי' רלז, ס"ק א.

ה. והנשבע בתורה סתם²⁶: אם תלמיד חכם הוא²⁷ - אינו צריך שאלה לחכם²⁸; ואם עם הארץ הוא - צריך שאלה לחכם, כדי שלא ינהג קלות ראש בשבועות²⁹.

(26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה. (27) שיודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו". (28) שאין זו שבועה כלל. (29) שאינו יודע להבחין בין נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד. וב'נמוקי יוסף'). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב ה"ב.

ו. עבד שנשבע - אין רבו צריך לכפותו³⁰, והרי הוא אחר שנשבע פקדם שנשבע³¹. לפי שאין גופו קנוי לו³² כדי שתחול עליו שבועתו, ונאמר בשבועות: לאסור אסר על נפשו - מי שנפשו ברשותו, יצא עבד שהוא ברשות אחרים³³. ונמצא זה כמו שנשבע על נכסי אחר³⁴.

(30) לכוף אותו לבטל שבועתו. (31) שאין השבועה חלה עליו כלל. בניגוד לזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר, יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, ה"ז. (32) לעצמו. (33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי ה'תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם. (34) לאסרם עליו, שאין אדם יכול לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג) "כי תשבע . . . להרע או להיטיב" - דרשו חכמינו (נזיר שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים (לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו. אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד). אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "איסור גברא", שהאדם אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו, וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא לכופו למקום שירצה, הרי זה כשנשבע על עבד אחר שיעשה או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'). וכבר

דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכונן, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). (11) בספר. (12) מחוץ לתורה, כמבואר בהלכה הבאה. (13) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כספ-משנה). (14) מייראים ומטילים אימה. (15) על הנשבעים. (16) ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. (17) פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא ינהג ישראל מנכסיו, אומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). (18) כמו שאמרו במשנה (נדרים כ.) "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

ד. במה דברים אמורים? בשאר כתבי הקודש; אבל הנשבע בתורה²⁰: אם נשבע במה שקתוב בה²¹ - דעתו על ההנפרות²²; ואם נשבע בה סתם - דעתו על הגויל²³, ואין כאן שבועה²⁴. ונטלה בידו ונשבע בה - הרי זה כמו שנשבע במה שקתוב בה, ואסור²⁵.

(19) שאין זו שבועה. (20) שהיה ספר תורה מונח לפניו, ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני. (21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה. (22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. (24) שלא נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שציווה עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל הדין הזה שנוי שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים שם (כספ-משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם: "הנודר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות האמורות בתורה נאמרו בסניפי הקב"ה, ויש בהן קדושה יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה, דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להנדות, אבל אינו בנידוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור מהמזכיר עצמו, שאינו בנידוי עד שינדרוהו אחרים (ר"ן שם). ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה, מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". (48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג). (49) שלא יתרחקו ממנו כדין. (50) בדפוסים קדומים: שאינם יודעים. (51) ולשון רבינו בהל' תלמוד תורה שם ה"ג: "אין בין נידוי להפירה כלום, אלא מנדים ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב". ומקורו בנדרים ז, ב. (52) וישאר זה בנידויו, עד שישוב בתשובה ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. (53) מלשון הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו". העוה - לעקם ולסלק.

י. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁵⁴ בַּשְּׁהִיָּה הַנֶּשְׁפָּע הַזֶּה אוּ הַמְּכַרְף לְבַטְלָה מְזִיד; אֲבָל אִם הָיָה שׁוֹגֵג וְלֹא יָדַע שֶׁזֶה אֲסוּר - אֵינּוּ חַיִּב לְנִדּוּתוֹ. וְאֵינּוּ אוֹמֵר: שְׁאֲסוּר לְנִדּוּתוֹ, שְׁלֹא עָנַשׁ הַכֹּתֹב שׁוֹגֵג; ⁵⁵ אֲלֵא מְזִהִיר ⁵⁶ וּבַמְתָּרָה בּוֹ שְׁלֹא יַחְזֹר.

(54) שחייב השומע לנדוטו. (55) אלא מזיד, ככתוב (ויקרא כ, ג) "ואני אתן את פני באיש ההוא" - דרשו חכמים ('תורת כהנים' שם) "ההוא - לא אנוס, ולא שוגג ולא מוטע". והרי נידוי עונש חמור הוא כמיתה, כמאמרם (מועד קטן יז.) שמתא - שם מיתה. (56) השומע.

יא. וְלֹא שְׁבוּעָה לְשׂוּא בְּלִבְדּוּ הִיא שְׁאֲסוּרָה, אֲלֵא אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשְּׁמֹטוֹת הַמֵּיחֲדִינִין ⁵⁷ לְבַטְלָה - אֲסוּר, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁפָּע. שְׁהָרִי הַכֹּתֹב מְצַנֵּה וְאוֹמֵר: לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא, וּבְכָל לִירְאָתוֹ שְׁלֹא יִזְכִּירוּ לְבַטְלָה ⁵⁸. לְפִיכָּה, אִם טָעָה הַלְשׁוֹן וְהוֹצִיא שֵׁם לְבַטְלָה - יִמְהַר מִיַּד וַיִּשְׁפַּח וַיִּפְאַר וַיִּהְדָּר לוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִזְכָּר לְבַטְלָה. כִּיצַד? אָמַר ה' - אוֹמֵר: בְּרוּף הוּא לְעוֹלָם וְעַד, אוּ גְדוֹל הוּא וּמְהִלָּל מְאֹד, וְכִיִּיצֵא בְּזוּהָ ⁵⁹, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה לְבַטְלָה.

(57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבעה שמות הם: הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א"ל, אלקים, אלוה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). (58) ראה תמורה ג, ב. (59) 'ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורנו שם.

יב. אֵף עַל פִּי שֶׁמְתָר לְהִשְׁאֵל עַל הַשְּׁבוּעָה ⁶⁰, כְּמוֹ שְׁבִאֲרֵנו ⁶¹, וְאֵין בְּזוּה דְפִי ⁶², וּמִי שְׁלִבּוֹ נִזְכָּר ⁶³ בְּדָבָר זֶה - אֵינּוּ אֲלֵא שֶׁמְזִין מִינּוּתוֹ ⁶⁴, אֵף עַל פִּי כִּן רְאוּי לְהִזְהֵר בְּדָבָר זֶה, וְאֵין נִזְקָקִין ⁶⁵ לְהִתִּיר אֲלֵא מִפְּנֵי דָבָר מְצַנֵּה ⁶⁶ אוּ מִפְּנֵי צִרְף גְּדוֹל ⁶⁷. וְטוּבָה גְּדוֹלָה הִיא לְאָדָם שְׁלֹא יִשְׁבַע כְּלָל ⁶⁸, וְאִם עָבַר וְנִשְׁפָּע -

רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות פ"ב ה"ח, ובביאורנו שם.

ז. קִטְנִים ³⁵ שֶׁנִּשְׁפָּעוּ וְהֵן יוֹדְעִין טַעַם הַשְּׁבוּעָה ³⁶, אֵף עַל פִּי שְׁאֵינֶן חֲפִזִּין ³⁷ - כּוּפִין אוֹתָן לְעַמֵּד בְּדַבְרֵיהֶן, כְּדִי לְחַנְּכֵן ³⁸ וְלֵאמֹר עֲלֵיהֶם ³⁹ כְּדִי שְׁלֹא יִנְהַגוּ קְלוּת רֹאשׁ בְּשְׁבוּעוֹת. וְאִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּשְׁפָּעוּ עָלָיו דָּבָר שְׁאֵין הַקֵּטָן כָּלל לְעַמֵּד בּוֹ אֲלֵא אִם כֵּן נִזְקָ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁפָּעוּ שְׁנֵי צוּם אוּ שְׁלֹא יֵאכַל בְּשָׂר זְמַן מְרֻבָּה - מְכַה אוֹתוֹ אָבִיו אוּ רַבּוֹ וְגוֹעַר בּוֹ, וּמְרִיאֵין לוֹ שֶׁהִתְרַ ⁴⁰ שְׁבוּעָתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה רְגִיל לְהִקָּל רֹאשׁ בְּשְׁבוּעוֹת ⁴¹.

(35) בן, פחות משלש-עשרה שנה. ובת, פחותה משתיים-עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י. (36) ערך השבועה ומושגה. (37) לקיים שבועתם, שעדיין אינם בני עונשים. (38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו. (39) על חומר עוון שבועת שקר וענשה. (40) ובכתי"ת התימנים: שהותרה. (41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א.

ח. צְרִיף לְהִזְהֵר בְּקִטְנִים הַרְבֵּה וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנֵם דְּבָרֵי אֲמַת בְּלֵא שְׁבוּעָה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה רְגִילִים לְהִשְׁפָּע תְּמִיד כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת. וְזֶה הַדָּבָר כְּמוֹ חוֹכְהַ עַל אַבוֹתֵיהֶם וְעַל מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת ⁴².

(42) גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ן חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ לְשׂוּא, אוּ שֶׁנִּשְׁפָּע לְפָנָיו ⁴³ לְשָׁקֵר, אוּ שֶׁבִרְף בְּרָכָה שְׁאֵינָה צְרִיכָה, שֶׁהוּא עוֹבֵר מְשׁוּם נוֹשֵׂא שֵׁם ה' לְשׂוּא ⁴⁴, כְּמוֹ שְׁבִאֲרֵנוּ בְּהַלְכוֹת בְּרֻכּוֹת ⁴⁵ - הָרִי זֶה חַיִּב לְנִדּוּתוֹ ⁴⁶. וְאִם לֹא נִדְּהוּ - הוּא כְּעֵצְמוֹ יִהְיֶה בְּנִדְּוֵי ⁴⁷. וְצְרִיף לְהִתִּיר אוֹתוֹ מִדְּבָר ⁴⁸, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מְכַשׁוּל לְאַחֲרָיִם ⁴⁹, שְׁהָרִי אֵינּוּ יוֹדְעוֹ ⁵⁰ שֶׁנִּדְּוֵהוּ ⁵¹. וְאִם תֵּאֲמַר יוֹדְעוֹ ⁵² - נִמְצָאוּ כָּל הָעוֹלָם בְּנִדְּוֵי, שְׁהָרִי לְמִדּוֹ לְשׁוֹנֵם הַצֵּנָה ⁵³ וְשְׁבוּעָה תְּמִיד.

(43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (44) ברכות לג, א. (45) פ"א, ה"טו. אלו שני הפרטים שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן ה"א (נמוקי הגרי"ב). (46) אומר לו: "פלוגי זה בשמתא" (לשון רבינו בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה, כמבואר שם ה"ד. (47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנדר או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

א. הנדר נחלק לשתי מחלוקות: החלק הראשון הוא שיאסר על עצמו דברים המתירים לו², כגון שיאמר: פרות מדינה פלונית אסורין עלי כל שלשים יום או לעולם, או מין פלוני מפרות העולם או פרות אלו אסורין עלי³. בכל לשון שיאסר⁴ - הרי זה נאסר בהן, ואף על פי שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם ולא פנויה⁵. ועל זה נאמר בתורה: לאסר אסר על נפשו - שיאסר על עצמו דברים המתירים⁷. וכן אם אמר: הרי הנ עלי אסר - הרי אלו אסורין. וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדר אסר⁸.

2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. (3) אפילו לעולם. אבל אם אמר ייאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. (4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. (5) שם שמים. (6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. (7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". (8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסר אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולהסוס תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

ב. והחלק השני הוא שייחבב עצמו בקרבן שאינו חייב בו, כגון שיאמר: הרי עלי להביא עולה, או הרי עלי להביא שלמים⁹ או מנחה, הרי בהמה זו עולה או שלמים. והאומר [הרי] עלי - הוא הנקרא נדר, והאומר הרי זו - הוא הנקרא נדבה. והנדבה והנדר ממין אחד הוא, אלא שהנדרים חייבין באחריותן¹⁰, ונדבות אין חייבין באחריותן¹¹. ועל זה נאמר בתורה: ונדריך אשר תדור ונדבתיהך¹² וגומר. וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי הקדש¹³.

9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. (10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. (11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שיזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". (12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". (13) שנדר או שנבד אותם לטובת הקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

ג. ודיני החלק הראשון וענינו - הם שאנו מבארים בהלכות אלו; אבל דיני נדרי הקדש ומשפטיהם - כלם יתבארו במקומם בהלכות מעשה הקרבנות.

שיצטער ויעמד בשבועתו⁶⁹; שיאמר: נשבע להרע⁷⁰ ולא ימר, וכתוב אחריו: עשה אלה לא ימוט לעולם⁷¹.

(60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. (61) לעיל פ"ו, ה"א. (62) ספק ופגם. (63) מכהו, שחושש ומהסס. (64) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. (65) נענים. (66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוני, והוצרכו בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע זה בלבד (שם ה"ט). (67) שנשבע לגרש את אשתו (שם ה"י). (68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד דינו זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת (שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם הנחית מדינך כלום. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על שקר על-אחת-כמה-וכמה" (כסף-משנה). (69) כמו שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריו אם נשבע פעם בחייו, ונשאל על שבועתו להתירה (כתובות עז:). (70) לעצמו. (71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנדר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב). "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פ"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה"ו וכמבואר לעיל פ"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סלקו להו הלכות שבועות פסיקתא דשמיא

~ שבת קודש ז' תמוז ~

הלכות נדרים

יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ואחת מצות לא תעשה, וזה הוא פְּרִטָּן (א) שישמר מוצא שפתיו ויעשה כמו שַׁנְדֵּר. (ב) שלא יחל דברו. (ג) שיפיר הנדר או השבועה. זהו דין הפרת נדרים המפורש בתורה שבכתב.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרַה שְׂיִקִּים אָדָם שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נְדָרוֹ, בֵּין שְׁהִיָּה מְנַדְרֵי אֶסֶר בֵּין שְׁהִיָּה מְנַדְרֵי הַקֹּדֶשׁ. שְׁנֵאמַר: מוֹצֵא שְׂפָתַיךָ תִּשְׁמַר וְעֲשִׂיתָ בְּאִשְׁרֵי נְדָרְתֶּךָ¹⁴; וְנֵאמַר: כָּכָל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה¹⁵.

(25) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" – בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. (26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חברו. (27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר – עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.

ח. אָבֵל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוֹ עָלַי אוֹ מִן פְּלוֹנִי עָלַי אוֹ מִה שְׂאֵכֵל עִם פְּלוֹנִי עָלַי כְּבִשְׂרֵי חֲזִיר אוֹ כְּעֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת אוֹ כְּנִבְלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ - הָרִי אֵלוֹ מִתְרִין, וְאִין כָּאֵן נְדָר; שְׂאֵי אֶפְשֵׁר שְׂיַעֲשֶׂה דְבָר שְׂאִינוֹ בְּשֵׁר חֲזִיר כְּבִשְׂרֵי חֲזִיר²⁸.

(28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' – עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

ט. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל הַמְּשִׁים דְּבָרִים הַמְּתָרִים כְּדְבָרִים הָאֲסוּרִים²⁹; אִם אוֹתוֹ דְּבָר הָאֲסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנִדְרוֹ³⁰ - הָרִי אֵלוֹ אֲסוּרִים; וְאִם אִינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנִדְרוֹ³¹ - הָרִי אֵלוֹ מִתְרִין.

(29) שמתפיס זה בזה. (30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. (31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

י. הַחֲטָאֵת³² וְהָאֶשֶׁם³³, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן בְּאִין בְּנִדְרֵי וּנְדָבָה³⁴ כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּמִקוֹמוֹ, אֶפְשֵׁר לְנוֹדֵר לְהִבְיֵא אוֹתָם מִחֲמַת נְדָרוֹ. שְׁהַנְדוֹר בְּנִזְיֵר³⁵ - מְבִיא חֲטָאֵת³⁶, וְאִם נִטְמָא³⁷ - מְבִיא אֶשֶׁם, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר. לְפִיכָף, הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוֹ עָלַי כְּחֲטָאֵת אוֹ פְּאֶשֶׁם, אוֹ שְׂאֵמַר: הָרִי הֵן חֲטָאֵת אוֹ הָרִי הֵן אֶשֶׁם - הָרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין³⁸. וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּאוֹמֵר: הָרִי הֵן עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תוֹדָה - שְׁהֵן אֲסוּרִין³⁹, שְׂפָל אֵלוֹ בְּאִין בְּנִדְרֵי וּנְדָבָה⁴⁰.

(32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. (33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. (34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. (35) שנדר להיות נזיר. (36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. (37) טומאת מת. (38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבח אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". (39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. (40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

יא. אָבֵל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוֹ עָלַי כְּחֵלֶת אֶהְרִין⁴¹ אוֹ

(14) הרי מצוות עשה לנדר הקדש ולנדר איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך – זו מצות עשה". (15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. הָאוֹסֵר עַל עֲצָמוֹ מִן מְמִינֵי מְאָכֵל, כְּגוֹן שְׂאֵמַר: תֵּאֲנִים אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ תֵּאֲנִים שֶׁל מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִים עָלַי, אוֹ תֵּאֲנִים אֵלוֹ¹⁶ אֲסוּרִין עָלַי, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ, וְאָכֵל מִהֵן כָּל שְׁהוּא - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: לֹא יִחַל דְּבָרוֹ¹⁷. שְׂאִין לְנִדְרִים שְׁעוֹר¹⁸, שְׂפָל הַנְדוֹר מִדְּבָר¹⁹ - הָרִי זֶה כְּמִפְרֵשׁ כָּל שְׁהוּא²⁰. אָמַר: אֲכִילָה מִפְּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ אֲכִילָה מִפְּרוֹת אֵלוֹ - אִינוֹ לוֹקָה עַד שְׂיֵאכֵל כְּפִי²¹.

(16) המונחות לפניו. (17) וזה חילל דברו. (18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. (19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. (20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עליו. (21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

ו. אֶסֶר עַל עֲצָמוֹ אֲכִילָה מִן הַתֵּאֲנִים וְאֲכִילָה מִן הַעֲנָבִים, בֵּין בְּנִדְרֵי אֶחָד²² בֵּין בְּשְׁנֵי נְדָרִים²³ - הָרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפִין לְכַזִּית²⁴. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזֶה.

(22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עליו. (23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. (24) שאם אכל משתייהן כזית אחת הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" – לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י': "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

ז. הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלוֹ עָלַי קְרָבָן²⁵, אוֹ שְׂאֵמַר: הָרִי הֵם כְּקְרָבָן, אוֹ שְׂאֵמַר לְחִבְרוֹ: כָּל מִה שְׂאֵכֵל עִמָּךְ עָלַי קְרָבָן, אוֹ קְרָבָן, אוֹ הָרִי הֵן עָלַי קְרָבָן²⁶ - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. (56) לתיקון בית המקדש. (57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. (58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. (59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. (60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. (61) כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. (62) כקרבנות שעל גבי המזבח. (63) כלים שמשרתים בהם למזבח. (64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. (65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. (66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. (67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. (68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. (69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

טו. הִיָּה לִפְנֵינוּ בֶּשֶׁר קָדֵשׁ, אֲפֹלוּ הִיָּה בֶּשֶׁר שְׁלָמִים אַחַר זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא מִתָּר לְזָרִים⁷⁰, וְאָמַר: הִרִי הֵן עָלַי כְּבָשָׂר זֶה - הִרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין; שְׁלֵא הִתְפִּיס אֱלֵא בְּעֶקְרָו⁷¹ שֶׁהִיָּה אֲסוּר⁷². אֲבָל אִם הִיָּה בֶּשֶׁר כְּבוֹר: אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים⁷³ - הִרִי זֶה אֲסוּר; וְאִם לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - הִרִי זֶה מִתָּר.

70) שנאכל לישראלים. (71) ביסודו, בתחילתו. (72) לפני זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורובא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפיס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. (73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

טז. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֲנֻשִׁיהֶם עֲלֵגִים⁷⁴ וּמִפְסִידִין אֶת הַלְשׁוֹן וּמְכַנְיִין עַל דָּבָר בְּדָבָר אַחַר - הוֹלְכִין שָׁם אַחַר הַפְּנוּי. פִּיֶּצֶד? כָּל פְּנוּיִין⁷⁵ קָרְבָּן - קָרְבָּן. הָאוֹמֵר: הִרִי הֵן עָלַי קוֹנָם⁷⁶, קוֹנָח, קוֹנָז - הִרִי אֱלוֹ פְּנוּיִין לְקָרְבָּן⁷⁷. חֶרֶף, חֶרֶף, חֶרֶף - הִרִי אֱלוֹ פְּנוּיִין לְחֶרֶם⁷⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה הוֹלְכִין אַחַר לִשׁוֹן פְּלַל הָעַם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם⁷⁹ וּבְאוֹתוֹ זְמַן.

74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. (75) שמות לוואי. (76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. (77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. (78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. (79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. וּכְשֶׁם שֶׁאֲוֹסֵר עַצְמוֹ בְּפְנוּיִין, כִּף אִם הִקְדִּישׁ⁸⁰

בְּתְרוּמָתוֹ⁴² - הִרִי אֱלוֹ מִתְרִין⁴³; שְׁאִין שָׁם דְּרָף לְהִבִּיא אֱלוֹ בְּנֵדָר וּנְדָבָה⁴⁴.

41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. (42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. (43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. (44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

יב. הָאוֹמֵר: הִרִי הַפְּרוֹת הָאֱלוֹ עָלַי פְּנוּתִי⁴⁵, כְּפִגּוּל⁴⁶, כְּבָשָׂר טָמֵא⁴⁷ שֶׁל קִדְשִׁים - הִרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין; שֶׁהִיָּה עֲשָׂאן כְּבָשָׂר קָרְבָּן מִכָּל מְקוֹם⁴⁸.

45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. (46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. (47) שאסור באכילה. (48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.

יג. הָאוֹמֵר: הִרִי הֵן עָלַי כְּמַעֲשֶׂר בְּהֵמָה⁴⁹ - הִרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין⁵⁰, הוֹאִיל וּקְדָשְׁתוּ בְיַדִּי אָדָם. הִרִי הֵן עָלַי כְּכֹוֹר⁵¹ - הִרִי אֱלוֹ מִתְרִין; שְׁאִין קִדְשְׁתוּ בְיַדִּי אָדָם⁵², וְאִינוּ יְכוֹל לְהִתְפִּיסוֹ בְּנֵדָר⁵³, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ⁵⁴.

49) שאדם מקדישו לשמים. (50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאלי? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. (51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. (52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאלי, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". (53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הככור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. (54) מכאן למדו שאין משנים את הככור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

יד. אָמַר: הִרִי הֵן עָלַי כְּחֶרְמֵי שְׁמִים⁵⁵ - הִרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין; שֶׁחֶרְמֵי שְׁמִים לְבִדְקַת הַבֵּית⁵⁶. הִרִי הֵן עָלַי בְּתְרוּמַת הַלְשָׁפָה⁵⁷, בְּתַמִּידִים⁵⁸, בְּדִירִים⁵⁹, בְּעֲצִים⁶⁰, בְּאֲשִׁים⁶¹, בְּמִזְבְּחֵי⁶² אוּ בְּאֶחָד מִמַּשְׁמָשֵׁי⁶³ הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הִרִי הֵן עָלַי פִּיעִים⁶⁴, בְּמִזְרְקוֹת⁶⁵, בְּמִזְלָגוֹת⁶⁶ וּכְיוּצָא בְּהֵן, וְכֵן הָאוֹמֵר: הִרִי הֵן עָלַי בְּהִיכָל⁶⁷, פִּירוּשְׁלִים⁶⁸ - הִרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין, וְאִם עַל פִּי שְׁלֵא הַזְכִּיר שָׁם קָרְבָּן; שְׁכָל דְּבָרִים אֱלוֹ עֲנִינָם פְּאוֹמֵר: הִרִי הֵן עָלַי קָרְבָּן⁶⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

כ. חֲלִין שְׂאֵכַל לָךְ, חֲחִלִין שְׂאֵכַל לָךְ, פְּחִלִין שְׂאֵכַל לָךְ; חֲחִלִין שְׂלֵא אֵכַל לָךְ, חֲחִלִין שְׂלֵא אֵכַל לָךְ, פְּחִלִין שְׂלֵא אֵכַל לָךְ⁹⁴ - הרי זה מִתֵּר.

94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

כא. אֵבֶל הָאוֹמֵר: לֹא טָמֵא שְׂאֵכַל לָךְ, לֹא נוֹתֵר שְׂאֵכַל לָךְ, לֹא פָּגוּל שְׂאֵכַל לָךְ - אָסוּר; שְׂמִשְׁמְעוּ שֶׁל דָּבָר: דָּבָר שְׂאֵכַל הוּא שִׁיחֵיהָ פָּגוּל אוֹ טָמֵא, לְפִיכָךְ לֹא אֵכַל לָךְ⁹⁵.

95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלך.

כב. בְּהִיכַל שְׂאֵכַל לָךְ, הִיכַל שְׂאֵכַל לָךְ, לֹא הִיכַל שְׂאֵכַל לָךְ - אָסוּר⁹⁶. הִיכַל שְׂלֵא אֵכַל לָךְ, בְּהִיכַל שְׂלֵא אֵכַל לָךְ, לֹא הִיכַל שְׂלֵא אֵכַל לָךְ - מִתֵּר; שְׂוֵה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּהִיכַל שְׂלֵא יֵאכַל לָךְ⁹⁷. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁹⁸.

96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. 97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. 98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

כג. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: מִדָּר אֲנִי מִמֶּךָ⁹⁹ - מִשְׁמַע דָּבָר זֶה שְׂלֵא יִדְבַר עִמּוֹ¹⁰⁰. מִפְּרֵשׁ אֲנִי מִמֶּךָ - מִשְׁמְעוּ שְׂלֵא יִשָּׂא וְיִתֵּן עִמּוֹ¹⁰¹. מִרְחַק אֲנִי מִמֶּךָ - מִשְׁמְעוּ שְׂלֵא יֵשֵׁב בְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו¹⁰². וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: מְנַדָּה אֲנִי לָךְ¹⁰³, אוֹ מִשְׁמַתְנָא¹⁰⁴ מִמֶּךָ. אֵבֶל אִם אָמַר לוֹ: גִּדְרָא אֲנִי מִמֶּךָ שְׂלֵא אֵכַל לָךְ, אוֹ מִפְּרֵשׁ אֲנִי מִמֶּךָ שְׂלֵא אֵכַל לָךְ, אוֹ מִרְחַק אֲנִי מִמֶּךָ שְׂלֵא אֵכַל לָךְ - הָרִי זֶה אָסוּר לְאַכְל¹⁰⁵. וְאִם אֵכַל פְּזִית מִכֶּל נְכֻסְיוֹ¹⁰⁶ - לֹוּקָה מִשּׁוּם לֹא יִחַל דָּבָרוֹ¹⁰⁷.

99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. 100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. 101) בעסקי מסחר וממכר. 102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. 103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. 104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. 105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפיס נדרו ב"קרבן", בכל

בְּכַנּוּיֵין - הָרִי זֶה הֶקְדָּשׁ⁸¹. וְכַנּוּיֵין הַכַּנּוּיֵין - מִתֵּרִין, בֵּין בְּנִדְרֵי אֶסֶר בֵּין בְּנִדְרֵי הֶקְדָּשׁ.

80) קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. 81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תקינו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: מַה שְׂאֵכַל עִמָּךְ לֹא יֵהָא חֲלִין⁸², אוֹ לֹא יֵהָא פֶּשֶׁר, אוֹ לֹא יֵהָא דְכִי⁸³, אוֹ לֹא יֵהָא טְהוֹר - הָרִי זֶה כְּמִי שְׂאֵמַר לוֹ: כֹּל מַה שְׂאֵכַל עִמָּךְ יֵהָא קֶרְבָּן, שְׁהוּא אָסוּר⁸⁴. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כֹּל מַה שְׂאֵכַל עִמָּךְ טָמֵא⁸⁵ אוֹ נוֹתֵר אוֹ פָּגוּל - הָרִי זֶה אָסוּר.

82) אלא קרבן. 83) טהור ומותר באכילה. 84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. 85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: לֹא חֲלִין לֹא אֵכַל לָךְ - הָרִי זֶה כְּמִי שְׂאֵמַר לוֹ: מַה שְׂאֵכַל לָךְ לֹא יֵהָא חֲלִין אֵלָא קֶרְבָּן⁸⁶. וְכֵן אִם אָמַר: הֶקְרָבֵן שְׂאֵכַל לָךְ, קֶרְבָּן⁸⁷ שְׂאֵכַל לָךְ, פְּקֶרְבֵן שְׂאֵכַל לָךְ - הָרִי זֶה אָסוּר⁸⁸. אֵבֶל הָאוֹמֵר: הֶקְרָבֵן לֹא אֵכַל לָךְ⁸⁹, אוֹ פְּקֶרְבֵן לֹא אֵכַל לָךְ, אוֹ לְקֶרְבֵן לֹא אֵכַל לָךְ, אוֹ קֶרְבֵן לֹא אֵכַל לָךְ⁹⁰, אוֹ לֹא קֶרְבֵן לֹא אֵכַל⁹¹ לָךְ - כֹּל אֵלּוּ מִתֵּרִים. שְׂאִין מִשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ אֵלָא שֶׁנִּשְׁבַּע בְּקֶרְבֵן שְׂלֵא יֵאכַל לָךְ⁹², וְהִנְשַׁבַּע בְּקֶרְבֵן - אֵינּוּ כְּלוּם⁹³. אוֹ שֶׁנִּדְרָא שְׂלֵא יֵאכַל לוֹ קֶרְבָּן.

86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. 87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חברו כקרבן, שהוא דבר הנידר. 88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. 89) משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. 90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. 91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". 92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". 93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינן הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

כו. אָמַר: הָרִי עָלַי כְּנֹדֵרִי רְשָׁעִים אוֹ כְּנֹדֹת כְּשָׂרִים שְׂאֵכֶל לֶךְ¹¹⁸ אוֹ אִם אֶכֶל לֶךְ - הָרִי זֶה אָסוּר¹¹⁹, אָף עַל פִּי שְׂלֵא פִּרְשִׁי¹²⁰. אָמַר: כְּנֹדֵרִי כְּשָׂרִים - לֹא נִתְחַיֵּב בְּכֹלֹם; שְׂאִין הַכְּשָׂרִים נוֹדְרִים כְּנֹדֵרִי אָסוּר וְכַעֲסִי¹²¹. אָמַר: כְּנֹדֵרִי רְשָׁעִים הָרִינִי, וְהָיָה נֹזֵר עוֹבֵר לְפָנָיו - חַיֵּב בְּנוֹדְרוֹת¹²². כְּנֹדֵרִי רְשָׁעִים עָלַי - חַיֵּב קֶרְבָּן¹²³. כְּנֹדֵרִי רְשָׁעִים שְׂלֵא אֶכֶל מִמֶּנּוּ¹²⁴ - חַיֵּב בְּשָׂבוּעָה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. (119) לאכול אצל חבירו. (120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיכר הזה. (125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

כז. הַנּוֹדֵר בְּתוֹרָה, כְּגוֹן שְׂאֵמַר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלַי כְּזוֹ - לֹא אָמַר כְּלוֹם¹²⁶, וְאִינוֹ צָרִיךְ שְׂאֵלָה לְחֻכְמָם¹²⁷, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עִם הָאָרֶץ¹²⁸, כְּדִי שְׂלֵא יִנְהַגוּ קָלוֹת רֵאשׁ כְּנֹדְרִים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. (127) להתירו. (128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

כח. נֹדֵר בְּמָה שְׂפִתוֹב בָּהּ - הָרִי זֶה אָסוּר; שֶׁהָרִי כְּתוּב בָּהּ אָסוּר וְנֹדֵר¹²⁹. נִטְלָה כְּפִדוֹ וְנֹדֵר בָּהּ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנֹּדֵר בְּמָה שְׂפִתוֹב בָּהּ¹³⁰.

(129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שכתובה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

כט. הָאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: נִשְׁפִּים וְנִשְׁנָה פֶּרֶךְ - עָלָיו לְהִשְׁפִּים¹³¹ וְלִקְרוֹת; שֶׁזֶה כְּמוֹ נֹדֵר¹³² הוּא, וְאָף עַל פִּי שְׂלֵא הוֹצִיאֹ בְּלִשׁוֹן נֹדֵר¹³³.

(131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום

זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחזו ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. (106) של חבירו. (107) ומובן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

כד. אָמַר לוֹ: מַגֵּדָה אֲנִי לֶךְ שְׂלֵא אֶכֶל לֶךְ - אִינוֹ אוֹכֵל לוֹ¹⁰⁸, וְאִם אֶכֶל - אִינוֹ לוֹקֵה¹⁰⁹. אָמַר לוֹ: נֹדֵינָא¹¹⁰ מִמֶּךָ - הָרִי זֶה אָסוּר לְהַנּוֹת.

(108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאינו אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. (109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. (110) לשון נע ונד. שמשמעו מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאתו, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

כה. הָאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: הָרִי עָלַי כְּנֹדֵרִי רְשָׁעִים¹¹¹ אִם אֶכֶל לֶךְ, שְׂמַנְדְּרֵיהֶם נֹזֵר וְקֶרְבָּן וְשָׂבוּעָה¹¹², וְאֶכֶל - חַיֵּב כְּכֹלֵן¹¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: הָרִי עָלַי כְּנֹדֹת כְּשָׂרִים¹¹⁴, שְׂמַנְדְּבוֹתָם נֹזֵר¹¹⁵ וְקֶרְבָּן¹¹⁶ - הָרִי זֶה חַיֵּב¹¹⁷.

(111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. (114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבאו לידי מכשול מעילה. (115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נזורים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשָׂבוּעוֹת⁶. אָבַל הַמִּתְפַּוֵּן לְנֹדֵר בְּנִזְיָר⁷ וְנֹדֵר בְּקֶרֶן⁸, בְּקֶרֶן וְנֹדֵר בְּנִזְיָר, בְּשָׂבוּעָה⁹ וְנֹדֵר, אוֹ שְׁנֵתְפוֹן לְנֹדֵר וְנִשְׁפַּע, אוֹ שְׁנֵתְפוֹן לְזֹמֵר תְּאֵנִים וְאָמַר עֲנָבִים - הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּשָׁנֵיהֶם וְאֵין פָּאן נֹדֵר¹⁰.

6) פ"ב, ה"י"ב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתיה" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. 7) להיות נזיר. 8) להביא קרבן. 9) שנתכין להשבע. 10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שנינו בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכין לידור בעולה ונדר בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכלום" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

ג. הַנּוֹדֵר עַל דַּעַת אַחֲרִים¹¹ - הֲרִי זֶה פְּנִשְׁפַּע עַל דַּעַת אַחֲרִים¹². וְכֵן הַנּוֹדֵר וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר¹³, אוֹ שְׁמַחוּ בּוֹ¹⁴ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר וְקִבְּל¹⁵ - הֲרִי זֶה מִתֵּר¹⁶. וְדִין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּנִדְרִים כְּדִינָן בְּשָׂבוּעוֹת¹⁷.

11) שאומר הנני נודר נדר זה על דעתכם. 12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). 13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, ה"ז, וראה בביאורנו שם). 14) אחרים, ואמרו לו: חזור כך מנדרך. 15) שאמר: הן, או חזרתי בי. 16) ונעקר הנדר משיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט:): "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ח ובביאורנו שם. 17) שהרי הכתוב משהו אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

ד. מִי שֶׁהִתְנַה קֹדֶם שְׂיֵדֵר וְאָמַר: כָּל נֹדֵר שְׂאֵדֵר מִפְּאֵן¹⁸ וְעַד עֶשְׂרֵי שָׁנִים הֲרִינִי חוֹזֵר בְּהֵן אוֹ הֲרִי הֵן בְּטָלִים וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ, וְאַחַר כֵּן נֹדֵר: אִם הִיא זֹכֵר הַתְּנָא בְּשַׁעָה שְׁנָדֵר - הֲרִי נִדְרוּ קָיָם, שְׂהֲרִי בְּטָל הַתְּנָא בְּנִדְרָה זֶה¹⁹; וְאִם לֹא זֹכֵר הַתְּנָא אֵלּא אַחַר שְׁנָדֵר, אָף עַל פִּי שְׂקִיבֵל הַתְּנָא כְּלַבּוֹ²⁰ וְקָיָמוּ²¹ - הֲרִי הַנִּדְרָה בְּטָל. וְאָף עַל פִּי שְׂלֵא הוֹצִיאָה עִתָּה הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּכֹר הַקְּדָיִם הַחֲזָרָה²² לְנֹדֵר וְהוֹצִיאָה בְּפִיו מִקְּדָם²³. וְיֵשׁ שְׂמוּרָה לְהַחְמִיר וְאֹמַר: וְהוּא שְׂיִזְפֵר הַתְּנָא אַחַר שְׁנָדֵר בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר²⁴.

18) מהיום. 19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). 20) בלבד, ולא הוציא בשפתיו כשעת זכירתו (כס"מ). 21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוס רומי

צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקים ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליהזקאל. 132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". 133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרִי אִתְּ עָלִי כְּאִמִּי¹³⁴ אוֹ כְּאִחֹתִי, אוֹ כְּעָרְלָה¹³⁵ אוֹ כְּכֹלְאֵי הַכֶּרֶם¹³⁶ - הֲרִי זֶה כְּאוֹמֵר עַל הַפְּרוֹת: הֲרִי אֵלּוּ כְּבִשְׂה חֲזִיר; כְּשֵׁם שֶׁהוּא מִתֵּר לְאֶכְלָן, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֵי¹³⁷, כֵּן מִתֵּר בְּאִשְׁתּוֹ. אָבַל אִם אָמַר לָהּ: הֲרִינִי מִדֵּר מִמֶּךָ הַנְּיָה¹³⁸, אוֹ הַנָּאֵת תְּשַׁמִּישְׁךָ אֲסוּרָה עָלַי¹³⁹ - הֲרִי זֶה אֲסוּרָה עָלַי¹⁴⁰, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר¹⁴¹.

134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. 135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. 136) מין ממיני תבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. 137) שאין אדם מתפס כנדר בדבר האסור אלא בדבר הנודר. 138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. 139) שלא התפס הנאתה בדבר הנודר, אלא אסר אותה עלי, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. 140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. 141) "שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

פְּרָק שְׁנַיִן

1) דין הדרוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עֲצָמוֹ² אוֹ שֶׁהִדִּירוּ חֲבֵרָיו³ וְאָמַר אָמֵן, אוֹ דָּבָר שְׂעֵנִינוּ כְּעֵנֵן אָמֵן⁵, שֶׁהוּא קִבְּלַת דְּבָרִים.

2) שאוסר על עצמו דבר המותר. 3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. 4) ובוזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששינונו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". 5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששינונו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חברו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

ב. וְאֵין הַנּוֹדֵר נֹאֲסֵר בְּדָבָר שְׂאָסֵר עַל עֲצָמוֹ עַד שְׂיִוְצֵא בְּשַׁפְּתָיו וְיִהְיֶה פִּיו וְלָבוֹ שְׂוִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש-השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, זולתי נוסחת רב האי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

ז. סתם נדרים - להחמיר³⁵, ופרושן - יש בו להקל ולהחמיר. כיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי כבשר מליח³⁶ וכיין נסוף - אומרין לו: ומה היה בלבך? אם פירש ואמר: כבשר מליח של קרן³⁷ וכיין שנתנסף על המזבח היה בלבי - הרי זה אסור³⁸; ואם אומר: לא היה בלבי אלא תקרבת עבודת כוכבים ומזלות³⁹ ויין שנתנסף לה⁴⁰ - הרי זה מתיר⁴¹. ואם נדר סתם⁴² - הרי זה אסור.

35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשחוק. 36) מלוח. 37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבן תקריב מלח". 38) שהרי התפיס בדבר הנודר (משנה בנדרים יח:). 39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זוהר ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ה, ה"ב. 40) שאסור אף הוא בהנאה. 41) שלא התפיס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח"ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר (רדב"ז). 42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

ח. וכן האומר: הרי הפרות האלו עלי חרם: אם פתחם של בדיק הבית⁴³ - אסור⁴⁴; ואם פתחמי הפתחים⁴⁵ - מתיר, מפני שהן ממון שלהם ואין בה אסור⁴⁶; ואם סתם - אסור⁴⁷.

43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. 44) שהתפיס בדבר הנודר. 45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". 46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). 47) משנה שם.

ט. הרי הן עלי פמעשור: אם פמעשור בהמה - אסור, מפני שהוא קרבן שהקדישו בידו⁴⁸, כמו שבארנו⁴⁹; ואם פמעשור דגן⁵⁰ - מתיר⁵¹; ואם סתם - אסור⁵².

48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. 49) לעיל פ"א, ה"ג, והרי זה דבר הנודר, כמבואר

ווינציאה: וקיים התנאי. 22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. 23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידורו, הואיל ועדיין לא חל (קריית ספר). 24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מי שהקדים את התנאי לשנה²⁵ או לעשור, ואחר כך נדר, ונזכר בשעה שנדר שיש לו תנאי, ושכח על אי זה דבר התנה²⁶ וכיצד היה התנאי²⁷: אם אומר: על דעת ראשונה אני עושה²⁸ - אין נדרו נדר²⁹, שהרי בטלו; ואם לא אומר: על דעת ראשונה אני עושה - כבר בטל התנאי וקיים הנדר, שהרי זכר בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³⁰.

25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. 26) אם על אכילת פת או שתיית יין. 27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). 28) שאם אחיה זכור על מה שהתניתי, אלך אחר התנאי. 29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). 30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יש מהגאונים שאומרים: אין קל אלו הדברים³¹ נוהגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות³². ויש מי שמורה, שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועתו³³ פדרך שאמרו בנדרים³⁴.

31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. 32) שאסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הלי שבועות פ"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". 33) לביטול שבועתו. 34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבלד זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בלילי יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נָדַר וְשָׁהוּא אָסוּר, וּפְתוּחִים לוֹ פֶּתַח⁷⁵ מִמְּקוֹם אַחֵר⁷⁶ וּמִתִּירִין לוֹ. וּבֵין שְׁהִיָּה תַלְמִיד חֶכֶם אוֹ עַם הָאָרֶץ - גּוֹעֲרִין בְּהֵן⁷⁷, וּמְלַמְדִין אוֹתָן שְׁלֵא יִנְהָגוּ מִנְהַג זֶה בְּנִדְרִים⁷⁸, וְלֹא יִהְיוּ נוֹדְרִין דְּרַף שְׁחֹק וְהִתּוּל.

(66) שאמר: ככר זה חרם עלי. (67) לאחר זמן. (68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרהו בחרמו ויאספיהו במכמתו". (69) דוורונות שמקריבים לפני מלכים. (70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרבן. (71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. (72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. (73) להתיר לו נדרו. (74) שאינו נאמן, שכן הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ.). (75) חרטה. (76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל ה' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). (77) בתוכחה. (78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וכן האומר לאשתו: הרי את עלי פאמי, או האומר: פרות אלו עלי כבשר חזיר, שאין פאן נדר כמו שבארנו⁷⁹: אם היה האומר תלמיד חכם - אינו צריך שאלה לחכם⁸⁰; ואם היה עם הארץ - צריך שאלה לחכם, ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאמתן הפרות אסורין⁸¹, ופותרין לו פתח ממקום אחר, ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁸².

(79) לעיל פ"א, ה"ל. (80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח"ט. (81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד.). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעם-הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג.: שאלה לחכם - נתפרש לעיל ה' שבועות פ"ו, ה"א. (82) שם יג: והשווה לעיל ה' שבועות פ"א. הכ"ז. ולקמן פ"ג, ה"ב.

יד. ההפקר, אף על פי שאינו נדר⁸³ - הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו⁸⁴. ומה הוא ההפקר? הוא שיאמר אדם: נכסים אלו הפקר לכל⁸⁵. בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר? כל הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו ונעשה שלו. ואפלו זה שהפקיר - דינו בו פדין כל אדם⁸⁶: אם קדם וזכה בו - קנהו⁸⁷.

(83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד

בביאורנו שם. (50) הניתן ללוי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחסור הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

י. הרי הן עלי פתומה: אם לתרומת הלשכה⁵³ נתפון - הרי זה אסור⁵⁴; ואם לתרומת הגרן⁵⁵ נתפון - מתר⁵⁶; ואם סתם - אסור⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, ה"ד ובביאורנו שם. (54) שהתפס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, ה"א ובביאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

יא. במה דברים אמורים⁵⁸? במקום שמשמע כל אחד מאלו שם שני ענינות⁵⁹; אבל מקום שדרבן שאין קוראים חרם סתם אלא לתרמי בדיק הבית בלבד⁶⁰, ואמר שם: הרי הן עלי חרם - הרי זה אסור⁶¹. וכן אם היה דרבן שאין קוראים חרם סתם אלא לתרמי כהנים⁶² - הרי זה מתר⁶³. וכן כל פיוצא בזה⁶⁴. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי אותו מקום באותו זמן⁶⁵.

(58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין כהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחזרים שם מנסויו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. (61) אפילו אם יאמר לתרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). (62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לתרמי כהנים - חרם סתם. (63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:): וראה בר"ן שם יט: דיבור-המתחיל הא מכירים. (64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. (65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הנודר בחרם⁶⁶, ואמר⁶⁷: לא היה בלבי אלא חרמו של ים, שהיא המכמת⁶⁸; נדר בקרבן, ואמר: לא היה בלבי אלא בקרבנות מלכים⁶⁹; אומר לחברו: הרי עצמי עליך קרבן⁷⁰, ואמר: לא היה בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחתתי⁷¹ לי להיות נודר בו דרף שחוק; נדר שלא תהנה לו אשתו, ואמר: לא היה בלבי אלא אשתי ראשונה שגרשתי; וכן כל פיוצא באלו הדברים, שמשמען לכל העם אסור, והוא אומר לא נתפונתי אלא לכהן ולכהן: אם היה הנודר תלמיד חכם⁷² - הרי זה מתר, ואין צריך שאלה לחכם⁷³; ואם היה עם הארץ⁷⁴ - מראין בעיניו שזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזה, הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. (98 בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". (99 נדרים שם.

יז. המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם: פל שלשה ימים - יכול לחזור בו¹⁰⁰; אחר שלשה ימים - אינו יכול לחזור בו¹⁰¹; אלא אם פן קדם וזכה בה¹⁰² - הרי הוא פזוכה מן ההפקר, בין הוא בין אחר¹⁰³.

(100 לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקדם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, וביתניים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל ה"ד). (101 אפילו אם לא זכה בו אחר. (102 לא בתורת חזרה. ובכתב-יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". (103 שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשבת אחת¹⁰⁴, להדש אחד, לשנה אחת, לשבוע¹⁰⁵ אחד: עד שלא זכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור פאן עד שישזכו בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹.

(104 שבוע ימים. (105 שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106 בתורת הפקר (107 אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיוזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). (108 אפילו בתוך שלשה ימים,

שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). (84 נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קרית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. (85 בין עניים לבין עשירים. (86 ואין אומרים מכיון שהוציאו מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. (87 ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:) וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. המפקיר לעניים אבל לא לעשירים - אינו הפקר, עד שיפקיר לכל פשמיטה⁸⁸. והמפקיר עבדיו הגדולים - קנו עצמן⁸⁹; והקטנים⁹⁰ - פל הקודם והחזיק בהן זכה, פשאר המטלטלין⁹¹.

(88 שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. (89 שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, ה"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח: . (90 שאין להם יד לזכות בעצמם. (91 גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. המפקיר את הקרקע - פל הקודם והחזיק בהן זכה. דין תורה, אפילו הפקיר בפני אחד⁹³ - הרי זה הפקר, ונפטר מן המעשרות⁹⁴, פמו שיתבאר במקומו⁹⁵; אבל מדברי סופרים, אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה, פדי שיהיה אחד זוכה אם רצה והשנים מעידים⁹⁶. והאומר: הרי זה הפקר וזה - הרי השני ספק הפקר⁹⁷. ואם אמר: וזה פמו זה, או שאמר: וגם זה - הרי התפיס השני⁹⁸, ויהיה הפקר ודאי⁹⁹.

(92 שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. (93 ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. (94 שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. (95 בהל' תרומה פ"ב, ה"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". (96 שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). (97 שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעלה בנדר שעל ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם – "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(יין מלכות, ספר הפלאה, סימן ה מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושלא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א-ג. 3) שאם נשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה – אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. 4) מפורש בסמוך ה"ב. 5) ששמע את חברו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו – הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין – פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, ה"ד-טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

ב. פיצד יחול נדר על נדר? האומר: הרי עלי קרבן¹¹ אם אכלתי¹² פפר זו, הרי עלי קרבן¹³ אם אכלנה, ואכלה - חייב¹⁴ על כל אחת ואחת. וכן פל פיצא בזה¹⁵.

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, כמובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז). והוא-הדין אם לא יתלה נדרו באכילת ככר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתו באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואיך תחול עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"טז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" – מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח). ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדור נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר – הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר ככר זו אסורה עלי, וחזר ואמר:

ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). 109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קריית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

ט. דבר המפקר שבא אחר ושמו, והיה מביט בו שלא יטלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד שיגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹², כדרך שקנין הלקוחות¹¹³.

110) בבא מציעא קיח. 111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. 112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. 113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל-שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קריית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטוי:
שְׁבֻעָת בְּטוּי אֵין שְׁבֻעָה חֵלָה עַל שְׁבֻעָה³,
וּבְנִדְרִים יְחוּל נִדֵּר עַל נִדֵּר⁴. הַמִּתְפִּיס בְּשְׁבֻעָה⁵ -
פְּטוּר, וּבְנִדְרִים - חַיֵּב⁶. אֵין שְׁבֻעָת בְּטוּי חֵלָה אֶלָּא
עַל דְּבָרֵי הָרְשׁוּת⁷, וּנְדָרִים חֵלּוֹת עַל דְּבָרֵי מִצְוָה
כְּדָבָרֵי הָרְשׁוּת⁸. שְׁבֻעָת בְּטוּי חֵלָה עַל דְּבָר שֵׁישׁ
בּוּ מִמֶּשׁ וְעַל דְּבָר שְׂאִין בּוּ מִמֶּשׁ⁹, וּנְדָרִים אֵינָן
חֵלּוּן אֶלָּא עַל דְּבָר שֵׁישׁ בּוּ מִמֶּשׁ¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר. .".

ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא, כי בשבועה אוסר האדם עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל בנדר אוסר את הדבר הנדרו על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע עליו מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה. מכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה.

השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני, אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו (רא"ש לנדרים יב.). (25) סתם יום, משאר ימי השנה. (26) ולא לאחרים, שאסרו עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדר, והמתפיס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפיס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"חט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידורו בדבר הנדר (רדב"ז). (27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

ו. פיצד חלים הנדרים על דברי מצוה פדברי הרשות? האומר: הרי המצוה בלילי הפסח²⁸ אסורה עליו, הרי ישיבת הספה פתג הספות²⁹ אסורה עליו, והרי התפלין אסורות בנטילה עליו³⁰ - הרי אלו אסורין עליו, ואם אכל³¹ או ישב³² או נטל³³ - לוקה³⁴. וכן כל פיוצא פנה³⁵. ואין צריך לומר במי שאמר: הרי עלי קרבן³⁶ אם אכל מצוה בלילי הפסח - שהוא חייב בקרבן³⁷. וכן כל פיוצא פנה.

(28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחוק-לארץ שעושים שני ימים טובים מפני הפסח) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. (29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בלילי יום טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו, ה"ז. (30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". (31) מצוה. (32) בסוכה. (33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". (34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז.). (35) כגון: עטיפה ביציאת אסורה עליו, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ו. (36) להביא קרבן למקדש. (37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירושו המשנה לרבינו שם, והשווה להלן הי"א.

ז. ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה, ושבוועות אין חלות על דברי מצוה? ³⁸ שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו³⁹, והנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו⁴⁰. נמצא הנשבע לבטל מצוה - אוסר עצמו, וכבר עצמו משבע מהר סיני⁴¹, ואין שבוועה חלה על שבוועה⁴²; והאוסר דבר זה בנדר - זה הדבר הוא שנאסר⁴³, ואותו הדבר אינו משבע מהר סיני⁴⁴.

(38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע

ככר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם-משנה).

ג. פיצד המתפיס בנדרים¹⁶ חייב? שמע חברו שגדר, ואמר 'ואני כמותך' בתוך פני דבור¹⁷ - הרי זה אסור במה שנאסר בו חברו. שמע השלישי זה¹⁸ שאמר 'ואני', ואמר 'ואני', אפלו היו מאה וכל אחד מהן אומר 'ואני' בתוך פני דבורו של חברו - הרי כלן¹⁹ אסורין.

(16) גורם שיתפס הנדר. (17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, ה"ז). (18) השני. (19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפיס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

ד. וכן האומר: הבשר הזה עלי אסור²⁰, וחזר ואמר אפלו אחר במה ימים: והפת הזאת כבשר הזה - הרי הפת נתפשטה²¹ ונאסרה²². חזר ואמר: ודבש זה פפת הזאת, ונין זה כדבש זה, אפלו הן מאה - כלן אסורין²³.

(20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. (21) באיסור נדר. (22) כבשר הנדר על-ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדר מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זו כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפיס הפת באיסור נדר נתכוין, מה שאין-כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמוך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). (23) שהמתפיס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפיס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול ככר זו, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על ככר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמוך, אין מקום לומר להתפיס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפיס ולומר אני כמוך (ר"ן שם).

ה. הרי שמת אביו או רבו היום, ונדר שיעזוב אותו היום²⁴, וצם, ולאחר שנים אמר: הרי יום זה עלי פיום שמת בו אביו או רבו - הרי זה אסור לאכול בו פלום; שהרי התפיס יום זה ואסרו פיום האסור לו²⁶. וכן כל פיוצא באלו²⁷.

(24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדור על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג.) (54) יום ראשון או שלישי. (55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט.) "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי . . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובש"ע או"ח סי' תרד. (56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף-משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. (57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). (58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. (59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים-טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". (60) שחכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש-חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז): "דברי תורה אין צריכים חזוק, דברי סופרים צריכים חזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואיך נאמר לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה'? - במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף-משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשנות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (דב"ז).

י. פיצד אין הנדרים חלים אלא על דבר שיש בו ממש? האומר: דבורי עליך קרבן⁶¹ - אינו אסור מלדבר עמו; שהדבור אין בו ממש⁶². וכן אם אמר לו: דבורי אסור עליך - אין זה פאומר: פרותי אסורין עליך או פרותי קרבן עליך, שהן אסורין עליך⁶³. לפיכך, האומר לחברו: קרבן שאיני⁶⁴ מדבר עמך, או שאיני עושה עמך, או שאיני מהלך עמך; או שאמר: קרבן שאיני יושן, שאיני מדבר, שאיני מהלך; או שאמר לאשתו: קרבן שאיני משמשך⁶⁵ - אין הנדר חל בקל אלו⁶⁶, והרי זה פאומר: דבורי והלויני ועשיתי ושמושי קרבן, שהן דברים שאין בהן ממש⁶⁷.

(61) יהיה אסור עליך כקרבן. (62) נדרים יג, ב. וכבר

לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה ה"ד-טו. (39) שכן היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. (40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:) נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אסור נפשו מן החפץ. (41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם). (42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ז: "שאינן שבועות ביטוי חלה אלא על דברי רשות . . . שנאמר להרע או להטיב". (43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). (44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (דב"ז, וכן ביו"ד סי' רטז, ס"ה).

ח. פשאתה מתבונן⁴⁵ בכתוב תמצא שהדברים מראין כן כמו שקבלו חכמים מפי השמועה⁴⁶. שהרי אומר בשבועת פטוי: להרע או להטיב - דברי הרשות⁴⁷, כמו שבארנו⁴⁸, שאיכל וישתה היום או שיעצום⁴⁹ וכיוצא בהן; ובנדרים הוא אומר: ככל היצא מפיו יעשה, ולא חלק בין דברי מצוה לדברי הרשות.

(45) מסתכל ומעיין. (46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. (47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. (48) לעיל הל' שבועות פ"ה ה"ז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. (49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

ט. הנודר שיעצום בשבת או ביום טוב⁵⁰ - תיב לצום⁵¹; שהנדרים חלים על דברי מצוה⁵², כמו שבארנו⁵³. וכן הנודר שיעצום יום ראשון או יום שלישי כל ימיו, ופגע בו יום זה⁵⁴ והרי הוא יום טוב או ערב יום הפורים⁵⁵ - הרי זה תיב לצום. ואין צריך לומר ראש חודש⁵⁶. פגע בו חנכה ופורים⁵⁷ - ידחה נדרו מפני הימים האלו; הואיל ואסור הצום בהם מדברי סופרים⁵⁸ - הרי הן צריכין חזוק, וידחה נדרו⁵⁹ מפני גזרת חכמים⁶⁰.

(50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. (51) כדי לקיים את נדרו. (52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. (53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים-טובים . . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים-טובים, ואם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורו, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להתמיר (ר"ן שם, וכן בבית יוסף י"ד סי' ריג). 70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה ה' ערכין פ"ו, הל"א. 71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. 72) אם לא דיברתי. 73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. 74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

יב. הַנֹּדֵר בְּדָבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מִמֶּשׁ וְאֶסְרֶן, אִף עַל פִּי שֶׁאֵין הַנֹּדֵר חָל עֲלֵיהֶם⁷⁵ - אֵין מוֹרִים לוֹ שֶׁיִּנְהַג בְּהֵן הַתֵּר, הוֹאִיל וְאֶסְרֶן עֲצָמוֹ בְּהֵן וּבְדַעְתּוֹ⁷⁶ שֶׁהַנֹּדֵר חָל עֲלֵיהֶן; אֲלֵא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמְּקוֹם אַחֵר⁷⁷ וּמִתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִנְהַגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בְּנִדְרִים⁷⁸.

75) כמבואר לעיל. 76) במחשבתו. 77) מבואר לעיל פ"ב, ה"ב. 78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

נתבאר לעיל ה"ז, שהנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם). 63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 64) לדעת ה'כסף משנה, יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אוסר עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. 65) חיי אישות. 66) נדרים טו, א. 67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אוסר עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"ב.

יא. אָבֵל הָאוֹמֵר: יֶאֱסֵר פִּי לְדַבּוּר, וְיִדִּי לְמַעֲשֵׂיהֶן, וְרַגְלֵי לְהִלּוֹכֵן, וְעֵינַי לְשַׁנְתֵּן - הֲרֵי הַנֹּדֵר חָל עֲלֵיהֶן⁶⁸. לְפִיכֶן, הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קִרְבֵּן פִּי מִלְּדַבֵּר עִמָּךְ, וְיִדִּי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרַגְלֵי מִלְּהִלֵּךְ עִמָּךְ - הֲרֵי זֶה אֶסְוֹר⁶⁹. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלֵי קִרְבֵּן אִם אֲדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעָבַר עַל דְּבָרוֹ - חֵיב בְּקִרְבָּן⁷⁰. וְכֵן אִם נָדַר דְּבַר⁷¹ וְלֹא דְּבַר⁷² וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. שֶׁאֵין אֵלּוֹ נִדְרֵי אֶסֶר שֶׁאֵנוּ מְבַאֲרִין מִשְׁפָּטֵיהֶם⁷³, אֲלֵא נִדְרֵי הַקֶּדֶשׁ⁷⁴.

68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: טו).

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

ב. וּמִסֵּרַת בְּיַד הַכֹּל, שֶׁהִמְקוֹם שְׂבָנָה בּוֹ דוֹד וּשְׂלֵמָה⁴ הַמְזַבֵּחַ בְּגֵרֵן אֶרְוֹנָה, הוּא הַמְּקוֹם שְׂבָנָה בּוֹ אֲבָרָהֶם הַמְזַבֵּחַ⁵ וְעַקֵּד עָלָיו יִצְחָק. וְהוּא הַמְּקוֹם שְׂבָנָה בּוֹ נֹחַ כְּשֶׁיִּצְאָ מִן הַתֵּבָה. וְהוּא הַמְזַבֵּחַ שֶׁהַקְּרִיב עָלָיו קִין וְהָבֵל. וְבוֹ הַקְּרִיב אָדָם הָרֵאשׁוֹן קִרְבֵּן כְּשֶׁנִּבְרָא. וּמִשָּׁם נִבְרָא. אָמְרוּ חֲכָמִים: אָדָם מִמְּקוֹם כְּפָרְתּוֹ נִבְרָא.

4) לא בנו שניהם ביחד, אלא דוד בנה שם במה להקריב בשעתה ושלמה בנה בית עולמים. 5) בזבחים סב. אמרו שראו שם את אפרו של יצחק. נומה שאמרו בפרקי דרבי אליעזר "לקח יעקב י"ב אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אבינו ושם אותם מראשותיו" (ילקוט שמעוני בראשית רמז קיט), "ומה עשה הקדוש-ברוך-הוא, ברגל מימנו הטביע האבן אשר שם יעקב מראשותיו עד עמקי תהום ועשה אותו סניף לארץ וכו' לפיכך נקרא אבן שתייה" (שם רמז קכ), והרי אבן השתייה הייתה במקום הארון, לפני ולפנים, כמפורש במשנה יומא נג: וכן נראה בראש השנה כו. שאמרו על שופר מקרן הפרה שהוא פסול לפי שאין קטיגור

~ יום ראשון א' תמוז ~

הלכות בית הבחירה

פְּרָק שְׁנַיִ

1) יבאר בו כי המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו במקומו, ושמסורת היא שבמקום שבנו בו דוד ושלמה את המזבח, היה המזבח שעליו נעקד יצחק אבינו.

א. הַמְזַבֵּחַ מִקוֹמוֹ מְכוּוֹן בְּיֹתֵר², וְאֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה-הַמְזַבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל"³. וּבַמִּקְדָּשׁ נִעְקֵד יִצְחָק אֲבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָךְ-לָךְ אֵל אֶרֶץ הַמִּרְיָה"; וְנֶאֱמַר בְּדָבָרֵי-הַיָּמִים: "וַיַּחַל שְׁלֵמָה לְבָנוֹת אֶת בֵּית ה' פִּירוּשָׁלַיִם, בְּהַר הַמִּרְיָה אֲשֶׁר נִרְאָה לְדוֹדֵי אֲבִיהוֹ, אֲשֶׁר הֵכִין מִמְּקוֹם דְּוִיד בְּגֵרֵן אֶרְוֹנַן הַיְבוּסִי".

2) שהרי הוצרכו לנביאים להעיד על מקומו. 3) כלומר, זה ולא אחר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. וְכִּף הִיָּתָה מִדְתּוֹ וְצוּרְתּוֹ: עֲלֵה חֲמֹשֶׁה טַפְחִים¹⁵ וְכִנֵּס חֲמֹשֶׁה טַפְחִים, זֶהוּ יִסוּד. נִמְצָא רַחֲב שְׁלֹשִׁים אֲמָה וְשָׁנֵי טַפְחִים עַל רַחֲב שְׁלֹשִׁים אֲמָה וְשָׁנֵי טַפְחִים¹⁶. עֲלֵה שְׁלֹשִׁים טַפְחִים וְכִנֵּס חֲמֹשֶׁה טַפְחִים, זֶהוּ סוּבֵב¹⁷. [עֲלֵה שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר טַפְחִים, זֶהוּ מְקוֹם הַמְעַרְכָּה]. נִמְצָא רַחֲבוֹ שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים אֲמָה וְאַרְבָּעָה טַפְחִים עַל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים אֲמָה וְאַרְבָּעָה טַפְחִים. [עֲלֵה שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר טַפְחִים, וְכוֹנֵס לְקֶרֶן זְוִית שֶׁל הַשְּׁמוֹנֶה-עָשָׂר בְּגִיזַן חֲלוּל מְרַבֵּעַ לְכָל אַרְבַּע קְרָנוֹת]. וּמְקוֹם הַקְּרָנוֹת אֲמָה מְזָה וְאַמָּה מְזָה סָבִיב. וְכֵן מְקוֹם רִגְלֵי הַפְּתִיחִים אֲמָה סָבִיב. נִמְצָא מְקוֹם הַמְעַרְכָּה רַחֲבוֹ עָשָׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת וְאַרְבָּעָה טַפְחִים עַל עָשָׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת וְאַרְבָּעָה טַפְחִים¹⁸.

15) משנה במדות שם "עלה אמה וכנס אמה". ואמה של יסוד הוא של חמישה טפחים. (16) שהרי היסוד לקח מן המזבח חמישה טפחים מכל צד, ביחד שתי אמות פחות שני טפחים לאורך ולרוחב. (17) נקרא כן מפני שהוא סובב ומקיף את המזבח מארבע רוחותיו, בניגוד ליסוד שלא היה מקיף מארבע רוחות. (18) שהיה הסובב לקח מן המזבח חמישה טפחים מכל צד, היינו שתי אמות פחות שני טפחים לכל צד.

ח. גִּבְהַ פֶּלַח קֶרֶן וְקֶרֶן חֲמֹשֶׁה טַפְחִים, וְרַבּוּעַ פֶּלַח קֶרֶן אֲמָה עַל אֲמָה. וְאַרְבַּע הַקְּרָנוֹת חֲלוּלוֹת הֵיוּ¹⁹ מִתּוֹכָן. וְגִבְהַ מְקוֹם הַמְעַרְכָּה שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר טַפְחִים. נִמְצָא חֲצֵי גִבְהַ הַמְזֻבָּח כ"ט טַפְחִים מִסּוֹף הַסּוּבֵב וּלְמִטָּה.

19) זבחים נד: ולמדו זאת ממה שנאמר "ומלאו כמזרק כזוויות מזבח" (זכריה ט, טו) הרי שבית קיבול יש להן כמזרקות. ורבינו סובר שכל ארבע הקרנות היו חלולות וכדעת רש"י בזבחים שם.

ט. וְחוּט שֶׁל סִקְרָא²⁰ הִיָּה חוֹגֵר בְּאַמְצַע הַמְזֻבָּח [פְּשִׁישָׁה טַפְחִים מִסּוֹף הַסּוּבֵב וּלְמִטָּה] לְהַבְדִּיל בֵּין דְּמַיִם הָעֲלִיּוֹנִים²¹ לְדְמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים²². וְנִמְצָא גִבְהַ מִן הָאֶרֶץ עַד מְקוֹם הַמְעַרְכָּה תִּשְׁעַ אַמּוֹת פָּחוֹת טַפְחִים²³.

20) צבע אדום. ולמדו כן ממה שנאמר (שמות כז, ה) "והיתה הרשת עד חצי המזבח" – "התורה נתנה מחיצה להבדיל בין דמים התחתונים לבין דמים העליונים" (זבחים גג.). (21) עולת העוף שדמה מתמצה למעלה מן החוט. (22) חטאת העוף שמזים דמה למטה מן החוט. והוא הדין לעולת בהמה, אשם ושלמים. (23) שהרי אמת גבהו של היסוד חמישה טפחים, והסובב שלושים טפחים. הריהן תשע אמות (בנות שישה טפחים כל אחת) פחות טפח.

י. יִסוּד הַמְזֻבָּח לֹא הִיָּה מְקִיף מְאַרְבַּע רִחוּתָיו כְּמוֹ הַסּוּבֵב, אֲלָא הִיָּה הִיָּסוּד מְשוּךְ פְּנִיגָד כֶּל רֹיחַ צִפּוֹן וּמְעַרְבִי, וְאוּכַל²⁴ בְּדָרוֹם אֲמָה אַחַת וּבְמִזְרָח אֲמָה אַחַת, וְקֶרֶן דְּרוּמִית-מְזֻרְחִית לֹא הִיָּה לָהּ יִסוּד²⁵.

נעשה סניגור, כיוון שהשופר בא לזיכרון הרי הוא כעבודת פנים, כלומר, כיוון שהוא לזיכרון העקידה (שם טז.) הוא כלפנים, הרי שהעקידה הייתה על אבן השתייה – ברור הדבר כי העקידה הייתה אמנם על המזבח, ולא בפנים, וכמפורש בזבחים שם וכמו שכתב רבינו, וזהו טעמו של רבי יוסי שם שמכשיר קרן הפרה, מפני שהוא עבודת חוץ, אבל הרי לקח יעקב מאבני המקום ושם אותם במקום הארון ונמצא שהאבן שעליה נעקד יצחק היא בפנים, וזהו טעמם של חכמים הפוסלים קרן הפרה].

ג. מִדּוֹת הַמְזֻבָּח מְכוֹנּוֹת הַרְבֵּה, וְצוּרְתּוֹ יְדוּעָה אִישׁ מְאִישׁ. וּמְזֻבָּח שָׁבְנוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה⁶ פְּעִין מְזֻבָּח שְׁעֵתִיד לְהַבְנוֹת עֲשׂוּהוּ, וְאִין לְהוֹסִיף עַל מִדְתּוֹ וְלֹא לְגַרֵעַ מִמֶּנָּה⁷.

6) אותם ששבו מן הגולה ובנו את בית המקדש השני. 7) אף שאינו מעכב – לכתחילה יש קפידא לעשות המזבח כעדות הנביא.

ד. וְשִׁלְשָׁה נְבִיאִים⁸ עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה: אֶחָד הַעֵיד לָהֶן עַל מְקוֹם הַמְזֻבָּח, וְאֶחָד הַעֵיד לָהֶן עַל מִדּוּתָיו, וְאֶחָד הַעֵיד לָהֶן שְׁמִקְרִיבִין עַל הַמְזֻבָּח הַזֶּה⁹ כָּל הַקְּרָבָנוֹת אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שֵׁם בְּיָת.

8) והם חגי זכריה ומלאכי. 9) בזבחים שם לא, אמרו אלא: "שמקריבין אף על פי שאין בית", ורבינו הוסיף לבאר שדווקא על המזבח מקריבין אבל שלא במקום המזבח אין מקריבין, כמבואר להלן פרק ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב. ומה שכתב רבינו "הזה" בא להוציא מזבח שהיה בימי שלמה, לפני שנתקדש הבית, שדווקא בימי עזרא מקריבין אף על פי שאין שם בית, מפני שקדושה ראשונה שנתקדשה בימי שלמה קדשה לעתיד לבוא, גם לאחר החורבן.

ה. מְזֻבָּח שְׁעֵשָׂה מִשֶּׁה וְשְׁעֵשָׂה שְׁלֹמֹה וְשְׁעֵשָׂו בְּנֵי הַגּוֹלָה וְשְׁעֵתִיד לְהַעֲשׂוֹת - פֶּלַח עָשָׂר אַמּוֹת גִּבְהַ פֶּלַח אֶחָד מִהֶן. וְזֶה הַפְּתוּחַ בְּתוֹרָה "וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת קָמְתוֹ" - מְקוֹם הַמְעַרְכָּה בְּלֶבֶד. וּמְזֻבָּח שְׁעֵשָׂו בְּנֵי הַגּוֹלָה וְכֵן הַעֲתִיד לְהַבְנוֹת, מִדְתּוֹ אֶרְכוּ וְרַחֲבוּ ל"ב אַמּוֹת עַל ל"ב אַמּוֹת¹⁰.

10) הריבוע התחתון של הבניין היה כן.

ו. עָשָׂר אַמּוֹת שֶׁל גִּבְהַ הַמְזֻבָּח, מִהֶן בְּאַמָּה בַּת חֲמֹשֶׁה טַפְחִים¹¹, וּמִהֶן בְּאַמָּה בַּת שְׁשֵׁה טַפְחִים¹². וְשָׂרָר כֶּל אַמּוֹת הַבְּנִינָן בְּאַמָּה בַּת שְׁשֵׁה טַפְחִים. וְגִבְהַ פֶּלַח הַמְזֻבָּח¹³ נ"ח טַפְחִים¹⁴.

11) כלומר, אמות של גובה היסוד וכניסתו, כניסת הסובב וגובה הקרנות. 12) שאר אמות המזבח. 13) עם הקרנות. 14) שהרי גבהו עשר אמות: שתי אמות של היסוד והקרנות, שהן באמה בת חמישה טפחים, הן עשרה טפחים. ושמונה אמות, שהן באמה בת שישה טפחים, הן ארבעים ושמונה טפחים, בסך הכל חמישים ושמונה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזרה ועל ידו זורקים דם חטאת בהמה על גבי הקרנות. [אבל לצד מערב לא היה בו כבש קטן ליסוד]. (39) זבחים שם. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ה) "וזרקו את הדם על המזבח סביב" – שיהא היקף למזבח כל שהוא ואם יהיו מחוברים, שוב אין לו היקף, ואפילו בחוט אין אדם יכול לסובבו. ולפיכך די בהפסק כמלוא נימא בלבד, אבל בין הכבש הגדול לבין מקום המערכה היה צריך הפסק יותר. (40) מפשטות הלשון נראה שלא הייתה בגגו של כבש אלא בקיר שלו. (41) רבובה כמו "נבובה" מלשון נבוב לוחות והיינו חלון. (42) כשאיירע בה פסול בדם או בבעלים שאז הוא צריך עיבור צורה. או שהיה פסולו מספק שאף הוא טעון עיבור צורה. ולמה דווקא פסולי חטאת העוף? – מפני שמעשיה בקרן מערבית דרומית למטה, ומפני שישנן בעזרה הרבה חטאות העוף, של יולדות, חששו שמתערב זאת הפסולה עמהן, ולכן קבעו לה מקום מיוחד. (43) ימתינו מלשרפה עד שיעבור מראה הבשר הרטוב על ידי שילינה לילה אחד, שכיוון שלנה בלילה הרי היא נותר וטעונה שריפה. (44) בתוך העזרה.

טו. ושני שלחנות היו במערב הכבש: אחד של שיש, שנותנין עליו את האיברים⁴⁵; ואחד של כסף, שנותנין עליו כלי השרת.

(45) ולא נתנו על של כסף מפני שהכסף מרתח ויתחממו האברים ויסריחו, אבל השיש מקררו ומרחיקו מן העיפוש.

טז. כשבנין המזבח, בונין אותו פלו אטום⁴⁶ כמין עמוד, ואין עושיין בו חלל כלל, אלא מביא אבנים שלמות, גדולות וקטנות, ומביא סיד וזפת וקוניא⁴⁷, וממחה ושופך לתוך מלבן⁴⁸ גדול⁴⁹ כמדתו⁵⁰, ובונה ועולה. ונותן בתוך הבנין גוף של עץ או אבן בקרן דרומית-מזרחית כמדת היסוד. וכן נותן בתוך פל קרן וקרן, עד שישלים הבנין. ויסיר הגופים שבתוך הבנין, כדי שתשאר קרן דרומית-מזרחית בלא יסוד, וישארו הקרנות חלולין.

(46) סתום. (47) ניתוך אבר (=מין מתכת) כמו שעושיין לציפוי כלי חרס. (48) דפוס מרובע עשוי מארבעה קרשים. (49) על האבנים ונדבקים יחד. (50) בכל מדה ומדה ששייך לו. היינו ביסוד היה נותן מלבן של ל"ב על ל"ב אמה ולמעלה ממנו היה נותן מלבן של ל' על ל' בגובה ה' אמות, וזהו סובב. ולמעלה ממנו היה נותן מלבן של כ"ח על כ"ח בגובה ג' אמות, ולמעלה ממנו היה נותן בקרנות ארבעה מלבנים. כל מלבן אמה על אמה.

יז. ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורובעו מעפבין. וכל מזבח שאין לו קרן, יסוד וכבש ורובע - הרי הוא פסול, שארבעתן מעפבין⁵¹. אכל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעפבין, והוא שלא יפחת מאמה על אמה ברום שלש אמות, כשעור מקום המערכה של מזבח מדבר.

(24) מחזיק, = תופס מקום. (25) זבחים נג: לפי שרצועה זו הייתה בחלקו של יהודה ולא בחלקו של טורף, היינו בנימין שכתוב בו (בראשית מט, כז) "בנימין זבא יטרף" ועליו נתנבא יעקב אבינו ואמר "בבוקר יאכל עד" ותרגם אונקלוס "ובאחסנתה יתבני מקדשא". ורש"י בזבחים שם הביא בשם התרגום: "באחסנתיה תיתבני מדבחה", כלומר: המזבח ייבנה בחלקו.

יא. ובקרן מערבית דרומית²⁶ היו שני נקבים כמין שני חטמין דקין, והן הנקראין שיתין²⁷, שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן באמה²⁸, ויוצאין לנחל קרוון.

(26) ששיירי הדם יש מהם ששופכים על יסוד מערבי ויש מהם ששופכים על יסוד דרומי, לפיכך נתן שני הנקבים בקרן מערבית דרומית. (27) ונקראו כן מפני שהדמים שותתין לשם, וכן זה של נסכים נקרא כן מהטעם הנ"ל, ששותתין הנסכים לשם. (28) אמת המים שעוברת בעזרה.

יב. ולמטה פרצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה, וטבלא של שיש וטבעת קבועה בה²⁹, שבו יורדין לשיתין³⁰ ומנגיין אותו.

(29) שעל ידה מגביהים את הטבלא. (30) והוא חלל קטן שתחת היסוד.

יג. וכבש³¹ היה בנוי לדרומו של מזבח, ארכו שלשים ושתיים אמה³² על רחב שש עשרה אמה. והיה אוכל פארץ שלשים אמה מצד המזבח, ופורח ממנו אמה על היסוד ואמה על הסוכב. ואויר מעט³³ היה מפסיק בין הכבש למזבח³⁴, כדי לתן האיברים למזבח בזריקה³⁵. וגבה הכבש השע אמות פחות שתות³⁶ עד פגוד המערכה.

(31) והוא כמו תל המתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ. (32) למטה בארץ היה כן אבל בשיפועו היה יותר. (33) ומכיוון שצריך זריקה, לא די באוויר כמלוא נימא כדלהלן הלכה יד בשני כבשים קטנים, אלא צריך אוויר יותר. (34) כלומר, בין הכבש למקום המערכה. (35) בזבחים שם למדו כן ממה שנאמר (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם" – מה דם בזריקה (שהרי נאמר בויקרא א, ה) "וזרקו את הדם על המזבח" אף בשר בזריקה. (36) היינו, פחות טפח.

יד. ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו, שבהם פונים ליסוד³⁷ ולסוכב³⁸, ומבדלין מן המזבח כמלא נימא³⁹. וחלון היתה במערבו של כבש⁴⁰ אמה על אמה, ורבובה היתה נקראת⁴¹, שבה נותנין פסולי חטאת העוף⁴² עד שתעבר צורתה⁴³ ותצא לבית השרפה⁴⁴.

(37) היינו הכבש שלצד מערב ועל ידו שופכים שיירי דם חטאת בהמה כשגומר מתנותיה. (38) היינו הכבש שלצד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) מקרא מפורש הוא (שם שם, לג). 11) ביומא נב. אמרו: חמש מקראות (פסוקים) בתורה אין להן הכרע (לדעת היכן הם נוטים), ואחד מהם "משוקדים", כלומר, הפסוק "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שם שם, לד), שספק לנו אם צריך לקרוא "ארבעה גביעים משוקדים" (שהמילה משוקדים קשורה עם "ארבעה גביעים"), או "משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שהיא קשורה ל"כפתוריה ופרחיה). לפיכך פסק רבינו, שמספק צריכים לעשות כולם משוקדים, גם הגביעים וגם הכפתורים והפרחים. שהרי גם אם אינם צריכים להיות משוקדים אין בכך הפסד, אם יעשום משוקדים. ואילו אם הם צריכים להיות משוקדים ולא נעשין כן, תהיה בזה קפידא (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). 12) בפירושו המשניות (מנחות שם) כתב רבינו: "משוקדים מעשה שקדים, והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת (=החתיכה) עד שיהיה כולו שקדים שקדים".

ג. נמצאת¹³ כל הגביעים שנים ועשרים¹⁴. והפרחים תשעה¹⁵. והכפתורים אחד-עשר¹⁶. וכך מעבדין זה את זה¹⁷, ואפילו חסר אחד מן השנים וארבעים¹⁸ מעבב את כלן.

13) מנחות כח: כט. כלומר: "נמצאת אומר". 14) שהרי בכל קנה וקנה שלשה גביעים, שהם ביחד שמונה עשר. וארבעה בגוף המנורה, הרי שנים ועשרים בסך-הכל (מנחות שם). 15) כי פרח לכל קנה הרי ששה, ושניים בגוף המנורה כמו שנאמר "ופרחיה" (סתם פרחים הם שנים), הרי שמונה, וממה שנאמר עוד "עד פרחיה" למדו עוד אחד, הרי כאן תשעה (מנחות שם). 16) כפתור לכל קנה הרי ששה, שניים בגוף המנורה שנאמר "כפתוריה" (סתם כפתורים שנים), הרי שמונה, ושלשה במקום יציאת הקנים, הרי ביחד אחד עשר. 17) מנחות שם ותוספתא מנחות פ"ו. 18) הוא הסכום הכולל של הגביעים, הכפתורים והפרחים.

ד. כמה דברים אמורים¹⁹? כשעשאוהו זהב²⁰, אכל שאר מיני מתכות²¹ אין עושין בה גביעים²², כפתורים ופרחים. וכן מנורה הפאה זהב, תהיה פלה פפר עם נרותיה²³, ותהיה פלה מקשה²⁴ מן העשותות²⁵; ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה, ואם היתה חלולה²⁶ - פשרה²⁷.

19) שעושים בה גביעים, כפתורים ופרחים. 20) מנחות כח. 21) ראה למעלה פ"א הלכה יח. 22) להלן גבי ככר, כתב רבינו "ושל שאר מיני מתכות, אין מקפידין על משקלה". נראה שבגביעים כפתורים ופרחים, יש הקפדה שלא לעשות בשאר מיני מתכת (משנה-למלך). 23) בשמות כה, לט: "ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה". 24) חתיכה אחת. 25) במנחות כח. "מנורה היתה באה מן העשת", פירש רש"י "חתיכה שלימה, ומכה בקורנס עד שיצאו ממנה כל כליה". 26) שאינה מקשה (כסף-משנה). 27) בדיעבד. ולכתחילה צריך לעשותה מקשה, ועיין בהלכה ה.

51) שם. סב. שאצל כל אלו כתוב "המזבח"; בקרן נאמר (ויקרא ד, יח) "קרנות המזבח" וביסוד נאמר (שם, לד) "אל יסוד המזבח" ובכבש נאמר (שם ו, ז) "אל פני המזבח" והוא הכבש שהוא פנים של מזבח שעולין לו דרך שם. ובריבוע נאמר (שמות כז, א) "ריבוע יהיה המזבח". וכל מקום שנאמר "המזבח", הוא לעכב (זבחים שם). "המזבח" משמע: שכשהוא כן הוא נקרא מזבח, ואם לא לא.

יח. מזבח ששנים מביניו: אם נפגם מביניו⁵² טפח - פסול, פחות מטפח - פשר, והוא שלא יהיה פגושאר אכן פגומה⁵³.

52) כלומר, מן הסיד והטיח שעליו. 53) שבאבן פוסלת גם פגימה כל שהיא.

~ יום שני ב' תמוז ~

פרק שלישי

1) תתבאר בו צורת המנורה, גביעה, כפתוריה ופרחיה.

א. המנורה מפרשת צורתה בתורה². וארבעה גביעים³ ושני כפתורים⁴ ושני פרחים⁵ היו בקנה המנורה⁶, שנאמר: "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים⁷ כפתוריה ופרחיה". ועוד פרח שלישי היה סמוך לירכה של מנורה, שנאמר: "עד ירכה עד פרחיה".

2) שמות כה, לא-מ. 3) הם דומים לכוסות אלכסנדריא שפיהן רחב ושוליהן קצר (להלן הלכה ט). 4) הם כמין תפוחים כרותיים (שם מקום) שהן ארוכין מעט כביצה ששני ראשיה כדין (להלן שם). 5) "כמו פרחי העמודים (צירורים שמציידין בעמודים), שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ (להלן שם). והוא כמו שושן (רבינו בפירושו המשניות למנחות פ"ג משנה ז). 6) מקומם של כל אלה במנורה, ראה להלן הלכה י. 7) "כמו שקדים בעשייתן" (להלן הלכה ב).

ב. ושלש רגלים היו לה⁸. ושלשה כפתורים⁹ אחרים היו בקנה המנורה, שמהן יוצאים ששת הקנים: שלשה מצד זה, ושלשה מצד זה. ובכל קנה וקנה מהן שלשה גביעים¹⁰ וכפתור ופרח, והפל משוקדים¹¹ כמו שקדים פעשתן¹².

8) כן כתב גם בפירושו המשניות שם, וכן הוא ברש"י על התורה (שמות כה, לא) וכן כתבו בעלי-התוספות על התורה שם. אבל בגמרא (מנחות שם) אמרו רק שהיו לה רגלים, אבל לא הזכירו כמה. ובתורת העולה לרמ"א ז"ל (ת"א פט"ו) הביא: "אמרו רבותינו ז"ל שלשה רגלים היה למנורה" (משנת ראשונים). ובגלופת המנורה שבקשת טיטוס ברומא - בסיסה של המנורה מרובע, ללא רגליים (ראה ב"סיני" כרך לו עמוד כ חח, וב"שערים" ג' טבת תש"כ עמוד ג). 9) כן מפורש בתורה (שמות כה, לה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובפירוש המשנה שם כתב רבינו "והכפתורים הוא דמות כדור שאינה עגולה מכל וכל, רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף". (42) עגולים ככד. (43) מנחות שם. ציורין שמצייירין בעמודים (רש"י שם). ובפירוש המשנה שם כתב רבינו "פרח צורת שושן".

י. גבה המנורה⁴⁴ היתה שמונה-עשר טפח. הרגלים והפרח שלשה טפחים. ושני טפחים חלק. וטפח שבו גביע פפתור ופרח⁴⁵. וטפחים חלק. וטפח פפתור, ושני קנים יוצאין ממנו, אחד הילף ואחד הילף, ונמשכים ועולין כנגד גבה המנורה. וטפח חלק. וטפח פפתור, ושני קנים יוצאים ממנו, אחד הילף ואחד הילף, ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה. וטפח חלק. וטפח פפתור, ושני קנים יוצאים ממנו, אחד הילף ואחד הילף, ונמשכין ועולין כנגד גבה המנורה. וטפחים חלק. נשתירו שלשה טפחים, שבהן שלשה גביעים, פפתור ופרח.

(44) מנחות כח: (45) מנחות שם. ובתוספות שם ד"ה וטפח, נשאר בתימה מה נשתנו שלשה אלו, שלשלתם לא ניתנו אלא טפח.

יא. ואבן היתה לפני המנורה⁴⁶, ובה שלש מעלות, שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות, ומניח עליה פלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה בפשעת הטבה⁴⁷.

(46) תמיד ל: וספרי בהעלותך סי' ה' "בהעלותך את הנרות, עשה לה מעלות וכו' וכי מיכן אמרו אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות. וכתב הרע"ב (תמיד פ"ג משנה ט) שהן כנגד שלש העלאות שכתובים במנורה: (א) בהעלותך את הנרות (במדבר ה, ב). (ב) העלה את נרותיה (שם שם, ג). (ג) להעלות נר תמיד (שמות כז, כ). (47) להלן בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה יז, כתב רבינו: "וכיצד סדר ההטבה, נכנס וכלי בידו וכוז שמו ושל זהב היה דומה לקיתון גדול. מדשן בו את הפתילות שכבו וכו' ומניח הכוז שם לפני המנורה על מעלה שנייה משלש מעלות שלפניה ויוצא וכו' ונוטל הכוז בידו ומשתחוה ויוצא" (וכן הוא בתמיד שם ובספרי שם). ואולי כוז היה כלי גדול, ובו היו מונחים כל הכלים הקטנים, היינו כל כלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה (הר המוריה).

יב. השלחן היה ארפו שנים-עשר טפח, ורחבו ששה טפחים⁴⁸. והיה מנח⁴⁹ ארפו לארף הפית, ורחבו לרחב הפית. וכן שאר פל הכלים⁵⁰ שבמקדש, ארפן לארפו של בית⁵¹ ורחבן לרחב הפית. חוץ מן הארון⁵², שהיה ארכו לרחב הפית. וכן גרות המנורה כנגד רחב הפית, בין הצפון ובין הדרום⁵³.

(48) כמו שנאמר (שמות כה, כג) "אמתיים ארכו ואמה רחבו". וכרבי מאיר שאמת הכלים בת ששה טפחים (כלים

ה. ואין עושין²⁸ אותה לעולם²⁹ מן הגרוטאות³⁰, בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות.

(28) לכתחילה. שאם נאמר שאפילו בדיעבד אין עושין, קשה, הרי פסול של גרוטאות נלמד מזה שכתוב מקשה, ותניא (מנחות שם) "מקשה זהב, באה זהב, באה מקשה. אינה באה זהב, אינה באה מקשה". א"כ פסול של גרוטאות מנא לן? אלא ודאי זה שאין עושין הוא רק לכתחילה (משנה למלך). (29) בכסף-משנה חסירה מילה זו. (30) שברים.

ו. המלקחים³¹ והמחתות³² וכלי השמן אינן מפלל הפפר³³, שהרי נאמר במנורה "זהב טהור", וחרור ואמר "ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור". ולא נאמר "גרותיה זהב טהור", מפני שהנרות קבועין במנורה והם מפלל הפפר³⁴.

(31) הם הצבתים העשויים ליקח בהם הפתילה מתוך השמן, ליישבו ולמשכן בפי הנרות. ועל שם שלוקחים בהם, קרויים מלקחים" (רש"י בשמות כה, לח). (32) הם כמין בויכין (=כפות) קטנים שחותה בהם את האפר שכבר (רש"י שם). (33) מנחות פח: כתנא-קמא ולא כרבי נחמיה בכרייתא ראשונה. (34) בכרייתא דמלאכת המשכן פ"ט.

ז. שבעת³⁵ קני המנורה מעפכין זה את זה, ושבעת גרותיה מעפכין זה את זה, בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות. וכל הנרות קבועים בקנים³⁶.

(35) מנחות כח. (36) בראש כל קנה וקנה, היה נר אחד כעין בזך (=כף) ושם נותנים השמן והפתילות (פירש"י במנחות שם).

ח. ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה, פלן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה³⁷. וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדש-הקדשים³⁸, והוא הנקרא³⁹ נר מערבי.

(37) כלומר, פיות הפתילות שלהם נוטות לנר האמצעי. וכן הוא בכרייתא (שם צח): "תניא, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר האמצעי". (38) כלומר, פי הפתילה נוטה למערב. כן הוא במגילה בא: "נר מערבי כלפי שכניה". (39) בתלמוד (שבת כב: מגילה שם, ועוד).

ט. הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריא⁴⁰, שפיהן רחב ושוליהן קצר. והפפתורים קמין תפוחים פרותיים⁴¹, שהן ארפין מעט, כפיצה ששני ראשיה פדיין⁴². והפרחים כמו פרחי העמודים⁴³, שהן קמין קצרה ושפתה כפולה לחוץ.

(40) מנחות כח: (41) שם מקום. והוא במנחות שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תתעפש, כיון שהיא מונחת על גבי השולחן עצמו שהוא קריר (רש"י ושיטה מקובצת שם). (73) והיו להן שלשה פיצולים בכל סניף וסניף שבהם היו תחובין. ועשו כן "כדי שתהיה הרוח מנשבת בו" (הלכות תמידין ומוספין שם הלכה ב.). (74) כלומר, אין עליה משאוי שיכביד על שלמטה הימנה.

טז. וְשָׁנֵי שְׁלֹחַנוֹת הָיוּ בְּאוֹלָם מִבְּפָנִים עַל פֶּתַח הַבַּיִת: אֶחָד שָׁל שֵׁשׁ⁷⁵, נוֹתְנִין עָלָיו לְחֵם הַפָּנִים בְּכַנְסוֹתוֹ; וְאֶחָד שָׁל זֶהב, נוֹתְנִין עָלָיו לְחֵם בִּיצִיאָתוֹ. שְׁמַעְלִין בְּקֹדֶשׁ⁷⁶, וְלֹא מוֹרִידִין⁷⁷.

(75) מנחות צט: במשנה. ובירושלמי שקלים פ"ו הלכה ג "לית כאן של כסף (לא היה של כסף) מפני שהוא מרתח" (= מחמת הלחם, ויש לחוש שיתעפש). ועיין תמיד לא: (76) לפיכך עשו הראשון של שיש, שממנו מניחו על של זהב. וראה למעלה בדברי הירושלמי. (77) ולפיכך עשו השני של זהב. ולמדו במנחות צט. "שמעלין בקודש", ממה שנאמר (במדבר יז, ג) "את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח" – "בתחילה תשישי מזבח, ועכשיו גופו של מזבח". ו"לא מורידין" נלמד ממה שנאמר (שמות מ, יח) "ויקח משה את המשכן וגו' ויקם את עמודיו", שהוא בעצמו הקימו ולא סיעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים לפי שאין מורידין.

יז. מִזְבַּח הַקְּטָרֶת⁷⁸ הָיָה מְרַבֵּעַ אֲמָה עַל אֲמָה⁷⁹. וְהוּא נֹתֵן⁸⁰ בְּהִיכָל מִקְוֵן בֵּין הַצְּפוֹן לְדָרוֹם, מְשׁוֹף בֵּין הַשְּׁלֹחַן וְהַמְּנוֹרָה לְחוּץ. וְשִׁלְשָׁתָן הָיוּ מְנַחֲיִין⁸¹ מְשָׁלִישׁ הַהִיכָל וְלִפְנֵים, כְּנֶגֶד הַפְּרֻכֶת הַמְּבַדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ-הַקְּדוֹשִׁים.

(78) שעליו הקטירו את קטורת הסמים בלבד. ונקרא גם "מזבח הזהב", כי עשוי היה עצי שטים מצופה זהב כולו. וכן נקרא "מזבח הפנימי", לפי שעמד בפנים. (79) שמות ל, ב. (80) יומא לג: (81) תוספתא יומא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמוד 185 28) ומנחות צח:

יח. הַפִּיּוֹר⁸² הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם-עֶשְׂרֵי דָד⁸³, כְּדֵי שְׁיֵהִיו כֹּל הַכֹּהֲנִים הַעוֹסְקִים⁸⁴ בְּתַמִּיד⁸⁵ מְקַדְּשִׁים⁸⁶ מִמֶּנּוּ כְּאַחַד. וּמוֹכְנֵי עֵשׂוּ לוֹ⁸⁷, שְׁיֵהִיו בְּהַמִּים תְּמִיד, וְהֵיא חֵל, כְּדֵי שְׁלֹא יֵהִיו הַמִּים שְׁבָה נִפְסְלִין בְּלִינָה, שֶׁהַפִּיּוֹר מְפָלֵי הַקֹּדֶשׁ וּמְקַדֵּשׁ, וְכֹל דָּבָר שְׁיִתְקַדֵּשׁ בְּכִלֵּי-קֹדֶשׁ אִם לֹן - נִפְסָל⁸⁸.

(82) יומא לז. במשנה. (83) כמו ברוז המריק מים. (84) ששנים עשר כהנים היו מתעסקים בהקרבת התמיד (יומא כה: , ופ"ד מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו1), חוץ מהשוחט שאינו טעון קידוש ידים ורגלים, שהרי השחיטה כשרה גם בור (רש"י שם). (85) בקרבן תמיד ש"מצות עשה להקריב שני כבשים עולות בכל יום, והם הנקראים תמידין, אחד בבוקר ואחד בין הערבים, שנאמר שנים ליום עולה תמיד" (פ"א שם הלכה א.). (86) ידיהם ורגליהם

פ"ז משנה י, ומנחות ז1.). (49) שם צו. במשנה. (50) היינו יתר השולחנות, ראה להלן פ"ה הלכה יד (רש"י שם). (51) הוא בין המזרח ובין המערב (רש"י שם). (52) שם צח. (53) כרבי אלעזר ב"ר שמעון, ולא כרבי (שם צח:). שהפסוק "יערוך אותו לפני ה'" (ויקרא כד, ג) מסייעו, שהרי הוא שצריך לערוך אותו לפני ה'. כלומר, צריך לצדד את פי הפתילה לעבר מערב, שהוא לפני ה'. ואילו לרבי האומר שמזרח ומערב היו עומדים, הרי היה הראשון לפני ה', ולמה צריך לצדדו לשם (כסף-משנה).

יג. אֲרַבְעָה⁵⁴ סִנְפִּיין⁵⁵ שָׁל זֶהב הָיוּ לְשִׁלְחָן, מְפַצְלִין⁵⁶ בְּרֹאשֵׁיהֶן⁵⁷, שְׁהִיוּ סוֹמְכִין בֵּהֶן שְׁתֵּי הַמַּעֲרֻכּוֹת שָׁל לְחֵם הַפָּנִים: שְׁנַיִם מְסַדְרֵי זֶה, וְשְׁנַיִם מְסַדְרֵי זֶה⁵⁸. וְהֵם הַנְּאָמְרִים בְּתוֹרָה⁵⁹ "וּקְשׁוּתֵינוּ⁶⁰".

(54) שם במשנה. (55) "כמין יתירות זהב עומדים בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן הרבה, כנגד גובה מערכת הלחם" (רש"י בשמות כה, כט). (56) מנוקבים. (57) כלומר, באותו חלק שבהן שעולה למעלה מן השולחן (תוספות יום-טוב שם פ"א משנה ו1). (58) והיו בכל אחד מהם ארבעה עשר פיצולים, כמנין הקנים שהיו מכניסים (רש"י שם). (59) שמות שם. (60) מנחות צו. מימרא של רב קטינא. ונקראו כן על שם שמקשים את הלחם ומחזקים אותו שלא ישבר (רש"י שם).

יד. וְשִׁמּוֹנָה וְעֶשְׂרִים קָנִים⁶¹ שָׁל זֶהב, כֹּל אֶחָד מֵהֶן פְּחָצֵי קָנָה חִלּוּל⁶², הָיוּ לוֹ: אֲרַבְעָה-עֶשְׂרֵי לְסֹדֵר זֶה, וְאַרְבָּעָה-עֶשְׂרֵי לְסֹדֵר זֶה. וְהֵם הַנְּקָרָאִים⁶³ "מְנַקְּוֹתֵינוּ⁶⁴". וְשְׁנֵי הַבּוֹזִיכִין שְׁמַנְחִיין בֵּהֶן הַלְּבוֹנָה עַל הַשְּׁלֹחַן בְּצַד הַמַּעֲרֻכּוֹת⁶⁵, הֵן הַנְּקָרָאִין⁶⁶ "כְּפּוֹתֵינוּ⁶⁷". וְהַדְּפוּסִין⁶⁸ שְׁעוֹשִׂין בְּהֵם לְחֵם הַפָּנִים, הֵם הַנְּקָרָאִים⁶⁹ "הַקְּעֻרְוֹתֵינוּ⁷⁰".

(61) משנה שם צו. (62) כמו חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן (רש"י בשמות שם). (63) שמות שם. (64) שם צו. ונקראים כן על שם שמנקים את הלחם מעיפוש (רש"י שם). (65) והיו מקטירין אותם בשבת לזכרון ללחם, שעל ידה הוא נזכר למעלה כקומץ שהיא אזכרה למנחה (רש"י ויקרא כד, ז). (66) שמות שם. (67) שם צו. (68) "ושלשה דפוסין של זהב היה להם, אחד שנותנים בו החלה והיא בצק, והשני שאופין אותה בו, השלישי שנותנים אותה בו כשרודה אותה מן התנור כדי שלא תתקלקל" (פ"ה מהלכות תמידין ומוספין הלכה ח). (69) שמות שם. (70) שם צו.

טו. אֵלוּ⁷¹ הָאֲרַבְעָה-עֶשְׂרֵי קָנִים: נוֹתֵן הַחֲלָה הַרְּאִשׁוֹנָה עַל עֲצָמוֹ שָׁל שְׁלֹחַן⁷², וְנוֹתֵן בֵּין רִאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה שְׁלֹשָׁה קָנִים⁷³, וְכֵן בֵּין כֹּל חֲלָה וְחֲלָה שְׁלֹשָׁה קָנִים, וּבֵין שְׁשִׁית וְחִמִּישִׁית שְׁנֵי קָנִים בְּלִבָּד, לְפִי שְׁאִין עַל הַשְּׁשִׁית אַחֲרָת⁷⁴. נִמְצְאוּ אֲרַבְעָה-עֶשְׂרֵי בְּכֹל מַעֲרֻכָּה וּמַעֲרֻכָּה.

(71) שם. (72) והיא אינה צריכה קנים חלולים תחתיה שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"אָבן הַיְתָה בְּקִדְשֵׁי הַקֹּדְשִׁים בְּמַעֲרָבוֹ, שְׁעֲלִיָּה הִיָּה הָאָרוֹן מִנָּח."

וצריך להבין, מאחר שהביא כאן את פרטי הדינים בעשיית שאר הכלים, מדוע לא הביא את פרטי עשיית הארון.

לכאורה יש לומר שענין זה תלוי במחלוקת הרמב"ן והרמב"ם, כפי שהתבאר לעיל, שלדעת הרמב"ן עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה, ולכן מנה עשיית הארון כמצוה בפני עצמה, אבל לדעת הרמב"ם עשיית הכלים אינה מצוה בפני עצמה אלא חלק ממצות בנין ביהמ"ק, והואיל והארון אחרי שנגזר ובכל תקופת בית שני לא היה בבית המקדש, נמצא שאין זה פרט בציווי עשיית המקדש, שהרי המקדש עומד בשלימותו ללא הארון.

אבל עדיין צריך להבין: הרי ידוע הכלל שדרכו של הרמב"ם להביא פסוק אף אם אינו נזכר בגמרא כלל, מאחר שהוא מבוואר יותר, כשאין נפק"מ לפועל. וממילא גם כאן מכיון שבפועל צריכים לעשות ארון במקדש, וישנם כמה פסוקים המדברים אודות עשיית הארון, היה לו להביאם, שהרי סוף סוף צריכים לעשות ארון במקדש.

ויש לתרץ על פי מה שכתב הגאון הרוגוצ'ובי "שהארון לא היה כלי שרת". כלומר, הגם שפעל תוספת קדושה במקדש, מכל-מקום עשיית הארון אינה בשביל המקדש, שהרי לא היה כלי שרת, ולכן לא הזכיר הרמב"ם על דבר עשייתו שאינה קשורה עם המקדש.

ובפנימיות הענינים יש לומר: עניינו של הארון הוא תורה ("אין בארון אלא שני לוחות אבנים"), ומצד גודל מעלת התורה ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" הרי לא יתכן לומר שהתורה היא בשביל ענין מסוים, גם לא בית המקדש.

ויש לומר, שזהו עומק דעת הרמב"ן שעיקר החפץ במקדש הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, היינו שהמקדש נבנה בשביל הארון, וזוהי הכוונה ותכלית עשייתו.

(יין מלכות, ספר עבודה, סימן י"א
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) יומא נג, ב. ותוספתא שם פ"ב. ושתיה היתה נקראת (שם). ופירוש שתיה: יסוד, על שם עבודת הקרבנות, שהיא יסוד העולם, כמו שאמרו באבות פ"א מ"ב (פירוש המשניות שם פ"ה מ"ב). (3) בית שהוא קודש שבקדשים, ש"עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו' וכו' לפנין מן החומה (= חומת ירושלים) מקודש מהם וכו'

לעבודה. ש"מצות-עשה לקדש כהן העובד, ידיו ורגליו ואח"כ יעבוד" (פ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה א) ו"כיצד מצות קידוש? - מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ושוחה ומקדש (שם הלכה טז). (87) כי הכיור מכלל כלי שרת, וכשהיו בו מים נתקדשו ונפסלו בלינה. וזה עשה כלי סביב לכיור והיו בו המים תמיד, והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי הצורך, ראשון ראשון, ואותו הכלי היה נקרא מוכני (רבינו בפירוש המשנה ליומא פ"ג). והראב"ד בהשגותיו כתב: "שהמוכני אינו מקבל מים והוא גלגל שהיו קושרים בו את הכיור בחבל, ומשקעים אותו הוא ומימיו בבור העזרה בערב כדי שיהיו מימיו מחוברים ולא יפסלו בלינה. ומפורש כל זה ביומא ובזבחים". ומה שכתב הראב"ד שזה מפורש בזבחים, הוא ברף כ. שאמרו: "כיור שלא שקעו מבערב (בבור - רש"י) וכו' ולמחר אינו מקדש". [וכנראה שלדעת רבינו יש כאן שני דברים: א. תקנת המוכני שלא יהיו הרבה מים בכיור אלא מן המוכני ישפכו לתוכו כדי הצורך ולא יותר. ועשו כן כדי שלא יפסלו המים בלינה בתוך הכיור שהוא כלי שרת, וזהו מה שאמרו ביומא לז. במשנה. ב. אם שכחו ונכנסו הרבה מים מן המוכני אלא הכיור ויש חשש שיפסלו בלינה, תיקנו שישקיעו המוכני בבור כדי שלא יפסלו מימיו בלינה, וזהו מה שאמרו בזבחים כ. וכן הביא רבינו בפ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה יד, וראה בכסף-משנה כאן]. (88) סוכה נ.

~ יום שלישי ג' תמוז ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר בו רבינו מקום הנחת הארון, וששלמה בנה מקום לגניזת הארון, ומי גנזו, ומה גנזו עמו.

א. אָבֵן הַיְתָה בְּקִדְשֵׁי הַקֹּדְשִׁים³ בְּמַעֲרָבוֹ⁴, שְׁעֲלִיָּה הִיָּה הָאָרוֹן מִנָּח⁵. וְלִפְנֵי צְנֻצַּת הַמֶּן⁶ וּמִטָּה אֲהָרֹן⁷. וּבְעֵת שִׁבְנָה שְׁלֹמֹה⁸ אֶת הַבַּיִת, וַיִּדַע שְׁסוּפוֹ לְחָרֵב, בְּנֵה בּוֹ מְקוֹם לְגַזֵּז בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעַלְקָלּוֹת. וַיֹּאשְׁיֵהוּ הַמֶּלֶךְ צָנָה וַיִּגְזֹז בְּמְקוֹם שִׁבְנָה שְׁלֹמֹה⁹, שְׁנֹאמֵר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹאִים הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְה': תָּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ¹⁰ בְּבַיִת אֲשֶׁר בְּנֵה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׂא פֶתֶף, עֲתָה עֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּגו'". וּנְגַזְזוּ עִמּוֹ¹¹ מִטָּה אֲהָרֹן וְהַצְּנֻצַּת וְשִׁמֶן הַמִּשְׁחָה¹². וְכָל אֵלוֹ לֹא תִזְרוּ בְּבַיִת שְׁנִי. וְאַף אוֹרִים וְתַמִּים¹³ שֶׁהָיוּ בְּבַיִת שְׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבִין¹⁴ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בְּהֵן¹⁵, שְׁנֹאמֵר: "עַד עֲמַד פְּהֵן לְאוֹרִים וְ[וְ]תַמִּים". וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא לְהַשְׁלִים שְׁמִנָּה בְּגָדִים לְכַהֵן גְּדוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהָא מְחַסֵּר בְּגָדִים¹⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התומים", אינו מעכב בדיעבד, עי' רש"י יומא ה, ב. וראה ב'גבורת אר"י שם ה. ד"ה מאי בנייהו. וביאבן האול' ו'חזון איש' כאן. ולדעת רבינו הם אבני החושן (כסף-משנה), וראה למעלה הערה יב.

ב. בבית ראשון היתה פתל מְבִדֵּל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים, עֲבֹי אִמָּה. וְכִינן שֶׁבָּנוּ הַבַּיִת שְׁנֵי¹⁷ נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם עֲבִי הַפֶּתֶל הִיָּה מִמִּדַּת הַקֹּדֶשׁ או מִמִּדַּת קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים, לְפִיכָךְ עָשׂוּ קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים עֲבֹי עֲשָׂרִים אִמָּה תְּמִימוֹת, וְעָשׂוּ הַקֹּדֶשׁ אַרְבָּעִים אִמָּה תְּמִימוֹת, וְהִנְיָחוּ אִמָּה יִתְּרָה בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים. וְלֹא כִּנּוּ פֶתֶל בְּבַיִת שְׁנֵי¹⁸, אֲלֵא עָשׂוּ שְׁתֵּי פְרוּכּוֹת¹⁹: אַחַת מִצַּד קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים, וְאַחַת מִצַּד הַקֹּדֶשׁ, וּבִנְיָיִהֶן אִמָּה, כְּנִגְדַּע עֲבִי הַפֶּתֶל שֶׁהִיָּה בְּרֵאשׁוֹן. אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן²⁰ לֹא הִיָּתָה שָׁם אֲלֵא פְרוּכַת אַחַת בְּלִבְד, שְׁנֵאמַר: "וְהַבְּדִילָה הַפְּרוּכַת לָכֶם וְגו'".

(17) יומא נא, ב. (18) מפני שהיה גבוה הרבה יותר מהבית ראשון, ולא היה הכותל יכול לעמוד בעובי אמה (בבא בתרא ג:). ולהרחיב את הכותל אי-אפשר, משום שנאמר (דברי הימים-א כח, יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" שאין לשנות את המדות. ולבנות כותל עד הגובה שאפשר לו לעמוד, ואת השאר לחצות בפרוכת, גם כן אי אפשר, שמסורת בירדנו שמחיצה זו צריכה להיות או כולה בפרוכת כמו במשכן, או כולה בבנין כמו במקדש ראשון, כמפורש בבבא-בתרא שם (רש"י יומא, שם). (19) ולא עשו פרוכת אחת שעביה אמה, לפי שנאמר (שמות לו, כג) "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים", ומשמעו שמתחילת עובי הפרוכת ולפנים יהיה קודש הקדשים, ואם קדושת האמה כלחוצן, נמצא שמתחילת עוביה ולפנים אינו קודש הקדשים (תוספות' שם). (20) היינו משכן (שנקרא גם "מקדש", כמפורש בשמות כה, ח "ועשו לי מקדש", וכמו שאמרו בעירובין ב:). שאילו בבית ראשון לא היה פרוכת אלא כותל (כסף-משנה). וראה ביומא נא, ב.

ג. הַהִיכָל שֶׁבָּנוּ בְּנֵי-גִזְלוֹ²¹ הִיָּה מֵאָה אִמָּה עַל מֵאָה אִמָּה עַל רוּם מֵאָה. וְכֵן הִיָּתָה מִדַּת רוּמוֹ: בְּנוּ גִבָּה שֵׁשׁ אַמּוֹת אָטוּם סָטוּם כְּמוֹ יָסוּד לוֹ. וְרוּם פֶּתְלֵי הַבַּיִת אַרְבָּעִים אִמָּה. וְרוּם הַפִּיּוּר²² שֶׁבַתְּקֵרָה אִמָּה. וְעַל גִּבּוֹ גִּבָּה שְׁתֵּי אַמּוֹת פָּנוּי, שְׁכַנְסוּ בּוֹ הַדְּלָה²³, וְהוּא הַנִּקְרָא "בֵּית-דִּלְפָּא". וְעֲבִי הַתְּקֵרָה שְׁעַל-גִּבּוֹ בֵּית-דִּלְפָּא אִמָּה. וּמִעֲזִיבָה²⁴ גִּבָּה אִמָּה. וְעַלֶּיהָ פָּנוּיָה עַל-גִּבּוֹ, גִּבָּה פֶתְלִיָּה אַרְבָּעִים אִמָּה. וּבִגְגָה גִּבָּה אִמָּה פִּיּוּר. וְאַמְתִּים גִּבָּה בֵּית-דִּלְפָּא. וְאַמָּה תְּקֵרָה. וְאַמָּה מִעֲזִיבָה. וְגִבָּה הַמַּעֲקָה שְׁלֹשׁ אַמּוֹת. וְטַס שֶׁל בְּרָזֶל כְּמוֹ סִיף גָּבְהוּ אִמָּה, עַל-גִּבּוֹ הַמַּעֲקָה סָבִיב, כְּדִי שְׁלֹא יִנּוּחוּ עָלָיו הָעוֹפּוֹת, וְהוּא הַנִּקְרָא "כְּלָה עוֹרֵב"²⁵. הֲרִי הַכֹּל מֵאָה אִמָּה.

קודש הקדשים מקודש מהם וכו' (ביאורי הגר"א מדות פ"ה מ"ד). (4) של קודש הקדשים. וראה להלן. (5) כן הוא בתוספתא יומא פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 186 10). (ואף-על-פי שבירושלמי' (בבא-בתרא פ"ו ה"ב) מפורש שהארון עמד באמצע, וחלק הבית עשר אמות לכל רוח (וראה בבבא-בתרא צ"ט), וכן בתנחומא (פרשת קדושים אות י'): "והארון באמצע ההיכל", ואם כן גם האבן היתה באמצע? – סובר רבינו שהאבן היתה יותר לצד מערב. וכנראה שמקורו מהתנחומא (שם), ופירש מה שאמרו שם: "ואבן שתיה לפני הארון", היינו לפני מן הארון, כלומר לצד מערב. וכן פירש 'מראה הפנים' בירושלמי' שם. ועי' 'תוספות' בבא-בתרא כה. ד"ה וצבא, וב'תוספות יום-טוב' שם פ"ב מ"ט). (6) כמו שנאמר (שמות טז, לג) "קח צנצנת אחת, ותן שמה מלא העמר מן, והנח אותו לפני ה'". וכן הוא בבבא-בתרא ד'מלאכת המשכן' (כסף-משנה). (7) כמו שנאמר (במדבר יז, כה) "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת". וכן הוא בבבא-בתרא ד'מלאכת המשכן' שם. (8) בבבא-בתרא ד'מלאכת המשכן' שם. (9) יומא נב, ב. ושם נג, ב – ישנה מחלוקת בזה: יש אומרים שהארון גלה לבבל, ויש אומרים שנגזז. ורבינו פוסק שנגזז, והביא רבינו דבר זה שהוא נוגע להלכה. כי הנה פסק רבינו (להלן פ"ו ה"טו) ש"קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד-לבוא", וההולך בזמן הזה במקום המקדש חייב כרת. ומסתבר כי זה אינו אלא כשיש שם ארון וכפורת, אבל אם אין שם ארון וכפורת אינו חייב (וכעין זה אמרו במנחות כז: לענין הזאות), משום כך הביא רבינו דין זה שארון נגזז במקומו (הגהות הגר"י יעב"ץ). (10) והלא שם היה גם קודם לכן? – אלא שאמר לתתו שם לגניזה (רש"י יומא, שם). (11) יומא נב, ב. (12) שהיו מושחין ממנו כהנים ומלכים (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ז). (13) (לדעת רבינו האי גאון ('אוצר הגאונים' ברכות, חלק התשובות סי' ו', וראה בפירוש ר"א בן עזרא שמות כה, ו – מה שהביא בשם רב האי) ורב נסים גאון ('אוצר' שם סי' ד) הם אבני האפוד (= כלומר, אבני החושן), וכן כתב בכסף משנה' (להלן כאן) בדעת רבינו. ולדעת רש"י והרמב"ן (שמות שם, ל) הם כתב שם המפורש שנתנו בתוך כפלי החושן, וראה להלן). (14) ביומא כא, ב – נמנו אורים ותומים בין הדברים שחסרו בבית שני. ולדעת רבינו, היינו שלא השיבו לנשאלים בהם. וכן כתב רבינו בפ"י מהל' כלי המקדש ה"י. וכן פירשו ה'תוספות' ביומא שם ד"ה ואורים ותומים (וכעין זה אמרו שם על אש המערכה שהיתה, ולא היתה מסייע להם). (15) 'ומפני מה לא היו שואלין בהן? – מפני שלא היתה שם רוח הקודש, וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו – אין נשאלין בו" (הל' כלי המקדש, שם). (וראה ברמב"ן על התורה שם, שרק על-ידי רוח הקודש היה הכהן יודע את הסדר הנכון בקריאת האותיות המאירות). (16) כתב הראב"ד בהשגותיו 'וחיסור בגדים שאמר אינו כלום, שאינו מחשבון הבגדים". כי לדעת הראב"ד "אורים ותומים" הם שם המפורש שהיו נותנים בין כפלי החושן, כדעת רש"י והרמב"ן הנ"ל. ומה שנאמר (שמות שם) "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן קראו לנהר פרת "הנהר הגדול" (דברים א, ז) על חשיבותו, ראה שבועות מז: ('תוספות יום-טוב' שם בשם ראבי"ה). (30 וגו': 'ואיש לא יבא בו, כי ה' אלקי ישראל בא בו, והיה סגור'.

ז. השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגבהו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו: שתיים בפנים ושתיים בחוץ. החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של כותל, והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות.

ח. פתחו של אולם³¹ היה גבוה ארבעים אמה ורחב עשרים, ולא היה לו שערים³². והמש³³ מלתריית³⁴ של מילא³⁵ היו על-גבי פתחו מלמעלה, התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, וכל אחת מתמשתן עודפת על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה. נמצאת העליונה שלשים אמה³⁶. ונדבך³⁷ של אבנים היה בין כל אחת ואחת.

(31 מדות פ"ג מ"ז. 32) שם פ"ב מ"ג. וה'תוספות' (בעבודה זרה מג. ד"ה אכסדרא) כתבו שהיה פרוץ במלואו, ומכל-מקום קוראים לו פתח האולם בהרבה מקומות בתלמוד, כמו פתח המשכן שהיה פרוץ במילואו לרוח מזרחית, ונקרא "פתח" בתורה. (33) שם פ"ג מ"ז. (34) "מלתרא היא הקורה המפותחת, שבה חופרין צורות ודימינות, והקיבוץ בלשון המשנה מלתריות" (פירוש המשנה שם). (35) "הוא שם למין הקורות שבהן היה הפיתוח - או שם לבנין ההוא" (פירוש המשנה, שם). (36) כי הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה, והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים ושתיים אמה, וקורה שנייה שלמעלה ממנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים וארבע, והשלישית כ"ו, והרביעית עשרים ושמונה, והחמישית שלשים אמה. (37) שורה.

ט. ההיכל³⁸ היה בנינו רחב מלפניו³⁹ וצר מאחוריו כמו ארלי⁴⁰. ויציעים⁴¹ היו מקיפין לבית פלו מסביב חוץ לכותל המסבה. ויציע התחתונה חמש. ורבד⁴² על גבה שלש⁴³. ויציע אמצעית שלש. ורבד על גבה שבע. והעליונה שבע. שנאמר: "היציע התחתונה וגו'". וכן היו השלש יציעים מקיפים לבית משלשה רוחותיו. וכן סביב לכותלי האולם מלמטה עד למעלה כף היו: אמה אחת חלק, ורבד שלש אמות. ואמה חלק, ורבד שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרבדיון⁴⁴ מקיפין לפתלים. רחב פל רבד שלש אמות עד למעלה, ובין פל רבד ורבד אמה. ורבד העליון היה רחבו ארבע אמות.

(38) מדות פ"ד סוף מ"ז. והכוונה לכל הנקרא "היכל", וגם אולם בכלל (ראה למעלה פ"א ה"ה). והאולם היה רחב יותר

(21) אלו שעלו מגלות בבל ובנו את הבית השני (מדות פ"ד מ"ו). (22) הוא פיתוח וציר (פירוש המשנה לרבינו, שם). והרע"ב שם כתב: "הקורה התחתונה של תקרה היתה עוביה אמה, ולפי שהיתה טוחה בזהב ומצויירת ציורים נאים - נקראת כזור". (23) הגשם. כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "היה נהוג אצלם בכנינים לעשות לבית שני קירויים, קירוי למעלה מהקירוי, ונותנים בין שניהם מעט הרחקה, וקוראים אותו החלל "בית הדילפא" על שם הדלף, כדי שאם יטיף הקירוי העליון, יעמדו המים באותו החלל". (24) הטיט והסיד שעל התקרה. (25) שמכלה את העורב, שלא ינוח שם ולא יטנף את הגג.

ד. מן המערב למזרח מאה אמה. וזהו השבוען: ארבעה פתלים זה לפנים מזה, וביניהן שלשה מקומות פנויון. בין הפתל המערבי ובין הפתל שלפנים ממנו - חמש אמות; ובין כהל שני ושלישי - שש אמות; ובין פתל שלישי ורביעי - שש אמות. ואלו המדות הן של עבי הפתל עם המקום הפנוי שבין שני פתלים. וארך הקדש-הקדשים - עשרים אמה. ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש - אמה. וארך הקדש - ארבעים אמה. ועבי הפתל המזרחי, שבו השער - שש אמות. והאולם - אחת-עשרה אמה. ועבי כהל האולם - חמש אמות²⁶. נמצא הכל מאה אמה.

(26) כן היא הנוסחא הנכונה, וכל זה במדות שם מ"ז (כסף-משנה).

ה. מן הצפון לדרום²⁷ מאה אמה: עבי פתל²⁸ האולם - חמש אמות. ומכתל אולם עד פתל הקדש - עשר אמות. וכתלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה, וביניהן חמשה מקומות פנויון. בין פתל היצוץ ובין השני - חמש אמות; ובין שני ושלישי - שלש אמות; וחמש בין שלישי ורביעי; ובין רביעי וחמישי - שש; ובין חמישי וכתל הפנימי - שש. נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה וארבעים אמה מצד שפנגדו. ורחב הבית מבפנים - עשרים. הרי מאה אמה.

(27) מדות, שם. (28) ע"י רבב"ד.

ו. הפשפש והוא שער הקטן, ושני פשפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע²⁹: אהד בצפון ואהד בדרום. שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם, ועליו הוא מפרש על-ידי יחזקאל: "השער הזה סגור יהיה, לא יפתח³⁰; ושבעצפון בו נכנסין. ומהלך בין שני הפתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו, ונכנס לתוך ההיכל, ומהלך עד שער הגדול ופותחו.

(29) מדות פ"ד מ"ב. ונקרא כן מחמת גודל קדושת ההיכל,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במזרח: חמש עשרה אמה מן הדרום, וחמש עשרים אמה מן הצפון (מדות, שם). (39) מן המזרח, כנ"ל. (40) "שהיו מטין הבנין מעט לצד מערב, וכשימשך לצד המזרח מתרחב כדמות הארי שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו" (פירוש המשנה, שם). (41) גזוזטאות. (42) אצטבא. (43) התקרה שעל התחתונה שהוא הרצפה של התיכונה שש באמה רחבה. (44) אצטבאות.

י. כָּל אֵלוֹ הַמְקוֹמוֹת הַפְּנוּיִים שֶׁבֵּין הַכֶּתְלִים הֵם הַנִּקְרָאִים תְּאִים⁴⁵. נִמְצְאוּ תְּאִים הַמְקִיפִין לַמִּקְדָּשׁ: חֲמִשָּׁה מִן הַצָּפוֹן, וְחֲמִשָּׁה מִן הַדְּרוֹם, וְשֵׁשׁ מִן הַמְּעֵרָב. וְשֵׁשׁ דְּיוֹטוֹת הָיוּ, דְּיוֹטָא עַל-גַּבֵּי דְּיוֹטָא. נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁה-עֶשְׂרֵי תְּאִים בְּדְרוֹם: חֲמִשָּׁה עַל-גַּבֵּי חֲמִשָּׁה, וְחֲמִשָּׁה עַל גַּבֵּיהֶן. וְכֵן בַּצָּפוֹן חֲמִשָּׁה-עֶשְׂרֵי. וְשִׁמּוֹנָה תְּאִים הָיוּ בַּמְּעֵרָב: שֵׁשׁ עַל-גַּבֵּי שֵׁשׁ, וְשִׁנּוּם עַל גַּבֵּיהֶן בְּדְיוֹטָא אֶחָת. הֵכַל ל"ח תְּאִים⁴⁶.

(45) לשכות. (46) שם פ"ד מ"ג.

יא. שֵׁשׁ פְּתָחִים⁴⁷ הָיוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַתְּאִים: אֶחָד לְתֵּא מִן הַיָּמִין, וְאֶחָד לְתֵּא מִן הַשְּׂמָאל, וְאֶחָד לְתֵּא שְׁעַל גַּבֵּיו. וּבִקְרַן מְזֻרְחֵית-צְפוֹנִית בְּתֵּא שְׁבִדְיוֹטָא הָאֲמֻצְעִית הָיוּ חֲמִשָּׁה פְּתָחִים: אֶחָד לְתֵּא מִיָּמִין, וְאֶחָד לְתֵּא שְׁעַל גַּבֵּיו, וְאֶחָד לְמִסְבָּה, וְאֶחָד לְתֵּא שֵׁשׁ בּוֹ הַפְּשָׁפֶשׁ⁴⁸, וְאֶחָד לְהֵיכָל.

(47) מדות, שם. (48) ראה למעלה ה"ו.

יב. וּמִסְבָּה⁴⁹ הָיְתָה עוֹלָה מִקְרַן מְזֻרְחֵית-צְפוֹנִית לְקְרַן צְפוֹנִית-מְעֵרְבִית, שֶׁבָּהּ הָיוּ עוֹלִין לַגְּגוֹת הַתְּאִים. הָיְתָה עוֹלָה בְּמִסְבָּה וּפְנֵיו לְמְעֵרָב. הִלֵּךְ אֶת כָּל פְּנֵי הַצָּפוֹן עַד שְׁהוּא מְגִיעַ לְמְעֵרָב. הִגִּיעַ לְמְעֵרָב, הִפֵּךְ פְּנֵיו לְדְרוֹם. הִלֵּךְ אֶת כָּל פְּנֵי הַמְּעֵרָב עַד שְׁהוּא מְגִיעַ לְדְרוֹם. הִגִּיעַ לְדְרוֹם, הִפֵּךְ פְּנֵיו לְמְזֻרְחָ, וְהָיָה מְהִלֵּךְ לְדְרוֹם עַד שְׁהוּא מְגִיעַ לְפִתְחָהּ שֶׁל עֲלִיָּה, שֶׁפִּתְחָהּ שֶׁל עֲלִיָּה הָיְתָה פְּתוּחַ לְדְרוֹם.

(49) בנין עשוי כמין עמוד חלול, עשוי כמו מעלות סביב, והעולה בו עולה דרך היקף, מדות שם מ"ה.

יג. וּבַפִּתְחָהּ⁵⁰ שֶׁל עֲלִיָּה הָיוּ שְׁתֵּי פְּלוֹנְסוֹת שֶׁל אֲרָזִים⁵¹, שֶׁבָּהֶן עוֹלִין לַגְּגָה שֶׁל עֲלִיָּה. וְרֵאשֵׁי פְּסָפְסִין⁵² הָיוּ מְבֻדְּלִין בְּעֲלִיָּה⁵³ בֵּין גֵּג הַקֹּדֶשׁ לַגְּג קֹדֶשׁ-הַקְּדוֹשִׁים⁵⁴. וְלוֹלִין⁵⁵ הָיוּ פְּתוּחִין בְּעֲלִיָּה לְבֵית קֹדֶשׁ-הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁבָּהֶן מְשַׁלְּשִׁין אֶת הָאֲמֹנִין⁵⁶ בְּתִבּוֹת⁵⁷, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְוֹנוּ עֵינֵיהֶם⁵⁸ מִבֵּית קֹדֶשׁ-הַקְּדוֹשִׁים. וּפְעַם אֶחָת בַּשָּׁנָה⁵⁹ מִפְּסַח לְפְסַח מְלַבְּנִין⁶⁰ אֶת הַהֵיכָל.

(50) שם, שם. (51) שהיו בהן מדריגות. (52) קורות, שהיו

~ יום רביעי ד' תמוז ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) יבאר בו רבינו צורת בנין הבית, וכמה אורך הבנינים, וכמה לשכות היו.

א. הַר הַבַּיִת, וְהוּא הַר הַמְּזֻרְחָה², הָיָה חֲמִשׁ-מְאוֹת אַמָּה עַל חֲמִשׁ-מְאוֹת אַמָּה³, וְהָיָה מְקַף חוֹמָה. וְכַפֵּין עַל-גַּבֵּי כַּפֵּין הָיוּ בְּנֵינִיּוֹת מִתְּחַתָּיו, מְכַנֵּי אֶהָל הַטְּמֵאָה⁴. וְכֵלּוֹ הָיָה מְקַרְהָ⁵ סְטוֹ לְפָנִים מְסֻטוֹ⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הר הבית, והוא הר המזרחי".

ההוראה בעבודת ה' מזה, שההליכה בדרך היהדות בקיום התומצ"צ צריכה להיות באופן של "הר", היינו שלא רק שאינו מתבייש ביהדותו אלא שהנהגתו היא בדרך "גאון" באופן של הגבהה ורוממות לעיני כל העמים כבית-המקדש ממש, עליו נאמר בנבואת הגאולה "נכון יהי' הר בית ה' בראש ההרים גו' ונהרו אליו כל הגוים".

ובריש פ"ו כתב: "המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר" היינו שכל חלק גבוה יותר מהחלק שלפניו, ובלשונו "מהלך עד סוף החיל בשוה ועולה. לעזרת נשים. . . ומהלך כל עזרת נשים בשוה ועולה ממנה לעזרת ישראל. . . ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנה לעזרת הכהנים" וכן הלאה למעלה בקודש. וההוראה מכך, שאל לו ליהודי להסתפק בזה שנמצא כבר במקום גבוה – "הר" אלא שצריך להוסיף ולהוסיף בעלי' אחר עלי'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה אלא מדרבנן, שהרי מן התורה כל מה שהוא מוקף ארבע מחיצות הוא רשות היחיד, ובמקדש לא גזרו על שבות – לא על כל השבותים אמרו כן. (10) "חיל הוא חומה שסובבת כל העזרה מבית לחומת הר הבית". (11) במשנה שם: "החיל עשר אמות" ופירש הרע"ב שם: "מקום פנוי עשר אמות והוא נקרא חיל" ולפי זה לא היה שום גובה. אבל רבינו כתב בפירושו המשנה שחיל הוא חומה ולפי זה יפה היא הנוסחה כאן "גובהו".

ד. לפנים מן החיל העזרה¹². וְכָל הָעֶזְרָה¹³ הִיְתָה אַרְבַּע קפ"ז על רחב קל"ה. וְשָׁבְעָה שְׁעָרִים הָיוּ לָהּ: שְׁלֹשָׁה מִן הַצָּפוֹן הַסְּמוּכִין לְמַעְרָב. וְשְׁלֹשָׁה מִן הַדְּרוֹם הַסְּמוּכִין לְמַעְרָב. וְאַחַד בְּמִזְרָחָהּ, מִכּוּן פְּנֵי הַבַּיִת קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים בְּאֲמָצֵעַ¹⁴.

(12) היא עזרת ישראל. [ודילג על עזרת נשים, שהייתה לפני עזרת ישראל, מפני שחומת עזרת ישראל הייתה מקיפה מסביב, ואילו עזרת נשים לא הייתה אלא במערב]. (13) "הוא מתחילת עזרת ישראל ולמעלה עד עשתי עשרה אמה אחורי ההיכל – ומקום זה הוא שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא הנקרא מקדש מוחלט". (14) ברכות נד. במשנה: "שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים".

ה. כָּל שַׁעַר מֵהֵן הָיָה רָחֲבוֹ עֶשְׂרֵי אַמּוֹת וְנִבְהוּ עֶשְׂרִים אַמָּה. וְהָיוּ לוֹ דְלָתוֹת מְחֻפּוֹת¹⁵ זָהָב, חוּץ מִשַּׁעַר מִזְרָחִי, שֶׁהָיָה מְצֻפָּה נְחֹשֶׁת דּוֹמָה לְזָהָב¹⁶. וְשַׁעַר זֶה הוּא הַנִּקְרָא שַׁעַר הָעֵלְיוֹן¹⁷, וְהוּא שַׁעַר נִיקְנוֹר¹⁸.

(15) מצופות. (16) לפיכך לא הוצרכו לצפותו זהב. (17) סוכה נא: במשנה. "ולמה נקרא שער העליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים". (18) מדות פרק א משנה ד. ונקרא כן על שם איש חסיד שהעמיד הדלתות ושמנו ניקנור, ונעשו לו נסים בדלתותיו כמסופר ביומא לח. ויש שכתבו שנקרא כן על שם גוי ששמנו ניקנור שהיה שר צבא ביוון, ובא להילחם בישראל והרגוהו, וכרתו את ראשו וזרועו ותלו אותם על שער משערי בית המקדש.

ו. הָעֶזְרָה לֹא הִיְתָה מְכֻנָּת בְּאֲמָצֵעַ הַר הַבַּיִת, אֲלָא רְחוּקָה מִדְּרוֹם הַר הַבַּיִת יְתָר מִכָּל הָרוֹחוֹת¹⁹, וְקִרְבָּה לְמַעְרָב יְתָר מִכָּל הָרוֹחוֹת. וּבִינָהּ וּבֵין הַצָּפוֹן יְתָר מִמָּה שְׁבִינָהּ וּבֵין הַמַּעְרָב, וּבִינָהּ וּבֵין הַמִּזְרָח יְתָר מִמָּה שְׁבִינָהּ וּבֵין הַצָּפוֹן.

(19) כי כל רוחב העזרה, מצפון לדרום, הוא מאה ושלושים וחמש אמה, נמצא שהנותר מהר הבית משתי רוחות אלו הוא שלוש מאות ושישים וחמש אמה, כי כל הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. נמצא שהנותר מהר הבית בשתי רוחות אלו הוא שלוש מאות ושלוש עשרה אמה, אם כן היא "רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות", כי המרחק מדרום הר הבית הוא מאתיים

ובתחילת פ"ג כתב: "מצות-עשה ליראה מן המקדש" וההוראה מכך שכאשר יהודי יודע גודל המעלה בשליחותו ותפקידו, שהקב"ה בחר בו והטיל עליו האחריות ותפקיד לבנות בית המקדש, עלולה להתעורר אצלו המחשבה שיכול לעשות איזו פשרה קלה ולוותר ח"ו על קוצו של יו"ד וכו' שהרי הוא "שותף שוה" בעסק זה.

הנה על זה באה ההוראה מהציווי "את מקדשי תיראו" שלמרות מעלתו וחשיבותו של יהודי שהוא זה הבונה את בית המקדש, אעפ"כ "מצות-עשה לירא מן המקדש". . ממי שצוה על יראתו" ועליו למלא את שליחותו תוך הקפדה מוחלטת על כל הפרטים ופרטי הפרטים.

(יין מלכות, ספר שופטים, סימן יב

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) כמפורש בדברי הימים ב ג, א. (3) מדות פרק ב משנה א. שנאמר (שמות כז, יח) "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים", ומייתור המלה "בחמישים" למדו שצריך לעשות חמישים פעמים מאה על חמישים, שהן מאתיים וחמישים אלף אמה, והיינו חמש מאות על חמש מאות אמה. (4) כלומר, חששו שמה יש קבר מתחתיו ועשו חלל זה בכדי להפסיק שהטומאה לא תעלה למעלה. והנה עצם הדבר שהיה חלול למטה מפורש במשנה (פרה פרק ג משנה ג) "הר הבית והעזרות תחתם חלול מפני קבר התהום". אבל מה שכתב "כיפין על גבי כיפין", אינו מפורש שם. ולמדו רבינו ממה ששינונו (שם משנה ו) גבי כבש שעשו מהר הבית להר המשחה, ששם היו כיפין על גבי כיפין. (5) ומה שכתב שכולו היה מקורה, לאו דווקא הוא, שהרי המזבח החיצוני היה גלוי, כמפורש באבות פרק ה משנה ה. (6) פסחים יג: "אצטבא סביב סביב מקפת, ובתוך אותו היקף עוד אחר".

ב. וְחֻמָּשָׁה שְׁעָרִים הָיוּ לוֹ: אֶחָד מִן הַמַּעְרָב, וְאַחַד מִן הַמִּזְרָח, וְאַחַד מִן הַצָּפוֹן, וְשְׁנַיִם מִן הַדְּרוֹם. רָחֲב כָּל שַׁעַר עֶשְׂרֵי אַמּוֹת, וְנִבְהוּ עֶשְׂרִים. וְיֵשׁ לָהֶם דְּלָתוֹת.

ג. לְפָנִים מִמְּנוֹ⁷ סוּרָג⁸ מְקִיף סָבִיב, גָּבְהוּ עֶשְׂרֵה טְפָחִים⁹. וְלְפָנִים מִן הַסּוּרָג הַחִילוֹ¹⁰, [גָּבְהוּ] עֶשְׂרֵי אַמּוֹת¹¹. וְעֵלְיוֹ הוּא אוֹמֵר פְּקִינוֹת: "וַיֵּאבֵל חַל וְחוּמָה" - זו חומת העזרה.

(7) מהר הבית. (8) מחיצה עשויה נקבים נקבים כמיטה מסורגת בחבלים. (9) כתב הכסף משנה בשם הרא"ש שהסורג נעשה לטלטל בשבת ולזה היה גבוה עשרה טפחים כדין כל מחיצה, שהיקף הר הבית "הוקף ולבסוף פתח", ואינו מועיל בקרפף שהוא יותר מבית סאתיים (=מאה אמה על חמישים אמה), להתירו בטלטול (עירובין כד). וכאן בחומת הר הבית בנו מתחילה את חומת הר הבית ואחר כך בנו פתחו בפנים, ולכן בנו אחר כך את הסורג. ואף שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) כשישובות על הגזוזטרא. 32) בשעת שמחת בית השואבה שעשו בעזרת נשים בחג הסוכות. 33) גג עגול. 34) איצטבאות. 35) [בפירוש המשנה (שבת סוף פרק א) כתב רבינו כי שם הייתה מדורת אש תמיד לקיום האש שעל המזבח. אבל בפירושו לתלמוד שם חזר בו, ופירש כי שם היו הכהנים מתחממים].

י. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בָּהֶן: שְׁתֵּים קֹדֶשׁ וְשְׁתֵּים חֹלִים. וְרֵאשֵׁי כִסְפֵּסִין³⁸ מְבַדִּילִין בֵּין הַקֹּדֶשׁ וְהַחֹלִים. וְיָמָּה הָיוּ מְשֻׁמְשׁוֹת? מִמְּעֲרַב־דְּרוֹמִית - לְשֵׁפֶת הַטְּלָאִים³⁹; וּדְרוֹמִית־מְזֻרְחִית - לְשֵׁפֶת עוֹשֵׂי לַחַם הַפְּנִים⁴⁰; מְזֻרְחִית־צְפוֹנִית - בְּהַ גְּזוֹז בֵּית הַשְּׁמוֹנִים אֲבָנֵי מִזְבֵּחַ שְׁשָׁעִים מְלָכֵי יוֹן⁴¹; צְפוֹנִית־מְעֲרַבִּית - בְּהַ יוֹרְדִין לְבֵית הַטְּבִילָה⁴².

36) בבית המוקד. 37) שבית-המוקד בנוי מקצתו בתוך העזרה המקודשת ומקצתו בנוי בחול. ונראה שהחלק הצפוני היה חול, והחלק הדרומי, הסמוך לעזרה, היה קודש. 38) חתיכות עצים מבדילין לסימן במקום המפסיק בין קודש לחול, כדי שלא ינהגו בקודש מנהג חול. 39) שהיו טלאים מבוקרים לתמידין "ואין פחותין משה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים שבמקדש". ולשכה זו הייתה בקודש. 40) בלשכה זו היו עושים לחם הפנים וגם לשכה זו הייתה בקודש, שהי "אפיתם בפנים בעזרה". 41) כשכבשו היוונים את ארץ ישראל בימי אנטיוכוס, הקריבו עליו לעבודה זרה, וכשנצחום החשמונאים גזזו אבני אותו מזבח בלשכה הזאת. ולשכה זו הייתה בחול. 42) כהן שראה קרי יורד דרך לשכה זו במחילה (=תעלה שתחת הבית) לבית הטבילה ששם יש מקווה לטבול בו. ואף לשכה זו הייתה בחול.

יא. הַיּוֹרֵד לְבֵית הַטְּבִילָה מִלְּשֵׁפֶת זֶה הָיָה הוֹלֵךְ בְּמִסְבָּה⁴³ הַהוֹלֶכֶת תַּחַת הַמִּקְדָּשׁ פְּלוֹ, וְהַנְּרוֹת דוֹלְקוֹת מִפָּאָן וּמִפָּאָן עַד שְׁמִינֵי לְבֵית הַטְּבִילָה. וּמְדוֹרָה הָיְתָה שָׁם⁴⁴, וּבֵית־הַכֶּסֶף שָׁל כְּבוֹד⁴⁵. וְזֶהוּ כְּבוֹד⁴⁶: מִצָּאוּ נְעוּל בִּידוּעַ שֵׁישׁ שָׁם אָדָם.

43) במערה. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה, אלא "הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו". 44) בלשכה שהייתה בצפונית מערבית שבה יורדים לבית הטבילה, והיא לשכת בית המוקד הנזכרת בתמיד פרק ג' משנה ג'. 45) תמיד פרק א' משנה א'. וכתב הראב"ד בפירושו שם, שהיה צריך לבית הכסא שם כדי שיטיל שם מים לפני הטבילה, כדתנן "בעל קרי שטבל ולא הטיל את המים כשיטיל את המים טמא". 46) שלא נכנס בו אדם מעולם כל זמן שהיה חברו שם.

יב. אַרְךָ הָעֶזְרָה מִן הַמְּזֻרְחַ לְמַעְרַב מֵאָה וְשְׁמוֹנִים וְשִׁבְעִים⁴⁷, וְזֶהוּ הַשְּׁבוּנָן: מִכְּתַל מְעֲרָבֵי שָׁל עֶזְרָה⁴⁸ עַד כְּתַל הַהִיכָל - אַחַת־עֶשְׂרֵה אַמָּה. וְאַרְךָ הַהִיכָל פְּלוֹ⁴⁹ - מֵאָה אַמָּה⁵⁰. בֵּין הָאוּלָם לְמִזְבֵּחַ - שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים. הַמִּזְבֵּחַ - שְׁתֵּים וְשָׁלֹשִׁים. מְקוֹם דְּרִיסַת

וּחְמִישִׁים אַמָּה, "וּקְרוּבָה לְמַעְרַב יֵתֵר מִכָּל הַרוּחוֹת", כִּי הַמְּרַחֵק בֵּינָה לְמַעְרַב הוּא מֵאָה אַמָּה "וּבֵינָה וּבֵין הַצִּפּוֹן יֵתֵר מֵמָה שְׁבִינָה וּבֵין הַמְּעֲרָב" כִּי בֵינָה לְצִפּוֹן הוּא מֵאָה וְחֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה "וּבֵינָה וּבֵין הַמְּזֻרְחַ יֵתֵר מֵמָה שְׁבִינָה וּבֵין הַצִּפּוֹן" כִּי בֵינָה לְמְזֻרְחַ הוּא מֵאָה וְשָׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה.

ז. וְלִפְנֵי הָעֶזְרָה מְזֻרְחַ הָיְתָה עֶזְרַת־הַנְּשִׁים. וְהִיא הָיְתָה אַרְךָ²⁰ מֵאָה אַמָּה וְל"ה עַל רַחֲבִי²¹ קל"ה. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בְּאַרְבַּע מְקָצוּעוֹתֶיהָ²² שָׁל אַרְבָּעִים אַמָּה²³, וְלֹא הָיוּ מְקֻרוֹת²⁴, וְכֵן עֲתִידִין לְהִיוֹת²⁵.

20) ממזרח למערב. 21) מצפון לדרום. וזהו ביחס לעזרת ישראל, שהייתה ארוכה וצרה: ארוכה ממזרח למערב ורחבה מצפון לדרום, אבל עזרת נשים עצמה הייתה מרובעת. 22) בארבע פינותיה מבפנים. 23) כלומר, ארבעים על ארבעים. 24) בתקרה. 25) בכניין השלישי שייבנה במהרה בימינו.

ח. וְמָה הֵם מְשֻׁמְשׁוֹת? דְּרוֹמִית־מְזֻרְחִית - לְשֵׁפֶת הַנְּזִירִים, שְׁשָׁם מְבַשְׁלִין אֶת שְׁלֵמִיהֶם וּמְגַלְחִין אֶת שְׁעָרָם; מְזֻרְחִית־צְפוֹנִית - לְשֵׁפֶת דִּיר - הַעֲצִים, שְׁשָׁם כְּהֵנִים בְּעֲלֵי־מוֹמִיין²⁶ מְתַלְעִים בְּעֲצִים²⁷, שְׁפָל עֵץ שְׁנִמְצָא בּוֹ תוֹלַעַת פְּסוּל²⁸; צְפוֹנִית־מְעֲרַבִּית - לְשֵׁפֶת הַמְּצַרְעִים²⁹; מְעֲרַבִּית־דְּרוֹמִית - בְּהַ הָיוּ נוֹתְנִין יַיִן וְשֶׁמֶן, וְהִיא הָיְתָה נְקֻרָה "לְשֵׁפֶת בֵּית שְׁמִינֵי"³⁰.

26) שאינם ראויים לעבודה. 27) מסירים העצים שנמצא בהם תולעת, כמו שאמר (שביעית פרק ב' משנה ג'), מסקלין על הרמת האבנים שהושלכו בדרך". 28) למערכה "שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר שנאמר תמימים יהיו לכם" וכן עצי המערכה לא יהיו אלא נבחרים ולא יהיה בהם תולעת וכל עץ שהתלע כשהוא לח פסול למזבח, התלע יבש גורר את המקום שהתלע". 29) שאחר שטבל בשביעי והעריב שמשו, רשאי הוא להיכנס לעזרת נשים, אבל אסור הוא להיכנס לעזרת ישראל, עד שיביא קרבנותיו ביום שמיני שלו וכשצריך להכניס בהונותיו לעזרת ישראל למתן דם ושמן ביום שמיני, טובל הוא בלשכה זו וממתין שם עד שיכניס בהונותיו. 30) מדות שם. ואף שגם יין היה שם, לא נקראת על שם היין, מפני שהנסכים אינם מעכבים את הזבח, אלא על שם השמן שהוא מעכב את הקרבן.

ט. עֶזְרַת־הַנְּשִׁים הָיְתָה מְקַפֶּת גְּזוֹזֻטְרָא, כְּדִי שִׁיְהִי הַנְּשִׁים רוֹאוֹת מִלְּמַעַל³¹ וְהַנְּשִׁים מִלְּמַטָּן, כְּדִי שִׁיְהִי שְׁלֵא יִהְיוּ מְעֲרַבִּיין³². וּבֵית גְּדוֹל הָיָה בְּצַד הָעֶזְרָה בְּצְפוֹנָהּ מִבְּחוּץ, בֵּין הָעֶזְרָה וְהַחִיל, וְהָיָה בְּנֵי כֶּפֶה³³ וּמְקַף רְבִדִין³⁴ שָׁל אֲבָן, וְהוּא הָיָה נְקֻרָא "בֵּית־הַמוֹקֵד"³⁵. וְשְׁנֵי פְתָחִים הָיוּ לוֹ: אֶחָד פְּתוּחַ לְעֶזְרָה, וְאֶחָד פְּתוּחַ לְחִיל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. ובין מקום הטבעות והמזבח - שמנה אמות. והמזבח - שתיים ושלשים. והפכש - שלשים⁶². ובין הפכש ולכתל דרומי - שתיים עשרה אמה ומחצה. מפתל צפוני של עזרה עד פתל המזבח שהוא רחב - שלשים ומחצה⁶³. וכנגדו מפתל האולם עד פתל מזרחי של עזרה שהוא ארף - שש ושבעים⁶⁴.

(62) הכבש היה ארכו שלושים ושתיים אמה, אבל לא היה אוכל בעזרה אלא שלושים אמה, לפי שהיה פורח אמה על יסוד ואמה על סוכב. (63) שהרי כל הרוחב מאה ושלושים וחמש, צא מהן שישים ושתיים אמה של מזבח וכבש, ושתיים עשרה וחצי מה שבין כבש לכותל דרומי, הרי ששים ומחצה. (64) הא כיצד? עשרים ושתיים אמה מה שבין האולם למזבח (למעלה הלכה יב), שלושים ושתיים המזבח, אחת עשרה עזרת כהנים ואחת עשרה עזרת ישראל, הרי שבעים ושש.

טז. כל המרבע הזה הוא הנקרא צפון, הוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים.

יז. שמונה⁶⁵ לשכות היו בעזרת ישראל: שלש בצפון, ושלש בדרום. שבדרום: לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין. לשכת המלח - שם נוהגין מלח לקרבן; לשכת הפרוה⁶⁶ - שם מולחין עורות הקדשים⁶⁷, ועל גגה היתה בית טבילה לכהן גדול ביום-הקפורים; לשכת המדיחין - שם היו מדיחין קרבי הקדשים⁶⁸, ומשם מסכה⁶⁹ עולה לגג בית-הפרוה. והשלש שבצפון: לשכת הגזית⁷⁰, לשכת הגלה, לשכת העץ. לשכת הגזית - שבה סנהדרין גדולה יושבת⁷¹. וחציה היתה קדש, וחציה היתה חל. וליה שני פתחים: אחד לקדש ואחד לחל. ובחצי של חל היו הסנהדרין יושבין⁷². לשכת הגלה - שם היתה בור שממלאין ממנו בגלה⁷³, ומשם מספקין מים לכל העזרה. ולשכת העץ⁷⁴ היתה אחורי שתיקה, והיא היתה לשכת פהן גדול, והיא הנקראת לשכת פרהדרין. וגג שלשתן שוה. ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל: אחת מימין שער מזרחי, והוא לשכת פינתים⁷⁵ המלביש⁷⁶; ואחת משמאלו, והוא לשכת עושה חבתין⁷⁷.

(65) במדות פרק ה משנה ג נמנו רק שש לשכות, ושם פרק א משנה ד נמנו שתיים נוספות: לשכת פנחס המלביש ולשכת עושי חבתין. (66) "פרוה שם איש אמגושי (מכשף) שחתר בקיר העזרה בלשכה זו כדי לראות העבודה ונהרג, על כן נקראת הלשכה על שמו". (67) בפרק ה' מהלכות איסורי מזבח הלכה יג כתב רבינו ש"בלשכת המלח היו מולחין עורות הקדשים". והנראה שרבינו סובר שהמלח היה מוצנע בלשכת המלח, אבל מליחת העורות הייתה בלשכת הפרוה, והיו נוטלין המלח מלשכת המלח.

רגלי הפתחים, והוא הנקרא עזרת פתחים - אחת-עשרה אמה. מקום דריסת רגלי ישראל, והוא הנקרא עזרת ישראל - אחת-עשרה אמה.

(47) היינו מהתחלת עזרת ישראל במזרח עד סוף אחת עשרה אמה שמאחורי קודש הקדשים במערב. (48) הוא הכותל שמאחורי קודש הקדשים. (49) היינו קודש הקדשים, ההיכל והאולם. (50) עם עובי הכתלים שבאמצע.

יג. ורחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש, וזהו חשבון: מפתל צפוני⁵¹ עד בית המטבחים - שמונה אמות. בית המטבחים⁵² - שתיים-עשרה אמות ומחצה, ושם תולין ומפשיטין את הקדשים בצדו⁵³.

(51) שם משנה ב: "מן הננסין (הם העמודים הקטנים שבבית המטבחים - שם פרק ג משנה ה) לכותל העזרה (=הצפוני) שמונה אמות". (52) הם הננסין הנ"ל. (53) [ברור שמלה זו שייכת להלכה הבאה: "בציודו מקום השלחנות וכו'"].

יד. מקום⁵⁴ השלחנות - שמונה אמות, ובו שלחנות של שיש⁵⁵, שמניחין עליהן הנתחים⁵⁶ ומדיחין⁵⁷ את הבשר⁵⁸ לבשלו⁵⁹. ושמנה שלחנות היו. ובצד מקום השלחנות מקום הטבעות⁶⁰ - ארבע ועשרים אמה, ושם שוחטין את הקדשים⁶¹.

(54) במשנה שם: מן הטבעות לשולחנות ארבע (=אמות), מן השולחנות לננסין ארבע" ומפרש רבינו: מן הטבעות לחצי השולחנות - ארבע אמות, ומן חצי השלחנות לננסין - ארבע אמות, ואם כן מידת השולחנות שמונה אמות. (55) ולא עשאו של זהב, כדי שלא יחמם הבשר ויתקלקל. (56) של קדשי קדשים הנאכלים לכהנים בעזרה. (57) מקור הדחה זו בחולין ק"ג. וראה בפרק ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י לעניין בשר חולין, שאינו יוצא מידי דמו אלא בהדחה ומליחה, והוא הדין לבשר קדשים. (58) [במשנה (תמיד פרק ד משנה ב ושקלים פרק ו משנה ב) מפורש שעל השולחנות הללו היו מדיחים את הקרביים, וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. ומה שכתב להלן הלכה יז שבלשכת המדיחין היו מדיחין את הקרביים, ומקורו ממדות פרק ה משנה ג - שם המדובר בכרס, שעליו מפורש בתמיד שם ובהלכות מעשה הקרבנות שם שמדיחים אותו בלשכת המדיחין ולא על השולחנות של שיש שבעזרה, לפי שזבלו רב. אבל מה שכתב רבינו כאן "ומדיחים את הבשר" - אין לו מקור במשנה שעשו כן על השולחנות הנ"ל. ונראה שלמד כן רבינו מהדחת קרביים שהיא בעזרה. ועוד, קל וחומר הוא: אם הקרביים שיש בהם זבל - מודחים בעזרה, כל שכן בשר, שאין בו זבל אלא דם, שוודאי מודח בעזרה]. (59) שדווקא לבשלו צריך הוא הדחה, אבל לצלי אינו צריך הדחה. (60) טבעות היו "קבועות בקרקע לאסור בהם רגלי הבהמה בשעת שחיטה". (61) כלומר, קדשי קדשים ששחיתם בצפון, אבל קדשים קלים שחיתם בכל מקום בעזרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמדבר בתחילה בכללות הענין ואח"כ בפרטים שבו כדי להקל על הלומד, כמו שברביבוי מקומות מקדים המספר הכללי - לתועלת הזכרון.

ובפנימיות הענינים, יש ללמוד הוראה בקשר למקדש הפרטי, שצריך להיות באופן שמעלה ומרומם את עצמו ואת חלקו בעולם, עד שהעולם כולו נהיה דירה לו יתברך. ואף שאינו דין לעיכובא, מכל-מקום כך היא המציאות שהמקדש היה במעלה ההר, והנכנס בו מהלך כו' ועולה כו'.

וההסברה בזה: מלשון הרמב"ם משמע שסדר ביאת המקדש היא באופן של עליה אחר עליה, וכך הוא גם בסדר העבודה הרוחנית שיהיה באופן של מהלך ועולה, מהלך ועולה. וגם לאחר ההגעה למקום הכי גבוה, הרי זה רק בנוגע למצב בהווה, ובוודאי שלגבי העילוי שיבוא בעתיד נחשבת דרגתו עכשיו לחסרון, ולכן זקוק תחילה לשלימות בבניית התיקון המקדש וכליו (בדרגה נעלית יותר) ואח"כ תהיה ביאת המקדש בשלימות הדרושה בעילוי אחר עילוי עד אין סוף.

(י"ן מלכות, ספר עבודה, סימן יד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) גובה. מדות פ"ב משנה ג. 3) משך רוחב המעלה, דהיינו מקום דריסת הרגל חצי אמה, וארכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום (רש"י יומא טז), ולשון שלחה כדתניא (בבא קמא ב:) ושלח (את בעירה - שמות כב, ד) זה הרגל, וכן הוא אומר (ישעיה לב, כ) משלחי הרגל (תויו"ט מדות שם).

ב. ומהלך⁴ פל עזרת-הנשים בשוה, ועולה ממנה לעזרת ישראל, שהוא תחלת העזרה בחמש-עשרה מעלות. רום פל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי אמה.

4) מדות שם משנה ה.

ג. ומהלך⁵ פל עזרת ישראל בשוה, ועולה ממנו לעזרת הפהנים במעלה גבוהה אמה. ועליה דוכן⁶, יש בו שלש מעלות. רום פל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת-הפהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה.

5) שם משנה ו. 6) אצטבא. ועליו היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה (להלן הלכה ו).

ד. ומהלך⁷ פל עזרת-הפהנים והמזבח ובין האולם ולמזבח בשוה. ועולה משם לאולם בשתיים-עשרה מעלות. רום פל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי אמה.⁸ והאולם וההיכל פלו בשוה.

7) מדות פ"ג משנה ו. 8) במשנה שם: "ושלחה אמה", אבל בספרים אחרים כלשון רבינו (עיין שינויי נוסחאות שם. וכן הוא ביומא טז. ועיין כסף-משנה).

68) היינו הכרס. 69) כמין כבש בלי מעלות ומפני שהולכת בעיגול נקראת מסיבה. 70) נקראת כן מפני שהייתה עשויה מאבני גזית מרובעות לכבודם של סנהדרין. 71) ועיקר מעשיהם - שהיו יושבין ודינן את הכהונה ובודקין הכהנים ביוחסין ובמומין". 72) שבחצי של קודש אסור לישב, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. 73) ספל כמו "וגולה על ראשה" הנזכר בזכריה. 74) אף ש"אין בונים בו עץ בולט כלל", היינו קבוע בבניין, אבל בלא בניין מותר. וייתכן עוד שלא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה עצים. 75) לא מפורש במשנה שזו הייתה בימין, אלא למד כן רבינו ממה שנאמר "אחת מימינו ואחת משמאלו, אחת לשכת פינחס המלביש ואחת לשכת עושי חביתין", ומסתבר שהתנא מדבר על ראשון-ראשון ועל אחרון-אחרון. 76) שהיה "הממונה על מעשי בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כהן גדול ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל". 77) כהן גדול היה מקריב בכל יום מנחה, מחציתה בבקר ומחציתה בערב, ומפני שהייתה עשויה במחבת כמו שנאמר "על מחבת בשמן תעשה" קרויה חביתין.

~ יום חמישי ה' תמוז ~

פרק ששי

1) יתבאר בו כי המקדש לא היה במישור, וכמה גובה קרקע ההיכל יותר ממקומות אחרים שם.

א. המקדש פלו לא היה במישור, אלא במעלה הקר. קשאדם נגנס משער מזרחי של הר הפית, מהלך עד סוף החיל בשוה, ועולה מן החיל לעזרת-הנשים בשתיים-עשרה מעלות. רום² פל מעלה חצי אמה, ושלחה³ חצי אמה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המקדש פלו לא היה במישור, אלא במעלה הקר כו'".

וממשיך לפרט את העליות מהחיל לעזרת הנשים, וממנה לעזרת ישראל, ומשם אל האולם והמזבח. ולכאורה, לשם מה הקדים שהמקדש היה במעלה ההר, והלא זה מובן מהפירוט הנ"ל שהבא למקדש עולה מעזרת נשים לעזרת ישראל וכו'.

ואין לומר שכוונת הרמב"ם ב"מעלה ההר" לומר שהוא בדווקא, ובניית בית המקדש במעלה ההר הוא לעיכובא, כי צריך ביאור מהיכן המקור לכך, ובפרט שהרי "הדברים שהם עיקר בבית . . קודש וקודש הקדשים . . אולם ועזרה הם בדוגמת המשכן", והמשכן היה במישור דווקא ולא במעלה ההר.

לכן צריך לומר, שאין כוונתו לפסוק הלכה, שהמקדש צריך להיות במעלה ההר, אלא שכך היא המציאות בפועל. ומה שפתח בהקדמה זו, יש לומר בפשטות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצרת, נקראים "קדשי קדשים". ו"שלמים של יחיד והבכור והמעשר והפסח, נקראים קדשים קלים" (פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז).

ח. ה'יו' 26 בְּנוֹיֹת לַחֹל וּפְתוּחוֹת לְקֹדֶשׁ 27 - תּוֹכֵן קֹדֶשׁ לְאֲכִילַת קֹדְשֵׁי-קֹדְשִׁים 28, אֲבָל אֵין שׁוֹחֲטִין שָׁם קֹדְשִׁים קְלִיִּם, וְהַנִּכְנָס לְשָׁם בְּטִמְאָה - פְּטוּר 29. וְגִגְוֹתֶיהֶן חֹל לְכָל דְּבָרִים 30.

26 זבחים נו. 27 לעזרה. 28 שריבתה התורה חצרות הרבה לאכילת קדשי קדשים, אף-על-פי שאין דינם כעזרה ממש (זבחים שם). 29 אבל אסור (בזבחים שם). 30 שאפילו לכתחילה מותר הטמא להיות שם.

ט. הַמְּחֻלוֹת 31 הַפְּתוּחוֹת לְעִזָּה - קֹדֶשׁ 32, וְהַפְּתוּחוֹת לְהַר הַבַּיִת - חֹל 33. הַחֲלוּנוֹת 34 וְעֵבִי הַחוּמָה - קְלָפָנִים 35, בֵּין לְאֲכִילַת קֹדְשֵׁי-קֹדְשִׁים בֵּין לְטִמְאָה.

31 המערות - פסחים פו. 32 בקדושת העזרה. 33 אין עליו קדושת עזרה. 34 שם פה: 35 כתב הראב"ד בהשגות: "בששונים לקרקע העזרה, ומשכחת להו בבר שורא". וכן הוא בגמרא פסחים שם. ורבינו השמיט כאן דברים אלו, כנראה, משום שסמך על מה שכתב למעלה הלכה ז בלשכות (כסף-משנה). אולם, הגר"א בביאורו לאו"ח סימן נה ס"ק כו, כתב שרבינו לא גרס כל סוגיא זו בפסחים שם.

י. בֵּית-דִּין 36 שְׂרָצוּ 37 לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם אוֹ לְהוֹסִיף עַל הָעִיר - מוֹסִיפִין. וַיֵּשׁ לָהֶם לְמִשְׁךְ הָעִיר עַד הַמָּקוֹם שְׂרָצוּ מֵהַר הַבַּיִת 38, וְלְמִשְׁךְ חוּמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד מָקוֹם שְׂרָצוּ 39.

36 של שבעים ואחד (להלן הלכה יא). 37 כתבו בתוספות (זבחים לג. ד"ה וליעבד) שאין מוסיפין על העזרות אלא-אם-כן מצאו פסוק שצריכים להוסיף, שהרי נאמר (דברי הימים-א כח, יט): "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" ומכאן למדו בכמה מקומות בתלמוד (זבחים שם, וסוכה נא): שאין להוסיף כלום על העזרה. יש להעיר כי רבינו לא הזכיר כלל את האיסור הזה של הוספה על ההיכל והעזרות (יריעות שלמה). 38 כאן הגביל רבינו על עד הר הבית, ורמז לזה ממה שנאמר (בראשית כב, יד): "בהר ה' יראה", שעל ההר אין רשות להוסיף (אור שמח). 39 בלי שום הגבלה. וראה למעלה בהוספה על העזרה.

יא. אֵין מוֹסִיפִין 40 עַל הָעִיר 41 אוֹ עַל הָעִזָּרוֹת אֲלָא עַל-פִּי הַמֶּלֶךְ, וְעַל-פִּי נְבִיא, וּבְאִוְרִים וְתַמִּים, וְעַל-פִּי סִנְהֶדְרִין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד זְקֵנִים. שְׁנֵאמַר: "כָּל אִשֶּׁר אֲנִי מְרַאֶה אוֹתָךְ, וְכֵן תַּעֲשׂוּ" 42 - לְדוֹרוֹת. וּמִשָּׁה רַבְּנֵי מֶלֶךְ הִיא 43.

40 שבועות יד. במשנה. 41 ירושלים. 42 ללמדך שאף לדורות אין להוסיף אלא על-ידי אלו (שם יט: טו.). 43 נוסף לזה שהיה נביא, זבחים קא.

ה. נִמְצָא גְבִיהַ קַרְקַע הַהֵיכָל עַל קַרְקַע שְׁעַר הַמְּזֻרָח שֶׁל הַר הַבַּיִת שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים אַמּוֹת 9. וְגִבְהַ שְׁעַר הַר הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה 10. לְפִיכָף הָעוֹמֵד פִּנְגָּד שְׁעַר הַמְּזֻרָח אֵינוֹ רוֹאֶה פֶּתַח הַהֵיכָל 11. וּמִפְּנֵי זֶה 12 עָשׂוּ כְּתוּל שְׁעַל-גְּבִי שְׁעַר זֶה נִמּוּךְ, כִּדִּי שְׂיֵהָא כְּהֵן הָעוֹמֵד בְּהַר הַמְּשֻׁחָה 13 רוֹאֶה 14 פֶּתַח הַהֵיכָל 15 בְּשַׁעַה שְׁמִיזָה מִדָּם הַפָּרָה 16 נִכַּח הַהֵיכָל 17.

9 הא כיצד? עזרת נשים גבוהה מהר הבית בשש אמות (למעלה הלכה א), עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים בשבע אמות וחצי (למעלה הלכה ב), עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל בשתי אמות וחצי (למעלה הלכה ג) והאולם גבוה מעזרת הכהנים בשש אמות (למעלה הלכה ד) הרי ביחד עשרים ושתיים אמות. 10 מדות פ"ב משנה ג. 11 שהרצפה שלו גבוהה בשתי אמות יותר. 12 שם משנה ד. 13 הר הזיתים שבמזרח בית-המקדש, ופני הכהן למערב. 14 ממעל לכותל הר-הבית. 15 כמו שכתוב (במדבר יט, ד) והזה אל נכח פני אהל מועד וגו'. 16 פרה אדומה. 17 בפרה פ"ג משנה ט שנינו: "כנגד בית קדשי הקדשים", וגם רבינו כתב כן בפ"ג מהלכות פרה הלכה ב. ובתוספות חדשים בפרה שם כתב ששניהם אמת, וצריך שיראה את קדש-הקדשים מבעד להיכל.

ו. וּלְשָׁכוֹת 18 הָיוּ שָׁם תַּחַת עִזְרַת יִשְׂרָאֵל פְּתוּחוֹת לְעִזְרַת-הַנְּשִׁים, שְׁשָׁם הַלְוִיִּים נוֹתְנִין הַפְּנוֹרוֹת וְהַנְּבָלִים וְהַמְצַלְתִּים וְכָל פְּלֵי הַשִּׁיר. וְעַל הַדּוֹכָן 19 הָעוֹלָה מֵעִזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעִזְרַת-הַכֹּהֲנִים הָיוּ הַלְוִיִּים עוֹמְדִים בְּשַׁעַה שְׂאוּמְרִים שִׁירָה עַל הַקְּרָפֶן 20.

18 שם משנה ו. 19 ערכין יג: והנה, יש מקומות בתלמוד שהדוכן נקרא מקום שהכהנים עומדים לברך את העם (חגיגה טז. ר"ה לא: ועוד), ופעמים שנקרא כן המקום שהלויים עומדים בשיר על הקרבן (יומא כ: ושם נג. וערכין יג: ועוד). והנראה, כי הדוכן הוא איצטבא שעומדים עליה, ועיקרה הונח על מקום שהלויים עומדים עליו בכלי שיר, והושאל גם למקום שהכהנים עומדים עליו לברך את העם. ושוב הושאל שם זה לקרא לנשיאות כפים בשם דוכן (הר המוריה). 20 "ומתי אומר שירה? על כל עולות הציבור החובה, ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין" (פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב).

ז. הַלְּשָׁכוֹת 21 הַבְּנוּיֹת בְּקֹדֶשׁ וּפְתוּחוֹת לַחֹל: אִם הָיוּ גִגְוֹתֶיהֶן שְׁוִין עִם קַרְקַע הָעִירָה - תּוֹכֵן חֹל וְגִגְוֹתֶיהֶן קֹדֶשׁ; וְאִם אֵינֶן שְׁוִין - אִף גִּגְוֹתֶיהֶן חֹל, שֶׁהַגְּוֹת וְהַעֲלִיּוֹת לֹא נִתְקַדְּשׁוּ 22. לְפִיכָף 23 גִּגְיִם אֵלוֹ אֵין אוֹכְלִין שָׁם קֹדְשֵׁי-קֹדְשִׁים 24, וְלֹא שׁוֹחֲטִין קֹדְשִׁים קְלִיִּים 25.

21 פסחים פה: פו. 22 בקדושת העזרה. וראה בהר המוריה. 23 פסחים שם. 24 שנאכל רק בעזרה. 25 כל העולות והחטאות והאשמות ושני כבשי שלמים של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותמים⁵⁹. ובמה נתקדשה? בקדשה ראשונה שקדשה שלמה, שהוא קדש העזרה וירושלים לשעתו, וקדשן לעתיד לבוא⁶⁰.

(56) משמע שקצת קדושה יש, ובמהרי"ט (ח"ג סימן לג) כתב שאם נתקדש שלא במלך ואורים ותומים אף-על-פי-כן יש בה קדושה מדרבנן. [וכן נראה מלשון המשנה (שם ד'): "וכל שלא נעשית בכל אלו, הנכנס לשם אין חייב עליה" - משמע שחייב אין שם, אבל איסור יש]. (57) נחמיה יב, לא. (58) שם טז. בגמרא לדעת רב הונא. (59) ש"אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש" (למעלה פ"ד הלכה א.) (60) שם.

טו. לפיכך⁶¹ מקריבין הקרבנות בלן אף-על-פי שאין שם בית פנוי⁶²; ואוכלין קדשי-קדשים בכל העזרה אף-על-פי שהיא חרבה ואינה מקפת במחצה; ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף-על-פי שאין שם חומות; שהקדשה [הראשונה]⁶³ קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא.

(61) מגילה י. בברייתא. (62) (אבל מזבח - צריך. ראה למעלה פ"ב הלכה ד, ובפ"ב מהלכות מעשר שני הלכה א.) (63) שנתקדשה בימי שלמה.

טז. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדשה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדשת שאר ארץ-ישראל, לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן, לא קדשה לעתיד לבוא?⁶⁴ לפי שקדשת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה⁶⁵; והרי הוא אומר: "והשמותי את מקדשיכם", ואמרו חכמים⁶⁶: אף-על-פי ששמומין⁶⁷, בקדשתן הן עומדים; אבל חייב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כפוש רבים⁶⁸; וכיון שנגלקה הארץ מדיהם בטל הפכוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית, שהרי אינה מן ארץ-ישראל⁶⁹. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכפוש, אלא בחזקה שהחזיקו בה⁷⁰, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי-בבל ונתקדש בקדשת עזרא השניה - הוא מקדש היום, ואף-על-פי שנגלקה הארץ ממנו⁷¹, וחיב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה⁷².

(64) פ"א מהלכות תרומות הלכה ה. (65) וכן מפורש בדברי הימים ב ז, טז "והקדשתי את הבית הזה וכו' עד עולם". ושם ל, ח "למקדשו אשר הקדיש לעולם" (אור שמח). ובשבעות טז: "מקדש שקדשתו קדושת עולם" (מהרי" קורקוס בשם בעה"ת, ועיין שם בתוספת ד"ה קדושתו). וראה להלן פ"ז הלכה ז. (66) מגילה כח. במשנה. (67) בדפוס רומי: "ששומין", וכן הוא במשנה שם.

יב. וכיצד⁴⁴ מוסיפין על העיר? עושים בית-דין שתי תודות⁴⁶, ולוקחים להם חמץ שבהם⁴⁷, והולכים בית-דין אחר שתי התודות⁴⁸, ושתי התודות זו אחר זו⁴⁹, ועומדין בכנורות ובנבלים ובעלצל⁵⁰ על פל פנה ופנה ועל פל אבן ואבן⁵¹ [גדולה] שבירושלים, ואמר: "ארוממך ה' כי דליתני וגו'⁵²", עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו, ועומדין שם. ואוכלים שם להם תודה אחת משתי התודות, והשניה נשרפת⁵³. ועל-פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו.

(44) שבועות יד. במשנה. (45) ירושלים. (46) במשנה שם. (47) כלומר, מה שאמרנו "שתי תודות", אין הכוונה אלא ללחם החמץ שבהן (שם טו. בגמרא), היינו שני לחמי החמץ המורמים לכהן משתי קרבנות תודה. ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא (תפארת ישראל שם). (48) שם טו: בגמרא בפירוש דברי המשנה. (49) גמרא שם. כלומר, שני כהנים היו נושאים אותן זה אחר זה (ראה רש"י שם). ובמשנה שם לפי הספרים שלפנינו: "וכל ישראל אחריהם", אבל בכמה נוסחאות נשמטו הדברים הנ"ל. (50) כלי שיר. ברייתא שם. (51) בברייתא שם: "כל אבן גדולה". (52) הוא מזמור שיר חנוכת הבית. והנה בברייתא שם אמרו: "ת"ר שיר של תודה בכינורות ובנבלים וכו' אומר ארוממך" וכו', ופירש"י שיר של תודה היו אומרים שם בכינורות, ומהו שיר של תודה מזמור לתודה. ורבינו הרש"ם מזמור לתודה, מפני שדבר שמה שאמרו בסוף "ואומר ארוממך", זהו פירוש למה שאמרו בתחילה "שיר של תודה" (משנה למלך). ובברייתא שם אמרו שאומרים גם שיר של פגעים, היינו יושב בסתר עליון וגו', אבל כל זה אינו אלא בבית שני, שהיו מצירים להם בשעת הבנין, וכן הוא בתוספות שם ד"ה עד (משנה למלך). (53) במשנה שם: הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת, אבל לפי מסקנת הגמרא (שם טו: טז). שאין טעם בדבר אלא על-פי נביא נאכלת ועל-פי נביא נשרפת, פנימית וחיצונה לאו דוקא, אלא כמו שיאמר נביא (כסף-משנה).

יג. וכן אם הוסיפו על העזרה⁵⁴, מקדשין אותה בשירי המנחה. מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה, אף העזרה שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן. ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו⁵⁵.

(54) מימרא של רמי בר חמא שם טו. (55) נראה מדברי רבינו שאין המקום מתקדש אלא על-ידי האכילה. וכן נראה ממה שכתב בהלכה הקודמת "עד שמגיעין לסוף המקום שמקדישין אותו ועומדין שם ואוכלים שם לחם תודה". וכדעת רבו הר"י מיגש (מובאת ברשב"א שם).

יד. כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה - אין קדוש גמור⁵⁶. וזה שעשה עזרא⁵⁷ שתי תודות - זכרון הוא שעשה⁵⁸, לא במעשיו נתקדש המקום,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בזיון, אמרה תורה של נעלך מעל רגליך, ריקקה שהיא דרך בזיון – לא כל-שכן". (9) למד כן ממה שאמרו בברכות כד, ב – לענין עומד בתפלה וצריך לרוק ('הר המוריה'). (10) שם נד, א – במשנה. (11) כן הוא במגילה כח, ב – לענין בית הכנסת, שאין נכנסים בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, וכל-שכן בבית המקדש (כסף-משנה).

ג. וְכַל הַנִּכְנָסִין¹² לְהַר הַבַּיִת - נִכְנָסִין דִּרְךָ יְמִין, וּמִקִּיפִין, וְיוֹצְאִין דִּרְךָ שְׁמָאל¹³; חוץ מִמֵּי שְׁאֲרֵנוּ דְבָרֵי¹⁴, שֶׁהוּא מִקִּיף עַל הַשְּׁמָאל¹⁵. לְפִיכָּה הָיָה שׁוֹאֲלִין לוֹ: "מַה לָּךְ מִקִּיף עַל הַשְּׁמָאל¹⁶?" "שְׁאֲנֵי אֲבָל"¹⁷. "הַשׁוֹכֵן בְּפִית הַהִיא יִנְחָמְךָ"¹⁸. "שְׁאֲנֵי מְנַדָּה"¹⁹. "הַשׁוֹכֵן בְּפִית הַהִיא יִתֵּן בְּלִבְכֶּךָ²⁰ וְתִשְׁמַע לְדַבְּרֵי חֲבֵרֶיךָ וְיִקְרְבוּךָ"²¹.

(12) מדות פ"ב מ"ב. (13) כגון מי שנכנס אל שער שושן הבירה (שבמזרח) אינו הולך לצד שער חולדה (שבדרום) אלא לצד שער טדי (שבצפון), וכן תקיש לכל הנכנס אל שאר השערים" (פירוש המשנה' מדות, שם). (ומתוך שרבינו העתיק הלכה זו כאן, נראה שהוא סובר שאף זה ממדת היראה והכבוד שיכנס דרך ימין). (14) שהוא אבל או מנודה, כדלהלן. (15) שאם נכנס מן המזרח, פונה אל הדרום. (16) מכאן שגם איטר מקיף בימין של כל העולם, שאם לא כן, מה שאלה היא זו? שמה איטר הוא (מגן אברהם' סי' תרנא ס"ק כא). (17) אם היה עונה שהוא אבל. (18) כן אומרים לו השומעים. (19) אם היה עונה שהוא מנודה. (20) כן עונים לו. (21) כדעת רבי יוסי במשנה, שם.

ד. פֶּל שֶׁהַשְּׁלִים²² עֲבוּדָה וְנִסְתַּלַּק לוֹ, אֵינּוּ יוֹצֵא וְאֲחוּרָיו לְהִיכָל, אֶלָּא מְהֵלֶךְ אַחֲוֹרָנִית מְעֵט מְעֵט, וּמְהֵלֶךְ פְּנִיחַת עַל צֵדוֹ²³, עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הָעֲזָרָה. וְכֵן אֲנָשֵׁי מִשְׁמֵר וְאֲנָשֵׁי מַעֲמֵד²⁴ וְלָוִים מְדוּכָנָן כָּף הֵם יוֹצְאִין מִן הַמִּקְדָּשׁ, כְּמִי שְׁפוֹסֵעַ אַחַר תְּפִלָּה לְאֲחוּרָיו²⁵. פֶּל זֶה לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ.

(22) יומא נג א. (23) כן הוא ביומא, שם: "מצדד פניו והולך". (24) "א-אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, וקרבותו הציבורי הם קרבן של כל ישראל, וא-אפשר שיהיה ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת הקרבן, לפיכך תיקנו נביאים הראשונים שיבחרו מישראל כשרים ויראי חטא, ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות, והם הנקראים אנשי מעמד" (פ"ו מהל' כלי המקדש ה"א). (25) כמפורש ביומא נג, ב. ובפ"ה מהל' תפלה ה"י. ונראה שגם בתפילה מותר לו ללכת על צדו כמו במקדש ('הר המוריה').

ה. לֹא יִקְלָה²⁶ אֶדָם אֶת רֵאשִׁי²⁷ כְּנָגֵד שַׁעַר מִזְרְחֵי שַׁל עֲזָרָה, שֶׁהוּא שַׁעַר נִקְנֹר²⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכוּן כְּנָגֵד בֵּית קֹדֶשׁ-הַקְּדוֹשִׁים. וְכַל הַנִּכְנָס לְעֲזָרָה, יִהְיֶה בְּנִיחַת²⁹ בְּמָקוֹם שְׁמֹתָר לוֹ לְהִפְנֵס לְשֵׁם, וְיִרְאָה

(ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה, ובהוספה שם). (69) ש"ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל, וזהו הנקרא כיבוש רבים" (הלכות תרומות שם הלכה ב). (70) כלומר, צירפו את כל החזקות של כל אחד ואחד לחזקה כללית, עבור כלל ישראל, ובהו קדשוה. (71) [לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר – פ"א מהלכות תרומות הלכה י. ועייין שם בהלכה ה ובהערה נוספת שם]. (72) פרק א הלכה כו, שתרומות ומעשרות בזמן הזה אינן אלא מדרבנן, כיון שלא באו כולם לארץ ישראל. ומכיון שלא הוסיף רבינו גם "ובהלכות שמיטה ויובל", נראה שדעתו ששביעית הארץ מן התורה אף בזמן הזה, וכדעת הכסף-משנה בשיטת רבינו בפ"י מהלכות שמיטה הלכה ט. וכן נראה מדבריו בספר המצוות, עשה קלה (ראה "ספר המצוות לעם" שם הערה נוספת תקצו) ובפירושו רבינו לתלמוד מסכת שבת סח. – הוא הקטע "מפירושו קדמון למס' שבת" שבספר "מספרות הגאונים" הוצאת הר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמ' 192, וראה ב"חידושי הרמב"ם לתלמוד" (ההולך ונדפס) עמ' מז הערה 7).

~ יום שישי ו' תמוז ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבואר בו כי מצות-עשה לירא מן המקדש, ומה היא היראה הזאת, ושאסור לישב בו, והחויב לירא ממנו גם לאחר חורבנו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ², שְׁנֵאמַר: "וּמִקְדָּשֵׁי תִירְאוּ". וְלֹא מִן הַמִּקְדָּשׁ אֲתָה יִרְאָה³, אֶלָּא מִמֵּי שְׁצִדָה עַל יִרְאָתוֹ.

(2) יבמות ו, א. ו'ספרא' קדושים פ"ז ה"ז. (3) שם ו, ב. ופירושו שם ה'תוספות' ד"ה יכול, שהכוונה שלא ישתחוה לו לשם אלהות.

ב. וְאֵי זֶה הָיָה יִרְאָתוֹ? לֹא יִפְנֵס אֶדָם לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלָיו⁵ אוּ בְּמִנְעַל שְׁבָרְגָלָיו אוּ בְּאִפְסָתוֹ⁶ אוּ בְּאֶבְקַי שַׁעַל רִגְלָיו אוּ בְּמַעוֹת הַצְּרוּרִין לוֹ בְּסִדְיָו⁷. וְאֵין צָרִיף לֹמַר שְׁאֲסוּר לָרֶק בְּכָל הַר הַבַּיִת⁸, אֶלָּא אִם נִדְמָן לוֹ רֶק - מְבַלְעִיו בְּכִסּוֹתוֹ⁹. וְלֹא יַעֲשֶׂה הַר הַבַּיִת דִּרְךָ שְׁיִפְנֵס מִפְּתַח זֶה וְיֵצֵא מִפְּתַח שְׁפָנְגָדָה כְּדִי לְקַצֵּר הַדֶּרֶךְ¹⁰, אֶלָּא יִקְיֹפוּ מִבְּחוּץ. וְלֹא יִפְנֵס לוֹ אֶלָּא לְדַבֵּר מִצְוָה¹¹.

(4) 'ספרא' שם ה"ט, יבמות שם, וברכות נד, א. (5) המטה אשר בידו (פירוש המשנה, ברכות פ"ט ד"ה לא יקל). (6) "בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו ולא יטנף בגדיו החמודות בזיעה, ואין מנהג אדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר" (פירוש המשנה, שם). (7) ברכות סב, ב. וכתבו ה'תוספות' (ב"מ כו. ד"ה בהר) שלא אסרו אלא אם המעות בפרהסיא, אבל אם הן בצנעה – מותר. (8) בברכות שם: "וריקקה מקל-וחומר ממנעל, ומה מנעל שאין בו דרך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבית, ומשם והלאה אין יכולים לראותו" (רש"י שם).
38) ומה שאמרנו למעלה (ה"ז) שאף-על-פי שחורב המקדש אסור להקל ראש, אין זה אלא כנגד שער המזרח בלבד, אבל להקל ראש מן הצופים ולפנים לא אסרו אלא בזמן שהמקדש בנוי ('הר המוריה', וראה ב'מאירי' ברכות, שם).

ט. אָסוּר לְאָדָם לְעוֹלָם³⁹ שְׂפִיפָהּ⁴⁰ או שְׂיִישָׁן בֵּין מְזֻרָח לְמַעְרָב⁴¹. וְאִין צְרִיף לֹאמַר שְׂאִין קוֹבְעִין בֵּית־הַפֶּסַא בֵּין מְזֻרָח לְמַעְרָב בְּכָל מְקוֹם⁴², מִפְּנֵי שְׂהֵהִיכָל בְּמַעְרָב. לְפִיכָף לֹא יִפְּנֶה לְמַעְרָב וְלֹא לְמְזֻרָח, מִפְּנֵי שְׂהוּא פְּנֵי הַמַּעְרָב, אֲלֵא בֵּין צְפוֹן לְדָרוֹם נִפְּנִים וְיִשְׁנִים. וְכָל הַמַּטִּיל מִיָּם⁴³ מִן הַצּוּפִים וְלִפְנֵים, לֹא יִשָּׁב וּפְנָיו כְּלִפֵּי הַקִּדְשׁ, אֲלֵא לְצְפוֹן או לְדָרוֹם, או יִסְלַק הַקִּדְשׁ לְצְדָדִין.

39) אפילו בזמן שהמקדש חרב. וכדעת תנא-קמא ורבי עקיבא בברכות שם. וראה להלן. ואף-על-פי שקלות ראש לא נאסר. 40) לצרכיו הגדולים. 41) ברכות ה, ב. וסובר רבינו שאפילו האדם לבדו אסור לישן בין מזרח למערב. ואילו ה'תוספות' (שם ד"ה כל) כתבו שדוקא כשיישן עם אשתו שהדבר גנאי לשכב אצל אשתו מפני התשישי. 42) אפילו בחוץ לארץ. ואף-על-פי שקלות ראש לא נאסרה חוץ למקדש אלא בזמן שהמקדש קיים (למעלה ה"ח) - לעשות צרכיו שהוא גנאי יותר גדול, אסרו בכל מקום ואפילו בשעה שאין לנו מקדש ('הר המוריה'). 43) 'ירושלמי' ברכות פ"ט ה"ה.

י. וְאָסוּר לְאָדָם⁴⁴ שְׂעִישֵׁשׁ בֵּית תְּכָנִית הֵיכָל⁴⁵; אֲכַסְדָּרָה תְּכָנִית אוֹלָם⁴⁶; חָצַר כְּנֵגַד הַעֲזָרָה⁴⁷; שְׁלֹחַן בְּצוּרַת שְׁלֹחַן; וּמְנוּרָה בְּצוּרַת מְנוּרָה⁴⁸. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא מְנוּרָה שֶׁל חֲמִשָּׁה קָנִים או שֶׁל שְׁמוֹנֶה קָנִים⁴⁹, או מְנוּרָה שְׂאִינָה שֶׁל מַתְּכַת⁵⁰ אף-על-פי שְׂיִישׁ לָהּ שִׁבְעָה קָנִים.

44) עבודה זרה מג, א. ואפשר שאינו אסור אלא מדרבנן, כל שלא התכוון לקדש ('קרית ספר'). 45) כשיעור גבהו ארכו ורחבו (שו"ע י"ד ס"י קמא ס"ח). 46) אף-על-פי שאכסדרא אינה אלא שלשה דפנות, ואילו באולם היו ארבע דפנות - כיון שפתח האולם היה רחב וגבוה מאד ולא היו לו דלתות, היה דומה לאכסדרה ('תוספות' מנחות כח: ד"ה אכסדרא). 47) כלומר, כתבנית העזרה, וכן בגמרא שם. 48) אף-על-פי שהיא בלא גביעים וכפתורים ופרחים, כיון שאינם מעכבים בה כשבאה משאר מתכות, כמפורש למעלה פ"ג ה"ד (שו"ע י"ד שם). 49) שמנורה של מקדש היתה בת שבעה קנים. 50) מפני שמנורת המקדש אין עושים אותה אלא של מתכת (למעלה פ"א ה"ח).

יא. שֶׁלֶשׁ מַחְנוֹת⁵¹ הֵיוּ בְּמִדְבָר: מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אַרְבַּע מַחְנוֹת⁵²; וּמַחְנֵה לוֹיָהּ, שְׂנֹאֲמַר בָּהּ: "וְיִסְבִּיב לְמִשְׁכַּן יְחִנוּ"; וּמַחְנֵה שְׁכִינָה, וְהוּא מִפְּתַח חָצַר אֵהֶל־מוֹעֵד וְלִפְנֵים. וּכְנֵגֶדן לְדוֹרוֹת: מִפְּתַח יְרוּשָׁלַם עַד הַר הַבַּיִת - כְּמַחְנֵה יִשְׂרָאֵל, וּמִפְּתַח הַר הַבַּיִת עַד

עֲצָמוֹ שְׂהוּא עוֹמֵד לְפָנֵי ה', כְּמוֹ שְׂנֹאֲמַר: "וְהָיוּ עֵינָי וְלִבִּי שִׁם כָּל הַיָּמִים". וּמַהֲלֵךְ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה וּרְעָדָה, שְׂנֹאֲמַר: "בְּבֵית אֱלֹהִים נִהְלַךְ בְּרָגְשׁ".

26) ברכות נד, א - במשנה. 27) היינו שלא ינהג קלות ראש, ענינו שלא ירבה בשחוק ודברי עשועים (פירוש המשניות לרבינו, שם). 28) רש"י שם פירש, דהיינו שער המזרחי של הר הבית. 29) כתב הראב"ד בהשגותיו: פירוש שלא ילך דרך הדיוטות. וראה בפ"ה מהל' דעות ה"ח ('הר המוריה'). (ויתכן כי למד כן מפשטות דברי הכתוב קהלת ד, יז "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים", וראה בברכות כג.).

ו. וְאָסוּר לְכָל אָדָם³⁰ לְיִשָּׁב בְּכָל הַעֲזָרָה. וְאִין יִשְׂיבָה בְּעֲזָרָה אֲלֵא לְמַלְכֵי בֵּית־דָּוִד בְּלְבָד³¹, שְׂנֹאֲמַר: "וַיֹּכֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיִּשָּׁב לְפָנָי ה'". וְהַסְּנֵהֲדָרִין³² שְׂהָיוּ יוֹשְׁבֵין בְּלִשְׁפַת הַגְּזִית, לֹא הָיוּ יוֹשְׁבֵין אֲלֵא בְּחֻצְיָה שֶׁל הַל.

30) יומא כה, א. ושם נסמן. ולא נתבאר אם אסור זה מן התורה או מדרבנן (משנה-למלך). (וב'ספר המצוות' עשה כא, נראה שהוא מן התורה. וראה ב'ספר המצוות לעם' שם עמוד סה הערה פד, וראה להלן ה"ז). 31) שחלק להם המקום כבוד, להראות שמלכותם שלימה (רש"י בסוטה מ:). 32) יומא, שם.

ז. אף-על-פי שְׂהִמְקִדְשׁ הַיּוֹם חָרַב בְּעוֹנֹתֵינוּ, חָיֵב אָדָם בְּמוֹרָא³³ כְּמוֹ שְׂהָיָה נוֹהֵג בּוֹ בְּכַוְנָה: לֹא יִפְּנֵס אֲלֵא לְמְקוֹם שְׂמֹתָר לְהִפְּנֵס לְשָׁם³⁴, וְלֹא יִשָּׁב בְּעֲזָרָה³⁵, וְלֹא יִקַּל רֵאשׁוֹ כְּנֵגַד שְׁעַר הַמְּזֻרָח. שְׂנֹאֲמַר: "אֵת שְׂבַתִּי תִשְׁמְרוּ וּמִקִּדְשֵׁי תִירְאוּ" - מֵה שְׂמִירַת שְׂבַת לְעוֹלָם, אֵף מוֹרָא מִקִּדְשׁ לְעוֹלָם, שְׂאֵף-על-פי שְׂחָרַב בְּקִדְשׁוֹ עוֹמֵד.

33) ב'ספרא' קדושים פ"ז ה"ח, וביבמות ו, ב - בברייתא: "בזמן שאין בית המקדש קיים, מנא לן? - תלמוד-לומר את שבתתי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירה האמורה בשבת - לעולם, אף מורא האמורה במקדש, לעולם". וכן בברכות סב, ב - הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבבת עינו, שנאמר (מלכים-א ט, ג) "והיו עיני ולבי שם כל הימים". וראה למעלה פ"ו הט"ז. 34) אם הוא טהור. אולם כהיום כולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה להטהר, והנכנס שם חייב כרת. 35) שאיסור ישיבה בעזרה הוא מטעם מורא ('ספר המצוות' שם) ומורא מקדש הוא לעולם, כדלהלן).

ח. בְּזִמְן³⁶ שְׂהִמְקִדְשׁ בְּנוֹי אָסוּר לוֹ לְאָדָם לְהַקֵּל אֵת רֵאשׁוֹ מִן הַצּוּפִים³⁷, שְׂהוּא חוּץ לְירוּשָׁלַם, וְלִפְנֵים. וְהוּא שְׂהֵינָה רוֹאָה אֵת הַמִּקְדָּשׁ³⁸, וְלֹא יֵהִי גֵדֵר מִפְּסִיק בֵּינוּ וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ.

36) ברכות סא, ב. 37) "מקום שיכולים לראות משם הר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכניה, שהוא מפתח עזרת ישראל ולפנים, שומע אני שהמצורע והזב וטמא מת שלשתן במקום אחד, ת"ל במצורע: בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, זה מחנה ישראל שהוא מפתח ירושלים ולפנים, מה מצורע שטומאתו חמורה - חמור שילוחו משילוח חבירו, אף כל שטומאתו חמורה - חמור שילוחו משילוח חבירו. לפיכך משלחין את המצורע חוץ לג' מחנות שהוא חוץ לירושלים, מפני שהוא מטמא בביאה, מה שאין הזב מטמא" (פ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ב). ועיירות המוקפות חומה, למדו בגזירה-שוה "מושבו" שנאמר במצורע (ויקרא יג, מו) "מחוץ למחנה מושבו", מ"מושבו" שנאמר בבתי ערי חומה (שם כה, כט) "בית מושב עיר חומה" ('תוספות' ערכין, שם). (61) שם במשנה: "ומסבבין לתוכן מת עד שירצו", ונראה שנוסחות רבינו שם: "ומשכבין לתוכן וכו'", היינו שמיניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר עד שירצו בני המדינה (כסף-משנה). (62) שבעה חשובים שעל פיהם מתנהגת העיר. (63) כן כתב גם בפירוש המשניות, שם. (64) תוספתא בבא-בטרא פ"א, ירושלמי נזיר פ"ט ה"ד, ומסכת שמחות פי"ד. (65) מדברי רבינו נראה שאין המדובר אלא בעיירות המוקפות חומה, אבל במקורות הנ"ל נראה, שאף בערים אחרות הדברים אמורים ('הר המוריה').

יד. ירושלים מקדשת⁶⁶ משאר העירות המקפות חומה, שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה⁶⁷. ואלו דברים⁶⁸ שנאמרו בירושלים⁶⁹: אין מלינין בה את המת⁷⁰; ואין מעבירין⁷¹ בתוכה עצמות אדם⁷²; ואין משכירין בתוכה בתיים⁷³; ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב⁷⁴; ואין מקימין בה קברות, חוץ מקברי בית-דוד וקבר חלדה, שהיו בה⁷⁵ מימות נביאים הראשונים⁷⁶; ואין נוטעים בה גנות ופרדסים; ואינה נזרעת ואינה נחרשת⁷⁷, שמה תסרח⁷⁸; ואין מקימין בה אילנות, חוץ מגנת ורדים⁷⁹ שהיתה שם מימות נביאים הראשונים; ואין מקימין בה אשפה, מפני השרצים⁸⁰; ואין מוציאין הימנה זיזין⁸¹ וגזוזטראות לרשות-הרבים, מפני אהל הטמאה⁸²; ואין עושין בה כבשונות⁸³, מפני העשן⁸⁴; ואין מגדלין בה תרנגולות, מפני הקדשים⁸⁵; וכן לא יגדלו הפהנים תרנגולים בכל ארץ-ישראל, מפני הטהרות⁸⁶; ואין הבית נחלט בה⁸⁷; ואינו מטמא בנגעים; ואינה נעשית עיר הנדחת; ואינה מביאה עגלה ערופה, לפי שלא נתחלקה לשבטים⁸⁸.

(66) כלים, שם מ"ח. (67) ראה למעלה פ"ו הט"ו. (68) בבא-קמא פב, ב. ותוספתא נגעים פ"ו (הוצאת צוק"מ עמוד 625 8), ו'אבות דרבי נתן' פרק לה. (69) יש אומרים שבזמן הזה שכולנו טמאי מת ועיר הקודש בידי גוים, לא נאמרו הדברים דלהלן בירושלים (רדב"ז סי' תרלג).

פתח העזרה, שהוא שער ניקנור - פמחנה לויה, ומפתח העזרה ולפנים - מחנה שכניה. והחיל ועזרת-הנשים מעלה יתרה בבית עולמים.

(51) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"א (הוצאת צוק"מ עמוד 570 10), וזבחים קטז, ב. (52) מחנה יהודה, מחנה ראובן, מחנה אפרים ומחנה דן (במדבר כ).

יב. כל⁵³ ארץ-ישראל מקדשת מכל הארצות⁵⁴. ומה היא קדשתה? שמביאין ממנה העמר ושתי הלחם והכפורים⁵⁵, מה שאין מביאין בן משאר ארצות⁵⁶.

(53) מה שכתב רבינו "כל ארץ ישראל", נראה שכיוון למה שאמרו במנחות פג, ב - במשנה "כל הארצות היו כשירות", וכפירוש"י שם "כל הארצות שבארץ ישראל" (וראה בפירוש המשניות, שם). אלא שלדעת רש"י זה כולל יהודה ועבר הירדן והגליל, ואילו לדעת רבינו אין מביאים ביכורים מעבר הירדן אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ב מהל' ביכורים ה"א. ובדבר הבאת העומר מעבר הירדן, ראה בר"ן לנדרים כב. וברש"י לסנהדרין יב:). (54) כלים פ"א מ"ו. (55) במשנה, כלים שם "והביכורים ושתי הלחם", משום שבדיעבד אם הביא ביכורים קודם שתי הלחם הם כשרים ('תוספות אנשי שם', שם) ורבינו שינה מלשון המשנה משום שלכתחילה אין להביא ביכורים קודם שתי הלחם, כמפורש במשנה מנחות סח:). (56) שהרי "אמר ה' בעומר (ויקרא כג, י) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, ואמר בשתי הלחם (שם שם, יז) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ואמר בביכורים (דברים כו, ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך" (פירוש המשניות, כלים שם).

יג. עשר קדשות⁵⁷ הן בארץ-ישראל⁵⁸, וזו למעלה מזו: עירות המקפות חומה⁵⁹ מקדשות משאר הארץ; שמשלחין מתוכן את המצרעים⁶⁰; ואין קוברין בתוכן⁶¹ מת עד שירצו שבעה טובי העיר⁶² או כל אנשי העיר⁶³; ואם יצא המת חוץ לעיר, אין מחזירין אותו לתוכה אף-על-פי שרצו כלן להחזירו. רצו בני העיר⁶⁴ להוציא הקבר מן המדינה⁶⁵ - מפנין אותו. וכל הקברות מפנין, חוץ מקבר נביא או מלך. קבר שהקיפתו העיר, בין מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו פנגד זו: אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן - אין מפנין אותו עד שירצו כלן, פחות מכאן - מפנין אותו.

(57) כלים, שם. (58) כן כתבו 'מלאכת שלמה' (שם) והרע"ב (שם בסוף הפרק) בשם הגאונים, שמה שאמרו במשנה שם: עשר קדושות, היינו עשר קדושות בארץ ישראל, ואילו ארץ ישראל עצמה אינה בכלל. (59) לדעת הר"ש והרע"ב שם, היינו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, כמו בבתי ערי חומה (ערכין לב). וראה ב'תוספות' ערכין לב, ב - ד"ה קדשן. (60) "שנאמר (במדבר ה)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זרע הבא מחוללי החללים שהיא מתקבצת בהן, וכשיוצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכבת זרע, ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה מזורת: אבל שכבת זרע לבנה קשורה כלובן ביצה שאינה מזורת" (פ"ב מהל' מחוסרי כפרה ה"א).
 91) משלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות שהוא חוץ להר הבית (פ"ג מהל' ביאת המקדש ה"ג), וזהו איסור מן התורה. 92) פסחים סז, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" – "עמו במחיצתו", במחנה לוייה.

טז. החיל' 93 מְקַדְּשׁ מִמְּנוּ, שְׂאִין עֲפוּיִם וְטָמְאֵמֶת וְבוֹעֵל נְדָה 94 נִכְנְסִים לְשָׁם 95.

93) כלים, שם. ומהו החיל? ראה למעלה פ"ה ה"ג.
 94) מפורש בפסחים סח, א – שבועל נדה כטמא מת לענין שילוח מחנות. 95) זהו איסור מדרבנן (ראב"ד).

יז. עֲזָרַת-הַנְּשִׂיִם 96 מְקַדְּשֵׁת מִן הַחִיל, שְׂאִין טְבוּלֵ-יּוֹם 97 נִכְנְסִים לְשָׁם 98. וְאִסּוּר זֶה מִדְּבָרֵיהֶם, אֲבָל מִן הַתּוֹרָה מִתָּר לְטְבוּלֵ-יּוֹם לְהִכְנִס לְמַחְנֵה לְוִיָּה. וְטָמְאֵמֶת שֶׁנִּכְנְסִים לְעֲזָרַת-הַנְּשִׂיִם, אֵינּוּ חַיֵּב חֲטָאֵת 99.

96) כלים, שם. 97) טמא שטבל, ועדיין לא העריב שמשו. 98) "הרחקנו מעזרת נשים טבול יום ולא נרחיק מחוסר כיפורים, לפי שטבול יום אסור בתרומה, ומחוסר כיפורים מותר בתרומה, וזה כולו על השורש הנזכר, כל שטומאתו חמורה מטומאת חבירו, חמור שילוחו משילוח חבירו" (פירוש המשנה, כלים שם). 99) שאינו אסור מן התורה אלא במחנה שכינה, ואילו עזרת נשים היא מחנה לוייה (למעלה הי"א).

יח. עֲזָרַת יִשְׂרָאֵל 100 מְקַדְּשֵׁת מִעֲזָרַת נְשִׂיִם, שְׂאִין מִחֲפָסֵי-כַּפּוּרִים 101 נִכְנְסִים לְשָׁם. וְטָמְאֵם שֶׁנִּכְנְסִים לְשָׁם, חַיֵּב פְּרַת 102.

100) כלים, שם. והוא מקום דריסת רגלי ישראל, אחת-עשרה אמה (למעלה פ"ה הי"ב). 101) שעדיין לא הביא קרבנותיו. 102) ואף מחוסר כיפורים בכלל זה, שכן מפורש במשנה שם שמחוסר כיפורים שנכנס לעזרה חייב חטאת. ובמנחות כז, ב – מפורש שבמזיד חייב כרת.

יט. עֲזָרַת-הַפְּהַנִּים 103 מְקַדְּשֵׁת מִמְּנֵה, שְׂאִין יִשְׂרָאֵל נִכְנְסִין לְשָׁם אֲלָא בְּשַׁעַת צְרִיכֵיהֶם: לְסְמִיכָה 104 וּלְכַפָּרָה 105 וְלִשְׁחִיטָה 106 וְלִתְנוּפָה 107.

103) כלים, שם. וראה למעלה פ"ה שם, שהוא מקום דריסת רגלי הכהנים, אחת-עשרה אמה. 104) שהיו בבעלים. 105) (במשנה שם לא נזכרו אלא סמיכה ושחיטה, ורבינו הוסיף כפרה, דהיינו וידוי שהוא בעת הסמיכה (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הי"ד) ומצאנו וידוי הנקרא כפרה ביומא מ, ב: "וכלה מכפר את הקודש – בכפרת דברים הכתוב מדבר", וראה ב"ה המוריה"). 106) שכשרה בור (פ"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"א). 107) שהיא בבעלים (פ"ט שם ה"ו).

70) בבא-קמא שם. שאף-על-פי שבמקום אחר מותר להלין המת לכבודו (פ"ד מהל' אבל ה"ח) – בירושלים אסור (ראה ב'שיטה מקובצת' שם). ויש אומרים שהחומרא בירושלים היא בזה שבמקום אחר איסור הלנה הוא כל הלילה (פ"ת ביו"ד סי' שנו ס"ק א בשם רדב"ז), ואילו בירושלים אסור להלין אחר השקיעה (ראה ב'זמנים' להגרמ"ל זק"ש עמוד מז). 71) תוספתא נגעים, ו'אבות דרבי נתן' שם. 72) אף-על-פי שקוברו מחוץ לעיר. 73) יומא יב, א. מפני שאינה שלהם, בירושלים לא נתחלקה לשבטים (שם). 74) תוספתא ו'אבות דרבי נתן' שם. "אי זהו גר תושב, זה עכו"ם שקיבל עליו שלא יעבוד עכו"ם עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל, הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם. ולמה נקרא שמו תושב, לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ז), ו'ב'ספרי' פ' כ"תצא (דברים כג, טז) למדו כן מן הפסוק "אשר ינצל אליך מעם אדוניו" – "לרבות גר תושב." "באחד שעריך" – "בשעריך, ולא בירושלים." 75) כלומר: לתחילה אין לקבור בירושלים אף מלך ונביא, אלא שקברי בית דוד וקבר חולדה לא היו בתחילה בתוך העיר אלא שהקיפו העיר אחר שנקברו, ומפני כבודם לא פגע ולא נגע אדם בהם מעולם (מהרי"ט בתשובה סי' לז). 76) "הם נביאי בית ראשון" (פירוש המשניות, סוטה ט, יב). 77) היינו להפוך הזרעים, והוא בכלל זורע כדאיתא בשבת ע"ג ('יריעות שלמה'). 78) בבא-קמא שם. שדרך גינות לזבלן ויש סרחון (רש"י שם). 79) כך שמה, והיא היתה צריכה לקטורת, והיינו כיפת הירדן (רש"י שם). 80) בבא-קמא שם. שדרכם ליגדל באשפה, ומתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים. 81) קורות יוצאין מן הכותל. 82) שמה היא כזית מן המת מוטל בארץ, והגוזזטאות מאהילות עליו ועל האנשים העוברים תחתיהם ונמצאת מרבה את הטומאה. 83) משרפות סיד לקדירות. 84) שם. שמשחיר את החומה וגנאי הוא (רש"י). 85) שהתנגולים מנקרים באשפה, ומביאין בשר שרצים בפייהם ומטמאין את הקדשים. 86) בבא-קמא עט, ב – במשנה. 87) כדין בית ערי חומה, אלא גאולה תהא לו אם ירצה לגאול, ואם יגיע יובל יוצא יובל כחתי ערי חצרים. 88) זה מוסב על ארבעת הדברים האחרונים, שבכל אחד מהם נאמר בתורה מיעוט למעט ירושלים: בבתי ערי חומה, נאמר (ויקרא כה, ל) "וקם הבית וגו' לקונה", ובירושלים זה לא שייך, לפי שלא נתחלקה לשבטים. בנגעים נאמר (שם יד, לד) "בבית ארץ אחזתכם", ואין ירושלים בכלל זה מהטעם הנ"ל. בעיר הנדחת נאמר (דברים יג, יג) "באחת עריך", וירושלים אינה "עריך" כנ"ל, ובעגלה ערופה נאמר (שם כא, א) "באדמה אשר וגו' נותן לך לרשתה", וירושלים אינה בכלל כנ"ל.

טו. הר הפית מְקַדְּשׁ 89 מִמְּנֵה, שְׂאִין זְבִין 90 וְזָבוֹת נְדוֹת וְיוֹלְדוֹת נִכְנְסִין לְשָׁם 91. וּמִתָּר לְהִכְנִסֵי הַמֶּת עֲצָמוֹ 92 לְהַר הַפִּיֵת, וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר טָמְאֵמֶת שֶׁהוּא נִכְנְסִים לְשָׁם.

89) כלים, שם מ"ח. 90) "הזוב האמור בתורה, הוא שכבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העתיק ב'קריית ספר'. וכן הביא ה'כסף משנה' בשם יש מי שהגיה, ולזה הסכים ה'משנה למלך'. ולפי"ז פסק רבינו כדברי רב חייא בר אשי אמר רב, בעירובין שם. ומה שאמר שם "דקא אישתרי בעבודת ציבור", איך הכוונה שהותרה הטומאה בציבור, שהרי הלכה היא כמאן-דאמר טומאה דחווה היא בציבור ולא הותרה (פ"ד מהל' ביאת המקדש הט"ו), אלא הכוונה שכיון שיש היתר, אף-על-פי שהוא מטעם דיחוי, הוא קל יותר מבעל מום שאין לו היתר כניסה. ובכת"י אוקספורד בגמרא שם, הנוסחא "דהא חזי לעבודת ציבור" (דקדוקי סופרים' שם), ולפי"ז מתפרשים הדברים היטב כדברי רבינו, שמדובר למי שסובר טומאה דחווה היא בציבור. וה'כסף משנה' קיים את הנוסחא שלפנינו כדברי רבינו, ולפי"ז פסק רבינו כדעת רבי אלעזר בעירובין שם, שבעל מום יכנס משום שהוא מותר באכילת קדשים, ולא כרב שאומר טמא יכנס מפני שהותר בציבור, שהרי טומאה דחווה ולא הותרה. (117) במדות פ"ד מ"ה, מדובר רק על קדשי הקדשים ולא על ההיכל. אבל כדברי רבינו נראה כדלהלן: הרי בתוספתא כלים (בבא-קמא פ"א) אמרו: "הכל נכנסים לתקן וכו' מצוה שיכנסו בתיבות וכו'" ואותה ברייתא נשתנה בעירובין שם (אמנם רק בראשיתה), ושם: "הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן וכו'" (הר המוריה).

~ שבת קודש ז' תמוז ~

פרק שמיני

1) יתבאר בו כי שמירת בית המקדש מצות-עשה היא, וכיצד היו שומרים אותו, ומי היו שומרים, ואם אירע קרי לאחד מהשומרים, ושמעמידים ממונה על כל השומרים.

א. שמירת המקדש מצות עשה², ואף-על-פי שאין שם פחד מאויבים ולא מלִטְטִים, שאין שמירתו אלא פבוד לו. אינו דומה לפלטרין³ שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין.

2) "והוא אמרו יתעלה לאהרן: ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר, אתם תהיו לפני תמיד". (3) ארמון. בספר המצוות שם בשם מכילתא, והוא בספרי זוטא, "גדולה למקדש שיש עליו שומרים, לא דומה פלטרין שיש עליו שומרין, לפלטרין שאין עליו שומרין".

ב. ושמירה זו מצוה פל הלילה⁴. והשומרים הם הפהנים והלוים, שנאמר: "ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת"⁵ - כלומר, אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר: "ושמרו את משמרת אהל מועד", ונאמר: "והחנים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שמרי משמרת הקדש"⁶.

4) אבל לפי דעת הפירוש המיוחס להראב"ד לתמיד כזו. שמרו גם בלילה. (5) זה נאמר במשכן, וממנו למדו למקדש. (6) העתקת הפסוק אינה מדוייקת.

ג. ואם בטלו שמירה, עברו בלא-תעשה⁷, שנאמר: "ושמרתם את משמרת הקדש", ולשון שמירה

כ. בין האולם ולמזבח¹⁰⁸ מקדש ממנה, שאין בעלי-מומין ופרועי-ראש ופרועי-בגדים¹⁰⁹ נכנסין לשם.

108) כלים, שם מ"ט. (109) במשנה שם, לא נזכרו קרועי בגדים. וטעמו של רבינו משום שכתוב "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו", הוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש, וכן כתב רבינו להלן פ"א מהל' ביאת מקדש הי"ד, וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס. והוא-הדין לשתויי יין, כמפורש בתחלת הל' ביאת מקדש (הגרע"א), ועי' להלן שם (הלכה יד) שדעת רבינו שזהו איסור מן התורה, ושהראב"ד חלק עליו בזה.

כא. ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח, שאין נכנס לשם אלא רחויץ ידים ורגלים¹¹⁰.

110) כלים, שם. מפשטות דברי רבינו נראה שצריך קידוש ידים ורגלים כמו לעבודה, ראה להלן פ"ה מהל' ביאת מקדש.

כב. בית קדש-הקדשים מקדש ממנו¹¹¹, שאין נכנס לשם אלא פהן גדול ביום-הקפורים בשעת העבודה¹¹².

111) כלים, שם. (112) "אמר (ויקרא טז, ב) ואל יבא בכל עת אל הקודש וכו' בזאת יבא אהרן וגו', והוא יכנס בזה המקום ביום צום כיפור ד' פעמים. הראשונה בקטורת, ויקטיר שם בקודש הקדשים כמו שאמרו במס' יומא, והפעם השנית בדם הפר, והפעם השלישית בדם השעיר, והפעם הרביעית יכנס להוציא את הכף ואת המתחה מקודש הקדשים" (פירוש המשניות, שם).

כג. מקום שהיה בעליה¹¹³ מכון על קדש-הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע¹¹⁴ לידע מה הוא צריך לחזק ביקורו. בשעה שנכנסין הפנאים לבנות ולתקן בהיכל¹¹⁵ או להוציא משם את הטמאה, מצוה שיהיו הנכנסין פהנים תמימים. לא מצאו תמימים - יפנסו בעלי-מומין. ואם אין שם פהנים - יפנסו לוים. לא מצאו לוים - יפנסו ישראל. מצוה בטהורים. לא מצאו טהורים - יפנסו טמאים. טמא ובעל-מום - יפנסו בעל-מום, ואל יפנסו טמא, שהטמאה דחווה בצבור¹¹⁶. וכל הנכנסין להיכל¹¹⁷ לתקן, יפנסו פתבות. אם אין שם פתבות או אי אפשר להם שיעשו פתבות, יפנסו דרך פתחים.

113) פסחים פו, א. (114) פעם אחת בשבע שנים. כדיעה הראשונה בברייתא שם, שנאמרה בסתם. ולא כדעת הי"ש אומרים' שם החולקים על זה. וראה ב'תוספות יום-טוב' מדות פ"ד מ"ה. (115) עירובין קה, א. וראה למעלה פ"ד הי"ג לענין קדשי הקדשים. (116) בכת"י קדמון, הנוסח כדברי רבינו "טמא ובעל מום, יכנס טמא ואל יכנס בעל מום, שהטמאה דחווה בציבור" (מעשה רוקח'). וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם אמה על אמה וטבלא של שיש ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה".

אֲזַהְרָהּ הַיּא. הָא לְמִתָּה, שְׁשִׁמְרִיתוּ מִצְּוֹת עֲשֵׂה, וּבִטּוֹל שְׁמִירְתוּ מִצְּוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה.

ו. לֹא הָיוּ הַפְּהִנִים הַשּׁוֹמְרִים יִשְׁנִים¹⁹ בְּבִגְדֵי-כְהֻנָּה²⁰, אֲלֵא מְקַפְּלִין אוֹתָן וּמְנִיחִין אוֹתָן בְּגִיד רְאִשִׁיָּהוּ, וְלוֹבְשִׁין בְּגִדֵי עֲצָמָן²¹. וְיִשְׁנִים עַל הָאָרֶץ, בְּדָרְךָ כָּל שׁוֹמְרֵי חֲצֹרֹת הַמְּלָכִים שְׁלֹא יִישְׁנוּ עַל הַמְּטוֹת.

(7) בספר המצוות שם: "ובמכילתא אמרו בלשון הזה ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מניין, תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש". [ואולי למדו כן מסוף הפסוק שם: "ולא יהיה עוד קצף", והשמר דלאו לאין].

(19) הכהנים השומרים לא היו נעורים כל הלילה רק אחד או שניים היו ערים והשאר היו ישנים ומתחלפים משעה לשעה. (20) יומא סט. "לפי שבגדי כהונה יש בהם שעטנו אינו מותר ליהנות בהם אלא בשעת עבודה בלבד ובגדי כהן הדייט יש בהם שעטנו רצוני לומר האבנט". ויש מפרשים משום שלא ייחנה מקדשים. ומה שאמרו בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם (פרק ח מהלכות כלי המקדש הלכה יא) – אינו אלא בדרך לבישה אבל שלא דרך לבישה אסור. (21) בגדי חול שלהם.

ד. מִצְּוֹת שְׁמִירְתוּ, שְׁיִהְיוּ הַפְּהִנִים שׁוֹמְרִים מִבְּפָנִים וְהַלּוּיִם מִבְּחוּץ. וְאַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים עֲדָה שׁוֹמְרִין אוֹתוֹ בְּכָל לַיְלָה תָּמִיד בְּאַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים מְקוֹם: הַפְּהִנִים בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת⁸, וְהַלּוּיִם בְּאַחַד וְעֶשְׂרִים מְקוֹם.

ז. אֲרַע קָרְיֵי²² לְאַחַד מֵהֶן, הוֹלֵךְ בְּמִסְבָּה²³ שֶׁתַּחַת הַקְּרָקָע²⁴, שֶׁהַמְּחֹלוֹת הַפְּתוּחוֹת לְהַר הַבַּיִת לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְטוֹבְלִין²⁵, וְחוֹזֵר וְיוֹשֵׁב אֲצֵל אֶחָיו הַפְּהִנִים²⁶ עַד שֶׁנִּפְתְּחוּ הַשְּׁעָרִים בְּבִקְרֵי יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לְדוֹר²⁷.

(8) תמיד כו. מפני שנאמר בהם בתורה (במדבר ג, לח) שלוש פעמים שמירה: "שומרים", "משמרת", "למשמרת" (תמיד שם).

(22) טומאת קרי (תמיד שם). (23) הוא גשר שיורד בה למערה. (24) של המקדש, שבעל קרי אסור להיכנס לעזרה. (25) בעל-קרי אינו צריך ספירת ימים לטהרתו אלא מיד כשפורש מהטומאה רשאי לטבול. (26) שבבית המוקד. ואף שגם אותו החלק של בית המוקד שהיה בחול (ראה למעלה הלכה ה) הוא מהר הבית, שהוא מחנה לוייה, וטבול יום אסור מדרבנן במחנה לוייה – כיוון שנטמא בפנים והשערים עדיין סגורים הקילו לו. ויש אומרים שאין טבול יום אסור אלא בעזרת נשים בלבד, אבל בהר הבית מותר. ולפי זה מה שאמרו "יוצא והולך לו" הוא משום שלא יחשדוהו שעומד לעבוד עבודה. (27) "לפי שהוא טבול יום ואין מותר לו לבוא בעזרה עד שיעריב שמשו".

ה. וְהִיכָן הָיוּ שׁוֹמְרִים? פְּהִנִים הָיוּ שׁוֹמְרִים בְּבֵית אַבְטִינִס⁹ וּבְבֵית הַנִּיצוּץ¹⁰ וּבְבֵית הַמוֹקֵד¹¹. בֵּית אַבְטִינִס וּבֵית הַנִּיצוּץ הָיוּ עֲלִיּוֹת בְּנוּיּוֹת בְּצַד שְׁעַרֵי הָעֶזְרָה, וְהָרוֹבֵיץ¹² הָיוּ שׁוֹמְרִים שָׁם. בֵּית הַמוֹקֵד כְּפָה¹³ וּבֵית גְּדוֹל הָיָה מְקַף רְבִדִין¹⁴ שֶׁל אַבֶּן, וְזִקְנֵי בֵּית-אֶבֶן¹⁵ שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ יִשְׁנִים שָׁם¹⁶, וּמִפְתְּחוֹת הָעֶזְרָה¹⁷ בְּיָדָם¹⁸.

ח. וְהִיכָן הָיוּ הַלּוּיִם שׁוֹמְרִים? עַל חֲמִשָּׁה שְׁעָרֵי הַר הַבַּיִת, וְעַל אַרְבַּע פְּנוֹתָיו מִתּוֹכוֹ, וְעַל אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֶזְרָה מִבְּחוּץ, שְׁאֲסוּר לִישֵׁב בְּעֶזְרָה, וְעַל חֲמִשָּׁה שְׁעָרֵי הָעֶזְרָה חוּץ לְעֶזְרָה, שֶׁהָרֵי הַפְּהִנִים שׁוֹמְרִים עַל שְׁעַר הַמוֹקֵד וְעַל שְׁעַר הַנִּיצוּץ²⁸, הָרֵי שְׁמוֹנָה-עָשָׂר מְקוֹם.

(9) היא הלשכה שעושים בה הקטורת, ונקראת "בית אבטינס" על שם האומנים מפטמי הקטורת שהם ממשפחת אבטינס. (10) היא כעין אכסדרה פתוחה מרוח אחת לפנים משער הניצוץ לצד העזרה שנכנסים מהשער לתוכו וניצוצי חמה מנצצין בה והייתה אשה (=אש שלה) מרובה לכן נקראת הלשכה בית הניצוץ (הרא"ש שם). (11) על שם המדורה שדולקת שם תמיד נקראת בית המוקד, ובמדורה זו היה מתחמם מי שטבל (פירוש המשניות מדות פרק א משנה ו). [ואילו בשבת פרק א משנה יא פירש רבינו שלקחו ממנה אש למזבח, אבל חזר בו רבינו בפירושו לתלמוד שם]. (12) בחורי כהונה, וקוראים להם רובין מפני שלא הגיעו עוד לעבודה, ולדעת רבינו (מהלכות כלי המקדש הלכה ט"ו) "כשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל לא היו מניחים אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן כ שנה". (13) גגו עגול. (14) שורות של אבנים כעין אצטבאות בולטות מכותלי החומה מבפנים לתוך בית המוקד ועל גבה שורה אחרת יוצאת מהכותל קצרה משורה שתחתיה וכן שורה על גבי שורה עד למעלה כעין מדריגות סביב. (15) שמואל הנביא ודוד המלך חלקו כל הכהנים לעשרים וארבעה משמרות וכל משמר היה עובד שבוע אחד, והמשמר נחלק לבתי אבות, בית אב לכל יום. (16) ובמקום חול היו ישנים, שהרי אין ישיבה בעזרה. (17) ששערי העזרה היו נעולים בלילה. (18) כלומר, ברשותם, שהיו ממונים עליהם. אבל היו מונחים במקום מיוחד, כמו ששנינו (מדות פרק א משנה ט) "ומקום היה

(28) בתמיד כו. אמרו: "וחמשה שערים היו בעזרה? ורמינהו ז' שערים היו בעזרה וכו' ומתוך אביי תרי מנייהו לא צריכי [שניים מהם אין צריכים] שימור", מכיוון שהכהנים שומרים שם, וזוהי כוונת רבינו "שהרי הכהנים שומרים".

ט. וְעוֹד שׁוֹמְרִים בְּלִשְׁפַת הַקְּרָבָן²⁹, וּבְלִשְׁפַת הַפְּרָכֹת³⁰, וְאַחֲרָי בֵּית-הַכֹּפֶרֶת³¹.

(29) היא לשכת הטלאים שהייתה במערבית דרומית בבית

מתוך מהדורת חזק

לְמָקוֹם בַּיַּת עוֹשֵׂי חֻבְתֵּינִי⁴¹. הִגִּיעוּ⁴² אֵלַי וְאֵלַי, אֲמַרְיִן: שְׁלוֹם! הֲכֵל שְׁלוֹם? וְהִעֲמִידוּ עוֹשֵׂי חֻבְתֵּינִי לְעִשׂוֹת חֻבְתֵּינִי⁴³.

(37) בתמיד כו. אמרו: "וכי באיזה שעה בא הממונה, לא כל העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם שהוא קרוב לעלות השחר, וכן הוא בפרק ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא לעניין תרומת הדין. (38) "הממונה שעל הפייסות". (39) שבתוך השער הגדול שבו נכנסים מבית המוקד לעזרה. (40) לראות אם כל הכלים עומדים במקומם. (41) היא הלשכה שמשמאל השער המזרחי. (42) נפגשו שתי הכתות הנ"ל. (43) כלומר, להחם חמין לרכוכה (למנחת כהן גדול הנעשית במחבת, שנאמר "מורבכת תביאנה") ולהקטירה אחרי הקטרת איברי התמיד.

יב. פֶּסֶדֶר הָיָה עוֹשִׂין בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה⁴⁴, חוֹזֵן מְלִילֵי שֵׁבֶת שְׂאִין בְּיָדָם אִיר⁴⁵, אֲלֵא בּוֹדְקֵין בְּנֵרוֹת הַדּוֹלְקֵין שָׁם מְעַרְב־שֵׁבֶת.

(44) שאף בשבת עושים כן, ש"זה סדר תמיד לעבודת בית אלקינו בין בחול ובין בשבת". (45) אף על פי שאין שבות במקדש, וטלטול נר בשבת אינו אלא משום שבות – כיוון שאפשר בנרות הדלוקים מערב שבת, לא התירו שבות במקדש.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת בַּיַּת־הַבְּחִירָה

המוקד הגדול. (30) ששם אורגים הפרוכת (הרא"ש). (31) אחורי קדשי קדשים ששם הכפורת.

י. וּמַעֲמִידִין מְמַנֶּה אֶחָד עַל כָּל מְשַׁמְרוֹת הַשּׁוֹמְרִים, וְאִישׁ הֵר הַבַּיִת³² הָיָה נִקְרָא. וְהָיָה מְחַזֵּר עַל כָּל מְשַׁמֵּר וּמְשַׁמֵּר כָּל הַלַּיְלָה, וְאַבּוֹקוֹת דְּלוֹקוֹת לְפָנָיו. וְכָל מְשַׁמֵּר שְׂאִינוֹ עוֹמֵד וְאֹמֵר לוֹ "אִישׁ הֵר הַבַּיִת³³, שְׁלוֹם עֲלֶיךָ!" נִפְרָ שֶׁהוּא יָשָׁן, הוֹכְטוּ בְּמַקְלָיו³⁴, וְרִשּׁוֹת הָיָה לוֹ לְשַׁרְף אֶת כְּסוֹתָיו³⁵. עַד שֶׁהָיוּ אֲמַרְיִן פִּירוּשְׁלִים: מָה קוֹל בְּעִזְרָה? קוֹל בֶּן לְוֵי לֹקֵה³⁶ וּבְגָדָיו נִשְׂרָפִין, שֶׁיָּשָׁן עַל מְשַׁמְרָתוֹ.

(32) היינו שר הר הבית. (33) כלומר, אינו עומד ואומר לו לאיש הר הבית. (34) ואף שאין נכנסין במקל לעזרה (למעלה פרק ז הלכה ב) – לצורך מצוה מותר. (35) ואין בזה משום בל תשחית, שהפקר בית-דין הפקר (הרא"ש). (36) משמע שרק בן לוי לוקה.

יא. בַּשַּׁחַר, קָדַם שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר סְמוּךְ לִו³⁷, יָבֹא הַמְּמַנֶּה שֶׁל מִקְדָּשׁ³⁸ וְיִדְפֹק עַל הַפְּהַנִּים שֶׁבְּבַיִת הַמוֹקֵד, וְהֵן פּוֹתְחִין לוֹ. נִטְלָ אֶת הַמְּפֹתֵחַ וּפְתַח אֶת הַשַּׁעַר הַקָּטָן³⁹ שֶׁבֵּין בַּיַּת הַמוֹקֵד וּבֵין הָעִזְרָה וְנִכְנַס מִבַּיִת הַמוֹקֵד לְעִזְרָה. וְנִכְנַסוּ אַחֲרָיו הַפְּהַנִּים, וְשָׁתִי אַבּוֹקוֹת שֶׁל אֹר בְּיָדָם. וְנִחְלְקוּ לְשָׁתִי כַתּוֹת: פַּת הוֹלְכַת לַמְּזֻרָה, וְכַת הוֹלְכַת לְמַעְרָב. וְהָיוּ בּוֹדְקֵין וְהוֹלְכִין אֶת כָּל הָעִזְרָה⁴⁰, עַד שֶׁיִּגִּיעוּ שָׁתִי הַכַּתּוֹת

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ" (דברים כב, ז). וּכְבָר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מַצְוֵה זוּ בְּשִׁלְמוֹת בְּפָרֵק אַחֲרוֹן מַחֲלִין.

~ יום שלישי ג' תמוז ~

מצות לא תעשה סא.

הַמַּצְוָה הַס"א — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שְׁלֵא לְעַבּוֹר עַל שְׁבוּעַת בְּטוּי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בְּשָׁמִי לְשִׁקֵּר" (ויקרא יט, יב). וּשְׁבוּעַת בְּטוּי הִיא שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דְּבָרִים שְׂאֵפְשֵׁר לָנוּ לְעִשׂוֹתָם אוֹ שְׁלֵא לְעִשׂוֹתָם בְּלִי מְנִיעָה מִצַּד הַתּוֹרָה עַל דְּבָר מִהֵם שֶׁנִּשְׁבַּעְהוּ אוֹ שְׁלֵא נַעֲשֶׂהוּ — הָרִי אָנוּ חִיבִים לְקַיֵּם מֵה שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ עָלָיו. וְהִזְהַרְנוּ מִלְּעַבּוֹר עַל אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בְּשָׁמִי לְשִׁקֵּר". וּבְגִמְרָא שְׁבוּעוֹת (כא). אָמְרוּ:

~ יום ראשון א' תמוז ~

מצות לא תעשה שו.

הַמַּצְוָה הַש"ו — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּקַחַת בְּשַׁעַת צִיד אֶת קַן־הָעוֹף בְּלוֹ, הָאֵם וְהָאֶפְרוּחִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבְּנִים" (דברים כב, ו). וְלֹא זֶה נִמְקַ לְעִשָּׂה וְהוּא אָמְרוּ: "שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם" (שם ז). וְכָל־זֶמַן שְׁלֵא יִשְׁלַח וְלֹא קַיֵּם עֲשֶׂה שָׂבָה (שנוצר מצב שלא יוכל לקיים), כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הָאֵם קֹדָם שֶׁיִּשְׁלַחָנָה — לֹקֵה. וּכְבָר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מַצְוֵה זוּ בְּסוּף חֲלִין (מרדך קלח).

~ יום שני ב' תמוז ~

מצות עשה קמה.

הַמַּצְוָה הַקמ"ח — הַצְּוִי שֶׁנִּשְׁטַיְוִנוּ בְּשִׁלּוֹת הַקָּן,

מתוך מהדורת חזק

או על דבר מן-הנמנעות (הבלתי אפשרי) שהוא מצוי, או שישבע לבטל מצוה מן-התורה. וכן אם נשבע על דבר ידוע שאין עליו מחלוקת ולא ופוח לשום אדם מן-המלמדים, כגון שישבע בה' שפלה הנשחט ימות — הרי גם זה נשא שם ה' לשוא, ולשון המשנה (שבועות כט): "איוזו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את-הידוע לאדם וגו'". והעובר על לאו זה במזיד — לוקה, ובשגגה — פטור, כשאר חגיבי לאוין, כמו שבארנו. ושם אמרו, כלומר בשבועות: "זו היא שבועת שוא שחגיבין על ודונה מכות ועל שגגתה פטור", ושם נהבארו דיני מצוה זו.

~ יום חמישי ה' תמוז ~

מצות לא תעשה רמח. רמז.

המצוה הרמ"ח — האזהרה שהזהרנו מלכפור בחובות שאנו חייבים ובפקודנות שהפקדו אצלנו, והוא אמרו: "ולא-תכחשו" (ויקרא יט, יא), ונתבאר שבמזמן הכתוב מדבר. ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שנגאמר: 'וכחש בה' ונשבע על-שקר' (שם ה, כב) למדנו עגש, אזהרה מנין? תלמוד לומר: 'לא תכחשו'. וכבר ידעת שהכופר בפקדון פסול לעדות אף-על-פי שלא נשבע, לפי שעבר על אמרו: 'תעלה': 'לא תכחשו'. וכבר נתבארו שם דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת שבועות.

המצוה הרמ"ט — האזהרה שהזהרנו משבועת שקר שאנו נשבעים אותה לכפור חוב הקבוע עלינו, והוא אמרו: "ולא-תשקרו איש בעמיתו" (שם יט, יא), כגון אם כפר בפקדון — הרי עבר על אמרו: 'תעלה': "לא-תכחשו"; ואם נשבע על כפירתו — עבר על אמרו: "ולא-תשקרו". ובספרא (פרשת קדושים שם): "ולא-תשקרו" מה תלמוד לומר? לפי שנגאמר: 'ונשבע על-שקר' למדנו עגש, אזהרה מנין? תלמוד לומר: "לא-תשקרו". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ה' משבועות (טו): "ושם נתבאר שהנשבע שבועת שקר על כפירת מזון — עובר בשני לאוין: משום "לא-תשבעו בשמי לשקר" (שם, יב) ומשום "לא-תשקרו איש בעמיתו".

~ יום שישי ו' תמוז ~

מצות עשה ז.

המצוה השביעית — הצווי שנוצטוונו להשבע בשמו: 'תעלה בזמן שנוצטרך לך לזים איזה דבר או לשלול, לפי שיש בזה רוממות לו: 'תעלה וכבוד וגדלה, והוא אמרו: 'תעלה: 'ובשמו תשבע' (דברים י, כ). ובפרוש אמרו (שבועות לה): "אמרה תורה 'השבע בשמו', ואמרה תורה 'אל-תשבע', כלומר: כמו שהשבועה שאינה צריכה מזוהרים עליה והיא מצות

"איזוהי שבועת שקר? נשבע להחליף" (נשבע ומחליף — מסף — עובדה שנעשתה כבר. כגון נשבע: "לא אכלתי" — ואכל), ותקנו את-זה ואמרו: "אימא: נשבע והחליף" כלומר: שנושבע על דבר (שיעשהו בעתיד) ועשה הפך ממה שנושבע עליו. ושם נתבאר בפרק ג' משבועות וגם במסכת תמורה (ג), ששבועת שקר — היא אי-קיום שבועת בטוי, והוא אמרם: "שבועת שקר היכי דמי?" (ומפרש רבינו את קושית הגמרא): כלומר: איך היא שבועת שקר שאין בה מעשה? (ולכן כר פירושה של קושית הגמרא) לפי שזוהי (על-פי) פנות הדברים שקדמו שם (וממשיכה הגמרא) — "אי גימא (אם נאמר שזהו כאשר נשבע) שלא אוכל ואכל — הים מעשה עבד (עשה מעשה); אלא דאמר: אוכל ולא אכל — ההוא מי לקי והא אתאמר עלה וכו'" (בכל אופן: ממהלך הגמרא שם משתמע שאי קיום שבועת בטוי היא ההגדרה של שבועת שקר). העובר על לאו זה, אם הוא מזיד — לוקה (גם אם אין בו מעשה — מלימוד מיוחד): ואם הוא שוגג — מביא קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במצוה ע"ב ממצות עשה (שיעור א), והוא אמרו בפרק ג' משבועות (כא): "זוהי שבועת בטוי שחגיבין על ודונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד", ושם נתבארו דיני מצוה זו. ידע שזה שאמרתי במצוה זו שהמזיד בה חייב מלקות, אין זה מורה שיש איוז עברה שחייבים עליה מלקות אפלו בלי ודון, אלא כל-מקום שתשמעני אומר על איוז עברה שחייבים עליה מלקות — בין במה-שקדם ובין במה-שיבוא לקמן — דע שאינו חייב בכך אלא אם הוא מזיד ודוקא, בעדים והתראה, כמו שנתבאר מתנאי העדים וההתראה במסכת סנהדרין (כא): אכל השוגג או האנוס או המטעה — אינו חייב כלל, לא מלקות ולא כרת, כל-שכן מיתת בית דין. וזה נוהג בכל-המצות, ודע זאת. אכל נבאר במקצת המצות ונאמר, שהמזיד חייב מלקות או מיתה, (לפי) שהוא חייב קרבן אם הוא שוגג באותו חטא — (לפי) שלא כל-חטא חייבים על שגגתו קרבן (אבל חטא שהיבים על שגגתו חטא חייבים על ודונו מלקות או מיתה): אכל כל מה שחייבים עליו כרת או מלקות ומיתת בית דין אין חייבים בכך אלא בעדים והתראה וידוע שההתראה אינה אלא להבחין בין שוגג למזיד. ידע כלל זה ואל תבקש ממני לחזור עליו.

~ יום רביעי ד' תמוז ~

מצות לא תעשה סב.

המצוה הס"ב — האזהרה שהזהרנו על שבועת שוא, והוא אמרו: 'תעלה: "לא תשא את-שם-ה' אלהיך לשוא" (שמות כ, ז), והוא שישבע על מחיב המציאות שהוא בהפך ממה שהוא באמת (כגון נשבע על היום שהוא לילה),

מתוך מהדורת חזק

לא-תעשה, כף השבועה בעת הצרף מצוים עליה והיא מצות עשה. לפיכך אסור להשבע בשום דבר מכל-הנבראים, כגון: המלאכים והכוכבים אלא אם כן אמר זאת בנסח של השמטת הנשוא, כגון שיאמר "באמתות השמש", וכונתו "באמתות אלוקי השמש". ועל דרך זו נשבעת אמתנו בשם משה רבנו כדי להתכבד בשמו כאלו אומר הנשבע "באלקי משה", "במי ששלח את-משה" (ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אבל כשאין הנשבע מכון לכך ונשבע באחד הנבראים מתוך אמונה שיש לאותו הדבר אמתות בעצמו עד שישבע בו — הרי זה עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים. ועל זה בא בבבליה (סוכה מה): "כל-המשתף שם שמים עם דבר אחר — נעקר מן-העולם". ולענין זה נתפסו הפתוב באמרו "ובשמו תשבע", כלומר: לו בלבד תאמין ותיחס את-האמתות, שראוי להשבע בה. וכבר אמרו בריש תמונה (ג): מנין שנשבעין לקים את-המצוה? שנאמר: ובשמו תשבע.

שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדר וצדקה וקרוב (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) וכיוצא בזה — והוא אמרו: תעלה: "מוצא שפתיך תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שפבר חלקו את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין (לעצמו), מכל-מקום הפונה היוצאת מכל מה-שהזכירו לה, היא: שקיום כל מה-שיבטא האדם המטיל על עצמו אינה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כף מצות לא-תעשה, ונבאר את-זה כשנזכיר מצות לא-תעשה (לא תעשה קנז). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "מוצא שפתיך — מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד מ"מוצא שפתיך"), אלא הפונה היא מה שהזכרתי לה בהקנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שתיב לעשות כל מה-שהוציא בשפתי. וכבר נכפל הצווי במצוה זו, והוא אמרו: תעלה: "ככל-היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבועות ונדריים ובסוף מנחות וגם במסכת קנים (פרק ג משנה ו). כלומר: שנתבאר הדין שיש לדקדק, שיעשה האדם את-הדבר שהטיל על עצמו, ואיך יפטור עצמו, אם יש לו ספק במה-שאמר.

~ שבת קודש ז' תמוז ~

מצות עשה צד. המצוה הצ"ד — הצווי שנצטוינו לקים כל מה-

אגרות קודש

ביה, כ"ט סיון, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

... במ"ש אודות העצבים שלה שנעשית רגישה ביותר וכי מהנכון היי שתקרא וגם תלמוד במקומות המתאימים על דבר הענין דהשגחה פרטית ע"פ תורת הבעש"ט והחסידות (אשר נקודות מזה נמצא באגרת הקדש לרבנו הזקן סי' כ"ה) ויהי ענין זה חקוק בזכרונה ע"י שתלמוד אותו כ"פ, שבכל תזכור על הענין וגם בפרטיו, ויפעול זה גם על הנהגה בפועל, שכמובן השגחה פרטית שולל ענין הכעס ואפילו ענין ההתרגזות [מלבד בעניני יראת שמים, כמבואר באגרת הקדש], ולא נפלאות היא ולא רחוקה היא, כי מובן הענין די צרכו, ולא עוד אלא שבהתבוננות קלה רואים איך שזה תוצאה ישירה מהאמונה הפשוטה אשר לית אתר פנוי מיני.

טבח גם ימי החופש ינצלו להשפעה על הנוער, באופן המתאים לימים ההם אשר פטורים הם אז מצד הגזירה מלימודי חול אשר יש מקום להשפעה עמוקה יותר ובלי מבולבלת מהשפעת נגדית.

ברכה לבשו"ט בכהנ"ל.

נביאים

יחזקאל פרק-מח כב-ג

כב ומאחזת הלויים ומאחזת העיר בתוך אשר לנשיא יהיה בין | גבול יהודה ובין גבול בנימין לנשיא יהיה: כג ויתר השבטים מפאת קדימה עד-פאת-ימה בנימן אחד: כד ועל | גבול בנימן מפאת קדימה עד-פאת-ימה שמעון אחד: כה ועל | גבול שמעון מפאת קדימה עד-פאת-ימה זבולן אחד: כו ועל | גבול יששכר מפאת קדימה עד-פאת-ימה זבולן אחד: כז ועל | גבול זבולן מפאת קדימה עד-פאת-ימה גד אחד: כח ועל | גבול גד אל-פאת נגב תימנה והיה גבול מתמר מי מריבת קדש נחלה על-הים הגדול: כט זאת הארץ אשר-תפילו מנחלה לשבטי ישראל ואלה מחלקותם נאם אדני יהוה: (ם) ל ואלה תוצאת העיר מפאת צפון חמש מאות וארבעת אלפים מדה: לא ושערי העיר על-שמות שבטי ישראל שערים שלושה צפונה שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד: לב ואל-פאת קדימה חמש מאות וארבעת אלפים ושערים שלשה ושער יוסף אחד שער בנימן אחד שער דן אחד: לג ופאת-נגבה חמש מאות וארבעת אלפים מדה ושערים שלשה שער שמעון אחד שער יששכר אחד שער זבולן אחד:

רש"י

זבולן ואצלו גד נמצא גד במצר דרומי של ארץ ישראל: (כח) ועל גבול גד. מצר דרומי שלו: מתמר מי מריבת קדש נחלה. מיריחו עיר התמרים במקצוע המזרח ובא למערב למי מריבת קדש ובא והולך עד נחל מצרים השופך לים הגדול במקצוע דרומית מערבית: (ל) תוצאות העיר. שעריה לדר' רוחותיה: מדה. הוא קנה המדה חמש מאות וארבעת אלפים קנים:

(כב) ומאחזת הלויים ומאחזת העיר. גם הוא בתוך אשר לנשיא יהיה. בין גבול יהודה ובין גבול בנימין. כל רוחב הרצועה אשר בין שני השבטים האלה יהודה מצפון ובנימין מן הדרום יהיה לנשיא והיא הרצועה שהותרמה ראשון רחב כ"ה אלפים באורך אחר חלקי השבטים: (כג) ויתר השבטים. יטלו בדרומה של אותה רצועה בנימין אצלה ואצלו שמעון ואצלו יששכר ואצלו

מצודת ציון

(כב) ומאחזת. הוא במ"ם ההשוואה כמו מגדיש ועד קמה (שופטים טו) ור"ל בין גדיש וכו': (כח) אל פאת. בפאת: על הים. אל הים: (כט) מחלקותם. מלשון חלוקה: (ל) תוצאות. השערים שיוצאין בהן: (לב) ואל פאת. ובפאת: ושער. הוי"ו יתירה וטפילה: (לג) מדה. הוא קנה המדה בת ששה אמות:

וכו' ולשבט בנימן יהיה לחלק אחד: (כד) ועל גבול בנימין. סמוך לגבול בנימין לדרומו יהיה החלק מפאת קדימה וכו' ולשבט שמעון יהיה לחלק אחד וכן יתר השבטים: (כח) ועל גבול גד. ר"ל סמוך לגבול גד שלקח בפאת הדרומי יהיה הגבול מתמר עד מי מריבת קדש ומשם בא הגבול לנחל מצרים ומשם אל הים הגדול: (כט) אשר תפילו מנחלה. רצה לומר אשר תורישו מן הנחלה ההיא אל שבטי ישראל: ואלה מחלקותם. כן יהיה החלוקה שביניהם: (ל) ואלה תוצאות. זה מספר פתחי העיר אשר יצאו בהן: מפאת צפון. ר"ל השערים שיהיו בפאת צפון אשר שם רוחב חמש מאות וארבעת אלפים מדה ומספר השערים יפרש במקרא שלאחריו: מדה. ר"ל קנה המדה: (לא) על שמות שבטי ישראל. ר"ל יקראו על שמות השבטים וזהו לאות שיהי' לכל השבטים חלק בעיר זה כזה: צפונה. יהיו בפאת צפון: שער ראובן אחד. ר"ל אחד יהי' נקרא שער ראובן וכן כולם: (לב) חמש מאות. ר"ל אשר שם רוחב חמש מאות וארבעת אלפים ומספר השערים יהיו שלושה:

מצודת דוד

(כב) ומאחזת הלויים. ר"ל ובין אחזת הלויים (גם על הכהנים יאמר שהם מבני לוי) בין אחזת העיר יהיה באמצעית אורך החלק אשר לנשיא: בין גבול יהודה. כי חלק יהודה יהיה מצפון חלק הנשיא וחלק בנימין יהיה מדרום וכפל הדבר פעמים רבות לתוספת ביאור: (כג) ויתר השבטים. ר"ל וכן יחולק ליתר השבטים: מפאת קדימה. ר"ל החלק יהיה מפאת קדימה

וכו' ולשבט בנימן יהיה לחלק אחד: (כד) ועל גבול בנימין. סמוך לגבול בנימין לדרומו יהיה החלק מפאת קדימה וכו' ולשבט שמעון יהיה לחלק אחד וכן יתר השבטים: (כח) ועל גבול גד. ר"ל סמוך לגבול גד שלקח בפאת הדרומי יהיה הגבול מתמר עד מי מריבת קדש ומשם בא הגבול לנחל מצרים ומשם אל הים הגדול: (כט) אשר תפילו מנחלה. רצה לומר אשר תורישו מן הנחלה ההיא אל שבטי ישראל: ואלה מחלקותם. כן יהיה החלוקה שביניהם: (ל) ואלה תוצאות. זה מספר פתחי העיר אשר יצאו בהן: מפאת צפון. ר"ל השערים שיהיו בפאת צפון אשר שם רוחב חמש מאות וארבעת אלפים מדה ומספר השערים יפרש במקרא שלאחריו: מדה. ר"ל קנה המדה: (לא) על שמות שבטי ישראל. ר"ל יקראו על שמות השבטים וזהו לאות שיהי' לכל השבטים חלק בעיר זה כזה: צפונה. יהיו בפאת צפון: שער ראובן אחד. ר"ל אחד יהי' נקרא שער ראובן וכן כולם: (לב) חמש מאות. ר"ל אשר שם רוחב חמש מאות וארבעת אלפים ומספר השערים יהיו שלושה:

כתובים

דברי הימים ב פרק יח לא-לד

לא ויהי פראות שרי הרֶכֶב אֶת־הַיְהוֹשֻׁפֵּט וְהַמָּה אֶמְרוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְבּוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק הַיְהוֹשֻׁפֵּט וַיְהִי עֲזָרוֹ וַיִּסִּיתֵם אֱלֹהִים מִמֶּנּוּ: לֹב וַיְהִי פְרָאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב פִּי לֹא־הָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ מֵאַחֲרָיו: אִן וְאִישׁ מִשָּׂדֶה בִּקְשָׁת׃ לְתִמּוֹ וַיֵּךְ אֶת־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשְּׂרִיָּן וַיֹּאמֶר לְרֶכֶב הַפָּדִי (ידיך) יֵדֶךָ וְהוֹצֵאתָנִי מִן־הַמַּחֲנֶה פִּי הַחֲלִיתִי: לֹד וַתַּעַל הַמַּלְחָמָה בַּיּוֹם הַהוּא וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה מַעֲמִיד בַּמֶּרְכָבָה נֹכַח אָרֶם עַד־הָעֶרֶב וַיָּמָת לַעֲת בּוֹא הַשָּׁמֶשׁ:

דברי הימים ב פרק י"ט א-ג

א וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁפֵּט מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־בֵּיתוֹ בְּשָׁלוֹם לִירוּשָׁלַם: (ס) ב וַיֵּצֵא אֶל־פָּנָיו יְהוָה בְּיַחַדְנֵי הַחֹהֶל וַיֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהוֹשֻׁפֵּט הֲלָרָשָׁע לְעֹזֵר וּלְשֹׂנְאֵי יְהוָה תֵּאָהֵב וּבִזְאוֹת עָלֶיךָ קִצְפָה מִלִּפְנֵי יְהוָה: ג אָבֵל דְּבָרִים טוֹבִים נִמְצְאוּ עִמָּךָ פִּי־בַעֲרַת הָאֲשֵׁרוֹת מִן־הָאָרֶץ וְהִכְיִנֹת לְבָבְךָ לְדַרְשׁ הָאֱלֹהִים:

רש"י

מצרי הי' כי למי נתכוין והלא מלך ארם צוה לא תלחמו את הקטן ואת הגדול כי אם את מלך ישראל לבדו ואף לו לא נתכוין שהרי כתיב לתומו אלא בעל כרחו י"ל ישראל היה המורה ונתכוין לירות במחנה ארם ולפי תומו הכה את מלך ישראל: ויאמר לרכב. למנהיג את המרכבה: והוצאתני מן המחנה. כלומר מן המערכה הזו הראשונה והושיבני במערכות האחרונות: (לד) ותעל המלחמה. נסתלקה ולא הוזק אחד מִישראל כי אם מלך ישראל לבדו כדבר הנביא שאמר (לעיל ב יח) לא אדוניים לאלה ישוּבו איש לביתו בשלום, לשלום לא נאמר כי נהרג אחאב: מעמיד במרכבה. החזיק ועמד במרכבה שלא יבינו ישראל מכתו ויברכו ותחילת נפילה ניסה:

(ג) כי בערת האשרות. כדלעיל ועוד הסיר את הבמות וגו': לדרוש האלהים. כדלעיל (ב' יז) כי לאלהי אביו וגו':

מצודת ציון

(ג) בערת. ענין הפיגוי מן העולם וכן ובערתי אחרי בית ירבעם (מ"א י"ד):

השריון. הזה מעשהו מברול כעין לבוש ועשוי נקבים ודבוקים בו קליפים כעין קשקשים וכמ"ש ושריון קשקשים הוא לבוש (ש"א י"ז) ועשויים הם לסתום נקבי השריון לבל יכנס בהם חץ והם הם הקרויים דבקים כי המה דבוקים בהשריון ולזה אמר שבא החץ בין אחד מהקשקשים ובין השריון ונכנס בנקב השריון ונתחב בהגוף: לרכב. הוא המוליך את הרכב: הפוך ידך. לשוב לאחור: החליתי. נעשיתי חולה ולא גילה לרכבו שהוכה שלא יבעית אותו וידוע לכולם ויגוסו מן המלחמה: (לד) ותעל. המלחמה עלתה למעלה כי נתחזקו מערכה מול מערכה: היה מעמיד. בהיותו חוץ למחנה היה מתחזק לעמוד במרכבה מול ארם שלא ירגישו בו אנשיו וימס לבבם: לעת בא השמש. כאשר שקעה השמש:

(ב) אל פניו. לקראתו: הִרְשַׁע לְעֹזֵר. היתכן שהלכת לעזור לרשע והוא אחאב: ובזאת. ובעבור זאת יש עליך קצף מה': (ג) אבל דברים טובים. ר"ל אבל מ"מ לא יעזבך כי נמצאו עמך דברים טובים המגינים עליך:

(לא) ויעקב יהושפט. אחר בני דגלו וחיילותיו שיבאו לעזור לו כמו אות אריה שבדגלו או דגל בני יהודה וכן מנהג כשנלחמים שני גדודים מכנה כל גדוד וגדוד שם א' לסימן לדגלו לצורך הגדוד שעמו שאם יתפרדו איש מעל אחיו או יתערכו הגדודים זה בזה יצעקו כל גדוד וגדוד שם סימן שלו ויכירו בקול הסימן ויתקבצו כולם יחד ויהיו באגודה אחת כבראשונה ולא שצעק לאלהיו וכן מוכיח (במלכים א' כב) ויעקב יהושפט ולא נאמר לשם וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו אך כתיב שם ויהי כראות שרי הרכב כי לא היה מלך ישראל, שהכירו והבינו מיד כשצעק אחר הסימן של דגלו כדמפרש כמו שהכירוהו וישוּבו מעליו כציווי מלך ארם ומה' הוא שהכירוהו: (לג) ואיש משך בקשת. איש ישראל מתכוין לירות במחנה ארם ובלא כוונתו: ויך. החץ את המלך ישראל: בין הדבקים ובין השרין. בין אותה רצועה שמדביקין הכובע שעל ראשו לשריון ואין לומר

מצודת דוד

(לב) ויהי כראות וכו'. כי ראו אשר אנשי יהודה לבד באו לעזור מזה ידעו שאין זה מלך ישראל: (לג) לתמו. בתמימות שלא נתכוין לאחאב שהרי לא היה ניכר: בין הדבקים ובין השריון. השריון הזה מעשהו מברול כעין לבוש ועשוי נקבים ודבוקים בו קליפים כעין קשקשים וכמ"ש ושריון קשקשים הוא לבוש (ש"א י"ז) ועשויים הם לסתום נקבי השריון לבל יכנס בהם חץ והם הם הקרויים דבקים כי המה דבוקים בהשריון ולזה אמר שבא החץ בין אחד מהקשקשים ובין השריון ונכנס בנקב השריון ונתחב בהגוף: לרכב. הוא המוליך את הרכב: הפוך ידך. לשוב לאחור: החליתי. נעשיתי חולה ולא גילה לרכבו שהוכה שלא יבעית אותו וידוע לכולם ויגוסו מן המלחמה: (לד) ותעל. המלחמה עלתה למעלה כי נתחזקו מערכה מול מערכה: היה מעמיד. בהיותו חוץ למחנה היה מתחזק לעמוד במרכבה מול ארם שלא ירגישו בו אנשיו וימס לבבם: לעת בא השמש. כאשר שקעה השמש:

משניות מסכת גיטין

ד בית שמאי אומרים: פוטר אדם את אשתו בגט ישן; ובית הלל אוסרין. ואיזהו גט ישן? כל שנתחד עמה אחר שפכתו לה.

ה כתב לשום מלכות שאינה הוגנת, לשום מלכות מדי, לשום מלכות וון, לבגין הבית, לחרפן הבית; היה במזורה וכתב: במערב, במערב וכתב: במזרח – תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה; ואין לה לא כתבה, ולא פרות, ולא מזונות, ולא בלאות, לא על זה ולא על זה; אם נטלה מזה ומזה – תחזיר; והולד ממזר מזה ומזה. ולא

פירוש ברטנורא

ד בגט ישן. שכתב לגרש את אשתו ואחר שנכתב הגט נתיחד עמה. ב"ש סברי לא אמרין גזירה שמא יאמרו גמה קודם לבנה שמא ישחה את הגט שנה או שנתיים בין כתיבה לנתינה ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה ואח"כ יגרשנה בו וכשיראו זמן הגט קודם ללידת הבן יהיו סבורים שנתן לה גט משעת כתיבה והיו פגם שיאמרו מן הפניה נולד. ופסק ההלכה לא יגרש אדם את אשתו בגט ישן. ואם גירש והלך הבעל למדינה אחרת, תנשא בו לכתחלה: **ה** כתב לשום מלכות שאינה הוגנת. אם היה בבבל וכתב לחשבון שנות מלכות אדום, שאין להם מלכות במקום כתיבת הגט, תצא מזה ומזה. ונקראת מלכות [אדום] מלכות שאינה הוגנת שאין לה לא כתב ולא לשון: או שכתב לשום מלכות מדי. לפי שצריך לכתוב לשם המלכות של מדינה שהגט נכתב בה, משום שלום מלכות, שיאמרו חשוכים או בעיניהם שכותבים שמרותיהם בשמינו: תצא מזה ומזה. אם נשאת בגט זה תצא מן הראשון ומן השני: ואין לה לא פירות ולא בלאות וכו'. כולה מתניתין מפרשה בכמות פקק האשה רבה: והולד ממזר מזה ומזה. מתניתין ר"מ היא דאמר כל המשנה

משניות מבוארות – קהתי

מלכות שאינה ראויה לכך, כלומר לשם מלכות שאין לה שלטון באותה מדינה, כגון שהיה בבבל וכתב בשנת כך וכך למלכות שאין שלטונה בבבל. בגמרא מבואר, שכוונת המשנה למלכות רומי, והיא נקראת "מלכות שאינה הוגנת", לפי שאין לה לא כתב ולא לשון משל עצמה אלא משל אומה אחרת; וכך אם כתב לשום מלכות מדי, או לשום מלכות וון – שכבר בטל שלטונם; או שכתב: בשנת כך וכך לבגין הבית, או לחרפן הבית – הרי הגט פסול, לפי שלא נכתב הזמן בגט כפי תקנת חכמים, כמו שבארנו לעיל; וכן אם הניח – הסופר – במזורה, וכתב – בגט, שנכתב במערב, או שהיה במערב, וכתב – בגט, שנכתב במזרח – הגט פסול. ואם נישאה בגט כגון זה, תצא מזה ומזה – מבעלה הראשון ומבעלה השני, שאסורה היא לשניהם, כדין אשת איש שזינתה, שאסורה לבעל ואסורה לבעול (משנה סוטה ה, א). וצריכה גט מזה ומזה – כלומר שאין מתירים לה להינשא לאחר עד שתקבל גט מכל אחד מהם (עיינו באורנו למשנה יבמות י, א; ועיינו יתוספות יוס טובי). ואין לה לא כתבה – לא כסף הכתובה, ולא פרות – ולא החזרת הפירות שאכלו מנכסיה, ולא מזונות – אפילו מה שלוותה ואכלה קודם שנישאה לשני, ולא בלאות – מה שבלה מנכסיה על ידי שימוש בהם, לא על זה ולא על זה – כלומר שאינה יכולה לבוא בתביעה לתשלום הכתובה ולהחזרת הפירות שאכלו מנכסיה ולמזונות ולבלאות לא על הראשון ולא על השני. אם נטלה מזה ומזה – אם נטלה מאחד מהם כתובה או פירות וכו', תחזיר – מחייבים אותה להחזיר, ואין אומרים מה שתפסה תפסה; והולד ממזר מזה ומזה – אם הראשון החזירה והוליד ממנה בן, הרי זה ממזר מדברי סופרים, ואילו הולד מן השני ממזר גמור (רש"י; רמב"ם; המאירי). ויש מבארים להיפך, שהוולד מן הראשון (אם בא עליה בעורה תחת השני) ממזר גמור, ומן השני – ממזר מדברי סופרים (הרי"ו). ולא זה וזה משמאין לה – אם הם כהנים, אסורים הם להיטמא לה בקבורתה, שכן אמרו: הכהן מיטמא לאשתו הכשרה ואינו מיטמא לאשתו הפסולה, ולא זה וזה זפאין לא במציאתה – שלא תיקנו חכמים שתהא מציא את האשה לבעלה אלא משום איבה, וכאן אין חוששים לאיבה; ולא במעשה ידיה – שהטעם שמעשה ידיה של האשה לבעלה הוא משום שנותן לה מזונות, והואיל ואין לה מזונות מהם, מעשה ידיה שלה; ולא בהפרת נדריה – שלא

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

מי שכתב גט לאשתו, וקודם שנתנו לאשתו נתיחד עמה, הרי זה נקרא "גט ישן", כמבואר במשנה, ונחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו, אם מותר לגרש בגט ישן.

בית שמאי אומרים: פוטר אדם את אשתו בגט ישן – יכול אדם לגרש את אשתו בגט ישן, ובית הלל אוסרין – לגרש בגט ישן. בגמרא מבואר טעמם, "גזירה שמא יאמרו: גיטה קודם לבנה", כלומר שחוששים בית הלל, שמא ישחה את הגט שנתיים ושלוש בין כתיבה לנתינה, ובינתיים יהיו לה בנים ממנו, ואחר כך יגרשנה בגט זה, ולימים כשישתכח הדבר ויראו זמן הגט, יהיו סבורים שניתן לה הגט ביום כתיבתו, ויציאו לעז על בניה, שיאמרו: בני אשה פנויה הם; לפיכך אסור לגרש בגט ישן. – ואין כאן דין גט מוקדם. שאין גט נקרא מוקדם אלא כשמוקדמים כתיבת הגט לחתימתו. אבל כל שנכתב ונחתם ביום אחד, אף על פי שלא נתנו לאשתו אלא לאחר זמן מרובה. אין זה נקרא גט מוקדם (המאירי). – ברם, בית שמאי אינם חוששים שמא יאמרו גיטה קודם לבנה, ולכן סוברים הם שמותר לגרש בגט ישן. ואיזהו גט ישן? כל שנתחד עמה – הבעל עם אשתו, אחר שפכתו לה – את הגט, קודם לנתינתו, כמו שבארנו לעיל. והלכה נבית הלל, שאסור לגרש בגט ישן, אלא שבדיעבד אם נתגרשה בו, הרי זו מגורשת, ותינשא בו לכתחילה (גמרא; רמב"ם הל' גירושין ג, ה). אבל רש"י כותב, שדין זה של בדיעבד אינו אלא כשהלך בעלה למדינת הים, ואינו מצוי שיתן לה גט אחר.

באור משנה ה

משנתנו שנחתה בזמן שהיו מונים את השנים לפי שנות השלטון של מלכיהם, ואז תיקנו חכמים, שאף ישראל יהיו מונים בשטרותיהם לשנות המלך המושל, משום שלום מלכות; ובאה המשנה ללמד, שצריך לכתוב בגט את הזמן לחשבון שנות המלכות ששלטונה קיים במקום כתיבת הגט. ומי שכתב בגט למינן מלכות שאין לה שלטון באותה מדינה, או שכתב למינן מלכות שכבר עברה ובטלה מן העולם, וכן אם כתב למינן בניין בית המקדש או חורבן הבית, הואיל ואין זה לפי תקנת חכמים, הגט פסול.

כתב – את הזמן בגט, לשום מלכות שאינה הוגנת – לשם

זו וזה מטמאין לה; ולא זה וזה זכאין לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה; היתה בת ישראל – נפסלת מן הכהנה, בת לוי – מן המעשר, בת כהן – מן התרומה; ואין יורשיו של זה יורשיו של זה יורשין בתתה; ואם מתו – אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מיבמין. שנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה. וכל העריות שאמרו: צרותיהן מתרות, הלכו הצרות האלו ונשאן, ונמצאו אלו אילוניות – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה. זה הפוגם את יבמתו, והלכה צרתה ונשאת לאחר, ונמצאה זאת שהיא אילונית – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה.

פירוש ברטנורא

ממטבע שטבעו חכמים בנזין הולד ממזר. ואינה הלכה:

¶ כל העריות שאמרו צרותיהן מותרות. חמש עשרה עריות שאמרו חכמים שצרותיהן מותרות לנשא לשוק בלא חליצה: הלכו הצרות. של עריות: ונשאן. לשוק: ונמצאו. העריות אילוניות, ואינלא מלאת שהיו קדושי המת במעות, ונמצא שלא היו אלו צרותיהן ולא פטרום העריות האלו מן החליצה: תצא מזה. מבעל שנישאת לו. ומן היבם: וכל הדרכים האלו בה. ובכמות מוקמינן לה כד' עקיבא דאמר יש ממזר מחיבי לאוין, ואינה הלכה: ¶ ונשאת לאחר. דקיי"ל ביאת האחת פוטרת צרתה: ונמצאת זו. שנתבכמה אילונית, ואין יבומיה יבומין. ונמצא שלא נפטרה צרתה ונשאת לשוק בלא חליצה: תצא מזה ומזה. מבעל זה ומיבמה הראשון:

משניות מבוארות – קהתי

יבמות, שאמרו – חכמים: צרותיהן מותרות – שאף צרותיהן מותרות להינשא לכל אדם, כשמתו בעליהן בלא בנים, שכן העריות פטורות אותן מן החליצה ומן הייבום, כמו שבארנו לעיל, אם הלכו הצרות האלו ונשאן – על סמך זה, ונמצאו אלו אילוניות – ואחר כך נמצאו העריות הללו אילוניות, וקידושיהן קידושי טעות היו, והרי שאין אלו צרותיהן, והיו זקוקות ליבם, לפי שלא נפטרו על ידי העריות הללו מן החליצה ומן הייבום, כמו שבארנו לעיל, תצא מזה ומזה – תצא הצרה מן הבעל שנישאה לו ומן היבם, וכל הדרכים האלו בה – כל אותם הדברים שנישנו במשנה הקודמת נוהגים בה, היינו שצריכה גט מהבעל וחליצה מהיבם, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', והולד ממזר וכו'. בגמרא ביבמות מבואר, שמשנתנו רבי עקיבא היא, הסובר: יש ממזר בחיבי לאוין; אבל אין הלכה כן.

באור משנה ז

במסכת יבמות (ד, יא) שנינו: "מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת – ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה". כלומר שאסור לייבם או לחלוץ שתי נשוי של אה אחד, שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יבנה את בית אחיו" – בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים; וכן נאמר (שם ס, י): "בית חלוץ הנעל" – בית אחד הוא חולץ, ואינו חולץ שני בתים. כן אסור לייבם אחת ולחלוץ אחת, שנאמר (שם ט, ז-ט): "ואם לא יחפורן האישי לקחת את יבמתו... וחלצה נעלה", אבל אם חפץ מייבם; ומכאן, שכל העולה לייבום עולה לחליצה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה. לפיכך כשהוא מייבם או חולץ אחת מהן, צרתה מותרת להינשא לכל אדם. משנתנו באה ללמד, שאם הצרה נישאה לאחר על סמך האמור לעיל, ואחר כך נמצאה זו שנתבכמה שהיא אילונית, כל הדברים שנישנו לעיל (משנה ה) נוהגים בה.

הפוגם את יבמתו – ועל ידי זה הותרה צרתה להינשא לכל אדם, כמו שבארנו לעיל, והלכה צרתה ונשאת לאחר, ונמצאה זאת – שנתבכמה – שהיא אילונית – והרי קידושיה קידושי טעות היו, ולא היתה זקוקה לייבום, ומכאן שלא נפטרה צרתה על ידי יבומה של זה וזקוקה היא לייבום, ונמצא שנישאה לאחר בלא חליצה, תצא מזה ומזה – תצא הצרה מן הבעל שנישאה לו ומן היבם, וכל הדרכים האלו בה – כל אותם הדברים שנישנו לעיל במשנה ה נוהגים בה, שהיא צריכה גט מהבעל וחליצה מהיבם, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', והולד ממזר וכו'. ואף משנה זו לדעת רבי עקיבא היא, כמו שהזכרנו במשנה הקודמת.

זיכתה התורה את הבעל להפר נדריה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, וזו תתגנה ותתגנה; היתה בת ישראל, נפסלת מן הכהנה – אם מתו בעליה קודם שנתגרשה, אסורה היא להינשא לכהן, כדין זונה; בת לוי – אם היתה בת לוי, נפסלת מן המעשר – ואף על פי שזונה מותרת במעשר, קנס הוא שקנסוה חכמים; בת כהן – ואם היתה בת כהן, נפסלת מן התרומה – אפילו מתרומה דרבנן (גמרא); ואין יורשיו של זה יורשיו של זה יורשין בתתה – בגמרא מבואר, שמדובר כאן ב"כתובת בנין דכרין", שכן תנאי כתובה הוא, שאם תמות האשה בחיי בעלה, יירשו בניה הזכרים שתלד לו את כסף כתובתה ואת הנדוניה שהכניסה לו, וזה נקרא "כתובת בנין דכרין" (כתובת בנין זכרים). ואילו כאן אם מתה בחיי שניהם, ואחר כך מתו הבעלים, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני, אף את בניה קנסו שלא יקבלו "כתובת בנין דכרין", היינו שלא יירשו את כתובת אמה; ואם מתו – שני הבעלים בלא בנים, אהיו של זה ואהיו של זה חולצין ולא מיבמין – אהיו של הראשון וגם אהיו של השני חולצים אבל אין מייבמים אותה. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבי מאיר הסובר, שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין, תצא והולד ממזר; ואין הלכה כן. שנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה – שהגט פסול, אם נישאה בה, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה – וכל אותם הדברים שנישנו לעיל, שצריכה גט מזה ומזה ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו', נוהגים בה.

~ יום שני ~

באור משנה ו

בתחילת מסכת יבמות שנינו: "חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן... מן החליצה ומן הייבום. ואלו הן: בתו ובת בתו. ובת בנו. ובת אשתו ובת בנה וכו'; וכו'ן אם נמצאו איילוניות, צרותיהן מותרות. פירוש הדברים: אם אחת מהעריות הללו היתה נשואה לאחיו, והיתה לו גם אשה אחרת, והרי נקראות הן "צרות" זו לזו, ומת אחיו בלא בנים, ונפלו שתי הנשים לפניו לייבום, שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום, שהואיל והאחת פטורה משום איסור ערוה, הרי היא פטורת גם את צרתה. אבל אם נמצאה הערוה אילונית, היינו אשה שאינה מוסגלת ללדת מטבע ברייתה, הרי קידושיה על ידי המת היו קידושי טעות, ואינה זקוקה לייבום, הלכך צרתה מותרת להתייבם לו, שהרי אינה צרתה. משנתנו באה ללמד, שאם אותן הצרות, שנפטרו על ידי העריות מן החליצה ומן הייבום, נישאו לאחרים, ואחר כך נמצאו העריות אילוניות, כל הדרכים שנישנו במשנה הקודמת נוהגים בה. כל העריות – כל אותן חמש עשרה העריות, המפורטות בריש מסכת

ח פתב סופר גט לאיש ושובר לאשה, וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש, ונתנו זה לזה, ולאחר זמן הרי הגט יוצא מיד האיש, והשובר מיד האשה – תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה רבי אליעזר אומר: אם לאלתר יצא – אין זה גט, אם לאחר זמן יצא – הרי זה גט; לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני. כתב לגרש את אשתו ונמלך – בית שמאי אומרים: פסלה מן הפהנה; ובית הלל אומרים: אף על פי שנתנו לה על תנאי ולא נעשה התנאי – לא פסלה מן הפהנה.

ט המגרש את אשתו ולנה עמו בפנדקי – בית שמאי אומרים: אינה צריכה הימנו גט שני; ובית הלל אומרים: צריכה הימנו גט שני. אימתי? בזמן שנתגרשה מן הגשוואין; ומודים בנתגרשה מן הארוסין, שאינה צריכה הימנו

פירוש ברטנורא

ח כתב סופר גט לאיש. לגרש בו אשתו. ושובר לאשה. שתמסור לבעלה כשיפירע לה כתובתה: וטעה הפופר. כשמסר להן השמרות: ונתן גט לאשה ושובר לאיש. והם מסרו זה לזה. והלכה זו ונשאת כסבורה שזה גט שמסר לה בעלה וזה סבור שמסרה לו אשתו שובר. ורמב"ם גרים ונתן גט לאיש ושובר לאשה. ופירש ונתן, שהשב שנתן גט לאיש ושובר לאשה, אבל הוא לא עשה אלא בהפך. ודחוק הוא: אם לאלתר. כל זמן שלא נשאת יצא גט מתחת יד הבעל: אינו גט. וצריכה גם אחר: ואם לאחר שנשאת. הרי זה גט: לא כל הימנו. אין הכל כדבריו של זה הראשון להאמינו: לאבד זכותו של שני. שנשאה. דאמרין קנוניא היא בנייהם והחליפו השמרות לאחר שנשאת. והלכה כרבי אליעזר:

ט ולנה עמו בפנדקי. ויש שם עדי יחוד ואין שם עדי ביאה. בית הלל סברי הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי קידשה בביאה. וב"ש סברי לא אמרין הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שיראוה שנבעלה: גט קרח. שקשרו מרובין מעדיו. תרקן רבנן גט מקושר משום כהנים קפדנים שהיו כותבים גם כן, ותקנו להם גט מקושר שאינו נוה ליכתב מהרה, שמא בתוך

משניות מבוארות – קהתי

בטל, אף בכגון זה לא פסלה מן הפהנה – שאין לה דין גרושה כלל.

~ יום שלישי ~

באור משנה ח

כתב סופר גט לאיש – לגרש בו את אשתו, ושובר לאשה – שתמסרנו לבעלה כשתגבה כתובתה, וטעה – הסופר, ונתן גט לאשה – במקום שובר, ושובר לאיש – במקום גט, ונתנו זה לזה – ואחר כך נתן הבעל לאשה את השובר, שסבור היה שהוא גט, והאשה נתנה לבעלה את הגט במקום שובר, ולאחר זמן – לאחר שנישאה לאחר, מתוך שסבורה היתה שקיבלה גט מבעלה, הרי הגט יוצא מיד האיש, והשובר מיד האשה – ונמצא שלא קיבלה גיטה מיד בעלה הראשון ונישאה לשני באיסור, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה – כמו ששינונו במשנה ה בפרקנו, שצריכה גט מזה ומזה, ואין לה לא כתובה ולא פירות וכו'. רבי אליעזר אומר: אם לאלתר – היינו קודם שנישאה לאחר, יצא – הגט מידי הבעל, אין זה גט – ויתן לה עכשיו את הגט, ותהא מגורשת משעת נתינה (רמב"ם; המאירי); אין זה גט – וצריכה גט אחר (ברטנורא); אם לאלתר זמן – היינו לאחר שכתב נישאה לאחר, יצא – הגט מידי הבעל, והשובר מידי האשה, ואומרים הם, שהסופר טעה ומסר לבעל את השובר ולאשה את הגט, ואחר כך נתנו זה לזה, כמו שבארנו לעיל, הרי זה גט – ואינה יוצאת מבעלה השני; לא כל הימנו מן הראשון – אין הכל כדבריו של הראשון, כלומר, שאין הוא נאמן לאבד זכותו של שני – של הבעל השני, שהיא נשואה לו עכשיו, לפי שאנו חוששים, שמא עשה הבעל הראשון קנוניה עם האשה, והחליפו את השמרות, כדי שתצא מבעלה השני. כתב – גט – לגרש את אשתו, ונמלך – שלא לגרשה, בית שמאי אומרים: פסלה מן הפהנה – שמחמירים באיסור כהונה, שאם רצה בעל לגרש את אשתו וכתב לה את הגט, אף על פי שנמלך ולא נתנו לה, דינה לגבי כהונה כגרושה, ואם מת הבעל, אסורה היא להינשא לכהן, ואם הבעל עצמו הוא כהן, אסורה היא לו; ובית הלל אומרים: אם נמלך ולא נתן לה את הגט, אין צורך לומר שלא פסלה מן הכהונה, אלא אף על פי שנתנו לה – את הגט, על תנאי – כגון שכיב מרע שאמר לה: הרי זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה, או בריא שנתן גט לאשתו ואמר: הרי זה גיטך אם לא באתי עד שלושים יום, ולא נעשה התנאי – לא נתקיים התנאי, ונמצא הגט

באור משנה ט

שני ענינים נישנים במשנתנו: א. המגרש את אשתו ונתייחד עמה לאחר הגירושין – נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל, אם היא צריכה הימנו גט שני. ב. אשה שנישאה בגט קרח, והוא גט מקושר שקשרו מרובים מעדיו, כמבואר להלן (במשנה הבאה), ופירוש הדבר: חכמים תיקנו גט מקושר משום כהנים קפדנים, שהיו באים מהר לידי כעס ומגרשים את נשותיהם, וכשהם נחים מרוגזם, שוב אינם יכולים להחזיר גרושותיהם, שהרי כהן אסור בגרושה, ולפיכך תיקנו לעשות גט מקושר, שאינו נוה לכתבו מהר, כדי שבינתיים ינוח כעסם ויתפייסו (גמרא בבא בתרא קס, ב). כיצד כותבים גט מקושר? כותבים שורה אחת או שתי שורות וכופלים את הכתב על החלק שתחתיו ותופרים, ותוורים וכותבים שתי שורות או יותר, וכופלים את הכתב השני על החלק ותופרים, וכן חוזרים וכותבים וכופלים ותופרים פעמים אחדות; כל כפל וכפל נקרא קשר, ומכאן השם: "גט מקושר". – ותקנת חכמים היא, שעל כל קשר, שעושים בגט מקושר, צריך לחתום עד מאחוריו, ואם היה שם קשר שלא חתם עליו עד, ונמצאו קשרי מרובים מעדיו, הרי זה נקרא "גט קרוח". ופסול הוא, לפי שחוששים, שמא אמר לעדים כמנין הקשרים שחתמו כולם, ואחר כך אחד מהם לא חתם, והרי ההלכה היא, שאם הבעל אמר לעדים: כולכם חתומן, ולא חתם אחד מהם, הגט פסול.

המגרש את אשתו ולנה עמו – לאחר מכן, בפנדקי – באכסניה, ויש עדים שראוה שנתייחדה עמו, בית שמאי אומרים: אינה צריכה הימנו גט שני; ובית הלל אומרים: צריכה הימנו גט שני – שסוברים בית הלל, הואיל ויש עדים שנתייחדו, אנו אומרים: "הם הם עדי יחוד הם הם עדי ביאה", כלומר מאחר שלבם גס ורגיל זה בזה, בודאי בא עליה בשעת הייחוד, וכיון שאין אדם מישראל עושה בעילתו בעילת זנות, ודאי בא עליה לשם קידושין, ונמצא שקידשה בפני עדים, הלכך צריכה הימנו גט שני; אבל בית שמאי סוברים, שאין אומרים "הם הם עדי יחוד הם הם עדי ביאה", כלומר שאף על פי שראוה שנתייחדה עמו, אין זו ראיה שבה עליה, עד שיעידו עדים שראוה שנבעלה, הלכך לדעת בית שמאי אינה צריכה ממנו גט שני. אימתי – סוברים בית הלל, שצריכה הימנו גט שני? בזמן שנתגרשה מן הגשוואין – מפני שלבו גס בה, כמו שבארנו לעיל; ומודים – אבל מודים בית הלל לבית שמאי, בנתגרשה מן הארוסין – ולנה עמו בפנדקי, שאינה צריכה הימנו גט שני, מפני שאין לבו גס בה – שאינו רגיל בה, ואין חוששים שמא בא עליה. פנסה בגט קרח – הנושא אשה שנתגרשה מבעלה

פִּי שְׁחֹזַר וּמְחָקוּ – פְּסוּל.

ב הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם, אֵלָא לְאָבָא וּלְאִבִּיךָ, לְאִחִי וּלְאֶחִידָךְ, לְעֶבֶד וּלְנִכְרִי, וּלְכָל מִי שְׁאִין לָהּ עָלָיו קְדוּשֵׁין – פְּשֵׁר. הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם, אֵלָא אֶלְמַנָּה לְכַתְּנָה גְדוּלָה, גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה לְכַתְּנָה הַדְּיוּט, מִמּוֹרַת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹזַר וּלְנִתְיָן, וּלְכָל מִי שְׁיֵשׁ לָהּ עָלָיו קְדוּשֵׁין אֶפְלוּ בַּעֲבָרָה – פְּסוּל.
ג גּוֹפּוֹ שֶׁל גֵּט: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְדִין דִּיהוּי לִיכִי מִנְאִי, סִפֵּר תְּרוּכִין וְאֶגְרַת שְׂבוּקִין וְגַם פְּטוּרִין, לְמַהֲדָה לְהַתְּנִסְבָּא לְכָל גְּבַר דְּתַצְבִּין. גּוֹפּוֹ שֶׁל גֵּט שְׁחֹרֵר: הָרִי אֶת בֵּת חֲרִין, הָרִי אֶת לְעֶצְמָךְ.

פירוש ברטנורא

איסור כהונה שאני, שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, ואע"ג דהוה גט לפסלה לכהונה, לא הוי גט להתירה לאחרים. והלכה כחכמים. ולא אסרי רבנן אלא כשאמר הרי את מותרת לכל אדם אלא אבא ואבא, או חוץ מפלוני. אבל אי אמר לה הרי זה גמך על מנת שלא תנשאי לפלוני, מורו רבנן דהוי גמך, שהרי התירה לכל אדם במסירת הגט אלא שהתנה עמה שלא תנשא לאותו פלוני, והוה כשאר תנאי בעלמא. ואסרי רבנן למגרש לומר הרי זה גמך על מנת שתנשאי לפלוני, שלא יאמרו נשותיהן נותנים זה לזה כמתנה. וכל תנאי שמתנה אדם בגט קודם כתיבת הגט, אע"פ שלא נכתב התנאי בתוכו, הגט פסול. אלא אחר שנתנו לידה מתנה מה שהוא רוצה להתנות:

ב אלמנה לכהן גדול. כיון דקדושתן תופסים בחייבי לאוין, ולהאי לא תפסי משום איסור אישות שבה, אשתכח דשייר בנימא:

ג גופו של גט. עיקר כתב הגט, כך יכתוב בו: ודין די יהוי ליכי מינאי. שצריך להוכיח בתוכו שעל ידי ספר זה הוא מגרשה. ואי לא כתב ביה הכי, אחו למימר דביביר בעלמא גירשה ושטר ראייה בעלמא. והלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

מ"ם, וגור עליהם יהושע ואחר כך דוד שאסור להתחתן בהם, וּלְכָל מִי שְׁיֵשׁ לָהּ עָלָיו קְדוּשֵׁין – שאם הוא מקדש אותה כשהיא פנויה קידושו תופסים בה, אֶפְלוּ בַּעֲבָרָה – אף על פי שהקידושו נעשים בעבירה, שעוברים עליהם בלאו, פְּסוּל – הגט, שאין הוא מתירה לכל אדם, ונמצא שיש כאן שיור בהיתרו של גט. מה שנקטה המשנה "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אין זה אלא משום שכך רגילה המשנה לפרוט את חייבי הלאוין, שהרי כאן האשה נאסרת לכהן גדול ולכהן הדיוט מחמת הגט הזה שהיא מקבלת עכשיו, ואינה צריכה להיות אלמנה וגרושה, כדי להאסר עליהם. ואפשר שמשנתנו באה להשמיע רבותא, שאף על פי שהיתה אלמנה או גרושה גמורה, הרי זה שיור בגט, כיון שאין כאן אלא חיוב לאו (הר"ם).

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות במגרש את אשתו שאמר לה "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני", באה משנתנו ללמד בענין נוסחו של הגט בכלל, שעיקרו הוא: "הרי את מותרת לכל אדם".

גופו של גט – עיקר נוסחו של הגט: **הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם** – וכבר הזכרנו (לעיל ג, ב), שצריך גם לכתוב בו את הנוסח: **וְדִין דִּיהוּי לִיכִי מִנְאִי, סִפֵּר תְּרוּכִין וְאֶגְרַת שְׂבוּקִין וְגַם פְּטוּרִין** – והוא **ליכי מינאי, ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגם פטורין** – והוא שיהא לך ממני ספר גירושין ואגרת עיזובין וגט פטורין. **למהדך להתנסבא לכל גבר דתצבין** – ללכת להינשא לכל אדם שתציי. בגמרא מבואר, שלדעת רבי יהודה, אם לא יכתוב אלא "הרי את מותרת לכל אדם", אין כל הוכחה שהוא מגרשה בגט זה, שכן אפשר לומר שאינו מגרשה אלא בדיבור בלבד, והשטר אינו אלא לראיה בלבד, לפיכך צריך לכתוב "ודין דיהוי ליכי מינאי" וכו', כדי שיהא מוכח מתוך הגט, שבגט זה הוא מגרשה. אבל חכמים סוברים, שאף על פי שאינו כותב "ודין דיהוי ליכי מינאי", הרי כתיבת הגט ונתינתו לה הן הוכחה מספיקה, שבגט זה הוא מגרשה. והלכה כרבי יהודה (דמב"ם; ברטנורא). **גופו של גט שחרור** – עיקר נוסחו של שטר שחרור הניתן לעבדים: **הָרִי אֶת בֵּת חֲרִין או: הָרִי אֶת לְעֶצְמָךְ** – משנתנו נקטה בלשון שטר שחרור הניתן לשפחה, לפי שעוסקת בגט אשה. ברם, יש גורסים: הרי את בן חורין. הרי את לעצמך (מ"ם קמוצה), שכן "את" תרגומו של "אתה", ומכוון גם לזכר.

מועילה אלא אם כן יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה (גמרא ורש"י טז, ב). **וְאִם פְּתָבוּ בְּתוֹכֵי** – כתב את התנאי "אלא לפלוני" בתוך הגט, **אף על פי שחוזר ומחוקו, פְּסוּל** – לפי שלא נכתב הגט אלא על תנאי זה, ואין כאן כריתות (תוספות).

יש דעה בגמרא, שלא אסרו חכמים אלא כשאמר הבעל לאשתו: "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני", אבל אם אמר לה: הרי זה גיטך על מנת שלא תנשאי לפלוני, אף חכמים מודים שהוא גט, שהרי התירה לכל אדם במסירת הגט, אלא שהתנה עמה שלא תנשא לפלוני, והרי זה ככל תנאי אחר שמתנה הבעל בשעת נתינת הגט. וכן דעת רוב הפוסקים (הר"ף; הרא"ש; הרמב"ם). ברם, כל תנאי שמתנה אדם בגט קודם כתיבת הגט, אף על פי שלא נכתב התנאי בתוכו, מכל מקום הגט פסול, הואיל ובשעה שנכתב הגט אינו "ספר כריתות"; ולפיכך אין הבעל מתנה בגט מה שרוצה להתנות אלא בשעת נתינת הגט (רמב"ם הל' גירושין ח, ג; ברטנורא; יתוספות יום טוב; ועיין תוספות רבי עקיבא אגרו).

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה במגרש את אשתו ואמר לה "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני", ובאה המשנה ללמד, שאם אותו פלוני שהוציא מכלל הגט הוא מאלה שאין קידושו תופסים בה, הרי זה גט כשר, לפי שאין כאן שיור בגט; אבל אם היה מאלה שקידושו תופסים בה, אף על פי שעוברים על קידושין אלה בלאו, הרי זה שיוור, והגט פסול.

המגרש את אשתו ואמר לה: **הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם, אֵלָא לְאָבָא וּלְאִבִּיךָ, לְאִחִי וּלְאֶחִידָךְ, לְעֶבֶד וּלְנִכְרִי, וּלְכָל מִי שְׁאִין לָהּ עָלָיו קְדוּשֵׁין** – הרי את מותרת לכל אדם חוץ מאבי ומאבין, מאחי ומאחיד, מעבד ומנכרי, ומכל מי שאין קידושו תופסים בה, אפילו יקדש אותה כשהיא פנויה, פְּשֵׁר – הגט, שהרי הוא מתירה לכל אדם, ואלו שהוציא מכלל הגט, אף בלא איסור אשת איש אסורה היא להם, ואין קידושיהם תופסים בה, לפיכך אין כאן שיור בגט. אבל אם אמר לה: **הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם, אֵלָא אֶלְמַנָּה לְכַתְּנָה גְדוּלָה** – חוץ מכהן גדול כשהיא אלמנה, גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה לְכַתְּנָה הַדְּיוּט – או חוץ מכהן הדיוט כשהיא גרושה או חלוצה, מִמּוֹרַת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹזַר וּלְנִתְיָן – ממוזר הוא וולד מאחת העריות, ונאמר עליו (דברים כג, א): "לא יבוא ממוזר בקהל ה'". נתין הוא מן הגבעונים שנתגיירו בימי יהושע, ונקראים "נתינים" על שם הכתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי

ד שלשה גטין פסולין, ואם נשאת – הולך בשר: פתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד – הרי אלו שלשה גטין פסולין; ואם נשאת – הולך בשר. רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים – בשר, וגובה מנכסים משעבדים, שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם.

ה שנים ששלחו שני גטין שוין ונתעברו – נותן שניהם לזו ושניהם לזו. לפיכך אם אבד אחד מהם – הרי השני בטל. חמשה שכתבו כלל בתוך הגט: איש פלוני מגרש פלונית, ופלוני פלונית, והעדים מלמטה – כלל בשרין, ונתן לכל אחת ואחת. היה פתוב טפס לכל אחת ואחת, את שהעדים נקריין עמו – בשר.

פירוש ברטנורא

ד כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. לרבי מאיר דאמר עדי חתימה כרתי, כתב ידו כמאה עדים דמו. ולר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי, הואיל וכתב ידו הוא, וכתב ונתן קרינן ביה, ואע"ג דליכא עדי מסירה כשר מדאורייתא, וחכמים פסלוהו דלמא אתי לאכשורי בכתב סופר: ואין בו זמן. דומן תקנתא דרבנן הוא. אי משום פירות, אי משום שמה יחפה על בת אחרת, כדאמרין בפרק שני: ואין בו אלא עד אחד. איכא למ"ד אכתב ידו קאי, ורישא אשמעינן דאפילו אין בו עד, הולך כשר. והכא אשמעינן דאפילו יש בו עד אחד לכתחלה לא. ואיכא למ"ד אכתב סופר קאי, ואפ"ה הולך כשר, דסופר הוה ליה במקום עד שני: תקון העולם. שמה ימותו עדי מסירה ויבא הבעל ויערער לומר לא גרשתיה. והלכה כרבי אלעזר:

ה שני גיטין שוין. בשמותיהם: הרי השני בטל. דלא ידעינן דמאן ניהו: כלל. זמן אחד לכולן, בכך בשבת גירש פלוני פלונית ופלוני פלונית: טופס לכל אחת. זמן לכל אחת ואחת, בכך בשבת גירש פלוני פלונית, והשלים הגט, וכן כולם. והעדים מלמטין:

משניות מבוארות – קהתי

לו תקנה, כגון שליח שהביא גט ממדינת הים ולא אמר "בפני נכתב ובפני נחתם", יטלנו ממנה ויחזור וינתנו לה בפני שניים ויאמר "בפני נכתב ובפני נחתם". רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין עליו עדים – שלא חתמו עדים על הגט, ואף לא כתבו הבעל בכתב ידו, אלא שנתנו לה בפני עדים – היינו שהיו עדי מסירה, בשר – הגט, להנישא בו לכתחילה, לפי שעדי מסירה הם הכורתיים, וגובה מנכסים משעבדים – והאשה גובה בגט זה את כתובתה אפילו מנכסים שמכרם הבעל לאחרים, שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם – שמה ימותו עדי מסירה ויבוא הבעל ויערער על הגט, הלכך מחתימים בו עדים, שאם יבוא הבעל ויערער על הגט, יתקיים בחותמיו, כמו שכבר בארנו (לעיל ד, ג).

באור משנה ה

שנים ששלחו שני גטין שוין – כלומר שני אנשים ששמותיהם שווים ושמות נשותיהם שווים, כל אחד מהם כתב גט לאשתו, ושלחו את שני הגיטין, שהם שווים בכל הפרטים, על ידי שליח אחד, ונתעברו – שני הגיטין הללו, ואין מכירים איזה גט משל זה ואיזה משל חברו, נותן שניהם לזו ושניהם לזו – ונמצאת כל אחת מתגרשת בגיטה. לפיכך אם אבד אחד מהם – אחד משני הגיטין, קודם שמסרם השליח לנשים, הרי השני בטל – לפי שאין יודעים של מי משניהם הוא, ולכן לא ינתן הגט לא לזו ולא לזו. ואם נתנו לאחת מהן או לשתיהן, הרי זה ספק גירושין (הרי"ו). חמשה שכתבו כלל בתוך הגט – שגירשו את נשיהן וכתבו נוסח כולל וזמן אחד לחמשת הגירושין, כגון: ביום זה איש פלוני מגרש פלונית, ופלוני פלונית – ואחר כך נוסח הגט באופן כולל, והעדים מלמטה – חתמו מלמטה, כלל בשרין – כל הגיטין כשרים, ונתן לכל אחת ואחת – כלומר הגט הכולל הזה הוא גט כשר, אלא שיש ליתנו לכל אחת מהן. היה פתוב טפס לכל אחת ואחת – כלומר היה כתוב נוסח מלא של גט לכל אשה ואשה, כגון: ביום זה גירש פלוני את פלונית, ואחר כך כל נוסח הגט, וביום זה גירש פלוני את פלונית, ושוב כל נוסח הגט, והעדים מלמטה – לאחר הגט האחרון, את שהעדים נקריין עמו – אותו הגט שהעדים נקראים עמו כאחד, כלומר הגט האחרון, הוא בשר – אבל האחרים פסולים, לפי שחוששים, שמה לא העידו אלא על האחרון. ברם, אם נתן את הגט לכל אחת ואחת בעדי מסירה, כולן מתגרשות, שהלכה היא כרבי

~ יום ששי ~

באור משנה ד

שלשה גטין – המפורטים להלן, פסולין – מדברי סופרים, ולכתחילה אסור לאשה להנישא בגט זה, ואם נשאת – ובדיעבד, אם נישאה, הולך בשר – בגמרא אמרו, שאף רבי מאיר הסובר, שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין, יוציא והולך ממזר, מורה בשלושה גיטין אלו, שהולך כשר, שכן היה המטבע שלא יפסל הולך באלו (תוספות גיטין ג, ב). ואלו הם שלושת הגיטין: א. פתב בכתב ידו ואין עליו עדים – כתב הבעל את הגט בכתב ידו, אבל לא חתמו עליו עדים. משנתנו היא לדעת רבי מאיר הסובר, שעדי חתימה הם הכורתיים, וכתב ידו הריהו כמאה עדים, אלא שחכמים פסלו את הגט לכתחילה, גזירה שמה יבואו להכשיר בכתב סופר ללא עדים; או לפי שהוא כגט שאין בו זמן, שהואיל ואין עליו עדים, יכול הוא לכתוב בו איזה זמן שירצה. ב. יש עליו עדים ואין בו זמן – כתב הסופר את הגט וחתמו עליו עדים, אבל לא נכתב בו זמן כתיבתו, גט זה לכתחילה פסול הוא, שכן תקנת חכמים היא לכתוב זמן בגט, כדי שלא יחפה על בת אחרת. כלומר שאם אשתו היא בת אחרת, יש חשש, שאם תזנה תחתיו, יחוס עליה שלא תתחייב מיתה, וכתוב לה גט בלא זמן ויאמר: קודם שזינתה גירשתיה; או משום פירות, שזמנו הגירושין אין לבעל פירות בנכסי מלוג של אשתו, ואם לא יהיה זמן בגט, ילך הבעל וימכור מפירות נכסיה, וכשתבענו ברין יאמר: לפני הגירושין מכרתי. מכל מקום תקנה זו אינה אלא לכתחילה, ולפיכך גט שאין בו זמן פסול, אבל בדיעבד אם נישאה בגט זה, הולך כשר. ג. יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד – יש מפרשים בגמרא, שמדובר כאן בכגון שכתב הבעל את הגט בכתב ידו, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שיש בו זמן וחתום עליו עד אחד, גט פסול הוא, ולא תינשא בו לכתחילה. ויש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שכתב הסופר את הגט, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי כן אם נישאה בגט זה, הולך כשר, שהסופר הוא במקום עד שני. הרי אלו שלשה גטין פסולין; ואם נשאת, הולך בשר – כמו שבארנו. בגמרא מבואר, שהמניין ברישא בא למעט גט ישן (לעיל ח, ד), שאם אשה נתגרשה בגט ישן מותרת להנישא לכתחילה; כן בא למעט גט שנכתב לשום מלכות שאינה הוגנת וכו' (לעיל ח, ה), שאם נישאה בו, אפילו בדיעבד, הולך ממזר; והמנין בסופא בא למעט גט שיש

ו שני גטין שפתיכן זה בצד זה, ושנים עדים עברים באים מתחת זה לתחת זה, ושנים עדים יונים באים מתחת זה לתחת זה; את שהעדים הראשונים נקראין עמו – פֶּשֶׁר. עד אחד עברי ועד אחד יוני, עד אחד עברי ועד אחד יוני, באין מתחת זה לתחת זה – שניהן פסולין.

ז שיר מקצת הגט וכתבו בדרך השני, והעדים מלמטה – פֶּשֶׁר. חתמו עדים בראש הדרך, מן הצד, או מאחוריו פירוש ברטנורא

¶ שני גיטין שכתבן. כשני דפין זה בצד זה, ושני עברים חתומים מתחת הגט הראשון לתחת השני, שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני. וכן עד שני תחתיו, וחזרו וחתמו תחתיהם שני ישראלים הדרים בארץ יון, וחתמו בכתב יוני, ודרך הכתב יוני שהולך מן השמאל אל הימין, נמצא שם העד תחת הגט שני, ושם אביו תחת הראשון. את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר. אם העברים חתומים למעלה, שדרך כתב עברי שהולך מן הימין אל השמאל, ונמצא שם העד תחת הגט הימני, ושם אביו תחת הגט השמאלי, הימני כשר. ואם היוונים חתומים למעלה, השמאלי כשר. ששמות העדים תחת השמאלי הם. ומעמא, דחיישין שמא העדים האחרונים הפכו את כתבם לסדר שכתבו העדים הראשונים, שאם העברים היו חתומים למעלה שהם הולכים מן הימני אל השמאלי וחתמו על הגט הימני, כשכבאו שני היוונים לחתום תחתיהם הלכו גם הם מן הימני אל השמאלי כסדר כתיבת העברים, ונמצא שארבעתם חתמו על הגט הימני. וכן אם היוונים חתומים למעלה, שמא הפכו העברים שבאו אחריהם סדר כתב עברי, והלכו מן השמאלי אל הימני ונמצאו ארבעתם חתומים על השמאלי: הי' עד אחד עברי ועד אחד יוני, ועד אחד עברי ועד אחד יוני באים מתחת זה לתחת זה שניהם פסולין. ומעמא, דחיישין שמא העד עברי הראשון חתם על הגט הימני הראשון כפי סדר כתב עברי, והעד היווני השני חתם על הגט השמאלי השני כפי סדר כתב יוני שמתחילין מן השמאל, והעד השלישי העברי הפך כתב העברי והתחיל גם הוא מהשמאל כמו היווני שלפניו, ונמצא גם הוא חתום על הגט השמאלי, והעד היוני האחרון חתום כדרכו מן השמאל אל הימין וגם הוא חתום על השמאל, ונמצא ג' עדים חתומים על השמאלי, ואחד בלבד חתום על הימני. או בהפך שהעד השני היוני הפך כתבו לסדר כתב עברי והתחיל מן הימין אל השמאל כמו שחתם העד עברי הראשון, והעד עברי השלישי חתם כדרכו מן הימין, ונמצאו שלשתן חתומים על הגט הימני הראשון, והעד היוני האחרון לבדו חתם כדרכו על הגט השמאלי. ומשום דלא ידעינן בהי מינייהו חתימו תלתא ובהי מינייהו לא חתום אלא חד, שניהם פסולין:

ז בדרך השני, שאצלו ברוחב המגילה: מן הצד. בגליון של ימין הגט. או בגליון השמאלי: או מאחוריו בגט פשוט. שעדיו בתוכו: הקוף. חיבר זה אצל זה:

משניות מבוארות – קהתי

שמאל, ושמות אבותיהם תחת הגט שבצד ימין; אֵת שְׁהַעֲדִים הָרִאשׁוֹנִים נִקְרְאִין עִמּוֹ, פֶּשֶׁר – אותו גט ששמותיהם של העדים הראשונים נקראים עמו, הוא כשר. אם העברים חתומים בראשונה, הגט שבצד ימין הוא כשר, ואם היוונים חתומים בראשונה, הגט שבצד שמאל כשר. בגמרא מבואר הטעם, לפי שאנו חוששים שמא העדים האחרונים נגרוו אחריי סדר החתימה של הראשונים, כגון אם העברים חתמו ראשונים, חוששים שמא גם היוונים חתמו מימין לשמאל כפי הסדר בחתימות העברים, ונמצאו ארבעתם חתומים על הגט שבצד ימין; וכן אם היוונים חתמו ראשונים, שמא הלכו העברים בעקבות היוונים והפכו סדר כתב עברי וחתמו אף הם משמאל לימין, ונמצאו ארבעתם חתומים על הגט שבצד שמאל (ברטנורא); ועיין "תוספות יום טוב".

עַד אֶחָד עֲבָרִי וְעַד אֶחָד יוֹנִי, עַד אֶחָד עֲבָרִי וְעַד אֶחָד יוֹנִי, בְּאֵין מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה – אם ארבעת העדים חתומים על שני הגיטין הללו בסירוגין, היינו הראשון חתם בכתב עברי, והשני אחריי בכתב יוני, והשלישי אחריי בכתב עברי, והרביעי אחריי בכתב יוני, וכל החתימות יוצאות מתחת גט אחד ונמשכות לתחת הגט השני, כפי שתארנו בהקדמה לבאור משנתנו, שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין – שני הגיטין פסולים, לפי שחוששים בכגון זה, שמא השני, שחתם בכתב יוני, חתם אף הוא כסדר קודמו, מימין לשמאל, והשאר חתמו כדרכם, ונמצאו שלושה חתומים על הגט שבצד ימין ואחד על הגט שבצד שמאל, או שמא השני חתם בכתב יוני כדרכו, ואילו השלישי הפך סדר כתב עברי וחתם כסדר קודמו, משמאל לימין, והרביעי שוב חתם בכתב יוני, כדרכו, ונמצאו שלושה חתומים על הגט שבצד שמאל, ואחד על הגט שבצד ימין; וכיון שיש חשש, שעל אחד מהגיטין הללו לא חתום אלא עד אחד בלבד, לפיכך שניהם פסולים.

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד בענין חתימות העדים על הגט.

שֵׁיר מִקְצַת הַגֵּט וְכָתְבוּ בְּדֶף הַשְּׁנַי – כלומר שכתב גט אחד בשני דפים, היינו בשני טורים, במגילה אחת, שלא היה לו בדרך הימני מקום לסיים בו נוסח כל הגט, והשלימו בדרך השמאלי שבצדו, וְהָעֲדִים מְלַמְּטָה – והעדים חתמו בסוף הגט, בדרך השמאלי, פֶּשֶׁר – הגט,

אלעזר, שעדי מסירה הם עיקר, אלא שאם אין שם עדי מסירה, והגט יוצא מתחת יד אחת מהן, אינה מגורשת אלא זו שגישה כתוב באחרונה (רמב"ם; המאירי).

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

העדים החתומים על הגט כותבים כרגיל את שמם ושם אביהם, כגון ראוּבֵן בֶּן יַעֲקֹב עַד. משנתנו עוסקת בשני גיטין שכתבם הסופר זה בצד זה, היינו בשני טורים מיוחדים במגילה אחת; ואם היו שם שני עדים בלבד וחתומים יוצאת מתחת הגט האחד לשני, כגון שחתומים: ראוּבֵן בֶּן יַעֲקֹב עַד, מנשה בֶּן יוֹסֵף עַד. באופן שהמלים "ראובן בן" הן תחת הגט הראשון, והמלים "יעקב עד" – תחת הגט השני, וכן "מנשה בן" – תחת הגט הראשון, והמלים "יוסף עד" – תחת הגט השני, בצורה זו:

נוסח הגט | נוסח הגט
ראובן בן יעקב עד
מנשה בן יוסף עד

אותו הגט שהעדים נקראים עמו, היינו הגט שבצד ימין, הוא כשר, לפי שעיקר החתימה הוא שמו של העד. ואם העדים חתמו את שמם תחת הגט שבצד שמאל, ושם אביהם תחת הגט שבצד ימין, כגון שחתמו בלועזית, שכותבים משמאל לימין, הגט שבצד שמאל כשר. ברם, אם כתוב למשל "ראובן" תחת הגט הראשון, ו"בן יעקב עד" תחת הגט השני, מבואר בגמרא, ששני הגיטין כשרים, שהרי זה כאילו כתוב תחת גט אחד: "ראובן עד", ותחת הגט השני – "בן יעקב עד" – ושנו להלן משנה ח: כל גט שחתום עליו "איש פלוני עד" או "בן איש פלוני עד", הריהו כשר. – משנתנו דנה בשני גיטין הללו שכתבם זה בצד זה, וארבעה עדים חתומים עליו בצורה זו שבארנו לעיל, אלא ששניים מהם חתמו בעברית, היינו מימין לשמאל, ושניים בלועזית, היינו משמאל לימין.

שְׁנֵי גִטִּין שִׁפְתֵיכֶן זֶה בְּצַד זֶה – במגילה אחת, גט אחד מצד ימין וגט אחד מצד שמאל, כמבואר לעיל, וְשְׁנַיִם עֲדִים עֲבָרִים בְּאֵים – בחתימותיהם, מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה – כלומר שחתמו בכתב עברי מתחת הגט שבצד ימין לתחת הגט שבצד שמאל, ונמצאו ששמותיהם חתומים תחת הגט שבצד שמאל, כמו שתארנו לעיל, וְשְׁנַיִם עֲדִים יוֹנִים – היינו יהודים שכותבים יונית, בְּאֵים מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה – שחתמו בכתב יוני שכתב משמאל לימין, ונמצאו ששמותיהם תחת הגט שבצד

בְּגֵט פְּשׁוּט – פְּסוּל. הַקִּיף רֵאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד רֵאשׁוֹ שֶׁל זֶה וְהַעֲדִים בְּאֲמֻצָּע – שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין; סוּפוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד סוּפוֹ שֶׁל זֶה, וְהַעֲדִים בְּאֲמֻצָּע, אֶת שְׁהַעֲדִים נִקְרִין עֲמוֹ – בְּיָשָׁר; רֵאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד סוּפוֹ שֶׁל זֶה, וְהַעֲדִים בְּאֲמֻצָּע, אֶת שְׁהַעֲדִים נִקְרִין בְּסוּפוֹ – בְּיָשָׁר.

פירוש ברטנורא

שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים. שאין נקראת החתימה לא עם זה ולא עם זה: את שְׁהַעֲדִים נִקְרִין בְּסוּפוֹ. שנגג חתימה כלפי סופו, ולא שרגלי חתימה כלפי ראשו, כשר:

משניות מבוארות – קהתי

גיטין, היינו שכתב גט אחד מאמצעו של הדיף ולמטה, ואחד כנגדו מאמצעו ולמעלה, וְהַעֲדִים בְּאֲמֻצָּע – בין שני הגיטין, שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין – שני הגיטין פסולים, שאין החתימה של העדים נקראת לא עם גט זה ולא עם גט זה, שהרי העדים חתומים למעלה מכל גט; ואם הסמיך סופו שֶׁל זֶה בְּצַד סוּפוֹ שֶׁל זֶה – שכתב על הדיף גט אחד מלמעלה למטה, וגט אחד כנגדו מלמטה למעלה, וְהַעֲדִים בְּאֲמֻצָּע – בין שני הגיטין הללו, אֶת שְׁהַעֲדִים נִקְרִין עֲמוֹ – שחתימות העדים נקראות עמו, היינו שחתימותיהם כלפי גט זה הוא כרגיל בכל גט, הרי הוא גט בְּיָשָׁר – מה שאין כן הגט השני, שחתימות העדים הפוכות כנגדו; הסמיך רֵאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד סוּפוֹ שֶׁל זֶה – שכתב שני הגיטין זה אחר זה, וְהַעֲדִים בְּאֲמֻצָּע – בסוף הגט הראשון, אֶת שְׁהַעֲדִים נִקְרִין בְּסוּפוֹ – הגט שהעדים נקראים בו לאחר סופו, היינו הגט הראשון, בְּיָשָׁר – הריהו גט כשר.

ובלבד שיהא ניכר בקלף שלא נחתך ממנו כלום, ושלכך נתכוון הסופר מתחילה, שישלים את הגט בדיף השני. אבל אם לא ניכר הדבר, הגט פסול, שמה שני גיטין היו כתובים כאן זה אצל זה, וחתך מקצת זה מסוף הדיף ומקצת זה מראש הדיף, וכיון אותם לעשות גט אחד (גמרא גיטין פח. א). חֲתָמוּ עֲדִים בְּרֵאשׁ הַדִּיף – למעלה מן הגט, ולא מתחתיו, או שחתמו מִן הַצֵּד – בשולי הגיליון של הגט, מצד ימין או מצד שמאל של הגט, אִלּוּ שִׁחַתְמוּ מֵאַחֲרָיו בְּגֵט פְּשׁוּט – שכן בגט מקושר (כמבואר לעיל ח. ט) חותמים העדים מאחוריו, היינו מבחוץ, ובגט פשוט חותמים העדים בתוכו מתחת לגט, ואם חתמו בגט פשוט מבחוץ, פְּסוּל – הגט, שלפי תקנת חכמים צריכים העדים לחתום למטה מתחת לנוסח הגט, הלכך אם חתמו בראש הדיף או מן הצד או מאחוריו, הואיל ולא נעשה הגט כתקנת חכמים, הרי הוא פסול. הַקִּיף רֵאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד רֵאשׁוֹ שֶׁל זֶה – הסמיך ראשיהם של שני

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה סיון, תשי"ז
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה יחיאל מאיר שי'

שלום וברכה!

... כיון שכותב אשר עוסק בהוראה זה כמה וכמה שנים שבטח מתבונן ללב הנוער, בודאי למותר לעוררו אשר אם בכל הזמנים ובכל המקומות צריכה להיות סיסמת המחנך היהודי ומטרתו לחנך תלמידים ע"פ הכתוב את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם עאכו"כ בתקופתנו ובארץ הנקראת בפי כל עמי הארץ ארץ הקדושה, שזוהי הנקודה התיכונה והפנימית של חינוך בני ישראל ז.א. אשר מבלי הבדל איזה ענין שלומד עם התלמידים ובאיזה אופן, צריכה להיות חקוקה במוח ולב המחנך השאיפה להחדיר בתלמידיו גם בלימודו זה - את האלקים ירא, באופן שיתבטא בחייו היום יומים, בואת מצותיו שמור.

והרי זכות אבותיו מסייעתו מתאים לכתבו שהוא נכד הרבי מקוסטונין אשר ידוע ומפורסם הוא באהבתו לבני ישראל וביראתו יראת שמים וזכות הרבים מסייעתו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

רש"י

מלי בריסיה כו'. מילוי הכרס הוא ממניי החטאים רעים: רד מגדולתך. על שלא אמר לו מה שיעשה בירידתו: הרף ממני. הראהו שיש בו כח למחות ע"י תפילה: הניחה לי. משמע שהיה אוהו בו:

דף לא עמוד ב. אָמַר רַבִּי חֵיִיא בַר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מָשָׁל לְאָדָם אַחַד שֶׁהָיָה לוֹ בֶן, הִרְחִיצוּ הָאֵב, וְסָכוּ בְשֵׁמוֹ, וְהֵאָבִילוּ וְהִשְׁקָהוּ, וְתָלָה לוֹ כַּיֵּם שֶׁל מַעוֹת עַל צְוֹאָרוֹ, וְהוֹשִׁיבוֹ עַל פֶּתַח שַׁל זֹנוֹת, מַה יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ חֵפְזָא וְחֵמָא. וכמו כן ישראל, הקב"ה שהשפיע להם רוב טובה והביאם לידי נסיון זה, הוא שגרם להם לחטא העגל.

הגמרא מביאה מאמר הרגיל כפי בני אדם בענין זה: אָמַר רַב אֶחָא בְרִיהַ דְרַב הוֹנָא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הֵינְנו דְאָמְרֵי אִינְשֵׁי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, מְלֵי בְרִיָּסִיָּה – מילוי הכרס, כלומר אכילה מרובה, זְנִי בִישֵׁי – הוא אחד ממניי החטאים הרעים. כי מילוי הכרס מביא לידי גאווה, ומתוך כך הוא חוטא. שְׁנַאמַר (הושע יג ו) 'בְּמַרְעֵיתֶם וַיִּשְׁפְּעוּ שִׁבְעוּ וַיָּרֶם לָבָם עַל בֶּן שְׁבַחוּנִי'. כלומר, על ידי ששבעו ישראל במרעה של ארץ ישראל, רם לבבם ונתגאו, ומתוך כך שכחו את הקב"ה. רַב נְחֻמַּי אָמַר, מִהֲבָא יֵשׁ לְלִמּוּד זֹאת, שִׁמְשָׁה מוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם, 'פֶּן תֵּאָכַל וְשִׁבְעַתְּ וְגו', וְכִסְף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ וְגו', וְרָם לְכַבֵּד, וְשִׁבְחַתְּ אֶת ה'" (דברים ח יא-יד). וְרַבְּנָן אָמְרֵי, מִהֲבָא, שֶׁהִקְבִּי"ה אוֹמֵר לְמֹשֶׁה, 'וְאֶכְלֶה וְשִׁבְעֶה וְדָשֵׁן, וּפְנֵה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם' וְגו' (שם לא כ). וְאִי בְעֵית אִימָא, מִהֲבָא, שֶׁנֶּאמַר בְּשִׁירַת הַאֲזִינוּ (שם לב טו) 'וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעַט' – וישמן ישראל ויבעט בה'.

הגמרא מביאה שהקב"ה הודה לטענת משה: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נְחֻמַּי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנֵּינן שְׁחֹרַד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְמוֹשֶׁה, שאכן ריבוי הכסף והזהב שהשפיע להם גרם להם לחטא העגל, שְׁנַאמַר (הושע ב י) 'וְכִסְף הַרְבִּיתִי (להם) [לָה] וְזָהָב עָשׂוּ לְבָעַל'. כלומר, על ידי הכסף והזהב שהרביתי להם, עשו הם את הזהב לבעל. הרי שהודה הקב"ה שריבוי הזהב גרם להם לחטא בעבודה זרה.

כיון שהוזכר מעשה העגל, הגמרא מרחיבה בענין זה: לאחר שחטאו ישראל בחטא העגל, בסוף ארבעים יום שהיה משה על הר סיני, נאמר (שמות לב ז) 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רֵד, כִּי שָׁחַת עַמְּךָ וְגו'. שואלת הגמרא: מָאי לָךְ רֵד'. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה, רַד מִגְּדוּלְתָךְ, בְּלוּם – הרי לא נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל, ועבשיו שישראל חטאו ואיני רוצה בהם, אם-כן גם אתה למה לי, כלומר, איני צריך לגדולתך. מִיָּד תִּשָּׂא [נחלש] כַּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְלֹא הָיָה לוֹ כַּחַד לְדַבֵּר וְלִהְיוֹת עַל יִשְׂרָאֵל. וְכִינּוּן שְׁאֵמַר לוֹ הַקְּבִ"ה לְמֹשֶׁה 'הֲרַף מִפְּנֵי וְאֲשַׁמְדִם' (דברים ט יד), פירושו, הרפה ממני ואל תתפלל עליהם, אָמַר מֹשֶׁה בְּלִיבוֹ, מדברי הקב"ה נשמע שדָּבָר זֶה תִּלְוִי בִּי, שאם אתפלל עליהם לא ישמיד אותם, מִיָּד עָמַד וְנִתְחַזַּק בַּתְּפִלָּה, וּבִקְשָׁה רַחֲמִים. מָשָׁל לְמַלְךְ שִׁבְעָם עַל בְּנוֹ, וְהָיָה מִכַּחוּ מִכָּה גְדוּלָּה, וְהָיָה אוֹהָבוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב לְפָנָיו, וּמִתְרַא לֹמַר לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אֶת בְּנוֹ, שֶׁהָיָה סָכוּר שֶׁהַמֶּלֶךְ כַּעֲסוֹ אִינוֹ רוֹצֵה לְשִׁמוֹעַ פְּיוֹסִים. אָמַר הַמֶּלֶךְ לְבִנוֹ, אֲלֵמָלֵא אוֹהָבִי זֶה שִׁיוֹשֵׁב לְפָנָי, הֲרַגְתִּיךָ. אָמַר אוֹהָבוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ בְּלִיבוֹ, מדברי המלך נשמע שדָּבָר זֶה תִּלְוִי בִּי, מִיָּד עָמַד וְהִצִּילוֹ לְבֹן, על ידי שביקש עליו רחמים.

לאחר שחטאו ישראל בעגל, אמר הקב"ה לְמֹשֶׁה (שמות לב ט), 'וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיְחַר אִפִּי בָהֶם וְאֶכְלָם, וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל' וְגו'. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֲלֵמָלֵא מִקְרָא זֶה בְּתוֹב, אִי אִפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ, שֶׁפְּסוּק זֶה מְלַמֵּד, שֶׁתִּפְסֹו מֹשֶׁה לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי תְּפִילָּתוֹ, כִּאֲדָם שֶׁהוּא תוֹפֵס אֶת חֲבִירוֹ בְּכַגְדוֹ, וְאָמַר לְפָנָיו, רְפוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין אֲנִי מְנִיחָךְ עַד שֶׁתִּמְחֹוֹל וְתִסְלַח לָהֶם. שְׁמַלְשׁוֹן 'הִנֵּיחָה לִי' מִשְׁמַע שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹחֵז בּוֹ, וּבִיקְשָׁה הַקְּבִ"ה שִׁנִּיחַ לוֹ מֵאֲחִיזתוֹ.

מבררת הגמרא: מאי - מה כוונת רב יוסף באמרו כי רדו יומא. אי
 יומא וירעא - אם לחרישת יום בשעת הזריעה, תרי יומא כרבא לא
 הוי - הרי בשעת הקציר אין בה עבודה לשני ימים שלמים, ונמצא
 השור בטל מקצת היום השני. ואי יומא כרבא - ואם כוונתו
 לחרישת יום בשעת הקציר, יומא דירעא לא הוי - הרי בשעת
 הזריעה אין בה עבודה ליום שלם.
 הגמרא מפרשת את דברי רב יוסף בשני אופנים: אי בעית אימא
 יומא דרבא - אם תרצה תאמר שכוונתו לחרישת יום בשעת
 הקציר, אלא שמדובר במקום שבשעת הזריעה נהגו דרבית ותני -
 שחרשו פעמיים, לפניו כדי שתהא נוחה לזריעה, ולאחריה כדי
 לכסות את הזרעים. לפיכך, חרישת יום בשעת הזריעה ארכה
 כחרישת יום בשעת הקציר. ואי בעית אימא יומא דירעא - ואם
 תרצה תאמר שכוונתו לחרישת יום בשעת הזריעה, ומדובר
 בהדורי - קרקע קשה ובה עליות וירידות, ושוהה בחרישתה
 בשעת הקציר שני ימים, כך שאין תאמר שכוונתו מתבטל כלל.
 השיעור שחולקים שותפים בדברים נוספים: דיולא - בור, שממנו
 משקים שדה, מהו השיעור שחולקים בו. אמר רב נחמן, כדי שיגיע
 לכל אחד בן דאלו יומא - שיעור לדלית פועל במשך יום. כיון
 שאין פועל נשכר אלא ליום שלם, וכשיתבטל מקצת מהיום יפסידו
 בעל הבית.
 פירקא - כרם בארץ ישראל, מהו השיעור שחולקים בו. אמר
 אבהו דשמואל - אביו של שמואל והאמוראן, כדי שיגיע לכל אחד
 פת שלשת קבין - שטח לזריעת שלש קבין, שיהו שיעור כרם בכל
 מקום. תניא נמי הכי - שנינו כן גם בבביתא, האומר לחבירו, מנת
 ו-חלקן בקרם אני מוכר לך, ולא פירש כמה, סומכוס אומר, לא
 יפחות מלתת לו שלשה קבין, שהוא שיעור כרם הקטן ביותר,
 ופחות מזה בודאי לא מכר לו. אמר רבי יוחנן, אין דברי סומכוס אלו
 אלא כדברי נביאות, לפי שאין בהם טעם.
 מבררת הגמרא: כרם כבבל, שקרקעותיה גרועות, מאי - מהו
 השיעור שחולקים בו. אמר רבא בר קבנא, כדי שיגיע לכל אחד
 תלת אציאתה בני תריסר גופי - שלש קבוצות שבכל אחת שנים
 עשר גפנים, כי תיבי דרפינן בקרא ביומא - כשיעור שעודר אדם
 ביום, כך שהפועל שישכור לא יתבטל כלל.
 לאור דברי רבי יוסי, מביאה הגמרא מאמר נוסף המשווה דברי
 חכמה לנבואה: אמר רבי אבהו דרבי יוחנן, מיום שהרב
 בית המקדש הראשון, נפלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים -
 חכמי התורה, להשיג על ידה דברים שאינם משיגים בדרך הטבע.
 תמחה הגמרא, אמו חכם לאו נביא הוא - וכי חכם אינו ראוי
 להיות נביא, ומדברי רבי אבהו משמע שבתחילה לא שרתה
 הנבואה על החכמים. משיבה הגמרא, הכי קאמר, אף על פי
 שניתלה הנבואה מן הנביאים שאינם חכמים, מן החכמים לא ניתלה.
 אמר אבהו, וחסד עדיף מנביא, שנאמר (תהלים צ יב) ונביא ללב
 חכם - יש נביא לב של חכמה. והרי כשמדמים שני דברים מי
 נתלה בפי, הוי אומר קמן נתלה בגדול. ואם הנביא נתלה בחכם,
 הרי שהחכם עדיף ממנו.
 אמר אבהו, תדע שאכן שורה נבואה על חכמי התורה, כרבי
 אבהו, דאמר נבואה רבה מילתא - שהרי לפעמים אדם גדול
 בתורה אומר דבר, ומתאמרא משמיה דרבא רבה אחרינא פותיה
 - וכיון לדברי אדם גדול שבדור הקודם, שאין זה יתכן אלא בכח
 הנבואה.
 אמר רבא לדחות את דברי אבהו, ומאי קושיא שמחמתה הוכחת
 ששורה נבואה על חכמים, ודילמא תרוניהו בני חד מילא ניהו -
 הן יתכן ולשני החכמים מזל דומה, ולכן כיוונו את דעתם. אמר
 אמר רבא, תדע - הראיה היא מזה דאמר נבואה רבה מילתא
 ומתאמרא

בית קתום הפונה לחצר, יש לו ארבע אמות בחלוקת החצר כאילו
 הוא פתוח. אבל אם פריץ את פצימיו, וגילה שאין בדעתו
 להשתמש בו, ויתר על זכותו ואין לו ארבע אמות. (קבר שפתחו
 קתום אינו מטמא כל כביבו, פריץ את פצימיו וסתמו מטמא כל
 כביבו.) בית קתום, ומת בתוכו, אינו מטמא את כל כביבו ככל
 קבר, אלא כנגד הפתח בלבד. אבל אם פריץ את פצימיו, מטמא כל
 כביבו כקבר.
 דין נוסף בענין סתימת מעבר: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן,
 מכוואות המפולשות והפתוחים משני צידיהם) ודרכם עוברים לעיר
 אחרת, ובקשו בני העיר שהמכוואות בה לסותמן בסופן ולמנוע
 מעבר דרכם, בני אותה העיר האחרת מעבדין עליהן שלא לסתמן.
 לא מיבעי כי ליבא דרבא אחרינא - אין צריך לומר שבשאר דרך
 אחרת מלבד המכוואות, המעבדין - שמעבדים מלסתמן, אלא
 אפילו כי אבא דרבא אחרינא - כשיש דרך אחרת, נמי מעבדי.
 משום - הלכה זו יש ללמוד מדרב יהודה אמר רב, דאמר (ב"ק כח),
 מצר - רצועת קרקע שהחזיקו והשתמשו בו רבים ברשות, אף על
 פי שאינו שלהם אסור למלקלו. (פירש גידל, דאמר רב גידל, רבים
 שפירי דרד לעצמן, מה שפירי פירו.) אף מבוי, שהחזיקו הרבים
 לעבור דרכו, אסור לקלקלו ולסתמו.
 דין נוסף באותו ענין: אמר רב עזר אמר שמואל, מכוואות המפולשין
 לרשות הרבים, ובקשו בני המכוואות להעמיד להן דלתות בפתחן
 ולמנוע מהרבים להיכנס שם, בני רשות הרבים מעבדין עליהן.
 קבור מיקא - בני הישיבה סברו לומר, הני מילי - דברי שמואל
 אינם אלא כשבקשו להעמיד הדלתות בתוך ארבע אמות שבראש
 המבוי, אבל בקשו להעמידם בתוך המבוי אין לעכבם. וברבי ורבא
 אמר רב נחמן, דאמר רבי ורבא אמר רב נחמן בענין ספק טומאה
 ברשות הרבים, ארבע אמות במבוי הסמוכות לרשות הרבים,
 ברשות הרבים דמין - דינן כדן רשות הרבים, וספק טומאה
 הנמצא שם טהור. ומכיון שהם כרשות הרבים אין להעמיד שם
 דלתות, אבל בתוך המבוי שהוא רשות היחיד מותר להעמיד
 דלתות.
 הגמרא דוחה את דבריהם: ולא היא, אלא אפילו בקשו להעמידם
 בתוך המבוי טובר שמואל שמעבבים אותם. כי ה"ם - רב נחמן
 שחילק בין ארבע אמות שבראש המבוי לבין תוך המבוי, לענין
 מוקא בלבד הוא. שכיון שבראש המבוי מצויים רבים, דומה
 לרשות הרבים, ואילו תוכו שאין מצויים בו דומה לרשות היחיד.
 אכל ה"ם - לענין העמדת דלתות במבוי, ויגנין דרדין בני רשות
 הרבים ועילי מוקא - לפעמים נדחקים הרבים במבוי ונכנסים
 בתוכו הרבה, ולפיכך חזקתם היא בכלול ואין לקלקלו.
 שנינו במשנה: ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה
 קבין לזה כו', רבי יהודה אומר עד שיהא בה תשעת חציי קבין וכו'.
 מבארת הגמרא: ולא פליגי - תנא קמא ורבי יהודה אינם חולקים,
 אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה - כל אחד קבע את השיעור לפי
 מקומו. במקומו של תנא קמא היתה הקרקע כחושה ולא כדאי
 לטרוח בה בפחות מתשעה קבין, לפיכך אמר שאין חולקים בפחות
 מכן. ובמקומו של רבי יהודה היתה הקרקע משובחת, וכדאי היה
 לטרוח אפילו בתשעת חצאי קבין, לפיכך אמר שחולקים אף
 בשיעור זה.
 תנא קמא ורבי יהודה דברו על קרקע שבארץ ישראל שם גרו,
 הגמרא מבררת מה דינה של קרקע שבבבל: כבבל, שקרקעותיה
 אינן טובות כל כך, מאי - מהו השיעור ששותפים חולקים. אמר רב
 יוסף, כדי שיגיע לכל אחד בן דיו יומא - בית חריש יום. כלומר,
 קרקע בשיעור שחורש השור בשני יום שלם. כיון שאין משכירים
 שורים לעבודה בשדה אלא ליום שלם, ובקרקע קטנה השור
 מתבטל חלק מהיום ובעל השדה מפסיד.

1 בית סתום - שהיה לו פתח לחצר, וסתמו. יש לו ארבע אמות - בחלוקת החצר,
2 אם באו לחלוק, כאילו הוא פתוח. אינו מטמא סביביו - אלא כנגד הפתח, אם מת
3 בתוכו. פירין את פצימיו - הרי הוא קבר, וחכמים טמאו את סביבות הקבר ארבע
4 אמות, כדי שלא יקברו עושי טהרות עד הקבר ויחילו. ולא ארעיתיהו. לעיר אחרת
5 - לדרך עיר אחרת. ובקשו בני העיר -
6 שהמבואות בה, לשתמן מאחריהם. בני אותה
7 העיר - האחרת, מעבכין עליהן, שכבר הוחזקו
8 לקצר דרכן דרך אותן המבואות. בני רשות
9 הרבים מעבכין עליהן - משום דכי חזקו בני
10 רשות הרבים מסתלקי לתוך המבואות. הני
11 מיילי - תוך ארבע אמות של ראש המבוי
12 הממוכות לרשות הרבים מעבכין מלהעמיד
13 דלתות לשם. כרשות הרבים דמו - לענין ספק
14 טומאה ברשות הרבים. ולא היא - שאפילו
15 רצו להעמידם לפנים מארבע אמות - מעבכין
16 עליהן. פי רדו יומא - בית חרישת יום אחד,
17 לזה וכן לזה. "לא לתורש" - מתרגמינן: לא
18 תרדי (דברים כב). הכי גרסינן: פי רדו יומא
19 מאי אי יומא דרעא תרי יומא כרבא לא הו
20 ואי יומא כרבא יומא דרעא לא הו. אי בעית
21 אימא יומא דרעא באתרא כדריב ותני ואי
22 אימא יומא בימא כדרבא ובאהורי. אי יומא
23 דרעא - בשעת חורע הוא נוח לחורש, שכבר
24 נחרשת בשעת הגיר. תרי יומי כרבא לא הו
25 - כלומר בשעת הגיר היאך ישכור שוריים?
26 אין בו כרי מלאכת שני ימים, ויש בו יומי
27 מכרי מלאכת יום אחד. ואי בימא כרבא -
28 כרבא. ואי בעית אימא יומא כרבא -
29 דרעא. והיאך ישכור שוריים בשעת חורע?
30 אי בעית אימא יומא דרעא - ודקא קשא
31 לך: תרי יומי כרבא לא הו - באתרא כדריב
32 ותנו בשעת הגיר אימא בימא דרעא תרי יומי
33 כרבא. ואי בעית אימא יומא כרבא -
34 ודקאמרת: לא הו יומא דרעא - בהדורי
35 ססקין, שארץ קשה ויש בה מעלות ומורדות,
36 ויש טורח בשעת חורע כשעת הגיר. לישא
37 אחרינא ודקאמרת: ואי בעית אימא יומא
38 כרבא. ודקאמרת לך: יומא דרעא לא הו -
39 באתרא כדריב ותני בשעת חורע, אחת קודם
40 לזריעה ואחת לאחר הזריעה לכסות חורעים.
41 ואי בעית אימא יומא דרעא. ודקאמרת תרי
42 יומי כרבא לא הו - בהדורי ססקין, שיש
43 טורח גדול בשעת הגיר, ויומא דרעא הו תרי
44 יומי כרבא. ולשון זה הנוהג. דיולא - אם יש
45 להן בור שממנו משקין שדה, כי דלו יומא -
46 עד שיהא בו כדי להשקות שדה כדי פעולת
47 יום לזה וכדי פעולת יום לזה. משום שכר
48 פועל. פרידאם - כרם. שלושה קבין - לכל
49 אחד, לפי חשבון סאתים בחצר המשכן. אין
50 אלו אלא דברי נביאות - בלא טעם. אוציתא
51 - כל שנים עשר גפנים קרי אוציתא. דרפיק -
52 עורה. ניטלה נביאה ב' - משום דאמר לה
53 לעיל "אין אלו אלא דברי נביאות", שקרא
54 דברי חכמים בנואה, נקט לה להא מילתא.
55 אבו חכם לאו נביא הוא - וכי אין חכם ראוי
56 להיות נביא? דקאמר מר ניטלה מן הנביאים
57 וניתנה לחכמים, מכלל דמעיקרא לא היתה
58 בנואה לחכמים. הכי קאמר אף על פי
59 שניטלה מן הנביאים - שאינם חכמים, מן
60 חכמים לא ניטלה. ונביאים יש להן לבב
61 חכמה. תרע - שלא ניטלה מן חכמים.
משימה

1 פריצין פצימו מטמא כל סביביו - פירש הקונטרס: כל סביביו - ארבע אמות, קבר. ואין
2 נראה לרבינו שמשון, כיון דרמסימי מחיצות, וליכא למיחש שמא יעלה על הבית
3 ויאחיל עליו - לית לן למימור שיטמא ארבע אמות סביביו. כדמוכח בפרק "משוח מלחמה"
4 (טוטה מד, א) גבי חצר הקבר, העומד בתוכה טהור - ונתי מילי חצר הקבר דרמסימי מחיצות,
5 אבל בעלמא תפיס. לכך נראה לו לפרש: כגון
6 שיש וזיה דרבה בולטין מן הבית מכל צד. וזו היתה
7 פותח טפה לכל אחד. ובשלא פרץ פצימיו, אף על
8 פי שסתמו - אינו מטמא תחת השאר זיון, שסתמו
9 של מת עומד לצאת דרך פתח. אבל אם פרץ
10 פצימיו וחזר ובנאן כשאר כותל, ואין כאן פתח
11 כצלו - מטמא כל סביביו, דכל זוז וזוז איכא
12 לספקי דשמא דרך תחת אותו זוז יצא מן הבית.
13 ויש לישב פירוש הקונטרס: דבית נמי לא מסימיי
14 מחיצתא. דאף על גב דליכא למיחש שמא יעלה
15 על הבית - מכל מקום איכא למיחש שמא יגע
16 בכתליו, דקבר טמא במגע אפילו מן הצד,
17 כדמוכח בספרי בפרשת פרה אדומה: "בקבר" - זה
18 קבר סתום, או אינו אלא פתח? אמרת קל דחומה:
19 ומה אהל שהוא מקבל טומאה - אינו מטמא מכל
20 הצדדין כשהוא פתוח. הקבר שאינו מקבל טומאה
21 - אינו דין שלא יטמא מכל הצדדין כשהוא פתוח?
22 משמע דכשהוא סתום - מטמא אף בגונג עו מן
23 הצד.
24 מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו - היינו
25 כשהחזיקו ברשות. אבל אם באין להחזיק
26 שלא ברשות - יש למחות בידם, ולנקוט פירא
27 ולתיבז, כדמוכח ב"המנציח" (בבא קמא כח,א).
28 ולא פליגי מי כר אתריה ומר כי אתריה - פירש
29 רבינו יצחק בן רבינו מרדכי: דבאתריה דרבי
30 יהודה היה קרקע חשוב וטוב, והיה חשוב לטרוח
31 בתשעה חצאי קבין. אבל באתריה דתנא קמא לא
32 היה קרקע טוב כל כך, שהיה חשוב לטרוח
33 בפתות תשעה קבין. ואף על פי שלא היה בו כדי
34 חרישת יום - ראוי היה לטרוח. והשתא בעי: בבבל
35 מאי, שאין הקרקע טוב כל כך, ואינו ראוי שישעור
36 השנוי בשנתניו. הכי ברי רבינו חננאל: ואי
37 בעית אימא כרבא חרעא ובהדורי - פירוש: בית
38 חרישת יום, ושפיר הו יומא לרעא. כדבבא
39 לזרעה - חורש, ובחזירתו עד מושך המחרישה
40 על הקרקע חורע, וזה בהדורי. ואי בעית אימא
41 יומא דרעא - ודקאמרת לא הו תרי יומי כרבא
42 - כריב יומא ופלגא, הדר תני וכריב עד שלשים
43 יומא.
44 דיולא פירש רבינו חננאל: ארץ שמשקן אותה
45 בדלי, לכל אחד ארץ שדולין לה יום
46 אחד. וקשה לרבינו יצחק, דאם כן היה ליה
47 למיתני "בבבל מאי", כדבעי באינך על כן נראה
48 כפירוש הקונטרס. אמר רבי יוסי אין אלו אלא
49 דברי נביאות - לא לשבח קאמר, אלא כלומר
50 שאומר בלא טעם. דכי הו גזנא בסוך (אלו)
51 מומיך (כבורות מה, א) גבי יתרת שאין בה ציפורן
52 מטמא במגע ובמשא אבל לא באהל. וקאמר: עשו
53 בדיהן כדברי נביאות: מה נפשך? אי ליטמא הוא -
54 לישא באהל, ואי לא אבר הוא - לא ליטמא כלל
55 וכן לומר בסוך פרק "ביצד מעברין" (עירובין
56 ס,ב). אמר חכם לאו נביא הוא - ואם תאמר:
57 בפרק "בן סורר" (סנהדרין ע,ה), דקאמר: משירב
58 בית המדקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה
59 - תישק ליה נמי: אטו קודם שתרב לא היה ליה
60 טעם ביאה לעוברי עבירה? הא מפיק ליה מרדכיני
61 "מים גנובים ימתק" (משלי ט), כדפריך חבא ויש
62 לומר: דאיכא לשנויי התם כדמשינו הבא: ניטל טעם ביאה, ומעוברי עבירה לא ניטלה. ולא
63 חש להקשות בכל מקום.

1 משימה דרבי עקיבא בוותיה - ולכא למימר בני חד מזלא ניהו, שהרי רבי עקיבא
 2 חכם ממנו הרבה, ולא מנפמא קאמר - במילתיה; וכיון דאמר טעמא - אין זה כסומא
 3 שמכון לרד בארובה במקרה בעלמא, אלא סברת חלב היא הבאה לו בנבואה, וזה
 4 להסכים להלכה למשה מסיני. בריספתא - שוק רשות הרבים. דמליך - השתא במתא
 5 מחסאי, שעתידי להיות ראש הישיבה עבשוי.
 6 מביזמי חתים - כשחומם באיגרת חתום שמו
 7 טביזמי קיימא לי שעתא - מזל. שדו וזנא
 8 דרננן לנביה - דמר בר רב אשי. לאימלוכי בית
 9 - ליטול עצה ורשות להמליך את רב אחא.
 10 פתח ותנא - דרשה, ונעשה ראש הישיבה. כל
 11 המריעין לו בו' - כלומר, הואיל ונודח השעה
 12 לא ימלוכי עור. איש נכוב - כשדוא חלול,
 13 בלא כרס מלאה. ילכב - כמה לבבות, שאינו
 14 מסכים לדעת שלמה. ינוכב בתולות - לב
 15 אטום כבתולות עושה נכוב חלול. פשיטא חלק
 16 בכור וחלק פשוט - שני חלקן שהבכור נוטל,
 17 אחד משום בכורה ואחד משום פשיטות, ויבנין
 18 ליה אחד מצרא או אצל זה, שהרי שניוק חלקו
 19 הן, והרי הן בחלק אחד. יבם מאי - הייבם
 20 את אשת אחיו, דקם תחתיו לנזלה, ונטול שני
 21 חלקים, מאי מי מזנו אמרי ליה: הואיל ומכח
 22 אחרניא קאתי - לא הבני ליה ניהליה אחד
 23 מצרא או אצל זה, אי לאו מעליה גבן בדמי.
 24 הכבור אשר תלד - ביבם קמשתעי, דמצעה
 25 בגדול ליבם, "אשר תלד" - פרט לאילוניות.
 26 והכי מדרש קרא: "במה יבא עליה וגו' והיה
 27 הכבור" איהו מן היבמין יבא עליה - "הכבור",
 28 "אשר תלד" - וכגון שהיבמה בת וולדות היא,
 29 פרט לאילוניות. דבון ארעא אמצראי דבי נשא
 30 - קנה קרקע אצל שדה אביו. כי מטא למיפלג
 31 - עם אחיו בבכסי אביו. על מדת סדום - זה
 32 נזנה וזה לא חסר. אמרו אחי מעליני ליה
 33 עילויאי - לנו היא משובחת כקרקעותי של בר
 34 מרוין, שהיו מעולות. ומסתברא הא דרב יוסף
 35 בשדה בעל, שיכולין לומר פעמים שזו
 36 מתברכת משאר השדות. תרי ארעא אתרי
 37 נגרי - אם בית השלחין היא, ויש לשני אחין
 38 לחלק שתי שדות, לכל אחת יש לה יאור
 39 להשקות ממנו, וזה קנה שדה אצל האחד מזון,
 40 ורוצה שיוון אחיו זו הסמוכה לשלו. בגון זו
 41 כופין - דהא לקרקע השניה גם היא יש לה
 42 יאור להשקות ממנו. האי מדיויל הוא לא
 43 מדיויל - דרך היאורים ליבש כשנשר (שם)
 44 [שהם] נמשכין ממנו מתמעט, לפעמים שזה
 45 יבש וזה אינו יבש. ואומר לו: טול חלקך
 46 בשתיהם, דלאו מדת סדום היא, או תן לנו
 47 עילוי בדמי. תרתי - ארעא יש להם לחלוק
 48 על חד נגרא, ואחד מזון קנה קרקע אצל
 49 האחת. כופין על מדת סדום - דכיון דאחד
 50 נגרא ניהו - שתיהן שוות. ניהא לי לאפשי
 51 אריסי - טוב לי שיהא לך שתי שדות, אחת
 52 מכאן ואחת מכאן ואחת לי באמצע. כדי
 53 שתראה לך אריסי, ותראה שדה שלי משתמרת
 54 יפה.

חד

41 כופין על מדת סדום. מתקיף לה אפיו, מצי אמר: פגעני דאפיש אריסי והלכתא פרב יוסף, אפשי לאו מילתא היא.

חד

1 כל המריעין לו לא במזרה מטיבין לו - ובשליה "מרבוח" (בבא קמא פ.ב) דקאמר רב אחא
 2 גופיה: לעולם אין מטיבין לו, איכא למימר דמתחלה אמר: לא במזרה מטיבין, שהיה
 3 מצפה שיתורו לגדלות, וכשראה שלא החזירוהו - שוב אמר: לעולם אין מטיבין לו.
 4 חלק בכור חלק פשוט היבין ליה אחד מצרא - כדנפא לן ביש נוחליך (בבא בתרא א, קכד,
 5 א) מדכתיב "פי שנים" - מיקש חלק בכורה לחלק
 6 פשוט. **אמיצרא** דבי נשי - אית דגרט בתר הכי
 7 "אמרי אחותאי. אם כן בי נשדי" - היינו חמי,
 8 ולא היו לחמין בניי כי אם בנות. ואית דגרט:
 9 "אמרי אחי, אם כן בי נשדי" היינו אביו.
 10 **כגון** זה כופין על מדת סדום - תימה לרבינו
 11 יצחק: לרבה, אמאי איצטרך קרא בבכור
 12 דיהבין ליה אחד מצרא? ואומר רבינו יצחק: לפי
 13 שלא נתן לו כח הכתוב אלא כשני אחיו, ואילו היו
 14 שני אחיו רוצים להשתתף - לא בפנין שלשלי
 15 לתת להם חלק ביחד. ועוד: דבכור מתנה קרייה
 16 רחמנא, כדאמר ב"יש נוחליך" (שם) דכתיב "לתת
 17 לו פי שנים", ואין לכופו את הנתון. ולאבי נמי, אי
 18 לאו דקרייה רחמנא בכור - הוה אמינא "יקום על
 19 שם אחיו" - כאילו הוא ואחיו קיימין. ורבינו יצחק
 20 כן אברם מפרש: דהא דאמר רבה כופין - לא
 21 מדין תורה קאמר, דכיון דהי יכול למחות שבגדו
 22 דאיכא קפידא ברחות, כדאמר בבמה דוכתי.
 23 ועוד: הא דכופין על מדת סדום בזה נהנה זה לא
 24 חסר - היינו בשבכר דר בחצר בחייה, שאינו
 25 מעלה לו שכר. אבל הא פשיטא שיכול למחות בו
 26 שלא יכנס לזר בביתו, אפילו בחצר דלא קיימא
 27 לאגרא, ונברא ולא עבד למינר, דהוה זה נהנה
 28 וזה לא חסר. אלא מתקנת חכמים קאמר הכא
 29 דכופין. והשתא אן להקשות כלל אמאי איצטרך
 30 קרא בבכור.
 31 **מעליני** ליה כנססי דבר מרוין - פירש
 32 הקונטרס: בשדה הבעל, שיכולים
 33 לומר שפעמים מתברכת משאר שדות. ובתרי
 34 ארעא אתרי נגרי לא שייך למימר מעליני, כיון
 35 שצריך להשקות ואין מתברכת זו יותר מזו. ואין
 36 נראה, דגם אותם שצריך להשקות מתברכת אחת
 37 מהם פעמים יותר, שאחת לוקה בשידוף ואחת
 38 אינה לוקה. ופירש רבינו תנן: מעליני כנססי דבר
 39 מרוין - לא ניתן לך וכות שיש לנו בשדה זו אם
 40 לא בדמים יקרים, כמו בני מרוין שהיו עשירים.
 41 ולא היו מוכרים קרקעותיהם אלא בדמים יקרים.
 42 ותרתי ארעא אתרי נגרי לא קאי אעובדא
 43 דהוהא נגרא, אלא מילתא באנפי נפשה, כלומה,
 44 שתי שדות שיש לכל אחד נגר ורוצה האחד
 45 שיהלכו כל אחת לשתיים, שיקח חצי שדה זו וחצי
 46 שדה זו, אמר רבה: כופין על מדת סדום ויטול כל
 47 שדה שלם, כדי שיהא לכל אחד חלק אחד
 48 מצרא. וכן יש לפירש תרתי ארעא אתרי נגרא -
 49 שהנגר מסיפק בין שתי השדות, ואם יחלקו כל
 50 שדה לשתיים, לא יהיה חלקו אחד מצרא. והשתא
 51 בני לא שייך למימר מעליני כנססי דבר מרוין,
 52 דאטו אם האחד רצה לחלוק לעשרים נאמר
 53 שיהלוק משום מעליני? ולשון "מעליני" נמי אינו
 54 מתיישב לפירוש הקונטרס.

חד

41 כופין על מדת סדום. מתקיף לה אפיו, מצי אמר: פגעני דאפיש אריסי והלכתא פרב יוסף, אפשי לאו מילתא היא.

מא, מי שחציו עבד וחציו חורין, כגון שהיה מתחילה עבד של
 שני שותפים ושחררו אחד מהם, עובד הוא את רבו יום אחד, ואת
 עצמו יום אחד, אלו דברי בית הלל. בית שמאי אומרים, תקנתם בכך
 את רבו, שאין הוא מפסיד עתה מאומה, אך את העבד עצמו לא
 תקנתם, שהרי לישא שפחה אינו יכול, משום שחציו בן חורין, ובן
 חורין אסור בשפחה, ולישא אשה בת חורין גם אינו יכול, שהרי
 חציו עבד, ועבד אסור בבת חורין, נמצא שאינו יכול לישא אשה
 כלל. ושמו תאמר שיבטל מפריה ורביה ולא ישא אשה, והלא לא
 נבטל העולם אלא לצורך פריה ורביה, שנאמר (ישעיה מה יח) לא תהו
 בראה לשבת יצרה. אלא מפני תיקון העולם בופין את רבו
 לשחררו, ועושים אותו - את העבד בן חורין, ובתבין שפחה על חצי
 דמיו - ובתב העבד לאדונו שטר חוב על חצי מרמיו, שזהו שיעור
 הפסדו. וחורין בית הלל להורות בדין זה בדרך בית שמאי. ויש
 להוכיח מכאן שאין אומרים 'גוד או אגוד', שאם לא כן מדוע
 הוצרכו בזה לתקנה מיוחדת משום פריה ורביה, הרי מאחר והעבד
 והאדון שותפים בעבד, ואין בו כדי חלוקה, יכול העבד לומר
 לאדון אקצוב לך דמים ואקנה ממך את חלקך.
 מתרצת הגמרא: אין להוכיח מכאן לענין 'גוד או אגוד', משום
 דשאני הקא - שונה הדבר כאן, דאגוד איכא גוד ליכא - שאמנם
 יכול העבד לומר לאדונו אקצוב לך דמים ואקנה את חלקך, אך
 אינו יכול לומר לו או קצוב אתה דמים ותקנה את חלקך, מאחר
 שאי אפשר לקנות בן חורין ולעשותו לעבד, ובאופן כזה אף רב
 יהודה מודה שאין אומרים 'גוד או אגוד', ועל כן הוצרכו בזה
 לתקנה מיוחדת.
 הגמרא מקשה קושיא נוספת על דברי רב יהודה: תא שמע - בוא
 ושמע ראייה שלא כדברי רב יהודה. שנינו במשנה (להלן עבד), שני
 אחיו, אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן בירושה פרחין ובית
 ו-או ביתו הפך ו-מקום שכותשים בו את הזיתים, ואין בהם כדי
 חלוקה לשניהם, כיצד יעשו. אם עשאן האב לשכר, כלומר, אם
 מוצאים האחים למי להשכירם, משכירים הם אותם והשכר
 המתקבל הולך לאמצע - חולקים אותו בין שניהם. אבל אם עשאן
 האב לצורך שימוש עצמו, דהיינו, שאין הם מוצאים למי
 להשכירם, הרי האח העשיר אומר לאחיו העני,

דין נוסף באופן חלוקת שותפות: תד גיקא נגרא וחד גיקא נהרא -
 שני שותפים שבאו לחלוק שדה, שלה אמת מים מצד אחד ונהר
 מצד אחר, וכגון שאמת המים עוברת בצידה הצפוני והנהר בצידה
 המזרחי, פלגין לה בך נהרא וול - חולקים אותה באלכסון. כלומר,
 מותחים בה שני קוים אלכסוניים מהקרנות, ומחלקים כל חלק
 לשנים עד שיהיו בה שמונה חלקים, שנים לכל צד. ונוטל כל אחד
 מהם חלק בכל צד, כדי שיהא לכל אחד חלק קרוב לנהר וחלק
 קרוב לנהר.
 שנינו במשנה: ולא את המרקלין בו, שאין שותף יכול לכפות את
 חבירו לחלוק בדבר שאין בו כדי חלוקה לשניהם.
 מבררת הגמרא: אין כהן קדי לזה וכדי לזה מהו - אם אין בטרקלין
 ושאר הדברים המנויים במשנה שיעור הראוי לכדי חלוקה בין
 השותפים, מה יעשו.
 רב יהודה אמר, אית דינא דגוד או אגוד - יש דין 'קצוב אתה דמים
 או שאני אקצוב'. דהיינו, יכול אחד מן השותפים לומר לחבירו, או
 שתקצוב אתה דמים ותקנה את חלקי בשותפות, או שאני אקצוב
 דמים ואקנה את חלקך, שאין אני חפץ להמשיך בשותפות זו.
 רב נחמן אמר, לית דינא דגוד או אגוד - אין אומרים דין זה, אלא
 יכול השותף השני לומר לחבירו, אין אני חפץ לקנות את חלקך,
 ואף לא למכור לך את חלקי, אלא רצוני להמשיך בשותפות עמך.
 רבא מקשה על דברי רב נחמן: אמר ליה רבא לרב נחמן, לדידה -
 לשיטתך, דאמרת לית דינא דגוד או אגוד - שסובר אתה שאין
 אומרים 'גוד או אגוד', אם כן, מה יהא הדין בשני אחים, אחד פבור
 ואחד פשוט ו-אינו בכור, שהניח להן אביהן בירושה עבד ובהמה
 ו-או בהמה ממאה, כיצד עושים - כיצד יוכלו לחלקם ביניהם, שני
 שליש לבכור הנוטל פי שנים בירושה ושליש לפשוט, הרי אי
 אפשר לחלק עבד או בהמה טמאה לכמה חלקים, ואם לא יקנה
 האחד את חלקו של חבירו לא יוכלו להשתמש בהם כלל.
 אמר ליה רב נחמן לרבא, מה שאני אומר בזה כך הוא, יהא העבד
 עובד לזה ו-הפשוט יום אחד, ולזה ו-הבכור שני ימים, וכך יחלקו
 ביניהם את השימוש אף בלא שיקנה האחד את חלקו של חבירו.
 הגמרא מקשה על דברי רב יהודה הסובר שאומרים 'גוד או אגוד':
 מיתבי - הקשו בני הישיבה על דברי רב יהודה. שנינו במשנה (גיטין

אגרות קודש

בי"ה, כ"ה סיון, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בשאלתו בהנוגע להפרשת צדקה - יש כמה נוהגים אשר החצי מהפרשותיהם שולחים
 לכאן לקופה הכללית, והחצי מחלקים בעצמם. ומהחצי שמחלקים בעצמם מובן שביכולתם לעזור
 מזה גם לקרוביהם ואחיהם וכו'.

ויהי רצון שיוסיף בשיעוריו בלימוד הנגלה והחסידות נוסף על שלשת השיעורים הידועים
 בחומש תהלים ותניא, והשי"ת יוסיף בברכתו בהמצטרך לו ולב"ב שיחיו ובזה גם הרחבת הפרנסה
 כפשוטה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

56 שאשלם לך את הפרש הדמים שביניהם, לית לי דמי ליתן לך -
 57 אין בידי לשלם לך עבור כך. ואם חפץ אתה ליתן לי את ההפרש
 58 שבין החלקים בפתחה, לא ניהא לי - איני חפץ בכך, דכתוב (משלי
 59 טו כז) 'ישנא מתנת יתה'.
 60 אבי מוכיח מדברי שמואל שאומרים 'גוד או אגוד': אמר ליה אבי
 61 לרב יוסף, הא דרב יהודה - מימרא זו של רב יהודה (לעיל ע"א),
 62 שבדבר שאין בו דין חלוקה יכול שותף לומר לחבירו 'גוד או
 63 אגוד', דשמואל היא - משמואל רבו קיבלה.
 64 דתנן - שהרי שנינו במשנתנו (לעיל י"א), וכתבי הקודש - אם היו
 65 שנים שותפים באחד מכתבי הקודש, אף על פי ששניהם רוצים
 66 לחלוק, לא יחלוקו - אין הם רשאים לחלוק כרך זה לשני חלקים,
 67 מפני ביון כתבי הקודש. ואמר על כך שמואל, לא שני חכמים דין
 68 זה שאין הם רשאים לחלוק, אלא באופן שהיו כתבי הקודש בכתב
 69 אחד, כגון שהיו שותפים בספר אחד שנכתבו בו תורה ונביאים,
 70 אבל אם נכתבו בשני כריכות, כגון שהיו שותפים בספר תורה וכן
 71 בספר נביאים, הולקין - רשאים הם לחלוק, ויטול האחד את ספר
 72 התורה, והשני את ספר הנביאים. וסבר אביי שדין זה נאמר אף
 73 באופן שרק אחד מן השותפים רוצה לחלוק, והשני אינו רוצה.
 74 ואי סלקא דעתך - ואם תעלה על דעתך לומר, ששמואל סובר
 75 דלית דינא דגוד או אגוד - שאין שותף רשאי לומר לחבירו 'גוד או
 76 אגוד', אם כן, מאי אידיא בכתב הקודש - מדוע אמר שמואל שרק
 77 בכרך אחד אין הם חולקים, הרי אפילו בשני כריכות נמי - אף בשני
 78 כרכים אחד יכול להטובע מחבירו לחלוק, שמאחר והכרכים
 79 שונים זה מזה אין דמיהם שוים, ולפיכך לא ניתן לחלוק אלא על
 80 ידי אמירת 'גוד או אגוד', שיאמר האחד לחבירו טול אתה את
 81 הספר היקר מבין השנים ושלם את הפרש הדמים, או שאני אטלנו
 82 ואשלם דמיו. ומאחר ששמואל סובר שבשני כריכות חולקים,
 83 בהכרח שרשאי שותף לומר לחבירו 'גוד או אגוד', ועל כן יש
 84 לומר שרב יהודה שהוא תלמידו של שמואל קיבל ממנו דין זה.
 85 דוחה הגמרא: תריגמא רב שלמן - פירש רב שלמן למימרא זו של
 86 שמואל, שאין הדיברים אמורים אלא בששניהן רוצין לחלוק. שהרי
 87 נתבאר במשנה שאף אם שניהם רוצים אין הם רשאים לחלוק כרך
 88 אחד משום ביון כתבי הקודש, ועל כך אמר שמואל שבשני
 89 כריכות רשאים הם לחלוק אם שניהם רוצים, אך באופן שאין
 90 שניהם רוצים לחלוק, אין ראה שיכול האחד לומר לחבירו 'גוד
 91 או אגוד'.
 92 אמר אממר, הלכתא - יש לפסוק להלכה, דאית דינא דגוד או אגוד
 93 - שיכול האחד לומר לחבירו 'גוד או אגוד' וכשיטת רב יהודה.
 94 אמר ליה רב אשי לאממר, הא דרב נתנן מאי - מה תאמר על דברי
 95 רב נחמן החולק על רב יהודה וסובר שאין אומרים 'גוד או אגוד'.
 96 אמר ליה אממר לרב אשי, לא שמימרא לי - לא שמעתי את דבריו,
 97 כלומר, לא כבירא לי - איני סובר כמותו.
 98 הגמרא מקשה על דברי אממר: ולא - האם אין פוסקים להלכה
 99 כרב נחמן, והא מעשה היה ברבין בר חיננא ורב דימי בר חיננא,
 100 דשבק להו אבות תרתי אמהתא - שנפטר אביהם והותיר להם
 101 בירושה שתי שפחות, תרא דיעא אפיא ובשולי - האחת ידעה
 102 לאפות ולבשל, והרא דיעא פילא
 103 ונוולא - והאחרת ידעה לטוות ולארוג. ורצה אחד האחים לחלוק
 104 את השפחות ביניהם, והשני רצה שיהיו שותפים בשתיהן. ואתו
 105 לקמייה דרבא - ובאו לפני רבא לשואלו מה הדין בזה, ואמר להו,
 106 לית דינא דגוד או אגוד - שאין אומרים 'גוד או אגוד', ולפיכך אין
 107 אחד האחים יכול לדרוש שיחלקו את השפחות ביניהם, אלא יהיו
 108 שותפים בשתיהן. ומוכח מדברי רבא שסובר הוא כדעת רב נחמן,
 109 ושלא כדברי רב יהודה ואממר.
 110 דוחה הגמרא: שאכן רבא מודה לדינו של רב יהודה שאומרים

1 קח לך עבדים שיחממו המים וידקצו ו-ו-ותרחין בכתבין, וכן יכול
 2 הוא לומר לו קח לך יתים ובא וצשה מהם שמן בבית הכד.
 3 ויש להוכיח מכאן, שאין האח העני יכול לומר לאחיו העשיר 'גוד
 4 או אגוד', אלא חייב הוא לעמוד עמו בשותפות בנכסים אלו,
 5 ושלא כדברי רב יהודה.
 6 מתרצת הגמרא: התיס נמי - גם שם אי אפשר לומר 'גוד או אגוד',
 7 מאחר שגוד איכא אגוד ליכא - העני טוען לעשיר 'גוד', והיינו
 8 קצוב דמים וקה לך את חלקי, אך אינו טוען 'או אגוד', והיינו
 9 שאם לאו הוא יקנה את חלקו של העשיר, שהרי אין בידו מעות
 10 לצורך כך, ומאחר שהוא אינו יכול לקנות, אין הוא רשאי לדרוש
 11 מאחיו לעשות זאת.
 12 הגמרא מוכיחה מברייתא שאומרים 'גוד או אגוד': הא שמע, שנינו
 13 בברייתא, העוסקת בשותפים החפצים לחלוק ביניהם, שכל דבר
 14 שאליו יחלק וישמו עליו - שאף לאחר החלוקה ישאר שמו של
 15 החפץ על כל אחד מן החלקים, כלומר, שיש בו כדי חלוקה
 16 לשניהם, הולקין אותו ביניהם. ואם לאו - שאין בו כדי חלוקה, ואם
 17 יחלקוהו יאבד את שמו, אזי אין חולקים, אלא מעלין אותו בכתב
 18 - קוצבים את דמי אותו הדבר, ואחד מן השותפים יתן את מחצית
 19 הדמים לחבירו, והיינו, גוד או אגוד. ומבואר מדברי הברייתא,
 20 שבכל דבר שאין בו דין חלוקה אומרים 'גוד או אגוד', ושלא
 21 כדברי רב נחמן.
 22 משיב הגמרא: תנאי היא - דין זה במחלוקת תנאים הוא שנוי,
 23 ואמנם ברייתא זו סוברת שאומרים 'גוד או אגוד' כדברי רב
 24 יהודה, אך מאידך מצינו תנאים אחרים הסוברים שאין אומרים כן,
 25 וכדברי רב נחמן. דתניא - שנינו בברייתא, שכאשר יש שני
 26 שותפים החפצים לחלוק ביניהם דבר שאין בו דין חלוקה, כגון
 27 חצר שאין בה שמונה אמות כדי חלוקת ארבע אמות לכל אחד,
 28 ואמר אחד מן השותפים לחבירו, טול אתה כשיעור חלוקה, ואני
 29 אטול פחות מכשיעור, כלומר, טול אתה ארבע אמות ואני אטול
 30 את הנותר, שומעין לו וחולקים באופן זה. אלו דברי חכמים. ורבן
 31 שמעון בן גמליאל אמר, אין שומעין לו - רשאי השותף השני לסרב
 32 להצעת חלוקה זו.
 33 מבררת הגמרא: היכי דמי - באיזה אופן נחלקו התנאים, אילימא
 34 בריני - אם כפי האופן שנתבאר, שאומר השותף האחד לחבירו
 35 טול אתה כשיעור ואני את הנותר, מאי טעמא דרבן שמעון בן
 36 גמליאל הסובר שיכול השני לסרב לכך, הרי הוא נוטל דבר שיש
 37 בו שיעור חלוקה. אלא לאו - בהכרח צריך לומר, דהפריי מחפרא
 38 והכי קאמר - שיש חסרון בדברי הברייתא, וכך צריך לומר, שאם
 39 אמר אחד השותפים לחבירו טול אתה חלק שיש בו כשיעור, ואני
 40 אטול חלק שיש בו פחות מכשיעור, שומעין לו, וכן הוא הדין אם
 41 אין השותף האחד חפץ לוותר משלו לחבירו, אלא אומר הוא לו
 42 גוד או אגוד - קנה אתה את חלקי או אני אקנה את חלקך, נמי
 43 שומעין לו - גם בזה שומעים לו, וחייב השני לקנות את חלקו של
 44 הראשון או למכור לו את חלקו. אלו דברי חכמים. ועל הדין השני
 45 שיכול הוא לומר 'גוד או אגוד' אהא ו-באו רבן שמעון בן גמליאל
 46 לחלוק, ולמימר - ולומר שאין שומעין לו. ונמצא שנחלקו התנאים
 47 בענין זה, האם יכול אחד השותפים לכופף את חבירו ולומר לו 'גוד
 48 או אגוד' או לא.
 49 דוחה הגמרא: לא - אין הכרח לבאר את מחלוקת התנאים באופן
 50 כזה, אלא לעולם בכתבין - יש לבאר את מחלוקתם כפי הכתוב
 51 לפנינו, שנחלקו באופן שאומר האחד לשני טול אתה כשיעור ואני
 52 פחות. ודקאמרת - ומה שהקשית מאי טעמא דרבן שמעון בן
 53 גמליאל הסובר שרשאי השני לומר שאינו חפץ בחלוקה זו, הטעם
 54 בזה הוא משום דאמר ליה השני לראשון, כיצד חפץ אתה לחלוק
 55 כן, שאטול אני חלק גדול ואתה חלק קטן, אי פריי - אם חפץ אתה

1 ואם בא לחתוך חותך מאי קאמר - מאי למימרא? הכל מודים דאם כל אחד ואחד
2 בפני עצמו טפי עדיף. הכי קאמר - ומתחיל מלמעלה, ולא יניח חלק. שהרי אם בא
3 לחתוך - חותך, ונמצא זה ראש הברך, ונאמר הוא לו לחיית דף זה משונה מהבירו על
4 חנם. כדי לגולל - קא סלקא דעתך חד שיעורא ויביב ליה לתחילתו וסופו. לספריה -
5 לספר תורה. לא ארכי ויתר על הקיפו - צריך

6 לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגומד
7 היא חוט המקק את עוביו כמדת ארכו. שיעור
8 ספר תורה בכמה - ארכו מביעיא להו. בגיול
9 - שהוא עב הקיפו גדול - צריך ששה טפחים,
10 זו היא מדה להיות נגמר בששה טפחים היקף
11 בכתב בינוני. ולא איתרמי ליה - ארכו בחקיפו.
12 איתרמי ליה - ארכו בחקיפו. דילמא תורה צוה
13 לנו משה מורשה כתב - ארבע מאות פעמים.
14 אבל ארבע מאה פפרים - אין פנאי לאדם אחד
15 לכתוב. שנים כנגד שנים - שתי נפנים כנגד
16 שנים ואחת יוצא זנב, בכך קרוי כרם לגבי
17 לחור עליו מערבי המלחמה, במסכת סוטה
18 (מג.א). באמה נת ששה טפחים - רבי מאיר
19 לטעמיה, דאמר (סוכה ה, ב) כל האמות היו
20 בינוניות. לארכו של ארון - זו אצל זו.
21 אוכלות - תופסות. כל לשון המשנה (מדות)
22 פרק ג משנה א' אובל בדרום אמה אחת, ובי
23 יסוד המזבית. ואף בלשון מקרא "כי יובלו
24 אתיקים מנהג" בספר יחזקאל (מג). צא מהם
25 טפח - לעובי התלים, שהיו מבוזין מגד
26 אמתים וחצי ארכו. ספר תורה - שכתב
27 משה, כמו שנאמר "ויכתוב משה את התורה)
28 (שירה)" וגו' (דברים לא). אין [מיעוט אחד
29 מיעוט] - "אך" וירק שני מיעוטין הן. שבת
30 ספר תורה מונח - ארכו לרחבו של ארון.
31 פירשתי ארון לארכו - כלומר, מלאת כל
32 חללו לארכו, ופירשתי ערכי מדתו. ששה
33 טפחים - במדת רחבו. כדי שלא יהא ספר
34 תורה בו' - כלומר לא היה צריך להיות רחבו

35 כל כך אלא בשביל ספר תורה המונח אורכו
36 לרחבו הארון, שלא יהא נכנס ויוצא ברוחק.
37 רבי יהודה אומר - מדת הארון באמה של
38 חמשה טפחים היתה. רבי יהודה לטעמיה,
39 דקאמר: אמת כלים באמה בת חמשה. מונחת
40 לארכו של ארון - מוטלות על רוחבו, ולא
41 על חדקו. אצבע לבותל זה - שהטפח ארבע
42 אצבעות. ולמאן דגרסי אצבע ומחצה -
43 באצבע טענה קאמר, שהטפח ארבע בגודל,
44 וחמש באצבע, ושש בקנטה. שבו עמודים
45 עמודים - שני עמודי כסף, כמין עמודי ספר
46 תורה שוכבים לארכו, והלוחות ביניהן,
47 שנאמר "עמודיו עשה כסף". מונח שם כצדו
48 - של ארון. ועליו ספר תורה מונח - ולקמיה
49 פריך: מעיקרא היכי הוה מונח?
50 שברי

37 וְחִצּוֹ לְבוֹתֵל זֶה - נִשְׁתַּיְרוּ שָׁם שְׁנֵי טַפְחִים, שְׁלֵשָׁה טַפְחִים, וְחִצּוֹ לְבוֹתֵל זֶה
38 דְּרָבִי רַבִּי מְאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאֵמָה בַּת הַמִּשְׁשָׁה טַפְחִים. וְהַלּוּחוֹת, אָרְבָּן
39 שְׁשָׁה וְרַחְבָּן שְׁשָׁה וְעַבְיָן שְׁלֵשָׁה, מוֹנְחֹת בְּאֵרְבֹּן שֵׁל אָרוֹן. כִּמְהָ לַחֲזוֹת אוֹכְלוֹת בְּאָרוֹן? שְׁנָיִם עֶשְׂרֵי טַפְחִים; נִשְׁתַּיְרוּ
40 שָׁם חֲצֵי טַפַּח, אֲצַבְע לְבוֹתֵל זֶה וְאֲצַבְע לְבוֹתֵל זֶה. פִּירְשַׁתְּ אָרוֹן לְאֵרְבֹּן, צֵא וּפְרַנְס אָרוֹן לְרַחְבוֹ: כִּמְהָ לַחֲזוֹת אוֹנֵרוֹת
41 בְּאָרוֹן? שְׁשָׁה טַפְחִים, נִשְׁתַּיְרוּ שָׁם טַפַּח וּמְחַצָּה; צֵא מֵהֶן חֲצֵי טַפַּח, אֲצַבְע וּמְחַצָּה לְבוֹתֵל זֶה וְאֲצַבְע וּמְחַצָּה לְבוֹתֵל
42 זֶה - נִשְׁתַּיְרוּ שָׁם טַפַּח שְׁבוּ עַמּוּדֵי עַמּוּדָיו, שְׁנָאֲמַר: "אֲפִרְיֹן עֲשֵׂה לוֹ הַמִּלְךָ שְׁלֹמֹה מַעְצֵי הַלְבָנוֹן, עַמּוּדָיו עֲשֵׂה כֶסֶף
43 וּפְדִירוֹתָ זָהָב מְרַכְבוֹ אַרְגָּמָן" [גו']; וְאַרְנוֹ שִׁשְׁיָרוּ בוֹ פְלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לְאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹנַח מְצַדוֹ, שְׁנָאֲמַר: "וְיָאֵת כְּלֵי הַזָּהָב
44 אֲשֶׁר הִשְׁבַּתְּם לוֹ אֲשֶׁם תְּשִׁימוּ בְּאָרְנוֹ מְצַדוֹ וְשַׁלַּחְתֶּם אוֹתוֹ וְהִלְדִּי"; וְעַלְיוֹ סֵפֶר תּוֹרָה מוֹנַח, שְׁנָאֲמַר: "לָקַח אֶת סֵפֶר
45 הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אוֹתוֹ מְצַד אָרוֹן בְּרִית ה'", מְצַד הוּא מוֹנַח וְלֹא בְּתוֹכוֹ. וְיָמָּה אֵינִי מַקְיִים "אֵין בְּאָרוֹן רַק"? לְרַבּוֹת
שְׁבִיר

56 (שמואל א כח א) 'שמואל את' מתרצת הגמרא: דאסקיה - השלמת
 57 הספר נכתבה על ידי גד החזון ונתן הנביא.
 58 שנינו בברייתא: דוד כתב את ספר תהלים על ידי עשרה זקנים.
 59 שואלת הגמרא: וליחשוב נמי במנין עשרת הזקנים את איתן
 60 האזרחי, כמו שנאמר (תהלים פס א) 'משכיל לאיתן האזרחי'. משיבה
 61 הגמרא: אמר רב, איתן האזרחי זה הוא אברהם אבינו, שנכלל כבר
 62 בין עשרת הזקנים. ולומדים זאת ממה שמצינו אצל שניהם
 63 לשונות דומים. פתיב הקא בספר תהלים 'איתן האזרחי', ופתיב
 64 התם (ישעיה מא ב) בפסוק העוסק באברהם אבינו, 'מי העיר ממוחה
 65 צדק' [גני].
 66 שואלת הגמרא: קא השיב - הברייתא מונה בין עשרת הזקנים את
 67 משה רבינו וקא השיב - וכמו כן היא מונה בהם את הימן. ויש
 68 להקשות על כך, והאמר רב שהימן זה משה, ולומדים זאת ממה
 69 שמצינו בשניהם לשונות דומים. פתיב הקא בספר מלכים (א ה א)
 70 לגבי שלמה המלך 'ויהי עמו מלך האדם, מאיתן האזרחי והימן
 71 וכלכל וידרדע בני מחול', ופתיב התם (במדבר יב ו) על משה רבינו
 72 'ככל ביתי נאמן הוא'. וסברה הגמרא שמאחר ולדברי רב 'הימן'
 73 הנוכח בספר מלכים הוא משה, אף 'הימן' הנוכח בספר תהלים
 74 הוא משה. משיבה הגמרא: תרי הימן הו - היו שני אנשים
 75 שנקראו בשם 'הימן'. האחד, שנוכח בספר מלכים, זה משה רבינו
 76 וכדברי רב, והשני, שנוכח בתהלים, אדם אחר הוא, שהיה מן
 77 הלויים המשוררים בימי דוד.
 78 שנינו בברייתא: משה כתב את ספרו, ופרשת בלעם, ואת ספר איוב.
 79 מסייעא ליה - ברייתא זו מסייעת לרבי לוי פרי להקמא, דאמר רבי לוי
 80 פרי להקמא, איוב בימי משה היה, והראיה לכך היא ממה שמצינו
 81 לשונות שוים אצל שניהם. פתיב הקא בספר איוב (יט ב) 'מי יתן
 82 אפוא ויקבצו מלי', ופתיב התם (שמות לג טז) אצל משה רבינו, 'וכפתי
 83 יודע אפוא'.
 84 שואלת הגמרא: ואימא - שמה נאמר שאיוב בימי יצחק היה, שאף
 85 אצלו מצינו לשון כוז, דפתיב (בראשית כו ל) 'מי אפוא הוא הצד ציד'.
 86 ואימא - או שמה נאמר שאיוב בימי יעקב היה, שאף אצלו מצינו
 87 לשון כוז, דפתיב (בראשית מג יא) 'אם בן אפוא זאת עשו', ואימא - או
 88 שמה נאמר שאיוב בימי יוסף היה, דפתיב בו 'אפיה הם רועים'.
 89 משיבה הגמרא: לא סלקא דעתך - אינך יכול להעלות על דעתך
 90 לומר כן, אלא בהכרח איוב בימי משה היה, דפתיב לגבי איוב 'מי
 91 יתן כספך וחקקי', דהיינו שנטק בלשון 'חקיקה', ומשה הוא דאיכרי
 92 מחזקק - ואצל משה מצינו שנקרא בשם 'מחזקק', דפתיב (דברים לג
 93 א) על משה 'וירא ראשית לוי כי שם חלקת מחזקק ספון'.
 94 הגמרא מביאה דעות נוספות בענין התקופה שבה חי איוב: דקא
 95 אמר, איוב בימי המרגלים שנשלחו על ידי משה לראות את ארץ
 96 ישראל היה, שהרי מצינו בהם לשונות דומים. פתיב הקא לגבי
 97 איוב (א א) 'איש היה בארץ עיז איוב שמו', ופתיב התם (במדבר יג ב)
 98 לגבי המרגלים 'הי'ש פה עיז'. שואלת הגמרא: מי דמי - כיצד ניתן
 99 לדמות הלשונות זו לזו, הרי הקא בספר איוב כתוב עיז, ואילו התם
 100 לגבי המרגלים כתוב עין. מיישבת הגמרא: הכי קאמר להו משה
 101 לישאל - כך אמר להם משה למרגלים כששלחם לראות את
 102 הארץ, לכו וראו האם עדיין ישנו לאותו אדם ששנתנו ארובות
 103 פעיז, דהיינו האם עדיין חי איוב שהארץ ימים, כמו עץ המתקיים
 104 לזמן ארוך, וזוהי מנין בוכיותו על בני דורו, כפי המיזל על מה
 105 שתחתיו.
 106 יתיב ההוא מרפני - ישב אחד החכמים קמיה [לפני] דרבי שמואל
 107 פרי נחמני, ותיב וקאמר - וכך אמר, איוב לא היה ולא נברא, אלא
 108 משל היה, כלומר, נכתב בתורת משל, כדי ללמד תשובות לאלו
 109 המקטרגים על מידת הדין שבעולם וכמבואר להלן (טו). וכן ללמד
 110 שאין אדם נתפס על צערו וכמבואר להלן (טו). אמר ליה רבי

1 ועל ידי שלישה בני קרח. וקמיה כתב את ספרו ואת ספר מלכים,
 2 וקנינות - מגילת איכה. חזקיה וסיעתו [בני דורו] כתבו (ימש"ק
 3 סימן) את ספר ישעיה, משלי, שיר השירים וקהלת. אנשי כנסת
 4 הגדולה כתבו (קנ"ג סימן) את ספר יחזקאל, ושנים עשר [דברי
 5 עשרה] דניאל, ומגילת אסתר. עורא כתב את ספרו, וכן כתב את
 6 התם [סדר היוחסין] של ספר דברי הימים, עד לז' - עד שייחס בו
 7 את עצמו.
 8 מסייעא ליה לרב - ברייתא זו מסייעת לדברי רב, דאמר רב יהודה
 9 אמר רב, לא עלה עורא מפבל עד שייחס את עצמו בספר דברי הימים
 10 ועלה לארץ. ומאן אסקיה - ומי השלים את כתיבת ספר דברי
 11 הימים, נחמיה בן חכליה.
 12 אמר מר, יהושע כתב את ספרו ואת שמונה הפסוקים האחרונים
 13 שכתורה המדברים מענין פטירת משה רבינו. ונמצא, שבברייתא זו
 14 הניא קמאן דאמר - שנינו כדעת הסובר שאת שמונה הפסוקים
 15 שכתורה יהושע כתב, שהרי מצינו מחלוקת תנאים בענין זה.
 16 דתניא - שנינו בברייתא הדנה בדברי הכתוב (דברים לד ה) 'וימת שם
 17 משה עבד ה', ותמוה הברייתא, האם אפשר הדבר שמושה מת
 18 וכתב על עצמו 'וימת שם משה'. אלא בהכרח צריך לומר, שאת
 19 כל פסוקי התורה עד פאן כתב משה רבינו, ומפאן ואילך - את
 20 שמונת הפסוקים האחרונים שבתורה, כתב יהושע בן נון תלמידו.
 21 אלו דברי רבי יהודה, ואמרי לה - ויש אומרים שאלו דברי רבי
 22 נחמיה. אמר לוי רבי שמעון, לשיטתך, שיהושע הוא זה שכתב את
 23 שמונת הפסוקים, האם אפשר ברוב שיהיה ספר התורה קטר אפילו
 24 אות אחת בלבד, ומשה קורא לו בשם 'ספר תורה', כדפתיב (שם לא
 25 ב) 'לקח את ספר התורה הזה'. ובהכרח צריך לומר, שמה שהרינו
 26 השלים בעצמו את כתיבת ספר התורה כולו. אלא כך היה סדר
 27 הדברים, עד פאן - עד שמונת הפסוקים האחרונים, היה הקדוש
 28 ברוך הוא אומר למשה את התורה, ומשה היה חוזר ואומר אחריו
 29 כדי שלא יטעה, ולאחר מכן כותב, ומפאן ואילך - בשמונת
 30 הפסוקים האחרונים, הקדוש ברוך הוא אומר למשה, ומשה מחמת
 31 צערו לא חזר בפה על הדברים, אלא היה פותב דקמיע - כשדמעות
 32 יורדות מעיניו. ומביאה הגמרא ראייה לענין זה שהיו הנביאים
 33 כותבים מפי רבם, כמו שנאמר להלן (ירמיה יח י) 'ויאמר להם ברוך,
 34 מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה, ואני כתב על הספר בידו'.
 35 מבררת הגמרא: קמאן אוקא הא - כדעת מי נאמרה הלכה זו דאמר
 36 רב יהושע פרי אפא אמר רב יודל אמר רב, שמונה פסוקים אחרונים
 37 שכתורה יחיד קורא איתן ברציפות, ואין מפסיקים בהם שיקראום
 38 שני אנשים. לימא שהלכה זו (ברבי יהודה היא), הסובר שיהושע
 39 כתב את שמונת הפסוקים ולא משה, ולפיכך נשתנה דינם משאר
 40 פסוקי התורה, ודלא פריי שמעון הסובר שמהם כתבם.
 41 דוחה הגמרא: אפילו תימא שהלכה זו כדעת רבי שמעון היא, מכל
 42 מקום הואיל ואשתנו אשתנו - מאחר שאף לדעת רבי שמעון
 43 נשתנו שמונה פסוקים אלו מכל פסוקים שבתורה, שהרי כתבם
 44 משה בדמע, לפיכך נשתנו גם לענין שיש לקראם ברציפות על ידי
 45 אחד.
 46 הגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא: שנינו בברייתא,
 47 שיהושע כתב את ספרו. מקשה הגמרא: והפתיב בסוף ספר יהושע
 48 (כד כט) 'וימת יהושע בן נון עבד ה', וכיצד יתכן שיהושע כתב פסוק
 49 זה. מתרצת הגמרא: דאסקיה אלעזר - אכן יהושע לא כתב אלא
 50 עד שם, ואלעזר בנו של אהרן הכהן השלים את כתיבת הספר.
 51 שבה הגמרא ומקשה: כיצד יתכן שאלעזר סיים את כתיבת ספר
 52 יהושע, והפתיב (שם לא) 'ואלעזר בן אהרן מת'. מתרצת הגמרא:
 53 דאסקיה פתחם - פנחס בנו של אלעזר הכהן השלים את כתיבת
 54 הספר.
 55 שנינו בברייתא: שמואל כתב את ספרו. מקשה הגמרא: והפתיב

1 **בלעם** ואביו - כדאמר במגילה (טו,א): כל ששמו ושם אביו בנביאות - בידוע שהוא נביא
2 בן נביא.
3 **אימא** כמשעה שנכנסו ישראל למצרים - ואם תאמר: ומאי קא משמע לן? קרא כתיב
4 "ויסוף ה' את כל אשר לא יאוב למשגב" ואיוב אחרי אותו מעשה חיה מאה וארבעים
5 שנה, ואם כן היה בן שבעים קודם ויש לומר:
6 וסלקא דעתך דלא כפל אלא בעשר יופי של
7 בנות, אבל בשנים לא. **אליהוא** לא מישראל
8 היה - משמע דפשיטא דאליהוא בן ברכאל
9 מישראל היה. לכך נראה דפרק קמא דעבודה
10 זרה (ג,א), דאמר: יבא בלדד השחוי וצופר
11 הנעמתי ויעידו בתי בישראל שקיימו כל התורה
12 כולה - לא גרסינן התם ואליהוא בן ברכאל.
13 ונראה דשמענתא דהתם סברה כנאמן דאמר איוב
14 בימי יעקב היה. דהא אמר לקמן דמעשה ואילך
15 לא שרחה שכניה על אמות העולם.
16 **דור** ששופט את שופטיו - תימה לרבינו יצחק:
17 דאמר (בפרק קמא) ובפרק שני דתמורה
18 (טו,ב): כל האשכולות שעמדו לישראל ממות
19 משה עד שמת יוסף בן יועזר לא היה בהם שום
20 דופי.
21 **בפירוש** רבינו תנאל גרס: כולוה תנאי
22 ואמוראי מדרו דאיוב בישראל היה.
23 ולרבינו יצחק נראה דלא גרסינן "ואמוראי",
24 הרבא על כרוך סבר לעיל דלא מישראל היה,
25 דקאמר לעיל: הכי אמר לון משה למרגלים ישנו
26 לאותו אדם ששנתיו בעץ כו. **ויש** אמורים
27 איוב בימי יעקב היה - דני יש אמורים לאו היינו
28 רבי נתן, דהא פליגי עליה.
29 כבכולא
30 **נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ**, איהו דור שנתבקשו בו נשים יפות? הוי
31 **אומר**: זה דורו של אחשוורוש. - ואימא: בימי דור, דכתיב: "ויבקשו נערה יפה" -
32 **התם בכל גבול ישראל, הכא בכל הארץ**. רבי נתן אומר: איוב בימי מלכות שבא היה,
33 **שנאמר**: "ותפל שבא ותקחם". ותקמים אמורים: איוב בימי כשדים היה, שנאמר: "כשדים
34 שמו שלשה ראשים". ויש אמורים: איוב בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא, כתיב הכא:
35 "בדבר אחת הנבלות תדבר", וכתיב התם: "כי נבלה עשה בישראל". וכולוהו תנאי סבירא
36 להו דאיוב מישראל היה, לבר מ"יש אמורים", דאי סלקא דעתך מאומות העולם היה,
37 כתר דשכיב משה מי שריא שכניה על אומות העולם? והא אמר מר: בקש משה שלא
38 תשרה שכניה על אומות העולם, ונתן לו, שנאמר: "ונפלינו אני ועמך". אמר רבי יוחנן:
39 דורו של איוב שמוף בומה היה, שנאמר: "הן אתם כולכם חיותם ולמה זה הכל תהבלי",
40 וכתיב: "שוכי שוכי השולמית שוכי שוכי ונתוה כד". - אימא: בנבואה, דכתיב: "חזון ישעיהו בן אמוץ" - אם כן, למה זה
41 הכל תהבלי? למה לוי? ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "ויהי בימי שפוט השופטים"? דור ששופט את שופטיו; אומר לו: מול
42 קיסם מבין ענין - אומר לו: מול קורה מבין ענין; אמר לו: "כספך היה לסוים" - אמר לו: "כסאך כהול במים". אמר רבי
43 שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר מלפת שבא אשה היתה - אינו אלא טועה, מאי "מלפת שבא"? מלכותא דשבא.
44 "ויהי היום ויבאו בני האלהים להתניב על ה' ויבא גם השטן בתוכם. ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו' - אמר
45 לפניו: רבוננו של עולם, שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן פעבדך אברהם, שאמרתי לו: "קום התהלך בארץ לארצה
46 ולרחבה פי לך אהנה", ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בארבע מאות שקל כסף] לא הרהר
47 אחר מדותיה. "ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ" וגו', אמר רבי יוחנן: גדול הניאמר באיוב
48 יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב: "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה", ובאיוב כתיב: "איש תם וישר
49 ירא אלהים [וסר מרע]". מאי "וסר מרע"? אמר רבי אפא בר שמואל: איוב וחרן כממונו היה; מנהגו של עולם - נתן חצי
50 פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו. "ויען השטן את ה' ויאמר החפם ירא איוב אלהים. הלא אתה סכת בערו וכעד ביתו" וגו' -
51 מאי "מעשה ידיו ברכת"? אמר רבי שמואל בר רב יצחק: כל הנוטל פרוטה מאיוב מתפרד. מאי "ומקנהו פרץ בארץ"? אמר רבי
52 יוסי בר חנינא: מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם; מנהגו של עולם - זאבים הורגים העצים, מקנהו של איוב - עצים הורגים
53 את הזאבים. "ואולם שלח נא ירך ונע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך. ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק
54 אליו אל תשלח ירך" וגו'. "ויהי היום ובניו ובנותיו אובלים ושותים יין בבית אחיהם הפכור. ומלאך בא אל איוב ויאמר הפקר היו
55 חורשות" וגו' - מאי "הפקר היו חורשות והאתנות רעות על ידיהם"? אמר רבי יוחנן: מלאך, שהטעימו הקדוש ברוך הוא לאיוב
56 מעין

56 הכתוב שלא נמצאו נשים יפות, יש ללמוד שהיה זה בדור
 57 שחיפשו אחריהן, ואזוהו דוד שנתבקשו בו נשים יפות, הוי אומר
 58 זה דודו של אחשוורוש, שנתבקשו בו נשים יפות למלך.
 59 שואלת הגמרא: ואימא – שמא תאמר שאיוב בימי דוד היה, שאף
 60 בדור ההוא נתבקשו נשים יפות, דקתיב (מלכים א' א') ויבקשו נערה
 61 יפה.
 62 משיבה הגמרא: התם – בימי דוד, לא נתבקשו נשים יפות בכל
 63 הארץ אלא 'קבל' נבול 'ישראל' בלבד, אבל הקא לגבי איוב נקט
 64 הכתוב שלא נמצאו כבנות איוב 'קבל הארץ', ובהכרח היינו בדורו
 65 של אחשוורוש, שנתבקשו נשים יפות בכל העולם.
 66 רבי נתן אומר איוב בימי מלכות שבא היה – בזמן מלכת שבא
 67 שהיתה בימי שלמה המלך, שנאמר (איוב א טו) 'ותפלל שבא ותקחם',
 68 שהתנפל מחנה ממלכות שבא על בקרו של איוב ונטלו.
 69 והקמים אומרים איוב בימי מלכות פשדים היה – בזמן מלכות
 70 נבוכדנצר, שנאמר (שם יז) 'בשדים שמו שלשה ראשים', שנתחלק
 71 מחנה הכשדים לשלשה חלקים ופשטו על הגמלים של איוב.
 72 ויש אומרים שאיוב בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא, ולומדים
 73 זאת ממה שמצינו לשונות דומים בשני המקומות. בתיב הקא (שם ב)
 74 שאמר איוב לאשתו לאחר שיעצה לו לקלל את ה' ולהתחייב
 75 מיתה, 'בדבר אחת הנקלות תדברי', וכתוב התם (בראשית לו ד) לגבי
 76 שכם שחטף את דינה בת יעקב 'כי נבלה עשה בישראל'.
 77 ועתה שבה הגמרא לבאר כיצד יש להוכיח מדברי התנאים
 78 שאיוב היה פטירתו היה: ונולדו תנאי – כל אלו תומרי שנמנו
 79 בברייתא, סקריא לחו דאיוב מישראל הנה – סוברים הם שאיוב
 80 מישראל היה, לבר מיש אומרים – חוץ משיטת היש אומרים
 81 הסוברים שהיה בזמן יעקב.
 82 וכיצד יש ללמוד שסוברים הם שמישראל היה, דאי סלקא דעתך
 83 – שאם תעלה על דעתך שמאומות העולם הנה, אם כן כיצד יתכן
 84 שנמנה בין שבעת הנביאים שנתנבאו לגויים, הרי בתיב דשכיב
 85 משה – לאחר פטירתו של משה רבינו, מי שררא שכינה על עוגרי
 86 פוכבים – האם שרתה השכינה בנבואה על הגויים, והא אמר מר
 87 – והרי נתבאר במסכת ברכות (א) שפגש משה מן הקב"ה שלא
 88 תשרה השכינה על עוגרי פוכבים, ונתן לו – ונתקבלה בקשתו,
 89 והיכן מצינו שביקש משה כן, שנאמר (שמות לג טו) 'הלוא בלכתך
 90 עמנו ונפלינו אני ועמך', דהיינו, שביקש משה שהיה ישראל
 91 מובדלים מן הגויים בכך שהקב"ה הולך רק עמם ולא עם
 92 אחרים. ומאחר ונתקבלה בקשתו של משה ולא קם נביא מאומות
 93 העולם לאחר פטירתו של משה, בהכרח צריך לומר שלדעת כל
 94 התנאים שנמנו בברייתא היה איוב מבני ישראל, שאם מאומות
 95 העולם היה לא היתה שורה עליו רוח נבואה. ורק לדעת הסוברים
 96 שאיוב חי בימי יעקב, לפני בקשתו של משה, יתכן לומר
 97 שמאומות העולם היה. ונמצא שענין זה במחלוקת תנאים הוא
 98 עומד, לשיטת הברייתא שהובאה לעיל היה מחסידי אומות
 99 העולם, ולשיטת רוב התנאים בברייתא זו היה מישראל.
 100 הגמרא מביאה מימרא של רבי יוחנן לגבי דורו של איוב: אמר רבי
 101 יוחנן דודו של איוב שמוך בומה הנה, שנאמר (איוב כו יב) בתשובת
 102 איוב לרעיו על תוכחתם לה, 'הן אתם פלגם חיותם, ולמה זה הקל
 103 תהפלו', 'חיותם' הוא מלשון ראייה, והכוונה בזה על שהיו
 104 מסתכלים בנשים לנות עמון, וכדקתיב (שיר השירים א) 'שוכי שוכי
 105 השולמית, שוכי שוכי ונחוח בך', שאומרים הגויים לעם ישראל
 106 שובו אלינו ותזנו עמנו.
 107 שואלת הגמרא: אימא כנבואה – שמא תאמר שלשון 'חיותם' אינו
 108 על ראיית נשים, אלא על מראות נבואה, וכדקתיב (יעשה א א) 'חיון
 109 ישעיהו בן אמוץ'.
 110 משיבה הגמרא: אם כן למה זה הקל תהפלו למה לי – מדוע מכנה

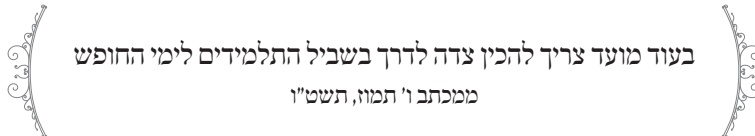
1 מתרצת הגמרא: אימא – יש לבאר את דברי הברייתא כך,
 2 ששנותיו של איוב היו מאתיים ועשר שנים, לפי מנין השנים שהיה
 3 משעה שנבנסו ישראל למצרים ועד [שעה] שיצאו, אך אין כוונת
 4 הברייתא לומר שאיוב חי באותה תקופה.
 5 הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן ורבי אלעזר הסוברים שאיוב
 6 מישראל היה: מיתבי – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא,
 7 ששבעה נביאים נתנבאו לאומות העולם, ואלו הן, פלגם ואכיו
 8 בעור, ואיוב, וכן רעיו של איוב, אליפו התימני וכלדד השחוי וצופר
 9 הנעמתי ואליהוא בן ברקאל הבווי. וסברה הגמרא, שמאחר ונתנבא
 10 איוב לאומות העולם, ודאי היה אף הוא מהם ולא מישראל.
 11 מתרצת הגמרא: (אמר ליה) ולימעמיך – ולפי שיטת המקשה
 12 הסובר שאיוב לא מישראל היה, וכי אליהוא בן ברקאל הבוי לאו
 13 מישראל הוה, והא קתיב בו (איוב לב א) 'אליהוא בן ברקאל הבווי
 14 ממשפחת רם', ומאחר שייחסו הכתוב בשמו ושם אביו ושם
 15 משפחתו ודאי מישראל היה. אלא בהכרח צריך לומר שאף שהיה
 16 מישראל מכל מקום איננו אינפי – היה מתנבא לאומות העולם,
 17 הקא נמי לגבי איוב יתכן שהיה מישראל, ומכל מקום איננו אינפי
 18 – היה מתנבא [לאומות העולם].
 19 שבה הגמרא ומקשה: אמר פולחו נביאי מי לא איננו לאומות
 20 העולם – האם כל הנביאים לא נתנבאו לאומות העולם, הרי ודאי
 21 מצינו בספרי הנביאים נבואות רבות על הגויים, ומכל מקום לא
 22 נמנו אומריהם בכל שבעת הנביאים שנתנבאו לאומות העולם,
 23 ובהכרח, שלא נמנו שם אלא הנביאים שהיו הם עצמם מאומות
 24 העולם, ונמצא שאיוב לא מישראל היה.
 25 מתרצת הגמרא: שאין הכרח לומר כן, אלא יתכן שנמנו שם אף
 26 נביאים שהיו מישראל, ומכל מקום לא נמנו שם כל הנביאים
 27 שנתנבאו גם על אומות העולם, משום דהתם – שאר הנביאים,
 28 עיקר נביאותיהו לישראל – עיקר נבואתם היתה לישראל, ומעט
 29 נבואות לאומות העולם, הקא – שבעה נביאים אלו, עיקר
 30 נביאותיהו – עיקר נבואתם היתה לאומות העולם ולא לישראל.
 31 הגמרא שבה ומקשה מברייתא לדעת הסוברים שאיוב מישראל
 32 היה: מיתבי – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, חסיד היה
 33 באומות העולם ואיוב שמו, ולא פא לעולם הזה אלא בדי לקבל את
 34 שכרו – שכר מצוותיו. הביא הקדוש ברוך הוא עליו וסורין כדי
 35 לנסותו, התחיל מתרף ומנפך, ולפיכך קבל לו הקדוש ברוך הוא את
 36 שכרו לעולם הזה, [בדין] לטרדו מן העולם הבא. ומפורש בדברי
 37 הברייתא שאיוב היה מחסידי אומות העולם ולא מישראל.
 38 מתרצת הגמרא: תנאי היא – ענין זה במחלוקת תנאים הוא עומד,
 39 ואכן התנא של ברייתא זו סובר שאיוב מאומות העולם היה, אך
 40 מאידך מצינו תנאים אחרים הסוברים שאיוב מישראל היה.
 41 ומביאה הגמרא ברייתא, שבה מצינו כמה תנאים הסוברים שאיוב
 42 מישראל היה: דתניא, רבי אלעזר אומר, איוב בימי שפוט השופטים
 43 הנה, דהיינו, בתקופת השופטים ששפטו את ישראל קודם שעמד
 44 להם מלך, שעל תקופה זו נאמר (רות א א) 'ידיה בימי שפט
 45 השופטים', ודרשו חכמים [להלן בגמרא] שהיה זה דור ששופט את
 46 שופטיו, מאחר שאף השופטים מקולקלים היו. ומנין שאיוב היה
 47 בימים אלו, שנאמר (איוב כו יב) בתשובת איוב לרעיו שבאו להוכיחו
 48 מאחר שסברו שרשע היה, 'הן אתם פלגם חיותם, ולמה זה הקל
 49 תהפלו'. כלומר, הרי כולכם ראייתם באובדן רשעים, ומדוע תדברו
 50 הבל לחשוב שבחר אני ברשע. ומאחר שנקט בלשון 'הבל', יש
 51 ללמוד שהיה זה בימי שפוט השופטים, שהרי איהו הוא דוד שבולו
 52 הקל – שאף הטובים שבו מקולקלים היו, הוי אומר זה דודו של
 53 שפוט השופטים.
 54 רבי יהושע בן קרחה אומר איוב בימי אחשוורוש היה, שנאמר (איוב
 55 מב טו) 'ולא נמצאו נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ'. ומאחר שנקט

1 מעין העולם הבא - כדכתיב (ירמיהו לא) "הרה וזולת חדר" - הרין ולידה ביום אחד, הכי דרשין ליה במסכת שבת (ל, ב). הכי נרשין: במתניתא תנא יורד ומתעה
2 ועולה ומרגין נוטל רשות ונוטל נשמה - והכי פירושן: יורד למטה ומתעה את הבריות לחטוא, ועולה למעלה ומרגין את חמת המלך בהשגתו, נוטל ממנו רשות להרוג
3 את החטוא, מכין שנתנו רשות דכתיב "ותסיתני בך". צערו של שטן - שהזקק לשמור את נפש איוב שלא תצא. אלמא בדידיה קיימא - לטול את הנפש, והזהירו שלא
4 לטולה. בעבור הרעיפה - שנתערעם על שהיא עקרה, ותתפלל. להפוך קערה על פיה - לעקור כל כבוד, שחירף וגידף. לפטור את כל העולם כולו - מדינו של הקדוש
5 ברוך הוא, לומר שאנוסין הן על ידי הקדוש ברוך הוא, שברא יצר הרע, והכי קאמר.

6 "על דעתך כי לא ארשע" - אם היית חפץ לא הייתי רשע. בראת שור בפרסות
7 סרוקות וחמור בפרסות קלוטות - את זה טהרת ואת זה טמאת, הכל בא על ירך,
8 אתה בראת בו סימני הטומאה. בראת צדיקים - על ידי יצר טוב. בראת רשעים -
9 על ידי יצר הרע. לפיכך אין ניצול מידך, כי מי יעבד? אנוסין הן החוטאין. ברא
10 לו תורה - הן תבלין, שהיא מבטלת את ההרורי עבירה, כדאמר בעלמא (קדושין
11 ל, ב) אם פגע בך מנוול זה - משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח בו. הרשע
12 לא אנוסין ניהו, שחיי ויכולן להציל עצמן. ברבת אובד - שהיה סבור שהיה אובד
13 את שדהו. שרי שמייה עלוהו - אומר שהיא קרובתו, או מדבר בה להשיגתה. הברותא
14 כלפי שמיא - מדבר לפני השכינה כאדם המתוכח לחבריה. בא ונשקל מי חייב
15 לחבריו. מן הפערה - לשון שיער, כדקתני: הרבה נימין בראתי באדם. משמשת
16 את הארץ - עושות את הארץ כטיט.

דרקון

11 העולם ולא מצאתי פעבדך אברהם, שאמרתי לו: "קום התהלך בארץ לארצה ולרחקה פי לך אהנה", ובשעה שבקש לקבור שרה לא מצא מקום
12 לקבורה, ולא הרחרח אחר מודותיך. "ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמותו בארץ" וגו', "ועדנו מחוק בתמותו ותסיתני בו
13 לבלעו חנם" - אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא פתוב אי אפשר לאומרו, באדם שפסיתין אותו וניפת. במתניתא תנא: יורד ומתעה ועולה ומרגין,
14 נוטל רשות ונוטל נשמה. "ויען השטן את ה' ויאמר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. אוכלם שלח נא ירך ונע אל עצמו ואל בשרו אם
15 לא על פניך וברכך. ויאמר ה' אל השטן הנו בידך אף את נפשו שמה. ויצא השטן מאת פני ה' ורך את איוב" וגו' - אמר רבי יצחק: קשה צערו של
16 שטן יותר מישל איוב; מישל לעבד שאמר לו רבו: שבור חברת ושמור את יינה. אמר ריש לקיש: הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות. הוא
17 שטן - דכתיב: "ויצא השטן מאת פני ה'"; הוא יצר הרע - פתיב חתם: "רק רע כל היום", וכתביב הקא: "רק את נפשו שמור" ["רק אליו אל
18 תשלח ירך"]; הוא מלאך המות, דכתיב: "רק" [אך] את נפשו שמור, אלמא בדידיה קיימא. אמר רבי לוי: שטן ופנייה לשם שמים נתפוגגו. שטן,
19 כיון דהויא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעמיה בחר איוב, אמר: חס ושלום, מינשי ליה לרהמנותיה דאברהם; פנייה, דכתיב: "וכעסמה צרתה גם
20 פעם בעבור הרעיפה". דרשה רב אחא בר יעקב בפפוינא, אתא שטן נשקה לברעיה. "בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו" - אמר רבא: בשפתיו לא
21 חטא, בלבו חטא. מאי קאמר? "ארץ נתנה ביד רשע פני שפטיה וכפה אם לא איפו מי הוא", אמר רבא: בקש איוב להפוך קערה על פיה; אמר
22 ליה אביי: לא דבר איוב אלא פגוד השטן. פתנאי: "ארץ נתנה ביד רשע" - רבי אליעזר אומר: בקש איוב להפוך קערה על פיה; אמר לו רבי
23 יהושע: לא דבר איוב אלא כלפי שטן. "על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל" - אמר רבא: בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין, אמר
24 לפניו: רבונן של עולם, בראת שור פרסותיו סרוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות; בראת זן עדן, בראת גיהנם; בראת צדיקים, בראת רשעים;
25 מי מעכב על ירך ומאי אהירו ליה חכריה [דאיוב]? "אף אתה תפיר וראה ותגדע שיהא לפני אל" - ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע, ברא לו תורה
26 תבלין. דרש רבא, מאי דכתיב: "ברכת אבד עלי תבא ולב אלמנה ארנו"? "ברכת אבד עלי תבא" - מלמד שהיה גזול שרה מיתומים ומשביחה
27 ומחזירה להן; "ולב אלמנה ארנו" - דכל היכא דהוה איכא אלמנה דלא הוה נסבי לה, הוה אויל שדי שמייה עילווה, והוה אתו נסבי לה. "לו שקול
28 ושקל פעשי והותי במאוננים וישא וחד" - אמר רב: עפרא לפומיה דאיוב, חרוותא כלפי שמיא? "לו יש בינינו מוכיח ישת דיו על שנינו" - אמר
29 רב: עפרא לפומיה דאיוב, כלום יש עבד שמוכיח את רבו? "ברית פרתו לעיני ומה אתבונן על בתולה" - אמר רבא: עפרא לפומיה דאיוב, איהו
30 - באחרניתא, אברהם - אפילו בדידיה לא איסתפל, דכתיב: "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את", מפלל דמעיקרא לא הוה ידע לה. "כלה
31 ענן וילך בן יורד שאול לא יעלה" - אמר רבא: מפאן שפפר איוב בתחית המתים. "אשר בשערה ישופני והרפה פצעי חנם" - אמר רבא: איוב
32 בשערה חרף ובשערה השיבוהו; בשערה חרף, דכתיב: "אשר בשערה ישופני", אמר לפניו: רבונן של עולם, שפא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף
33 לך בין איוב לאיוב בשערה השיבוהו, דכתיב: "וען ה' את איוב מן הסערה ויאמר [וגו'] אור נא כגבר חלציד אשאלך והודיעני", אמר לו: הרבה
34 נימין בראתי באדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גופא בפני עצמה, שלא יהו שתיים וינקות מגופא אחת, שאלמלי שתיים וינקות מגופא אחת -
35 מחשיבות מאור עיניו של אדם; בין גופא לגופא לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי? "מי פלג לשטף תעלה [וגו]" - הרבה טיפין בראתי
36 בעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה, כדי שלא יהו שתי טיפין ויצאות מדפוס אחד -
37 משמשת את הארץ ואינה מוציאה פירות; בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי? מאי משמע דהאי "תעלה" לישא דדפוס
38 היא? אמר רבא בר שילא, דכתיב: "וינעש תעלה בבית סאתים ורע". "וירד לחזו קלות" - הרבה קולות בראתי בעבים, וכל קול וקול בראתי לו
39 שביל בפני עצמו, כדי שלא יהו שתי קולות ויצאות משביל אחד, שאלמלי שתי קולות ויצאות משביל אחד - מחריבין את כל העולם; בין קול
40 לקול לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי? "הרדעת עת לדת יעלי סלע הלל אילות השומר" - יעלה זו אכרית על בניה, בשעה שפורעת
ללח

1 פתח בבור וסמים בכותל - בקונטרס גרס, בטר דשני מכותל בורו שנינו: וליתני אלא אם
2 כן הרחיק מבורו. ואינו נראה, כמו שאפרש. ואי גרס לה - הכי גרס לה: פתח בבור
3 וסמים בכותל, וליתני אלא אם כן הרחיק מבורו. וכן משמע מתוך פירושו רבינו תנאל. ואף
4 על גב דהדיק "המניח" (בבא קמא כו.א) כי פריך: פתח בכר וסמים בחבתי, לא קא מסיים
5 וליתני אין הוה בעל הבד כו' - אין לשון הגמרא.
6 שוה, אלא מפנים מאריך ופעמים מקצר.
7 **מכותל** בורו שנינו - כלומר, לא מחלל בורו
8 קאמר, אלא מכותל שיש לבור,
9 שהראשון הניח כשחפר בורו. ומדך מילתא דרב
10 יהודה דיקא לקמן דאסור לסמוך, מדרהוקא
11 הראשון להניח כותל. ופריך מינה לאבוי. והשתא
12 לא אפשר למיגרס: וליתני אלא אם כן הרחיק
13 מבורו - דאם כן הוה משמע מחלל בורו. ומה
14 שפירש הקונטרס דאי הוה תני "מבורו" הוה
15 דיעינא דמכותל בורו קאמר, דאי מחלל בורו
16 קאמר - ואן ווחו כונס לתוך שלו כלום כו' - גרסת
17 ספרו דחקתו. אבל אין נראה, ודאי אי תני
18 "מבורו" הוה אמיתא מחלל בורו קאמר, ושוי
19 לסמוך, ואם הראשון הרחיק מגאולו מן המיצר
20 שלשה טפחים או יותר - הוה אמיתא דהשני יכול
21 לסמוך עד המיצר. ואם כן צריך לשנות מכותל -
22 לאשמועינן דאסור לסמוך לרבא. ולאבוי צריך
23 הרחקה בין שני הבורות ששה טפחים. ומיהו, יש
24 ליישב הגריסא. ופריך אליבא דאבוי, דאליבא
25 דדייה קיימא. וליתני: אלא אם כן הרחיק מבורו
26 שלשה טפחים.
27 **למאי** נפקא מינה למקח וממכר - הך נפקואת
28 לא איצטרך לרבא. דהא קא משמע לן דאסור
29 לסמוך. אלא לאבוי, דקא סבר מותר לסמוך.
30 וקאמר למאי נפקא מינה? אי לאשמועינן דבעי
31 הרחקה ששה טפחים - ליתני: אלא אם כן הרחיק
32 מבורו ששה טפחים. **אבוי** אמר סומך דהא אינה
33 עשויה לבורות - והואיל וכו' אינו מייק לו אם הוא
34 סומך. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דהא
35 מנסיד הוא, שאם ישע אילן - יצטרך להרחיק
36 יותר, מחמת שסמך זה עד המיצר, דמרחיקין
37 האילן מן הבור חמש עשרים אמה ויש לומר:
38 דמכל מקום אינו עושה לו הויק. דהא דמרחיק
39 יותר - לא מפני שלא יזיקנו הבור, אלא מפני
40 שלא יזיק הוא לבור. ולהכי אין לה להניח
41 מלסמוך בשביל כך, דאם לא כן - ירחיק כל
42 עשרים וחמש אמה את בורו.
43 **אבוי** אמר סומך - אומר רבינו יצחק: דלשתי
44 הלשונות, לאבוי דאמר סומך, אם כן
45 אחד לחפור בור לאתר מבאן - צריך הוא להרחיק
46 כל ששה טפחים.
47 **לאבוי** נידא - השתא סלקא דעתך ד"מכותל
48 בורו" היינו מחלל בורו, ולא דקדק
49 בלשון. **הכי** גרסינן בספרים שנינו: סלע הבא
50 בידים כו' וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד -
51 וקשה לאבוי. הבא נמי שבאו לחפור שניהם בבת
52 אחת. ובא בידים איצטרך ליה, סלקא דעתך
53 אמנא: כיון דבא בידים ליבעי רווחא טפי, קא
54 ממנע לן. והשתא לא היה צריך לאסוקי ובא
55 בידים איצטרך ליה, שדרי לא הקשה כלום מבא
56 בידים, אלא אגב דאיתוי ברייתא מפרש לה. ויש
57 ספרים דגרסי: טעמא דבא בידים הא לא בא בידים
58 לא. ופריך לרבא. ומשני: הוא הדין אפילו לא בא
59 בידים, ובא בידים איצטרך ליה וכו'. ואין נראה לרבינו
60 תוספתא, לפי שהקרקע מתבקעת, ונפתל קרקע של שדה חבירו. **מרחיקין** את הגפת כו' עמא דאבאי כותל כו' - פירושו: וקשה לרבא. ותימה: מאי קשיא? הבא ודאי
61 מותר לסמוך בשאין כותל, שאין מניק כלום, וכשיחפון זה לעשות כותל יסיר את הגפת ויש לומר: דהני נמי מקלקלין את הקרקע, ויזיק לכותל לכשיבנה. אפילו שוב יסיר. ועוד אומר רבינו
62 יצחק: ובכל אלו יש טורח בסילוקו, ולכן מעתה יכול לעבב עליו, כי יש לחוש שמא לא תמזר לסלקו כשירצה לעשות כותל. ואם תאמר: אבוי מאי פריך לרבא? הא מפרש טעמא לעיל:
63 משום דכל מרא ומרא דקא מחית מרפית לארעאי ויש לומר: דהווא טעמא לא קאמר אלא אליבא דרבי יוסי, והבא לא פריך אלא אליבא דרבנן.

פתח בבור וסמים בכותל; ליתני: אלא אם כן הרחיק
מבורו של חבירו שלשה טפחים אמר אבוי, ואיתמיא
רב יהודה: מכותל בורו שנינו. - וליתני: אלא אם
כן הרחיק מבורו של חבירו שלשה טפחים - הא קא
משמע לן, דכותל בור שלשה טפחים, נפקא מינה -
למקח ומכר; פרתניא: האומר לחבירו "בור וכותליה
אינו מוכר לך" - צריך שיהא הכותל שלשה טפחים.
איתמרי: הכא לסמוך בצד המצר - אבוי אמר: סומך,
ורבא אמר: אינו סומך. בשדה העשויה לבורות -
דברי הכל אינו סומך, פי פליגי - בשדה שאינה
עשויה לבורות; אבוי אמר: סומך, דהא אינה עשויה
לבורות; רבא אמר: אינו סומך, דאמר ליה: פי היכי
דאת אימלכת וחרפת, אגא נמי ממלכנא וחרפנא.
איכא דאמרי: בשדה שאינה עשויה לבורות - דברי
הכל סומך, פי פליגי - בשדה העשויה לבורות; אבוי
אמר: סומך; אפילו לרנן דאמרי: מרחיקין את האילן
מן הבור עשרים וחמש אמה, התם הוא דבעידנא
דקא נטע איתא לבור, אבל הכא בעידנא דקא חפר
ליתא לבור. ורבא אמר: אינו סומך; ואפילו לרבי
יוסי דאמר: זה חופר בתוך שלו וזה גומע בתוך
שלו - הני כילי התם, דבעידנא דקא נטע ליתנהו
לשרשו דמזקן לה לבור, אכל הכא - אמר ליה:
פל מרא ומרא דקא מחית קא מרפית לה לארעאי.
תנן: לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו;
מעטא דאיכא בור, הא ליכא בור - סומך. בשלמא
להך לישנא דאמרת: בשדה שאינה עשויה לבורות
דברי הכל סומך, מתניתין - בשדה שאינה עשויה
לבורות, אלא להך לישנא דאמרת: בשדה שאינה
עשויה לבורות פליגי, בשלמא לאבוי נידא, אלא לרבא
קשיא - אמר לך רבא: הא איתמר עלה, אמר אבוי
ואיתמיא רב יהודה: מכותל בורו שנינו. איכא דאמרי:
ואיתמר עלה, אמר אבוי ואיתמיא רב יהודה: מכותל
בורו שנינו; בשלמא להך לישנא דאמרת: בשדה
העשויה לבורות דברי הכל אינו סומך, מתניתין -
בשדה העשויה לבורות, אלא להך לישנא דאמרת:
בשדה העשויה לבורות פליגי, בשלמא לרבא נידא,
אלא לאבוי קשיא - אמר לך אבוי: מתניתין - שפאוי לחפור בבת אחת. תא שמע:
סלע הבא בידים - זה חופר בורו מפאן, וזה חופר בורו מפאן, זה מרחיק שלשה
טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד - בא בידים שאני. - ודקארי
לה מאי קארי לה? - בא בידים איצטריכא ליה; סלקא דעתך אמינא: פון דבא בידים
ליבעי נמי רווחא טפי, קא משמע לן. תא שמע: מרחיקין את הגפת, ואת הובל, ואת
המלח

מתנתא

דטרייא

גמרא

ברשות שכנו, ונמצא שאין הוא מוזיקה, ומודים חכמים שאין צריך להרחיק.
וְרָבָא אָמַר, אֵינּוּ סוּמְךָ - אין השכן רשאי לסמוך בורו למיצר, **וְאֵפִילוּ לְדַעַת רְבִי יוֹסֵי דְאָמַר (שם)** שאין בעל האילן צריך להרחיק אילנו מאחר שן-|בעל הבור| חופר בורות פתוך שלו - ברשותו, **וְזוּחַ** ו-|בעל האילן| נוטע אילנות פתוך שלו, ואין אחד מהם יכול לעכב על חבירו, מכל מקום כאן מודה רבי יוסי שצריך להרחיק את הבור מן המיצר, דהני מילי התי - רק שם סובר רבי יוסי שאין בעל האילן צריך להרחיק, דבעידנא דקא נטע להנהו לשרשו דמין לה לבור - מאחר שבשעת נטיעת האילן עדיין לא נתפשטו השורשים ואינם מוזיקים את הבור, אלא שעתידים הם להתפשט לאחר זמן, אכל הקא לגבי החופר בור סמוך למיצר, אמר ליה - יכול בעל השדה לומר לשכנו החופר בור, כל מרא ומרא דקא מתיית קא מרפית לה לארעאי - בכל מכה שמכה הנך עם המעדר לחפור בקרקע, מרפה אתה את קרקע אדמת, ומאחר שמוזיק עתה בידים מודה אף רבי יוסי שצריך להרחיק.
 הגמרא מקשה מדברי משנתנו על שיטת רבא: תנן, לא יחפור אדם בור בסמוך לבורו של חבירו. מדייקת הגמרא: מצינא שאסור לחפור בור, משום דאקא כבר בור בסמוך לו ונמצא מוזיק בחפירה זו, הא ליכא בור, סומך - רשאי הוא לחפור בור בשדהו סמוך למיצר ואינו צריך להרחיק. בשלמא להך לישנא דאמרת - אכן לפי הדעה המשנה בביאור מחלוקת אביי ורבא, הסוברת שבשדה שאינה עשויה לבורות דברי דברי סומך, אין להקשות מדברי המשנה, משום דמתניתין עוסקת בשדה שאינה עשויה לבורות, ובוה מודה אף רבא שרשאי הוא לסמוך, אלא להך לישנא דאמרת שבשדה שאינה עשויה לבורות פליגי, ואף בזה סובר רבא שאין אדם רשאי לסמוך בורו למיצר, אבל בשדה העשויה לבורות לדברי הכל אינו סומך, אם כן בשלמא לאביי ניהא, שאמנם אין אדם רשאי לחפור בור בסמוך לבורו של חבירו, אך אם אין לשכנו בור רשאי הוא לסמוך בורו למיצר בשדה שאינה עשויה לבורות, אלא לרבא קשיא, מאחר שרבא אוסר לסמוך בכל ענין, אם כן כיצד יבאר את דברי המשנה האוסרת לסמוך רק באופן שכבר יש בור ברשות שכנו.
 מתרצת הגמרא: אמר לה רבא, הא איתמר עלה - הרי נאמר בביאור דברי המשנה בבית המדרש, אמר אביי ואיתמר רב יהודה, מפותל בורו שנינו - שכונת התנא באומרו 'אלא אם כן הרחיק מכותלו' שצריך השני להרחיק שלשה טפחים מכותל בורו של הראשון, דהיינו, שאף הראשון הוצרך להרחיק בתוך שלו שלשה טפחים כדי שיעור כותל בור, ואם כן לא ניתן להוכיח מן המשנה שרשאי אדם לסמוך בורו למיצר.
 הגמרא מביאה דעה הסוברת שיש להקשות מן המשנה על דברי אביי: איכא דאמרי - ויש המקשים מדברי המשנה כך. שנינו במשנה שצריך אדם להרחיק מבורו של חבירו שלשה טפחים, ואיתמר עלה - ונאמר בבית המדרש בביאור הדברים, אמר אביי ואיתמר רב יהודה, מפותל בורו שנינו - שצריך השני להרחיק מכותל בורו של הראשון, דהיינו, שאף הראשון הוצרך מתחילה להרחיק בתוך שדהו שלשה טפחים כדי שיעור כותל בור. בשלמא להך לישנא דאמרת שבשדה העשויה לבורות דברי סומך, אין להקשות מדברי המשנה, משום דמתניתין עוסקת בשדה העשויה לבורות, ובוה מודה אביי שאף הראשון חייב להרחיק שלשה טפחים מן המיצר, אלא להך לישנא דאמרת שבשדה העשויה לבורות פליגי, ולדעת אביי רשאי הוא לסמוך בכל ענין, אם כן בשלמא לרבא ניהא - לדעת רבא מושבים דברי המשנה, שאין אדם רשאי לסמוך בורו למיצר בשדה העשויה לבורות, אלא עליו להרחיק כשיעור כותל בור, אלא לאביי קשיא, שמאחר

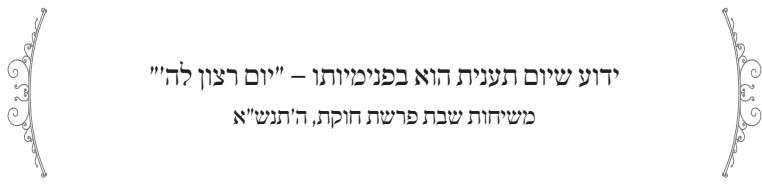
1 הגמרא מבררת סתירה בלשון המשנה: פתח התנא כבוד לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו, ומפיים מפותל 'אלא אם כן הרחיק מן הכותל של חבירו שלשה טפחים', ומדוע נקט התנא בלשון כותל שמשמעותו כותל הבנוי על גבי קרקע, הלא אינו עוסק עתה אלא בדיני הרחקה מבור. (ליהני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו שלשה טפחים). מתרצת הגמרא: אמר אביי ואיתמר - ויש אומרים שתירוץ זה אמרו רב יהודה, מפותל בורו שנינו - כוננת התנא שיש להרחיק מן הכותל ו-|דופן| בורו של חבירו שלשה טפחים, ולא מכותל הבנוי על גבי קרקע.
 שבה הגמרא ושואלת: אם כוננת התנא לכותל בור, מדוע שינה את לשונו מהרישא וכתב לשון 'כותל', וליהני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו שלשה טפחים? משיבה הגמרא: הא קא משמע לן, דכותל של בור הוא ברוחב שלשה טפחים, ונפקא מינה לדיני מקח וממכר, פרתנא בברייתא, שאדם האומר לחבירו בור וכותליה אני מוכר לה, צריך ליהא הכותל של הבור שלשה טפחים מכל צד, שזוהו שיעור הראוי לכותל בור.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים אם רשאי אדם לסמוך בורו למיצר: איתמר, אדם הקא לסמוך את בורו בצד המצר ו-|הגבול שבין שתי השדות|, ולחבירו אין שם בור. אביי אמר, סומך - אינו צריך לנכסו ולהרחיק בתוך שלו, מאחר שאין שכנו ניזוק מכך. **וְרָבָא אָמַר, אֵינּוּ סוּמְךָ** - אינו רשאי לסמוך בורו למיצר, אלא עליו להרחיק שלשה טפחים בתוך רשותו ולחפור שם.
 הגמרא מבארת את מחלוקתם: בשהה העשויה לחפור בה בורות, כגון שדה בית השלחין הזקוקה להקשה באופן תדיר, והדרך לחפור בה אמת המים, דברי הכל אינו סומך - אין השכן של שדה זו רשאי לסמוך בור למיצר, ואף אביי מודה בכך, שמאחר ועתידי בעל השדה לחפור בה בורות, נמצא שאם סמוך שכנו את בורו למיצר מוזיקו הוא בכך, שכאשר יחפור בעל השדה בור יצטרך להרחיקו. כי פליגי, בשדה שאינה עשויה לחפור בה בורות, כגון שדה בית הגבעל שמסתפקת ממי גשמים. אביי אמר, סומך, דהא אינה עשויה לבורות, ונמצא שאין הוא מוזיק את בעל השדה כלל. **רָבָא אָמַר אֵינּוּ סוּמְךָ, דְאָמַר לִיה** - יכול בעל השדה לומר לשכנו, כי יהי דאת איתלית וחסרת - כשם שאתה נמלכת בדעתך והחלטת לחפור בור בשדך אף שאינה עשויה לכך, אגא נמי מומלכא וחסרת - אף אני עלול להתחרט ולחפור בורות בשדותי, ולפיכך מוטל עליך להרחיק בתוך שלך כדי שלא אהיה ניזוק מבורך.
 הגמרא מביאה דעה נוספת באיזה אופן נחלקו אביי ורבא: איכא דאמרי, שבשדה שאינה עשויה לחפור בה בורות, דברי הכל - בין אביי ובין רבא סוברים שהשכן של השדה סומך את בורו למיצר, שמאחר ואין השדה עומדת לחפור בה בורות אינו מוזיק את שכנו. כי פליגי - והאופן שבו נחלקו אביי ורבא הוא בשדה העשויה לחפור בה בורות. אביי אמר, סומך - רשאי השכן לסמוך בורו למיצר, מאחר שאפילו לדעת רבנן דאמרי (להלן בה) שמרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, דהיינו, שהרוצה ליטע אילן ברשותו חייב להרחיק עשרים וחמש אמה מבורו של שכנו, כדי שלא יזיקו שורשי האילן את כותלי הבור, ויש ללמוד מדבריהם שאדם צריך להרחיק בתוך שלו כדי שלא יבוא להזיק את חבירו, מכל מקום מודים הם שרשאי אדם לסמוך בורו למיצר, והתם הוא - רק שם סוברים הם שחייב בעל האילן להרחיק, דבעידנא דקא נטע איתא לבור - מאחר שבשעה שנוטע הוא את אילנו כבר עומד הבור ברשות שכנו, ומכיון שעתידי הוא להזיקו חייב להרחיק. אכל הקא לגבי החופר בור סמוך למיצר, בעידנא דקא חפר ליתא לבור - בשעה שחופר בורו אין בור סמוך לו

56 כדברי רבא האוסר על השני לסמוך למיצר דבר העשוי להזיק את
57 הראשון לאחר זמן.
58 דוחה הגמרא: לא - אין להוכיח כן, אלא יתכן דפי ליבא פותל
59 נמי לא סמיך - שאף באופן שאין לראשון כותל בחצירו אין השני
60 רשאי לסמוך את תנורו למיצר, אלא מאי קא משמע לן התנא בדין
61 זה שיש להרחיק את התנור מן הכותל, הא קא משמע לן דתבולת
62 קשה לפותל - שהכל וחום התנור מזיק הוא לכותל, ולפיכך יש
63 לאדם להרחיק את תנורו מן המיצר כדי שלא יזיק את כותלו של
64 חבירו.
65 הגמרא מקשה על דינו של רבא מדברי המשנה להלן: תא שמעי,
66 שנינו במשנה (להלן ב), לא יפתח אדם הנות של נחתומין ו-מוכרי
67 לחם ושל צבעין תחת אוצרו ו-עליית גג שאוצרים בה תבואה
68 ושמון של חבירו, מאחר שבחנניות אלו מסיקים תנורים בקביעות
69 לצורך אפיית הלחם ובישול הצבע, והעשן היוצא מן התנורים
70 מזיק לתבואה הנמצאת בעליית הגג וכן לא יעשה אדם רפת בקר
71 תחת אוצרו של חבירו, מאחר שהריח העולה מן הרפת מזיק
72 לאוצר.
73 מדייקת הגמרא: מעמא שאסור לאדם לעשות דברים אלו בביתו,
74 משום דאיבא אוצר - מאחר שיש לחבירו אוצר של תבואה
75 בעליית הגג שמעל ביתו, ונמצא מזיק על ידי העשן או הריח, הא
76 ליבא אוצר, עבדי - אבל באופן שאין לחבירו אוצר בעליית הגג,
77 רשאי הוא לעשות דברים אלו בביתו, אף שבכך מונע הוא
78 מחבירו לעשות אוצר בעלייתו, ויש להוכיח מכאן שלא כדברי
79 רבא האוסר על אדם לעשות ברשותו דבר שעשוי להזיק את
80 חבירו לאחר זמן.
81 דוחה הגמרא: דירה שאני - שונה הדין לגבי דירה. דהיינו, אף
82 רבא הסובר שאין אדם רשאי לעשות בחצירו דבר שעשוי להזיק
83 את שכנו לאחר זמן, מכל מקום מודה הוא שרשאי לפתוח בביתו
84 תנות של נחתומין וצבעין או רפת בקר, מאחר שדברים אלו
85 מתשמישי דירתו הם, ואין לנו לאסור על אדם להשתמש בדירתו
86 אלא באופן שמזיק הוא עתה את שכנו, אך באופן זה שאינו מזיק
87 עתה כלל, מותר הוא בתשמישים אלו.
88 הגמרא מביאה הוכחה לתירוץ זה: דייקא נמי - יש לדייק כן שדין
89 תשמישי דירה שונה מדין תשמישי חצר, דתני עלה - שכן שנינו
90 בברייתא (ש) המוסיפה על דברי המשנה, ואומרת שאם היתה
91 רפת הדקר קודמת לאוצר - שעשה רפת בביתו קודם שעשה שכנו
92 אוצר בעליית גגו, מותר הוא בכך, ואינו צריך לסלק את הרפת אם
93 ירצה שכנו לעשות אוצר בעליית גגו. ומאחר שנתבאר דין זה רק
94 לגבי הרחוקת רפת מן האוצר, ולא לגבי שאר הרחקות שנתבארו
95 במשניות בפרק זה, יש ללמוד מכך שחלוק דין תשמישי דירה
96 משאר תשמישים, שרשאי אדם להשתמש בדירתו כרצונו, כל
97 שאינו מזיק עתה את שכנו.
98 הגמרא שבה ומקשה על דינו של רבא מדברי המשנה להלן: תא
99 שמעי, שנינו במשנה (להלן ב), לא יפע אדם אילן סמוך לשדה של
100 חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. ותני עלה בברייתא
101 (ש), שארבע אמות אלו שאמרו חכמים שצריך להרחיק את האילן
102 מן השדה של שכנו, הם כרי עבודת הפרס - השיעור הנדרש
103 לצורך עבודת האילן, שאם לא ירחיק את האילן ארבע אמות מן
104 המיצר, יצטרך להכנס לשדה חבירו כדי לעשות עבודות אלו.
105 מדייקת הגמרא: מעמא דצריך להרחיק את האילן ארבע אמות מן
106 השדה, משום שיהא מקום פנוי מסביב כרי עבודת הפרס, ולא
107 יכנס בעל האילן לשדה חבירו ויזיקו בידים, הא לאו משום כרי
108 עבודת הפרס, סמיך - אך בלא טעם זה היה רשאי לסמוך את
109 אילנו עד למיצר, ואף על גב דאיבא
110 שרשין דקא מוזין - ואף שעתידיים שורשי האילן להתפשט לשדה

1 הפלח ואת הסיד ואת הפלעים מותליו של חבירו שלשה טפחים,
2 מאחר ודברים אלו מעלים הבל המזיק את הכותל, או קד את
3 כותל חבירו פסיד שעל ידי כך אינו ניזוק מן ההבל.
4 מדייקת הגמרא: מעמא שצריך להרחיקם, משום דאיבא פותל
5 לחבירו, הא ליבא פותל, סומך - אך באופן שאין לחבירו כותל,
6 רשאי הוא לסמוך דברים אלו למיצר, ויש להוכיח מכאן שלא
7 כדברי רבא האוסר לאדם לסמוך למיצר דבר העשוי להזיק את
8 שכנו לאחר זמן.
9 דוחה הגמרא: לא - אין להוכיח כן מדברי המשנה, אלא יתכן
10 לומר דפי ליבא פותל נמי לא סמיך - שאף כשאין לחבירו כותל
11 בחצירו אינו רשאי לסמוך דברים אלו למיצר, ואלא מאי קא
12 משמע לן התנא באמרו שיש להרחיקם מן הכותל, הא קא משמע
13 לן דתני קשו לפותל - שהטעם שאסור לסמוך דברים אלו למיצר
14 משום שמזיקים הם לכותל.
15 הגמרא מקשה על דינו של רבא מהמשך דברי המשנה: תא שמעי,
16 שנינו במשנה, שמרחיקים את זריעת הירעים ואת החרישה
17 במחרישה ואת הטלת מי רגלים מן הפותל של חבירו שלשה טפחים,
18 כיון שדברים אלו מזיקים לכותל.
19 מדייקת הגמרא: מעמא שצריך להרחיק דברים אלו מן המיצר,
20 משום דאיבא פותל לחבירו, הא ליבא פותל, סמיך - אך באופן
21 שעדיין לא בנה הלה כותל בחצירו, רשאי שכנו לסמוך דברים
22 אלו למיצר, ושלא כדברי רבא האוסר לסמוך למיצר דבר העשוי
23 להזיק לאחר זמן.
24 דוחה הגמרא: לא - אין להוכיח כן, אלא יתכן לומר דפי ליבא
25 פותל נמי לא סמיך - שאף באופן שאין כותל אינו רשאי לסמוך
26 דברים אלו למיצר, ואלא מאי קא משמע לן התנא שנקט בדבריו
27 שמרחיקים מן הכותל, הא קא משמע לן דמתניתא קשה לפותל -
28 שהרטיבות קשה היא לכותל, שהמים מקלקלים את יסוד הכותל,
29 ולפיכך יש להרחיק דברים אלו מן המיצר כדי שלא יזיקו את
30 כותלו של חבירו.
31 הגמרא שבה ומקשה על דינו של רבא מהמשך דברי המשנה: תא
32 שמעי, שנינו במשנה, ואת הריחים יש להרחיק מן הכותל של חבירו
33 שיעור שלשה טפחים מן הרקב - אבן הריחים התחונה השוכבת
34 על הקרקע, שהן שיעור ארבעה טפחים מן הרקב - אבן הריחים
35 העליונה, הרוכבת על גבי התחונה, וקצרה ממנה בטפח לכל צד.
36 מדייקת הגמרא: מעמא שיש להרחיק את הריחים מן המיצר,
37 משום דאיבא פותל לחבירו, הא ליבא פותל, סמיך - אך באופן
38 שלא בנה הראשון כותל בחצירו, רשאי השני לסמוך ריחים
39 למיצר, ושלא כדברי רבא האוסר על השני לסמוך למיצר דבר
40 שעשוי להזיק את הראשון לאחר זמן.
41 דוחה הגמרא: לא - אין להוכיח כן, אלא יתכן שאף פי ליבא פותל
42 נמי לא סמיך - גם באופן שעדיין לא בנה הראשון כותל בחצירו
43 אין השני רשאי לסמוך ריחים למיצר, ואלא מאי קא משמע לן
44 התנא בדין זה שיש להרחיק הריחים מן הכותל, הא קא משמע לן
45 דמיריבא קשה לפותל - שהרעדת וחזונו הקרקע הנעשית על ידי
46 הריחים מזיקה היא לכותל, ולפיכך יש לאדם להרחיק את הריחים
47 מן המיצר, כדי שלא יזיקו את כותלו של חבירו.
48 הגמרא מקשה על דינו של רבא מהמשך דברי המשנה: תא שמעי,
49 שנינו במשנה, ואת התנור יש להרחיק מן הכותל של חבירו שיעור
50 שלשה טפחים מן הפלח - תחתית הבסיס שעליו התנור עומד, שהן
51 שיעור ארבעה טפחים מן השפה העליונה של הבסיס, הקצרה מן
52 הכליא טפח לכל צד.
53 מדייקת הגמרא: מעמא שצריך להרחיק את התנור מן המיצר,
54 משום דאיבא פותל לחבירו, הא ליבא פותל, סמיך - אך באופן
55 שאין לחבירו כותל, רשאי הוא לסמוך את התנור למיצר, ושלא

לגבי סמיכת משרה לירק מודה אני לכם, שאף אם סמך בעל
המשרה בהיתר מוטל עליו להרחיק כאשר זרע שכנו ירקות, דהני
מְזַיְנֵי הַנִּי לֹא מְזַיְנֵי הַנִּי - מאחר שהמשרה מזיקה את הירקות,
והם אינם מזיקים אותה, ונמצא שרק בעל המשרה הוא המזיק
ועליו להרחיק את עצמו, אלא בסמיכת הַרְדֵּל וְדָבוּרִים חולק אני
עליכם, וסובר אני שאין מוטל על בעל החרדל להרחיק יותר
מבעל הדבורים, שהרי תְּרוּיָהוּ מְזַיְנֵי אֶהְרִי - שניהם מזיקים זה
את זה, ועל שניהם מוטלת חובת ההרחקה בשוה, ולכך כשבעל
החרדל זרע בהיתר ושהרי בשעת הזריעה היתה השדה כולה
ברשותו, יש לבעל הדבורים להרחיק את עצמו.
וְרַבְנָן - וסברת חכמים החולקים בזה היא, שדָבוּרִים לְהַרְדֵּל לֹא
מְזַיְנֵי לִיָּה - אין הדבורים מזיקות כלל את החרדל, מאחר שאי
בְּבִינְתָא - אם הנוק הוא באכילת גרעין זרע החרדל, לֹא מִשְׁבְּחָא
לִיָּה - אין הדבורה מוצאת אותו, משום שטמון הוא בתוך הצמח,
וְאִי בְּמִרְפָּא - ואם הנוק הוא באכילת העלים, הֵרֵךְ פְּאִירֵי - הרי
הם חוזרים וגדלים. ונמצא, שהחרדל הוא המזיק את הדבורים
בעוד שהן אינן מזיקות אותו, ולפיכך רק בעל החרדל נקרא בשם
'מזיק', ועליו בלבד מוטלת חובת ההרחקה מן המיצר.
הגמרא מקשה על המתבאר שאף לדעת רבי יוסי מוטלת על
המזיק חובת ההרחקה: וְכִפְרֵי - וכי סובר רבי יוסי שעל המזיק מוטל
לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְקֵי, וְהִתְנַן - והרי שנינו (להלן כה)
לגבי דין הרחקה אילן מן הבור, שלדעת חכמים אם הבור קדם
לאילן יש לקצוץ את האילן כדי שלא יזיק את הבור, אך רבי יוסי
אומר, שאף על פי שהבור קודמת לאילן, לֹא יִקְזַץ אֶת הָאֵילָן, שָׁנָה
ו-בעל הבור חופר בור בתוך שלו, וזה ו-בעל האילן נופע את
האילן בתוך שלו. דהיינו, שמאחר שכל אחד עושה בתוך רשותו,
אין מוטל עליו להרחיק כדי שלא יזיק את שכנו, אלא אם הפץ
הניזק לשמור עצמו, ירחיק הוא מן המיצר. ואם כן, כיצד ניתן
לבאר שרבי יוסי סובר שעל המזיק מוטלת חובת ההרחקה.
ומחמת קושיא זו חותרת בה הגמרא ומבארת באופן אחר: אֵלֶּא
לְעוֹלָם רַבִּי יוֹסִי עַל הַנִּיזָק סְבִירָא לִיָּה - אכן רבי יוסי עצמו סובר
שמוטל על הניזק להרחיק את עצמו שלא יזוק, ומה שנאמר 'ורבי
יוסי מתיר בחרדל' לְדָבוּרֵיהֶם דְּרַבְנָן קָאָמַר לְהוּ - לא אמר את
דבריו אלא לשיטת חכמים. וכך אמר להם, לְיָדִי - לשיטתי,
מוטל על הניזק להרחיק את עצמו בכל דבר, וְאֵפִילוּ לגבי מִשְׁרָה
וְיִרְקָא לֹא בְּעֵי רְחוּקֵי - אין בעל המשרה צריך להרחיק מן הירק,
ואפילו אם זריעת הירק קודמה למשרה, אֵלֶּא לְיָדִיכּוֹ דְּאֶמְרִיתּוּ -
אלא לשיטתכם שאתם סוברים שמוטל על המזיק להרחיק את
עצמו, תִּינַח מִשְׁרָה וְיִרְקָא - לגבי משרה וירק ניתן להביץ שמוטל
על בעל המשרה להרחיק, מאחר דְּהַנִּי מְזַיְנֵי הַנִּי וְהַנִּי לֹא מְזַיְנֵי הַנִּי
- המשרה מזיקה את הירק, בעוד שהוא אינו מזיק אותה, ולפיכך
רק בעל המשרה נקרא בשם 'מזיק' ועליו חובת ההרחקה, אֵלֶּא
לגבי הַרְדֵּל וְדָבוּרִים, תְּרוּיָהוּ מְזַיְנֵי אֶהְרִי - הרי שניהם מזיקים זה
את זה, ועל שניהם מוטלת חובת ההרחקה, ולכך בלוקק שבעל
החרדל זרע בהיתר ושהרי בשעת הזריעה היתה השדה כולה
ברשותו, היה לכם לחייב את בעל הדבורים להרחיק את עצמו,
ולא את בעל החרדל.

וְאִי דְלֹא קָמִיד - ואם אין אדם רשאי לסמוך למיצר דבר העשוי
להזיק את שכנו לאחר זמן, הִכִּי מִשְׁבְּחָתָ לָהּ - כיצד יש למצוא
אופן שסמך תחילה בעל הדבורים בהיתר, שבוה נחלקו רבנן ורבי
יוסי האם רשאי עתה בעל החרדל לסמוך אף הוא, או שעליו
להרחיק את כל ההרחקה לבדו, הרי אם סמך בעל הדבורים
באיסור, חייב הוא להרחיק עתה מן המיצר לדעת הכל, מאחר
שסמך שלא כדין.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פֶּאָא, בְּלֹקָת - המשנה עוסקת באדם
שזרע חרדל בשדהו, ולאחר מכן מכר את חציה לאדם אחר,
והעמיד בה הלוקח דבורים. ונחלקו רבי יוסי ורבנן האם חייב עתה
המוכר להרחיק את החרדל שזרע כדי שלא יזיק את הדבורים של
הלוקח. דעת חכמים היא, שאף שבשעה שזרע את החרדל בהיתר
עשה, שהרי כל השדה שלו היתה, מכל מקום עתה שהלוקח נזוק
ממנו עליו להרחיק מן המיצר. ואילו רבי יוסי סובר, שמאחר
והדבורים מזיקות אף הם לחרדל, מוטל על בעל הדבורים
להרחיק את כל ההרחקה, מאחר שעשה שלא כהוגן בזה
שהעמידם סמוך למיצר, בעוד שבעל החרדל זרע כדין, שהרי
בשעת הזריעה היתה השדה כולה ברשותו.
מקשה הגמרא: אִי עוֹסֵקת הַמִּשְׁנָה בְּלֹקָת, מֵאִי מְעַמָּא דְרַבְנָן - מה
הוא טעמם של חכמים הסוברים שחייב בעל החרדל להרחיק מן
המיצר, הרי עשה כדין, מאחר שבשעת הזריעה היתה השדה
כולה ברשותו.
ועוד יש להקשות, מֵאִי מְעַמָּא דְרַבִּי יוֹסִי שֶׁנֶּחֱלַק עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים
רק לגבי חרדל ודבורים המזיקים זה את זה, הרי אֵפִילוּ לגבי מִשְׁרָה
וְיִרְקָא ושהמשרה מזיקה את הירק ואין הירק מזיק אותה נְמִי - גם
בוה יש לרבי יוסי לחלוק על דברי חכמים ולסבור שאין בעל
המשרה צריך להרחיק, שמאחר וסמך אותה כדין בשעה שהיתה
השדה כולה ברשותו, אין סברא שירחיק לאחר מכן.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, קָא סְבִירָא דְרַבְנָן עַל הַמִּזְיק לְהַרְחִיק אֶת
עַצְמוֹ - הטעם שמחייבים חכמים את בעל החרדל להרחיק אף
שזרע בהיתר גמור בשעה שהיתה השדה כולה ברשותו, מאחר
שסוברים שבכל מקום שאדם עושה ברשותו דבר המזיק את
חבירו, מוטל עליו להרחיק מן המיצר כדי למנוע את ההזיק, אף
אם מתחילה כדין עשה, ולפיכך מוטלת חובת ההרחקה על בעל
החרדל, שהוא המזיק את הדבורים ואין הדבורים מזיקות אותו.
שואלת הגמרא: מְכַלְל - יש ללמוד מכך, דְרַבִּי יוֹסִי הַמְתִּיר לְבַעַל
הַחַרְדֵּל לְהַשְׂאֵר סָמוּךְ לְמִיצְרָא אֵף שֶׁבַע הַדָּבוּרִים נִיזוּק מִכָּךְ, סְבִירָא
שבכל מקום שאדם עושה ברשותו דבר המזיק את חבירו מוטל
עַל הַנִּיזָק לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִן הַמִּיצְרָא כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְקֵי, ולפיכך אינו
מחייב את בעל החרדל להרחיק, אלא אם ירצה בעל הדבורים
ירחיק את דבוריו שלא יזוק. ואם כן יש להקשות, אִי עַל הַנִּיזָק
להרחיק את עצמו, אֵפִילוּ מִשְׁרָה וְיִרְקָא נְמִי - היה לו לרבי יוסי
לחלוק על דברי חכמים אף בסמיכת משרה לירק, שגם בוה יש
לומר שרשאי בעל המשרה לסמוך למיצר, ואם ירצה בעל הירק
ירחיק הוא כדי שלא יזוק, ומדוע בוה מודה רבי יוסי לחכמים
שעל בעל המשרה מוטל להרחיק מן המיצר.
ומחמת קושיא זו מבארת הגמרא את מחלוקת רבי יוסי וחכמים
באופן אחר: אֵלֶּא לְעוֹלָם - בהכרח יש לומר, רַבִּי יוֹסִי נְמִי עַל
הַמִּזְיק סְבִירָא לִיָּה - שאף רבי יוסי סובר שמוטל על המזיק
להרחיק את עצמו כדי שלא יזיק אחרים, וְהִכִּי קָאָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹסִי
לְרַבְנָן - וכך אמר להם רבי יוסי לחכמים, תִּינַח מִשְׁרָה וְיִרְקָא -

שמא לאחר זמן תנשא ואהיה כרוך אחריה. אמר רבא, עפרא
 לפומיה דאיוב - ראוי היה ליתן עפר בפיו של איוב על דבריו אלו,
 איהו כפאחרניתא - הוא לא הסתכל רק בנשים אחרות, אבל
 אברהם אבינו אפילו בדידה לא אסתכל - אפילו באשתו לא
 הסתכל. ומנין יודעים זאת, דכתבי (בראשית יב א) 'הנה נא ידעתי כי
 אשה יפת מראה את', שאמר אברהם לשרה אשתו בשעת יירדתם
 למצרים, הנה נודע לי עתה שאשה יפת מראה את, מפלל - ויש
 ללמוד מכך, דמעיקרא לא הוה ידע לה - שמתחילה לא ידע זאת,
 מאחר שלא הסתכל בה, ורק עתה ראה באקראי את דמותה
 משתקפת במי הנהר והכיר ביופיה.
 בלח ענן וילך בן יורד שאל לא יעלה (איוב י טו). כמו הענן ההולך
 ואינו שב, כן היורד לקבר אינו עולה. אמר רבא, מאן יש ללמוד,
 שקפיר איוב בתחית המתים.
 אשר בשערה יושפי והרבה פצעו הנם' (שם טו ז). הלא הוא בכת
 אותי ברוח סערה, והרבה פצעו בחינם על לא עוול בכפי. אמר
 רבה, איוב בלשון סערה, חרף כלפי המקום, ובלשון סערה
 השיבוהו מן השמים. בלשון סערה חרף, דכתבי 'אשר בשערה
 יושפי', וכך אמר איוב לפניו, רבוננו של עולם, שמא דיה סערה
 עברה לפניך ונתחלף לך התיבות בין איוב לאיוב, דהיינו, שאתה דן
 אותי ששמי איוב' כאילו הייתי איוב'. ובלשון סערה השיבוהו מן
 השמים, דכתבי (שם לח א) 'וינען ה' את איוב מן הסערה ויאמר' [וגו']
 'אור נא כנגד חלציך אשאלך והודיעני'. התחוק נא והודרו, וענה לי
 על שאלותי. וכך אמר לו הקדוש ברוך הוא, הרבה נימן [שערות]
 בראתי באדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גומא [בור] בפני עצמה
 שממנה היא יונקת את חיותה, והטעם שבראתי לכל נימא גומא
 בפני עצמה הוא כדי שלא יהו שתיים יונקות מגומא אחת, שאלמלי
 - שאם היו שתיים יונקות מגומא אחת, היו מושכות את מאור עיניו
 של אדם. ומעתה יש לך להביך, שאם בין גומא לגומא לא נתחלף
 לי, האם יתכן שבין איוב לאיוב נתחלף לי.
 וממשיך הקדוש ברוך הוא ואומר לאיוב: מי פלג לשפת תעלה'
 [וגו'] (שם כה). דהיינו, מי חילק דרך לכל טיפת גשם. וכך אמר לו,
 הרבה מימן [טיפות גשם] בראתי בעצים [בעננים], וכל מיפה
 ומיפה בראתי לה דפוס [דרך ושביל] בפני עצמה, כדי שלא יהו
 שתי מימן יוצאות מדפוס [משביל] אחד, שאלמלי שתי מימן
 יוצאות מדפוס אחד - שאם היו שתי טיפות יוצאות משביל אחד,
 היו מטשטשות את הארץ - עושים אותה לחה כטיט, ואינה
 מוציאה פירות. מעתה יש לך להתבונן, אם בין מיפה למיפה לא
 נתחלף לי, היתכן שבין איוב לאיוב נתחלף לי.
 מבררת הגמרא: מאי משמע דהאי תעלה לישנא דדפוס היא - מנין
 יש ללמוד ש'תעלה' שאמר הכתוב היא דרך ושביל. ומבארת,
 אמר רבה בר שילא, יש ללמוד זאת מדכתבי (מלכים א יח לב) לגבי
 אליהו בהר הכרמל, ויעש תעלה בבית סאתים ורע, שעשה אליהו
 חפירה ושביל מסביב למזובה, ברוחב הראוי לזריעת שתי סאים,
 ומילא תעלה זו במים.
 ממשיך הקדוש ברוך הוא ואומר לאיוב: ודרך לחיו קלות' (איוב לח
 כה). דהיינו, מי חילק דרך לכל אחד מן הרעמים. וכך אמר לו,
 הרבה קולות [רעמים] בראתי בעצים [בגומא], וכל קול וקול
 בראתי לו שביל בפני עצמו, כדי שלא יהו שתי קולות יוצאות
 משביל אחד, שאלמלי - שאם היו שתי קולות יוצאות משביל אחד
 היו מתרביץ את כל העולם. מעתה יש לך להביך, שאם בין קול
 לקול לא נתחלף לי, היתכן שבין איוב לאיוב נתחלף לי.
 עוד אמר לו הקדוש ברוך הוא לאיוב: 'הרעקת עת לדת יעלי סלע'
 חלל אילות תשטר' (שם לט א). האם יודע אתה את זמן הלידה של
 היעלים הגרים בסלע, או האם שומר אתה את הזמן שבאים צירי
 לידה לאילה. וכך אמר לו, ויעלה [אשת היעל] זו אקרוי על
 בניה היא, ולפיכך בשעה שפוצעת

להביא יסורים על בני האדם.
 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין זה: פתנאי - מצינו מחלוקת
 תנאים בענין זה בברייתא. נאמר בפסוק 'ארץ נתנה כד רשע', רבי
 אליעזר אומר שמפסוק זה יש ללמוד שבקש איוב להפוך קערה על
 פיה, אמר לו רבי יהושע, לא דבר איוב אלא כלפי השמן.
 הגמרא מביאה מקראות המפרשים את טענותיו של איוב: 'על
 דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל' (שם יז). כלומר, אם חפץ היית
 בכך, לא הייתי רשע, אלא שאין מידך מציל. אמר רבא, בקש איוב
 לפטור את כל העולם כולו מן חרין שלעתיד לבוא, שרצה לטעון
 שכל החוטאים אנוסים הם על ידי יצר הרע. וכך אמר לפניו, רבוננו
 של עולם, כשם שבראת שור שפרסותיו סדוקות, דהיינו, שהוא
 מפרס פרסה, ובראת חמור שפרסותיו קלוזות, שאין פרסת רגלו
 סדוקה לשני חלקים, נמצא שאתה הוא שבראת את סימני
 הטהרה בשור ואת סימני הטומאה בחמור, כך בראת גן עדן ליתן
 שכר לצדיקים ובראת גיהנם להעניש הרשעים, ואתה הוא
 שבראת את הצדיקים על ידי יצר הטוב שנתת בהם, ובראת את
 הרשעים על ידי יצר הרע שנתת בהם, ומעתה מי מעבב על דרך,
 מי יכול לעכב ולעשות כנגד רצונך, אנוסים הם החוטאים, שהיצר
 הרע מכריחם לחטוא.
 ומאי אהדרו ליה תבירה [דאיוב] - וגמה השיבו חברי איוב על טענתו
 זאת. כך אמרו לו, אף אתה תפר ראה ותגרע שיהא לפני אל' (שם
 טו ד). כלומר, דברייך גורמים להפך יראת שמים מבני אדם, וכמו כן
 גורמים הם לגרוע ולמעט את שיער התפילה מן הבריות, מאחר
 שלפי דבריך האדם נתון בידי מערכת הטבע, ואין הוא יכול
 לשנותה. אך האמת אינה כן, אלא אף שבראת הקדוש ברוך הוא את
 יצר הרע כדי להחטיא בני אדם, מכל מקום ברא לו - כנגדו את
 התורה, שהיא תבלין ורפואה לו, ומבטלת מאדם הרהורי עבירה,
 ונמצא, שאין החוטאים אנוסים, שהרי יכולים הם להציל את
 עצמם מיצר הרע על ידי לימוד התורה.
 הגמרא מבארת פסוק העוסק במעשיו טובים של איוב: דרש רבא,
 מאי דכתבי - מה היא כוונת הכתוב (שם כט יג) שאמר איוב 'ברכת
 אבד עלי תבא, וכל אלמנה ארנו', 'ברכת אובד עלי תבא', מלמד
 שהיה איוב גזול שדה מיתומים, ומשביחה - חורשה חורעה,
 ומחזירה להן כשהיא משובחת, וזו הכוונה 'ברכת אובד',
 שמתחילה היו היתומים סבורים שהקרקע אבודה מהם, ולבסוף
 ברכוהו על שהשביחה.
 וכל אלמנה ארנו', דכל תיבא דהוה (איבא) אלמנה דלא הוה נכבי
 לה - כל היכן שהייתה אלמנה שלא היו חפצים לשאתה לאשה,
 הוה איל שדי שמייה עליוזה - היה איוב 'שם' את שמו עליה,
 דהיינו, אמר כלפי שמייה קרובתו, או שהיה מתעסק בשידוכיה, והוה
 אתו נכבי לה - ועל ידי זה היו באים ונושאים אותה.
 הגמרא שבה לעסוק בדבריו של איוב: לו שקול ישקל פעשי והותי,
 במאזנים ישאו יחד' (שם יג א). כלומר, אם ישקל במאזנים הכעס
 והענוש שבאו עלי מן השמים, וכנגדם ישקלו עוונותי, נראה מי
 מהם יכריע. אמר רב, עפרא לפומיה דאיוב - ראוי היה ליתן עפר
 בפיו של איוב על דבריו אלו, תבירא כלפי שמייה - מאחר
 שמדבר הוא כלפי שמים כאדם המתווכח עם חבירו, ואומר בוא
 ונשקול מי חייב למי.
 (לו) [לא] יש בינינו מוכיח, ישת דו על שנינו' (שם טו א). אין בינינו
 שופט ומוכיח שיוכל להניח את יד ממשלתו על שנינו, ולברר עם
 מי האמת. אמר רב, עפרא לפומיה דאיוב - ראוי היה ליתן עפר
 בפיו של איוב על דבריו אלו, כלום יש עבד שמוכיח את רבו, וכי
 יכול אדם להוכיח את הקדוש ברוך הוא.
 'ברית ברתי לעיני ומה איתבונן על בתולך' (שם לא א). כלומר, מדוע
 קרה לי כל זאת, הלא ברית ברתי לעיני שלא להסתכל על אשת
 איש, ואף גדלה חסידותי עד שלא התבוננתי אפילו על פניוה,

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ה ואם אין בראשו גלסטרא, אם הוא קשור בדלת עצמה, אפלו קשור בחבל דק שאינו ראוי לנטל בו - די בכך (לפי שגפר יפה שקשור שם מבעוד יום בשביל נעילת הדלת, הואיל וקשור בדלת עצמה, אף על פי שאין הקשר אמיץ, ושוב אינו נראה כבונה בשבת), ואפלו אם פלו מנח בארץ פשוטו מהחור. אבל אם אינו קשור בדלת עצמה אלא בברית (או במזוזה¹²) - צריך שיהא הקשר אמיץ בענין שיהא ראוי לנטל בו (שפשהוא קשור יפה בחבל חזק, נכר הדבר שהוא עומד לנעילת דלת, אף שאינו קשור בדלת עצמה, ושוב אינו נראה כבונה בשבת), ואפלו אם פלו מנח בארץ פשוטו מהחור שבאסקפה: חלק ב סימן שיג, טלטול דלת וחלון והמנעול בשבת, סעיף ה:

ביאורי הלכה

[ל או במזוזה - או בכותל³⁴.

צינונים והוספות

החיבור לבניין מועיל לכך שאינו נראה כבונה בשבת, ודין המזוזה (והכותל) כדין הדלת ומועיל בהם קשר בחבל דק משא"כ כשקשור לברית שאינו מחובר לבניין. 34 ראה המבואר לעיל (הערה לב) שלכאורה דווקא לפי המובא במוסגר (שם, ובמוסגרים שבסעיף זה שהעיקר הוא שניכר שעומד לנעילת דלת) דין המזוזה (והכותל) כדין הברית, אבל לולא המובא במוסגרים יש לומר שעצם

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ריבית והלכות עיסקא ~

~ יום ראשון ~

ויש אומרים שאינו צריך לשלם לו שכר עמלו ומזונו בשלימות אלא די שיתן לו דבר מועט בעד עמלו ומזונו להיכר בלבד שאינו טורח בעד ההלואה שכיון שריבית שעל ידי מקח וממכר אינה אסורה אלא מדברי סופרים די בהיכר בלבד. ומכל מקום הוצאת הדרך שעל הסחורה לדברי הכל צריך לחשב בדמי הסחורה עצמה כשמחשב לו יוקרה שבעיר האחרת.

(ולסברא הראשונה הוא הדין אם אינו מוכר לו ביוקר כלל אלא שזה ביקש ממנו מעות ללות ואמר לו אין לי מעות אלא יש לי חפץ שאני צריך למכרו טול והוליכו למקום שתוכל למכרו ומכרהו ולוה לך המעות עד זמן פלוני צריך ליתן לו שכר עמלו בשלימות שלא יהא טורח בשביל ההלואה אף על פי שטורה בשביל עצמו כיון שמגיע מזה הנאה למלוה שהיה חפץ למכור החפץ והיה צריך למרוה בעצמו במכירתו. ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל ודי בדבר מועט בכל ענין):

יב ואפילו אם היא שוה עכשיו י"ב בעיר אחרת והלוקח מוליכה לשם וימול עכשיו י"ב ויעשה צרכיו במעות עד זמן פרעון שקבע לו המוכר וגם המוכר היה מוליכה לשם עכשיו אילו לא קנאה ממנו הלוקח והיה נוטל שם מיד אף על פי כן אסור אלא אם כן אחריות הסחורה בתולכתה לאותה העיר עד שתמכר שם הוא על המוכר שאז הלוקח אינו אלא כשלומו למכור סחורתו ואחר שמכרה שם הוא נעשה לוה על המעות לעשות בהם צרכיו עד שיגיע זמן הפירעון למוכר.

לפיכך צריך המוכר לשלם לו שכר עמלו ומזונו ושאר הוצאת הדרך עד שתמכר סחורתו באותה העיר שאם לא ישלם לו נמצא שטרח במכירת סחורתו של זה בשביל שילוהו המעות שיטול בעדה.

~ יום שני ~

והוא שמעלהו מעט בענין שאין ניכר לכל אבל אם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו הרי זה כמפרש ואסור.

במה דברים אמורים במטלטלין אבל בקרקעות כיון שאין אונאה לקרקעות מותר למכרן בהקפה בהרבה יותר מרמייהם. רק שלא יפרש לו אם תפרע לי עכשיו הרי לך בפחות. וכן בכל דבר שאין לו קצבה ואונאה:

~ יום רביעי ~

בב וכל זה בשקוצץ עמו סכום המקח כך וכך כשיפרע לו לזמן פלוני אבל אם אינו קוצץ לו סכום אלא מוכר לו בעת הזול שיפרעהו לזמן פלוני בעד דבר זה כפי השער שיהיה לדבר זה בעת ההיא בין שיהיה ביוקר בין שיהיה בזול ובעת ההיא רגיל להיות דבר זה ביוקר כגון יין שהגיל להיות ביוקר אחר הפסח והוא מוכרו לו בעת הבציר שהוא בזול שיפרע לו אחר הפסח בעד כל חבית כפי השער שיהיה אחר הפסח לכל חבית יין יש מי שמתיר אף על פי שהוא דבר שיש לו שער ידוע וכבר נקבע השער בזול הואיל ואינו קוצץ עמו שיפרע לו יותר משער של עכשיו ואפשר שלא יתייקר כלל ויש אסרין הואיל ודרכו להתייקר ויש לחוש לדבריהם.

ואם אינו נוטל ממנו היין עכשיו בעת הבציר אלא אחר כך לאחר שנתייקר לדברי הכל מותר למכור לו בעת הבציר על מנת לשלם לזמן פלוני בעד כל חבית כפי השער שיהיה לחבית יין בעת שיטול כל חבית מרשות המוכר כי אז הל עליו החוב לשלם ולא בעת שקנה ממנו ואין כאן ריוח המתנת חוב. ולפיכך אף שאחריות היין על הלוקח מותר שאף שהיין שלו לא נתחייב לשלם דמיו למוכר כל זמן שהיין ברשות המוכר ואין כאן ריוח המתנת חוב. וכן כיוצא בזה בשאר כל הסחורות:

בג וכשם שאסור למכור סחורה בהקפה ביותר משוויה עכשיו אם נוטלה עכשיו מרשות המוכר כך אסור לקנותם בפחות משוויה עכשיו בשביל שמקדים המעות קודם שיטלנה לפי שהמעות נעשו חוב על המוכר ליתן בעדם סחורה ובשביל שהלוקח ממתין לו החוב הוא מוכר לו בזול והרי זה אבק רבית.

במה דברים אמורים כשאין לו למוכר סחורה זו כולה בעת שמקבל המעות אבל אם יש לו כולה אפילו היתה מופקדת ביד אחרים בעיר אחרת מותר לפי שעשאו חכמים נתנית המעות כאלו הוא קנין גמור להיתר רבית של דבריהם להקנות הסחורה ללוקח מיד בכל מקום שהיא ואין כאן המתנת חוב.

ואם המוכר נתן מעות על סחורה זו לאחרים שיש להם אין זה מועיל להתיר לו למכרה בזול בשביל הקדמת המעות הואיל ועדיין לא גבאה מהם אינה נחשבת כשלו שיוכל להקנותם ללוקח מיד.

ב במה דברים אמורים שצריך שתהיה הסחורה באחריות המוכר עד שתמכר באותה העיר וגם צריך ליתן לו שכר עמלו ומזונו כשמכר לו עכשיו מכירה חלוטה שלא להחזירה עוד בעיניה רק דמיה וגם לא הניח מקום ללוקח שיוכל להרויח במכירת הסחורה איזה ריוח כגון שהעלה לו בדמיה כפי כל מה שאפשר ליטול בעדה באותה העיר ואין לו ללוקח הנאה במכירה זו רק מה שילוח לו המעות לעשות בהן צרכיו עד זמן פרעון. אבל אם אמר לו הרי היא לך בכך וכך וכל מה שתטול בעדה יותר מסך זה הוא שלך ואם לא תוכל למכרה ביותר מסך זה הרי אם תרצה להחזירה לי אקבלנה ממך שנמצאת עכשיו כשמוכרה לו במקום שהיא בזול עדיין אינה מכירה חלוטה ביד הלוקח וגם כשימכרנה אפשר שיהיה לו ריוח במכירה זו הרי זה מותר לקבל עליו האחריות של הסחורה עד שתמכר וגם אין צריך ליתן לו שכר עמלו ומזונו כלל כי המוכר מניח לו ריוח זה בעד עמלו ומזונו ואף שאחריותה עליו אינה כשלו שיהיה בה משום רבית מה שישלם לו בעדה לאחר זמן יותר ממה שהיא שוה עכשיו כאן בעיר זו הואיל ולא היתה מכירה חלוטה כשלקחה ממנו בעיר זו הרי זה כשמוכרה בעיר אחרת ביוקר כאלו מוכר סחורה של המוכר. והוא הדין אם אינו מוליכה לעיר אחרת אלא מוכרה בעיר זו לאחר זמן בעת שמתיקרת סחורה זו.

אבל אם אינו מוכרה ביוקר כפי מה שמכר לו המוכר אלא בפחות כדי למהר לעשות צרכיו במעות אסור בכל ענין:

~ יום שלישי ~

כא וכל זה שאסור למכור סחורה בהקפה ביותר משוויה עכשיו בעיר זו אינה אלא בסחורה שיש לה שער ידוע וקצוב כגון תבואה לאחר שיצא השער בשוק של עיירות שהוא קבוע ונמשך זמן רב ואינו משתנה וזה מכר בהקפה ביותר ממה שיצא השער או אפילו דבר שאין לו שער בשוק אלא ששומתו ידוע לכל כמו פלפל או שעוה שכל הפלפלין והשעוה שוין והכל קונים אותם תדיר ויודעים שומתם וזה מכר ביותר משומתו הידועה. אבל דבר שאין לו שער ידוע בשוק ולא שומתו ידוע לכל כגון פרה וטלית וכיוצא בהן וכן תבואה עד שלא יצא השער שיש מוכר בזול ויש ביוקר ויש אומרים אפילו יצא אלא שלא נקבע ועתים שמוכרים בזול ועתים שמוכרים ביוקר שמשנתנה השער תדיר מותר למכור בהקפה ביותר מכמות ששוה עכשיו. ובלבד שלא יאמר לו בפירושו אם אתה פורע לי עכשיו הרי לך ב' דינרים ואם לזמן פלוני ביותר מ' אף על פי שהאמת הוא כן. שכיון שהרבית הבאה על ידי מקח וממכר אינה אסורה אלא מדברי סופרים לא אסרו בענין שאינו ניכר לכל שרבית היא כגון זה שמוכר ביוקר דבר שאין שומתו ידועה לכל.

דבריהם להקל בדברי סופרים.

ועיירות קמנות שאין בהן שער בשוק והן סמוכות לעיר שיש בה שער בשוק סומכות על השער שיצא באותה העיר והוא שהן מסתפקות (סחורה זו) מאותה העיר:

בז וכל זה כשנתן לו מעות עכשיו בשעה שהיה שער הוול אבל אם היה המוכר חייב לו מכבר ובא לתבעו ואמר לו המוכר אתן לך בחובך פירות או סחורה אחרת כשער של עכשיו אסור שהרי לא היה המוכר יכול לקנות כשער הוול כיון שאין הלוקח נותן לו מעות עכשיו אלא אם כן יש למוכר עכשיו כל הסחורה כולה שאז מותר אפילו אין לה שער כלל.

וכן המלוה מעות לחבירו על מנת שאם לא יפרענו במעות לזמן פלוני יפרענו בסחורה כפי השער של עכשיו אסור אלא אם כן יש ללוה הסחורה כולה עכשיו שהרי זמן הקנין שקונה ממנו הסחורה אינו עכשיו בשעת מתן מעות אלא לאחר זמן כשלא יפרענו מעותיו:

~ שבת קודש ~

בח וכל המקדים מעות על סחורה אפילו נקבע השער בשוק ואפילו יש לו למוכר עכשיו כולה אם נתייקרה אחר כך ובא המוכר לפרעו במעות מפני שחזר בו או שאין לו עתה הסחורה היא שכבר מכרה לאחר לא יקח ממנו מעות בעדה כשער של עכשיו שהוא שער היוקר מפני שנראה כרביית שמעות נתן ומעות נוטל ונוטל יותר ממה שנתן אבל אם נותן לו סחורה אחרת מותר:

כז וכשם שמותר להקדים מעות על פירות או סחורה אחרת על דרך שנתבאר כך מותר להקדים פירות או סחורה אחרת בתורת דמים על פירות אחרות או סחורה אחרת על דרך שנתבאר.

וכן להקדים מעות על מעות אחרות דרך חילוף ומקח וממכר. רק שבזה חלוק דין מקח וממכר של מעות במעות ממקח וממכר של מעות בפירות או פירות בפירות שהמקדים מעות או פירות על פירות אם יש לו למוכר כל הפירות עכשיו מותר להויל לו פחות הרבה משער של עכשיו בשביל הקדמת מעותיו מה שאין כן מקדים מעות על מעות אחרות שאף על פי שהם כ' מינים שונים כגון כסף וזהב ודרך מקח וממכר הוא אסור להויל לו משער של עכשיו בשביל הקדמת מעותיו אפילו יש לו למוכר כל המעות בביתו ואפילו נותן לו מיד לאחר שעה קלה כשימצא המפתח מתיבתו שכיון שנותן לו עכשיו מעות היוצאות והוא מחזיר לו מעות היוצאות הרי זה דומה להלוואה ויש לה דין הלוואה ממש לאסור בה הרבית מן התורה ואין מועיל מה שיש לו אלא להתיר הרבית של דברי סופרים:

ונאמן המוכר לומר שיש לו סחורה זו בעיר אחרת אלא אם כן ידוע שאין לו או שהוא בחזקת שאין לו שאז אין הוראתו לשקר מועלת:

~ יום חמישי ~

בד וכל זה למכור בוול סתם אבל אסור לפרש ולומר אם נתן לי המעות עכשיו אתן לך בפחות ואם נתן לאחר זמן אתן ביותר שזה כאומר שבשביל המתנת הסחורה אחר קבלת המעות מויל לו:

בה וכל שאין למוכר סחורה זו כולה בעת שמקבל המעות אפילו בשויה אינו רשאי למכור שיעמיד לו לאחר זמן כשער של עכשיו אלא אם כן היא סחורה שיש לה עכשיו שער ידוע וקצוב בשוק שהכל מוכרים בשער אחד מפני שהיא מצויה הרבה בשוק אם היא סחורה הנמכרת בשוק כגון פירות ותבואה וכיוצא בהן ואם אינה נמכרת בשוק כגון שעווה וכיוצא בה אם היא מצויה הרבה כל כך בעיר זו עד שכל המוכרים מוכרים בשער אחד אבל סחורה שאין לה עכשיו שער קצוב יש מוכר בפחות ויש ביותר אסור להקדים מעות על סחורה זו אפילו בשויה עכשיו כי שמא תתייקר אחר כך והוא יטול כשער הוול של עכשיו בשביל המתנת חוב המעות שהקדים לו שנעשו עליו כהלואה הואיל ולא היתה לו הסחורה והרי זה אבק רבית מה שאין כן כשיש לה שער (אין ריוח ללוקח בהקדמת המעות למוכר שהרי היה מוצא לקנותם במעותיו מאנשים אחרים בשער הזה) שהרי היא מצויה הרבה והיה המוכר יכול לקנותה מאחר כשער הזה במעות אלו שמקבל עתה הרי זה כאילו קנאה שהקילו בזה הואיל והיא מצויה הרבה.

ולכן אם מנהג העיר שהלוקח נותן שכר הסרסור צריך שיתן גם זה הלוקח שמקדים מעותיו כדי שלא יהיה כלום בהקדמת מעותיו ואם הם פירות שדרכן להתחסר מאכילת עכברים צריך לקבל עליו החסרונות שראויים להתחסר לפי המדה ולפי הזמן שהוא מנתינת המעות עד קבלת הפירות ואין צריך לומר שאסור לקנות בפחות משער של עכשיו כל שאין למוכר כל הפירות:

~ יום שישי ~

בו והשער צריך שיהיה קבוע ונמשך זמן ארוך כגון שער של שוק של כרכים שהם עיירות גדולות שהשוק שבהן הוא רב וגדול והשער שנקבע בו אינו משתנה לזמן מועט כל כך ויש מתירין אפילו אינו קבוע כגון שער של עיירות קמנות שאין רבים מוליכין להן תדיר כמו לכרכים ולפיכך השער שבשוק משתנה בהן תדיר לזמן מועט ויש לסמוך על

~ 'לקוטי תורה' פרשת חוקת - הפרשה החסידית ~

זאת חוקת התורה

ונפרד מהקלף, שלא היה לו שום שייכות מקודם אל הקלף, רק שאחר כך בשכונת הספר בדין על גבי קלף נתאחדו והיו לאחדים. אבל "אותיות החקיקה" הם מיניה וביה, והן דבר אחד ממש עם האבן שחקקו בו³.

וזהו "זאת חוקת התורה": כלומר, שעל ידי מצות פרה-אדומה, שהיא חוקה⁴, תמשיכו למעלה בחינת "אותיות החקיקה" של התורה, להיות משם ממש יורד ונמשך בבחינת "אותיות הפתב", דהיינו פתורה-שפכתב, ומתורה-שפכתב יומשך גילוי זה בתורה שבעל-פה. והיינו לפי שמצות פרה-אדומה הוא כללות התורה, כמו שיתבאר.

ולואת ירדה הנשמה ממקום כבודה בגן-עדן, ונתלבשה בגוף החומרי - כדי לעשות את התורה. וזהו "ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה כי" (דברים ה, כד); וזהו "ועשיתם אותם"⁵; וכתיב: "ושמרתם את חוקי ה' אשר יעשה אתם האדם" - שהאדם הוא העושה אותן למצות וחוקים, שממשיך אותן מבחינת "אותיות החקיקה" בבחינת "תורה-שפכתב", ועל ידי זה 'וחי בהם'.

"וידבר ה' וגו': זאת חקת התורה אשר צוה ה' ה' לאמר"²:

וצריך להבין, דהא פתיב תחלה: "וידבר ה' ה' ה'", שהקדוש ברוך-הוא, הוא המדבר למשה: "זאת חקת התורה", ואם כן, מהו "אשר צוה ה' ה' ה'" - היה לו לומר "אשר אני מצוה".

גם להבין קצת ענין פרה-אדומה - שנאמר בה: "חוקת התורה".

אף הענין:

דהנה התורה נקראת "תורה-שפכתב", "הקדוש ברוך-הוא אומר ומשה כותב" (בבא בתרא טו, א); ודברי סופרים נקרא "תורה שבעל-פה". אמנם "חוקת התורה" - לשון חקיקה (כמו שפתיב ברבות ריש פרשה זו: "חקה חקתי") - והיינו כמו שהתורה היא בשרשה ומקורה, ששם היא בבחינת "אותיות החקיקה", שהיא מדרגה עליונה מבחינת התלבשותה במדרגת שנקרא "אותיות הפתב" להיות נקרא "תורה-שפכתב".

כמו על דרך משל בגשמיות, באותיות הנכתבים על גבי הקלף לכן, הרי האותיות הם דיו, שהוא דבר זר

1. (נאמר שבת פרשת חקת, ב' סוף חס"ה).
2. (במדבר יט, איב: "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר, דבר אל בני ישראל, ויחוו אליך פרה אדמה תמימה, אשר אין בה מום, אשר לא עלה עליה על").
3. (וענין מה שנתבאר מענין זה, בדבור המתחיל "אם בחקתי תלכו" (למנון בחקתי מה, ד).
4. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שחורה אני ונאווה" (למנון שיר השירים ד, ב), בענין שהתורה ניתנה באש שחורה על גבי אש לבנה, וזהו ענין תורה-שפכתב. וממה שפתיב שם יוכן גם כן ענין פירוש "אותיות החקיקה", דהיינו על דרך משל ה"אותיות שפנפנש". עיין שם).
5. (עיין בקהלת רבה סוף פסוק ה, א) "מי כהחכם" (זה משה. . . על כל דבר ודבר שהיה הקדוש ברוך הוא אומר למשה, היה אומר לו ממתן ומתורתו, וכיון שהגיע לפרשת (ויקרא כא, א): "אמר אל הכהנים", אמר לפניו: רבנו של עולם, ואם נתמאו אלו במה הוא מתרנן? לא השיבו דבר, אותה שעה נשתנו פניו של משה, וכיון שהגיע לפרשת פרה אדמה, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, אותה אמירה שאמרתי לך: "אמר אל הכהנים", ואמרתי לך: אם נתמאו במה היא מתרנן? ולא אמרתי לך דבר, זו היא מתרנן (במדבר יט, י): "ולקחו לטמא מעפר שרפת החמאת". אמר לפניו: רבנו של עולם, וכי מתרה היא? אמר הקדוש ברוך הוא: משה, חקה היא ונגדה גורתי ואין בריה יכולה לעמוד על גורתי, דכתיב: "זאת חקת התורה").

1. ונרבות: בא, פרשה י"ט (דבר אחר, "יהי לפי תמים בחקוד" (תהלים קיט, פ), זה חקת הפסח וחקת פרה אדמה, למה? ששניהן דומין זה לזה, בזה נאמר: "זאת חקת הפסח" (שמות יב, מג), ובה נאמר: "זאת חקת התורה", ואי אתה יודע איזו חקה גדולה מזו).
2. תצוה, ריש פרשה ל"ח (כשהוא רוצה הוא קוראה לשון נקבה, שנאמר: "ויקחו אליך פרה אדמה תמימה").
3. אמור, סוף פרשה ל' ("ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כג, ט) . . הרבה קיחות צויתי אתכם בשביל לפותכם, אמרתי אליכם: ויחוו אליך פרה אדמה תמימה).
4. נשא: פרשה י"ב, דף רמ"ט, עמוד ד' ('ויהי ביום פלות משה" (במדבר ג, א) . . ישראל נתקדשו בפרת חמאת, שנאמר: "דבר אל בני ישראל ויחוו אליך פרה אדמה וגו').
5. פרשה י"ג, דף רנ"ג, עמוד ד' (ביום השני הקריב נתנאל . . הקריב את קרבנו" (במדבר ג, ח' י"ט): אמר רבי פינחס בן יאיר: למה חוסר הקריב, וחסר י"ד, אלא כנגד פרה אדמה שעשו באותו היום).
6. (ויקרא כ, ה: "ושמרתם את חקתי ואת משפטי, אשר יעשה אתם האדם וחי בהם. אני ה'").

שפלב".

ואחר כך "שוב לאתד", ונמשך מחמת ההתבוננות ב'סובב כל עלמין', אשר אין לפניו מעלה ומטה, ועולמות העליונים עם העשייה נשמיות שוין אצלו ותברך, כמו שפתיב (דקדקו כג, כד): "את השמים ואת הארץ אני מלא", אם פן לא שייך "רצוא" ועליה, פי הוא נמצא למטה כמו למעלה;

וכל העליות "ולכו מחיל אל חיל" (תהלים פה, ח) – זהו שייך רק בבחינת 'ממלא כל עלמין' כו', ואדרבה, בחינת גילוי זה, ד'סובב כל עלמין', יהיה לעתיד לבא, למטה דקא. והו' "ולא תוסיף קום" (ישעיהו כד, כ. עמוס ה, ב), שאין צריך עליות, פי יהיה הגילוי למטה על ידי קיום התורה ומצות בעשייה. ולכן נמשך מזה בחינת "שוב", והוא בחינת "יראה" וביטול – שלמעלה מבחינת "אהבה". והוא בחינת "יסוד המים שבמורח", חכמה – "בחימ"ה" – שלמעלה מבחינת "בינה – ליבא כו"¹².

אך איך יבא האדם לבחינה זו? הוא על ידי קיום המצות. דכתיב (דברים לג, ב): "מימינו אש דת": "מימינו" – הוא בחינת מים וגם "אש דת" – שפולאים מב' בחינות אלו, ועל ידי זה יבא האדם לבחינת "רצוא ושוב", שהן בחינת אש ומים כו', שהן פללות התורה, שעל דרך זה הוסדרו כל המצות, שהוא רק שיהיה בחינת 'העלאת מ"ן' – דהיינו אתערותא דלתתא, והמשכת מ"ד' – בחינת אתערותא דלעילא.

והנה מצות פרה ארומה הוא פללות ענין זה דבחינת ה"רצוא ושוב": ה"רצוא" זהו ענין שריפת הפרה לאפר, וה"שוב" זהו ענין "ונתן עליו מים חיים אל פלי" (במדבר יב, ט), ולכן נאמר בה דייקא: "זאת חקת התורה".¹³ והיינו כמו שפתיב בזה חלק ג' (האוינו, דף רפ"ח, עמוד ב'): "ועל האי אקרי כו' והחיות רצוא ושוב".

וזהו ירדת הנשמות בגוף – "ירידה צורך עליה", ועשייה והמשכה זו היינו על ידי אתערותא דלתתא, וכמו שפתיב (דברים ו, ח): "ואהבת [.] בכל לבבך כו'", ועל ידי זה אחר כך (שם, ט): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה כו"¹⁴.

ולחבין איד יהיה ביכולתם להמשיך המשכה עליונה זו?

וגם, מה שייכות ענין זה, שהוא פללות התורה, למצות פרה ארומה דקא?

והענין: דהנה מבואר במקום אחר¹⁵, שפללות ענין המצות הוא, שעל ידי זה נמשך לאדם בחינת ומדרגת מה שפתיב בחיות הקדש (יהוה א, יד): "והחיות רצוא ושוב". וזהו מה שפתיב באברהם (בראשית יב, ט): "הלוך ונסוע".

והוא מה שפתיב ב"ספר יצירה": "ואם רץ לבד – שוב לאתד":

"רץ לבד" – פי "בינה – ליבא"¹⁶, שעל ידי ההתבוננות בגדולת ה', איך פי "ביו"ד נברא העולם הבא"¹⁷, שאפילו עולם הבא שהוא תענוג אין קץ, וכמאמר: "מוטב דלידייניה כו"¹⁸ – נמשך רק מאות אחד, דכלא חשיב ממש לגבי עצמות אינוסוף ברוך הוא. והו' "פי עמד מקור חיים" (תהלים לו, ט), שפתיב "מקור חיים" – גועין ועולם הבא, הוא רק "עמד", בחינת טפל כו', ורטל לגבי מהותו ועצמותו ותברך. ועל ידי זה יומשך הרצוא והתשיקה אליו ותברך ממש, ליכלל וליבטל בו ותברך.

וכמו שפתיב (תהלים עג, כח): "מי לי בשמים, ועמד לא חפצתי כו'", פירושו: אפילו בחינת גועין, שנקרא "עמד מקור חיים" – לא חפצתי, רק אציו ותברך ממש; ו"רצוא" זה נקרא "רץ לבד", שהוא בחינת "יסוד האש

7. (וזהו על דרך שנתבאר סוף דבור המתחיל "יבור את יום השבת לקדשו", וכתב "שומר כו", גבי: "וכדי להעלות התורה ולקשרה באור אינוסוף ברוך הוא ממש, שלמעלה מבחינת אדם כו". ענין שם. (תורה אור עא, ג).

8. כמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "זר תנופה כו' מוזה מימין" (תורה אור מג, ב): שאתיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחינת התורה, ונמשך משם בחינת תוספת אור באור התורה. והיינו על ידי העלאת של "זר מצוה", ועל ידי אותיות התפלה כו'. ענין שם. וענין האותיות שלמעלה מהתורה עצמה – היינו בחינת 'אותיות התקנה').

8. (בפרשת יתרו, בדבור המתחיל "וכל העם רואים את הקולות" (תורה אור עג, ד).

9. (תפינו ותר בהקדמה, "פתח אליהו").

10. (מנחות כט, ב).

11. "וליתי לעלמא דאתי" (תנינה טו, ב). "לפי שקל יסורי גיהנם פראי לו, בשביל שיקבל אחר כך עונת העליון הנמשך מ"דו השכינה" – לעיל בהעלותך לג, ד).

12. וענין מה שנתבאר מזה, בדבור המתחיל "וידעתם היום" (לקמן ואחתהן ה, א ואילך).

13. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וקבל תיהודים" (תורה אור צג, א), גבי: "שאין פה נגפש להכיל כו' (את אור האהבה זו) פי אם בבחינת רצוא ושוב. (וזה היתה מעלת ומדרגת אברהם – הלוך ונסוע). אך לעתיד לבא פתיב: 'פי עזן געזן יראו, לפי שאו נאמר 'בבכי יבאו', שהבכיה היא מחמת קבלת השמחה הגדולה ורוב התענוג המתגלה למעלה מעלה מאשר תוכל הנפש שאת')."

פי "שמאל דוחה וימין מקרבת" (סוטה מו, א ושם נמקו), ויש למעלה בחינת "ימין ושמאל תפרוצי" (ישעיהו נד, ג): שמבחינת ימין נמשך ההשפעה בהתגלות אור, וזהו "ימין מקרבת", ולכן אי אפשר להחיצונים לקבל יניקה מבחינת ימין, פי ההשפעה הבאה מבחינת ההתקרבות והחיבה, אינו – רק לסטרא דקדושה, וכמו שכתוב (מלאכי א, ב): "אהבתי אתכם אמר ה'", וכתיב (תהלים סו, ב): "יאר פניו אתנו";

מה שאין בן הקליפות, אינם מקבלים – רק מבחינת 'אחוריים', דהיינו 'כמאן דשדי בתר כתפין', ולואת אין להם יניקה מבחינת "ימין מקרבת", כי אם אדרבה, "מינדג ה' תרעץ אויב" (שמות מו, ו) כתיב¹⁸, כי אם יניקתם הוא מבחינת שמאל.

פי הנה "שמאל דוחה" – שההשפעה שמקו השמאל אינו מבחינת ודרך ימין שמקרבת, פי אם מבחינת דחייה, שדוחה את ההשפעה. ולכן על ידי רבוי הצמצומים, דחיה אחר דחיה, ויכל להיות שיקבלו גם בן החיצונים. וזהו ענין "פרה דקבילת משמאל"¹⁹.

וזהו ענין מצות פרה אדומה – לתקן ענין זה: ושבע היות נכח פני אהל מועד²⁰, היינו להעלות פנימיותה, שהוא בחינת הטוב שנמשך ונתפשט בתוכה מבחינת "פני שור" שבמרכבה, ולהחזירו ולהעלותו לשרשו;

ואחר כך שריפת הפרה לעשותה אפר²¹ – הענין: דהנה על דרך משל, כששורפים עצים ועל ידי זה נעשים אפר – שהאפר הוא מהותו ועצמותו של העץ הנשרף, פי "הכל היה מן העפר" (קהלת ג, ב), רק שגורבו בו עוד ג' יסודות – אש, רוח, מים – אל העפר שהוא עצמותו, ועל ידי השריפה באש, אזי ג' יסודות אמ"ר (= אש, מים, רוח) שהיו בהעץ חלפו וכלו בעשן המתהווה מהרפכתו, ויסוד הד' שהיה בעץ, שהיה עצמותו, שהוא העפר שבו, הוא הנשאר קיים, והוא האפר.

והנה הנם שפכל מצוה יש בחינה זו, אך לא כא בחינה זו כביאור וגילוי גמור בכל המצות כמו במצות פרה אדומה, שכל עונתה הוא ב' בחינות אלו ד'רצוא ושוב", שזהו ענין האפר וה'מים חיים", ולפיכך הוא נקרא "חקת התורה".

וזהו על דרך מה שנתבאר במקום אחר, על פסוק (בראשית כד, כא) "והאיש משתאה לה" (סו"ד צא, ב), בענין מאמר ר"ן¹⁴: "יפה שיתקן של עבדי כתי אבות מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה – והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמזיה".

והיינו, לפי ש'פרשה של אליעזר' הוא ענין התחברות שם ב"ן לשם מ"ה, והיינו תורה שבעלפה עם תורה שבכתב, והוא פללות חיבור ד'מ"ה וכו'. ובכל המצות הוא דרך פרטי, שיוחד זה במצוה זו הוא בחינה פרטית כו'. ענין שם.

וכענין זה יבין גם בן בפרה אדומה, שעליה נאמר "חקת התורה", שהיא גם בן פללות התורה. דהיינו, שעל ידי האפר ומים חיים הוא פללות חיבור הרצוא ושוב, שזהו ענין 'יוחד מ"ה וכו'. והוא גם בן בענין התחברות הלב והמוח: שיסוד האש הוא בלב – וזהו "אם רץ לך"; ויסוד המים הוא במוח – והוא בחינת "שוב"; וישיתחברו יחד – זהו ענין חיבור הרצוא ושוב¹⁵.

והנה בכל המצות יש גם בן בחינת אש ומים. ולכן על ידי קיום כל מצוה יבא האדם לבחינת "רצוא ושוב", פי גם כל אבר כלול מזהלב ומוח. אמנם שם הוא בחינה פרטית, אכל במצות פרה אדומה הוא פללות יחוד זה, וכמו חיבור ויחוד המוח והלב עצמן כו'¹⁶).

ב. ועתה יש להבין ענין שריפת הפרה – איך שזהו בחינת "רצוא":

והענין, דאיתא בזהר (פרשת חקת, דף ק"ב, עמוד ב'): פרה דקבילת מן שמאלא, ומאן הוא לשמאלא?¹⁷ שור – כמה דאת אמר (יחזקאל א, ט): 'ופני שור מהשמאל'.

14. (בראשית רבה פרשה ט, פסקה ה. רש"י בראשית כד, מב).
 15. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "החלצו מאחכם כו'" (לקמן מצות פו, ג).
 16. וענין מה שנתבאר עוד בפרשת שלח, בדבור המתחיל "והיה לכם לציצית" (לעיל שלח מו, ד), בענין אש וי"ד, 'ואש ה"א' – דשם מבורא גם בן, איד על ידי המצות נמשך יחוד זה כו'. ענין שם.
 17. (פרה שמקבלת מהשמאל, ומי הוא לשמאל?).
 18. (ולכן בחורפן בית המקדש כתיב (איכה ב, ג): "השיב אחר ימינו כו'").

19. (וענין בפירוש הרמ"ז שם. וב"לקוטי תורה" סוף פרשת חקת. וענין בזהר חלק ב', פקודי, דף רכ"ד, עמוד ב'. ובפירוש הרמ"ז שם. ובזהר בפרשת אחרי, דף ע"ט, עמוד ב'. מענין "יניקת החיצונים מקו השמאל").
 20. (במדבר יט, ד: 'והיה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים').
 21. (במדבר יט, ה: 'ושרף את הפרה'. שם, ט: 'ואסף איש כהור את אפר הפרה').

הקצה אל הקצה, שגם כח המתאווה שהיה מלובש בתאווה רעה ישוב לאהבת ה', כמו שהיה בשרשו בבחינת "פני שור" כו'. מה שאין כן המעש־הרע אשר מתאווה לו, מחמת שהוא באמת רע גמור מצד עצמו, אי אפשר לו להתפלל בקדושה, ואין לה תקנה אלא ביטולָה והעברתה מן העולם²².

וזהו ענין שריפת הפרה: שישאר רק האפר, שהוא ענין עצם המדות דנפש־הבהמית, דהיינו בחינת כח המתאווה על דרך משל פנ"ל, שהוא החומר הפשוט; אבל הצורה וה"לבושים צואים" שהיה כח־המתאווה מלובש בהן יהיו חולפים וכלים לגמרי. דהיינו שלא יהיה כח־המתאווה מלובש בהן עוד, לא במחשבה - שייסיח דעתו לגמרי מלחשוב ולדבר בזה, וכל שפן במעשה חס־ושלום; ולחיות "עוצם עיניו מראות ברע" (ישעיהו לו, טו) וכדומה, "לְאֵפְרָא לְסִמְרָא אַחְרָא", לעשות הרפוא ונגד תאוות נפש־הבהמית - בכל החושים, ראיה ושמיעה כו', וכמחשבה, דבור ומעשה.

והנה על ידי איתכפּיָא זה, שמכטל הכלים שבהם מלובש הרצון זה, ולחיות דוחה אותן ממנו לגמרי, הרי זה על דרך משל כמו שריפת הפרה, שהג' יסודות אר"מ שהיו בדרך הרפכה בה חלפו וכלו על ידי השריפה, ונשאר רק עצמותה שהוא האפר;

כך כשנפרדו ה"לבושים צואים" - מחשבה, דבור ומעשה דהאיפור - מן הנפש־הבהמית, ונשאר רק עצם כח המתאווה/ דנפש־הבהמית, כאשר הוא בעצמותו, ואינו מורכב ומלובש במחשבה, דבור ומעשה דאיפור, וזהו בחינת האפר; ואז יוכל להפוך אחר כך כח המתאווה זה - מתקצה אל הקצה, מאהבה־רעה לאהבת ה'. וכמו שפיתוב: "ואהבת" - "בכל לבבך" - "בשני יצריך"²⁴, שגם היצירה־רע ישוב לאהבת ה' ממש, והיינו שמבחינת "אתכפּיָא" יבא לבחינת "אתהפכא השוכא לנהורא".

וזהו ענין "שמע ישראל" - "שִׁמְעוּ": דהנה "ע" רבתי, זהו ז' מדות דקדושה הכלולים מיו"ד - והן ע' נפש דיעקב. ועל ידי שבירת־הכלים, שהיה בז' מדות הנ"ל, בחינת ז' מלכין קדמאין דתהו, ד"ארץ אדום" - "וימלוך" [.] וימת כו' (בראשית לו, לב ואילך), נתהוו מזה

והוא גם פן ענין "חומר וצורה" - שבכל דבר יש "חומר וצורה": והחומר הפשוט של העץ הוא "יסוד העפר"; וג' היסודות אר"מ הן רק הצורה של העץ, ועל ידי שריפת העץ נשאר רק עצם החומר שלו הפשוט כו'. והנה כך על דרך משל בעבודת ה' יש בחינה על דרך זה והוא:

כי הנפש־הבהמית נשתלשלה גם פן מ"פני שור מהשטמאל", כמו בחינת "פרה דקבילת משטמאלא". וכמו שמבחינת פרה נמשך אחר כך ההשפעה לחיצונים, כך מן המדות דנפש־הבהמית נמשך החשק והתאוה לתענוגי עולם־הזה, בהיתר או באיפור חס ושלום.

והנה כשהאדם חושק וחפץ לדבר מעניני עולם־הזה הנשמי, הנה אותו הדבר הוא כלי להרצון והתשוקה שבלב האדם; וכן "אותיות" המחשבה והדבור, שמחה־הרד ומדבר איך להשיג הדבר - הן גם פן כלים להרצון ההוא; וכל שפן המעשה - שהן כולם בחינת כלים ולבושים להרצון, גם הם כמו צורה לחומר, לעצם הרצון, שהוא על דרך משל כמו החומר הפשוט, והם הם הצורה - להיות רוצה כך וכך כו'.

והנה 'עצם הרצון', אף שבשגת־לבש בתאווה רעה הוא רע גמור, מכל מקום אין מהות כח הנה - הטא ורע מצד עצם עצמותו, שהרי עצם מהותו הוא רק כח המתאווה, והרי הוא יכול להיות כח־המתאווה לטוב כמו שהוא עכשיו מתאווה לרע; אלא שהרע הוא מה שהטה והמשיך כח המתאווה להיות מתאווה לרע, ונעשה בו ה'צורה' רע מאד, ונתלבש ב"לבושים צואים", עד שנמשך לסור ממצות־עשה או להתאוות לאיפור; אבל מצד כח המתאווה בעצמו, הרי יש בכח זה להפוך לכוון מן הקצה אל הקצה: להיות מתאווה ואהב וחפץ לדבקה בה, וכמו שפיתוב (ישעיהו כו, ט): "נפשי אֵינִי יֵד" - כמו שאוהב ומתאווה לחיי נפשו כו'.

כי באמת, כח המתאווה שבנפש־הבהמית מצד עצמו, שרשו ויסודתו בקדושה עליונה, מבחינת "פני שור" שבמרכבה כנ"ל²², אלא שבירידות המדרגות ונפילתן ב"שבירת־הכלים" נמשך שיהיה כח המתאווה גם לדבר עבירה; ולואת, כשישוב אל ה' יוכל להפוך לבו מן

כמוך", גבי ענין "נשא עון ועובר על פשע" (לקמן ראש השנה כ, ד ואילך).

24. (דברים ו, ה. פרקות ט ב מ משנה ה).

22. וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "כי תצא כו'" (לקמן תצא לך, ג ואילך).

23. וכמו שנתבאר כל זה בדבור המתחיל "להבין פירוש הפסוק מ"י אל

ג. והנה בחינת שריפת הפרה לאפר, הוא להיות
 "ואהבת" – "בכל לבבך", "בשני יצריך". והוא בחינת
 "רצוא", "אם רץ לבד", "יסוד האש שבלב".

ואחר כך צריך להיות בחינת "שוב", והוא ענין מה
 שפתיב²⁵: "ונתן עליו מים חיים אל כלי": דכמו "מים
 חיים" הם הנובעים מתחת הארץ, שמקורם הוא בהעלם
 בתוך הארץ, ונמשכים מההעלם אל הגילוי – כך הנה
 הוא יתברך נקרא (ירמיהו ב, י): "מקור מים חיים", כי הוא
 "סתמימו דכל סתימין וסתמירו דכל ממירין", "אנכי –
 מי שאנכי"; וממנו יתברך נמשך בחינת "מים חיים",
 היא התורה, שהיא בחינת חכמה-עילאה, שנאמר בה
 (קהלת ג, יב): "החכמה תנחיה". ולכן נאמר (איוב ה, כא):
 "מותו ולא בחכמה", כי החכמה היא בחינת "עין
 חיים".

אך הנה המושג זה, ד"מים חיים", הוא "אל כלי"
 דנקא, שהם מעשה המצות, שהם בחינת "כלים". כי
 רמ"ח מצות-עשה נקראים "רמ"ח אברים דמלכא" –
 שכל מצוה ומצוה היא בחינת כלי מיוחד לגילוי אור.
 כמו בתפילין – הגילוי בבחינת מוחין, ובצדקה –
 בבחינת חסד²⁶, וכן "אותיות התורה" הם גם כן
 בחינת כלים כו'²⁷.

וכל זה הוא בחינת "שוב לאחד". והיינו, שלאחר
 בחינת ה"רצוא", שהוא ענין "אפר הפרה", צריך להיות
 בחינת "שוב" – להמשיך גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא
 מלמעלה-למטה על ידי עסק התורה ומצות. והמושג זה
 הוא מ"מקור מים חיים" ממש, שהוא בחינת 'מקור
 התורה' – אין-סוף ברוך-הוא. כי "רוח אייתי רוח
 ואמשיך רוח", ש"על ידי "אם רץ לבד כו'", ו"אתהפכא
 חשוכא לנהורא" דנפש-הבהמית, שזהו בחינת תשובה,
 על ידי זה ממשיך מבחינת "מקור מים חיים כו".

המדות-רעות – גם כן ע' בחינות. וצריך לברר
 המדות-רעות ולהעלותן לשרשן, לבחינת "ע' רבתי"²⁸,
 וזהו "שם-ע".

דהנה פתיב²⁶: "ובקשתם משם את ה' כו" – "משם"
 דייקא, כמו שכתוב (ירמיהו מו, י): "קראו שם פתח מלך
 מצרים", כי לשון "שם" הוא מקום הסמרא-אחרא. כי
 לשון "זה" – הוא דבר שיכול ממש להראות באצבעו,
 אשר יאמר עליו "כי הוא זה"²⁷, ואי אפשר לומר כך –
 רק על הקדוש ברוך-הוא, כמו שכתוב (שמות מו, ב): "וה'
 – אלו ואנהו כו", כי "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיהו ג,
 ג); אבל מקום ומשפן הקליפות הוא רחוק מאד, לכן
 נקרא "שם", כלומר עמוק מאד למטה. וזהו שפתיב
 (פסוק יד, לה): "ושם ימותו" – שהוא מקום המיתה
 ושבירת-הכלים כו'.

וזהו "ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת כו": כי
 "לית אתר פנוי מיניה", ולכן גם מבחינת "שם" יוכלו
 למצוא את ה', על ידי "ובקשתם את ה'", לצעוק אל
 ה' בצר²⁸ מעומקא דליבא ובחינת תשובה²⁹. ואין
 "אתהפכא חשוכא לנהורא", ומבחינת "שם" נעשה "שם
 ע", שמתעלה החיות לשרשו. וזהו ענין שריפת הפרה
 לאפר כו' כנ"ל.

(והיינו כמו שכתב ב"פרי עין חיים" שם: רפ"ח ניצוצין
 ושם ב"ז – בנימטריא "שם", והם מתעלים לשרשן בע' רבתי
 – ז' תחתונות דס'³⁰).

וזהו שהפרה באה לטהר טומאת מת, היינו בחינת
 שבירת-הכלים ד"ז מלכין ה"ג", שנקרא "ויבית כו" – "מאן
 דנפיל מדרגיה אקרי מית"³¹.

וזהו שקורין פרישת פרה קודם ראשי-השנה ניסן³² – לטהר
 ולבא לבחינת יציאת-מצרים כו'³³):

25. ועיין מה שנתבאר מזה, בדבור המתחיל "וכל בניך למודי", גבי ענין "ורב
 שלום" (לקמן ראה ל, ב).
 26. ("דברים ד, כט: "ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת, כי תדרשנו בכל
 לבבך ובכל נפשך").
 27. (על פי שמות כב, ח: "אשר יאמר כי הוא זה").
 28. (תהלים קו, ו. כ: "ויצעקו אל ה' בצר להם").
 29. ועיין מה שנתבאר מענין זה: על פסוק "ושם יעקב" (תורה אור ב, ד).
 ועל פסוק "אני לדודי" (לקמן ראה לג, ג).
 30. ועיין מה שנתבאר בפרישת וישלח, סוף דבור המתחיל "ויאבק איש כו"
 (תורה אור כו, ג ואילך).
 31. ועיין מה שנתבאר על פסוק "ויאבילך את הפן כו" (ראה לקמן עקב ג,
 ג).
 32. (מור שלחן ערוך סימן תרפ"ה).
 33. ועיין ברבות בא, פרישה י"ט. (וכמו שכתוב שם: שאוכלי פסח צריכין לה.
 – גוף כתב יד קורש 1102).
 34. (בפסוק יט, ריו: "ולקח הפה עין ארו ואוב ושני תולעת, והשליך אל תוך
 שרפת הפרה" . . ולקחו לממא מעפר שרפת החמאת, ונתן עליו מים חיים אל
 כלי").
 35. ועיין מה שנתבאר: בדבור המתחיל "ראיתי והנה מגורת זקב" (תורה אור
 לד, ד). ובדבור המתחיל "וקבל תיחודים" (תורה אור מגלת אסתר ז, ד).
 36. (ועיין מה שנתבאר בפרישת מקץ, בדבור המתחיל "ער חנוכה כו' ומוזהר
 מימיו כו" (תורה אור מקץ מב, ב)).

(ישעיהו נב, כא): "וְדַבְּרִי אֲשֶׁר שְׁמָתִי בְּפִידָה". וכמו שנתבאר במקום אחר, בכמה דוכתי³⁷.

וזהו ענין "תולעת יעקב" – ש"כחו פפור" דייקא, וזהו עיקר בחינת "מדבר"³⁸: כי ההבדל בין חי מדבר, לחי בלתי-מדבר – הוא בפה כו'. אך הפה הזה – היינו כשיהיה הדבור בדברי תורה בבחינת ביטול, כמו שכתוב (ויקרא כב, לז): "וְלֹא תִחַזְּלוּ כֹהֵן", שלא לעשות חלל ומסך מכבדיל. וזהו בחינת "תולעת", היינו שיהיה בבחינת ביטול, בבחינת "נבזה בעיניו נמאס" (תהלים טו, ד), "וְאֲנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ" (תהלים כב, ז). ועל ידי זה יהיה הפה בפיו כשמדבר דברי תורה, להיות "וְאִשִּׁים דְּבָרֵי" – ממש – "בפיד" (ישעיהו נא, טו), ועל ידי זה יהיה עצום "כח פיו", לגרש ולהפריד יניקת החיצונים³⁹.

וכמו שכתב ב"פרי עץ חיים" (שער ה', פרק ג') בענין "עולת המיד": עולת אותיות תולע, והוא בחינת "תולעת יעקב". ועל זה נאמר (במדבר כה, ב): "צו את בני ישראל כו' להקריב" – אותיות להקריב, כמו התולע שמכלה ומדקריב את עץ החזק כו'.

ולכן ראשי-תיבות "אָנָּא בְּכַח גְּדוּלַת"⁴⁰ – "ות"ק" – גימטריא "תולע", שעל ידי התורה, "ימינד' ה'"] נאדרי בכח" (שמות טו, ז), שממשיך בחינת חכמה-עילאה ב"חסד – דרועא ימינא כו'", ועל ידי זה נמשך להפריד יניקת החיצונים.

ולכן צריך להיות נתינת האפר על גבי המים³⁷, כי גם אחר בחינת "שוב", מפל מקום צריך להיות ניכר רישומו של ה"רצוא". כי צריך להיות תמיד "רצוא ושוב"³⁸. בשגם, כי האפר והרצוא הוא הגורם המשכת ה"מים חיים" מ"מזקור מים חיים" כנ"ל³⁹.

יבזה ויבן גם כן מה שכתוב: "ולקח הפה עץ ארו ואזוב ושני תולעת, והשליך אל תוך שרפת הפרה":

דהנה פתיב (ישעיהו מא, יד): "אל תיראי תולעת יעקב מתי ישראל", ואמרו רז"ל⁴⁰: "מה תולעת זו אינה מפה ארוים אלא בפייה, כך ישראל אין להם אלא תפלה כו'". וכן בדבור התורה, וכמאמר רז"ל (במועד קטן, דף ט"ו, עמוד ב') גבי דוד, כשיהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת. וכמאמר רז"ל⁴¹ על פסוק "הקל קול יעקב כו"⁴².

והענין: כי עסק התורה, הנקרא "מים חיים", צריך להיות בדבור דוקא, וכמו שכתוב (דברים ה, ז): "וְדַבַּרְתָּ בָם", ולא סגי בהגיון, במחשבה לבד. ובנודע גם כן, שכל המצות צריך לקיימן במעשה ודבור ומחשבה. וגם המצות שאינן נוהגות אלא "בפני הפית", שאי אפשר לקיימן במעשה – אבל בדבור אפשר לקיימן, וכמאמר רז"ל: "כל העוסק בתורת עולה, פאלו הקריב עולה כו'". והענין הוא, שעל ידי הדבור בדברי תורה נמשך ומתלבש פה ה"דבור העליון" בפי המדבר. וכמו שכתוב

37. (רמב"ם הלכות פרה פרק ט, הלכה א).
 38. וכמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "וכל העם רואים כו'" (תורה אור עג, ד).
 39. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ואהיה אצלו אמן", בענין "אני תורתך שעשעתי" (תורה אור יט, ג). וענין מה שנתבאר במקום אחר (באורי הוהר לכבוד קדושת ארמו"ר האמצעי עג, א ואילך) על פי הוהר פרשת תזריע (דף מ"ט א), בענין "הוהר עליהם מי תפאת" (במדבר ה, ז) – "שיירי טלא דבדולחא כו'". וענין מה שנתבאר בבאורי על פסוק "ששים המה מלכות כו', אחת היא יותתי כו'" (לקמן שיר השירים לג, ג ואילך).
 40. והר חלק א' קעה, א. תחוקא בשלח ט).
 41. (גיטין נו, ב): "הקל קול יעקב" (בראשית כב, כ) – אין לך תפלה שמועלת שאין בה מורעו של יעקב).
 42. וענין מזה ביהר סוף פרשת וישלח (דף קע"ח, א'). ובפרשת תרוימה (דף קל"ב, א').
 43. וענין מה שנתבאר בפרשת יתרו (תורה אור טו, ב), בדבור המתחיל "בחדש השלישי", בפרוש "לאמר" דתחלת עשרת הדברות. וענין מה שנתבאר שם סוף דבור המתחיל "משה דבר" (שם סח, כז).
 44. וענין מה שנתבאר: סוף דבור המתחיל "ביום השמיני עצרת", גבי "ואשים דברי בפיד ובצל ידי פסיתיד" (לקמן שמיני עצרת פה, ב). ובדבור המתחיל

בהמצות כו'. וכדלעיל בפירוש "אשר יעשה אתם האדם כו'":

ד. וזהו "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר". זאת חקת התורה⁵¹ (במדבר יט, א"ב):

דהנה כללות ענין מעשה פרה אדומה הוא ב' ענינים הללו דבחינת ה"רצוא" ובחינת ה"שוב". והנה על ב' ענינים אלו ד"רצוא ושוב" הוסדה כל עיקר התורה והמצות. ולכן נאמר על זה "זאת חקת התורה", בענין פירוש "חקות שמים וארץ" (ירמיהו לג, כה), דתיינו הנהגות שמים וארץ כו'. והוא גם כן לשון חקיקה, דתיינו להמשיך מקור התורה, שהיא בחינת "אותיות החקיקה", להמשיך משם האור וההמשכה לבחינת שבועל-פה⁵².

וזהו "וידבר ה' אל משה ואל אהרן" - שהם מבחינת "נחגו מ"ה" (שמות טו, ז) - חכמה-עילאה כו'.

"זאת חקת התורה": להמשיך בחכמה-עילאה מבחינת "אותיות החקיקה" שלמעלה מהחכמה.

וזהו "אשר צוה ה' לאמר": כי הנה שם הוי"ה הראשון - זהו בחינת 'ממלא כל עלמין', 'ביו"ד נברא העולם-הבא כו', 'ושם הוי"ה הב' - זה הוא בחינת 'סוכב כל עלמין'⁵³.

ופירוש "צוה" - מלשון 'צוותא וחיבור', שנתחבר ונמשך בחינת 'סוכב כל עלמין' אל בחינת 'ממלא כל עלמין'.

הוא גם כן מה שכתוב אחר פס': "קבל רצת עמך כו'⁴⁷" - ראשית-תיבות: "קר"ע שט"ן", כי כן בחינת לימוד התורה בפיו כשהוא בבחינת ביטול, על דרך "ואנכי תולעת כו'", להקריב ולהקרוע וניקת החיצונים שמוטרא דשמואלא, על דרך "פרה דקבילת משמואלא". וזהו ענין "קרע שטן", וכמו שכתוב (תהלים ע"א, י"ג): "וכלו שומני נפשי"⁴⁸.

ולכן השליכו לתוך שרפת הפרה "עץ ארו, ואזוב, ושני תולעת כו'" (במדבר יט, ו), כי בחינת ה"מדות עליונות" נקרא צומח, וכנודע מענין "עץ החיים" ו"עץ הדעת" כו', ויש בהם בחינת קטנות וגדלות. וזהו "עץ ארו - הגדול שבצמחים, ואזוב - היותר קטן שבצמחים".

והנה עיקר שבירת-הפלים היה ב'ז' מדות, שמוה נשתלשלו 'ז' מדות דקליפה, ויניקתם מ'ז' מדות עליונות'. ו"שני תולעת" הוא מרקיב העץ דקליפה, ומפריד וניקת החיצונים מבחינת המדות דקדושה, שהן הן בחינת צומח שבקדושה כו'⁴⁹.

וזהו גם כן פירוש "תולעת יעקב מתי ישראל", פירוש: על ידי שמשים אדם את עצמו בעסקו בתורה ותפלה כתולעת, להיות "נבזה בעיני נמאס" (תהלים טו, ד), דתיינו ש"משים את עצמו כשיריים"⁵⁰, הנה על ידי זה יהיה בחינת "מתי ישראל": תרגום אונקלוס על פסוק (דברים ב, לד) "כל עיר מתתם" - "גבריא כו'", דתיינו זכרים. והוא כמו שנתבאר במקום אחר, בפירוש "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי" (במדבר טו, ט), שתהיו בבחינת זכרים ומשפיעים, לעשות ולהמשיך האור

51. (במדבר יט, א"ב): "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. דבר אל בני ישראל וקחו אליך פרה אדומה חמומה, אשר אין בה מום, אשר לא עלה עליה על".

52. (וענין בוהר חלק ב', וקבל (דף רי"ש, עמוד א'). וענין מה שנתבאר על פסוק "תקעו בחרש" (לקמן פרקה גה, א וזילף), בענין "פי חק לישראל הוא" (תהלים פא, ה) - גם כן מלשון חקיקה כו'. ומה שנתבאר לקמן (סג, ב, סד, ד) גפי "במחוקק במשנתכם".

ועוד יבין ענין המשכה זו שמבחינת אותיות החקיקה לבחינת תורה-שבכתב, על דרך שנתבאר בדבור המתחיל "תורה צוה" (לקושי תורה פרקה צד, ד - צה, א), כי התורה נקרא "נובלות חכמה שלמעלה" (בראשית רבה יז, ה), אבל כדי שיימשך מבחינת עצמיות חכמה-עילאה כו' ענין שם. וזהו ענין "חקת התורה אשר צוה ה' לאמר". וכמו שיתבאר.

53. (וענין בוהר חלק ג', דף קל"ח, עמוד ב'. ובפירוש הארז"ל שם. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "יבא ישראל את הדין", בענין פירוש "ויאמינו בתו"ה" (תורה אור סב, ב).

47. (שבוטג, טהריג, נזרא).

48. [וענין מה שנתבאר ב"פרי עץ חיים" וד'לקושי תורה" (להארז"ל) פרשה תרומה (דבור המתחיל "תולעת שני"), כי גם כן ראשית-תיבות "שועתנו קבל, ושמע צעקתנו ידע תעלומות" הוא נימטרא תולעת. וענין זה, יש לומר דקאי על דבור אותיות-התפלה. וכמו שאמרו רז"ל על פסוק "תולעת יעקב" דקאי על התפלה.

ואתי שפיר ענין השלכת "תולעת שני" לתוך שרפת הפרה, שהוא בבחינת הרצוא, שהוא בחינת תפלה. כי בחינה זו, ד"תולעת יעקב", שייך בבחינת רצוא ובחינת שוב, דתינו בדבור התפלה ובדברי תורה. וענין ב"פרדים", ב"ערכי הכינויים", ערך תולעת. ובתרומ'ו, פ'רשת צו, דף כ"ו].

49. (וענין ב"פרי עץ חיים" שם, אף יש גם כן תולע בקליפה. ואפשר, שרפת ה"תולעת שני" רימו גם כן על זה, להתנבב תולע שבקדושה על תולע שבקליפה. וכן ב"עץ ארו ואזוב כו'". וענין בוהר חלק ג', פ'רשת מצודע (דף ג"ג, עמוד ב') מענין "עץ ארו ואזוב".

50. (ראש השנה י, ב. מגלה טו, ב).

(ומשם נמשך בבחינת חכמה. וכענין "אאלפך חכמה כו" (א"ב, לז, לט). וזהו "נוצר חסד לאלפים כו" 56 (שמות לד, ז).
וגם ענין אפר הפרה היינו שמבחינת פרה' געשה אפר, שהוא בחינת פר - אל"ף 57).

ובכל הנ"ל יובן מה שכתוב (במדבר יט, ט): "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת כו", שהוא לבר האפר שמקדשין ומזין ממנו, עוד זאת, "היו מצניעין ממנו בחיל למשמרת". כמבואר בפירושו רש"י, ובמשנה סוף פרק ג' דפרה, ובהרמב"ם.

והענין הוא, לפי שבאמת בכל מצוה ומצוה יש בחינת "רצוא ושוב". והכח לזה נמשך מבחינת מעשה דפרה, שהאפר פרה זהו כללות בחינת ה"רצוא" כו. ועל זה נאמר "והיתה [. .] למשמרת כו".

וזהו מבואר גם בן בפרשה ראשונה דקריאת שמע: "ואהבת [. .] ככל לבבך וככל נפשך כו" (דברים ו, ח) - זהו בחינת הרצוא, ואחר כך "והיו הדברים האלה" (שם, ט) - זהו בחינת שוב כו.

"ושננתם לבניך ודברת בם כו" (שם, י) - והיינו שצריך להיות הדבור דייקא, בתורה כנ"ל.

"וקשרתם כו וכתבתם כו" (שם, יט): כי ה"מים חיים" צריך להיות "אל כלי" דנקא, שהוא מעשה המצות, שהן בחינת כלים כו. :

וזהו "לאמר": המאמרות הן בחינת 'אותיות' הנמשכים מזחמה; "בראשית נמי מאמר הוא" 54, ותרגם יונתן 55 "בראשית" - בצחכמתא כו".

וכמו שכתוב (דברים ו, ז): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוהך", שבבחינת "הדברים האלה" יהיה נמשך בחינת גילוי, "אנכי - מי שאנכי", "סתימו דכל סתימין". וזהו "אנכי מצוהך" בבחינת "צוותא" והתקשרות ממש, והוא מה שכתוב: "אשר צוה ה' לאמר".

והיינו על ידי "ויקחו אליך פרה כו": שבחינת האפר, זהו בחינת "רצוא", "אם רץ לבך כו", "בכה ארוץ גדות כו" (שמואל ב' כב, ל), להיות "ואהבת" - "בכל לבבך" - "בשני יצריך כו". ואחר כך "שוב לאהר" - הוא בחינת "מים חיים", דהיינו מה שכתוב (דברים ו, ז): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוהך כו", שגוהו יסוד כל התורה - להיות בחינת "רצוא ושוב".

ובכל מצוה גם בן יש בחינה זו דרך פרט. אך בכללות בחינה זו - הוא ענין זה, דפרה כו. ולכך הוא מעורר וממשיך בחינת "חפת התורה", להיות נמשך בתורה שכתב ותורה שבעלפה. וזהו שאמר שלמה על זה (קהלת ו, ט): "אמרתיו אצחמה, והיא רחוקה ממני", לפי שהיא מעוררת למעלה מעלה מהחכמה כו.

54. (ראש השנה לב, א).

55. (הובא בזהר חלק א', לא, ב בשם תרגום יונתן. ובתרגום ירושלמי: "בחוכמתא ברא").

56. (ענין מה שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן כח), דבור המתחיל "למה

נסמכה פרשת מרים".

57. כמו שכתוב בפירושו ב"לקוטי תורה" [להאריז"ל, במעמי המצות פרשת חפת].

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

אנו רואים שי' כחות הללו יוצאים מפשיטות' אח"כ כשבא באברי הגוף מוח"ג יחד כמו הרצון של חסד שמתכלל עם רצון של דין ע"פ שכל וטעם א' כנ"ל שמוכרח לומר שהיו כלולים זה מזה בתחל' כמו שיש מים באש ואש במים כנ"ל שמטעם זה הוא ההתכללות דתיקון בבוא הארת הו"ד כחות

(לו) והנה לפ"ז עיקר כח ההתכללות בתיקון דברודים (שהוא כחות שבאברים ממש שנק' אדם חיזוני כנ"ל) בא מבחי' העקודים שזהו שתחלת ההויה היה ביחוד והתכללות משא"כ ב' כחות היוצאים מן הנפש שתחלת הוייתן בפירוד מטעם הנ"ל. ואין זה מתיישב עדיין דא"כ למה

כשבא בכלי המוח שלא יטה להפוכו וכן ברצון ומדות שבלב שלא יוכל להטות לבו מחסד לדין כו' והוא מצד התחלקות הכלים משא"כ באורות וכחות הללו עצמן כמו שהן יוצאי' מן הנפש עדיין שיוכלל חסד בדין ברצון ושכל ומדות כו' וא"כ היה ראוי להיות השבירה באו"כ דתיקון יותר מבחי' נקודים ונהפוך הוא באמת שעיקר ההתכללות הוא באו"כ דאדם היצוני כו' ומצד רבוי ההתחלקות דוקא שהוא עושה רבוי ההתכללות יותר והדרא קושיא לדוכתא מהו ההפרש בין ב' מיני התחלקות הנ"ל שהתחלקות הא' דנקודי' עושה הפירוד והתחלקות הב' עושה ההתכללות דוקא וד"ל:

בכלים ואם אינם כלולים זה מזה בעצם מאין יבא ההתכללות בתיקון דאורות בכלים ואיך יכולים לחלק בין הכחות היוצאים להאיר בכלים ובין הכחות הללו עצמן שהן בכלים שנאמר שהאורות שבכלי' שרשן בבחי' ההתכללות דעקודים דוקא אדרבה הרי אנו רואים שכחות הבאים באברים הן בהתחלקות ניכרת הרבה יותר ובהבדלה בין זה לזה עד שלא ישנה א' תפקידו כו' כראיה בעין ושמועה באזן ושכל במוח שלא יחליפו מזה לזה כלל ולא יתכללו יחד כלל יותר מהתחלקות שבי' כחות הללו שיוצאי' מעצם הנפש להאיר בראיה ושמוע' הגשמי' וכה"ג וגם הרי יכולים להתכלל חו"ג שבאור וכח השכל הנובע מן הנפש יותר מאור שכל זה עצמו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

שששה ימים שהם ששה מדות שבכל שבוע מתחדשי' ונמשכי' בכל שבוע מהחכמה כי כל שבת הוא שביטה ועלייה בלמעלה מהזמן ואח"כ כו' ימי החול חוזרים ונמשכי' ששה מדות הנ"ל מהחכמה ולכן אין יום דומה לחבירו כי בחי' חסד זה שביום א' דהיום לא הי' מעולם וכן בשאר כל הימים. אמנם עכ"ו התחדשות זו היא רק בחי' פרטי' שיום זה הוא ד"מ חסד שבחסד שבחסד כו' אבל בכלל הם רק ששה מדרגות הנ"ל דשי"ב וכן השבת היא שבת בראשית רק שמתחדשי' להמשך באופני' שוני' מידי שבוע, ומעם הדבר יובן עדי"מ מבשרי אחזה מן השכל יומשך לזכות במדות שבלב פעמי' באופן זה ופעמי' באופן אחר והכל א' בשרשו וכן לחוב במדת הגבורה. ואמנם שכל וסברא חדשה לגמרי יוליד חדשות במדות חו"ג באופן חדש שלא הי' מקודם לגמרי, וכמ"כ יובן למעלה שחו"ב ת"ר מוליד' ששה מדות הנ"ל שהם ששת ימי המעשה מאא"ס המצומצם בחו"ב וגם שנתחלקו לכמה פרטי' פרטי' דכל ימי השבוע דשית אלפי שני דהוי עלמא כללותם בשרשם באצי' הוא רק בחי' ומדרגה א' ולכן כל שבת הוא שבת בראשית ממש רק שהוא מפרטי' פרטיות אבל באלף הו' יאירו מוחי' חדשי' לגמרי בחו"ב דאצי' מה שלא הי' מקודם לגמרי והוא בחי' עצמות אא"ס שבחו"ב ולא כאשר כבר הוא מצומצם בהם בראשי' האצי' וזהו שיאמרו לע"ל כי אתה אבינו כו'. ולכן נק' המול' המקבלת משישה מדות הנ"ל בשם עתה שהוא ל'

יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. הנה המול' נק' עתה עת ה' כי שרש הזמן מתחיל בה כמ"ש בלק"א ח"ב בענין מלך מלך וימלוך ולכן נקראת ג"כ חיי שעה, והנה ה' מקבל מו"ו כמ"ש בזהר להיות כי אע"פ שהוויות הזמן הוא ממדת מל' שרשו ומקורו הוא מויו מדות דו"א שהם המקורות לשי"ב כידוע שביום ראשון האיר מדת החסד במל' ועל ידו נבראו אור ומים וביום ב' מדת גבו' וע"י נברא הרקיע כו' אלא שבוי"ו מדות הנ"ל אינו זמן גמור רק נק' סדר הזמן והוא מ"ש במדרש מלמד שהי' סדר זמנים קודם לכן וכמ"ש במ"א שענינים רק מאחר שנאצלו ששה מדות אלו ע"כ יש קדימה ואיחור שמתחלה נאצלה מדת החסד וכשהי' צ"ל אצי' הגבו' שהיא הפכי' להחסד ע"כ הי' צ"ל הפסק מהתפשטות אצי' החסד שאל"כ הי' הכל חסד ולא מציאות אחר כלל וכן עדי"ז מגבו' לת"ת כו' והפסק זה הוא נק' סדר הזמן שהוא קדימי' ואיחור כדוגמת הזמן עם שאין שם זמן גשמי עדיין אלא שע"י הארתם במל' מתהווה הזמן שיהי' שייך לומר מלך מלך וימלוך כנ"ל והנה ששה מדות הנ"ל הם שרשי' לשית אלפי שני דהאי עלמא שממדת החסד מתפשט חיות אלף שנה וכן ממדת הגבו' וכמ"ש כי אלף שנים בעניןך כיום אתמול ר"ל יום מו' ימים דאצי' שהם ו' מדות הנ"ל הם חיות אלף שנה. והנה שרש ומקור ו' מדות הנ"ל הוא מן החכמה ולכן נק' שי"ב ע"ש התמשכותם מהחכמה הנק' ראשית וידוע מ"ש מחדש בכי"ו מע"ב

כלומר עיקר כח ומקור דש' אדני וזה"ע איש"ר בכל כחו
 דהיינו המשכ' בחי' שמו הגדול מל' דא"ם במל' דאצי' ועי"ז
 נמתק' כל הדיני' וקורעי' לו גז"ד של ע' שנה שהוא יניקת
 ע' שרים ע"ש בארוכה, ועפ"ז יתפרש ג"כ הפסוק הזה יהי
 שם ה' מבורך מעו"ע כי נת"ל שענין קריאת ההלל הוא
 להמשך האור מהעלם אל הגילוי והיינו מי"ם הגנוזות הנ"ל
 הנק' שמות וההמשכה הזו הוא עד בחי' מל' סופא דכל דרגין
 דאצי' כידוע דנתחב"ם ואח"כ אומר עוד יהי שם הנ"ל
 מבורך ומתגלה מן המל' הנק' עתה ועד עולם ר"ל שיומשך
 בבי"ע ג"כ לנשמות ומלאכים ולנשמות שבעוה"ז בנפשות כי
 עיקר כוונת האדם צ"ל להמשך גילוי אלהות בנפשו בפרט
 ובכל עולם בכלל כידוע:

הוא ופירושו רגע קמנה שיפול עליו ל' עתה משא"כ
 כשיומשך זמן מה לא יהי' שייך ל' עתה כי יהי' בו ג"כ עבר
 ועתיד והוא, אבל עתה אינו אלא רגע קמן שבה יתכן ל'
 עתה כלומר זו הרגע, ולגבי א"ם ב"ה הנה כל ימי עולם
 ושית אלפי שני שהם ו' מדות הנ"ל הנמשכ' מהמל' הוא
 רק כמו רגע קמן מאחר דשית אלפי שני שהם ו' מדות הנ"ל
 הנמשכ' במל' הם רק בחי' ומדריגה א' ממדרגות הרבות
 שיוכלו להסתעף מאא"ם שבחו"ב כנ"ל: והנה כתיב ועתה
 יגדל נא ביוד רבתי ביגדל כו' ונת' במ"א שכוונת מרע"ה
 להגדיל בחי' המל' הנק' עתה ע"י שיומשך לה מיו"ד רבתי
 בחי' ח"ם שהוא למעלה מחכמה הגלויה שממנה נמשכ' המדות הנ"ל ובהי' המשכת יוד רבתי הוא הנק' כח אדני

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כמה מעלות טובות למקום עלינו

ועד"ז עזי מסגן ברישא שהוא בחי' איש שעיר, והדר אימרי
 והכבשים הפריד יעקב, וזהו כרחל לפני גוויז' נאלמה כי רחל
 בחי' אימרי וצמר רחלים בחי' ושער רישי' כעמר נקי כו', וזהו
 וה' האמירך היום, וגם את ה' האמרת היום, משא"כ נוצה
 של עוים, ולכן הם גוויז' להפריד הצמר שלא יהיו בבחי'
 ביטול כו'. וע' מזה בלק"ת מהאריז"ל ס"פ וישלח ברה"א ואלה
 המלכים אשר מלכו בארץ אדום כו', וע' בזה ר"פ נח בענין
 אלה תולדות נח אלה פסל את הראשונים שעד"ז שבת לגבי
 ימי החול. והנה מבואר במדרש פ' בראשית פ"ב תהו זה בכל
 ובהו זה מדי כו', ומבואר שאברהם בחר שעבוד, ובמדרש
 תלים ס"ו מ' שהקב"ה בירר לו כן, והיינו ע"ד שיתרון האור
 נמשך דוקא מהחשך כו' ולכן ברישא חשובא כו', ועיין
 במדרש פ' אחרי פ' אחרי ע"פ כשושנה בין החוחים היינו ג"כ שיתרון
 האור של השושנה הוא מן החשך של החוחים כו'.

או י"ל ברישא חשובא כי מדת לילה נמשך ממל' מלכותך
 מל' כל עולמים העלם וזהו החשך, ואח"כ יום ואור
 הארת אצי' ז"א כו'. ועד"ז למעלה יותר תחלה צ"ל צמצום
 והסתלקות האור ונעשה מקום פנוי ואח"כ אור וקו וחוט כו',
 ועכ"פ עד"ז ג"כ יתרון האור נמשך מן החשך כי עולם התהו
 בשרשו גבוה יותר, וזהו קליפה קדמה כי הגילוי צ"ל ע"י
 חכמה הנק' ראשית ובהי' תהו זהו למעלה מהחכ' רק שמאיר
 בבחי' שבה"כ ומקיף ותהי להם תלבינה לאבן כו' כנ"ל בענין

והענין בשרשו הוא ענין עולם התהו ועולם התיקון
 שמעולם התהו נשתלשלו הקליפות ומשם חיותן,
 ומעולם התיקון נמשך הפרי, וכמו"ש בזהר ע"פ אלה תולדות
 השמים והארץ אלה פסל את הראשונים שהם היו מבחי'
 תהו כו' דאתרמיזו בקרא והארץ היתה תהו ובהו, וזה
 בראשית דכ"ד ע"ב. ועיין מענין ב' בחי' אלו דתהו ותיקון
 בת"א פ' וישלח ברה"א ויקח מן הבא בידו מנחה שזהו ע"ד
 ארי' ושור שהארי' הוא למטה חי' טמאה והשור הוא בהמה
 טהורה הרי זה טמא וזה טהור והרי הארי' גבוה בשרשו יותר
 אלא שהארי' בא ע"ד ההמשכה מעולם התהו ע"י י"א כתרין
 דנוגה שאין האור מאיר רק בבחי' מקיף כו' ולא נמשך
 בפנימיותם גילוי אלקות, ולכן כחו רב וטמא, אבל עולם
 התיקון מה שאלקות מאיר בבחי' גילוי והיינו ע"י הביטול
 וזהו הטהור כו', וזה הי' ג"כ ענין דור הפלגה שבנו עיר ומגדל
 להמשך להם החיות ע"ד מקיף, לכן אף שילכו בשרירות
 לבם הרע יומשך בהן החיות. וזהו שרש ענין הקליפה והפרי,
 ואעפ"כ מתחלה הי' הקליפה שומר לפרי ואח"כ ע"י הטא
 עה"ד נעשה הקליפה מתנגד כו', ולכן א"א הי' להתגלות
 התיקון שהוא התגלות הפרי מאי פרי מצות גילוי אלקות
 אלא שיוקדם תחלה התהו שממנו נמשך הקליפה, וזהו
 ככרייתו ש"ע ברישא חשובא שאין מאיר בבחי' גילוי רק
 בבחי' מקיף לכד, והדר נהורא שאח"כ יומשך האור והגילוי,

(הג"ח). ועמ"ש בלק"ת פ' אמור בד"ה לבאר הדברים ע"פ ונקדשתי בתוך בני" פ"א ושם כ' זו"ל, ועו"ל המעם שנק' על שם יחוד דאו"א ממעם שכשנמשך האור ומגיע בחו"ב זהו ההתקשרות והמשכת הסובב בממלא, ועמ"ש גבי פסח בענין ויוציאנו ה' אלקינו או"א שהלבישו עב"ל, ועמ"ש עוד בלק"ת בדרושי פסח סד"ה להבין מפני מה יו"ט דפסח הוא ביום שנעשה הגם ושם בסוף הדרוש. אך להבין מאחר שהסובב הוא השוה ומשווה כו' ולפניו כחשיכה כאורה כו' א"כ איך משם יומשך להיות נגוף למצרים כו'. אך הענין עפ"מ"ש בפע"ח כפי' עבדים היינו לפרעה ויוציאנו ה' אלקינו או"א שהלבישו לזרועות דא"א כו' אע"ג דבבחי' סוכ"ע מצד עצמו נאמר כחשיכה כאורה כו"ל, אבל הרי הסובב מאיר ע"י בחי' ממכ"ע ומצד התלבשות זו בבחי' ממלא או"א שהלבישו כו' נמשך שהוציאנו ממצרים כו' ועמ"ש"ל סעי' י"א).

(ח"ו) וזהו עבדים היינו לפרעה במצרים (וע' בסידור), אך ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ע"ד שנתבאר במ"א ע"פ ואם זרוע כאל לך עדה נא כל גובה וגאון, כי באמת שרשו גבוה מבחי' התהו וע"כ אין כח בצדיקים שמבחי' התיקון להפילו, אך הוא ית' למעלה מהתהו והתיקון, וזהו ואם זרוע כאל לך כו', וזהו ביד חזקה. ועמ"ש בענין חמשה קנינים קנה הקב"ה שמים וארץ קנין א', והם נכסים הנקנים בכסף ובשטר ובחזקה כו', וע' בת"א בד"ה וקבל היהודים בענין וסוס אשר רכב סוס ב"פ ס"ג בחי' כי גאה גיאה על גיוותניא, גיוותניא הם הגיאים על ששרשם מעולם התהו כו' והוא ית' מתנאה עליהם ומשפיל גיאים כו', ועמ"ש ע"פ ויגבה ה' צבאות כמשפט סו"ס ב' וסעיף ג' ואיך עי"ז והאל הקדוש נקדש בצדקה שם סעיף ד'.

לפני גווי' שמפרידים השערות שיהיו בבחי' יש בלק"ת פ' פנחס בד"ה את הכבש האחד כו', וע"י והדר אימרי נעשה יתרון האור מן החשך וכמו במשכן ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן, וזהו ענין שחורה אני ונאווה כאהלי קדר שמבחי' השחרות והחשך נעשה ונאווה כאהלי קדר כו' המקיף דלבונה, ולכן עיקר הראוי' ג"כ בשחור שבעין כמ"ש סד"ה כנשר יעיר כו', ויעקב נעשה בריח התיכון ע"י ירדתו לתרן כמ"ש זח"א ויצא דקמ"ח ע"ב וכן ויעל אברם ממצרים דוקא כמ"ש בזהר וירא דקכ"ב ב' וכענין מי יתן טהור מטמא כו' דם נעבר ונעשה חלב.

קיצור. ענין והדר אימרי ברישא חשוכא, בגידול האגוז מקדים הקליפה וכן השליא, תחלה נברא דצ"ח ואח"כ האדם, וה"ע התהו ואח"כ התיקון, מבחי' תהו החיות באור מקיף דוגמת לבונה זהו הלבנים דדור הפלגה אותיות המאירים בבחי' מקיף כמו השמות, והתיקון גילוי בפנימי' וזהו ברישא חשוכא והדר נהורא, או חשוכא מל' כבי"ע והדר נהורא אצי' ז"א (ואפ"ל זהו כברייתו ש"ע אבל ע"י קרבנות וקדשים מתחיל מבחי' יום והלילה הולך אחר היום כו' וצ"ע) וכן בשרשו תחלה צמצום ומקו"פ העלם ואח"כ אור הקו. והנה העזים שחורות וזהו ענין שערך כעדר העזים שגלשו בלק"ת בשח"ש סד"ה הסבי עיניך ובפ' אמור בד"ה ונקדשתי בתוך בני" פ"ד ובד"ה מה טובו אוהליך פ"ה, ואימרי לבנים ושער ריש' כעמר נקי ומצרים הם תהו ולכן ביצ"מ נא' כי הנה הסתיו עבר והי' כנ"י בחי' אימרי כרחל לפני גווי', וזהו הטעם לגלות מצרים אך משם זכו לתומ"צ הנמשכי' מבחי' ושער ריש' כעמר נקי כי יתרון האור נמשך מהחשך, וזהו שחורה אני ונאווה כאהלי קדר כיריעות שלמה.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

העושה סוכותו תחת האילן, ליל ב' דחה"ס תרד"ע

עליון ביותר אשר בלתי מתגלה למטה כלל וכלל, ובחי' מקיף דאו"י הוא שבא בגילוי אל המקבל בקירוב אליו כו'. דהנה מקיף דאו"י הוא עד"מ בהשפעת השכל כמו רב המשפיע שכל וסברא לתלמידו שמה שיוכל להתקבל בשכל התלמיד ה"ז נק' או"פ שמתיישב בכלי מוחו של התלמיד שתופס ומשיג את הענין, ועומק שכל זה שא"א להתקבל בכלי מוחו ה"ז נשאר בבחי' מקיף עליו והיינו שהוא בהעלם והסתר

(רו) והענין הוא דהנה ידוע שיש ב' בחי' מקיפים מקיף דאו"י ומקיף דאו"ח והכל מצד המשפיע דוקא (דמקיף דאו"ח שמצד המקבל הוא מה שבוקע ועולה מלממלמ"ע כו' וכמ"ש במ"א, וכן יש מקיף דאו"י שמצד המקבל והוא משנת"ל פ"ד שהמשפיע משער חושי המקבל איך למרוד ההשפעה כו', אך יש בחי' מקיף דאו"י ואו"ח דהכל מצד המשפיע), דבחי' מקיף דאו"ח דמשפיע הוא מקיף

כו', וכמו עומק המעיין הוא במעיין שכבר נגלה שיש בו מה שנגלה והעומק שלו, אבל במעיין שאינו נגלה כלל אינו שייך לומר בו עומק כו', אלא שיאמרו זה על שכל וסברא שהיא עמוקה ומוסתרת בהסתר עומק המושג להשיג תכלית אמיתתה שהוא סתום ונעלם מכל חכם, וע"א עמוק עמוק מי ימצאנו שאינו יכולים לכא ע"ז אבל אפס קצתו כבר מושג, וכאשר נגלה גם אותו העומק ה"ז נק' גילוי תעלומות חכ' כו', והיינו מפני שאפס קצתו מושג מכבר ועתה נגלה גם תכלית עמוקה שזוהו בחי' תעלומות חכ' כו', שזוהו חכ' נסתרת דהיינו מה שנסתר מכל אדם ועתה נתגלה כו', והגילוי הזה הוא שנתנים מלמע' כו', וזהו ג"כ כאשר אפס קצתו כבר נודע ומושג שזוהו הכלי להיות מלמע' גילוי בחי' תעלומות חכ' כו'. אבל כשלא הי' בהשגה כלל גם לא אפס קצתו האחרון לא יתכן לומר עמוק הוא כו', וכמו במצות פרה אדומה דכתי' אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני והיינו שהכמתו של שלמה לא הגיע להשיג עומק החכ' שבה, ומ"מ הוא בערך שיתחכם בזה כו', וע"כ אמרתי אחכמה רק שהיא רחוקה ממני מפני עמוקה כו' וכמשנת"ל ספקמ"ה. והרונמא בזה הוא כמו כח המשכיל שהוא מקור השכל להיותו בבחי' מקור עכ"פ לשכל גלוי ה"ה ג"כ בבחי' קירוב כו', וזהו מה שמורגש מציאותו עכ"פ, דע"ה שאינו בבחי' שכלי עדיין שהרי הוא רק כח היולי כו', ומ"מ הרי מרגישים שיש מציאות כח משכיל מקור לשכל (דבעת שנופל לו שכל חדש ה"ה מרגיש שבא מאיזה מקור כו'), והיינו לפי שהוא בבחינת קירוב ואפס קצתו מאיר והיינו שכל המבריק כו', וע"כ הוא מורגש כו'. וכ"ז הוא בחי' מקיף דאו"י שהוא בבחינת השפעה והמשכה אם בהמשכה נגלית (בחי' העולם שבגילוי וכמו עומק השכל וכמו כתר שבחכ' כו') או בהמשכה נעלמת (כמו כח המשכיל) כו'.

קיצור. דהנה יש מקיף דאו"י ומקיף דאו"ה, מקיף דאו"י הוא בקירוב, וכמו עומק שנשאר בהעלם מהאו"פ, שהוא בערך האו"פ, דכשמתיישב בהאו"פ ומתעסק בו יבוא על עומק, וכן המתחכם על דבר ואינו עומד על בוריו, דמ"מ כבר נמשך ממקור השכל, וכמו הרגש הנחת הענין, ונצוצי האור, שכ"ז הוא בחי' כשבח"ב, וכן כשאומרים עמוק עמוק הוא, היינו כשיודעים אפס קצה מהעומק, אמרתי אחכמה והיא רחוקה, והגילוי הוא בחי' תעלומות חכ' שנתנים מלמעלה ע"י הידיעה באפס קצתו, וכמו"כ כח המשכיל שנרגש מציאותו מפני שהוא בקירוב.

מהמקבל כו', ומ"מ ה"ז בקירוב אליו כי גם העומק הזה שנשאר בהעלם ה"ז בערך השגתו דכל מה שמשפיע לו ה"ז בערך ההשגה שלו, רק מפני שכלי השגתו קטנים עדיין בערך העומק הזה (היינו בכל מקבל לפ"ע העומק כו'), וגם מפני שהאו"פ אינו עדיין בהתיישבות גמורה אצלו ע"כ הוא בבחי' מקיף כו', וכמשך הזמן כאשר הענין מתיישב ונתפס יותר בכלי מוחו וגם כלי מוחו מתגדלים כו' (והא בהא תליא דהגדלת הכלים הוא ע"י השגת ותפיסת השכל כו') ה"ה בא גם על העומק כו', וכמו לאחר מ' שנין דקאים אינש אדעתי' דרבי' כו', דהיינו ע"י ההתעסקות בהאו"פ שעי"ז מתגדלים הכלים שלו כו' ה"ה בא גם על העומק כו'. וכן הלומד דבר שכל שהוא עמוק מכלי מוחו שיכול מ"מ לבא על עומקו לאחר זמן ע"י שלומד הענין כ"פ דבכל פעם ה"ה בא יותר על הענין עד שישג אותו כו', וכן המתחכם על דבר מה ולא יכול לעמוד על בוריו עד שנשאר אצלו בהעלם, ה"ז מה שכבר בא מכח המשכיל בחי' אור מושכל פרטי דאל"כ הרי לא הי' ההתחכמות כלל, ומאחר שמתחכם בזה ה"ז כבר בא בבחי' מושכל פרטי כו', רק שלא בא עדיין באופן כזה שיהי' בבחי' שכל גלוי ממש כו', והיינו שלא נמודד עדיין בבחינת צמצום והגבלה להיות בבחי' שכל גלוי כו', ואפס קצתו מאיר בכלי מוחו רק שמאיר בבחי' מקיף לבד כו'. וזהו כמ"ש במו"א בענין כתר שבחכ' דהיינו מקור פרטי לאור השכל שכבר בא בבחי' מציאות מושכל כו', דחכ' שבכתר הוא כמו כח המשכיל עד"מ שהוא כח היולי על כל השכלי שאינו בבחי' מציאות מושכל עדיין כו', וכתר שבחכ' הוא מקור מושכל פרטי והיינו כמו שכבר בא מכח המשכיל מושכל פרטי וה"ה בבחי' מציאות מושכל כו' וע"כ הוא נרגש במוחו, והו"ע ההנחה (רעכמקיט) שנרגש במוחו עוד קודם שהונח לו כו', וכן הו"ע הנצוצי אור שמאירים עוד קודם שנתגלה האור שכל כו', וכמו המעיין באיזה ענין שאינו מובן לו ה"ז בבחי' חשך והעלם ואח"כ נעשה אצלו אור (עם ווערט עם ליכטיג), והיינו מפני שכבר בא מושכל פרטי מכח המשכיל בהנחת והבנת הענין וזוהו הוא הרגש ההנחה והאור כו', רק שהוא בבחי' מקיף והעלם עדיין ויבא לידי גילוי כו'. וכן כשאומרים על איזה שכל עמוק עמוק מי ימצאנו, שאא"ל זה על שכל שלא נודע ומושג אפי' אפס קצתו דלא יתכן לומר עמוק הוא, דלכך שאינו שייך לדבר בשכל שאינו יודעים אותו שהוא נמצא, הנה אינו שייך בזה ענין העומק שזוהו רק שלא יגיע לאמתתו מפני עומקו אבל אפס קצתו כבר מושג כו', אבל מה שאינו מתגלה כלל אינו שייך לומר ע"ז עמוק

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ויעבור גו' ויקרא - ב' ניסן תרפ"ט

התורה אין זה ענין הקטרוג ח"ו על האדם, כי התורה היא תורת חסד וכמ"ש ותורת חסד על לשונה, וחסד אמר יברא, וכש"כ התורה שהיא תורת חסד וחיים אלא שהתורה חפצה לגלות גלוי י"ג מדות הרחמים מן ההעלם אל הגילוי וזהו כאשר דברת לאמר דבכל עת ועת בעת עקתא וצרה כשיזכירו ישראל יגמה"ר האמורים בתורה יורוהו להם.

אמנם צריך להבין מה הוא ענין דכשעלה משה למרום מצא להקב"ה קושר כתרים מה הוא ענין האותיות בכלל ומה הוא ענין הכתרים לאותיות וכשה' קושר כתרים לאותיות בקש משה שיעורוהו למה צריך להעזרה דמשה ומה הוא העזרה הברכה תצליח במלאכתך איזו מלאכה היא ועוד שצריכה ברכה ואז אמר משה ועתה יגדל נא כח אד', דלכא' ה' לו לומר כח הוי' דכאשר דברת לאמר הן יגמה"ר ה' לו לברך דיגדל כח הוי' ומהו כח אד' דהלא שם אד' הוא דין, והגם שהוא א' דין שהוא ענין המתקת הדין ומכ"מ הוא דין דשם אד' הוא דבור דהדבור מעלים ומסתיר על עצם האור דלכך זאת שהדבור הוא רק חלק קטן מהאור שכל כמו שהוא בכח חכמתו וכינתו כמו שהוא לעצמו הנה עצם האור מתעלם ומסתתר באותיות הדבור וזהו דבריאת העולמות הוא ע"י הדבור דכתיב ל"ב פעמים ויאמר אלקים במע"ב דהתהוות העולמות הוא ע"י הדבור שם אלקים מדת הדין הצמצום וכמ"ש בראשית ברא אלקים דההתהוות בפועל הוא ע"י אותיות הדבור דשם אלקים דלהיות העולמות המה בע"ג ואינם בערך להאוא"ם ב"ה הבל"ג הנה בכדי שיתהווה העולמות הוא ע"י אותיות הדבור דבאותיות הדבור יש ב' צמצומים הא' דפנימיות ועצמות האור מתעלם בהאותיות שרק הארה היצוגית מאור השכל מאיר בהאותיות והב' דהארה זו גופא מתחלקת בהאותיות היינו שהאותיות מחלקים את האור ולכן יש הפרש בין דברים היוצאים מן הלב לדברים סתם, דדברים סתם הם מתחלקים יותר ודברים היוצאים מן הלב האור מאיר בהם ביותר, אבל בכל אופן הרי האותיות מעלימים על האור דהדוגמא מזה יובן למעלה דבכדי שיהי' התהוות עולמות הבע"ג מאוא"ם הבל"ג הוא ע"י אותיות הדבור שהוא ענין הצמצום וזהו ש' אד' שהוא דין והא' דין הוא המתקת הדינים ע"י גלוי התענוג בבריאת העולמות וכמ"ש שוקיו עמודי שש וארוז"ל שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראתו, עמודיו שש

ויעבור ד' על פניו ויקרא הוי' אל רחום, וצ"ל מהו על פניו דמשמע דע"י זה דויעבור ד' על פניו דוקא הוא ויקרא הוי' הוי' דלכאורה לאחר שהי' גלוי י"ג מדות הרחמים מאי נפ"מ באיזה אופן הוא. אך הענין הוא איתא בגמ' ר"ה אמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעמף הקב"ה כשליח צבור והראה למשה סדר תפלה ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם מיד (דהיינו דע"י התפלה ואמירת יגמה"ר ממשכים סליחת עונות) ה' ה' אני ה' קודם שיחטא האדם ה' לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה, ה' ה' אל רחום וחנן איתא בספרי מכאן דשם הוי' הוא מדת הרחמים. והענין בזה הוא, דהנה א' שלשה דברים בקש משה ונתן לו, בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו, בקש שלא תשרה על אומות העולם ונתן לו שנאמר ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה, בקש הראני נא את כבודך ונתן לו, ואיתא במדרש דהראני נא את כבודך דאמר משה הראני נא אותה מדה שאתה דן בה את העולמך אמר לו אל רחום וחנן פי' באיזה מדה שאתה דן את עולמך הכוונה באיזה מדה אתה מנהיג ומוזין עולמך, והושיבו הקב"ה שהנהגת העולם הוא ע"י מדת הרחמים, דהנה א' כפדר"א דכאשר ויעבור הוי' על פניו התחיל משה צועק בקול גדול הוי' הוי' אל רחום וחנן סלה נא לעונותיהם של ישראל. **זביאור** הענין הוא דהנה א' כשעלה משה למרום מצא להקב"ה קושר כתרים לאותיות אמר לו וכי אין שלום בעיך אמר לו (משה להקב"ה) כלום יש עבד שנותן שלום לרבו אמר לו (הקב"ה למשה) אעפ"כ הי' לך לעזרני (ופרש"י לומר תצליח במלאכתך) מיד אמר משה ועתה יגדל נא כח אד' כאשר דברת לאמר, דברת לאמר הם יגמה"ר כרא' כמד"ר תנצח מדת הרחמים את מדת הדין ובוהר א' ע"פ ועתה יגדל נא כח אד' ההוא חילא דאתיא מעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין יתרכי ויסני לעילא ויתנגיד ויתמשך לתתא, כאשר דברת כמה דאוקמוהו, לאמר למילף מהכא לדרין בתראין כו' למימר לרא בשעתא דעקתא (כלומר יגמה"ר) וכדין רוח לוק, ומ"ש בוהר כמה דאוקמוהו הוא דאיתא בוהר ויגש אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע בר נש דאת זמין למברי עתיד למחטי קמך אמר הקב"ה וכי למגנא אקרי ארך אפים דיודע הענין בזה דמה שטענה

אחד ואחד בקיום התורה והמצוות הוא בכל עת ובכל מקום, מקום מכון לשבתו ית' ומכל מקום הוא בבחי' דין, דהלא ההמשכה שע"י התורה והמצוות הוא ג"כ בהגבלה, ולזאת גם משם א"א להיות עדיין סליחת עוונות דוה נמשך דוקא ע"י יגמה"ר וכמאמר תנצח מרת הרחמים למרת הדין אם כן הרי כל המשכה הוא ע"י יגמה"ר דוקא והי' לו לומר יגדל כח הוי'.

שנברא לששה ימים, דכללות גלוי אור החיות הנמשך בעולמות הוא ע"י גלוי התענוג שבברה"ע שבוה נשלם הכוונה העליונה בענין המלוכה, ואין מלך בלא עם, דבשביל זה נבראו העולמות שבוה נשלם הכוונה הפנימיות דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, דתחתונים במעלה ובמדריגה הן המה יהיו מכון לשבתו יתברך דכתיב ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כאו"א, דכל

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

כ"ה שבט, תרצ"ו

אם שמע הטעם מדוע הורה הרבי שהבר-מצוה יעלה לתורה בתפלת מנחת שבת ולא בשבת בבוקר.

נז. ר' חיים אברהם, בן הרבי, סיפר שבלייל שבת למד אביו - הרבי - עם אחיו - הבר-מצוה - בספר הזוהר. אני - אומר ר' חיים אברהם - לא הבנתי כלום אך אחי הבין היטב.

כססיימו ללמוד אמר אבי לאחי: הסבא - הבעש"ט - אמר לרבי - המגיד ממזריטש - שיש להשתדל כשבר מצוה עולה לתורה בפעם הראשונה תהא זו בימי הקריאה של יום שני או יום חמישי או בתפלת מנחה של שבת קודש.

הסבא - המשיך לומר לבר-מצוה - אמר, שהקריאה בתורה בימי שני וחמישי היא שעת רצון למעלה, כמו הזמן של מנחת שבת בכללו, והקריאה של מנחת שבת היא הדרגא העליונה ביותר ושעת רעוא דכל רעוין.

אני - מספר ר' חיים אברהם בן הרבי - לא הבנתי מה שדיבר אבי עם אחי, הדבר נגע ללבי והתחלתי לבכות. אחי סיפר לאבי שאני בוכה, ואבי קראני אליו ושאל אותי לסיבת בכייתי, פרצתי בבכיה גדולה יותר בטענה שלא הבנתי כלום ממה שאבא אמר לאחי.

אבי אמר לי כשאפסיק לבכות - יאמר לי. הפסקתי לבכות ואבי אמר לי שבעריל - חתן הבר-מצוה - שאלני מדוע יעלה לתורה במנחת שבת ולא בשבת בבוקר, ועניתי לו מפני שבמנחת שבת אומרים "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", הזמן של תפלת מנחה הוא זמן של עת רצון. שאלתי את אבי:

כל זמן שמתפללים בו הוא זמן טוב, מדוע דוקא בשעת תפלת מנחה?

ענה לי אבי:

- אצל המלך יש זמן מיוחד בכל יום לקבלת בקשות. אך ישנם מקורבים כאלה שיודעים מתי הוא עת הרצון

נז. בתפלת מנחה של שבת פרשת ויצא, קרא הרבי בעצמו בתורה, וציווה שבנו הבר-מצוה, הרבי, יעלה לתורה לשלישי.

כל הנוכחים בשעה שהבר-מצוה עלה לתורה, ראו את דביקותו של הרבי כשהעולה לתורה אמר את ברכות התורה, ושמעו את הקריאה - התפעלו מאד מאופן קריאתו של הרבי את הפרשה הקטנה בת ארבעת הפסוקים, ויאמר יעקב, קטנתי, הצילני, ואתה אמרת.

הרבי היה דקדקן ודייקן בטעמי הנגינה ואף שמבטאו של הרבי היתה בהברה אשכנזית, נשמעו בבחירות ההבדלים שבין אלף ועיין, חית וכף כמו בהברה ספרדית. בשעה שהרבי קרא פרשה זו, אף שקרא את טעמי הנגינה בתכלית הדייק והזהירות, נשמע בכל זאת בכל פסוק מארבעת הפסוקים הד צלילי כבא אחת מניגונו הידוע, הניגון בן ארבעת הכבות.

שיחה הלכתית עמוקה התפתחה בין הלמדנים הגדולים שחקרו לפשר דבר, מדוע דחה הרבי את עלייתו לתורה של הבר-מצוה עד לשבת ולא עלה לתורה ביום החמישי. פלפלו בענין שאיש הוא בן י"ג שנה ויום אחד, ביום הבר-מצוה הוא רק בן י"ג שנה, כן שוחחו בענין מקצת היום ככולו.

סברותיהם של הלומדים הובנו היטב, אך היה מוקשה להם מדוע לא עלה לתורה בשבת בבוקר, ורק בשבת בשעת תפלת מנחה, טעמו של דבר לא ידע אף אחד.

ר' חיים אברהם, בנו של הרבי, היה אז ילד קטן כבן שש או שבע, והיה רגיל להיכנס כל פעם לבית המדרש להאזין לסיפורי החסידים. ר' חיים אברהם היה אף בילדותו מיושב מאד בדעתו ולא אהב להשתובב.

כשנכנס ר' חיים אברהם לבית המדרש ניגשו אליו כמה אברכים, ביניהם ר' יצחק מיאנוביץ' - מספר גדול ומשום כך היה חשוב בעיני ר' חיים אברהם - ושאלו

לשונו הקדוש:
 "היום נהיית בר-מצוה, ואני מברך אותך, שהשם
 שאתה נושא לאריכות ימים ושנים טובות ומאירות באור
 תורה ומצוה ומעשים טובים בגשמיות וברוחניות על פי
 דרך החסידות, כרצון כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים –
 יאיר בכך בפנימיות.
 המחזה שראית אותי בהיותך בן ארבע וחצי,
 כשעמדתי בבית הסוהר מאחורי סוגרי הברזל, כשנפרדתי
 מהמשפחה וממך לפני ששלחוני למקומות שוממים,
 בגלל השתדלותי ביסוד חדרים וישיבות – ציור זה יעמוד
 תמיד לנגד עיניך, ותזכור תמיד שעל הרבצת תורה ויראת
 שמים צריכים למסור את הנפש בפועל.
 יעזור השי"ת להוריך היקרים שי' לגדלך ולהדריךך
 לתורה חופה ומעשים טובים מתוך פרנסה בריוח, שנראה
 בכלכם ובכל צאצאינו בתוך כללות אנ"ש וכלל אחב"י
 ד' עליהם יחיו, רוב נחת בגשמיות וברוחניות".

אצל המלך, ואלה שיש להם מקורב למלך מגישים את
 הבקשה למלך בשעת עת הרצון.
 עד גיל שלש-עשרה שנה – אומר לי אבי – נקיים
 מחטא, כשמתמלאות שלש-עשרה שנה נהיים בר-מצוה,
 ואז בא היצר הטוב. היצר הטוב מקורב למלך מלכי
 המלכים הקב"ה, והוא שליח השי"ת לעורר את האדם
 לעשות מצוות ומעשים טובים, ולכן עולה הבר-מצוה
 לתורה בפעם הראשונה בשעת רצון של תפלת מנחה.
 נח. מנהג ליובאוויטש הוא, שאחרי התפילה,
 מתאספים יחד, הורי הבר-מצוה אומרים כמה מלים
 לכבוד השמחה. לאחר מכן חוזר הבר-מצוה מאמר
 חסידות, ומכבדים את המסובים במזונות ובמשקה,
 ובערב עורכים סעודה.
 הבר-מצוה שי' אמר את המאמר "איתא במדרש
 תהלים" הידוע.
 כשסיים הבר-מצוה חזרת המאמר, אמר הרבי
 שליט"א לנכדו הבר-מצוה ברכת לחיים על כוס, וזה

~ רשימת הרבנית רבקה ~

בְּקִשְׁתָּהּ מִבְּלִי לְנוֹעַ, וְלִשְׁלוֹחַ עַל הָאוֹהֶל

בְּשַׁעַת הַשְּׁנִיָּה בָּא הָרוֹפֵא בְּפִעַם הַחֲמִישִׁי, וְהַמָּצֵב לֹא נִשְׁתַּנָּה. וְכֹאֲשֶׁר רָאִיתִי כִּי אֵין מִי
 שְׁיִשְׁגִּיחַ בְּסֹדֶר נְכוֹן עַל הַנְּדָרֶשׁ לָהּ – כִּי הָרוֹפֵא אָמַר לִיתֵן לָהּ בְּכָל עֵת מְעַט עֲנָבִים סְחוּטִים
 וְהַדּוּמָה – לְקַחְתִּי לִי אֵיזָה מִסְפָּרֵי הַחֲשִׁבוֹנוֹת שֶׁהָיָה עָלַי לְבַקְרָם מֵעַנְיֵי תוֹמְכֵי-תְמִימִים, וְהָיִיתִי
 שָׁם כָּל הַיּוֹם.

בְּשַׁעַת הַחֲמִישִׁית בָּא הָרוֹפֵא עוֹד הַפְּעַם, וּמָצָא כִּי נִשְׁתַּנָּה לְטוֹב בְּמַעַט, הֵינּוּ כִּי הֵצֵד הַשְּׂמָאֵלִי
 מִתְחִיל לְהִנָּקוֹת מֵהַקְּאֻטְאָר²⁰², וּבְדָרְךָ-פְּלִלִית הִרְגִיעֵנִי בְּמֵאֵד. אֲזַ הִתְחַלְתִּי לְדַבֵּר עִמָּהּ פֶּן אוֹדִיעַ
 לְכַבּוֹד קְדוּשַׁת אֲמוּרָה הַרְבֵּה הַקְּדוּשׁ שְׁלִיט"א, שֶׁהָיָה בְּמַעֲנֵטָאן (צָרְפֶּת)²⁰³. הָרוֹפֵא שָׁחֹר מְכִיר אֶת
 כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲמוּרָה שְׁלִיט"א, מְצַב בְּרִיאוֹתָיו, כְּמַעַט כִּי גָעַר בִּי, וְהִנָּחְתִּי הַדְּבָר כֶּף. וְכֶף עֶבֶר כָּל
 הַלִּילָה, שֶׁשְׁהִיתִי שָׁם עַד שֶׁעָה מְאוּחָרָה בְּלִילָה.

בְּבִקְרָ בְּיוֹם ד' 204 בְּשַׁעַת 5 בְּאֵתִי לְשֵׁם וּמְצָאֵתִי אֶת בַּת-דָּוִד שְׁרָה תַחְיָה²⁰¹, כִּי בְּאֵתָהּ
 מוֹיִטְעֶבְסְק, וְהַחֹלָה יִשְׁנָה וְשִׁנְתָה עֲרֻבָה לָהּ.

בְּשַׁעַת הַשְּׁמִינִית בָּא הָרוֹפֵא וּמָצָא כִּי הֵצֵד הַשְּׂמָאֵלִי נִיקָה לְגַמְרִי, וְעָבְרָה עַל צְדָה הִימְנִית,
 אֶף לֹא רָאָה שְׁיֵנוּי דְּמִינָפֶר.

שרה – במענטאן ("חנוך לנער" ע' 15. וראה אגרות-קודש שלו
 ח"ב ע' תשכז ואילך).
 204 ח' שבט.

(202) = מהנזלת.
 203) במשך ימי החורף (כסלור-אדר) תרד"ע – הי' כ"ק
 אדמו"ר מהורש"ב נ"ע עם זוגתו הרבנית הצדקנית מרת שטערנא

בְּכָל-זֹאת הַחֲלֻטִּי לְבָלִי לְעָבוֹר בְּשִׁתְּיָקָה, וְלֹא חֲפָצְתִּי לְהוֹדִיעַ יִשְׂרָאֵל כְּבוֹד קְדוּשָׁתוֹ שְׁלִיט"א, וְשֵׁם בְּמַעֲנֵטָאן הָיָה גַם²⁰⁵ יְדִידְנוּ הָרַב בְּעִזְפֵּאלְאוּ²⁰⁶ מִפְּאֲלֵטְאוּעַ [..]. הָאֲדַרְעֵס אֱלִיו יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעָתִי, וְשִׁלְחָתִי לוֹ טַעֲלַעְגְרָאמָא²⁰⁷ דְּרָךְ קְרַעְמַעֲנִטְשׁוּג עַל יְדֵי הָאֲחִים גּוֹרְאָרִיָּה²⁰⁸.

בְּשַׁעַה הַשְּׁנִיָּה פְּתָאוּם נִשְׁתַּנָּה הַמַּצָּב בְּמָאד, כִּי הַפּוֹלֵס²⁰⁹ הַתְּרַבָּה עַד כְּדֵי 90, וְהַחוּם עָלָה עַד 39, וּבְרָגְעִים אֲחָדִים בָּא הָרֹפֵא וְנִבְהַל לְהַמַּצָּב שֶׁהִשְׁתַּנָּה, וְנָתַן לָהּ אֵיזָה סְמִים מְרַפָּא לְהַשְׁקִיט הַתְּרַגְּשׁוֹת הַלֵּב, וּבְעֶרְךָ עֲשָׂרָה מֵינּוּטִין חֵלֶף עֵבֶר, וּמִשָּׁךְ שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת הָיוּ טוֹבִים בְּמָאד, וְיִשְׁבְּתִי אֲצִלָּה כָּל הָעֵת, וְדִיבְרָה כָּל הָעֵת בְּמִישְׁרִים.

בְּעָרְבִי²¹⁰ בָּאוּ דוֹדָתִי מֵרַת דְּבוּרָה לֵאמֹר תַּחֲיָה²¹¹ וְדוֹדָתִי כְּלָתָה מֵרַת בְּתִיָּה תַּחֲיָה²¹², וְהִרְגִּישָׁה עֲצָמָה בְּכִי טוֹב, וְדִיבְרוּ הָרַבָּה בְּעִנְיֵי עוֹלָם.

וּבְמִשְׁךְ הָעֵת נִתְתִי שְׁנֵי טַעֲלַעְגְרָאמָא²⁰⁷, בְּאַחַת מֵאֲשֶׁר הִקְרָה בְּשַׁעַה הַשְּׁנִיָּה בְּעֶרְךָ, וְהַשְּׁנִיָּה בְּשַׁעַה הַשְּׁשִׁיטִית כִּי הוּטַב. וְקִבְלָתִי מֵעֵנָה אֲשֶׁר אֵין לְהַפְרִיעַ מְנוּחַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲמוֹר"ר שְׁלִיט"א. וְאֲשֶׁר בְּקִשְׁתִּי כִּי יוֹדִיעֵנוּ הָאֲדַרְעֵס [= אֶת הַכְּתוּבָת] לְבַעֲזַפֵּאלְאוּ יִשְׂרָאֵל, הִשְׁיִבּוּנִי כִּי אֹדִיעַ לָהֶם²¹³ וְהֵם יִשְׁלְחוּ הַטַּעֲלַעְגְרָאמָא, וְכֵן עֲשִׂיתִי²¹⁴.

בְּלִילָה בְּשַׁעַה הַתְּשִׁיעִית הַתְּיַעֲצָתִי דְּבַר הַבָּאָת רֹפֵא מוּיטְעֵבְסְק, וְהוֹחֲלֵט בְּשִׁלְיָהּ. בְּלִילָה בְּשַׁעַה 1 אַחַר חֲצוֹת בְּקִרְתִּיָּה, וְהִרְגִּישָׁה עֲצָמָה בְּדֶרֶךְ הַמִּיצוּעַ, וְהִלְכָתִי לִי לְבֵיתִי.

בְּבִקְרָה קוֹדֵם שַׁעַה הַשְּׁמִינִית בְּאֲתִי שְׁמָה, וּמִצָּאֲתִי כִּי כְּבָר קָרָאוּ בְּטַעֲלַעְגְרָאמָא אֶת הַדְּאָקְטָאָר לִיבְעֶרְמָאָן מוּיטְעֵבְסְק²¹⁵, כִּי בְּלִילָה בְּשַׁעַה 4 אוֹ 5 הוּקְרָה עוֹד הַפְּעַם אֶת אֲשֶׁר הוּקְרָה בְּיוֹם ד' שַׁעַה שְׁנִיָּה, וְהִבִּיאוּ אֶת הַדְּאָקְטָאָר שְׁחוּר. אַךְ בְּשַׁעַה הַהִיא הִנֵּה הִיָּתָה חֲלוּשָׁה, אֲבָל לֹא הִרְגִּישָׁה כְּאָב.

שביום הסתלקותה אמרה הרבנית לנכדה היתום שגידלתו הילד ישראל דובער בן הר' מנחם מענדל*: "בקש רחמים עבורי, דו דארפסט מיר נאך האָבן".

213 (לאחים גורארי' מקרעמענטשווג (הנ"ל).

214 (ראה ספר "לשמע און" (הוצאת תשנ"ו) ע' צד: דעם סדר פון די טעלעגראמעס וואָס ער, אדמו"ר הרי"צ האָט געשיקט, האָב איך געהערט פון הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מרדכי נ"ע .. [ער] איז דעמאלט געווען אין מענטאָן. עס איז אָנגעקומען 3 טעלעגראמעס מיטאמאָל, "ניט געזונט", "שטאַרק ניט געזונט" און די דריטע. אַז מ'האָט דעם רבי'ן געוויזן די ערשטע טעלעגראמע האָט ער זיך אָנגעהויבן קלייבן פּאָרן, און נאָך דער דריטער [טעלעגראמע] האָט ער, ד.ה. אדמו"ר זי"ע, גערעדט מיט הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מרדכי נ"ע וועגן דעם דין פון דער ברכה אויף דער ירושה "שהחינו".

215 ד"ר אברהם מרדכי (מאָרק) ליבערמאַן. בנעוויז למד בישיבה, למדן ויר"ש. אחר נשואיו שלחו חותנו (אחד מעשירי שקלאו) ללמוד רפואה. נפטר ערב כ"ד טבת תרפ"ו. אודותו – ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב – כפי שנטמן במפתח שמות

(205) ראה אגרות-קודש שם ע' תשמ. ע' תשסז. ע' תשפה. "לשמע און" שבערה 214.

(206) הרה"ח הרה"ג ר' יעקב מרדכי בעזפאלאָוו. רב בפאלאָטאווע. מחסידי אדמו"ר מהר"ש ואח"כ אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. יב אייר תרט"ו – ל' תשרי תרע"ו. ראה אודותו: ספר השיחות תורת שלום ע' 189 הערה 1. ספר השיחות תר"ץ ע' 92. וש"נ.

(207) = טלגרמות (מברקים).

(208) הרה"ח ר' שמואל, הרה"ח ר' נתן והרה"ח מנחם מענדל (בני הרה"ח ר' שניאור זלמן) – שהתגוררו בקרעמענטשווג. = הדופק.

(210) אור ליום חמישי, ט' שבט. ב"הקריאה והקדושה" שבערה 2: "... ובוים החמישי בתשיעי לחודש בערב, הרבתה לדבר אדות חותנה אדמו"ר 'צמח צדק' והוד כ"ק אישה אדמו"ר מוהר"ש".

(211) הרבנית דבורה לאה, אשת הרה"ח ר' משה ארי' ליב גינזבורג מוויטעבסק (ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש הנ"ל ע' 22. ספר השיחות תרצ"ו ע' 57 ואילך. ע' 139. ועוד).

(212) אלמנת בנה הר' שניאור זלמן אהרן (הרז"א) – נפטר בשנת תרס"ט.

אשת בנה הר' מנחם מענדל (בוזו"ש) מרת בתי' (בת הרה"ג והרה"ח ר' נחום דובער בן אדמו"ר יוסף יצחק מאוורוטש בן הצ"צ) – נפטרה לפנ"ו. – ראה גם ב"זכרון לבני ישראל" ע' מג

(* מ"ש שם שהוא ר' בנו מזו"ד יש לתקן. כי הוא בנו מזו"ש (ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ד ע' סא ואילך. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש הנ"ל ע' 22).

בבואי אליה סיפרה לי את אשר עבר עליה, והיא חושבת פי צריכים להעמיד לה פיאוקועס²¹⁶, וזה היה טוב לה במאד, אף בדרך-כללית מרגשת את-עצמה בטוב לפי-ענה. ואמרה לי הלא נדרש לה לנסוע לפעטערבורג, הנה היום עוד באפשר לנסוע על שבת-קודש לפעטערבורג, בכל-זאת הנני מבקשך להניח זאת עד אחר השבת, וה' יתברך יעזור לה. עניתי פי אין ברעתי לנסוע עתה, ובטח יעזור ה' יתברך.

בקשני לשלוח על האוהל, מעורר רחמים זיין אז איך זאל גיוונד ווערין, און איך זאל דער-לעבין ביז דער טאטע זאל גיוונד זיין מיט דער מאמע וועלן קומען גיוונדערהייט פון אויסלאנד [=לעורר רחמים שאכריא ושאחיה עד שאבא, שיהיה בריא, ואמא, יחזרו לשלום מחוץ-לארץ]²⁰³, וגנחה בגינות רב במאד.

חוץ וואס ער איז א קינד, ביינק איך זייער עם זעהען בעזרת-ה'. מיט מענדלען²¹⁷ זאל לעבין אויך ניט גיזעהען זאך א היבשע ביסיל צאייט, מסתמא וויל דער אייבערשטער אזיי [=חוץ מזה שהוא ילדי, הנני מתגעגעט מאד לראותו בעזרת ה'. גם את מענדל שיחיה לא ראיתי זמן רב, מן הסתם כך רוצה הקדוש ברוך הוא].

הלכתי לשלוח על האוהל ולהתפלל, ובאתי אליה חזרה בשעה חצי השתי עשרה, והיא שכבה וגמרה התפלה, ושאלה אותי אם שלחתי על האהל.

בערב נתקבלו שני מכתבים, אחד מכבוד קדושת אמו"ר הרב הקדוש שליט"א, והאחר מדודי רבי מנחם מענדל, ושני המכתבים הנחתי תחת הכר ולא קראה אותם משך איזה שעות. אחר כך לקחה מכתב דודי רבי מנחם מענדל שיחיה והתחילה לקרות ולא יכלה, וביקשה את דודתי דבורה לאה לקרותה לפני, ואת מכתב כבוד קדושת אמו"ר שליט"א הניחה סתום. דודתי דבורה לאה תחיה אמרה לה כי גם מרבי ש"ב שיחיה היה מכתב, ולא ענתה מאומה.

ובבואי ביום ה' אחר התפלה קראה המכתב ההוא, ושם היה מונח צעטיל [=פתק] מיוחד פנראה אודות בת-דודי שרה תחיה²⁰¹ בדבר להשתדל שידוך עבורה, ואיך להבטיח חלקה בהבית חומה²¹⁸. בסיימה לקרוא את המכתב שתקה מעט זמן, ואחר כך התחילה לדבר לפני אודות כבוד קדושת אמו"ר שליט"א.

ער איז א גרייסער מענטש, דער זיידע²¹⁹ האט אים א פנים גיקענט. דער אייבערשטער זאל אים מאריך ימים זאין ביז משיחין.

רבנו-של-עולם ער איז ממלא מקום אבותיו, אזיי-פיעל אבגיהיטקייט און פארקארבקייט פון יראת שמים, און אלץ זייער שטיל. אז מיא זאל באיי אים עפעס פועל זאין, אז ער זאל דאס ניט טאן וואייל דאס איז שווער פאר זיין גיוונד, און דאכט זעך ער שוואייגט, מיינט מען אז

תש"ב. מריבוי חובות שהיו לו, הוכרח לנסוע לחו"ל, והתיישב בפאריז (ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ד ע' סא). וראה ספר השיחות תר"ץ ע' 96. וש"נ.
218) בוויטעבסק, שנשאר לה מעזבון אבי' הרז"א שנפטר בשנת תרס"ט (ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ב ע' תקלא. וראה גם שם ע' תקנו. אגרות-קודש אדמו"ר מהר"ש ע' ד).

אנשים. "שמעות וסיפורים" ח"ב ע' 52. ח"ג ע' 200. לקוטי סיפורים ע' רצה. ע' שט. ע' שלו. "רשימות דברים" ע' 169 ואילך. ספר "נאות דשא" להר' שמואל אליהו אלקין (ירושלים, תשכ"ח) ע' קכח. ספר "דבר סיני" ירושלים, תשכ"ו. ספר "ויטבסק" תל אביב, תשי"ז כפי שנשמך במפתח שמות אנשים. תמונתו - שם ע' 271.
216) = עלוקות.
217) בנה הצעיר, הר"ר מנחם מענדל - ו' אדר תרכ"ז-תשרי

מֵיָא הָאֵט פּוֹעַל גִּוּוּעַן, עֲרָסֵט עִם הֵיבֵט זִיף נִיט אָן, אַלֶּץ אִיז פּאַרְקאַרְבֵּט אַז אַזִּי און נִיט אַנְדֶּרְשׁ, דָּער אַיבֶּעֲרֶשְׁטֶער הֶעֱלֶפֶט דָּאָךְ אִים.

בִּשְׁעַת עִם אִיז גִּוּוּעַן דָּער עֲסָק מִיט דִּיא צִיּוֹנִים, וּוְאָס עַר הָאֵט גִּישְׁרִיבֶען דָּעם בְּרִיעַף לִנְגַד הַצִּיּוֹנִים²²⁰, זַאִינֶען צו מִיר גִּיקוּמֶען מִשֶּׁה מַאדְאִייעֶן וּסְקִי²²¹, יִצְחָק יוֹאֵל²²², און הָאָבִין מִיר גִּיזאַגֵּט אַז דָּאָס אִיז אַ סְכַנַּת נְפִשׁוֹת בְּפוֹעַל־מִמֶּשׁ, און אִיף מוּז עִם זַאָגִין בְּגִזִּירַת כְּבוֹד אָם, אַז עַר זַאָל גַּאָרְנִישְׁט שְׁרִיבֵין. הָאָב אִיף מִיט אִים אִיף גִּירֶעֶט – זַאָגִין אִים שְׁטאַרְק קָאָן אִיף נִיט, אַז מֵיא הֵיבֵט אָן מִיט אִים רִיידִין, זַעֵהט מֶעַן אַז עַר הָאֵלֶט טאַקֶע בְּאָמַת דְּעַרְבַאִי בַּא וּוְאָס עַר זַאָגֵט, און דָּער אַיבֶּעֲרֶשְׁטֶער הֶעֱלֶפֶט דָּאָךְ אִים בְּזִכּוֹת זַאִינֶע הֵילִיגֶע עֲלֶטְעִרִין. און דָּער אָמַת אִיז שְׁטאַרְקֶער וּוִיא אַלֶּץ – הָאֵט עַר מִיר גִּיזאַגֵּט אַז בְּאָמַת הָאֵט עַר קִיין מוֹרָא נִיט, און הָאָפֶט לְהַשִּׁי"ת.

מִיט דָּער יְשִׁיבָה²²³ אַזאַ אִיף טו! דָּאָס אִיז דָּאָךְ דִּי גֶרֶעֶסְטֶע זַאָף! מֵיא זַעֵהט דָּאָךְ, גִּילִיבֵט דָּער אַיבֶּעֲרֶשְׁטֶער, אַז דִּיא זַאָף הָאֵלֶט זִיף. עִם קוּמֵט אָן נִיט גִּרִינְג און עִם קאַסֵט עִם זַייעֶר אַסֶף, צוּוִיא מַאָל גִּיט מֶעַן נִיט, און בְּפֶרֶט אַז עַר אִיז צו גַּעֲלֵט וּוִינִיק שְׁיִף. און יַעֲנֶער וּוִיִּיס אַז דָּאָס אִיז זַאִיין רַצוֹן, און מֵיא רַעֵט דָּאָךְ מִכַּח דָּעם, און בַּא יַעֲדֶעֲרִין אִיז עַר גִּילִיבֵט דָּעם אַיבֶּעֲרֶשְׁטֶען זַייעֶר טאַייעֶר, אַלֶּץ מַצֵּד זַאִיין אָמַת, און אַזִּי אִיז עַר פּוֹן גִּבְאָרִין אָן, דָּער אַיבֶּעֲרֶשְׁטֶער זַאָל אִים מַאָרִיךְ יָמִים זַאִיין בִּיז מְשִׁיחִין.

רְבוּנוֹ-שְׁלֵ-עוֹלָם, זַאָל עַר זַאִיין גִּיזוֹנֵד און פִּיהֲרִין דִּיא רְבִיסְטוֹוע, עַר אִיז דָּאָךְ דָּער אַינְצִיגֶער פּוֹן דָּעם שְׁוועֶרֶס אַינְקֶלֶעך וּוְאָס אִיז מְמַלָּא מְקוֹם אַבּוֹתָיו, דָּער אַיבֶּעֲרֶשְׁטֶער זַאָל אִים גִּיבִין כַּחוֹת און שְׁטאַרְקִין.

אַיִצְטִיגֶע צַאִיטִין, בְּרוּף ה', אַז אִין פֶּרְנֶסֶה זַאִינֶען אִידִין אַזִּיפִיעַל גִּיקוּוּעֶצֶט און יַעֲדֶעֲרֶער הָאֵט פֶּעֱקֶלֶאָך פּוֹן פֶּרְנֶסֶה, קִינְדֶּער און אִידִישְׁקאַיִט, נָאָר הַשִּׁי"ת הֶעֱלֶפֶט אִים. דָּער אַיבֶּעֲרֶשְׁטֶער זַאָל אִים טאַקֶע הֶעֱלֶפֶין זַעֵהען נַחַת בְּזִכּוֹת דִּיא הֵילִיקֶע עֲלֶטְעִרִין.

[=הוא אדם גדול. סבא הכיר בו בנראוה. יהי רצון שהקדוש ברוך הוא יאריף את ימיו עד ביאת המשיח.]

רְבוּנוֹ-שְׁלֵ-עוֹלָם, הוּא מְמַלָּא מְקוֹם אַבּוֹתָיו. יֵשׁ בּוֹ כֹּל כֶּף הַרְבֵּה זְהִירוֹת וְעֶצְמָה שֶׁל יְרֵאת שְׁמִים וְהַכֵּל בְּשֶׁקֶט גְּמוּר. כַּאֲשֶׁר רוֹצִים לְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו שְׁלֵא יַעֲשֶׂה דְבַר מְסוּיִים פִּינּוֹן שֶׁהַדְּבַר מְכַבֵּד

220) בשנת תרנ"ט (נדפס באגרות-קודש שלו ח"א ע' ור ואילך. וראה רשימת היומן של רבינו ב"מבוא" לקונטרס ומעין ע' 45).
221) הרב אליעזר משה מאדיעווסקי. הרב דחאראל פלך פאלטאווע. נולד בשנת תר"ט. התעסק במלחמת הדת מטעם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' נה. ועוד).
222) הרב יצחק יואל ראפאלאוויטש. הרב דקרעמענט-שוג. מחסידי כ"ק אדמו"ר מהר"ש ואח"כ מחסידי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב וכ"ק אדמו"ר מהורי"צ. בהיותו צעיר לימים נשא את בתו של הרה"ג והרה"ח ר' יוסף תומאראקין. כעבור שנים אחדות נפטר חותנו ונתכהן לרב (שיחות סיון תרצ"ב – תורת מנחם

*) ראה אגרות-קודש ח"ד ע' צט. אבל הוא מהנתקה משובשת.
**) ושם, שנפטר בשנת השמונים וארבע לחייו – וא"כ נולד בשנת תרי"ד. אבל בספר "אהלי שם" (פינסק, תער"ב) ע' 190 שנולד בשנת תרי"ז. בקובץ "תורת ארץ ישראל" – ירושלים, תמוזאלול תרצ"ז – שנפטר בן 9'ה שנת.

על בריאותו, נראָה פּי הוּא שׁוֹתֵק וְנִיתֵן לְחֶשֶׁב פּי הוּא אֲכָן הוֹשֵׁפֶע מִכָּף, אוֹלָם הַדְּבָר אֵינוֹ נִכּוֹן כָּלֵל, הַכֵּל חֲדוּר אֲצֵלוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁל "כָּף וְלֹא אַחֲרָת", וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזֵר לוֹ.

כְּאֲשֶׁר הִיִּתָּה הַסְּעָרָה בְּעֵנִין הַצִּיּוֹנִים, וְהוּא כָּתַב אֶת הַמִּכְתָּב בְּגַד הַצִּיּוֹנִים, בָּאוּ אֵלַי מִשָּׁה מִדְּיִבְבְּסָקִי וַיִּצְחַק יוֹאֵל וְאָמְרוּ לִי שְׁמֹדוּבָר בְּסִפְנֵי נְפִשׁוֹת בְּפוּעֵל מִמֶּשׁ, וְשָׁאֲנִי מוֹכְרָה לֹמֵר לוֹ בְּגִזְרַת "כְּבוֹד אִם" שֶׁלֹּא יִכְתּוֹב מֵאוּמָה בְּנוֹשָׂא. דִּיבְרַתִּי עִמּוֹ גַּם אָנִי עַל כָּף, אֵף לֹמֵר לוֹ בְּתוֹקֶף - אֵינִי יְכוּלָה. כְּאֲשֶׁר מִתְחִילִים לְדַבֵּר עִמּוֹ, נוֹכָחִים לְדַעַת שֶׁהוּא אֲכָן שְׂרוּי בְּדַרְגָּה שֶׁל מַה שֶׁהוּא אוֹמֵר, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזֵר לוֹ בְּזָכוֹת אֲבוֹתָיו הַקְדוּשִׁים. הָאָמֶת חֲזָקָה מֵהַכֵּל - הוּא אָמַר לִי שְׁבֹאֲמֶת אֵין לוֹ כָּל פַּחַד, וְהוּא בּוֹטֵחַ בְּהַשֵּׁם-יִתְבָּרֵךְ.

בְּעֵנִין הַיְשִׁיבָה: אֵיזָה חִידוּשׁ! זֶה הָרִי הַדְּבָר הַנִּעְלָה בְּיוֹתֵר! נִרְאָה בְּמוֹחָשׁ, הַשְּׂכַח לֹא-ל, שֶׁהַדְּבָר מִמְשִׁיף לְהַתְקַיֵּם. הַדְּבָר אֵינוֹ בָּא לוֹ בְּקִלּוֹת וְדוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה מְאוֹד, כִּיִּן שְׁבִדְרָךְ כָּלֵל הַתּוֹרָמִים אֵינֶם תּוֹרָמִים פְּעַמִּיִּים, וּבְפֶרֶט שְׁלֵעֵנִינִי כְּסָפִים הוּא פָּחוֹת שִׁיף. הַצְּלַחְתוֹ נוֹבְעֵת מִכָּף שֶׁהוֹלֵת יוֹדֵעַ שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ וּמִכַּח זֶה הוּא מְדַבֵּר, וְאֲצֵל כָּל אֶחָד הוּא, תּוֹדָה לֹא-ל, יָקָר מְאוֹד. הַכֵּל מִצַּד הָאָמֶת שְׁלוֹ, וְכָף הוּא כְּבָר מְלִידָה. שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יֶאֱרִיף אֶת יָמָיו עַד בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ.

רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲשֵׂה שִׁיחָה בְּרִיא וַיִּמְשִׁיף אֶת נְשִׂאוֹתָיו. הוּא הָרִי הַיְחִיד מְנַכְדֵי חוֹתְנֵי הַמִּמְלָא מְקוּם אֲבוֹתָיו. יְהִי רְצוֹן שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יַעֲנִיק לוֹ כּוֹחוֹת וַיִּחְזְקוּ.

בְּזַמְנֵים אֵלֶּה, בְּרוּךְ הַשֵּׁם, שִׁיחָה כֹּה דְחוּקִים בְּפִרְנֶסָה וְלְכֹל אֶחָד יֵשׁ "חִבְלֹת" שֶׁל פְּרִנְסָה, יְלָדִים וַיְהִדוּת, רַק הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עוֹזֵר לוֹ. יְהִי רְצוֹן שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲכָן יַעֲזוֹר לוֹ לְרִאוֹת נַחַת בְּזָכוֹת אֲבוֹתָיו הַקְדוּשִׁים].

(הַדִּיבּוּר הַזֶּה הִתְאַרְךָ בְּעֶרְךָ יוֹתֵר עַל חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי מִינוּט [=יּוֹתֵר מִחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה דְקוֹת]).

עוֹד חֲפָצָה לְדַבֵּר, לֹא יִדְעִתִּי מָה, כִּי הַפְּסִיקָה בְּזָה אֵיזָה מִינוּטִין [=מִסְפֵּר דְקוֹת], וְהַתְחִילָה לְנַעֲנַע בְּשִׁפְתֶיהָ, אֵף בֵּין כָּף הַתְחִיל מִי לִילֵךְ עַל הַשְּׁלִיבוֹת הַהוֹלְכִים מִחֲדָר הַגְּדוֹל לְחֲדָרָה וְהַפְּסִיקָה בְּדִיבּוּרָה, וְנִתְּנָה לָהּ כּוֹס חֶלֶב חֲמִין וְשִׁתְתָּה בְּצִמְאוֹן.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

הטובה של התלמידים היקרים ש"י המפורטים במכתבו של הרמ"מ ש"י שו"ב בפרטיות, ושמתם ברגש קדש בחג החגים, הנני בזה לברכו בברכה משולשת בבני חיי ומזונא רוויחא, וימלא השי"ת משאלות לבבם לטובה ולברכה, ויתן לו השי"ת פרנסתו בריוח אשר יוסיף אומץ בעבודתו עבודת הקודש לטוב לו לביתו ולבני ביתם ולידידו אנ"ש עדתו הטובה ד' עליהם יחיו בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

ב"ה, י"ז טבת, תרח"ץ
אטוואצק

ידידי הרה"ג הנודע לשם תהלה ווי"ח
איי"א מוהר"ר ישראל ש"י

שלום וברכה,

ידידי הנכבדים והכי נעלים מוהר"ר דוד ש"י שיפרין ומוהר"ר מנחם מענדיל ש"י שו"ב קונין שמחוני בבשורתם הטובה על אודות הרושם הטוב אשר ת"ל פועל ועושה על ידידו אנ"ש ועל כל בני תורה ד' עליהם יחיו הנהגתם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, תשי"ז
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה שמואל מנחם

מענדל שי

שלום וברכה!

... בשעת הדחק מתחילים שיעור התהלים חדשי תיכף לאחר התפלה ומסיימים אותו במשך היום. והקאפי למספר השנים - אפשר לאומרם לאחר השיעור חדשי.

[לכאורה י"ל בזה כל המקודש מחברו קודם לחברו - כיון ששיעור זה שווה בכל הציבור, וע"ד קרבנות הציבור והיחיד. אבל העירוני אשר במכ"ט ט' טבת תשי"ט (נדפס בקובץ מכתבים אשר בתהלים עם רשימות הצ"צ) כתוב להיפך. ובכ"ז י"ל אשר שעת הדחק שאנ].

ב"ה, ד' תמוז, תשי"ז
ברוקלין.

הרה"ג הווי"ח אי"א נו"נ יושב על מדין מנהיג עדתו

במישרין מו"ה יהודה שליט"א

שלום וברכה!

אגרת כת"ר מעשרים בחדש מתן תורתנו הגיעני, ובעת רצון אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו.

והרי מסוגלים ימים אלו אשר תקובל התעוררות רחמים רבים ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, אשר כמו בכל רועה נאמן ההנהגה היא, מה עד כאן - בחיים חיותו בעלמא דין - עומד ומשמש (את צאן עדתו) אף להלך עומד במרום ומשמש ע"י התעוררות ר"ר בכל הנוגע והמצטרך להשייכים ומקושרים בתוככי כלל ישראל, ושייך ומקושר ענינו זה ההולך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו וכלשון רבנו הזקן בעל התניא ושו"ע באגרת הקדש סימן ז"ך, כיון שממשמשים ובאים ימי גאולתו י"ב וי"ג תמוז מהתפיסה בה נאסר על מסירת נפשו בהפצת היהדות התורה ומצותי, וידוע פירוש האריז"ל בלשון הכתוב, והימים האלה (כשהם) נזכרים (בהתעוררות המתאימה, הרי נמשכים) ונעשים (כל ההמשכות והשפעות שהיו בפעם הראשונה), וכמו שאז ראו נסים גלויים למעלה מדרך הטבע, גם עתה כן הוא ששעת הכושר ועת סגולה היא למילוי בקשת השייכים וקשורים בעניני תורה ומצות ובכל הענינים המסייעים לזה הנכללים בשלשת הסוגים דבני חיי ומזוני רוויחי, ואם בכל אדם כן הוא עאכו"כ בהנוגע לרב מנהל עדה בישראל, אשר ההרחבה בענינים שלו בטח תפעול בהרחבת כל עניני היהדות אשר בקהלתו הקי.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

מָה שֶׁלַמְדַּתִּי מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ

בְּפָרֶשֶׁת חֻקַּת מִסְפָּר עַל הַפְּטִירָה שֶׁל אֶהְרֹן הִכְהֵן וְאַחֲתוֹ מֵרִים. כְּשֶׁמֵרִים נִפְטְרָה נֶעְלְמָה הַבָּאָר שֶׁמִּמֶּנָּה שָׁתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִיַּם בְּמִשְׁחַת 40 שָׁנָה שֶׁהָיוּ בְּמִדְבָּר. כְּשֶׁאֶהְרֹן נִפְטָר נֶעְלְמוּ גַם עֲנַנֵי הַכְּבוֹד שֶׁלָּווּ אוֹתָם בְּמִדְבָּר וְאָז הִגִּיעַ עֲמִלֵק לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל. הָאֵחַ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל אֶהְרֹן וּמֵרִים הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. בְּזִכְרוֹתָו יָרַד הַמָּן לְעַם יִשְׂרָאֵל. מִסְבָּר, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאוֹתָם מִנְהִיגִים זָכָה לְדַאֵג לְעַם יִשְׂרָאֵל בְּתַחֲנוּם שֶׁקָּשׁוּר דּוֹקָא אֵלָיו. אֶךְ אַחֲרֵי שֶׁאֶהְרֹן וּמֵרִים נִפְטְרוּ דָּאֵג מֹשֶׁה לְהַחְזִיר לְעַם יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת הַבָּאָר וְעֲנַנֵי הַכְּבוֹד, לְמִרוֹת שֶׁהֵם לֹא הָיוּ בְּתַחֲנוּם דְּאֵגְתוּ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. כִּי הָיָה לְעַם לֶאֱכֹל (מָן), לְשִׁתּוֹת (מֵהַבָּאָר), וְגַם הִגְנָה מִפְּנֵי הַמִּדְבָּר (עֲנַנֵי הַכְּבוֹד).

מָה אֲנַחְנוּ יְכוּלִים לְלַמֵּד מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ? הוּא לֹא אָמַר: "הַמָּן זֶה בְּזִכְרוֹתִי, אֲבָל שְׂאֵר הַדְּבָרִים לֹא קָשׁוּרִים אֵלָי... כְּאֲשֶׁר עֲנַנֵי הַכְּבוֹד וְהַבָּאָר נֶעְלְמוּ וְהָיוּ חִסְרִים לְעַם יִשְׂרָאֵל, עָמַד מֹשֶׁה וְהַחְזִיר אוֹתָם! כִּי כָּל יְהוּדֵי צָרִיךְ לְדַאֵג לְיְהוּדֵי אַחֵר וְלַעֲזֹר לוֹ לְהַשְׁלִים מָה שֶׁחָסַר לוֹ. וּבְלִשׁוֹן הַרְבִּי: "הַסִּימָן הָאֲמִתִּי שֶׁל רוּעָה יִשְׂרָאֵל הוּא - שְׂאִינוֹ עוֹסֵק רַק בְּעִבּוּדָה הַשִּׁיכָת לוֹ בְּעֵצָם, אֲלָא, בְּשַׁעֲהַ שְׁמִכְרָח לְצַרְךָ הַשַּׁעֲהַ, מְוֹתֵר הוּא עַל עֲצָמוֹ, מְנִיחַ אֶת עֲצָמוֹ, וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ בְּשִׁבְלֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּשַׁעֲהַ שֶׁצָּרִיכִין לְקָרֵב לְבֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, גַּם פְּחוֹת שֶׁבְּפָחוּתִים, לְאֲלָקוֹת - מְנִיחַ רוּעָה יִשְׂרָאֵל אֶת עֲנַנָּיו, וּמְלַמֵּד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַבִּי"ת, אִם אֶל־הַבִּי"ת שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת אוֹ א"ב כְּפִשׁוּטוֹ. ...בְּשַׁעֲהַ שֶׁנִּסְתַּלְקוּ אֶהְרֹן וּמֵרִים, וְאִין מִשְׁהוּ אַחֵר שֶׁיַּעֲסֵק בְּדָבָר, פּוֹנֵה רֹאשׁ יִשְׂרָאֵל לְהַתְּעַסֵּק בְּעֵצָמוֹ בְּעֲנִינִים אֲלֵה, הִגַּם שְׂאִין זֶה לְפִי עֲרַכּוּ".

(מעובד על-פי לקו"ש ח"ב, עמ' 331 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

כאשר ביכולתו ליתן יותר צדקה, ורוצה לצאת ידי-חובה בסכום קטן, ולהחליף זאת בכוונה טובה ודיבור טוב – הרי זה היפך התורה והיפך השכל דקדושה

משיחת י"ב תמוז, ה'תשכ"ח

חומש לקריאה בציבור

פרשת חוקת

וַיִּטְמֵא שִׁבְעַת יָמִים: ^{טו} וְכָל כָּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר
 אֵין-צְמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: ^{טז} וְכָל
 אֲשֶׁר-יֹנֵעַ עַל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֻלְ-חֶרֶב אוֹ בְּמַת
 אוֹ-בַעֲצָם אָדָם אוֹ בְּקִבְרֵי יִטְמֵא שִׁבְעַת יָמִים:
 וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת וְנָתַן
 עָלָיו מִיַּם חַיִּים אֶל-כָּלִי: (ע"כ בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקחו אליך (יט, כ)

בפרות שנעשו בכל הדורות נתקדשו הכהנים מאפר פרתו של משה. ויש לבאר, דהנה משה, שהיה בטל בתכלית לה, עבד נאמן – מסמל מסירת נפש (האדם מוכן למסור את כל מציאותו לה). לכן סהרת טמאת מת היא ככח אפר פרתו, פי טמאה זו מורה על פרוד מהקב"ה, שהרי הדבקות ב'אלקים חיים' מונעת מיתה וטמאתה; וכדי לבטל פרוד זה, יש לעורר את הכח של מסירת נפש לה.

(לקוטי שיחות, כרך לג, עמ' 129)

שני ^{יז} וְלִקְחָהּ אִזּוּב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טְהוֹר וְהָיָה
 עַל-הָאָהֳלִי וְעַל-כָּל-הַכְּהֹלִים וְעַל-הַנִּפְשׁוֹת אֲשֶׁר
 הָיוּ-שָׁם וְעַל-הַנִּזְעַע בַּעֲצָם אוֹ בְּחָזֶל אוֹ בְּמַת אוֹ
 בְּקִבְרֵי: ^{יח} וְהָיָה הַטְּהוֹר עַל-הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְחָטְאוּ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וּכְכֶם
 בְּגִדְוֵי וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָהַר בְּעֵרֶב: ^{יט} וְאִישׁ אֲשֶׁר
 יִטְמֵא וְלֹא יִתְחַטֵּא וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ
 הַקֹּהֵל כִּי אֶת-מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמֵא מִי נִגְדָה
 לֹא-זֶרֶק עָלָיו טָמֵא הוּא: ^{כא} וְהִיתָה לָהֶם לְחֻקַּת
 עוֹלָם וּמִזֶּה מִי-הַנִּגְדָה יִכְבֶּם בְּגִדְוֵי וְהַנִּזְעַל בְּמִי
 הַנִּגְדָה יִטְמֵא עַד-הָעֶרֶב: ^{כב} וְכָל אֲשֶׁר-יֹנֵעַ-כּוֹ
 הַטָּמֵא יִטְמֵא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּזְעַת תִּטְמֵא עַד-
 הָעֶרֶב: ^{כג} וַיָּבֹאוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-הָעֵדָה
 מִדְּבַר-צֶן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ
 וְתָמַת שָׁם מֵרִים וְתִקְבְּרָ שָׁם: ^{כד} וְלֹא-הָיָה מִיַּם
 לָעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל-מִשְׁהַ וְעַל-אֲהֶרֶן: ^{כה} וַיִּרֶב הָעָם

יט « וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר:
 זאת חקת התורה אשר-צוה יהוה לאמר
 דבר | אל-בני ישראל ויקחו אליך פרה
 אדמה תמימה אשר אין-בה מום אשר
 לא-עלה עליה על: ונתתם אתה אל-אלעזר
 הכהן והוציא אתה אל-מחוץ למחנה ושחט
 אתה לפניו: וילקח אלעזר מדמה
 באצבעו והוזה אל-נכח פני אהל-מועד מדמה
 שבע פעמים: והשרף את-הפרה לעיניו
 את-ערה ואת-בשרה ואת-דמה על-פרשה
 ושרף: וילקח הכהן עץ ארו ואזוב ושני
 תולעת והשליך אל-תוך שרפת הפרה: (ל"ו)
 וככם בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר
 יבא אל-המחנה וטמא הכהן עד-הערב:
 והשרף אתה וככם בגדיו במים ורחץ בשרו
 במים וטמא עד-הערב: ^{טז} ואסף | איש טהור
 את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום
 טהור והיתה לעדת בני-ישראל למשמרת למי
 נדה חטאת הוא: (ישראל) ^{יז} וככם האסף את-אפר
 הפרה את-בגדיו וטמא עד-הערב והיתה
 לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחקת עולם:
 « הנזע במת לכל-נפש אדם וטמא שבעת
 ימים: ^{יח} הוא יתחטא-כו ביום השלישי וביום
 השביעי וטהר ואם-לא יתחטא ביום השלישי
 וביום השביעי לא יטהר: ^{יט} כל-הנזע במת
 בנפש האדם אשר-ימות ולא יתחטא את-
 משכן יהוה טמא ונכרתה הנפש ההוא
 מישראל כי מי נדה לא-זרק עליו טמא יהוה
 עוד טמאתו כו: ^כ זאת התורה אדם כיימות
 באהל כל-הבא אל-האהל וכל-אשר באהל

בטעם הדבר אומר הפעל-שם טוב (כתר שם טוב סימן ריח), שנקסיו של אדם הם חלק מעבודתו, ויש בהם נצוצות של קדשה השייכים לשרש נשמתו.

(ספר השיחות תשמ"א א עמ' 398)

רביי י וישלח משה מלאכים מקדש אל-מלך אדום פה אמר אחיד ישראל אתה ידעת את כל-התלואה אשר מצאתנו: ויורדו אבתינו מצרימה ונשב במצרים ימים רפים וירעו לנו מצרים ולאבתינו: ונצעק אל-יהוה וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך: נעברה נא בארץ לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך גלד לא נטה ימין ושמאול עד אשר-נעבר גבולך: ויאמר אליו אדום לא תעבר בן פן-יחרב אצא לקראתך: ויאמרו אליו בני-ישראל במסלה נעלה ואם-מימך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם רק אין-דבר בגללי אעברה: ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בעם פבר וביד חזקה: כא וימאן אדום נתן את-ישראל עבר בגבלו ויש ישראל מעליו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וישלח משה מלאכים (כ, יד)

ה'משה' שבכל אחד מישראל שולח מלאכים מקדש' שבכל אחד מישראל, אל מלך, אלה שהקב"ה מסר להם את ההנהגה בזמן הגלות - אדום, פה אמר אחיד ישראל - אף שגוף יהודי נדמה בחקרייתו לגוף לא-יהודי, ו'אחים' הם, כי שניהם זקוקים לאכילה ושתייה וכדומה, הנה דרך המלך - מלכו של עולם, דרך ה', גלד - בכל הקשור לדתנו, למור התורה קיום המצוות ומנהגי ישראל.

(לקוטי שיחות, כרך יח, עמ' 468)

חמישי כ ויסעו מקדש ויבאו בני-ישראל כל-העדה הר ההר: ויאמר יהוה אל-משה ואל-אהרן בחר החר על-גבול ארץ-אדום לאמר: כ ויאסף אהרן אל-עמיו כי לא יבא

עם-משה ויאמרו לאמר ולו גוענו בנע אחינו לפני יהוה: ה ולמה הבאתם את-קהל יהוה אל-המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו: ה ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל-המקום הרע הזה לא | מקום זרע ותאנה ונפן ורמון ומים אין לשותות: ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל-פתח אהל מועד ויפלו על-פניהם וירא כבוד-יהוה אליהם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

לא מקום זרע ותאנה ונפן ורמון (כ, ה)

יש לשאל, בשלמא חטה ושעורה כלולים ב"זרע", אבל מדוע לא הזכירו זית שמן ודבש (דבש תמרים). ויש לומר, שטענתם היתה שהבטחו להם פרות חדשים שלא היו במצרים, ובפעל הביאום למקום שאין שם פרות הללו. ואלו שמן ודבש היו להם גם במדבר: שמן - הרי הדליקו גרות המנורה. דבש - בשבאו לאילים מצאו שם שבועים תמרים. (שיחת ש"פ חוקת תשמ"ה)

שלישי י וידבר יהוה אל-משה לאמר: ה קח את-המטה והקהל את-העדה אתה ואהרן אחיד ודברתם אל-הפלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן-הפלע והשקית את-העדה ואת-בעירם: ט ויקח משה את-המטה מלפני יהוה כאשר צוהו: ויקהלו משה ואהרן את-הקהל אל-פני הפלע ויאמר להם שמעו-נא המרים המן-הפלע הזה נוציא לכם מים: י וירם משה את-ידו ויך את-הפלע במטתו פעמים ויצאו מים רפים ותשת העדה ובעירם: י ויאמר יהוה אל-משה ואל-אהרן יען לא-האמנתם בןי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את-הקהל הזה אל-הארץ אשר-נתתי להם: י הטה מי מריבה אשר-רכו בני-ישראל את-יהוה ויקדש בם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

והשקית את העדה ואת בעירם (כ, ה)

"מפאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל" (רש"י).

~ נקודות משיחות קודש ~

דָּרַךְ הָאֲמָרִים (כא, א)

"דָּרַךְ הַנֶּגֶב, שֶׁהֵלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְלִים" (רש"י). הַגֵּעַ בַּעֲצָמָךְ: הַמְרַגְלִים, שֶׁהוֹצִיאוּ דַבַּת הָאָרֶץ רָעָה וְהִבְיאוּ אֶסוֹן עַל הָעָם, הֵם גַּם אֵלוֹ שֶׁסָּלְלוּ אֶת הַדָּרֶךְ לְכָל הָעָם! וְגַם לומר, שֶׁהַמְרַגְלִים זָכוּ לַכֶּךְ בְּגִלּוֹל פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת – הַלִּיכָה לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלְיַחַת ה' וְקִיּוּם הַצְּוִיִּי לְתוֹרַת אֵת הָאָרֶץ. לומר לך, שֶׁאִפְלוּ פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת גּוֹרַמַת עֲלֵי בְּאֶרֶץ הַגִּשְׁמִית וְהַפִּיכְתָּהּ לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(שיחת מוצש"ק חוקת תשל"ח)

שִׁשִּׁי וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֶבֶת: ^א וַיִּסְעוּ מֵאֶבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵיִי הָעֵבְרִים בְּמִדְבַּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מוֹאָב מִמּוֹרַח הַשָּׁמֶשׁ: ^ב מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרָד: ^ג מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרֻנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר הַיַּצָּא מִגְּבֹל הָאֲמָרִי כִּי אֲרֻנוֹן גְּבֹל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֲמָרִי: ^ד עַל-כֵּן יֹאמַר בְּסֵפֶר מַלְחָמַת יְהוָה אֶת-יְהוָה בְּסוּפָה וְאֶת-הַנְּחָלִים אֲרֻנוֹן: ^ה וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַר וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב: ^ו וּמִשָּׁם בָּאָרָה הוּא הַבָּאָר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶסְףֹּךָ אֶת-הָעָם וְאַתְּנָה לָהֶם מַיִם: ^ז אִזְּוִי יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֶיךָ בְּאֶרֶץ עֵבֶר-לָהָר: ^ח בְּאֶרֶץ חֲפְרוּתָ שָׂרִים כְּרוּתָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחֲקָךְ בְּמִשְׁעַנְתֶּם וּמִמִּדְבַּר מִתְּנָה: ^ט וּמִמִּתְּנָה נַחְלִיאֵל וּמִנַּחְלִיאֵל בְּמֹת: ^י וּמִבְּמֹת הַנִּיאֵ אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל-פְּנֵי הַיַּשִּׁימוֹן: ^כ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהָיָה כָּל הַנְּשׂוּף וְרָאָה אוֹתוֹ וְחִי (כא, ח)

"בְּזִמְנֵן שְׁחִיּוֹ יִשְׂרָאֵל מִסַּתְפְּלִין כַּלְפֵי מַעְלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לָבָם . . . הָיָה מִתְרַפְּאִים" (רש"י). וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לָבָם – הָיִינוּ כָּל הַלֵּב, כּוֹלָל הַצָּר הַרַע. וְאַתְּהֶפְכָּא זֶה בְּנֶפֶשׁ, הַפִּיכְתָּ הַצָּר הַרַע לְטוֹב, פְּעֻלָּה אֶתְהֶפְכָּא גַם בְּעוֹלָם: הַנְּחַשׁ עֲצָמוֹ, שֶׁהִמִּית עַם רַב, הִבִּיא רְפוּאָה וְחַיִּים.

(לקוטי שיחות, כרך יג, עמ' 75)

אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר-מְרִיתֶם אֶת-פִּי לְמִי מְרִיבָה: ^א קַח אֶת-אֶהָרֹן וְאֶת-אֲלֻעֹר בְּנֵי וְהַעַל אִתְּם הָרֵ הַהָר: ^ב וְהַפְּשֵׁט אֶת-אֶהָרֹן אֶת-בְּגָדָיו וְהַלְבַּשְׁתֶּם אֶת-אֲלֻעֹר בְּנֵי וְאֶהָרֹן יֹאסְףֹ וּמַת שָׁם: ^ג וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעַל אֶל-הָרֵ הַהָר לְעֵינֵי כָּל-הָעֵדָה: ^ד וַיַּפְּשֵׁט מֹשֶׁה אֶת-אֶהָרֹן אֶת-בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׂ אִתְּם אֶת-אֲלֻעֹר בְּנֵי וַיַּמַּת אֶהָרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הַהָר וַיֵּרֵד מֹשֶׁה וְאֲלֻעֹר מִן-הָהָר: ^ה וַיִּרְאוּ כָּל-הָעֵדָה כִּי גָּעַ אֶהָרֹן וַיָּבֹאוּ אֶת-אֶהָרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל: ^ו כֹּא אֶ וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ-עַרְלֵ יֵשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דָּרֶךְ הָאֲמָרִים וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב אֶ מִמֶּנּוּ שָׁבִי: ^ז וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל נָדַר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם-נָתַן תִּתֵּן אֶת-הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת-עַרְיָהֶם: ^ח וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת-הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת-עַרְיָהֶם וַיִּקְרָא שְׁם-הַמָּקוֹם חֲרָמָה: ^ט וַיִּסְעוּ מֵהָר הַהָר דָּרֶךְ יַם-סוּף לְסַבָּב אֶת-אֲרֶץ אֲדוּם וַתִּקְצַר נַפְשֵׁהֶם בְּדָרֶךְ: ^י וַיִּדְבֹּר הָעָם בְּאֱלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לְמָה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְמוֹת בְּמִדְבַּר כִּי אֵין לָחֵם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלַחַם הַקַּלְקֵל: ^{יא} וַיִּשְׁלַח יְהוָה בְּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת-הָעָם וַיָּמַת עַם-רַב מִיִּשְׂרָאֵל: ^{יב} וַיִּבְאֵ הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי-דִבְרָנוּ כִּי-יְהוָה וְכִךְ הִתְפַּלֵּל אֶל-יְהוָה וַיִּסַּר מֵעֲלֵינוּ אֶת-הַנְּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם: ^{יג} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָּךְ שָׂרָף וְשִׂים אוֹתוֹ עַל-גֵּם וְהָיָה כָּל-הַנְּשׂוּף וְרָאָה אוֹתוֹ וְחִי: ^{יד} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחָשׁ נְחָשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל-הַנֶּסֶם וְהָיָה אִם-נִשְׁךְ הַנְּחָשׁ אֶת-אִישׁ וְהִבִּיט אֶל-נְחָשׁ הַנְּחָשֶׁת וְחִי:

כב * וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב
מֵעֶבֶר לְיַרְדֵּן וַיַּחֲזוּ: סָסס

חצי קדיש

וַיַּחֲנוּ וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֵעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶלְמָא וּבְיוֹמֵן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהוּ שְׁמַה רַבָּא מְבַרַךְ
לְעַלְמֵי וּלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהוּ שְׁמַה רַבָּא מְבַרַךְ לְעַלְמֵי
וְלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיְתַרְוֶם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמַה דְקִדְשָׁא
בְּרוּךְ הוּא. אִמֵּן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְבָגֵל אֶת יַעֲזֹר וַיִּלְכְּדוּ בְּנוֹתָיָהּ (כא, לב)
לְכַאוּרָה, הָרִי שֶׁלְחָו אֹתָם לְרַגֵּל אֶת יַעֲזֹר, וּמְדוּעַ לְכַדּוּקָהּ.
וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שֶׁהֵם שְׁעָרֵי שְׁשִׁלְיחוֹת זוֹ נִתְּנָה לָהֶם בְּאֶפֶן
שְׁשִׁלְיָהֶם לְהִבִּין שֶׁהַפְּנֵינָה אֵינָה רַק לְבָגֵל, וְלָכֵן עֲלִיָּהֶם לְמַלְא
אוֹתָהּ יַחַד עִם פְּנֵינָה הַפְּנִימִית, בְּכַחֲנִית "תֵּן לָהֶם וַיַּחֲכֵם
עוֹד" (וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שֶׁלְאַחַר הַפְּשָׁלוֹן שֶׁל הַמְּרַגְלִים הָרֵאשׁוֹנִים,
הַתְּקִימִם בָּהֶם מֵעִין "אֵינן אֲדָם עוֹמֵד עַל דְּבַרֵּי תוֹרָה עַד
שֶׁיִּגְשָׁל בָּהֶם").

(תורת מנחם, כרך לא, עמ' 127)

מִפְּטִיר דֵּה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה אֱלֹהֵי אֲתוֹן כִּי
בִּידְךָ נִתְּתִי אֲתוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אֶרְצוֹ
וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחַשְׁבוֹן: דֵּה וַיִּכּוּ אֲתוֹן וְאֶת־בְּנָיו
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בְּלַתִּי הַשְּׂאִירֵלּוּ שְׂרִיד
וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֶרְצוֹ: **כב** * וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֶבֶר לְיַרְדֵּן וַיַּחֲזוּ: סָסס

פ"ו פסוקים, למידב"א סימן

שְׁבִיעִי כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־
הָאֱמֹרִי לֵאמֹר: כֹּה אָעֲבֹרָה בְּאֶרְצְךָ לֹא נִפְחָה
בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתַּה מִי בְּאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ
גִּלְדָּה עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר וְנִבְלָדָה: כֵּה וְלֹא־נָתַן סִיחֹן
אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבּוֹלוֹ וַיֹּאמֶר סִיחֹן אֶת־כָּל־
עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל הַמְּדִפְרָה וַיָּבֵא יַהֲצִיחָה
וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: כֵּה וַיִּכּוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חֶרֶב
וַיִּירָשׁ אֶת־אֶרְצוֹ מֵאֶרְזֵן עַד־יַבֵּל עַד־בְּנֵי עַמּוֹן
כִּי עָזוּ גִבּוֹל בְּנֵי עַמּוֹן: כֵּה וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת
כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי
הָאֱמֹרִי בְּחַשְׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָאֵלֶּה: כֵּה כִּי חָשְׁבוֹן עִיר
סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחָם בְּמֶלֶךְ
מוֹאָב הָרֵאשֹׁן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אֶרְצוֹ מִיַּד עַד־
אֶרְזֵן: כֵּה עַל־כֵּן וַיֹּאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חַשְׁבוֹן
תִּפְּנֶה וְתִכּוֹן עִיר סִיחֹן: כֵּה כִּי־אֵשׁ יֵצֵא
מִחַשְׁבוֹן לְהַכּוֹת מִקְרִית סִיחֹן אֲכַלְהָ עַר מוֹאָב
בְּעָלֵי בְמוֹת אֶרְזֵן: כֵּה אוֹיְלָךְ מוֹאָב אֲבָדְתָּ
עִם־כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנָיו פְּלִיטָם וּבְנֵיתוֹ בְּשָׁבִית
לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחֹן: כֵּה וַיִּנְרָם אֲבָד חַשְׁבוֹן עַד־
דִּיבָן וַנִּשְׁיִם עַד־נֶפֶח אֲשֶׁר עַד־מִידְבָּא: כֵּה וַיֵּשֶׁב
יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי: כֵּה וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל
אֶת־יַעֲזֹר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵי־הָאֱמֹרִי כְּתִיב וַיִּירָשׁ קִרִי וַיִּירָשׁ
אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם: כֵּה וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ
הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבְּשָׁן לְקִרְיַתָּם הוּא
וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי: כֵּה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱלֹהֵי־תִירָא אֲתוֹן כִּי בִידְךָ נִתְּתִי אֲתוֹן
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אֶרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחַשְׁבוֹן:
כֵּה וַיִּכּוּ אֲתוֹן וְאֶת־בְּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בְּלַתִּי
הַשְּׂאִירֵלּוּ שְׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֶרְצוֹ:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הפסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲצֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיחָהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיחָהּ דְּרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶתֶיחָהּ שְׁלוֹם. אַרְבָּה יָמִים בַּיּוֹמָהּ, בְּשִׂמְאֵלָה עֵשֶׂר וּכְבוֹד. וַיַּחֲפֹץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיַּגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוזן. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁשָׁה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(א) וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי, מִקּוֹם מַעְרֵי הַיָּהּ בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד. (וגם שם אביו היה לפילגש, לכה היה ברור לכל ויולד גלעד את־יפתח: ב אחרי זה ותלד אשת־גלעד הנשואה אליו בחופה וקדושין לו בנים ויגדלו בני־האשה ויגרשו בחופה את־יפתח ויאמרו לו לא־תנחל בבית־אבִינוּ כי

עטרת מרים
בן־אשה אחרת פילגש אתה: ג ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ איש ששמו טוב ויתלקמו אל־יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו בכל אשר יצא הוא: ד ויהי מימים אחר שנתגרש יפתח וילחמו בני־עמון עם־ישׂראל: ה ויהי פאשר־נלחמו בני־עמון עם־ישׂראל וילכו זקני גלעד לקחת

הפטרה לפרשת חוקת לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

שופטים פרק יא

יֵא א וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִבּוֹר חַיִּל וְהוּא בְּנֵי־אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֵד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: ד וַתֵּלֵד אִשְׁת־גִּלְעָד לוֹ בָנִים וַיַּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיַּגְרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אֲבִינוּ כִּי

בְּבֵית־אֲבִינוּ כִּי בְּנֵי־אִשָּׁה אַחֶרֶת אַתָּה: ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אַחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְמוּ אֵלָיו־יִפְתָּח אַנְשִׁים רִיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: ד וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלְחְמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי פֶּאֶשֶׁר־נִלְחְמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכּוּ זְקֵנֵי גִלְעָד לְקַחַת

ה' עבר בני עמון, עבר אל ארץ בני עמון. לא והיה לה', אם אינו ראוי לעולה, יהיה קדש לה'. שיהיה תמיד בקדשה. והעליתיהו עולה, ואם יהיה ראוי לעולה, יעלהו לקרבן עולה. (לג) ועד באד מניית, ועד המקום שתבוא בו אל מניית. אבל פרמים, כך היה שמו של מישור הפרמים "אבל הפרמים" (ראה פירוש רש"י בראשית יד, ו).

ויאמר אם־נתון תתן את־בני עמון בידוי: לא והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשוכי בשלום מבני עמון והיה ליהודה אם הוא בלתי ראוי לקרבן, אבל אם הוא ראוי לקרבן והעליתיהו עולה: לב ויעבר ופתח אל־בני עמון להלחם גם ויתנם יהיה בידוי: לג ויפם מערוער ועד־באד מניית בקרחק המקום שהוא היו עשרים עיר ועד אבל מישור פרמים מפה גדולה מאד ויפגעו בני עמון מפני בני ישראל:

עמון והיה ליהודה והעליתיהו עולה: לב ויעבר ופתח אל־בני עמון להלחם גם ויתנם יהיה בידוי: לג ויפם מערוער ועד־באד מניית עשרים עיר ועד אבל פרמים מפה גדולה מאד ויפגעו בני עמון מפני בני ישראל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מִבְּרֹךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָדָר יוֹאֵר: וַיִּלְכְּוּ זְקֵנֵי מוֹאָב וְזְקֵנֵי
 מִדְיָן וְקַסְמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל-בְּלָעָם וַיְדַבְּרוּ
 אֵלָיו וַדְּבַרֵי בְלָק: (ישראל) ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינּוּ פֹה
 הַלַּיְלָה וְהִשְׁכַּתִּי אֶתְכֶם דָּכָר פֶּאֶשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה
 אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ שְׂרֵי-מוֹאָב עִם-בְּלָעָם: וַיָּבֹאוּ
 אֱלֹהִים אֶל-בְּלָעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
 עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר בְּלָעָם אֶל-הָאֱלֹהִים בְּלָק בֶּן-צְפּוֹר
 מִלֶּךְ מוֹאָב שְׁלַח אֵלַי: ה הִנֵּה הָעַם הֵיכָּא
 מִמְצֻרִים וַיִּכַּסּ אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ עִתָּה לָכֶּה קִבְּהִי
 לִי אֲתוּ אוֹלֵי אוֹכְלֵי לֶחֶם בּוֹ וַגִּרְשָׁתוּ: וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶל-בְּלָעָם לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא
 תֹאדָר אֶת-הָעַם כִּי בְרוּךְ הוּא:

ב וַיֵּרָא בְּלָק בֶּן-צְפּוֹר אֶת כָּל-אֲשֶׁר-עָשָׂה
 יִשְׂרָאֵל לְאִמְרֵי: ג וַיִּגַּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעַם מֵאָדָּ כִּי
 רִבְיָהוּא וַיִּקַּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד וַיֹּאמֶר
 מוֹאָב אֶל-זְקֵנֵי מִדְיָן עִתָּה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת-כָּל-
 סְבִיבֹתֵינוּ כַּלְחָד הַשּׁוֹר אֶת יָרֵק הַשָּׂדֶה וּבְלָק
 בֶּן-צְפּוֹר מִלֶּךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא: (לוי) ה וַיִּשְׁלַח
 מִלֶּאכִים אֶל-בְּלָעָם בֶּן-בְּעוֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל-
 הַנֶּגֶד אֶרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹן לְקַרְאֲלוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם
 יֵצֵא מִמְצֻרִים הִנֵּה כֶסֶף אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא
 יֵשֵׁב מִמֶּלֶךְ: ו וְעִתָּה לָכֶּה-נָא אֶרְהִי אֶת-הָעַם
 הַזֶּה כִּי-עֲצוּם הוּא מִפְּנֵי אוֹלֵי אוֹכְלֵי נֶכְהִיבוֹ
 וַאֲגַרְשֵׁנוּ מִן-הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר-תִּבְרָךְ

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, תשי"ז
 ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד סניף ריא-בראזיל
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הפרטי-כל מיום השני לפרשת זאת חקת התורה מבשר טוב מיסוד סניף
 צעירי אגודת חב"ד במדינתם.

ויהי רצון שיה"י בשעה טובה ומוצלחת ודוקא מתאים להוראות רבותינו הק' צוקללה"ה
 נבג"מ זי"ע אשר מהעיקרים בזה הוא, שמכל דבר צ"ל בכך, וגם בהנוגע ללימוד תורת החסידות
 בהשכלה עמוקה נאמרה דרישה זו, ולא עוד אלא שהוסיפו בזה אשר הבכך הוא ההוכחה על טיב
 הלימוד ועאכו"כ בהנוגע לאסיפות החלטות וכו' וכו' ואין להאריך בדבר הפשוט. אבל פשוט ג"כ
 אשר רק ברצונם תלוי הדבר, כי היכולת ניתנה במילואה שהרי נמצאים אנו בעקבתא דמשיחא
 ממש אשר עומד אחר כתלנו ומצפה להבירור דהפכים קטנים שאז יתגלה ויגאלנו בגאולה
 האמיתית והשלמה ויוליכנו קוממיות לארצנו ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

בברכת הצלחה ולבשו"ט.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ה משנה ה

עֲשֶׂרָה נְסִים נִעְשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אֱשֶׁה מְרִיחַ בְּשֵׁר הַקִּדְשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשֵׁר הַקִּדְשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זָבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְלֹא אִרְעָ קָרִי לְכַהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא כָּבוּ הַנְּשָׁמִים אִשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָבָה, וְלֹא נִצְחָה הַרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשֶׂן, וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בְּעַמּוּד וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רִוְחִים, וְלֹא הִזִּיק נֶחֶשׁ וְעֶקֶרֶב בִּירוּשָׁלַם, וְלֹא אָמַר אָדָם לְחִבְרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שְׂאֵלֵין בִּירוּשָׁלַם:

~ נקודות משיחות קודש ~

לעומת זה, בבית-המקדש עצמו הנס היה גדול עוד יותר: המקום עצמו אכן היה מרווח – "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים".

(יתורת-מנחם – התוודעויות' תשמ"ג, כרך ד, עמ' 1914)

בביאור דברי המשנה המציינת שני בעלי חיים אלה דוקא, אף שלבטח גם שאר החיות לא הזיקו – יש לומר (על-פי פנימיות הענינים):

בספר ערכי-הכנויים⁴ כתוב שהנחש ארסו חם [כנרמז בלשון הכתוב⁵ – "הנחשים השרפים"] ואילו העקרב ארסו קר⁶.

בעבודת האדם, הנחש והעקרב מייצגים שני אופנים של התנגדות לקדושה:

"נחש שרף" – היינו החמימות וההתלהבות בעניני העולם ותאוותיו. ואולם לכך יש תקנה – להפוך את ההתלהבות לקדושה, אהבת ה' כרשפי אש.

"עקרב ארסו קר" – ענינו קרירות בעבודת ה'. הנהגה זו גרועה אף יותר משל הנחש, כי הקרירות היא סימן להיפך החיים.

על-פי זה-יובן מה שנאמר בגמרא⁷ על אדם העומד בתפילת שמונה-עשרה, "נחש כרוך על עקבו לא יפסיק; עקרב כרוך על עקבו – יפסיק". כאשר יהודי עומד בתפילה ולפתע אוחזת בו חמימות לעניני העולם, אין לו להפסיק את תפילתו, שכן סוף-סוף עם החיות והחמימות שבו, יכול הוא להפוך את ההתלהבות לעניני קדושה.

אבל כאשר עומד הוא בתפילה ולפתע אוחזת בו קרירות, הנה גם אם זו נאחזת ב"עקבו" בלבד, כלומר שעדיין לא השפיעה על מוחו ולבו – עליו להפסיק את

הגמרא¹ מקשה – "פתח במקדש וסיים בירושלים". ומתרצת "איכא תרתי אחרנייתא במקדש". ואולם מכך שהמשנה בכל-זאת כוללת את שני הנסים שאירעו בירושלים בתוך רשימת עשרת הנסים ש"נעשו לאבותינו בבית-המקדש", מוכרחים לומר שגם שני אלה ("לא הזיק נחש ועקרב", "ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום") החלו בבית-המקדש ומשם התפשטו לכל ירושלים:

הסיבה לכך שנחש ועקרב לא הזיקו היתה – שתהיה מנוחת הנפש לאדם המקריב קרבן. מסיבה זו צריך היה הנס להתרחש בכל רחבי ירושלים, שכן שם שהה האדם בזמן הקרבת הקרבן ובעת אכילתו.

כעין זה גם בנס "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום". מכיון שהקרבת הקרבן מחייבת לינה בירושלים, שהרי אי-אפשר ללון בעזרה², צריך היה להתרחש נס מיוחד – שכל מי שהקריבו את קורבנותיהם יוכלו ללון בלא דוחק בירושלים³.

ובכל זאת היה הבדל בפרטי שני הנסים האלה, בין בית-המקדש לירושלים:

בירושלים היה הנס ש"לא הזיק נחש ועקרב", אף כי יתכן שהיו שם "נחש ועקרב"; ואילו בבית-המקדש כלל לא היו "נחש ועקרב", שהלא קל-וחומר הוא ממה שנאמר במשנתנו "ולא נראה זבוב בבית המטבחים" – ומה אם מציאותו של זבוב פוגמת בקדושת בית-המקדש, מציאותם של נחש ועקרב על-אחת-כמה-זכמה!

גם בנס השני ש"לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים" – יתכן לומר שבפועל היה המקום צר לכולם, אך הדבר לא היה מורגש, (וזאת מסיבת היותם עסוקים בענינים רוחניים) ולכן בפועל איש "לא אמר" זאת.

(1) יומא כא, א. (2) שהרי קל-וחומר היא מהדין ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א). (3) ויש לומר, שנס זה נפעל כתוצאה מהנס שאירע בבית-המקדש, "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים". (4) מערכת נחש. (5) חוקת כא, ו. (6) ראה ברכות נח, ב "אלמלא חמה של כסיל וכו'". (7) ברכות ל, ב.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת	כניסת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:40	04:36	08:21	08:18	07:31	07:27	12:43	12:43	19:32	19:35	20:07	20:10	19:15	20:21
יוון, אתונה (ק)	06:13	06:10	09:50	09:48	09:04	09:01	14:07	14:07	20:48	20:50	21:21	21:23	20:31	21:34
מולדובה, קישינב (ק)	05:23	05:18	09:15	09:12	08:11	08:05	13:49	13:49	20:57	21:01	21:38	21:43	20:40	21:56
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:05	06:03	09:22	09:20	08:47	08:46	13:15	13:14	19:18	19:18	19:43	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	08:01	08:05	10:16	10:18	09:32	09:33	13:06	13:05	17:06	17:06	17:47	17:41	16:52	18:00
נפאל, קטמנדו (ח)	05:17	05:14	08:41	08:39	08:03	08:01	12:44	12:43	19:03	19:02	19:30	19:31	18:44	19:41
סין, בייג'ין (ח)	04:57	04:53	08:36	08:34	07:47	07:44	12:57	12:56	19:45	19:43	20:17	20:20	19:23	20:31
סנגפור, סינגפור (ח)	07:05	07:04	10:06	10:05	09:35	09:34	13:41	13:40	19:15	19:16	19:40	19:39	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:31	04:24	08:34	08:31	06:36	-	13:23	13:22	20:52	20:57	21:42	21:48	20:35	22:04
פרו, לימה (ח)	06:30	06:30	09:20	09:20	08:49	08:48	12:44	12:43	17:58	17:57	18:23	18:21	17:40	18:32
צרפת, ליון (ק)	06:04	05:59	09:53	09:50	08:53	08:48	14:25	14:25	21:32	21:29	22:08	22:12	21:11	22:24
צרפת, פריז (ק)	06:01	05:56	09:57	09:54	08:46	08:39	14:36	14:36	21:57	21:53	22:34	22:39	21:34	22:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:51	05:50	08:55	08:54	08:24	08:22	12:33	12:32	18:13	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	05:49	05:44	09:34	09:31	08:39	08:35	14:01	14:01	21:04	21:01	21:35	21:39	20:40	21:50
קנדה, מונטריאול (ק)	05:19	05:14	09:07	09:04	08:08	08:03	13:39	13:38	20:46	20:42	21:20	21:24	20:24	21:36
קפריסין, לניקה (ק)	05:42	05:38	09:15	09:12	08:32	08:29	13:27	13:26	20:02	20:00	20:31	20:34	19:43	20:44
רוסיה, לובאנוויטש (ח)	04:36	04:29	08:47	08:43	-	-	13:44	13:44	21:33	21:27	22:24	22:32	21:10	22:51
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:04	03:56	08:17	08:13	-	-	13:18	13:18	21:17	21:11	22:06	22:15	20:49	22:35
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:39	04:33	08:31	08:28	07:26	07:21	13:06	13:06	20:18	20:15	20:56	21:00	19:57	21:13
שווייץ, ציריך (ק)	05:43	05:38	09:35	09:32	08:30	08:25	14:11	14:10	21:29	21:25	22:01	22:06	21:03	22:19
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:58	05:56	09:09	09:08	08:36	08:35	12:56	12:55	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותנמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כחניינים
דבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב